

שבוע פרשת פינחס

(13 – 19 July 08)

י' – ט"ז תמוז ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קז

זה המומדר נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאים היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן בְּדֶרֶךְ עֵיר מוֹשֶׁב
 לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעֵבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּן: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדָּע: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֲכָל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגְּעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמִים רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוּ: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: כז יַחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשִׁפּוֹר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יִקָּם סַעְרָה לְדִמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתְּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצָּאי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנָם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצָּאי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עֵיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבַרְכֵם וַיִּרְפוּ מֵאֵד וּבְהֻמָּתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֹטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפְדוּ בּוֹז עַל־נְדִיכִים וַיִּתְּעַם בְּתֵהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כָּצָאן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוּנֵנוּ

חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֲוִירָה הִנָּבֵל וְכָזֹר
 אֶעֱוִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בְּעַמִּים ו יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלִאֲמִים: ה כִּי־גָדַל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדֶּךָ
 וְעַד־שָׁחֲקִים אֲמַתְּךָ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לִמְעַן יַחֲלִצֻן יְדִידֶךָ
 הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים ו דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֵעֲלֶזָה אַחֲלֶקְהָ שְׂכֵם וְעַמֶּק סָבּוֹת אֲמַדְךָ:
 ט לִי גִלְעָד ו לִי מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב ו סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָם
 אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁת אֲתִרוּעֶע: יא מִי וְכִלְנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָם:
 יב הֲלֹא־אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הִבַּהֲלָנוּ עֲזָרַת מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת
 אֲדָם: יד בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חִיל וְהוּא יָכּוּם צָרֵינוּ:

בחסות

לוי שִׁי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

מפתח כללי

- (א) מזמורי תהלים ק"ז ק"ח..... ב
- (ב) מאמר ד"ה למען יחלצון י"ב תמוז, ה'תשי"ד..... ה
- (ג) שיחת יום ג' פרשת פינחס י"ב תמוז ה'תשי"ד..... יג
- (ד) לקוטי שיחות פרשת פינחס (בלה"ק)..... כה
- (ה) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת פינחס..... לא
- (ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת פינחס..... מא
- (ז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... מג

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- (ח) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת פינחס..... מה
- (ט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת פינחס..... ע
- (י) – ספר המצוות לשבוע פרשת פינחס..... עו

- (יא) נביאים וכתובים יהושע פרק טו, דברי הימים-א פרק יג..... עח
- (יב) ביאורים לפרקי אבות פרק ו משנה ה..... פג
- (יג) הדרן על מסכת גיטין..... פד
- (יד) מסכת גיטין עם ביאורים מדף ב עד דף ח..... פו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (טו) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן..... קיד
- (טז) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר - אדמו"ר הזקן..... קטו
- (יז) לקוטי תורה - ד"ה לא הביט און ביעקב - אדמו"ר הזקן..... קטז
- (יח) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי..... קיט
- (יט) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"..... קיט
- (כ) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש..... קכ
- (כא) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב..... קכא
- (כב) ספר המאמרים תר"ץ - אדמו"ר מוהרי"צ..... קכב
- (כג) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ..... קכג
- (כד) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ..... קכה
- (כה) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ..... קכח

- (כו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת פינחס..... קל
- (כז) לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס..... קנא

בס"ד. י"ב תמוז, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

למען¹ יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני², ופירש בתרגום מן בגלל זכותי³ דיצחק יתפצין רחמיך כו', והיינו שמפרש שידדיך קאי על ישראל שנקראו ידידים, כפי שדרשו חז"ל במנחות⁴ יבוא ידיד כו' ויבנה ידיד כו' ויתכפרו בו ידידים, יבנה ידיד זה בית המקדש כו' ויתכפרו בו ידידים אלו ישראל, והיינו, שהבקשה היא שישראל שהם ידידיך יחלצון בזכותו של יצחק, שגם הוא נקרא ידיד, כמ"ש⁵ אשר קידש ידיד מבטן, ופירש רש"י⁶ יצחק קרי ידיד ע"ש אשר אהבת⁷. וממשיך בכתוב⁸ אחלקה שכם, ופירש בתרגום אפלטון בזה ע"ש בני יוסף דיתבין בשכם. וצריך להבין המשך הענינים, שלפני הפסוק למען יחלצון ידידיך גו' נאמר⁹ נתת ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה, ופירש בתרגום יהבתא לדחליך נסא כו' מן בגלל קושטא דאברהם, והיינו, שבזכותו של אברהם אבינו יראה הקב"ה נסים, ולאח"ז ממשיך למען יחלצון ידידיך, שענין זה יהי' בזכותו של יצחק דוקא. ומובן בפשטות החילוק שבין ענין הנסים להענין דיחלצון, שענין הנסים אינו מורה עדיין שיש איזה התנגדות וצרה שצריך לינצל ממנה, וע"ד שאמרו רז"ל¹⁰ עשרה נסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק, שלא הי' שם ענין של מלחמה או מיצר שיהי' צורך בנס כדי לינצל מהמיצר, ועל זה אומר בכתוב שענין הנסים יהי' בזכותו של אברהם, ולאח"ז מוסיף ענין נעלה יותר, שגם כאשר תהי' עת צרה ומצוקה, הנה בזכותו של יצחק אזי יחלצון ידידיך.

(ב) ולהבין זה יש לבאר תחילה מה שהכתוב מדגיש את המעלה שבענין הידידות¹¹, שמצד זה שישראל נקראו ידידים אזי יחלצון ידידיך, והיינו, לפי שידידות מורה על תוקף האהבה, וכמים הפנים לפנים וגו'¹², ומזה מובן גם בנוגע לענין הידידות כמו שהוא בעבודת האדם לקונו.

והענין בזה, דהנה, בעבודת האדם שעיקרה הו"ע האהבה, כמאמר¹³ לית פולחנא כפולחנא דרחימותא, יש שני סוגים כלליים, אהבה כמים, ואהבה כרשפי אש. והחילוק שביניהם, שאהבה כמים, עם היות שטבע המים הוא לדבק נפרדים, והיינו, שהאהבה היא בבחי' קירוב ודביקות, מ"מ, הרי זה באופן שנמשלה למים, שזה מורה שחסר ענין ההתלהבות וההתלהטות שבאהבה כרשפי אש. וכללות החילוק הוא¹⁴, שכאשר האהבה היא

(1) על העתק ההנחה שבארכיון ספריית אגודת חסידי חב"ד – תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א איזה תיקונים בכת"ק, וכן ציין בכת"ק בראש העמוד: "תוף" [סה"מ פר"ת שבהערה 10].

(2) תהלים ס, ז.

(3) נג, סע"א ואילך.

(4) נוסח ברכת מילה – שבת קלז, ב.

(5) שבת שם.

(6) וירא כב, ב.

(7) פסוק ח'.

(8) פסוק וא"ו.

(9) אבות פ"ה מ"ד.

(10) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה למען יחלצון ידידיך פר"ת

(סה"מ פר"ת ע' קיד ואילך).

(11) משלי כז, יט. וראה תניא פמ"ו.

(12) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג.

קונטרס העבודה פ"א. פ"ג ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד

(כך א) ערך אהבת ה' ס"ה. ס"ט. וש"נ.

(13) ראה גם תו"ח תולדות קמט, ב. קנ, ג ואילך. סה"מ תרנ"ה

ע"פ טעם ודעת, פועלת היא ענין של קירוב ודביקות (כטבע המים לקרב ולדבק את הנפרדים), אבל אין בה התלהבות אמיתית, והיינו, דכיון שהאהבה באה מהשכל, הרי היא מדודה ומוגבלת ע"פ השכל, ולכן לא שייך לומר שיש בזה תוקף האהבה, היינו, אהבה בלי גבול, אלא האהבה היא במדידה והגבלה. אבל אהבה כרשפי אש אמיתתה היא אהבה שלא ע"פ טעם ודעת, וכיון שאינה קשורה עם שכל, אין בה שום הגבלות, ולכן פעולתה היא כמו האש שמהרס את כל הענינים המגבילים ומגדירים ופורץ ועולה למעלה. ואהבה (כרשפי אש) היא העולה על כולנה, כמעלת הזהב על הכסף, והיא בחי' גבורה כו'¹⁴.

וביאור הענין, דהנה, לפעמים מבואר¹⁵ שאהבה באה מחמת הקירוב ויראה באה מחמת הריחוק. וכמו שרואים בעבודת האדם, שכאשר האדם מתבונן בבחי' האלקות שמלוכש בעולמות, ומתבונן בשכלו ע"פ טו"ד עד שתופס את הענין בשכלו, הנה השגה זו היא כמו ענין דנהנה מזיו השכינה¹⁶ שנעשה בבחי' מזון וחיות, וע"ד המבואר בכ"מ¹⁷ בנוגע להמלאכים שהמזון שלהם הוא מזה גופא שמשגיגים את קונם, והיינו, שעיי"ז שמשגיגים את החיות האלקי המהוה ומחי' אותם והחיות האלקי שבכללות העולם שבערך השגתם, הנה השגה זו גופא נעשית המזון והחיות שלהם. ועד"ז גם בנפש האלקית, שהמזון שממנו נעשה החיות הו"ע ההשגה באלקות. וע"י התבוננות והשגה זו הרי הוא נמשך לאלקות כמו אדם שנמשך ואוהב את חייו, כמ"ש¹⁸ לאהבה את הוי' אלקיך כי הוא חיך, והו"ע אהבה כמים, היינו, שאהבה נמשלה למים לפי שמדבקת את נפש האדם העובד עם החיות האלקי, אבל אהבה זו היא במדידה והגבלה, לפי שבאה מזה שמשגיג ומבין בכלי שכלו. ועד"ז בנוגע ליראה שהיא מצד הריחוק דוקא, וכמו במלך בשר ודם, הנה אע"פ שרואים את המלך או שידועים ממציאיותו, הרי זה באופן של ריחוק דוקא, שלכן אין רואין אותו כשהוא ערום, ואין משתמשין בשרביטו ובכל כליו¹⁹, ומצד הריחוק דוקא נעשה ענין היראה. וכן הוא בעבודת האדם לקונו באופן של יראה (דחילו), שכאשר מתבונן בריחוקו מאלקות, שהחיות האלקי שמהוה את העולמות, אף שהוא רק בחי' הוד בלבד, כמ"ש²⁰ הודו על ארץ ושמים, מ"מ, גם זה הוא בהתנשאות, הרי זה פועל ענין של יראה. אמנם, ב' ענינים הנ"ל (הן ענין האהבה שבאה מחמת הקירוב והן ענין היראה שבאה מחמת הריחוק) הם כאשר ההתבוננות היא בבחי' האלקות שבגדר השגה ותפיסא. אך²¹ כאשר ההתבוננות היא בפנימיות האלקות, בעצמות ומהות, שעיי"ז מגיע לאהבה פנימית ויראה פנימית, אזי הסדר הוא להיפך, שהאהבה באה מצד הריחוק והיראה באה מצד הקירוב. דהנה, כאשר מתבונן איך אשר נשגב שמו לבדו ורק הודו על ארץ ושמים, היינו, שמתבונן בהפלאות האוא"ס, ועאכו"כ עצומ"ה כו', הוא יודע ומתחיל להרגיש שנמצא

ע' קצט ואילך. תש"א ע' 126 ואילך. ועוד.

(14) ראה תניא פ"ג.

(15) ראה סה"מ תרנ"ה ע' קמט ואילך. תרס"ח ע' מט ואילך.

תרפ"ד ע' רנד ואילך.

(16) ראה ברכות יז, א. לקו"ת דרושים לשבת שובה סו, רע"א. שם.

(17) ראה לקו"ת ר"פ צו. ובכ"מ.

(18) נצבים ל, כ.

(19) סנהדרין כב, א.

(20) תהלים קמח, יג. וראה תו"א ויצא כב, א. ובכ"מ.

(21) ראה לקו"ת ואתחנן ד, סע"ד ואילך. סה"מ תרס"ח ותרפ"ד

בארץ צי' ועיף בלי מים²², ומזה בא לידי תשוקה גדולה, שהיא האהבה דבכל מאדך²³, בלי גבול, היינו שהאהבה היא למעלה מהבנתו והשגתו (ופעולת ההבנה וההשגה היא רק להסיר את הענינים המעלימים והמונעים לזה), שהרי ההתבוננות היא בהפלאת האוא"ס שהוא למעלה מהעולמות, ובפרט בעצמות ומהות שאינו שייך לעולמות כלל (גם לא באופן של הפלאה), וכל המציאות אינה אלא מהותו ועצמותו לבדו שהוא אמיתית המציאות, ומצד זה נעשה אצלו צמאון ואהבה כרשפי אש, שזוהי האהבה דמי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ²⁴, אז איך וויל מער ניט ווי דיר אליין²⁵. והיראה היא מצד הקירוב, והיינו, שכאשר מתבונן במ"ש²⁶ את השמים ואת הארץ אני מלא, שהוא בשמים ובארץ בשוה ממש, שזהו מצד עצמות ומהות שהוא בשוה ממש למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית²⁷, הרי זה פועל עליו יראה גדולה ביותר שלא לפי הכלים שלו.

והנה האהבה כרשפי אש שלמעלה מהבנה והשגה ואינה במדידה והגבלה (לפי שבאה ע"י ההתבוננות בהפלאת האוא"ס שלמעלה מהעולמות, ועד לעצמות ומהות), היא (לא אהבה סתם, אלא) תוקף האהבה, שעל זה מורה ענין הידידות. וזוהי המעלה דיצחק שנקרא ידיד (כנ"ל ס"א), שאצלו היתה האהבה כרשפי אש, שהיא למעלה מאהבה כמים, שזו היתה מדתו והנהגתו של אברהם, כמ"ש²⁸ זכור אב נמשך אחריו כמים.

ג) וזהו מש"נ ביצחק אשר קידש ידיד מבטן, ופירש רש"י שקודם שנולד נתקדש למצוה זו, דכתיב²⁹ אבל שרה אשתך וגו' והקימותי את בריתי אתו, היינו מילה. והענין בזה, דהנה, עם היות שגדלה מעלת עבודתו של אברהם בענין האהבה באופן דהלוך ונסוע הנגבה³⁰, מ"מ, הרי זו רק אהבה הנמשכת כמים, שהיא באופן של תפיסא בכלי. והיינו, דעם היות שעבודתו של אברהם היתה בבחינת מרכבה, כמארו"ל³¹ האבות הן הן המרכבה, וכמבואר בתניא³² שכל אבריהם וכל עניניהם היו בבחינת מרכבה לו ית', שזהו כמו עבודת האצילות³³, מ"מ, הרי אפילו באצילות יש ענין הכלים, ובמילא יש גם ענין המדידה וההגבלה דעשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר³⁴. ולכן הוצרך להיות הענין דקידש ידיד מבטן, שזוהי מעלתו של יצחק אפילו לגבי אברהם, ע"ד מעלת הכתר לגבי חכמה דאצילות. וכן הוא בכללות באברהם עצמו, שניתוסף עליו בעבודתו שניתנה לו מצות מילה, כדי שיהי' יצחק נולד מטיפה קדושה³⁵. והיינו³⁶, שעם היות שגם קודם המילה הי' אברהם (לא רק בבחי' קדוש, אלא גם) בבחי' קדש, מלה בגרמי³⁷, וכנ"ל שעבודתו היתה בבחי' מרכבה

(22) תהלים סג, ב.

(23) ואתחנן ו, ה.

(24) תהלים עג, כה.

(25) ראה דרמ"צ קלח, סע"א (נעתק ב"היום יום" יח כסלו).

(26) ירמ' כג, כד.

(27) תקו"ז סוף תיקון נז. נתבאר בד"ה ונחה עליו דאחש"פ

שנה זו (תו"מ סה"מ ניסן ע' קעא ואילך).

(28) נוסח תפילת גשם במוסף דשמע"צ.

(29) לך לך יז, יט.

(30) שם יב, ט. וראה תו"א וארא נו, ג. יתרו סח, א. ובכ"מ.

(31) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(32) פכ"ג. ריש פל"ד.

(33) ראה תו"א ויצא כד, א. ובכ"מ.

(34) ספר יצירה פ"א מ"ד.

(35) ראה ב"ר פמ"ו, ב.

(36) ראה אוה"ת לך לך ח"ד תשי, א.

(37) זח"ג צד, ב.

שבכללות הרי זה בחי' עולם האצילות, ובספירות הו"ע ספירת החכמה שהיא בחי' קדש (מלה בגרמי')³⁸, מ"מ, אין זה מספיק עדיין בשביל שיהי' יצחק נולד מטיפה קדושה, ולכן ניתנה לו מצות מילה, שענינה הסרת הערלה (ואח"כ גם פריעה, להסיר לא רק את הערלה הגסה אלא גם את העור הדק), שדוקא עי"ז יוכל לבוא להעילוי דוהי' תמים³⁹, והיינו, שלאחרי כל המדריגות גילוי אלקות שהיו אצל אברהם קודם המילה, לא הי' בו עדיין ענין התמימות, שתכלית השלימות ותכלית התמימות הוא הגילוי שלמעלה מאצילות, בחי' הכתר, וכדי שיוכל להיות גילוי זה צריך להיות תחילה הסרת הערלה כו'.

והענין בזה, דהנה, בחי' ומדרגת אצילות יכולה להתפשט ולהתלבש אפילו במקום שיש לעו"ז⁴⁰, ולא רק קליפת נוגה, אלא אפילו ג' קליפות הטמאות, וראי' לזה, שהרי ידוע⁴¹ שאור הקן שהי' מאיר בכלים די"ס דמלכות בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כו', ועד שחיצוניות הכלים דמלכות דאצילות מתלבשת בעולם העשי' כו', אע"פ שרובו רע⁴², והקליפות שולטים בו⁴³. והדוגמא לזה, שנפש האדם נמצאת בכל אברי הגוף ומחי' אותם, כולל גם האברים שיש בהם פרש, ואין הפרש מונע שחיות הנפש יומשך ויתגלה בפנימיות באברים אלו [ואין הכוונה שהחיות מתלבש בהפרש, כי אם, שהפרש אינו מונע המשכת וגילוי החיות בהאבר שבו נמצא הפרש], ועד"ז להבדיל למעלה, שמחיצוניות הכלים דמלכות דאצילות נמשך גם בעולם העשי' באופן של הארה פנימית, להחיות את עולם העשי' באור פנימי, אע"פ ששם נמצאת קליפת נוגה ואפילו ג' קליפות הטמאות (ע"ד שנמצא פרש בהאבר שבו נתגלה חיות הנפש). אמנם, כל זה הוא בנוגע להגילויים דעולם האצילות, או אפילו גם הגילוי דבחי' א"ק, אבל רק חיצוניות א"ק, שמתגלה בדרך מקיף, אבל כאשר צריך להיות נמשך גילוי אור פנימי מבחי' פנימיות א"ק, היינו, מבחי' פנימיות הרצון ופנימיות התענוג, הנה גילוי זה אינו יכול להיות נמשך במקום שיש בו פרש וצואה, שזהו"ע ג' קליפות הטמאות ואפילו קליפת נוגה, שהם מונעים גילוי זה. ובשביל זה צריך להיות הענין דמצות מילה, מילה ופריעה, להסיר הערלה הגסה וגם עור הדק, שע"ז יוכל להיות הגילוי דבחי' פנימיות א"ק, שהו"ע פנימיות הרצון, ע"ד כח התענוג לגבי כח הרצון. וזהו שנצטווה אברהם על המילה כדי שיהי' יצחק נולד מטיפה קדושה, דהנה, ענינו של יצחק הוא כמ"ש⁴⁴ צחוק עשה לי אלקים, שזהו ענין התענוג למעלה, בחי' הפנימיות כו'. ובהקדמה לזה נאמר והי' תמים, שהוצרך להסיר המום דערלה, שע"ז יוכל להיות הגילוי דבחי' פנימיות א"ק. וענינו בעבודת האדם הו"ע עבודת הביורורים, שצריך לכלות ולבטל לגמרי את התאוות הגסות שהם בדוגמת הערלה הגסה, וגם בנוגע לקליפה הדקה צריך לפעול ענין של שינוי וכפי', בחי' אתכפיא, שזוהי כללות העבודה עד ביאת המשיח

(38) ראה זח"ב מג, ב. ועוד.

(39) לך לך יז, א.

(40) ראה גם לקו"ת תזריע כא, א ואילך.

(41) ראה תניא אגה"ק ס"כ.

(42) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור העולמות) בהקדמה

להדרוש. וראה גם שם שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ד. שער

מח (שער הקליפות) פ"ג.

(43) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) ספ"ד. הובא

בתניא פ"ו (י, סע"ב ואילך). פכ"ד (ל, א).

(44) וירא כא, ו.

(כמבואר בארוכה באגרת הקודש⁴⁵), ועי"ז יכול להיות הגילוי דפנימיות א"ק, שענינו בעבודה הוא שתהי' העבודה באופן היותר נעלה שבענין הפנימיות, בדוגמת העילוי שעליו נאמר אשר קידש ידיד מבטן לגבי בחי' הקדושה שהיתה לפני שנאמר והי' תמים, שבשביל זה צריך לבער תחילה את כל הענינים הבלתי־רצויים ע"י פעולת המילה.

וזהו גם הביאור במ"ש בתיקוני זוהר⁴⁶ דמי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה וס"ת הוי', והיינו שמילה הוא למעלה מהוי', ומזה ראי' נוספת שע"י המילה נמשך ומתגלה אור שלמעלה מאצילות, שהרי שם הוי' מקומו (בכללות) בעולם האצילות, כמבואר בספרי קבלה וחסידות⁴⁷ שד' האותיות דשם הוי' הם ד' המדריגות שבעולם האצילות, החל מאות יו"ד שהו"ע ספירת החכמה עד לאות ה"א שהו"ע ספירת המלכות, אך ע"י מצות מילה נמשך ומתגלה אור שלמעלה משם הוי' (שזהו שהו"י הוא בס"ת ומילה היא בר"ת), דהיינו, אור שלמעלה מאצילות, בחי' הכתר, שזהו"ע והי' תמים (כנ"ל).

ומזה מובן גם בנוגע לעבודת האדם בענין האהבה, שההכנה והכלי להמשכת וגילוי האור שלמעלה מאצילות הוא דוקא ע"י האהבה כרשפי אש שהיא בדרך העלאה מלמטה למעלה, ברצון ותשוקה גדולה ביותר, באופן שיוצא לגמרי ממדידות והגבלות, שזהו"ע תוקף האהבה (שהיא למעלה מהאהבה הנמשכת כמים), שעל שם זה הוא התואר והמעלה ידיד. וזהו גם הרמז במ"ש (בענין העבודה שעל ידה נמשך גילוי האור שלמעלה מאצילות) והי' תמים, והיה דייקא, שתיבת והיה יש בה ד' האותיות דשם הוי', אלא שהאותיות ו"ה הם לפני האותיות י"ה. וע"ד המבואר בפירוש מאמר רז"ל⁴⁸ אין והי' אלא לשון שמחה, שזהו מצד העילוי שבהקדמת האותיות ו"ה לפני האותיות י"ה. והענין בזה, דהנה מבואר בתניא⁴⁹ בענין ד' אותיות שם הוי', שאותיות י"ה קאי על חכמה ובינה, שהו"ע העבודה שמצד השכל, בהבנה והשגה והתבוננות כו', ואותיות ו"ה קאי על העבודה בפועל בלימוד התורה (אות וא"ו) ובקיום המצוות (אות ה"א). וזהו שעתה הסדר הוא שתחילה צריך להיות ענין ההבנה וההשגה (י"ה), ואח"כ באים ללימוד התורה וקיום המצוות (ו"ה), אמנם לעתיד לבוא תתגלה מעלת המעשה לגבי ההבנה וההשגה, מעשה גדול⁵⁰, וזהו שו"ה קודם לי"ה, והיינו, שהעבודה היא באופן של יציאה מהמדידות וההגבלות דשכל, שהו"ע התמימות (והי' תמים), ומצד זה נעשה ענין השמחה (אין והי' אלא לשון שמחה), כיון שע"י מגיעים גם לדרגא שלמעלה מעולם האצילות ששם הסדר הוא שו"ה קודם לי"ה.

ד) והנה מעלתו של יצחק שנקרא ידיד מצד תוקף האהבה כרשפי אש לגבי האהבה כמים דאברהם, קשורה גם עם כללות מעלת עבודת יצחק לגבי עבודת אברהם. דהנה, עבודת אברהם היתה בגמילות חסדים והכנסת אורחים, שעבודה זו היא בדרך המשכה

(45) סימן ד'.

(46) בהקדמה ב, ב. תיקון ע' (קלא, א). וראה תו"א ואוה"ת

ס"פ לך לך.

(47) ראה שערי קדושה להרח"ו ח"ג ש"א. תניא אגה"ת פ"ד.

(48) ב"ר פמ"ב, ג (בסופו). לקח טוב ואתחנן ו, י. וראה אור

תורה להח"מ ר"פ תבוא. לקו"ת פ' ראה ל, ד. אוה"ת נ"ך ע' תשסד.

(49) שבעה ערה 47. ובכ"מ.

(50) ראה קידושין מ, ב. וראה סה"מ תקס"ז ע' שט ואילך.

אוה"ת ואתחנן ס"ע רמז ואילך. רעו ואילך. שב ואילך. ביאורי

זהו להצ"צ ע' תעט ואילך. ובכ"מ.

מלמעלה למטה (כמו האהבה שנמשכת כמים), וכיון שההמשכה היא מלמעלה, יכולה להיות ההמשכה גם לא לפי אופן המטה, ושלא יפעול עליו. משא"כ עבודתו של יצחק היתה חפירת בארות, היינו, להסיר ההעלם וההסתור כו', ולגלות המעיין ומים חיים בדרך עלי' מלמטה למעלה (כמו האהבה כרשפי אש), וכאשר ישנו ענין העלי' מלמטה למעלה אזי אין בזה ההגבלה של המטה, ואדרבה, שפועלים בו ענין הביטול עד שנעשה כלי להמעלה. וזהו גם מ"ש בזהר⁵¹ לאור דא אברהם ולחושך דא יצחק, דלכאורה אינו מובן מהי המעלה בענין החושך שעז"נ ולחושך דא יצחק. אך הענין הוא, דבאופן הזיכוך והבירור יש שני אופנים, אופן הא', בדרך המשכה מלמעלה למטה, שזהו ענין של המשכת אור, ואופן הב', בדרך העלאה מלמטה למעלה, היינו שגם העבודה וגם ההמשכה היא בדרך מלמטה למעלה. והענין בזה, דהנה ידוע שיש ב' אופני עליות, עליית האורות ועליית הכלים⁵². עליית האורות הוא ע"ד העלי' דערב ראש חודש או העלי' דראש השנה קודם תקיעת שופר, שהו"ע עליית האורות למקורם, ואילו הכלים נשארים במדריגתם כמו שהם מקודם, ונמצא, שרק לגבי האורות הרי זה ענין של אור, אבל לגבי הכלים אין זה ענין של אור אלא ענין של חושך, והרי אין זה תכלית הכוונה. ולכן ישנו עוד אופן של עלי' שהיא תכלית הכוונה, והו"ע עליית הכלים⁵³, היינו, שגם הכלי מתברר ומזדכך עד שמגיע למדריגת העליון, וזהו ענין ההמשכה בדרך מלמטה למעלה, שהוא בירור ועליית המטה שעולה למעלה ונמשך בו האור. וזהו גם כללות החילוק בין מתן תורה ולעתיד לבוא⁵⁴, דאף שבשניהם ישנו הגילוי דהקב"ה בכבודו ובעצמו אל כל ישראל, מ"מ, יש חילוק ביניהם, שבשעת מ"ת הי' הגילוי בדרך מלמעלה למטה, כמ"ש⁵⁵ וירד הוי' על הר סיני, ללא הכנה כדבעי של המטה, והיינו, שהגילוי אינו שייך להמטה מצד מצבו, משא"כ לעתיד לבוא יהי' הגילוי בדרך של התלבשות אור פנימי, ובאופן של קיימא, לפי שהמטה יתברר ויזדכך עד שיוכל לקבל את הגילוי אור, כמ"ש⁵⁶ ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר, והיינו, שלמטה בתחתונים יוכל להיות הגילוי דעצמותו ומהותו. וזהו שלעתיד לבוא יאמרו דוקא ליצחק (שנקרא ידיד) כי אתה אבינו⁵⁷, כי, המעלה דלעתיד לבוא היא בענין עליית הכלים, היינו, שהכלי יזדכך עד שיוכל לקבל את האור באופן פנימי, וענין זה נעשה ע"י עבודת הבירורים דוקא, שזהו כללות ענינו של יצחק, שנקרא ע"ש צחוק עשה לי אלקים, דקאי על גילוי העונג שלמעלה שנעשה מדבר הפכי, שהו"ע עבודת הבירורים⁵⁸.

(ה) והנה כשם שיש מעלה באהבה כרשפי אש שהיא מצד העבודה שלמעלה מטעם ודעת לגבי העבודה דאהבה הנמשכת כמים שהיא מצד העבודה שע"פ טעם ודעת, כמו"כ יש גם חילוק בהמשכת האלקות שנעשית ע"י עבודת הנ"ל. והענין בזה, דהנה,

(55) יתרו יט, כ.

(56) ישעי' מ, ה.

(57) שם סג, טז. שבת פט, ב. וראה תו"א תולדות יז, ג. ובכ"מ.

(58) ראה סה"מ תרע"ח ותרע"ץ שם. ועוד.

(51) ח"א קמב, א.

(52) ראה גם סה"מ תר"ס ע' ב.

(53) ראה תניא קונטרס אחרון קנז, ב.

(54) ראה סידור (עם דא"ח) רלח, ג ואילך. סה"מ תרע"ח ע'.

עג ואילך. תרח"ץ ע' קמח ואילך. ועוד.

בכללות בריאת העולמות יש ב' הענינים דממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ולמעלה יותר הו"ע הקו והרשימו, ובכללות הו"ע דלמעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית (כלשון התיקוני זהר²⁷). וע"ד שרואים באדם התחתון שיש בו ב' תנועות, כח הגילוי וכח הצמצום, וכמו בכח השכל, שישנו הכח לגלות שכל שמצד עצמו יכול להיות ללא הגבלות, אמנם, אם יהי' גילוי השכל ללא הגבלות, לא יבוא השכל באופן של תפיסא והשגה, שהרי לא שייך תפיסא והשגה בבלי גבול. וגם אם יהי' צמצום כח השכל במדה כזו שיהי' שייך בו ענין של תפיסא, מ"מ, כיון שאין זה עדיין הגבלה אמיתית, אזי יכול לילך בדרך עקלתון, כיון שאין כאן עדיין תפיסא אמיתית. ואפילו אם תהי' הזהירות גם מענין זה ע"י הגבלה נוספת, הנה כל זמן שאין זו עדיין ההגבלה הראוי' להיות, לא יוכל לבוא לידי הכרעה בין הסברות, שהרי בהשכל ישנם סברות הפוכות, סברא לזכות וסברא לחוב, נטי' לימין ונטי' לשמאל, ואם לא יוכל להגביל את הסברא לזכות באופן שעד פה תבוא, לא יוכל להתבונן בהסברא לחוב, וכן לאידך, אם לא יוכל להגביל את הסברא לחוב, לא יוכל להתבונן בהסברא לזכות, ולעולם לא יוכל לבוא להכרעה בין הסברות, שדוקא באופן כזה יהי' השכל אמיתי. וכדי שהשכל יבוא בתפיסא והשגה, וילך בדרך הישר, ויבוא לידי הכרעה אמיתית, מוכרח להיות גם הכח לעכב את השכל. ומזה גופא שיש ביכלתו לעכב את כח השכל, מוכח, שכח העכבה הוא גדול ונעלה יותר ומושרש בעומק יותר בנפש מאשר כח הגילוי. וכן הוא גם בכללות כחות הנפש, שיש בנפש כח הגילוי, לגלות כחותי', ויש בה גם הכח להעלים התגלות הכחות, וכיון שבכחה להעלים את הכחות שמאירים מצד הכח להאיר ולגלות, הרי מובן שהכח להעלים הוא נעלה ועמוק יותר בנפש מאשר הכח לגלות. וכמו"כ יובן למעלה בב' התנועות דלמעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, דהנה, בהתנועה דלמטה מטה עד אין תכלית, היינו, שיהי' גילוי אלקות עד למטה מטה, עדיין לא ניכר כ"כ התוקף דאלקות כמו שניכר בהתנועה דלמעלה מעלה עד אין קץ, שזהו הכח להגביל ולצמצם גם את הגילוי דלמטה מטה עד אין תכלית. וכמו"כ הוא בב' הענינים דקו ורשימו, שענינו של הקו הוא להאיר אור עד למטה מטה, וענינו של הרשימו הוא כח ההעלם, הנה שרש הרשימו הוא למעלה משרש הקו, שהרי הקו נמשך מהעיגול הגדול שהוא האוא"ס שנגע בו הצמצום, והרשימו הוא רושם מכללות האור דא"ס שהי' קודם הצמצום, גם מהאור שלא נגע בו הצמצום⁵⁹ [ומ"ש במק"א⁶⁰ שאדם הישר שרשו מאוא"ס שלא נגע בו הצמצום, הרי זה רק מצד בחי' פנימיות הקו ששרשו מבחי' ת"ת הנעלם⁶¹, שזהו ענין נעלה יותר בהקו, אבל הקו עצמו כמו שבא למטה מטה עד אין תכלית, ששרשו מבחי' מלכות דא"ס, הרי זה באופן שנגע בו הצמצום, ולכן שרש הרשימו הוא נעלה יותר].

בס' תרטי"ו [אזה"ת תצא ע' תתקכד ואילך].

(60) בסה"מ שם מציין: הגהת הרמ"ז באוצ"ח.

(61) ראה אזה"ת (יהל אור) לתהלים ע' קצ. סה"מ תרח"ץ ע' קכב. וש"נ.

(59) בסה"מ פר"ת שם (ע' קיח) מציין: כמ"ש בתו"א והוספות ד"ה הן עם א' [תו"א נח י, ד. ובאזה"ת שם (כרך ו) תתרחס, ב] ובד"ה גן נעול תר"מ [המשך מצה זו פ"ו (ע' ט ואילך). סה"מ תר"ם ח"א ע' קצו ואילך], ועמ"ש בהגהות לד"ה ויאבק שבתו"א [אזה"ת וישלח (כרך ה) תתעו, א], ובדרוש קן צפור

והנה, הרשימו הוא שורש להתהוות הכלים, שהרי התהוות הכלים היא באופן שהמקור המהווה אותם מתעלם בהם, והיינו, לפי ששרשם מהרשימו שהוא כח ההעלם. והרי תכלית הכוונה היא בהתהוות הכלים דוקא, שזהו שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים⁶² (ומצד זה שורש הרשימו הוא למעלה משרש הקו), אבל כדי לגלות בהכלים תכלית הכוונה שבהם, הרי זה ע"י ביטול הכלי אל האור להיות כלי אל האור ועד שנעשה מהות אחד עם האור. וזהו שהעבודה צריכה להיות בדרך מלמטה למעלה, היינו עבודה והתעסקות עם התחתון לבררו ולזככו, שזהו כללות ענין עבודת הביורורים, אבל ביחד עם זה, הנה דוקא עבודה זו היא תכלית הכוונה, שעל ידה נעשה המטה כלי שיכול לקבל את המעלה ולהתאחד עמו בדרך אור פנימי.

וזהו מ"ש אשר קידש ידיד מבטן, ואיתא בספרי קבלה⁶³ שבטן הוא בחי' יסוד דבינה. והענין בזה, דהנה, החילוק בין חכמה לבינה בכללות הוא שחכמה היא בחי' אור שלמעלה מהכלים, משא"כ בינה שבה הוא התחלת ענין הכלים, אלא שהכלים הם באופן של התחברות עם האורות, שזהו שהשם דספירת הבינה הוא הוי' בניקוד אלקים⁶⁴, שזה מורה על התאחדות האורות והכלים בשם אחד⁶⁵, היינו, שהכלים בטלים אל האור ומתאחדים עמו, שלכן שם אלקים מרומז רק בהניקוד שהוא בהעלם, ומה שנראה בגילוי הרי זה רק האותיות דשם הוי'. וזוהי גם מעלת עבודתו של יצחק, שהתחלת העבודה היא בענין הכלים, היינו, בענינים כאלה שבגילוי הם מגבילים, מעלימים ומסתירים, והעבודה היא לגלות בהם שם הוי', שע"ז מתמלאת תכלית הכוונה העליונה דדירה בתחתונים, ומצד זה גדלה מעלתו של יצחק שנקרא בשם ידיד, שזוהי מעלה יתירה גם לגבי אברהם.

(ו) ועפ"ז מובן שמצד עבודתו של יצחק בבירור וזיכוך הכלים ובירור וזיכוך הישות שבעולם, נעשית גם הפעולה שלמעלה באופן כזה, מדה כנגד מדה⁶⁶, להיות הענין דיחלצון ידידיך. והיינו, שבזכותו של אברהם שעבודתו היא בדרך המשכה מלמעלה למטה, נעשה ענין הנסים, שנס הו"ע שלמעלה מהטבע, ובא באופן של המשכה מלמעלה, מבלי הבט על מעמדו ומצבו של המטה, גם כאשר המטה אינו מוכן לקבל את האור והגילוי. אבל ישנו ענין נעלה יותר, יחלצון ידידיך, היינו, שתהי' היציאה ממעמד ומצב של צרה ומצוקה, מצד העלמות והסתרים, ששרשם הוא מצד המדידה והגבלה דכלים. וענין זה הוא בזכותו של יצחק דוקא, שעבודתו היא בדרך העלאה מלמטה למעלה, שהו"ע חפירת בארות, להסיר ההעלם וההסתר על המעיין ומים חיים, עד שהמים מתחילים לעלות מלמטה למעלה, שהו"ע זיכוך המטה שיוכל לקבל את האור והגילוי שנמשך מלמעלה. וכן הוא גם אצל ראשי ונשיאי ישראל, דעם היות שמצד עצמם (כולל גם בשביל הדור) ענינם הוא באופן של המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אלקות בעולם, מ"מ, כאשר

המשך בעמוד מ

(64) פרדס שער כ (שער השמות) פ"ד.

(65) ראה אוה"ת ואתחנן ע' קכג.

(66) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(62) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(63) בסה"מ שם (ס"ע קיט) מציין: יאיר נתיב [למאורי אור]

מע' ב' אות י"ח בשם הת"ז.

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת פינחס, י"ב תמוז ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

כ. איתא¹ במשנה² "נטיעה של ערלה .. שנתערבו בנטיעות (אחרות) הרי זה לא ילקט, ואם ילקט יעלה באחד ומאתיים".

כלומר: פירות האילן - בג' שנים הראשונות נקראים ערלה ואסורים באכילה, בשנה הרביעית צריכים לפדותם, ורק בשנה החמישית מותר לאכלם בלא פדיון³. ודין פרי של ערלה שנתערב בפירות אחרים - אם יש מאתיים מהפירות המותרים כנגד הפרי של ערלה, אזי בטל האיסור, ומותר לאכול את הפירות. אבל לכתחילה אסור לערב פרי של ערלה עם פירות אחרים בכמות כזו שיתבטל האיסור, לפי ש"אין מבטלין איסור לכתחילה"⁴, והיינו, שרק אם אירע שנתערבו אזי בטל האיסור, אבל לכתחילה אסור לערבם כדי שיתבטל האיסור, דהוי מבטל איסור בדיים.

וכמו כן בנוגע לנטיעה של ערלה שניטעה בין מאתיים נטיעות, ונשכח איזו נטיעה ממאתיים ואחד הנטיעות היא הנטיעה של ערלה, ואלה הם שאר הנטיעות שכבר עברו עליהם ג' או ד' שנים, ואם ילקט פירות נטיעות אלה יתבטל האיסור במאתיים (שהרי כנגד הנטיעה של ערלה ישנם מאתיים נטיעות של היתר) - אזי לכתחילה "לא ילקט", ואם עבר וליקט, מתבטל האיסור במאתיים של היתר.

ולכאורה: מהו הטעם שהאיסור בטל רק לאחר שנלקטו הפירות, הרי גם קודם שנלקטו הפירות היה צריך האיסור ליבטל מצד ביטול הנטיעה של ערלה (יחד עם פירותיה) במאתיים נטיעות של היתר, ובמילא, יוכל ללקט את הפירות, כיון שמלכתחילה הם פירות של היתר? והביאור בזה - לפי ש"מחובר לא בטל"⁵.

כלומר: ביטול - שייך כאשר נעשה שינוי בדבר האסור שנתערב בהיתר, מה שאין כן בנדון דידן, שנשכח איזה אילן הוא של ערלה ואלה הם האילנות של היתר, הרי שינוי זה הוא בכוח הזיכרון של האדם, בעל האילן, אבל באילן עצמו לא אירע שום שינוי, שנשאר מחובר במקומו כמו שהוא, ולא נשתנה מכמו שהיה קודם שנעשה השינוי בזיכרון האדם, ולכן אינו בטל.

כא. ועל דרך זה מצינו דין נוסף:

כתב הרמב"ם⁶ "חתיכה של קדשי קדשים או של פיגול או נותר שנתבשלה עם חתיכות אחרות, אותן החתיכות אסורות לזרים ומותרות לכהנים". "בשר קדשי קדשים או בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאווה, אסור לטמאים ומותר לטהורים" (בשר קדשי קדשים - לטהורי כהנים, ובשר קדשים קלים - לטהורי זרים).

ולכאורה: הרי פיגול או נותר אסור גם לכהנים, ומכל מקום, כיון שיש בשאר החתיכות כדי להעלות ולבטל את האיסור⁷, הרי זה מותר לכהנים. ואם כן, למה לא יתבטל גם איסור הקדשים כשיש בשאר החתיכות כדי להעלותו, ויהיה מותר גם לזרים וטמאים?

והביאור בזה⁸ - לפי שבהקדש לא שייך ענין של ביטול, משום ד"כל היכא דאיתיה בבי גזא (לשון אוצר)⁹ דרחמנא איתי' דכתיב¹⁰ לה' הארץ ומלואה"¹¹, והיינו, שחתיכה של קודש בכל מקום שנמצאת הרי היא באוצרו של הקב"ה, ולכן לא שייך שתבטל על ידי זה שנתערבה עם שאר חתיכות ונשכח מאתנו איזה היא החתיכה של הקדש, ד"ליכא ביה גדר מעורב, דעומד בפני עצמו"¹².

(7) ככל פרטי הדינים שבזה - ביטול בשישים וכיו"ב, וביבש ביבש מספיק גם חד בתרי (טוש"ע יו"ד רסק"ט).

(8) ראה צפע"נ מהדו"ת נד, א. הועתק בצפע"נ כללי התורה והמצוות סכ"ח (ע' עד). צפע"נ עה"ת פ' צו ו, יא (ע' מו ואילך).

(9) ר"ן נדרים נ, א.

(10) תהלים כד, א.

(11) חולין קלט, א. וש"נ.

(12) ראה צפע"נ שם: "וכן הגדר במה.. דמחובר לא בטל.. והטעם דכל אחד ואחד עומד בפ"ע".

(1) תוכן וקיצור משיחה זו - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית) ונדפס בלקו"ש ח"ג ע' 993 ואילך. מהדורא זו היא הנחה בלתי מוגה מכל השיחה בשלימותה, ע"פ סרטי-הקלטה.

(2) ערלה פ"א מ"ו (גיטין נד, ב).

(3) קדושים יט, כג"כה.

(4) ביצה ד, ב. שו"ע יו"ד סצ"ט ס"ה.

(5) ראה מפרשים בערלה וגיטין שם. שד"ח כללים מערכת ב אות פג.

(6) הל' מעשה הקרבנות פ"י הי"ב-ג - מערלה ספ"ב. וראה פיה"מ שם.

כב. והנה, שני דינים הנ"ל בנגלה דתורה משתקפים גם בפנימיות התורה (כנ"ל (סעיף ה) בנוגע לכל הענינים שבנגלה דתורה), ובעיקר - בעבודת האדם לבוראו:
בדינים הנ"ל ניתן הסבר ומענה - אפילו בשכל - על קושיא שיכול יהודי לשאול¹³:
על בני ישראל נאמר¹⁴ "אתם המעט מכל העמים".

ועל דרך זה אצל בני ישראל גופא, שיש ביניהם חילוקי דרגות על דרך ובדוגמת חילוקי הדרגות שבין חתיכות של בשר של היתר, בשר קדשים קלים וקדשי קדשים,

- כמובן מדברי הגמרא¹⁵ "היכי דמי חילול השם (שעל זה נאמר לעיל מיניה בהברייתא ד"חילוקי כפרה" שהוא ענין הכי חמור מכל האיסורים שבתורה), אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר", שזהו מצד גודל מעלתו של רב שהוא בבחינת "קדשי קדשים", מה שאין כן אצל מי שאינו בדרגא נעלית כזו, אלא הוא רק בבחינת "קדשים קלים", אין הנהגה זו נחשבת לחילול השם, אלא זוהי הנהגה המותרת -

הרי אלה שהם בבחינת "חתיכה של קדשים קלים" הם מעט לגבי אלה שהם בבחינת "חתיכה של היתר", ואלה שהם בבחינת "חתיכה של קדשי קדשים" הם מעט לגבי אלה שהם בבחינת "חתיכה של קדשים קלים".

ואם כן, כיצד תובעים מיהודי שלמרות היותו מיעוט, לא יתפעל ולא יתיירא ולא יתבטל מפני הרוב: מיהודי שהוא בגדר חתיכה של היתר - תובעים שלא יתפעל מזה שהוא מיעוט לגבי העולם כולו; מיהודי שהוא בגדר קדשים קלים - שלא יתפעל מזה שהוא מיעוט לגבי שאר בני ישראל שהם בגדר חתיכה של היתר; ומיהודי שהוא בגדר קדשי קדשים - שלא יתפעל מזה שהוא מיעוט ביותר לגבי אלה שהם בגדר חתיכה של היתר ואלה שהם בגדר קדשים קלים; בה בשעה שאפילו על פי תורה ישנו כלל "אחרי" רבים להטות"?!

והמענה לזה - בשני דינים הנ"ל, שמחובר לא בטל, והקדש אינו בטל, כדלקמן.

כג. מחובר לא בטל:

כיון שיהודי הוא מחובר לשורשו ומקורו, הקב"ה, כמו שנאמר¹⁷ "ואתם הדבקים גו'" - אזי לא שייך שיתערב ויתבטל בדברים אחרים, והם תמיד "עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב"¹⁸.

וכמו שנאמר¹⁹ "אני הוי' לא שנית ואתם בני יעקב לא כליתם": כשם שאצל הקב"ה לא שייך אף פעם שום שינוי כלל, והוא היה הוֹנֶה ויהיה בשווה²⁰, כך גם בני ישראל - על ידי דביקותם בהקב"ה - הם תמיד בשלמות, ולא שייך אצלם כליון ח"ו.

- ישנו עוד פירוש²¹, שפסוק זה נאמר בלשון של תמיהה: כיון ש"אני הוי' לא שנית", למה "אתם בני יעקב לא כליתם", שידיעה זו (ש"אני הוי' לא שנית") אינה פועלת כלות הנפש אצל בני ישראל?!

וכיון שכל הפירושים שבפסוק קשורים זה בזה²², יש בזה גם רמז, שאפילו יהודי כזה שנמצא במצב שהידיעה ד"אני הוי' לא שנית" לא פועלת עליו כלות הנפש (פירוש השני), הרי הוא גם אז מחובר במקורו, ובמילא לא שייך אצלו ביטול וכליון ח"ו בין אומות העולם (פירוש הראשון). -

וזוהו גם מה שאמרו חכמינו ז"ל²³ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" שנאמר²⁴ ועמך גו' נצר מטעי מעשה ידי" - דכיון שבני ישראל הם "נצר מטעי מעשה ידי" של הקב"ה, שהוא אמיתית המציאות, שבזה לא שייך ענין של גרעון, לכן, "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", שלא שייך שילך מהם לאיבוד.

וזוהי ההוראה בעבודת האדם:

(13) ראה גם שיחת י"ג תמוז תשי"ב סי"ג (תורת מנחם - התועדויות ח"ו ע' 62). וש"נ.

(14) ואתחנן ז, ז.

(15) יומא פו, א.

(16) משפטים כג, ב.

(17) ואתחנן ד, ד. וראה אדר"נ ספ"ד.

(18) בלק כג, ט.

(19) מלאכי ג, ו.

(20) וכן בנוגע למקום (ראה תניא שער היחוד והאמונה רפ"ז).

(21) תו"א יתרו סז, א. לקו"ת דרושי ר"ה סא, ד.

(22) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782.

(23) סנהדרין ר"פ חלק.

(24) ישע"י ס, כא.

כאשר תובעים מיהודי שגם כאשר נמצא בין אינם-יהודים ישמור כשרות, וישמור שבת וכל הימים-טובים ויוסיף מחול על הקודש, וגם בלכתו ברחוב יהיה ניכר עליו שהוא יהודי, והלה טוען ש"אתם המעט מכל העמים" - אומרים לו, שעליו לידע שהוא מחובר עם הקב"ה, ולכן, כשם שמבין שהקב"ה אינו יכול להיבטל ח"ו בפני גוי שהולך ברחוב, כך גם בנו של הקב"ה – "בנים אתם להוי' אלוקיכם"²⁵, ויתירה מזה: "בני בכורי ישראל"²⁶ - אינו יכול להיבטל בפני אף אחד, גם בפני מי שבגשמיות יתכן שהוא מרובה ממנו.

וכיון שכן, יכול וצריך יהודי למלא את תפקידו ושליחותו מבלי להתפעל מהעולם, בידעו שכאשר מחליט לקיים את רצונו של הקב"ה, ובלשון חכמינו ז"ל²⁷ "בטל רצונך מפני רצונו", אזי "יבטל רצון אחרים מפני רצונך", היינו, שהקב"ה יבטל את הרצון של הטבע וכל הענינים הטבעיים כדי שיהיה ליהודי כל המצטרך לו ולבני ביתו, ובאופן של הרחבה, וללא יגיעה מיותרת, כראוי לישראל ש"בני מלכים הם"²⁸.

- כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר פעם²⁹ שאצל חסידים היה פתגם שחסידי צריך להתנהג עם הקב"ה - להבדיל - כמו עז עם בעליה: עז יודעת שהיא צריכה לתת חלב. אבל לדאוג שיהיה לה מה לאכול ומה לשותות, ורפת היכן לישון - הרי זה שייך לבעל הבית; היא צריכה רק למלא את תפקידה.

וכפתגם אדמו"ר הזקן שהאדם צריך לדאוג להתכלית שבשבילה נברא, ואז ידאג כבר הקב"ה עבור הענינים הנצרכים להאדם - כידוע הסיפור (שסופר כמה פעמים וכבר נדפס)³⁰ אודות אחד שהשיח בפני אדמו"ר הזקן את דאגותיו, שאין לו במה לפרוע את חובותיו, אין לו עבור ההוצאה, ואין לו כדי להשיא את בנותיו וכו', וענה לו אדמו"ר הזקן: הנך דואג רק על מה שאתה צריך, ואינך דואג על מה שצריכים אותך! ... שכן, כאשר האדם דואג על מה שצריכים אותו, היינו, תכלית בריאת האדם - אזי דואג הקב"ה להצרכים של האדם.

כד. ועל דרך זה בנוגע לבני ישראל עצמם:

כאשר יהודי מתאונן על כך שדורשים ממנו להתנהג כראוי ל"קדשים קלים", ועל אחת כמה וכמה כאשר דורשים ממנו להתנהג כראוי ל"קדשי קדשים", בה בשעה שהוא מיעוט לגבי אלה שבבחינת "קדשים קלים" ועל אחת כמה וכמה לגבי אלה שבבחינת "חתיכה של היתר",

- ובענין זה לא מהני ההסברה שמחובר לא בטל, שהרי גם הם מחוברים לשרשם כמוהו -

אזי המענה על זה - שהקדש לא בטל, ד"כל היכא דאיתיה בבי גזא דרחמנא איתיה", שנמצא תמיד באוצרו של הקב"ה:

אוצרו של הקב"ה הוא - יראת שמים, כמאמר חכמינו ז"ל³¹ "אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים".

ומצד הענין דיראת שמים יש לכל אחד ואחת מישראל את מקומו באוצרו של הקב"ה, שכן, מה שמספיק אצל פלוני כדי להיקרא "ירא שמים", יכול להיחשב אצל חברו כמו קודם התחלת העבודה, ויתירה מזה, שיכול להיחשב כחילול השם (כמו שנתבאר לעיל (סימן כ"ב) בחילוקי הדרגות שבין חתיכה של היתר, קדשים קלים וקדשי קדשים), וכיון שמדובר אודות ענין שנמצא באוצרו של הקב"ה, לא שייך שיתערב עם עוד ענינים עד שישכח מקומו ויתבטל, כאמור, שהקדש אינו בטל.

והענין בזה - שבהקדש, אוצרו של הקב"ה, לא שייך ענין של שכחה, כמו שנאמר³² "אין שכחה לפני כסא כבודך".

ובפרטיות יותר - כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה³³ דיוק הלשון "לפני כסא כבודך", "שהוא למעלה מהכסא .. כי השכחה .. אינה מגעת אלא עד הכסא כו'".

וענינו בשייכות לעבודת האדם: שכחה - היא הסיבה לענין של עבירות, שכן, האפשרות שיהודי יעבור עבירה אינה אלא מפני ששוכח שהקב"ה הוא בעל הבית של כל העולם וגם בעל הבית שלו, ובמילא יכול לעשות

(30) ראה סה"ש תש"ז ע' 125 ואילך. וש"נ.

(31) ברכות לג, ב.

(32) שם לב, ב. ועוד.

(33) פ"ב סה"י.

(25) פ' ראה יד, א.

(26) שמות ד, כב.

(27) אבות פ"ב מ"ד.

(28) שבת סז, א. וש"נ.

(29) ראה גם תורת מנחם - התוועדות ח"ג ע' 46. וש"נ.

ח"ו היפך רצונו³⁴. וכיון ש"לפני כסא כבוד", למעלה מכסא הכבוד, לא שייך ענין של שכחה, הרי במילא לא שייך שם ענין של עבירות, והיינו, שעבירות חטאים ופשעים מגיעים רק עד כסא הכבוד, אבל לא למעלה מכסא הכבוד.

וזהו שאמרו חכמינו ז"ל³⁵ "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד" [ועל דרך זה מצינו³⁶ בנוגע למנשה ש"כדי לקבלו בתשובה" למרות העיכוב של המלאכים, "עשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע", "מתחת כסא הכבוד"] - כיון שלמעלה מהכסא לא נוגע ענין העבירות כו'.

והנה, אוצרו של הקב"ה, להיותו חתום וסתום כו', הרי הוא למעלה מכסא הכבוד, וכיון ששם לא שייך ענין של שכחה (כנ"ל), אזי לא שייך גם ענין של ביטול (שהרי הביטול הוא מצד השכחה), והיינו, שנפשו האלוקית אינה יכולה להיבטל בפני נפש הבהמית, ויתירה מזה, שנפשו האלוקית אינה יכולה להבטל בפני נפש אלוקית של יהודים שהם רק בבחינת "קדשים קלים", ואילו ממנו נדרש להיות בבחינת "קדשי קדשים", כנ"ל.

כה. וזוהי ההוראה משני דינים הנ"ל, שמחובר אינו בטל והקדש אינו בטל - נתינת כוח ליהודי שגם בהיותו בגלות יכול למלא את תפקידו ושליחותו בין העמים, וכן את תפקידו ושליחותו בין בני ישראל גופא, כולל גם בין יהודים דתיים, שכן, להיותו מחובר למקורו, ובהימצאו יחד עם הקב"ה, "בבי גזא דרחמנא", אין לו מה להתפעל מאף אחד.

וזהו גם מה שנאמר³⁷ "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך", שיראו את האלוקות שבבני ישראל, ואז, לא זו בלבד ש"עמי הארץ" (שכולל כל עניני העולם) לא יגדורו, אלא אדרבה, "וראו ממך", ויסייעו לבני ישראל בעבודתם לקונם - שהרי זוהי תכלית כל הבריאה, כמאמר המשנה³⁸: "לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני", ואמרו חכמינו ז"ל³⁹ "כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה".

ועל דרך המבואר בקבלה וחסידות⁴⁰ שקודם חטא עץ הדעת היתה מציאות הקליפות באופן שהקליפה לא היתה מנגדת לקדושה, אלא אדרבה⁴¹, כמו קליפה ששומרת ומגינה על הפרי, היינו, שעל ידה היה סיוע לקדושה.

ועל דרך זה בכוחו של יהודי לפעול בהסביבה שלו, אפילו אצל אינם-יהודים - על ידי קיום ההוראה שלמדים מהדין שמחובר לא בטל⁴² - שעוד בזמן הגלות יהיה על דרך המעמד ומצב דלעתיד לבוא, ש"עמדו זרים ורעו צאנכם"⁴³, ובמילא, יוכל להתעסק אך ורק עם ענינים המתאימים ל"ממלכת כהנים"⁴⁴, החל מכהן פשוט, ויתירה מזה, סגן כהן גדול, ועד לכהן גדול⁴⁵, עליו נאמר⁴⁶ "מן המקדש לא יצא", "ויהיה ביתו בירושלים ואינו זז משם"⁴⁷ - כך יהיה גם מעמדו ומצבו.

אלא שצריך להביא בגילוי את "שם הוי' (ש)נקרא עליך", שעל ידי זה רואים בגלוי שהוא מחובר להקב"ה, ונמצא "בבי גזא דרחמנא", ואז יכול למלא את התפקיד המוטל עליו.

* * *

כו. ענין זה (שיהודי הוא מחובר להקב"ה, ובכוח זה ממלא שליחותו בעולם מבלי להתפעל מאף אחד) - מודגש גם בשייכות לחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז:

כאשר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר יצא מבית האסורים בג' תמוז ועמד לנסוע לעיר מקלטו קאסטרנא, הנה בהיותו בבית הנתיבות טרם צאת המסע, פנה אל קהל העומדים שם ללוותו ואמר לפנייהם דברים אחדים, מה שאמר אביו, כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בעת אסיפת הרבנים במדינת רוסיא (כדלקמן).

(42) ולהעיר, שדין זה נאמר במשנה בנוגע לערלה, והרי ערלה היא תיקון על חטא עץ הדעת (ש"ך עה"ת - הובא בלקו"ת קדושים כט, א), ובמילא מתבטלת פעולת חטא עה"ד שהקליפה תהי' מנגדת לקדושה, ונעשית כמו קליפה ששומרת ומגינה על הפרי, כמו שהיתה קודם החטא.

(43) ישע"י סא, ה. וראה ברכות לה, ב.

(44) יתרו יט, ו.

(45) ראה בעה"ט עה"פ.

(46) אמור כא, יב.

(47) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז.

(34) ראה לקו"ש חכ"א ע' 235 ואילך.

(35) יומא פו, א.

(36) סנהדרין קג, א. דב"ר פ"ב, כ.

(37) תבוא כח, יו"ד.

(38) קידושין בסופה.

(39) ברכות ו, סע"ב. וש"נ. וראה הקדמת הרמב"ם לפיה"מ (ד"ה

אח"כ ראה).

(40) ראה של"ה בהקדמה בית ישראל (יח, ב). רשימות הצ"צ

לתהלים נה, יט - סק"י (יהל אור ע' רח).

(41) ראה סנהדרין נט, ב: שמש גדול.

ובהקדמה⁴⁸ - שבעת ההיא רצתה המלוכה להנהיג חוק שכל רב בישראל יצטרך לרכוש ידיעות (במידה מסוימת) בחכמות חיצוניות, דבר שהרבנים מחוגי היראים התנגדו אליו בכל התוקף.

ובאסיפת הרבנים⁴⁹ - שנערכה מצד הממשלה - הודיעו באי-כוח המלוכה (שהשתתפו באסיפה) להרבנים שניהלו את האסיפה,

- באסיפה זו נכחו כ"ק אדמו"ר נ"ע, ר' חיים מברסק, הרב אטלס, ועוד גדולי ישראל -

אשר, שר הפנים (שניהל את כל עניני הפנים של המדינה), סטאליפין, הודיע, שבאם לא יסכימו לקבל את החוק, להוי ידוע להם שהוא יערוך "פוגרומים" - פרעות ביהודים - במאה ואחת ערים ועיירות.

פחד גדול נפל על הנאספים, וכמעט שהגיעו הדברים שיוותרו ויסכימו לקבל את החוק - בראותם שהמלוכה נחושה בדעתה לקבוע את החוק, ועד שמפעילה לחץ לאמור שבאם לא יערכו "פוגרומים" במאה ואחת ערים ועיירות - והם היו נאמנים על זה, שהרי לפני שנים אחדות אכן עשו זאת!

כאשר כ"ק אדמו"ר נ"ע - סיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר - ראה את מצב הרוח, שהרבנים פוחדים וחושבים לוותר, ביקש שיעבירו את רשות הדיבור שהיתה צריכה להינתן לו (כפי שנרשם בתכנית האסיפה) לסיום האסיפה, שהוא יהיה הדובר האחרון.

לאחרי שכולם סיימו את דבריהם - נעמד כ"ק אדמו"ר נ"ע ואמר (כפי שכבר נדפסו הדברים): ידעו הכול אשר בגלות נמצאים רק הגופים שלנו, אבל הנשמות אינן בגלות, ואף אחד אינו בעל הבית עליהם. והוסיף: הכוח שלנו הוא רק כוח התורה. וסיים: יהודים! קדשו את השם ברכים, ונפל בהתעלפות!...

מיד קפץ ר' חיים מברסק, וכן הרב אטלס, ואמרו שגם הם מצטרפים לעמדתו של הרבי מליובאוויטש, והם מתנגדים לקבלת החוק. וכך נשאר הדבר.

בינתיים השיבו את רוחו של כ"ק אדמו"ר נ"ע, והביאו אותו לחדרו בבית-המלון. כשבאו לשם, הגיעה מיד פקודה מהמשטרה, מהמלוכה, שכיון שיצא נגד המלוכה, הרי הוא במאסר, וכבר שלחו שני שוטרים שיעמדו בפתח חדרו, ימתינו עד שיתלבש, ויקחו אותו למאסר. אך תיכף ומיד השתדלו על ידי היכרות, חוות-דעת של רופא וכו', ופעלו שלא ייקחוהו לבית-הסוהר, אלא רק יעצרוהו במאסר-בית ("דאָמאַשני אַרעסט"), בחדרו במלון. ולאחרי השתדלות נוספת, הנה תוך זמן קצר הגיעה פקודה שהוא משוחרר ויכול לנסוע לביתו. וההצעה נתבטלה.

וכאמור, כ"ק מורי וחמי אדמו"ר חזר דברים אלו כשעמד לנסוע לקאסטרמא, כפי שנדפסו הדברים⁵⁰ שאמר אז לאחר ההקדמה ד"ה⁵¹ ה' אלוקיננו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו".

והציווי של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר להדפיס את הדברים - מהוה נתינת-כוח על כל הזמנים ועל כל המקומות, שכל יהודי, בכל מקום שנמצא, צריך לידע שרק הגוף שלו נמצא בגלות, אבל הנשמה היא בת-חורין, אף אחד אינו בעל הבית עליה מלבד הקב"ה, ובמילא, כאשר הנשמה עומדת במחזור עם הקב"ה, יכולה לפעול כל מה שהוא רצונו של הקב"ה, שהרי "מי יאמר לו מה תעשה"⁵²; הקב"ה הוא בעל הבית בכל מקום.

וענין זה נותן כוח שלא להתפעל מכל ההעלמות וההסתרים, ולפעול המשכת אור התורה והמצוות בכל מקום ומקום, ואז יהיה "לכל בני ישראל .. אור במושבותם"⁵³, שיומשך האור (לא רק בעינים רוחניים, אלא גם בעינים הגשמיים).

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון].

* * *

(50) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.

(51) מלכים-א ח, נז.

(52) קהלת ח, ד.

(53) בא י"ד, כג.

(48) בהבא לקמן - ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 221 הערה 6. תש"ב ע' 111 ואילך. תש"ה ע' 29 ואילך. שיחת י"ב תמוז תשי"א ס"ל (תורת מנחם - התוועדות ח"ג ע' 210).

(49) ראה אודות "ועידת הרבנים בפטרבורג" - הנסמן ב"רשימות" חוברת ח ע' 5 הערה 21. סה"ש תרצ"א ע' 229 הערה 194.

לה. ישנו ענין נוסף שיש לדבר אודותיו - בקיצור על כל פנים: בנוגע לשמו של חודש תמוז - הרי אף על פי ששמות החדשים עלו עמהם מבבל⁹⁴, הנה שמו של חודש תמוז נזכר בתנ"ך⁹⁵: "נשים יושבות מבכות את התמוז",

אלא, ששם מדובר אודות "עבודה זרה" הקשורה עם השמש, וכיון שהעובדים לה היו סבורים שמקבלים השפעה ממנה [על דרך מה שנאמר⁹⁶ "אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי גו'", "והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה וגו'"], ולכן מסיים "ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה וגו'"], היה חוק ומנהג אצלם (ובוודאי לא נוגע לבאר בפרטיות המנהגים דעבודה זרה...) שהנשים היו מבכות את ה"תמוז"⁹⁷.

והנה, כיון שהתיקון של כל ענין בלתי-רצוי צריך להיות בהמקום שבו היה הקלקול, ובלשון הידוע⁹⁸ שלצורך ענין הבירורים צריך להתלבש בלבושי המתברר ולהתעסק עמו, אף על פי ש"המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן"⁹⁹ - הרי מובן שתיקון הענין ד"נשים מבכות את התמוז" נוגע ושייך במיוחד לנשים, כדלקמן.

לו. הסדר הוא שהנשים הן אלה שצריכות לנהל את הוצאות הבית, לשלם בפועל ממש עבור קניית כל המצרכים, וכל שאר החשבונות של הבית, ולכן עסקות ומוטרדות הן יותר כיצד לכלכל את ההוצאה בהתאם להכנסה שמקבלות מבעליהן עבור ההוצאה.

וכיון שמצד אורח-החיים של הנשים עסקות הן יותר בהצרכים הגשמיים - שלכן פטורות הן מכמה ענינים, כולל גם מלימוד התורה¹⁰⁰ - לא ייפלא שנותנות משקל-יתר לענינים הגשמיים, ונדמה בעיניהן התפיסת-מקום שלהם במידה גדולה יותר מכמו שהוא בפועל ממש.

וכמו שהוא בנוגע לכללות בני ישראל - אצל בעלי-עסק, שמצד זה שעוסקים בענינים גשמיים, יש צורך בהשתדלות גדולה יותר לשלול אצלם את הטעות שהפרנסה באה מצד רוב חכמה, שלהיותו "סוחר גדול" ביכולתו לנהל את המסחר באופן שירוויח אלפי דולר, בה בשעה שמי שהוא "בטלן" ירוויח רק דולרים ספורים בלבד...

עליהם לדעת שההתעסקות בפרנסה אינה אלא כמו שנאמר¹⁰¹ "וברכך ה' אלוךך בכל אשר תעשה", היינו, שהאדם צריך רק לעשות "כלי", ואילו הברכה וההצלחה תלויה בהקב"ה. וזהו גם מה שנאמר¹⁰² "לא לחכמים לחם", היינו, שישנם חכמים גדולים אפילו בחכמת המסחר, ואף על פי כן הם עניים, כי העושר תלוי בהקב"ה, שלכן "יתפלל למי שהעושר והנכסים שלו", שייתן ברכה והצלחה אפילו בהמסחר שבו מונח האדם ראשו ורובו בחשבו שבכך פועל גדולות ונפלאות...

ובכל אופן, הרי זו עבודה קשה יותר לפעול אצל בעלי-עסק שיראו את האמת שהקב"ה הוא בעל-הבית על כל העולם, ואפילו גם על המסחר שלו... ולכן, כאשר ינהל את המסחר תוך כדי הקפדה על שמירת שבת ויום טוב, כולל גם ההוספה מחול על הקודש, הנה דוקא על ידי זה תהיה לו הצלחה והכנסה גדולה יותר במסחר.

ועל דרך זה בנוגע לנשים, שמצד הטבע וסדר החיים, יש צורך בהשתדלות יתירה והסברה מיוחדת לבאר להן ולפעול עליהן שיראו את האמת, שהדבר שנוגע בעיקר הוא "ברכת ה'":

לפעמים יכולים לקבל סכום קטן, ולנצלו בהצלחה, באופן שכל בני-הבית יהיו מרוצים, שיש להם כל המצטרך להם, מזון ולבוש וכו'; ולפעמים יכולים לקבל עוד מאה דולר, אבל, אם הכסף מגיע בדרכים לא טובות, אזי לא זו בלבד שלא נהנים מהם, אלא אדרבה, שצריכים לנצל את הכסף עבור רופאים ותרופות, רחמנא ליצלן, שלא תהיה כזאת בבית יהודי¹⁰³.

ואם כן, מה שנוגע הוא - לא כל כך סכום הכסף שמקבלות מבעליהן עבור הוצאת הבית, אלא שיקבלו מבעליהן כסף שהרוויחו באופן כשר, ולא באופן שהוא היפך התורה ח"ו, והיינו, שהעסק הוא באופן שמקפידים על שמירת שבת ויום טוב, ונזהרים משקר, גזילה, השגת גבול, וכו' וכו'.

94) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ב"ר פמ"ח, ט. תור"ה מדברי - ר"ה ז, א.

99) תניא ספכ"ח.

100) קידושין כט, ב.

101) פ' ראה טו, יח. וראה דרמ"צ קז, ב. קונטרס ומעין מאמר כה פ"א.

102) קהלת ט, יא.

103) ראה גם לעיל ע' 60. וש"נ.

95) יחזקאל ח, יד.

96) הושע ב, ז ואילך.

97) ראה דר"ק עה"פ (יחזקאל שם). מו"נ ח"ג פכ"ט.

98) ראה סה"מ תרכ"ט ע' קפו ואילך. וש"נ.

ואז, רואה האשה שיכולים לקבל סכום קטן יותר של דולרים ולהצליח שכולם יהיו מרוצים – אף על פי שחברתה קיבלה סכום דולרים גדול יותר, ולא נהנתה ("ס'איז איר ניט אײנגעגאנגען"), לא היא, לא בעל הבית ולא הילדים...

וטעם הדבר – לפי שהעיקר הוא "ברכת ה' היא תעשיר"¹⁰⁴, היינו, שהכסף שמקבלים עבור ההוצאה יתקבל יחד עם הברכה והצלחה של הקב"ה, ואז, מבלי הבט על כמות הכסף בפועל ממש, תומשך ברכה והצלחה בכל מה שירכשו בסכום זה.

לז. וכאשר נמצאים בתקופת תמוז, אזי צריך להיות תיקון הענין ד"נשים מבכות את התמוז" – על ידי עבודתן של הנשים בזמנינו זה:

תמורת זה שלפני אלפי שנים היו הנשים מבכות את התמוז, כיון שטעו וחשבו שמקבלים השפעה מעבודה זרה – הנה עתה יכירו ויראו את האמת, "אמת ה' לעולם"¹⁰⁵, שהקב"ה הוא בעל הבית בכל העולם, ובכל בית יהודי בפרט,

כך, שכאשר הבית מתנהל כפי שבית יהודי כשר צריך להתנהל, והבעל שדואג לפרנסה מרוויח את כספו באופן הכשר על פי תורה – אזי כל סכום כסף שיביא, ובאיזה זמן שיביא, יהיה באופן שכל סענט ינוצל עבור ענינים טובים ובריאים, לשביעות רצון כל בני הבית.

הנשים צריכות להכיר בכך שהכל הוא בידיו של הקב"ה – "כי ממך הכל", וכיון שכן, הרי "מידך נתנו לך"¹⁰⁶: מה שנותנים לצדקה, ומה שנדמה שנותנים ל"מתחרה" בגלל סגירת העסק בשבת, או אי-קבלת משרה הקשורה עם השגת גבול – הרי זה באופן ש"מידך נתנו לך", והקב"ה מחזיר כמה פעמים ככה, שבסכום הדולרים שמרוויחים לאחריו כן, תומשך תוספת ברכה והצלחה.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) לחיים לחיים! – שיתקבלו הדברים, והעיקר, שיבואו בפועל ממש.

ויהי רצון שמכאן ולהבא יהיו כל בני ישראל – אנשים ונשים – במעמד ומצב שלא יהיו אצלם "ניסיונות", שכן, לשם מה צריך הקב"ה להעמיד יהודי בניסיון, והיהודי יצטרך להראות "קונץ" שאינו מתפתה מהיצר הרע – מוטב שיבוא כבר הזמן שבו יקוים היעוד "את הצפוני ארחיק מעליכם"¹⁰⁷, "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"¹⁰⁸, ואז יחיו חיים רגועים, ללא מלחמות אפילו עם היצר הרע, ועבודת הבורים תהיה (לא בדרך מלחמה, אלא) בדרך מנוחה ושלום¹⁰⁹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמח].

* * *

לח. בשנים הראשונות (בשנה השנייה או השלישית) לנשיאותו של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ברוסא – שאז היתה הנסיעה ממקום למקום כרוכה בקשיים גדולים, ובמילא היה בהכרח להסתפק בכתיבת מכתבים – קיבל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מכתב מאחד מזקני החסידים, ובמכתבו טוען:

מהי הסיבה שפלוגי שמתגורר בעירו (ועל דרך זה בערים אחרות) מקבל מכתבים מכ"ק מורי וחמי אדמו"ר לעתים קרובות יותר, ואילו הוא אינו מקבל מענה על מכתביו, ובכלל כותב לו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לעתים רחוקות יותר ממה שכותב להשני,

וכל זה – למרות שה"ציור" שלהם היה שלא בערך: הוא היה למדן גדול, ממשפחה חסידית, ובעצמו היה "א" הייסער חסיד", ואילו השני היה מהצעירים.

והשיב לו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שנמצאים עכשיו בזמן כזה שלכל לראש צריכים לחטוף ולהבטיח ("באװאָרענען") ענינים הנוגעים למעשה בפועל, ובמילא, דין קדימה להמכתבים הקשורים עם מעשה בפועל. ולכן, מכתבים כאלה שמהם יצמח לאחריו כן "חדר" עבור ילדים, תוספת בשמירת שבת, תוספת בשמירת טהרת המשפחה, ענין של צדקה, ועל דרך זה בכל הענינים הנוגעים למעשה בפועל – הנה לכל לראש כותב הוא

107) יואל ב, כ.

108) זכרי' יג, ב.

109) ראה סה"מ תרנ"ט ע' קנב ואילך. תש"ד ע' 83 ואילך.

104) משלי יו"ד, כב.

105) תהלים קיו, ב.

106) דברי הימים-א כט, יד.

מכתבים אלה; ואילו מכתבים כאלה שנוגעים רק אל הפרט, או בענינים שאינם נוגעים למעשה, אלא רק ענין של קורת-רוח - מוכרח הוא לדחותם לאחר זמן.

לט. מעמד ומצב זה, הולך ונמשך עוד מאז עד עתה - שהענין שנוגע וקודם לכל דבר הוא ענין המעשה בפועל.

ולצורך ענין המעשה בפועל - צריך כל אחד למצוא את ה"צעיר" שיש בו.

ובהקדמה - שצעירים יש להם יותר כוחות שלא השתמשו בהם, יש להם פחות ספיקות, ועוד פחות הוא אצלם הכלוך מעניני העולם.

- כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפר פעם אודות אדמו"ר הזקן, שבילדותו אמר שאוהב הוא את השדה¹¹⁰ בבוקר, מפני שאז יש ב"אוויר" רק קצת דברים בטלים... שהרי זה עדיין התחלת היום, ובשדה, שבו לא מתהלכים אנשים רבים.

ועל דרך זה בחיי האדם, שבהתחלת פעילותו בחיים התעסק רק מעט עם ענינים שמביאים לידי פשרות, שמזה באים לאחר זה לענינים של היפך היושר, היפך האמת והיפך התורה בכלל, ובמילא, לא התלכלך עדיין כל כך, והכוחות שלו הם עדיין לא משומשים כל כך. ולכן יש לו יותר כוח - ופחות ספיקות - בכל הקשור לתפקידו וההצלחה בו.

ובכללות חיי האדם - הרי זו תקופת השנים שנקראים שנות הנעורים ("יוגנט-יאָרן"), קודם שבאים ימי העמידה וימי הזקנה.

ובפרטיות יותר - הנה בכל אחת מתקופות אלה, גם בימי הזקנה, ישנו חלק באדם שבו לא הניח שייכנסו ענינים של ספיקות וענינים של דברים בטלים; ולהיותו מחובר עם הקב"ה, הרי כשם שהקב"ה הוא בלתי בעל גבול, כמו כן יש לו ריבוי כוחות, כך, שאם רק ירצה, יוכל להוסיף עוד יותר בעניני תורה ומצוות.

כלומר: כל אחד מישראל, מבלי הבט על מספר שנותיו כפי שרשום ב"פאספאָרט" או בתעודת-הלידה¹¹¹, יש בו חלק מסוים, מקצוע מסוים, שבו נחשב הוא ל"צעיר", ומצד היותו "צעיר" - יש ביכולתו לפעול ולהפוך חלקו בעולם מן הקצה אל הקצה.

מבלי הבט על כך אם זקנו לבן או שזקנו שחור, או שעדיין לא צמח זקנו; אם רק ירצה לנצל את הכוחות המחוברים עם הקב"ה כדי לקיים את שליחותו של הקב"ה, אין ספק בכך שכיון שהקב"ה נתן לו שליחות זו, בודאי נתן לו את האפשרות למלא את השליחות.

והשליחות היא - כמו שכתוב בזהר¹¹² והובא בתניא בתחילתו¹¹³ - להפוך חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא: במקום שישנו חושך - צריכים להאיר באור התורה והמצוות; ובמקום שיש מרירות - כמו שנאמר¹¹⁴ "אחריתה מרה כלענה", דקאי על היצר הרע בכלל ועל עניני העולם בפרט - יש להפוך את המרירות עד שתהיה מתיקות ברוחניות, ובמילא תהיה מתיקות גם בגשמיות.

והדרך לזה: לכבוש את ה"נוער" - הן הנוער בכלל, והן כח ה"נערות" שיש בכל אדם, איש או אשה, מבלי הבט על הגיל, שזהו החלק שהוא צעיר לגמרי ועדיין לא משומש - ולרתום ("אַינישפאַנען") אותו לעבודת הבורא, ואז בוודאי מצליחים, ומתקיימת גם ההבטחה "שיבטל רצון אחרים מפני רצונך" (כנ"ל סעיף כ"ג) - כדי שיוכל למלא את שליחותו במידה פחותה של ההעלמות והסתרים, שעל ידי זה יצליח גם בעניני הפרטיים.

מ. וזהו מה שכתב כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשעתו¹¹⁵, אשר, הצורך הוא להתעסק ולכבוש את ה"נוער" ולמנותם שלוחים ופקידים בכל מקום ומקום, על מנת שיעשו שם פינה של יהדות - ("אַ אידישע ווינקל"), ובמשך הזמן גם פינה של חסידות ("אַ חסיד'שע ווינקל").

וכיון ש"דברי צדיקים קיימים לעד"¹¹⁶, הרי, גם עתה צריכים לרתום את הצעירים, הנוער, שידעו את האמת

(110) ראה סה"ש תש"ו ע' 47. וש"נ.

(111) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"א ע' 136. וש"נ.

(112) ח"א ד, א.

(113) פ"י.

(114) משלי ה, ד.

(115) ראה גם בהנסמן באגרות-קודש שלו ח"ב במפתח ענינים ערך

"צעירים" (ע' שלד).

(116) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' תקעו. ח"ד ע' שלט.

ח"י ע' קמו. ח"א ע' שכת.

שהם שלוחים של הקב"ה לפעול בהסביבה שבה נמצאים שתהיה סביבה יהודית, על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, וגם סביבה חסידית.

ולכל לראש עליהם להתעסק עם הנוער ולכבוש אותו - לכבוש את ה"נוער" על ידי ה"נוער" - אשר לא זו בלבד שלא יהיו מנגידים ומפריעים, אלא אדרבה, שגם הם יסייעו להם בעבודתם, לכבוש את הנוער ולהביאו למעמד ומצב ד"כל בניך לימודי ה'"¹¹⁷, תלמידי הקב"ה (כמבואר במפרשי התנ"ך¹¹⁸).

ועוד זאת, שלא רק הצעירים בשנים, לפי ה"פאספאָרט", אלא גם אלה שלפי ה"פאספאָרט" הם כבר בתקופת העמידה, או אפילו בתקופת הזקנה - צריכים לרתום את עצמם ולילך בתלם לצורך עבודה זו, היינו, שהם בעצמם יהיו צעירים (כפי שבוודאי רוצה כל אחד), על ידי זה שיעוררו את כח ה"נעורים" שבהם שיתגלה ויבוא מן הכוח אל הפועל, ובלשון הכתוב¹¹⁹ "החלש יאמר גיבור אני": גם מי שנדמה לו שהוא "חלש" - ייווכח שהוא "גיבור" למלא את כל מה שצריכים לפעול בסביבתו על פי רצון הקב"ה, ועל ידי זה יתוסף גם בבריאותו הרוחנית ובבריאותו הגשמית, והעיקר - שיפעל על הסביבה כולה שתהיה צעירה וברירה.

וזהו התפקיד של כל בני ישראל - "וכל בניך לימודי ה'", "אל תקרי בניך אלא בוניך"¹²⁰, היינו, שבניין העולם שיהיה עולם בריא נעשה על ידי "בניך", בני ישראל, "בנים אתם לה' אלוהיכם", נשמה כפי שנעשית קשורה בגוף, שדוקא אז יכולה היא למלא את שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, על ידי זה שמסירים מה"כלי" את המדידות וההגבלות, ועד שעושים שה"כלי" עצמו יהיה "אור"¹²¹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן הניגון "ממצרים גאלתנו", ואחרי כן ציוה לנגן הניגון "עסן עסט זיך".]

* * *

מא. בפרשת¹²² השבוע - פרשת פינחס - מסופר שכאשר אירע מעשה זמרי, לא ידעו מה לעשות, אף על פי שהיו נוכחים שם משה ואלעזר והזקנים. ואז נענה פינחס, שהיה הצעיר שבחבורה¹²³ [ולהעיר מדברי הגמרא¹²⁴ אודות הסדר שלמד משה תורה עם בני ישראל, שתחילה למדה עם אהרן, אחרי כן עם אלעזר ואיתמר, אחרי כן עם שבעים הזקנים, ואחרי כן עם כל בני ישראל, ונמצא, שפינחס למד עם כל בני ישראל בשווה] ואמר ש"קנאים פוגעים בו". ואמרו לו: "קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא"¹²⁵ (קורא האיגרת הוא יהיה השליח). וההוראה מזה:

כשישנם ענינים כאלה שהגדולים שבדור שותקים ואינם אומרים דבר - לא כל פעם מורה הדבר שלא צריכים לעשות מאומה, ויכולים לעשות חשבונות ו"לומדות" על מנת להתחמק מזה. צריכים לידע, שאם משהו רואה שיכול לעשות משהו בדבר, עליו לעשות, ומה שגדולים ממנו אינם אומרים מאומה, אולי הסיבה לכך היא כדי שייטול פינחס את הכהונה¹²⁶, היינו, שזהו החלק שלו שהוא צריך לברר, ודוקא על ידי זה יבוא לשלמותו.

כשם שבגשמיות יש לכל אחד את החלק שלו, ואין אדם נוגע בפרנסתו של חברו¹²⁷, כך גם - ובמכל שכן וקל וחומר - ברוחניות, יש לכל אחד את החלק שלו בתורה [כפי שאומרים "ותן חלקנו בתורתך"¹²⁸, שהכוונה בזה היא לא רק להבנת התורה, אלא גם לחדש בתורה, וכמסופר בגמרא במסכת מנחות¹²⁹ שרבי עקיבא אמר דבר הלכה שאפילו משה רבנו לא ידע] ובקיום המצוות שהוא צריך לפעול, ואין אחד נוגע בפרנסתו של חברו.

- מה שמצינו¹³⁰ ש"זכה נוטל חלקו וחלק חברו", הרי זה בנוגע לגן-עדן ששם הוא שכר המצוות, אבל בהמצוה עצמה שהיא למעלה משכרה, יש לכל אחד את החלק שלו.

ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(117) ישע' נד, יג.

(123) במדב"ר פ"כ, כה. תנחומא בלק כא.

(118) מצו"צ ומצו"ד עה"פ. הובא ונתבאר בד"ה וכל בניך תרפ"ט

(124) עירובין נד, ב. הובא בפרש"י עה"ת ס"פ תשא (לד, לב).

(סה"מ תרפ"ט ע' 71 ואילך. וש"נ).

(125) סנהדרין פב, א. הובא בפרש"י עה"ת ס"פ בלק (כה, ז).

(119) יואל ד, י"ד. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 64.

(126) במדב"ר פ"כ, כד. הובא בפרש"י שם, ו.

(120) ברכות בסופה. וש"נ.

(127) ע"ד אין אדם נוגע במוכן לחבירו - יומא לח, ב.

(121) ראה גם סה"מ תרצ"ו ע' 118. וש"נ. לעיל בהמאמר פ"ה (לעיל

(128) אבות פ"ה מ"ב.

(72).

(129) כט, ב.

(122) מכאן עד סוסמ"ג - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש),

(130) חגיגה טו, א.

ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 342 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה

ובמילא, יתכן שהסיבה לכך שאף אחד אינו עוסק בדבר זה, היא, מפני שזהו הענין שלו שהוא צריך לפעול אותו. מב. אודות פינחס איתא¹³¹: פינחס זה אליהו. וקשה על זה: הרי תחילה היה פינחס ואחרי כן אליהו, ואם כן צריך לומר אליהו זה פינחס? והתירוץ על זה, על פי מה שכתוב בזוהר¹³² שאלהו היה עוד לפני זה, אלא שאז לא היה ילוד אשה (שנולד מאב ואם), אלא מלאך, ולכן אומרים פינחס זה אליהו¹³³. והענין בעבודה:

דובר לעיל שתובעים מכל אחד שלא להסתכל על אחרים, וענין הבא לידו צריך לעשותו. ונשאלת השאלה: מניין לוקחים כח על זה? - ועל זה אומרים פנחס זה אליהו: כיון שהקב"ה הזמין לו ענין שצריך לעשותו במסירת נפש, נותנים לו כוחות על זה, ויתכן שנכנס בו ניצוץ ממשיהו שאינו ילוד אשה.

מג. ההוראה מזה בדורנו לכל האברכים הצעירים היא, שאין להם לעשות חשבונות, שפלוני יכול לעשות ואלמוני יכול לעשות, אלא כל דבר הבא לידם, צריכים לידע שזהו החלק שלהם, ויש להם כוחות על זה, וצריכים לעשותו במסירת נפש.

והפירוש דמסירת נפש הוא - כדברי הרבי¹³⁴: הכוונה במסירת נפש אינה לעלות על הגג ולקפוץ ח"ו. מסירת נפש צריכה להיות ללא רעש וללא "טומל", כי "לא ברעש הוי"¹³⁵. יש צורך במסירת נפש בכל הפעולות דחיי היום-יום, "אוטם אזנו וגו' ועוצם עיניו"¹³⁶. אפילו בתורה צריכה להיות מסירת נפש - שלא ליקח את התורה אל עצמו, אלא ליקח את עצמו אל התורה ("ניט נעמען תורה צו זיך, נאָר נעמען זיך צו דער תורה")¹³⁷. וכאשר רוצים באמת - יפעלו זאת.

וכאשר הולכים עם המסירות נפש של פינחס, אזי נעשה גם פינחס זה אליהו, שהוא יבשר את הגאולה¹³⁸, והיינו, שכללות העבודה דעכשו היא הכנה למשיח, לעשות את העולם מקדש לו יתברך.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות, ובבא הרביעית - ג' פעמים].

* * *

מד. איתא בספרים שחדשי תמוז ואב מחדשי הקיץ היו צריכים להיות זמן שמחה, להיותם לאחר זמן מתן תורתנו, אלא שמצד עניני החטאים גרמו שבחדשים אלה יהיו "צום הרביעי וצום החמישי"¹³⁹. וכיון שהכוונה בכל ענין של קלקול היא שעל ידי תיקון הקלקול יתוסף עילוי גדול יותר, באופן ד"כפלים לתושיה"¹⁴⁰, כמו בלוחות שניות שלאחרי חטא העגל¹⁴¹ - הרי מובן שלעתיד לבוא יהיו חדשי תמוז ואב זמן שמחה, ושמחה גדולה ביותר.

ואחת ההכנות לזה, שכאשר נמצאים בזמן הגלות, שזוהי הדרך שבה הולכים מבית שני שלא נתקיים לעד להיותו בידי אדם, לבית שלישי שיהיה קיים לעד כיון שיהיה בניין בידי שמים¹⁴² (כנ"ל סעיף ט"ו), והרי אני מאמין שיבוא בכל שעה - עושים כבר ענין של שמחה [שמחה של מצוה בכלל, ובפרט התועדות של שמחה לחיזוק היהדות] בתקופת תמוז ואב,

- כפי שנפעל על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לקבוע את ימי י"ב-י"ג תמוז לימי שמחה¹⁴³ -

וזוהי ההכנה להגאולה, וייתן השם יתברך שתהיה הגאולה למטה מעשרה טפחים על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו, בשנה זו ממש.

* * *

(137) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"א ס"ע 189. וש"נ.
(138) פרש"י בחוקותי כו, מב. וראה גם תיב"ע ויל"ש שבהערה 207.
רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב. ועוד.
(139) זכרי' ח, יט.
(140) איוב יא, ו.
(141) שמו"ר רפמ"ו.
(142) ראה זח"ג רכא, א. פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.
(143) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 308 ואילך.

(131) תיב"ע וארא ו, יח. יל"ש ר"פ פנחס. זח"ב קצ, סע"א. רלב"ג מלכים"א יז, א.
(132) ח"א מו, ב. עיי"ש בהגהות דרך אמת. ועוד.
(133) ראה גם שיחת י"ג תמוז תשי"ב הערה 30 (תורת מנחם - התועדויות ח"ו ע' 75). וש"נ.
(134) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ד ריש ע' 313. וש"נ.
(135) מלכים"א יט, יא.
(136) ישע"י לג, טו. וראה קונטרס העבודה פ"ב.

מה. פרשת השבוע, פרשת פינחס, כוללת גם את פרשת המועדים¹⁴⁴, וממנה נלקחת הקריאה בתורה בכל מועד ומועד ובכל יום טוב ויום טוב¹⁴⁵.

וגם ענין זה מְהֵרָה הוראה - שכאשר בני ישראל רוצים שבמשך השנה יהיו ימים טובים שבהם יקראו בפרשת פנחס, כל ענין וענין במועדו, הן בנוגע לראש חודש והן בנוגע לימים טובים - צריכים הם לעשות הנחה לדבר בשבוע פשוט, הן בימי החול של השבוע שבהם לומדים את השיעור חומש עם פירוש רש"י, והן ביום השבת שבו קוראים את הפרשה כולה, ועל ידי הכנה זו זוכים להימים טובים במשך כל השנה.

וזהו גם מה שאמרו חכמינו ז"ל¹⁴⁶ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", ואם הדברים אמורים בנוגע לשבת שקדושתה בידי שמים, "שבת מקדשא וקיימא"¹⁴⁷, על אחת כמה וכמה בנוגע ליום טוב, ש"ישראל אינהו דקדשינהו לזמני"¹⁴⁸, שלכן אומרים "מקדש ישראל והזמנים", הרי בוודאי שכדי שיהיה היום טוב כדבעי, צריכה להיות הטרחה וההכנה לפני היום טוב.

והרי ענין זה (שיש צורך בטרחה והכנה כו') הוא ענין כללי בכללות הבריאה - שרצונו של הקב"ה שכל עניניו של יהודי לא יהיו באופן של "נהמא דכיסופא"¹⁴⁹, אלא שיזכה בהם על ידי יגיעתו, אף על פי שגם בהגיעה עצמה יש לו סיעתא דשמיא.

מו. על פי זה מובן שאין ליהודי להתרעם על כך שישנם ענינים שבאים אצלו דוקא לאחר ריבוי יגיעה והסרת העלמות והסתרים כו' - בה בשעה שהקב"ה היה יכול ליתן פרנסה בהרחבה, הצלחה בעסקנות ציבורית ושפע ברכה בהמוסדות, באופן שלא יצטרכו להתייגע - כי, לולי היגיעה יהיה זה "נהמא דכיסופא". - מה שצריכים לבקש מהקב"ה, הוא, שההעלמות וההסתרים יומשכו אך ורק במידה הדרושה לעורר את הכוחות הפנימיים ולהחליט שלא מתפעלים מההעלמות וההסתרים, ומוכרחים להמשיך באורח-חיים על פי התורה, ובהנהגת המוסדות העוסקים בהפצת התורה והפצת יראת שמים; והחלטה זו כשלעצמה תהיה מספיקה כדי לבטל את ההעלם וההסתר, כך, שבנוגע לפועל ממש יהיה ליהודי כל המצטרך לו, הן בענינים הפרטיים והן בענינים הכלליים, שיוכל לנהלם על פי רצונו של הקב"ה, כפי שגילה דברו על ידי עבדיו הנביאים¹⁵⁰ והנשיאים לדורותיהם עד לכ"ק מורי וחמי אדמו"ר בדורנו.

וכאשר הקב"ה רואה שיהודי מבקש זאת באמת, והיינו, שאין כוונתו לחסוך את עבודתו ויגיעתו, אלא רצונו שתהיה לו הצלחה יתירה בחיים הפרטיים ובעסקנות הציבורית - הרי כיון שהקב"ה הוא עצם הטוב, וטבע הטוב להיטיב¹⁵¹, הנה סוף כל סוף יפעל אצל הקב"ה ענין זה.

והיינו, שגם אם יש צורך בהעלם והסתר - הרי זה ימשך רק עד שהיהודי יפעל בעצמו התעוררות כוחות פנימיים וכוחות עצמיים, להחליט, אשר מבלי הבט על ההעלמות וההסתרים מנהל הוא חייו הפרטיים על פי דרישת התורה, ומנהל את הענינים הציבוריים - אלה שבכוחו לפעול בהם - בהתרחבות ובהתפשטות היותר גדולה, בידעו שאין זה אלא ניסיון, ואין זה אלא העלם והסתר שאין בו ממש,

וכאשר רואים ש"הנחה" זו (שאין זה אלא ניסיון והעלם והסתר שאין בו ממש) היא אצלו באמת לאמתו, וראייה לדבר, שאינו מתחשב כלל בההעלם וההסתר והניסיון, וממשיך לנהל את החיים הפרטיים והענינים הציבוריים כאילו בטוח הוא שיש לו מן המוכן עבור ההוצאה הפרטית ועבור ההוצאה הציבורית, לא רק עבור יום זה, אלא גם למחר, ואפילו לשנה הבאה, שמזה מוכח שמכיר את האמת שאין זה אלא ניסיון בלבד - אזי מתבטל הניסיון וההעלם וההסתר מכל וכל.

מז. וענין זה למדים מהיהודי הראשון, אברהם אבינו, שכאשר הלך למלא שליחות של הקב"ה, ונבראת מציאות כזו שהיתה נראית לו לנהר, ואף על פי כן המשיך לילך "אל אחד ההרים אשר אומר אליך"¹⁵², מבלי להתחשב כלל במציאותו של הנהר - אזי ראה מיד שלא נשאר מאומה ממציאותו של הנהר, היינו, שמלכתחילה לא היתה מציאות של נהר¹⁵³.

149) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

150) ע"פ עמוס ג, ז.

151) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי ח"ן).

152) בראשית כב, ב.

153) תנחומא וירא כב. וראה סה"מ מלוקט ח"א ריש ע' קפט. ועוד.

144) כח, א ואילך.

145) ראה מגילה ל, סע"ב ואילך.

146) ע"ז ג, סע"א.

147) ביצה יז, א.

148) ברכות מט, א. וראה פסחים קיז, ב.

וככל הענינים הרי גם ענין זה הוא בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים"¹⁵⁴ - הוראה לכל בני ישראל בחייהם הפרטיים, והוראה לכל העוסקים בצרכי ציבור בנוגע לענינים הציבוריים:

כאשר ישנם ענינים המונעים מהרחבתו של מוסד שעוסק בהפצת התורה ויראת שמים ומקרב את לבם של בני ישראל ובנות ישראל לאביהם שבשמים - צריכים לידע שאין שום מציאות שיכולה להעלים ולהסתיר על זה באמת; העלם והסתיר זה אינו אלא ניסיון בלבד, כמו שנאמר¹⁵⁵ "כי מנסה ה' אלוקים אתכם לדעת" אם הוא מכיר את האמת שאין זה אלא ניסיון שאין בו ממש, או שחושב שזהו ענין של "בירור", ובמילא צריכים להתחשב בכך, ולהחליט אם אפשר להרחיב את המוסד, או להשאירו על עמדו, או שיש צורך לצמצם ולקצר כו'.

ו"במידה שאדם מודד - בה מודדין לו"¹⁵⁶:

כאשר מחשיב זאת לענין של "בירור", ולכן מתחשב בו, וכשהמצב מחייב לקצר מחליט לקצר כו' - אזי נעשה לדבר שיש בו ממש, רחמנא ליצלן;

אבל כאשר מכיר את האמת לאמתו, שאין זה מציאות של ממש, אלא רוצים לנסותו אם הוא מכיר את האמת, ואכן מראה במעשה בפועל שיודע שההעלם וההסתיר אין בו ממש, ולכן מתנהג כאילו רואה כבר את הנולד מאין ליש¹⁵⁷, כאילו שיש לו עבור ההוצאה, הן בנוגע לענינים הפרטיים, ליתן לבעלת-הבית עבור הוצאות הבית ממה שהרוויח באופן של שמירת שבת ויום טוב, וללא השגת גבול וכל שאר הענינים האסורים על פי שולחן ערוך (כנ"ל סעיף כ"ג. סעיף ל"ו), והן בנוגע לענינים הציבוריים, שרואה ומכיר שהתפתחותו של המוסד היא דבר הכרחי [דכיון שהרבי הסכים לכך, הרי זה צריך להתפתח ולצמוח כמו כל דבר שבקדושה]¹⁵⁸, ובמילא אינו מתפעל מכל הענינים הסותרים, בידעו שאין בהם ממש -

אזי מודדין לו במידה זו, שבקרב - ובלשון חכמינו ז"ל¹⁵⁹: "תיכף לתלמידי חכמים ברכה" - יראה בפועל שאכן אין בהם ממש,

וכל המצטרך לו נעשה "נולד" בפועל - אפילו אם יש צורך שיהיה נולד מאין ליש - שיוכל לנהל את ההוצאה הפרטית וההוצאה הציבורית בהרחבה ובהתפשטות לעילא ולעילא.

* * *

מח. (בסיום ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

אלה שצריכים לברך ברכה אחרונה - יברכו ברכה אחרונה, ואלה שצריכים להתפלל מעריב - יתפללו מעריב. (ולאחרי שהפסיק, חזר ואמר: שלא ישכחו אודות אמירת ברכה אחרונה, ולא ישכחו אודות מעריב, שהרי "אין שכחה לפני כסא כבודך" (כנ"ל סעיף כ"ד).

וייתן השי"ת שנפגש בשמחות של יהדות וחסידות ("אידישע שמחות און חסידי'שע שמחות"), ואשר במהרה בימינו ממש יהפוך השם יתברך הימים האלה לששון ולשמחה¹⁶⁰.

(158) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ט ע' 125 ואילך.

(159) ברכות מב, א.

(160) ראה זכרי' ח, יט. רמב"ם הל' תעניות בסופן.

(154) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.

(155) פ' ראה יג, ד.

(156) סוטה ח, ב ואילך.

(157) ראה תניא פמ"ג.

לקוטי שיחות פרשת פינחס כרך ח'

מתורגם ללשון הקודש

באפשרותם לבזותו יותר, באומרם שאבי אמו עבד כל עבודה זרה שבעולם, ואף היה כומר לעבודה זרה, ולא רק "שפיטם עגלים..."?

(ג) לעצם הבזיון, שסבו פיטם עגלים לעבודה זרה, אין חשיבות, לכאורה, לפרט אם זהו אבי אמו או אבי אביו. אם כך, רש"י יכול היה לקצר בלשונו ולומר: "זקנו" – מדוע עליו לפרט זאת בשתי מלים¹¹, ולהיכנס על ידי כך לפרטים שאינם חשובים לעצם הענין, ולומר "אבי אמו", ובמיוחד כאשר אין כאן ספק במי מדובר, שהרי אבי אביו הוא אהרן? שאלות נוספות על פירוש רש"י:

(ד) אילו היתה כוונת רש"י כאן להסביר מדוע מפרט הפסוק את ייחוסו של פינחס בשנית, די היה באומרו "לפיכך בא הכתוב ויחסו". מדוע מוסיף רש"י להדגיש אל מי מתכוונת התורה ליחסו – "ויחסו אחר אהרן"?

ושאלה קשה אף יותר: אמנם, בכך שהתורה מוסיפה "בן אהרן הכהן", שפינחס הוא גם נכדו של אהרן הכהן, ולא רק בנו של אלעזר, מודגש יותר ייחוסו הנעלה. אך ברור, שגם הייחוס "בן אלעזר" הוא נעלה כשלעצמו, בהיותו סגן כהן גדול¹². ויותר מכך: כאן, במעשה שטים, שהיה לאחר פטירת אהרן, היה אלעזר הכהן הגדול¹³. אך מדברי רש"י "ויחסו אחר אהרן", מובן¹⁴, שייחוסו של פינחס הוא רק בהיותו בן בנו של אהרן?

(ה) אם כבר כותב רש"י "אחר אהרן", הוא היה צריך, לכאורה, לומר זאת כלשון הפסוק: "אחר אהרן הכהן"? ועל כן הכרחי לומר, שבכך שרש"י משמיט את המלה "הכהן" בכוונתו להבהיר, שמעלתו של "אהרן", שבגינה מציינת כאן התורה את ייחוסו של פינחס אליו אינה קשורה לכהונתו, אלא למעלותיו האחרות¹⁵.

א.

"פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן"

בתחילת הפרשה מצטט רש"י את המלים: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", ומפרש על כך¹: "לפי שהיו השבטים מבזין אותו: הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג² נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן".

מהו הקושי במלים "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", אשר רש"י מיישבו בפירושו זה? ההסבר לכך בפשטות הוא: מספר פסוקים לפני כן³ נאמר "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" – ומדוע צריכה התורה לפרט שוב את ייחוסו⁴? על כך משיב רש"י, שהשבטים ביזו אותו בענין שהוא להיפך מייחוסו, ולכן מדגישה התורה את ייחוסו הרם על ידי חזרה על הפירוש.

אך יש להבין:

(א) מכך ש"בא הכתוב ויחסו..." אפשר להסיק שמישהו ביזה אותו, אך אין להבין מכך מי ביזה אותו. ואם כך אפשר היה, לכאורה, לחשוב ביתר פשטות, שרק בני שמעון⁵ לעגו לו, בכעסם על כך שהרג את הנשיא שלהם. אך לגבי השבטים האחרים, יש להניח, שכיון שגם הם הצטערו ביותר על מעשה זמרי, כמסופר בפרשה הקודמת⁶, שכאשר הגיע זמרי עם המדינית "געו כולם בבכי", הם ודאי הסכימו למעשה פינחס, ובמיוחד לאחר שפעולה זו הביאה לידי "ותעצר המגיפה מעל בני ישראל"⁷. מניין אפוא מסיק רש"י "שהיו השבטים מבזין אותו", שגם השבטים האחרים לעגו לו⁸?

(ב) יתרו עבד כל עבודה זרה שבעולם⁹ (ולפי המדרש אף היה כומר לעבודה זרה¹⁰), ולא רק פיטם עגלים לעבודה זרה. ואם רצו השבטים לבזות את פינחס, היה

(8) וגם: מזה שהכתוב מייחסו, מוכח רק שהיו מזלזלי בו (כבספרי שם. ילק"ש כאן. ויק"ר פ"ג, ד), ומנ"ל לרש"י שהיו מבזין אותו?

(9) ועד "שלא הניח ע"ז שלא עבדה" (רש"י יתרו יח, יא. מתנחומא יתרו ז).

(10) שמור"ר פ"א, לב. תנחומא שמות יא. ועוד. (ורמב"ן שמות כ, טז. אבל ראה פירוש"י שם. ויגש מז, כב).

(11) ראה עירובין נג, סע"ב: ה' לך לומר באיזה.

(12) רש"י חקת יט, ג.

(13) שם כ, כו ופרש"י שם.

(14) דאל"כ, הו"ל לרש"י לכתוב רק "בא הכתוב ויחסו", או – כלשון הפסוק (ובפרט שכ"ה גם בסנה' ובמדב"ר שם וכו') "ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". וממה שמשמיט "בן אלעזר" ו"הכהן" (ומשנה מלשון הגמרא ומדרש), מוכח כבפנים.

(15) ומה שרש"י מעתיק מהכתוב גם תיבת "הכהן" – י"ל, שהוא בכדי

(1) כ"ה בסנה' פכ, ב. במדב"ר פכ"א, ג. אבל רש"י משנה מלשון הגמרא והמדרש כדלקמן הערה 14.

(2) כ"ה ברוב הדפוסים (ובסנה' שם). ובכמה דפוסים (וכן הובא ברא"ם כאן): יהרגו כו.

(3) בלק כה, ז.

(4) אבל בפעם הראשונה – לא קשה מ"ש "בן אלעזר גו" – מדלא פירש שם רש"י דבר (וראה רא"ם כאן. חדא"ג מהרש"א לסנה' שם). ולהעיר מפרש"י ויקהל (לה, ל. לר) "חור – בנה של מרים ה'. ואהליאב – משבט דן כו" – ואינו מפרש זה כפ' תשא (לא, ב. ו) שלפנ"ו. – וראה לקו"ש חלק לא ע' 211 ואילך.

(5) כבספרי ס"פ בלק.

(6) כה, ו ופרש"י.

(7) שם, ח.

ואם כך, יש כאן זלזול עצום בכבודם של בני ישראל ובכבודו של משה!

משום כך ביזו השבטים את פינחס וטענו שהריגתו את זמרי לא נבעה רק מפני קנאת ה', אלא היה מעורב בכך²¹ מניע אחר:

"אבי אמו" פיטס עגלים לעבודה זרה, ובפיטס עגל מתוך מטרה לשוחטו אחר כך טמונה אכזריות קשה ביותר²²,

כמובן בפשטות²³, שבהריגת מישוהו אין מדה כה רבה של אכזריות כפי שיש במקרה שעושים עמו, כביכול, טובה מיוחדת למען הריגתו, כאשר "מפטמים" אותו, ועם זאת מתכוונים להכינו על ידי כך להריגתו,

וכיון שאבי אמו היה כה אכזרי בטבעו, יש להניח שגם נכדו²⁴ פינחס²⁵ ירש ממנו תכונה זו. לכן, לטענתם, דוקא פינחס התעורר בקנאות זו להרוג את זמרי, בזמן שכל בני ישראל ואפילו משה רבינו לא עשו זאת, כי טבעו האכזרי דחפו לכך²⁶.

לפיכך אומר רש"י "שהיו השבטים מבזין אותו" – ולא "שהיו בני שמעון מבזין אותו" – כי הם היו "מבזין אותו" לא כדי להגן על כבודו של זמרי, אלא על כבודו של משה רבינו ושל כלל ישראל, ואם כך יש לומר, שאת זאת עשו כל השבטים.

ג.

"והרג נשיא" – מדגיש את האכזריות

לכאורה יש לשאול על כך: אילו התכוונו השבטים סתם לבזותו, היה מובן מדוע מדגיש רש"י "והרג נשיא

אך לפי זה אין מובן: הרי בפסוק נאמר במפורש "פינחס... בן אהרן הכהן", ומניין אפוא מסיק רש"י שהענין של "בא הכתוב ויחסו" אינו קשור לכהונתו של אהרן¹⁶?

(ו) בנוסף לכל הדיוקים הללו, יש להבין: מהו הבסיס לטענת השבטים "הראיתם בן פוטי זה..."? אילו סברו הם שאסור היה לפינחס להרוג את זמרי – אם משום שלא ידעו את ההלכה "הבוועל ארמית קנאין פוגעין בו", או משום שסברו שפינחס אינו "קנאי", והוא אינו עושה זאת מפני קנאת ה', אלא ממניעים אחרים – הם היו צריכים לבזותו בעיקר בכך שהוא עצמו עובר על איסור רצח, ולא רק בכך שסבו פיטס עגלים לעבודה זרה. ואילו סברו שאכן היה מותר לו, והוא היה צריך להרוג את זמרי¹⁷, בודעם את הדין לגבי הוועל ארמית וכו', אין כלל מקום שהם יבזוהו על היותו "בן פוטי..."?

ב.

השבטים הגנו על כבוד משה וישראל

ההסבר לכך הוא, שבביזוי פינחס התכוונו השבטים להגן על כבודם של כל שאר בני ישראל ועל כבודו של משה רבינו:

זמרי הביא את המדינית "לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל"¹⁸, ומבין כל בני ישראל, רק פינחס היה היחיד אשר קינא את קנאת ה' –

בזמן שבודאי היו עוד מבני ישראל שהכירו את ההלכה ש"הבוועל ארמית קנאין פוגעין בו"¹⁹, ובודאי משה ידע זאת, כפי שאמר פינחס עצמו למשה: "מקובלני מןך..."²⁰ –

להדגיש שהגם שנאמר בכתוב "הכהן", כוונת הכתוב היא – ליחסו אחרי אהרן (וראה לקו"ש ח"ו ע' 95, שדרכו של רש"י להעתיק לפעמים גם התיבות המוכיחות לכאורה דלא כפירושו – בכדי להורות שלמדות זה – הפי' צ"ל כו). והוא גם הטעם מה שמעתיק התיבות "בן אלעזר" – בכדי להשמיענו שאף שנאמר "בן אלעזר" – הכוונה היא בכדי לייחסו אחר אהרן. (16) וגם: לפי פרש"י – מדוע נאמר בכתוב "הכהן"? (17) כדפרש"י ס"פ בלק "וראו כולם שלא לחנם הרגם". וראה לקו"ש ח"ו ע' 152 ואילך. (18) בלק כה, ו. (19) שהרי ב"סדר המשנה" (רש"י תשא לד, לב) ה' פנחס שוה ל"כל העם".

(20) ופשוט שלא עלה על דעתם, שנתעלמה הלכה ממש (ומכל בני") "כדי שיבא פנחס ויטול את הראוי לו" (רש"י לעיל כה, ו).

(21) אבל אין לומר שחשדו, שכל הסיבה להריגתו של זמרי ה' רק לפי שהוא "בן פוטי" – כי אז לא היו נעשים לו "הרבה נסים". אלא שחשבו שיש בזה תערוכות גם מטבעו הוא (ע"ד המבואר בתו"א יט, ג. ד"ח פא, ב ואילך. וראה גם בהנסמן בהערה 26).

(22) ומ"ש רש"י "פיטס עגלים לע"ז" (ולא "למיתתה" סתם), י"ל: (א) בפשטות, לפי שפיטס העגלים לשחטם ה' רק לע"ז (ראה פרש"י וראה ו, כה), אבל ההדגשה בזה היא (לא לע"ז, כ"א) לשחטם עבור ע"ז. (ב) ע"ז מודגשת יותר האכזריות (ע"ד פ' ראה יב, לא ופרש"י שם). (ג) גם בזה הדגישו שאינו

מתייחס לאהרן, כדלקמן הערה 36. (23) וע"ד פרש"י "אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך" (בהעלותך יא, כב). ולהעיר מהידוע (ראה שער היחוד (לאדמו"ה) פכ"ב. תו"ח בראשית מ, ב ואילך). וראה גם לקו"ת ראה כו, ג. סדור רסד, ג. ובכ"מ) שחסד שבגבורה, כמו "משלם לשונאיו אל פניו להאבידו" – קשה יותר מגבורה עצמה. (24) שלכן בכמה כתובים מייחסים ג' דורות. ולהעיר ממש"נ, עטרת זקנים בני בנים (משלי י, ו) וממה שבן בנו של נחור נקרא ג"כ נחור (נח יא, כו). ואכ"מ.

(25) וע"פ המבואר ברז"ל (סנה' פכ, ריש ע"ב. במדב"ר פ"כ, כה. ספרי שם) שכנסת פנחס להקובה להרוג את זמרי היתה, ע"י שעשה את עצמו כאילו אף הוא לעשות צרכיו נכנס" (וכן מובן גם בפשטות, שהרי לולי זאת לא היו מניחים אותו ליכנס לקובה) – י"ל, שהדיק פיטס עגלים לע"ז (ולא המית עגלים לע"ז) הוא (לא רק בכדי להדגיש את גודל האכזריות, כ"א גם) לפי שההתדמות של פנחס לבני שמעון "לעשות צרכיו" בכדי להרוג את הנשיא שלהם – היא בדוגמת פיטס עגלים בכדי להמיתם.

(26) ראה דרמ"צ פט, ב. ד"ה אתה הבדלת תש"ו פכ"א. לקו"ש ח"א ע' 134. ולהעיר ממה שאין מושיבין בסנהדרין אלו שיש בהן אכזריות (רמב"ם הל' סנה' פ"ב ה"ג) – גם כשהן "חכמים וטובים מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה...בדומין לך (למשה) בחכמה ובריאה וביחס" (ראה שם ה"א) – כי מצד טבע האכזריות שבהן, עלולים להטות את הדין לחוב.

שאישי החסד הוא ההיפך ממנו, אין הוא יכול לשאתו, והוא מתייחס אליו באכזריות יותר מאשר לכל אדם.

ולכן הדגישו השבטים "והרג נשיא...", כי בכך היה, לדעתם, הסבר נוסף מדוע התעוררה אצל פינחס האכזריות: כיון שזמרי היה נשיא, איש החסד אשר מסר נפשו, לדעתם²⁹, עבור שבטו – את זאת לא היה יכול פינחס לסבול, לפי שיטתם, וזה עורר אצלו את מדת האכזריות.

ה.

"אבי אמו" – יותר דמיון בתכונות

אך מתעוררת השאלה: גם אהרן, איש החסד (כדלהלן בסעיף ח'), הוא סבו של פינחס, וכיצד יכלו השבטים לטעון, שפינחס כה אכזרי, יותר מכל ישראל, דוקא מצד סבו השני, יתרו³⁰?

את זאת מבהיר רש"י, שהשבטים הדגישו בייחוסו ליתרו, שזהו "אבי אמו"³¹, ולא "זקנו" סתם: באופן טבעי צריך להיות, לטענתם, שהוא ירש את התכונות מאבי אמו יותר מאשר מאבי אביו, כי "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר"³², ולכן האדם דומה בטבעו יותר לאמו מאשר לאביו. ואצל אמו, מפני ש"איש מזריע תחלה יולדת נקבה"³⁰, מתבטאות יותר התכונות של אביה יתרו – "אבי אמו", מאשר של אמה, ויותר מהדמיון של אבי פינחס לאביו – אהרן³³.

ו.

חשוב לציין דוקא את הייחוס לאהרן

על כך השיב הקדוש ברוך הוא: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", שקנאותו של פינחס אינה נובעת מהיותו בן

שבט מישראל", כי הריגת נשיא, ובמיוחד כאשר ההורג הוא מייחוס כה נחות, היא בזיון עצום, למרות שלגבי איסור ההריגה עצמו אין חשיבות למהותו של הנהרג. אך כיון שבבזותם אותו "הראיתם בן פוטי..." התכוונו השבטים לציין את תכונת האכזריות שבו, מה מוסיף כאן הפרט, שהוא הרג נשיא – וכי הריגת נשיא אכזרית יותר מאשר הריגת יהודי אחר?

אך לאמיתו של דבר אין זה קושי, כי גם בזיון זה, שבכוונתו להדגיש את האכזריות של פינחס, גדול יותר על ידי ההדגשה שמדובר בהריגת נשיא:

נשיא דואג לכל צרכי שבטו²⁷. וכך היה גם במעשה זמרי, אשר עשה זאת כדי להציל את שבטו. כדברי רש"י לפני כן¹⁷, שכאשר "נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהם ואמרו לו אנו נידונים במיתה...", דוקא אז – "ויקרב את המדינית", ואף ייתכן שגם הוא הכיר את הדין של "קנאין פוגעין בו", ומסר את נפשו, כדי להציל את שבטו.

לכן הדגישו השבטים "והרג נשיא", כי הדגשת ההבדל בין הרוצח לבין הנרצח, שהרוצח הוא אכזרי, ואילו הנרצח הוא איש חסד, ובמיוחד כאשר המעשה שבגינו נהג נעשה מתוך כוונת חסד – מגדיל ביותר את הבזיון.

ד.

איש חסד מעורר יותר את האכזריות

יש בכך ענין נוסף: אמנם, אדם שהוא אכזרי בטבעו מתייחס לנולד באכזריות²⁸, אך אכזריותו מתבטאת במיוחד דוקא כלפי איש חסד. כי בגלל עצם העובדה

(27) ראה רש"י מסעי לד, יז: כל נשיא ונשיא אפטרופוס לשבטו. (וראה גם במדבר פ"ט, כו, שהיו הנשיאים.. מושכין במטותיהן כאו"א לשבטו כו').
וראה בפרש"י לפ"ו "הנשיא הוא הכל" (חקת כא, כא). ולהעיר, שגם מה שזכו להיות נשיאים, הוא לפי ש"היו מוכים עליהם" (פרש"י נשא ז, ב).
(28) להעיר מסד"ה אשר ברא (קונט' דרושי חתונה, תרפ"ט).
(29) ראה לקמן סעיף יו"ד.

(30) ואף שפשוט (גם באם "אבי אמו" ו"אבי אביו" היו שווים בזה) שתכונותיו של אדם תלויות בין במשפחת אביו בין במשפחת אמו, ומכיון שדוקא פנחס נתעורר בקנאות (ואפילו לא משה) ה"ז עצמו מוכיח לכאורה שזה בא מצד התכונות שירש מיתרו – בכ"ז מדגיש רש"י "אבי אמו": א) בכדי להכריח יותר את טענתם. ב) אלולי הדגשת רש"י "אבי אמו", היו חושבים שאמו היא "מוזרע יתרו" (ראה הערה הבאה), וזו ה" קרוב לאהרן יותר מליתרו, ובמילא, לא היתה מתקבלת כלל טענתם "הראיתם בן פוטי כו'" (אף שבדוחק י"ל, שחלק קטן שבהעלם כו' נתעורר וכו'). ולכן מדגיש רש"י "אבי אמו", שיתרו ה' אבי אמו ממש (ולא אביו דאביו) (או דאימ"י) של אמו).

(31) במפרשי רש"י כאן, שהכוונה ב"אבי אמו" היא לאו דוקא, וכבגמרא סוטה (מג, א) וב"ב (ק, א). [נעפ"ז, ה' פנחס קרוב לאהרן יותר מליתרו]. אבל ע"פ הכלל דרש"י מפרש הכתובים (גם) לכן חמש למקרא ופשוטו של מקרא – הרי לא יכתוב כוונתו (רק) ברמו וכן לא יסמוך

בפירושו עה"ת שיחפשו בש"ס וכו' למה נתכוון. ולכן נלפענ"ד דפרש"י "אבי אמו" הוא כפשוטו.

[ואין סתירה לזה ממ"ש רש"י (וראו ו, כה. מטות לא, ו) מזרע יוסף – כי גם בת יתרו יכולה להיות מזרע יוסף. ואף שבפ' מטות שם כותב "יוסף אבי אמו" (אותו הל' שכותב כאן גבי יתרו) – הרי ביאר בעצמו תומ"י: ש"היתה אמו של פנחס מושל יוסף" (ולא "בת יוסף").]

וי"ל, שהוכחת רש"י לזה שיתרו ה' אבי אמו של פנחס [כי פשוט שבאם לא ה' לזה הוכחה ממקום אחר, לא ה' רש"י מחדש זאת בכדי להסביר במה היו השבטים מבזין אותן: פשטות הלשון "מבנות פוטיאל" היא – בתו של פוטיאל. אלא שמכיון ש"פוטיאל" קאי על ב' אנשים – יתרו ויוסף – ובהכרח לומר (בנוגע לאחד מהם עכ"פ) שהכוונה ב"בנות" היא לזרעו, הרי אין הוכחה ממש כלל אם היתה בתו של יתרו או רק מזרעו. ולכן בפירוש הכתוב "מבנות פוטיאל" (בפ' וראו שם. וגם בפ' מטות שם) כותב "מזרע" בשניהם. משא"כ בפרשתנו, הרי מזה עצמו שהיו השבטים מבזין אותו, מוכח שכונת הכתוב ב"בנות פוטיאל" היא – כפשוטו הלשון, (שכנוגע לאחד מהם) היתה בתו של פוטיאל, והיינו – בנוגע ליתרו.

(32) פרש"י ויגש מו, טו.

(33) להעיר מ"היום יום" ע' נו. ולהעיר שסברא זו הובאה גם להלכה (ראה פמ"ג באשל אברהם או"ח סק"ח סק"ב). אבל בתוס' (ד"ה אלא – ב"ב שם) משמע להפך.

ולפי זה היה מובן מדוע מדגישה התורה את ייחוסו "בן אהרן הכהן", שאדרבה: אצלו קיימות בירושה תכונותיו של אהרן, אשר אינו סתם עובד ה', אלא כהן לה', ולא תכונותיו של יתרו. ועוד: לפי פירוש זה אף המלים "בן אלעזר" הן מענה לטענת השבטים. ומדוע מסביר רש"י דוקא את הפירוש "שפיטם עגלים..." אשר לפיו אין המלה "הכהן" וכו' מובנת "חלק"?

לכך יש שתי תשובות³⁹:

(א) עבודה זרה קשורה לעניני "דעות", בשונה מאכזריות הקשורה לתכונות ולאופי, ולכן אין זה דבר העובר בירושה מהורים לילדים. ואם יתרו עצמו הגיע להכרה "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים", ולא נותר בו⁴⁰ שמץ מעבודה זרה, הרי בודאי אין לומר שענין זה עבר בירושה לילדיו⁴¹.

(ב) אילו היתה כוונת התורה לשלול את הקשר שלו לעבודה זרה על ידי "בא הכתוב וייחסו", היא היתה אומרת רק "בן אלעזר", אשר היה סגן כהן גדול ואחר כך כהן גדול, ולא היתה מוסיפה את המלים "בן אהרן", כי אדרבה: כיון שאהרן היה קשור בקשר כלשהו לעגל, יוצא, שבפרט של שלילת עבודה זרה, אלעזר יותר "מיוחס" מאהרן⁴².

ח.

ההוראה: אין לבטל אדם העושה שלא לשמה
פירוש רש"י כולל "יינה של תורה", וההוראה שאפשר ושצריך ללמוד מפירוש רש"י זה מובנת בפשטות:
כאשר רואים אדם העושה מעשה טוב, הרי אף שיש הוכחות רבות לכך שהוא עושה זאת, לכאורה, מפני מניעים אישיים – אסור בכל זאת לשלול את מעשהו הטוב, כי:

פוטי", אלא דוקא מהיותו "בן אהרן": רק מפני שיש בו תכונותיו של אהרן – "רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה"³⁴, לכן הוא התעורר להשכין שלום בין ישראל לקדוש-ברוך-הוא – "השיב את חמתי מעל בני ישראל".

לכן מסיים רש"י בפירושו "בא הכתוב וייחסו אחר אהרן", ובכך הוא מלמדנו שני דברים:

(א) המלים "בן אלעזר" באות רק כהקדמה ל"בן אהרן", אך לא מתוך כוונה לייחסו לאלעזר עצמו, כי במענה לטענה "הראיתם בן פוטי..." חשוב לציין בעיקר את ייחוסו לאהרן שהיה "רודף שלום ומטיל אהבה..."

(ב) אמנם, בפסוק נאמר "בן אהרן הכהן", אך לצורך "בא הכתוב וייחסו" כתשובה לטענה "הראיתם בן פוטי...", חשוב רק טבעו של אהרן כשלעצמו, היותו רודף שלום וכו', ואין חשיבות³⁵ דוקא להיותו כהן³⁶.

ז.

"בן אהרן הכהן" - תשובה דוקא לטענה על האכזריות

לכאורה, אפשר לשאול: כיון שבפסוק נאמר "בן אלעזר בן אהרן הכהן", מנין מסיק רש"י שהכרחי להסביר, שכאשר ביזוהו השבטים כ"בן פוטי" הם התכוונו לתכונת האכזריות של יתרו שפיטם עגלים, ולפי זה המלה "הכהן" שבפסוק אינה כה ברורה, והרי אפשר להסביר שהם התכוונו לכך שיתרו עבד כל עבודה זרה,

שהרי גם הנהגה זו של יתרו היתה מסבירה את טענת השבטים: כיון שאבי אמו היה עובד כל עבודה זרה, אין מתקבל על הדעת שיהא אכפת לו האיסור של בועל ארמית (אשר הטעם לאיסור "לא תתחתן בם"³⁷ הוא "כי יסיר... ועבדו אלקים אחרים"³⁸), ובמיוחד – יותר מכל בני ישראל שהם בני אברהם יצחק ויעקב משני הצדדים,

(34) רש"י חקת כ, כט.

(35) שלכן בפ' חקת שם וכן באבות פ"א מ"ב (ובתניא פל"ב), לא נאמר "הכהן" (אף שכהן הוא איש חסיד).

(36) ומה שבכתוב נאמר "הכהן" – י"ל (ע"ד הנ"ל בהערה 15 בנוגע לפרש"י), שזה שייך לטענת השבטים: מזה שאהרן וכל צאצאיו היו כהנים לכד מפנחס (ראה רש"י כה, יג), ה' להם הוכחה נוספת שטבעו תלוי בהטבע של אבי אמו* (שפיטם עגלים לע"ז – היפך כהן לה'). בסגנון אחר: פנחס.. (הוא) בן אהרן (אעפ"י שאהרן הוא) כהן. וע"ד פרש"י (ויחי מח, ז) ואעפ"י כו'. ועוד.

(37) שהאיסור דבועל ארמית שייך ל"לא תתחתן בם" (ואתחתן ז, ג. וראה רמב"ם הל' אסו"ב פ"ב ה"ז).

(38) ואתחתן שם, ג"ד.

(39) ונוסף לזה: מכיון שלא נתכנה פנחס אז, הרי אדרבה, כשנעשה (וע"י שנעשה) אהרן כהן, נפסק יחס פנחס אחריו, כנ"ל הערה 36.

(40) משא"כ בנוגע טבע המדות – ראה אוה"ת ח"ש כג, סע"א. ולהעיר מעדיית (פ"ב מ"ט) האב זוכה לכן כו'. וברע"ב שם: שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב.

(41) ואף ש"גיורא עד עשרה דרי לא תבוי ארמאה באפ"י" (רש"י יתרו יח, ט) – הרי האיסור ד"בועל ארמית" וד"לא תתחתן בם" – ע"פ דרך הפשט, הוא מטעם "כי יסיר גוי" (ראה לק"ש ח"ה ע' 267 הערה 25), ובמילא אי"ז שייך ל"תבוי ארמאה".

(42) להעיר מרש"י חקת סוף פ"ט ג. מ"א מיסודו של ר"מ הדרשן).

(* ראה עד"ז במשכיל לדוד כאן. ומפרש, שכונת רש"י ב"בא הכתוב וייחסו אחר אהרן" היא ש"מכאן והלאה גם הוא יר"י כהן לעולם כמו אביו ומענה נסתלק מעליו עקשות פה ולזות שפתיים". אבל: א) משמעות פשטות הכתובים היא ש"זריותה לו גו" ברית כהנות עולם" הוא שכן על "השיב את חמתי.. בקצאו את קנאתי" – ולא בכדי להסיר לזות שפתיים. ב) לפי פירושו, מכש"ל דה"ל לרש"י להוסיף גם "הכהן".

להגן על כבודו של משה, והקדוש-ברוך-הוא "ייחסו אחר אהרן" והעיד שהוא קינא את קנאת ה', ולא הם –

הדבר מלמדנו לקח לגבי ביטול הזולת הלומד בהתלהבות, או מתנהג בהידור וכו', כאילו יש כאן ביטוי של יוהרא, מתוך מחשבה שלעג זה הוא מפני ענוה (הגנה על כבודו של משה שהיה "ענו מאד מכל האדם" ⁴⁶) – שלאמיתו של דבר הלומד בהתלהבות והמתנהג בהידור וכו' הוא הצודק ולא המבטל.

יותר מכך, ייתכן שלהיפך, המבטל עושה זאת דוקא מפני גאוותו שלו ⁴⁷:

אין הוא מסוגל לסבול שהזולת נעלה ממנו ⁴⁸, ולפיכך הוא מקנא בו. ואילו היה מתנהג כראוי, היתה קנאה זו מעוררת בו רצון ללמוד מחברו – קנאת סופרים תרבה חכמה ⁴⁹, אך כיון שיחד עם מדת הגאווה יש בו גם מדה של עצלות, הרי הוא מבטל את לימוד התורה ומעשיו הטובים של הזולת.

מקדושה לא תיתכן מסקנה הנוגדת לאמת, וכיון שהן העובדה שהוא עצמו אינו לומד בהתלהבות, כמאמר חז"ל "מה להלן באימה וביראה וברתת ובויע, אף כאן..." ⁵⁰ (למרות שנדמה לו שאין הוא עדיין בדרגה של לנהוג כך לשמה באמת), בניגוד לפסק התורה "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה..." ⁵¹, והן התנהגותו בביטול הזולת, להיפך מההוראה בתורת אמת "והוי דן את כל האדם לכף זכות" ⁵² – הרי זאת הוכחה ברורה, שהגורם לכך אינו רגש של קדושה, אלא להיפך ⁵².

י.

פינחס וזמרי - ניגוד מוחלט

הוראה נוספת נלמדת מפרשתנו:

בהמשך ⁵³ אומר רש"י "במקום ⁵⁴ שייחס את הצדיק לשבת, ייחס את הרשע לגנאי". לכאורה, מהו הגנאי לזמרי

טוב (גם לפי דעתו), אלא שמצדיק את עצמו, שזה בא לו מחמת הרגש של קדושה – והרי באם טועה הוא בהסיכה בשבילה מבטל את הזולת, הרי אז – ההרגש וכן המעשה שלו הם רע.

ועוד ענין בזה: גם לפי דעתו שעסק התומ"צ של זולתו הוא בכדי להתייחר, הרי עכ"פ הזולת אינו מראה שהוא בטל. משא"כ הישות והגאווה שבו עצמו שמתלבשת באצטלא של ביטול – ה"ז צביעות וכו'.

⁴⁸ ראה תורת הצ"צ עה"פ יעזוב רשע דרכו גר' (קונטרס דרושי חתונה, ד"ה וכל בניך תרפ"ט פ"ה).

⁴⁹ ב"ב כא, א. וראה אוה"ת ויצא עה"פ ותקנא רחל גר'.

⁵⁰ ברכות כב, א.

⁵¹ אבות פ"א מ"ו.

⁵² ראה היום יום ע' סד, שהבחינה לכל ענין הוא – הפועל.

⁵³ כה, יד.

⁵⁴ כ"ה בדפוס ראשון ועוד. ובכמה דפוסים: כשם.

א) אף אם נניח שהוא עושה זאת מתוך מניעים אישיים, הרי ההלכה קובעת ⁴³ "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף-על-פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" –

ובמיוחד לפי המשמעות הפנימית של "מתוך שלא לשמה בא לשמה", שהאדם מגיע אחר כך לידי "לשמה", מפני שעכשיו הוא עושה זאת "שלא לשמה" רק בחיצוניות, אך בפנימיות וב"תוך" כוונתו היא לשמה ⁴⁴. ולכן "מתוך שלא לשמה" – מה"תוך" והפנימיות שלו בקיום התורה והמצוות "שלא לשמה" הוא "בא לשמה" – שהפנימיות הנסתר באה לידי גילוי.

ב) כיון שהוא מצווה ללמוד ולקיים מצוות על-פי שולחן ערוך, אסור לפוסלו, כי הוא עלול עקב זאת להפסיק ללמוד תורה וכו'. צריך רק לעוררו שיתחיל ללמוד לשמה, שיגיע מהר ככל האפשר לידי "בא לשמה".

ג) והעיקר: לעולם אין לדעת את הנעשה בלבד של הזולת, כפי שרואים ברור בעניננו, שאפילו השבטים, למרות שהיו בידם הוכחות ברורות, לכאורה, שפינחס עשה זאת שלא לשמה, הרי הקדוש-ברוך-הוא – אשר "ה' יראה ללבב" ⁴⁵ – העיד עליו שעשה זאת רק מפני קנאת ה'.

ט.

לעג לזולת אינו נובע מקדושה

ענין נוסף בכך:

מי שמבטל את הזולת העושה מעשה טוב, בטענה שהלה עושה זאת ממניעים אישיים, עלול לטעון שהוא מבטלו מצד הקדושה: כיון שאני עניו בטבעי (– כך הוא חושב לעצמו), איני מסוגל לסבול גאווה, ולכן, בראותי יהודי הלומד תורה בהתלהבות או מקיים מצוות בהידור, באופן היכול להיראות כיוהרא – איני יכול לסבול זאת ולשתוק.

על כך נלמדת ההוראה מפירוש רש"י זה, המסביר את לעגם של השבטים על קנאותו של פינחס, שנבעה מרצונם

⁴³ פסחים נ, ב. ורש"י. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג ובקו"א שם.

⁴⁴ כמובן מפסק הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב. ולהעיר מב"ב (י, ב. ורש"י. וראה גם רש"י שם): האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחי' בני, ה"ז צדיק גמור.

⁴⁵ ש"א טז, ז.

⁴⁶ בהעלותך יב, ג.

⁴⁷ להעיר מתורת הבעש"ט (תולדות ס"פ תרומה ובכ"מ. מאור עינים ר"פ חוקת. ועוד. נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"י ע' 24 ואילך), שהרע שרואה בחבירו הוא כמו שמסתכל במראה כו' יודע חסרונו. ובמק"א שזהו מרז"ל כל הפוסל – במחשבו פוסל (קידושין ע, ב) ונרמז במשנה (נגעים פ"ב, מ"ה): כל הנגעים אדם רואה חרץ – מנגעי עצמו, והיינו שזה גופא (שנדמה לו, או שבאמת כן הוא) שרואה בזולתו שעסק התומ"צ שלו הוא מצד ישות וגאווה, וזהו לפי שאצלו הוא כן, אלא שהישות והגאווה שלו נתלבשה ב"אצטלא" של "ביטול". ואז, ה"ה עוד גרוע מזולתו, כי בזולתו הרי המעשה עכ"פ (שהמעשה הוא העיקר) הו"ע שבקדושה; משא"כ אצלו, הרי הענין דביטול זולתו הוא דבר לא

בהיותו "נשיא בית אב לשמעוני" ⁵⁵? ההסבר לכך הוא: השבטים סברו שזמרי פעל מתוך חסד, ופינחס – מתוך אכזריות, כדלעיל, והתורה שוללת שתי הנחות אלו: "במקום שייחס את הצדיק לשבח", שפינחס הוא "בן אהרן", ויש בו תכונותיו של אהרן "רודף שלום ומטיל אהבה", באותו מקום ובאותה דרך "ייחס את הרשע לגנאי", שהמעשה של "ויקרב... את המדינית" לא נבע ממדת החסד, אלא, להיפך, מהיותו "נשיא בית אב לשמעוני", אשר על שמעון אומרת התורה ⁵⁶ "כלי חמס מכרותיהם". כלומר, במעשהו של זמרי התבטא ההיפך ממדת החסד – מדת האכזריות ⁵⁷:

כי אם בתקופה שבה "ויחל העם לזנות...", וכאשר החטא הוביל לידי "ויחר אף ה' בישראל, שלח בהם מגיפה" ⁵⁸ – אז מכריז זמרי "לעיני כל עדת בני ישראל" שארמית מותרת לישראל ⁵⁹, ובמקום לעוררם לתשובה הוא, להיפך, מונע את התשובה, בנותנו להם "היתר" לכך מ"נשיא שבט בישראל" – הרי זו אכזריות קשה ביותר.

כלומר, ההבדל בין זמרי לבין פינחס הוא קוטבי: זמרי פעל למעשה באכזריות הקשה ביותר, וכיסה זאת ב"אצטלא" של חסד, ולעומת זאת, פינחס עשה מעשה

הנראה כאכזרי, אך זהו החסד העצום ביותר ⁵⁹.

יא.

קנאות פינחס תביא לגאולה

ההוראה הנלמדת מכך לגבי כל דור ודור, ולגבינו, מובנת בפשטות:

בתקופה של מגיפה רוחנית ר"ל, כאשר רואים מקנא קנאת ה' – אסור לבטלו וכו', למרות שאין הוא משה שבדורו, ואפילו אינו כהן, כדלעיל. והתורה מספרת ואומרת, שלא זו בלבד שקנאת ה' תביא לידי "ותעצר המגיפה מעל בני ישראל" ⁷, אלא אף תגרום לשלום אמיתי – "הנני נותן לו את בריתי שלום" ⁶⁰,

ועל ידי שלום אמיתי, להיפך מפירוד ומשנאת חנם, תתבטל הגלות הנגרמת משום כך ⁶¹.

וזהו הקשר של פינחס לאלהיו מבשר הגאולה ⁶², כמאמר חז"ל ⁶³ "פינחס הוא אליהו", כי על ידי התנהגותו של פינחס נזכה לגאולה האמיתית והשלימה, שתוכרוז על ידי אליהו הנביא (זה פינחס) – אשר תגרום לקירוב הלבבות "והשיב" ⁶⁴ לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם ⁶⁵, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ פינחס תשכ"ה)

(1) – כי מדין הוא לשון מדון ומריבה (נסמן בד"ה החלצו תרנ"ט בתחלתו), ולכן שייך זה לפנחס.

(61) יומא ט, ב. וראה חז"ל מהרש"א שם בפ"י "שלא נתגלה עונם" – "שהי' להם שנאת חנם בלב ולפנים כאילו אוהבים" (שהוא ע"ד מעשה זמרי, שהאכזריות שלו נתלכשה באצטלא של חסד, כנ"ל בפנים).

(62) רש"י בחוקתי כו, מב. וראה גם תיב"ע וראה וילקו"ש שבהערה הבאה. רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב. ועוד.

(63) תיב"ע וראה ו, יח. פרד"א פמ"ז. זח"ב קצ, סע"א. רע"מ פנחס רטו, א. ילקו"ש ריש פרשתנו. רש"י ב"מ קיד, ב (ד"ה לאו מר כהן). וראה תיב"ע שם, שהשייכות דפנחס לאל"ה הוא במה שישתלח "בסוף יומיא". וראה גם תיב"ע שמות ד, יג.

(64) מלאכי ג, כד. וראה גם ילקוט הנ"ל, שהשייכות דפנחס ואל"ה הוא – לפי שבשניהם הו"ע השלום.

(65) ראה בכ"ז אוה"ח (כה, יג): ובדרך רמז כו'.

(55) במפרשי רש"י כאן: שהכתוב מזכיר את שבחו, אלא ששבח זה גנאי הוא לו, כי כל מי שהוא גדול יותר חטאו גדול יותר. אבל מפשטות לשון רש"י "ייחס את הרשע לגנאי" – ובפרט שמדמה זה ל"ייחס את הצדיק לשבח" – משמע, ש"ישם איש ישראל גו" עצמו הוא גנאי (כדלקמן בפנים).

(56) ויחי מט, ה. ובפרט, אשר (בנוגע ליוסף –) ה' שמעון העיקר (רש"י מקץ מב, כד. ע"ש).

(57) ועפ"ז יומתק ההמשך ד"בסודם אל תבא נפשי – זה מעשה זמרי כו" (רש"י ויחי שם, ו) ל"כלי חמס מכרותיהם": מכיון ש"אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם מברכת עשו" (רש"י שם, ה), היפך מדתו של יעקב – לכן, במעשה זמרי (שהוא בדומה למעשה שמעון) "אל יזכר שמי" (שמו של יעקב). (58) בלק כה, ג. פרש"י שם.

(59) ועפ"ז יומתק מה שבענין הצביעות מובאת הדוגמא "מעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס" (סוטה כב, ב) – כי בשניהם ה' עדי"ז, אלא שבפנחס דקדושה כו'.

(60) כה, יב. ולהעיר ממה שפנחס דוקא הלך ללחום עם מדין (מטות לא,

יום ראשון י' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 178, כי הן ד"מ... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

הַאֲרָה הַאֲרָה הַאֲרָה – לעיל דובר, שזה כמשל אור הלבנה המאיר על הארץ, אור שהוא הארה מהארה מהשמש, ואילו כאן מדובר שזה יורד למדריגה ולצמצומים נמוכים עוד יותר, והוא הארה דהארה דהארה – הארה שלישית, מְהַאֲרוֹת הָאוֹתִיּוֹת. –

מהאור המאיר מהאותיות –

זהו הארה דהארה דהארה.

וְכֵן הַמְּשִׁיךְ עוֹד, – את

ההארה מההארה וכו' וְהוֹרִיד עַד לְמִטָּה מְטָה

בְּחִינַת הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, –

כשלשלת, שכל טבעת

נמוכה מקודמתה, עַד

שְׁנֵבְרָא הַדּוּמָם מִמֶּשׁ –

הדברים הדוממים שלא

נראה בהם כל חיות,

פְּאֻקְנִים וְעֵפֶר, וְשְׁמוֹתֵיהֶן

"אָבִן" וְ"עֵפֶר" – שהם

הוא חיותו של החפץ, כנזכר

בפרק הראשון, הֵם חֲלוּפִים

דְּחֲלוּפִים כּו' וְתַמּוּרוֹת

דְּתַמּוּרוֹת כּו', – כלומר,

שהאותיות מתחלפות פעם

שניה ויותר, בְּנִזְכָּר לְעֵיל: –

הרי, שחיותו ומציאותו של

כל נברא, הן האותיות של

"דבר ה'", והנברא בטל במציאות ל"דבר הוי", כך שכל הבריאה

בטלה ומיוחדת אתו יתברך.

נִשְׁלָם חֶלֶק שְׁנֵי בְּעֵזֶר ה' יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה

כִּי הֵן דְּרַךְ מְשָׁל, דּוּגְמַת אֹרֶךְ הַמַּאֲיֵר בְּלִילָה בְּאַרְצֵן מִן הַיָּרֵחַ, וְאֹרֶךְ הַיָּרֵחַ הוּא מְהַשְׁמֵשׁ, וְנִמְצָא אֹרֶךְ שְׁעַל הָאָרֶץ – המאיר מן הלבנה, הוּא אֹרֶךְ הָאֹרֶךְ שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ. – לא האור של השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו מהשמש. וְכֵךְ

מִמֶּשׁ דְּרַךְ מְשָׁל, הָאוֹתִיּוֹת

שְׁבִמְאֻמְרוֹת הֵן בְּלָלוֹת

הַמְּשַׁכֶּת תַּחֲיוֹת וְהָאֹרֶךְ

וְהַכֶּחַ מְמַדּוּתוֹ שֶׁל

הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, לְבָרָא

הָעוֹלָמוֹת מֵאֵין לֵישׁ,

וְלַחְיּוֹתֵיהֶן וְלִקְנֻמֵּן כֹּל זְמַן

מִשְׁךְ רְצוֹנוֹ וְתַבְרָךְ. – שהם

יחי ויתקיימו. חיות כללית זו

באה מה"מאמרות" עצמם.

וּמִבְּלָלוֹת הַמְּשַׁכָּה וְהָאֲרָה

נְדוּלָה הוּא, –

שמה"מאמרות" עצמם,

הָאֵיר ה' וְהַמְּשִׁיךְ מְמַנֶּה

תּוֹלְדוֹתֶיהָ בְּיוֹצֵא בָּהּ, –

של המשכה זו, וְעֵנְפֶיהָ, –

של ההמשכה הכללית, שֶׁהֵן

תּוֹלְדוֹת וְהַמְּשַׁכֶּת הָאֹרֶךְ

מְהַאֲרוֹת, –

שב"מאמרות", וְהֵן הֵן –

ההארות שבבחינת תולדות,

חֲלוּפֵי אוֹתִיּוֹת וְתַמּוּרוֹתֵיהֶן, וְכֵרָא בְּהֵן – ב"תולדות", שהם

החילופים והתמורות של האותיות, בְּרוֹאִים פְּרָטִים שְׂבָכָל עוֹלָם.

וְכֵן הָאֵיר ה' עוֹד, – באופן נוסף (מהאותיות) וְהַמְּשִׁיךְ וְהוֹרִיד

שער היחוד והאמונה

כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה

בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור

שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש

ד"מ האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות

והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו'

מאין ליש ולהחיות ולקיימן כ"ו משך רצונו ית'

ומכללות המשכה והארה גדולה הוּא האיר ה' והמשך

ממנה תולדותיה כיוצא בה וענפיה שהן תולדות

והמשכת האור מהאותיות והן הן חילופי אותיות

ותמורותיהן וברא בהן ברואים פרטים שבכל עולם

וכן האיר ה' עוד והמשך והוריד הארה דהארה דהארה

מהארות האותיו' וכן המשך עוד והוריד עד למטה

מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש

כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חילופים דחילופים

כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נשלם חלק שני
בעז"ה יתברך ויתעלה

יום שני י"א תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 180, אגרת התשובה... עד עמ' צא, עכ"ל הברייתא.

וכשם שהסדר בש"ס הוא, שבתחילה בא מסכת גיטין, ולאחריה – מסכת

קידושין, שזהו (כפי שהרמב"ם אומר בהקדמתו לפירוש המשניות) מפני

שבפסוק נאמר "ויצאה והיתה" ("ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר"), בתחילה

"ויצאה" – גירושין, גיטין, ואחר כך "והיתה", קידושין; ועל דרך זה בסדר דברי

הימים, שבתחילה היה "ויגרש את האדם", ובמדרש רבה בראשית פרשה כ"א

פסקא ח' כתוב ש"יגרש" מלשון גירושין "כבת ישראל שנתגרשה", שיכולה

עדיין להתחתן. ולאחר מכן, בשעת מתן תורה, היה "קדשנו במצוותיו", מלשון

"קידושין". כפי שכתוב ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ה, שזה כמו קידושין

שהמקדש אומר "הרי את מקודשת לי" (וכפי שהוא אומר להלן בפרק י') – כך

הרי גם הסדר בנוגע ל"נשים" ברוחניות – שענין ה"קידושין" בא אחרי "גיטין",

וממילא מובנת השייכות ל"תשובה", שכן, כיצד יכול היה להיות קידושין

לקוטי אמרים חלק שלישי הנקרא בשם אגרת התשובה

בתור הקדמה קצרה לחלק השלישי, של ספר ה"תניא", הוא "אגרת התשובה",

ראוי לציין: רבנו הזקן נקרא "בעל התניא והשולחן ערוך", והרבי שליט"א

מפרש: "בעל התניא" – פוסק בפנימיות התורה, ו"בעל השולחן ערוך" – פוסק

בנגלה דתורה.

ישנה אימרה בשיחותיו הקדושות של הרבי הקודם נשמתו עדין (ספר השיחות

ה'תשי"א עמוד 142 ואילך), שארבעה חלקי ה"תניא" הם כנגד ארבעה חלקי

השולחן ערוך.

את שייכותו של החלק השלישי, "אגרת התשובה", לחלק השלישי שב"שולחן

ערוך" ("אבן העזר"), מסביר הרבי שליט"א גם על פי חסידות וגם על פי נגלה:

על פי חסידות הרי זה לפי מה שאנו רואים להלן בפרק ד' שב"אגרת

התשובה", ששני האופנים בתשובה, תשובה תתאה ותשובה עילאה (תשובה

תחתונה ותשובה עליונה), הכוללות בתוכן כל ענין התשובה, הן שתי

האותיות "ה" שבשם הוי', ה' תתאה, ה' האחרונה, וה' עילאה, ה' ה'

הראשונה, ואם כן – הרי זה הסדר "נשים", "מלכות" ו"בינה".

על מ"ע ושב אינו זו משם עד שמוחלין לו עבר על מל"ת ושב תשובה תולה ויו"כ מכפר. (פי' דאע"ג דלענין קיום מ"ע גדולה שדוחה את ל"ת. היינו משום שע"י קיום מ"ע ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים מהארת אור א"ס ב"ה (כמ"ש בזהר דרמ"ח פקודין

נשמות לבני אדם). רואים אנו מ'תיקוני זהר' זה, שישנו ענין של לבושים ל'ספירות' שמהם באות הנפשות, וכשעל ידי עבירה נעשה פגם בנפש – נעשה על ידי כך פגם גם בשורש הנפש, לְכָךְ – לכן, אִין כְּפָרָה לְנַפְשׁוֹ וְלֹא לְמַעְלָה – כפי שיאמר להלן, משמעותה של

"כפרה" היא הסרת וניקוי

הפגם, הנה תשובה בלבד

אין בכוחה לנקות את הפגם

בנפש ולמעלה, עַד יום

הַכְּפוּרִים, – שהיום עצמו

מכפר. כְּמוֹ שֶׁתּוֹבָא: –

בנוגע ליום כיפור: "וְכִפֹּר

עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאוֹת בְּיָוֵי

יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם וְגוֹ",

"לִפְנֵי ה' תִּמְהָרוּ"¹⁰ –

"לִפְנֵי ה'" דִּיקָא. – לפני ה'

דוקא. "לפני" היינו למעלה,

למעלה משם הוי', משם

תבוא טהרתכם. הרי

שהטהרה של יום כיפור,

באה ממקום וממדרגה

שלמעלה משם הוי', אשר

לכן הוא למעלה מהמקום

והמדרגה בהם פוגע הפגם

המתהווה על ידי שעוברים

על לא תעשה – ולכן ישנה

או הכפרה על עבירה זו. על

כל פנים יוצא, שבעבירה על

מצות עשה ישנו דבר חמור

יותר מאשר בעבירה על לא-תעשה. וְלִכֵּן אִין לְלַמֵּד מִכָּאן –

מהברייתא האומרת שבמצות עשה – כשעושים תשובה מוחלין לו

במקום, ואילו בלא-תעשה באה הכפרה רק ביום כיפור – אי אפשר

ללמוד שום קָלָא חָס וְשָׁלוֹם בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וּבִפְרָט – שאסור

ללמוד שום קולא בְּתִלְמוּד תּוֹרָה, – במצות העשה של לימוד

תורה, וְאִדְרָכָה אִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה¹¹: וְתָר

הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא – בנסיבות מסוימות, עַל – עבירות חמורות כמו

עֲבוּרָה זָרָה וְכו', אָף שֶׁחֵן – אף שעונשן כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת

בֵּית-דִין, וְלֹא וְתָר עַל בְּטוּל תִּלְמוּד תּוֹרָה). – להלן אומר

בברייתא: עֲבַר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִין – על עבירות שעונשן

כרת או מיתה על ידי בית דין – תְּשׁוּבָה וַיּוֹם הַכְּפוּרִים תּוֹלִין, –

שלא להיענש מלמעלה על עבירות אלו, וַיּוֹסְרוּן מִמֶּרְקִין (פְּרוּשׁ,

– "ממרקין" הוא, גִּמְרִין הַכְּפָרָה, וְהוּא מִלְשׁוֹן מְרִיקָה וְשִׁטְפָה

לְצַחֲצַח תַּנְפֵּשׁ, בִּי כְּפָרָה הִיא לְשׁוֹן קְנוּת, שֶׁמִּקְנָה לְבָלֻד

הַחֲטָא), – הרי שבעבירות של כריתות ומיתות בית דין, לא מספיק

הניקוי שנעשה על ידי ענינים של תשובה ויום כיפור, אלא נדרש גם

הניקוי והמירוק על ידי יסורים רחמנא לִיצֵלָן, שְׁנֵאמַר¹²: "וּפְקַדְתִּי

כְּשֶׁבַט פְּשָׁעִים וּבְנִינֵיהֶם עֲזָנִים". – הרי שישנן עבירות כאלו שעליהן

נדרש הניקוי על ידי יסורין ר"ל – וְהֵן, העבירות שעונשן כריתות

ומיתות בית דין. עַד כָּאן לְשׁוֹן הַכְּרִיתָא – שבסוף מסכת יומא.

רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא – הן 248 אברי "מלכא" – מדות של עולם האצילות הנקראות "מלכא", כלומר, כשם שאבר הוא כלי לכוח הנפש וממשיך בתוכו הכוח מהנפש אליו הוא משמש כלי, כך כל מצוה היא אבר וכלי להמשכה מיוחדת מהמדות שלמעלה, הנמשכת

על ידי קיום אותה מצוה.

הרי, שעל ידי קיום מצוה,

ממשיכים אור ושפע

בעולמות העליונים, וְגַם עַל

נַפְשׁוֹ הָאֱלֵקִית, – הוא

ממשיך אור ושפע מהארת

אין סוף ברוך הוא – על ידי

קיום המצוה, כְּמוֹ

שְׁאוּמְרִים: – כמו שאנו

אומרים בברכה שאנו

מברכים על קיום מצוה:

"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו"; –

שעל ידי מצוות, נמשכת

קדושה על הנפש. ומפני

טעם זה, שעל ידי מצות

עשה נמשך אור ושפע, –

ישנה העליונות של מצות

עשה לגבי לא-תעשה,

ו'עשה' דוחה "לא תעשה",

אֲבָל לְעֵצֵן תְּשׁוּבָה, – לגבי

ענין התשובה, כדי לתקן

כשעבר על מצות עשה, אָף

– למרות שהתשובה עצמה

מספיקה על כך שֶׁמֻחְלִין לוֹ

הַעֲנֵשׁ עַל שֶׁמֶרַד בְּמִלְכוּתוֹ וַתִּכְרַךְ וְלֹא עָשָׂה מֵאֲמַר הַמֶּלֶךְ, –

הקב"ה. את זאת מתקנת תשובה בלבד, אֵךְ, בכל זאת, אין היא

מתקנת כליל את העבירה על מצות עשה, שהרי, מִכָּל מְקוֹם הָאִוֵּר

– שהיה ממשיך על ידי קיום מצות העשה, נֶעְדָּר – גם אחרי שחזר

בתשובה, וְכו', וּבְמֵאמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה, עַל פְּסוּק:

"מִעֲוֹת לֹא יוֹכַל לְתַקֵּן" – "זֶה שֶׁבִטַּל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרֻבִית

אוּ וְכו'", – לא ניתן לתקן זאת, גם כשעושים תשובה, דָּאף שֶׁנִּזְוָה

מִעֲוֹת לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרֻבִית וְשַׁחֲרִית לְעוֹלָם – היינו,

שהוא חוזר בתשובה על מה שהחסיר מקודם לקרא קריאת שמע,

אִין תְּשׁוּבָתוֹ מוֹעֵלֶת לְתַקֵּן מַה שֶׁבִטַּל פְּעַם אַחַת; – קריאת שמע.

שכן, המשכת האור והשפע שהיה ממשיך על ידי אותה קריאת שמע

– חסרה. על כל פנים הרי, מה שאפשר לו לתקן – הוא מתקן בתשובה

בלבד, ולכן מספיקה תשובה בלבד לשם כפרתו, ואין דבר נוסף כדי

לסיים את הכפרה. וְהַעוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, עַל יְדֵי שֶׁנִּדְבַק

הָרַע בְּנַפְשׁוֹ – כשעושה פעולה של רע על ידי מעשה או על ידי

דיבור או על ידי מחשבה, הנה על ידי זה, עוֹשֶׂה פָּגָם לְמַעְלָה

בְּשִׁרְשָׁהּ וּמִקּוֹר חֲצָבָה – של הנשמה, (בְּלִבוֹשִׁים דִּי) סְפִירוֹת

דְּעֵשִׂיָּה, – בלבושי עשר ספירות שבעולם העשיה, כְּמוֹ שֶׁתּוֹבָא

בְּתַקּוּנֵי זִהרִי¹³: "לְבוֹשִׁין תְּקִינֵת לוֹן, דְּמַנְיָהּ פְּרָחִין נִשְׁמָתִין לְבָנֵי

נִשְׂאָ וְכו'" – לבושים התקנת להן, ל'ספירות', שמהם פורחות

יום שלישי י"ב תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צא, והנה מצות... עד עמ' 182, כ"א מיראה.

והנה, מצות התשובה¹³ מן התורה היא עזיבת החטא בלבד - דרכו ואיש און מחשבתיו, וישב אל ה' וגו'; - הפסוק אומר: עזיבת החטא בלבד, היא ענין התשובה מן התורה, (בדאי) - כפי

שכתוב בנמרא פרק ג דסנהדרין¹⁴ ובהשן משפט סוף סימן לד¹⁵ לענין עדות¹⁶, - שאם הוא עזב את החטא בלבד ואינו חוזר על אותו חטא שעשה אותו פסול לעדות - הריהו כשר לעדות¹⁷, דהינו שנימך בלבו בלב שלם, לבל ישוב עוד לבסלה, למד במלכותו יתברך¹⁸, ולא יעבר עוד - על מצות המלך - מלכו של עולם, הקב"ה חס ושלום, הן במצות עשה¹⁹ הן במצות לא תעשה²⁰. וזהו עקר פרוש לשון 'תשובה', - כלומר, לשוב אל ה' בלב ובלב נפשו, לעבדו ולשמר כל מצותיו, כמו שכתוב²¹: "עזב רשע

אגרת התשובה

והנה מצות התשובה מן התורה

היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ ססי' ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בלב לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמו"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וכו'. בכל לבבך וכו' שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אליך וכו'. ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית. ואפי' מי שעבר על

לקיים את מצותיו ולא לעשות שום עבירות. ולא כדעת ההמון, שהתשובה היא התענית. - על העבירות שעבר. ואפילו מי שעבר

כלים את מצותיו ולא לעשות שום עבירות. ולא כדעת ההמון, שהתשובה היא התענית. - על העבירות שעבר. ואפילו מי שעבר

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כותב 'מצוה' (ולא 'ענין' או 'והנה התשובה' וכיו"ב. וע"ד ל' הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב) - דפשוט הל' מורה דס"ל דתשובה בתוכן דעזיבת החטא מצוה מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליב"י קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחלתה) - ולא רק להרמב"ם (נצבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד לפני הל' תשובה, (שכנראה גם "הקדמות" אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם: 'מצוה ע"ג היא שצונו להתוודות כו' ולומר אותם עם התשובה". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. 14. כה, ב. 15. סעיף כט ואילך. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא הביא מקדושין (מט, ב) ושו"ע אה"ע סל"ח סל"א לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחור"מ (וראה מנ"ח מצוה שס"ד) - וי"ל דעדיפא ל' הוכחה מדיני ממונות דלא אזלינן בתר רובא, זא. שלא רק ע"ד הרוב מספיקה עזיבת החטא". 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר הכוונה כאן - דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מוכן דגם בלא וידוי דברים - תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחור"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה - כשעושים - הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הוזכרו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן לא הוזכרו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כל המשך הדברים - להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין כללי "דלא ישוב למרוד במל' ית". ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים [והוא בדוגמא שבקיום המצות ג"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחילה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות - ברכות רפ"ב] - וכ"ה גם בהכתובים שמביא לראי': יעזוב רשע דרכו (ל' יחיד - דרכו בכלל, שהוא רשע ואח"כ) מחשבותיו (ל' רבים, ענינים ועברות פרטיות); ושבת (בכלל), בקולו וגו' ("פרטי") (ציוריו - פרטי המצות). וכן שצ"ל ב' החלטות "הן במ"ע הן במל"ת". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבה צ"ל קום ועשה - ובכ"ז מקבל עליו". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבעבירה על מל"ת - ניכרת המרידה, משא"כ בהעדר עשיית מ"ע". 21. ישעיה נה, ז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרש הסדרה ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואתחנן ד, ל - דשם הוא רק סיפור דברים, ובהתחלתה העידותי בכס גו'. ועוד ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) - כי שם אינו מפרט דצ"ל 'בכל לבבך'. 23. נצבים ל, ב. 24. הטעם מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, שייש לומר" שזה מפני שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף דכ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדיד' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) - עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו אינהו ביי'. וזר חפץ אלוף בסהמ"צ שלו מנה במנין העשין עשה ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפ' הרי"פ לסהמ"צ להרס"ג פרשה מ"ב) וכ"ה בסמ"ק במצוה נג "לשוב דכתיב ושבת עד ה"א ושמעת בקולו". 26. הושע יד, ב. 27. איכה ה, כב. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכרח כל ד' הפסוקים ודיוק סדרם (הקדים נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק הוי' עמו גו' חבל גו' - כמשל החבל כו') - שמוזה מוכן שהתקין (התשובה) צ"ל העלאת כהנ"ל. ובפ"ד מבוארים פרטי שם הוי' - ה' (אחרונה) מעשה - ועז"נ יעזוב רשע דרכו גו' וישוב גו'. ו' - קול וששה מדות (שבלב) כו' - ועז"נ ושבת גו' בקולו גו' לבבך גו'. ה' (ראשונה) התבוננות (רק בזה חסרוננו) - ועז"נ שובה ישראל (שם המעלה). י' - שכל הנעלם שבכחו כו' שרש ועיקר חכ' שבה מלוכה ה' (ח"א פ"ט ושם, אשר כשנוגע לשם - פונה בכל הכחות

חֲטָאתָם וְגו' ³². – את הוידי ובקשת מחילה כן מזכירים הרמב"ם והסמ"ג במצות התשובה, שכן, זהו חלק מהתשובה. טעמו של דבר (כתוב) הוא, כי בעבירה ישנו "גוף" ו"נשמה". מעשה העבירה הוא ה"גוף", והרצון והתאוה לעשות את העבירה, הוא ה"נשמה". בשעה

שהוא עושה תשובה, עליו הרי לבטל גם את ה"גוף" וגם את ה"נשמה" של העבירה. הנה את ה"נשמה" – את הרצון והתאוה – מבטלים על ידי החרטה על העבר, שחורה לו והוא מצטער על שעשה את העבירה. צער הוא הרי ההיפך מתענוג, והצער של העבירה מבטל את התענוג שבסיבתו היו בו הרצון והתאוה באותה עבירה. צריכים, אבל, הרי לבטל גם את ה"גוף" של העבירה, ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה זו – והרי אין כאן מעשה שיבטל את מעשה העבירה, שהוא "גוף" העבירה. הנה הוידי

שהוא מוציא בפיו, ו"עקימת שפתיו הוי מעשה" – זה מבטל את "גוף" העבירה. על כל פנים, זהו ענין הוידי שהוא חלק מהתשובה. ואילו תעניות אינן חלק מהתשובה. ומה שכתוב ביואל ³³: "שׁוּבוּ עָדִי כָּל לִבְבְּכֶם בְּצוֹם וּבְכִי גו'", – כתוב הרי כאן ענין התענית כחלק מ"שובו אלי", הִנֵּנוּ – הרי זה כדי לְכַפֵּל – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין של עתיד (ותשובה – עזיבת העבר). הַנִּזְרָה שֶׁנִּזְרָה – אז, לְמַרְק עֶזֶן הַדָּוָר עַל יְדֵי יְסוּרִים בְּאַרְבָּה. – שכדי לבטל את הגזירה, נדרש ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. וְזֶהוּ הַפֶּעַם כָּל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁמִּתְעַנֵּין עַל כָּל צָרָה שְׁלֹא תֵבֵא עַל הַצָּבוֹר, – שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמִּגִּלָּה אֶסְתֵּר ³⁴ – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי לבטל גזירת המן. ומה שכתוב בספרי המוסר, וּבְרָאשֵׁם סֵפֶר הַרְוֵקֶת וְסֵפֶר חֲסִידִים, הַרְבֵּה תַעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים לְעוֹבֵר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין ³⁵, וְכֵן – הם מביאים הרבה תעניות,

עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, שְׁגִמֵּר בְּפִרְתּוֹ הִיא עַל יְדֵי יְסוּרִים, – כנזכר לעיל מהברייתא במסכת יומא, הִנֵּנוּ שֶׁהִקְדוּשׁ – בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עָלֵינוּ יְסוּרִים – ויסורים אלה הם גמור כפרתו, (וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּפְקַדְתִּי כְשֶׁבֶט וְגו'") – "וּפְקַדְתִּי" דִּיקָא, –

שהקב"ה מביא את היסורים, וְהִנֵּנוּ ³⁶ – מתי מביא הקב"ה יסורים לגמור הכפרה, הרי זה כְּשֶׁתְּשׁוּבָתוֹ רְצוּנָה לְפָנָיו יִתְפָּרֵךְ, בְּשׁוּבוֹ אֶל ה' בָּבֶל לְבֹ וּנְפִשׁוֹ מֵאַהֲבָה, אֲזִי בְּאַתְעֵרוּתָא דְלִתְתָא וְכַמִּים חֲפִינִים וְכו' – אֲתַעֲרִיתָא דְלִעֲלִילָא, לְעוֹרֵר הָאֲהֲבָה וְחֶסֶד ה' לְמַרְק עֶזֶנוּ בְּיְסוּרִים בְּעוֹלָם הָזֶה, – על ידי התעוררות מלמטה, ו"כמים חפנים", כפי שהאדם מבטא את רצונו העז לשוב אל ה' מצד אהבתו אל ה' – דבר זה פועל התעוררות מקבילה למעלה, שגם אליו יתיחסו

באהבה וחסד, למרק אותו כליל מעוונותיו על ידי יסורים בעולם הזה, וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב ³⁷: "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ וְגו'". – כדי למרק אותו מעוונותיו – בעולם הזה. יסורים אלה, שהקב"ה מביא, מצד אהבתו, למי ששב אל ה' מתוך אהבה – אלה הם היסורים המסיימים כפרת הנפש, בעבירות שגמור כפרתן הוא על ידי יסורים. אך, אין הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על עצמו. וְלִכְּן לֹא הִזְכִּירוּ הַרַמְבָּ"ם וְהַסְמ"ג – מ"ע טז, שוֹם תַּעֲנִית כָּלֵל בְּמִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, אֵף – לא, כְּכִרְיָתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, – גם בתשובה על עבירות שעונשן הוא כרת או מיתת בית דין, שגמור כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין היסורים – כפי שהגמרא אומרת – אף על פי כן, אין הרמב"ם והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו את ענין התענית – מפני שהיסורים האמורים אינם מכוונים לתעניות, רק הַנִּזְרָה – שמתודים ומפרטים בדיבור את החטאים שחטאו, וּבְקִשְׁתָּ מְחִילָה, – על העבירות, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה ³⁸: "וְהִתְנַדְּוּ אֶת

(כו). – ועז"ז השיבנו ה' גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: סור מרע (יעזוב רשע – מל"ת) ועשה טוב (ושמעת גו' בכל לבבך – דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"צ) בקש שלום (לאחרי סומ"ר וע"ט – שלכן נק' ישראל – ויכול להיות שלום ושלמות כו' – מתחלה מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט – שובה ישראל, השיבנו ה') וכמוכן כ"ז מלקו"ת סי"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' ד' תשובות – אלא ששם מבארם כא"א בפ"ע – וכאן – כמו שכא"א מהן (אפילו תשובה) כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה – ראה ש' הגלגולים הקדמה כא וְלִהְיוֹת דָּשֵׁם מִפְּרֵשׁ ד' חלקי כפרה – וכפרה הדי' חלול ה' וראה חז"ל יומא (פ, א) ³⁹. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף בזה בי' – דבכ"ז כל מצות התשובה גם על כריתות תלוי" באדם. ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו'". ³⁰. משלי כז, יט. ³¹. נשא ה, ז. ³². הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה ה' צ"ל זה בתחילת הבי' – מהו תשובה מה"ת – אלא עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמל"ק, אבל מהל' מובן דגם בלא וידי דברים – תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות מו"ע מחו"מ שלא הזכירו שם וידי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה – ולכן הזכירם הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב – ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". – ראה לעיל הערה 17. ³³. ב, יב. ³⁴. ד, טז. ³⁵. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וביותר תגדל הקושיא מ"סיגופים" דלבטל גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביזאל ואסתר כו'. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין דלעתיד (כנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על העבר, שמא נגזר עליו חס ושלום מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על ידי התעניות, וגם כ"ק לזרו ולמהר גמר כפרת נפשו; – שבוזה יש בכח התעניות לעזור, וגם אולי אינו שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, כי אם מיראה; –

שאו אין ה' כמים הפנים" שלמעלה, עוזר לגמור כפרתו על ידי יסורים, ולכן הוא מקבל על עצמו יסורים בענין התעניות³⁷. אך בעצם, ענין היסורים הגומרים את

הכפרה (בחיובי כריתות ומיתות בית דין) אין הכוונה ליסורי תעניות, אלא ליסורים שמביאים על האדם רחמנא ליצלן מלמעלה, כדי לגמור את כפרתו.

למוציא זרע לבטלה, שחיוב מיתה בידי שמים, כמו שכתוב בתורה³⁶ גבי ער ואונן, – בהם היה חטא זה, וזה אשר הביא את העונש של מיתה בידי שמים, ודינו – של המוציא זרע לבטלה, כחייבי כריתות לענין זה – ולכן מביאים ספרי המוסר האמורים

הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, שהתעניות באות בתור יסורים לגמור הכפרה, שבחיובי כריתות נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים הגומרים כפרתם של חייבי

כריתות, הם דוקא היסורים שמביאים על האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור יסורים? – מסביר רבנו הזקן: הינו, כ"ק לנצל מענין יסורים של מעלה חס ושלום; – (הערת

יום רביעי י"ג תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 182, פרק ב. אך כל... עד עמ' צב, יום רצון.

כשהיו יכולים להקריב קרבנות – בנוסף לתשובתו, כמו שד"ש רבותינו זכרונם לברכה בתורת פהנים על פסוק: "ונרצה לו"; – שהעולה מרצה על מי שעבר על מצות עשה, וכמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים² דעולה

מכפרת על מצות עשה, והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העניש, וכאדם שפירח במלך ופילסו על ידי פרקליטין – שתדלנים, ומחל לו, – המלך, אף-על-פי-כן שולח – זה שסרח במלך, דורון ומנחה לפניו – לפני המלך, כדי שיתרצה לו לראות פני המלך – כך גם ענינו של קרבן עולה, שאחרי שעשה תשובה ומחל לו על חטאו – מהווה הקרבן מתנה כדי שיהיה מרצה וחביב לפני הקב"ה כמו שהיה לפני חטאו. (ולשון – הגמרא

שאומרת על ה'עולה" שהיא "מכפרת", וכן מה שכתוב בתורה "ונרצה לו לכפר עליו" – אין זו כפרת נפשו, – אין הכוונה היא: לכפר לפני הקב"ה כמו שהיה לפני חטאו, – שתימחה לפני הקב"ה כל

פרק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין התעניות, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא", לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (וזן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי

תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.

אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון, – פועלת התשובה ולא נדרשות על כך שום תעניות, שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך – מלכו של עולם, כשעשה תשובה שלמה, ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענינו על זה – על חטאו, חס ושלום בעולם הקב"ה, ונפטר לגמרי מן הדין בעולם הקב"ה. אמנם – כדי שיהיה לרצון לפני ה'

ומרצה וחביב לפניו ויתברך בקרבן החטא, להיות נחת רוח לקונו מעבודתו – לשם כך, היה צריך להביא קרבן עולה אפילו על מצות עשה קלה שאין בה כרת ומיתת בית-דין, – גם כשמישהו עבר על מצות עשה כזו, היה עליו להביא קרבן עולה –

אגרת התשובה

פרק ב אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי מה שעבר על

מצות המלך כשעשה תשובה שלימה ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענינו על זה – על חטאו, חס ושלום בעולם הקב"ה, ונפטר לגמרי מן הדין בעולם הקב"ה. אמנם שיהי' לרצון לפני ה' ומרצה וחביב לפניו ית' בקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו. היה צריך להביא קרבן עולה אפי' על מ"ע קלה שאין בה כרת ומיתת בית-דין כמו שדרשו רז"ל בת"כ ע"פ ונרצה לו וכדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים דעולה מכפרת על מ"ע והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העניש. וכאדם שסרח במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו. אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך (ולשון מכפרת וכן מ"ש בתורה ונרצה לו לכפר עליו אין זו כפרת נפשו אלא לכפר לפני ה' להיות נחת

36. וישב לח, ז-ו. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"י קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מיראה)?! ואולי כוונת ב' אדה"ז – שתעניות וסיגופים הנ"ל (מיעוט חלב ודם) הם ענין (קרבן-) תפלה על העתיד: לינצל מעונש וגם – שתמהר כפרתו וגם אולי – להגיע לתשו' מעולה ויותר. אלא שעפ"י ג"כ ק"ק – חילוקי מספר התעניות כו' לכאור'א בפ"ע. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיין ח"א פכ"ט ע"ד בטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף – הקליפה וע"י התבוננות)". 1. ויקרא א, ד. 2. ד, ב.

שמאי, וְרַב הוּנָא פִּעֵם אַחַת נִתְחַפְּכָה לוֹ רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, וְהִתְעַנָּה מ' צוּמוֹת⁷; וְכִהְנֶה רַבּוֹת – בתנאים שונים. – תעניות אלו לא היו ענין של תשובה, וגם לא ענין של יסורים כדי לגמור את הכפרה – שהרי לא היו אלה חטאים כאלו הדורשים גמור כפרה

על ידי יסורים, אלא התעניות באו במקום קרבן, כדי להיות מרובה וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא. וְעַל יִסּוּד זֶה – שיש ענין של תעניות גם על חטאים קלים שאינם דורשים גמור כפרה על ידי יסורים, אלא התעניות הן במקום קרבן, הנה על יסוד זה, לְמַד הָאֲר"י וְל' לְתַלְמִידָיו עַל פִּי חֻכְמַת הָאֱמֶת, – כפי שנקראת תורת הקבלה, מְסֵפֶר הַצּוּמוֹת לְכַמְּה עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, אֵף שָׂאִין בָּהֶן בְּרַת וְלֹא מִיתָה בְּיַד שָׁמַיִם, – שבהם נדרש גמור כפרה על ידי יסורים, כְּמֹו עַל תְּפִעָם קנ"א – מאה חמישים ואחת, תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'; וְאֶפְלוּ עַל אִיסוּר דְּרַבְּנָן כְּמֹו סָתֵם יִינָם – יין של גוי, יִתְעַנֶּה ע"ג – שבעים ושלוש תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'; וְכֵן עַל כְּפֹול מִצְוֹת עֲשֵׂה

דְּרַבְּנָן כְּמֹו תְּפִלָּה⁸ – יִתְעַנֶּה ס"א – ששים ואחת תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'. וְדֶרֶךְ כָּלֵל, סוּד תַּתְעַנִּית הִיא סְגֻלָּה נִפְלְאָה לְהַתְנַלּוֹת רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא, כְּמֹו חֲקִירָן שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ: "רִיחַ נִיחֹוֹחַ לַה", – נחת רוח לקב"ה. וְכְּמֹו שְׁכָתוֹב בִּישְׁעֵיהֶם⁹: "הֲלוֹה תִקְרָא צוּם וְיוֹם רְצוֹן לַה", מְכַלֵּל – הרי, שְׁחָצוּם תִּנְרָצָה הוּא יוֹם רְצוֹן;

השפעה עקב החטא, והחוטא יהיה שוב אהוב על הקב"ה כמו לפני שחטא, בְּרִאיוֹתָא שָׁם בְּגִמְרָא, – כפי שהגמרא אומרת שם, שאחרי שהיתה כבר הכפרה, באה ה"עולה" בתור דורון, וְכְּמֹו שְׁכָתוֹב: "תָּמִים יִהְיֶה לְרְצוֹן". – כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות,

שכן הכפרה כבר היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב קרבנות, שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי להיות מרובה וחביב כמו לפני החטא, וְעַכְשָׁו שָׂאִין לָנוּ קִרְבָּן לְהַפִּיק רְצוֹן מִה' – הַתַּעֲנִיּוֹת הוּא מְמָקוֹם קִרְבָּן, כְּמֹו שְׁכָתוֹב בְּגִמְרָא¹⁰ – שְׁתַּפִּלַּת הַמַּתְעַנֶּה הִיא: "שִׁיחָא מַעוֹט חֲלָבִי וְדָמִי שְׁנַתְמַעֵט – על ידי הצום, כְּאִלּוּ חֲקִירָתִי לְפָנֶיךָ וְכוּ'" – הרי, שענין התעניות הוא ענין של קרבן, להיות מרובה לפני הקב"ה כמו לפני החטא. וְלָכֵן מְצִינוּ בְּכַמְּה תַנָּאִים וְאִמּוּרָאִים, שְׁעַל דְּבָר קל – על חטא קל, הִיוּ מִתְעַנִּים תַּעֲנִיּוֹת חֲרִיבָה מֵאֵד, כְּמֹו רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה מְתִיר שֶׁתֵּהָא פֶּרָה יוֹצֵאָה בְּרְצוּעָה שְׁבִין קִרְנֵיהָ בְּשֶׁקֶת, וְחֻכְמִים אוֹסְרִים, וּפִעֵם אַחַת יוֹצֵאָה בֶּן פֶּרָתוֹ שֶׁל שְׁכָנָתוֹ וְלֹא מִחָה בָּה, – שתימנע מכך, וְהַשְׁחֵרוּ שְׁנֵינוּ מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת, – שצם, עַל שֶׁלֹּא קִים דְּבָרִי חֲבָרִיו; – החכמים שאסרו דבר זה. וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאֱמָר: "בּוֹשְׁנֵי מִדְּבָרֵיכֶם בֵּית שְׁמַאי", וְהַשְׁחֵרוּ שְׁנֵינוּ מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת; – שצם על שהתבטא כך על בית

אגרת התשובה

רוח לקונו כדאי' שם בגמ' וכמ"ש תמים יהי' לרצון. ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' התענית הוא במקום קרבן כמ"ש בגמרא שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתי לפניך וכו'. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראי' שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאד כמו ראב"ע שהי' מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת וחכמים אוסרי' ופ"א יצאה כן פרתו של שכנתו ולא מיחה בה והושחרו שיניו מפני הצומות על שלא קיים דברי חביריו. וכן ר' יהושע שאמר בושני מדכריכם ב"ש והושחרו שיניו מפני הצומות. ורב הונא פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין והתענה מ' צומות. וכהנה רבות. ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים אף שאין בהן כרת ולא מיתה בידי שמים כמו על הכעס קנ"א תעניות וכו'. ואפי' על איסור דרבנן כמו סתם יינם יתענה ע"ג תעניות וכו' וכן על ביטול מ"ע דרבנן כמו תפלה יתענה ס"א תעניות וכו' ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לך'. וכמ"ש בישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לך' מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

ופעם אחת יצאה בן פרתו של שְׁכָנָתוֹ וְלֹא מִחָה בָּה, – שתימנע מכך, וְהַשְׁחֵרוּ שְׁנֵינוּ מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת, – שצם, עַל שֶׁלֹּא קִים דְּבָרִי חֲבָרִיו; – החכמים שאסרו דבר זה. וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאֱמָר: "בּוֹשְׁנֵי מִדְּבָרֵיכֶם בֵּית שְׁמַאי", וְהַשְׁחֵרוּ שְׁנֵינוּ מִפְּנֵי הַצּוּמוֹת; – שצם על שהתבטא כך על בית

3. אמור כב, כא. 4. ברכות יז, א. 5. ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. 6. חגיגה כב, ב. 7. מועד קטן כה, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל דתפלה מדרבנן [ראה שו"ע דאדה"ז סק"ו, תניא רפ"ח, לקו"ת בלק (ע, ג). ובמכ"ז אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות דתפלה מה"ת וראה משנת יואל שקו"ט וביאור], כי לכ"ע זמני התפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציווה האריז"ל להתענות ס"א כו". 9. ויקרא א, ג. 10. נח, ה.

יום חמישי י"ד תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צב, פרק ג. והנה... עד עמ' 184, ג"פ וכו'.

עשה, דאפלו עבר על כמה מצות עשה – מתכפר – ומתרחק לפני הקב"ה, בעולה אחת, בדאיתא בגמרא פרק קמא דזבחים² – כמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים. והכרעה המקבלת בזה, – בין שתי הדיעות של חכמי המוסר, היא להתענות

ג' פעמים כפי מספר

הצומות דחמא זה, דהיינו

– כגון: רנ"ב – מאתיים

חמשים ושנים, שלש פעמים

שמונים וארבעה צומות על

הוצאת שבת זרע

לכחלה, וכן בשאר

חמאים ועניות – שעבר

עליהם הרבה פעמים, יצום

שלש פעמים כמספר

הצומות הקבוע לאותו חטא.

והטעם – מדוע שלש

פעמים דקא, הוא על פי

מה שכתב בזהר הקדוש

סוף פרשת נח: "כיון

דחב בר נש קמי קדשא –

פרך-הוא, – כשאדם חוטא

לפני הקב"ה, זמנא קדא –

בפעם הראשונה שחוטא

אותו חטא, עכיד רשימו

בו, – זה עושה רושם

למעלה. אם חטא פעם שניה אותו חטא – אומר שם בזהר – מתחזק

הרושם, זמנא תליחא – אם חטא פעם שלישית אותו חטא,

אתפשט החוץ בתמא מסמרא דא לסמרא דא כו', – מתפשט

הכתם והפגם בעקבות החטא מצד אל צד, כלומר: אין זה רושם

בלבד, או רושם חזק בלבד, אלא פגם החודר מצד אל צד, לךך

צריך מספר הצומות גם כן ג' פעמים וכו'. – כיוון שעל ידי

חטאו בפעם השלישית אותו חטא, מתהווה ההתפשטות הגדולה

ביותר של הפגם למעלה.

פרק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו חזקן, שלמרות שלעצם ענין התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שבית המקדש היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על החטא, גם בעבירה על מצות-עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי שיהיה "ונרצה לו",

שיהיה החחר בתשובה רצוי

וחביב לפני הקב"ה כמו לפני

החטא, הרי כעת, שאין לנו

קרבנות להביא על ידם את

ה"ונרצה לו" – בא התענית

במקום הקרבן. על יסוד זה לימד

הארז"ל, בהתאם לחכמת

הקבלה, את מספר הצומות על

מספר רב של עונות וחטאים, גם

כאלה שאין עליהם עונש כרת

ומיתה בידי שמים.

והנה, חכמי המוסר

האחרונים – שאחרי

הארז"ל, נחלקו –

בדעותיהם, כפי שחמא

חטא אחד פעמים רבות:

ד"ש אומרים, שצריך

להתענות מספר הצומות

לאותו חטא פעמים רבות

כפי המספר אשר חטא;

כגון המוציא זרע לכחלה,

שמספר הצומות המפרש – על חטא זה, בתקוני תשובה

מהאר"י ו"ל הן פ"ד – שמונים וארבע, תעניות, ואם חטא בזה

עשר או עשרים פעמים על דרך משל, צריך להתענות עשר

או עשרים פעמים פ"ד, וכן לעולם, – שתמיד מספר התעניות

לכל חטא, הוא לפי מספר הפעמים שעבר על אותו חטא, דומיא –

כמו, דקרבן חטאת – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: כל החטאות,

שחייב להביא על כל פעם ופעם; – שחטא. ויש – בין חכמי

המוסר, מדין – משווים, ענין זה לקרבן עולה הנאח על מצות

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ עולות אחרות – ראה סוגי הקרבנות בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ קדשים". 2. ה, ב, ו, א, ז, ב.

3. עג, ב.

יום שישי ט"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, אכן כל זה... עד עמ' 184, הלכות תענית.

שעל ידי כך עוונותיו מתמקקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דאמר" שנקרא חוטא אם הוא מתענה בשעה שאין הוא יכול לצער את עצמו", וְכֵן דִּבְרֵי אֱלֹהִים – כפי שמוצאים בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק קָמָא – ראשון, דְּבִרְבֵּי חֲכָמִים, שֶׁאֵין לָךְ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ מְחִיב עֲשֹׂה וְכוּ'. – הרי שתמיד ישנו ענין של עוונות בתענית, ובכל זאת אומרים,

שֶׁאֵם אֵין בְּכוּחוֹ לִצְעַר אֵת עֲצֻמוֹ וְצֵם – נִקְרָא חוֹטָא. וּמִכָּל שֶׁבֶן מִי שֶׁהוּא בָּעַל תּוֹרָה, – וְצֵם לַמּוֹת שֶׁאֵין בְּכוּחוֹ לִצְעַר אֵת עֲצֻמוֹ, שְׁחֻטָּא – בְּמָה שֶׁהוּא צֵם, וְנִעְנָשׁ בְּכַפְלִים, בִּי מַחְמַת חֲלִישוֹת הַתַּעֲנִית לֹא יוֹכֵל לְעֻסְקָה – בתורה, בְּרֵאשִׁי – וְיֵשׁ לוֹ עוֹנֶשׁ כְּפוֹל, א) עַל הַצֵּם, ב) עַל בִּטּוֹל תּוֹרָה. אֵלֶּא מָאִי תַקְנִיתִיהּ? – מִדִּי תַקְנִיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם? – כִּיִּצַּד יִהְיֶה לוֹ עֵינִן הַכֹּפֶרָה כְּדִי לִהְיוֹת "נִרְצָה" לִפְנֵי הַקֹּב"ה כְּמוֹ לִפְנֵי הַחֲטָא? – הֲרֵי זֶה, בְּדִבְתֵּיבִי: – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וְחֻטְאָךְ בְּצִדְקָה פֶּרֶק"; – כְּלוּמֹר, שִׁיתֵּן צִדְקָה כְּתוּמָה עַל הַתַּעֲנִית שֶׁהִיא עֲלִיו לְצוּם עַל חֲטָאִי, וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב הַפּוֹסְקִים, לִתֵּן – לַתֵּת, בְּעֵד כָּל יוֹם תַּעֲנִית שֶׁל תְּשׁוּבָה עֲרֵךְ ח"י גְּדוּלִים פּוֹלִישׁ וְכוּ', וְהַעֲשִׂיר יוֹסִיף לִפִּי עֲשָׂרוֹ וְכוּ', – וְיֵתֵן סְכוּמִים גְּדוּלִים יוֹתֵר עֲבוּר כֹּל יוֹם שֶׁל תַּעֲנִית-תְּשׁוּבָה, בְּמֹד דְּאִמְרוּ הַשֵּׁנִי הוּא נִקְרָא קוֹדֶשׁ, שֶׁזֶה כְּפִי שֶׁרָשִׁי אֹמֵר שֶׁם מִפְּנֵי

אֵכֶן – בְּרֵם, בָּל וְה' בְּאֵדָם חֹק וּבְרִיא, שֶׁאֵין רַבּוּי הַצּוּמוֹת מִזִּיק לוֹ בְּלָל לְבָרִיאוֹת גּוּפוֹ, וְכֵמוֹ בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים – כִּשְׁהַגּוֹפִים הָיוּ חֻזְקִים וּבְרִיאִים, וְרִבּוּי תַעֲנִיּוֹת לֹא הָיָה, הֵם הָיוּ צְרִיכִים לְצוּם כֹּל הַצּוּמוֹת הָאֲמוּרִים, אֲכָל מִי שֶׁרַבּוּי הַצּוּמוֹת מִזִּיק לוֹ, שֶׁאֲפָשֶׁר שְׂיוּכֵל לֵבֵא לִידֵי חֲלִי אוֹ מִיחּוּשׁ חֵם וְשִׁלּוּם, – עַל יְדֵי הַצּוּמוֹת, בְּמֹד בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה – שֶׁהָאֲנָשִׁים חֲלָשִׁים, וְרִבּוּי תַעֲנִיּוֹת עֲלוּל לְהוֹזִיק לָהֶם, אֲסוּר לוֹ לְהִרְבּוֹת בְּתַעֲנִיּוֹת אֲפִלּוּ עַל – חֲטָאִים שֶׁעוֹנֶשׁ בְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִּין, וּמִכָּל שֶׁבֶן – שֶׁאֲסוּר לוֹ לְהִרְבּוֹת בְּתַעֲנִיּוֹת, עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהֶן בְּרָת, אֵלֶּא כְּפִי אֲשֶׁר יִשְׁעַר בְּנַפְשׁוֹ שֶׁבְּדוֹאֵי לֹא יוֹזִיק לוֹ בְּלָל. בִּי אֲפִלּוּ בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, בִּימֵי תַנָּאִים וְאֲמוּרָאִים – לֹא הָיוּ מְתַעֲנִין בְּכֹהֵאִי גּוּנָא, – בְּאוֹפֶן כֹּהֵ, עַל חֲטָאִים, אֵלֶּא הַבְּרִיאִים, דְּמִצּוֹ לְצַעֲרוֹ נִפְשִׁיהוּ; – שֶׁבְּכוּחָם לִצְעַר אֵת עֲצֻמָּם, וְדִלָּא מְצִי לְצַעֲרוֹ נִפְשִׁיהוּ – מִי שֶׁאֵין בְּכוּחוֹ לִצְעַר אֵת נַפְשׁוֹ, וּמִתַּעֲנָה – נִקְרָא "חֻטָּא" בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק קָמָא – רִאשׁוֹן, דְּתַעֲנִית, וְאֲפִלּוּ מִתַּעֲנָה עַל עֲבֻרֹת שֶׁבִּידוֹ בְּדִפְרֵשׁ רָשִׁי שֶׁם, – שֶׁאֲפִילוֹ בְּאוֹתוֹ אֹפֶן שֶׁלִּפִּי ה' מֵאֵן דְּאִמְרוּ הַשֵּׁנִי הוּא נִקְרָא קוֹדֶשׁ, שֶׁזֶה כְּפִי שֶׁרָשִׁי אֹמֵר שֶׁם מִפְּנֵי

אגרת התשובה

אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה. אסור לו להרבות בתעניות אפי' על כריתות ומיתות ב"ד ומכ"ש על מ"ע ומל"ת שאין בהן כרת. אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל. כי אפי' בדורות הראשונים בימי תנאים ואמוראים לא היו מתעניין בכה"ג אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשיהו ודלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא בגמ' פ"ק דתענית. ואפי' מתענה על עבירות שבדיו כדפרש"י שם וכדאיתא בגמ' פ"ק דובחים שאין לך אדם מיישראל שאינו מחוייב עשה וכו'. ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי. אלא מאי תקנתי כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק. וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית:

לְצַעֲרוֹ נִפְשִׁיהוּ; – שֶׁבְּכוּחָם לִצְעַר אֵת עֲצֻמָּם, וְדִלָּא מְצִי לְצַעֲרוֹ נִפְשִׁיהוּ – מִי שֶׁאֵין בְּכוּחוֹ לִצְעַר אֵת נַפְשׁוֹ, וּמִתַּעֲנָה – נִקְרָא "חֻטָּא" בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק קָמָא – רִאשׁוֹן, דְּתַעֲנִית, וְאֲפִלּוּ מִתַּעֲנָה עַל עֲבֻרֹת שֶׁבִּידוֹ בְּדִפְרֵשׁ רָשִׁי שֶׁם, – שֶׁאֲפִילוֹ בְּאוֹתוֹ אֹפֶן שֶׁלִּפִּי ה' מֵאֵן דְּאִמְרוּ הַשֵּׁנִי הוּא נִקְרָא קוֹדֶשׁ, שֶׁזֶה כְּפִי שֶׁרָשִׁי אֹמֵר שֶׁם מִפְּנֵי

יום שבת קודש ט"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, ומ"מ כל... עד עמ' צג, וחפץ בהצדקה.

הַצּוּמוֹת לְכָל עוֹן וְעוֹן מַעֲוֹנוֹת הַחֲמוּרִים שֶׁחֲכָמִים עָלִיהֶם מִיתָה עַל כָּל פְּנִים, – עַל כָּל פְּנִים, עַל הָעוֹנוֹת שֶׁחֲכָמִים עָלִיהֶם מִיתָה – יִשְׁלִים אֵת מִסְפֵּר הַצּוּמוֹת הַנִּדְרָשִׁים עַל אוֹתוֹ עוֹן, וְאֲפִלּוּ – אִם חַיִּיב הַמִּיתָה עַל אוֹתוֹ עוֹן, הוּא בִּידֵי שְׁמַיִם בְּלִבָּד, – וְלֹא מִיתָה בִּידֵי אָדָם – יִשְׁלִים עַל אוֹתָם עוֹנוֹת – עַל כָּל פְּנִים – אֵת

וּמִכָּל מְקוֹם, – לַמּוֹת שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁבְּדוֹרוֹתֵינוּ, שֶׁאֵין כּוּחַ לֵאדָם לִצְעַר אֵת עֲצֻמוֹ, יֵשׁ לְהַמִּיר אֵת תַּעֲנִיּוֹת הַתְּשׁוּבָה בְּמִתֵּן צִדְקָה, בְּכָל זֹאת בָּל בָּעַל נֶפֶשׁ הַחֲפִיץ קִרְבָּת ה', לִתְקַן נִפְשׁוֹ¹⁰ לְחֻשְׁבָּה – אֵת הַנֶּפֶשׁ, אֵל ה' בְּתִשְׁבּוּכָה מַעֲלָה מֵן הַמִּבְחָר – יַחְמִיר עַל עֲצֻמוֹ לְחֻשְׁלִים עַל כָּל פְּנִים פַּעַם: – אַחַת בָּל יְמֵי חַיָּו מִסְפֵּר

אגרת התשובה

ומ"מ כל בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המובחר. יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד כגון

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל הדינים דלקמן – עיין שו"ע או"ח סתקע"א ובנ"כ שם. שו"ע אדה"ז הל' נזקי גו' ס' ד"י. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יא, סע"א. ועיין רמב"ם הל' דעות רפ"ג ובנ"כ שם". 6. ז, א. ראה רש"י שם. 7. דניאל ד, כד. 8. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1168 ואילך. 9. או"ח סתקס"ח סק"ב ובהנסמן שם. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ בכיו"ב מובא

פְּעָמִים פ"ד עד אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם בְּלֵבָד, דְּמִיחָשָׁב גַּם בֵּין תַּעֲנִית
בִּירוּשָׁלַיִם¹², – בתלמוד ירושלמי נחשב צום של עד אחר חצות
היום, לתענית, וב' – שני חצאי יום נחשבים לו ליום אחר לענין
זה. – של מספר הימים שעליו לצום לתיקון חטאו, וכן לשאר
עונות פיוצא בהן, – לעיל

דיבר אודות עונות שחייבים
עליהם מיתה בידי שמים
(על כל פנים), שיחמיר בהם
על עצמו להשלים את
מספר הצומות האמורים.
וכעת אומר רבנו הזקן, שגם
עונות שאין עליהם חיוב
מיתה, אלא שיש בהם
ה"חומר" של עונות
שחייבים עליהם מיתה (בכך
הם "כיוצא בהן", דומים
לעונות שיש עליהם חיוב

מיתה), כפי שהוא מזכיר למשל להלן בפרק ז' הדברים שהם ממש
כמו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, והם העלמת עין מן
הצדקה, לשון הרע, כעס וכדומה, גם עליהם יחמיר על עצמו לצום
על כל פנים פעם אחת את מספר הצומות הנדרש על אותו חטא,
אשר כל "לב יודע מרת נפשו", וחספן בהצדקה: – שתתקן
ותהיה צודקת.

מספר הצומות הנדרשים על אותו עון. כגון להוצאת דרע לכמלה
– ישרים, פ"ד – שמונים וארבעה צומות פעם אחת בימי חייו.
ויכול לדחות את הצומות, לימים תקצרים בתרף, ויתענה
בעשר תעניות על דרך משל בתרף אחר, או פחות, – מעשרה

תעניות, ויגמור מספר
הפ"ד צומות ב'ט' שנים,
או יותר כפי בחו – אם יש
לו יותר כוח, הוא יכול
לעשות זאת בתקופה קצרה
יותר, ואם כוחו חלוש –
בתקופה ארוכה יותר, (וגם
יכול לאכול מעט ב'ט'
שעות לפני ג' חמשה,
ואף על-פי-כן נחשב
לתענית אם התנה בן). –
למרות שאכל שלוש שעות
לפני נץ החמה, נחשב לו

אותו יום לתענית שלם, כפי שהתנה שכך יהיה הצום שלו¹¹.
ולתשלום – וכדי להשלים, רנ"ב – מאתים חמשים ושנים צומות
בגזבר לעיל – שהם שלוש פעמים שמונים וארבע, כפי ההכרעה
המקובלת בין אלה הסבורים שדי לצום פעם אחת מספר הצומות על
כל חטא, גם אם חטא אותו חטא הרבה פעמים, לבין אלה הסבורים
שעל כל פעם שחטא, יש לצום אותו מספר צומות – יתענה עוד ד'

השם "נפש" דוקא – וי"ל שהוא ע"פ זח"ג (כד, ב) עה"פ ובס' הגלגולים ובכ"מ "שדוקא הנפש היא החוטאת". 11. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר
שליט"א להלן עמוד 1174 ואילך. 12. נדרים פ"ח ה"א.

המשך מעמוד יב

י"ב תמוז, ה'תשי"ד

יש צורך לפעול את הענין דיחלצון ידידיך, אלו ישראל (יתכפרו בו ידידים אלו ישראל),
שיצאו מהצרה והמצוקה, הרי זה נעשה בזכות יצחק, והיינו, שיצחק התעסק בענין
הבירורים עם כל ההעלמות וההסתרים, וע"י מסירת נפשו פעל (ער האט דורכגעבראָכן)
שבירת וביטול כל הגדרים וכל הענינים המעלימים ומסתירים, ועי"ז נעשה תחילה יחלצון
ידידיך, שיצאו מהצרה ומצוקה, ואח"כ גם אחלקה שכם, אפלג בזאת עם בני יוסף דיתבין
בשכם. וכשם שע"י הראש נמשך חיות לכל האברים שבכל הקומה שלימה עד למטה מטה⁶⁷,
כמו"כ ע"י המס"נ של נשיאי ישראל נמשך תוספת כח וחיות לכל השייכים אליו ולכללות
ישראל, שתהי' אצלם תוספת כח ותוספת התחזקות בעבודה שצריכים לפעול (דורכטאָן)
בעולם, לעשות ממנו ועל ידו דירה לו ית' בתחתונים.

יום שלישי	י תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: כי הן ד"מ . . . כו' כנ"ל. רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה' מצעדי גבר כוננו, אז א איד קומט אין א אָרט, איז עס צוליב א כוונה טאָן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלת, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי מלאכים – וואָס בא נשמות איז דאָס על פי התורה.		

תרגום חפשי

כאשר יהודי מגיע למקום, הרי זה בשל כוונה לעשות מצוה, הן מצוה שבין אדם למקום והן מצוה שבין אדם לחבירו. יהודי הוא שליח של מעלה, שליח היכן שנמצא, הוא כוחו של המשלת, יתרון המעלה בנשמות לעומת מלאכים – שבנשמות זהו על-פי התורה.

יום רביעי	יא תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, רביעי עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: פרק א. תניא בסוף . . . הברייתא. בתניא דפוס זאלקווי שנת מבש"ר ט"ב, נדפסה אגרת התשובה מהדורא קמא, ולא נחלקה לפרקים, גם יש כמה שינויים בתוכן האגרת.		

יום חמישי	יב תמוז, חג הגאולה	ה'תש"ג
אין אומרים תחנון. שיעורים. חומש: בלק, חמישי עם פירש"י. תהלים: סו"סח. תניא: והנה מצות . . . 182" מיראה. יום הולדת את כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תר"ם. יום בו נתבשר – בשנת תרפ"ז – שהוא חפשי מגלותו אשר הגלה – אחרי שהי' תפוס במאסר – על עבודתו בחיזוק התורה והיהדות. ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשני ימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל יתועדו אנ"ש, לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות, כאשר הוקבע מאת אבינו הראשון הוד כ"ק אדמו"ר רבינו הזקן זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע. בהתועדות זו ידברו אנ"ש שי' איש את רעהו בשבת אחים בחיזוק קביעות שיעורי הלמוד, והנני שולח להם את ברכתי כי ישא ה' פניו אליהם בגו"ר.		

יום ראשון

תהלים:

מפרק נה
עד פרק נט

יום שני

תהלים:

מפרק ס
עד פרק סה

יום שלישי

תהלים:

מפרק סו
עד פרק סח

יום רביעי

תהלים:

מפרק סט
עד פרק עא

יום שישי

יג תמוז, חג הגאולה

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, ששי עם פירש"י.

תהלים: סט"עא.

תניא: פרק ב. אך כל . . . יום רצון.

יום בו יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א לחרות.

המאסר הותחל רבע על שעה השלישית אור ליום רביעי חמשה עשר בסיון תרפ"ז. התעכב בגלות – בעיר קאסטראמא – עד חצי שעה אחר חצות היום יום הרביעי שלשה עשר בתמוז תרפ"ז.

ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג הגאולה: הנני שולח מאמר ... השתתפותי עם ידידנו אנ"ש שי' בכל מקום מושבותיכם להצלחה, ולהיות אתכם עמכם בהתועדותכם בדבר חיוזק דרכי החסידות בקביעות ושמירת זמני למודי דא"ח ולהתעורר בקיום עניני הלימוד ... אלקינו ואלקי אבותינו יברך את כללות אנ"ש הם ביתם זרעם וזרעם בתוך כלל אחינו בני ישראל, ה' עליהם יחיו, בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

יום חמישי

תהלים:

מפרק עב
עד פרק עז

שבת

יד תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: פרק ג'. והנה . . . "184" ג"פ כו'.

ז"ל הצ"צ באחד מדרושי: רבינו ז"ל באמרותיו לבניו יום ג' פ' בלק שנת תקס"ב אמר וזה דבריו: להבין קושית התוכנים מאחר שהארץ היא כדורית ועגולה כתפוח למה אינם נופלים אותם בני אדם הדרים כנגדינו מלמטה באמעריקא... ותירוצם אינו אמת... ורבינו ז"ל אמר כי התירוצין הוא, דהנה מבואר בע"ח שהתשעה גלגלים מקבלים מבחי' עיגולים, ובהעיגול אין בו מעלה ומטה, ומהאי טעמא הנה אותם בני אדם שהם כנגדנו למטה, הרי הרקיע שעליהם הוא למעלה בהשוואה אחת עם הרקיע שעלינו, והארץ דשם היא מטה לגבי הרקיע שעלי'.

יום שישי

תהלים:

מפרק עז
עד פרק עח

יום ראשון

טו תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עז"עח.

תניא: אכן כל . . . "184" תענית.

אאמו"ר כותב באחד ממאמריו: בתענוג נפשי על אלוקות יכול להיות מזה שמנונית בגוף. אומרים על הר"נ מטשרנאביל שהי' שמן בגופו מענית אמנ יש"ר.

שבת קודש

תהלים:

מפרק עט
עד פרק פב

יום שני

טז תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, שני עם פירש"י.

תהלים: עט"פב.

תניא: ומ"מ . . . "צג" בהצדקה.

אהבת ישראל של הבעש"ט – אין לשער.

הרב המגיד אמר: הלואי היו נושקים הס"ת באותה האהבה, שהי' מורי מנשק את הילדים בהוליכו אותם אל ה"חדר" כשהיה "באהעלפער" [עוזר-למלמד].

יום ראשון

'מזוזה' ו'מצות מזוזה'

אולם לפי זה לא מובן לשונו של הרמב"ם "חייב אדם להיזהר במזוזה", שהרי מדובר בהשתדלות ולא חובה? ויש לבאר:

מהות המצוה היא לקבוע את המזוזה בפתח הבית ושתהא מונחת שם כל הזמן, ובעקבות קיום המצוה, "כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד ה'... ויזכור אהבתו ויעור משנתו... ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים".

אלא שזה ענינה של המזוזה, אך לא פעולתה המעשית של המצוה. וזו כוונת הרמב"ם בכותבו "חייב אדם להיזהר במזוזה", היינו להשתדל שהמזוזה תמלא את תפקידה בכל עת שעובר בפתח שקבועה בו (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 61).

הלכות מזוזה פרק ו הלכה יג: חייב אדם להיזהר במזוזה. גם ביחס לציצית כותב הרמב"ם (ציצית ג, יב) שיש להיזהר בה, אלא ששם לשונו: "לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית", ואילו כאן כתב "להיזהר במזוזה", בהשמטת המילה "מצוה".

מה פשר השינוי?

ניתן לכאורה לפרש כך את כוונתו:

מאחר שאין חובה לגור בבית שחייב במזוזה, ואפשר "לשכון כל ימיו באוהל או בספינה" (הל' ברכות יא, ב), מלמדינו הרמב"ם, שצריך להשתדל להגיע למצב שיתחייב בו במזוזה. כלומר, שיהא בבעלותו בית החייב במזוזה. ואף שהשתדלות זו היא לצורך המצוה, אין היא המצוה עצמה.

יום שני

ספר התורה של הרמב"ם

זו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבל התורה מהר סיני (מנחות ל, א). הטעם השני, כדי שיהיו ספרי תורה מצויים ויוכלו ללמוד בהם תמיד לדעת את ה' ולקיים את מצוותיו. ואף אם ירש ספר מאבותיו, יתכן ויקשה עליו הלימוד בספר הישן ועל כן ציוותה התורה שכל אחד יכתוב לעצמו ספר תורה (ראה ספר החינוך מצוה תרי"ג).

בפרק זה הרמב"ם מעיד על עצמו שכתב ספר תורה וקיים את המצוה הזו: "ספר תורה שכתבתי אני רוחב כל דף ודף מדפיו..."

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה, פרק ט הלכה י: ספר תורה שכתבתי אני - רחב כל דף ודף מדפיו, ארבע אצבעות. מצות עשה שכל יהודי יכתוב לעצמו ספר תורה, שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", היינו שיכתוב לעצמו את כל התורה שכלולה בה שירת האזינו. ואפילו מי שירש מאבותיו ספר תורה כשר, מצוה עליו לכתוב ספר תורה בעצמו (סנהדרין כא, ב).

שני טעמים עיקריים נאמרו למצוה זו. הראשון, כתיבת התורה בדיו על הקלף, כמסורת המקובלת עד למשה מסיני, יש בה משום המשכיות התורה, וכפי שאמרו חז"ל שהמקיים מצוה

יום שלישי

חידוש התכלת

זה, בהעדר מסורת, קשה לקבוע את הדבר לפי הסימנים שנמסרו לנו על פי חז"ל, שכן רב בהם המעורפל על הגלוי. לדוגמא: צבעו של החילזון דומה לים (לעיל הלכה ב), ואילו צבע התכלת שעל פי נוסחת האדמו"ר מראדזין כהה יותר משל הים. כמו כן, איך אפשר ללמוד מתוך הכתב דבר התלוי במראה, ללא הדרכה מעשית? (ראה 'התכלת', ירושלים תשמ"ח, פ"ז ואילך).

מעניינת תשובתו של אדמו"ר הרשב"ב נ"ע לאדמו"ר מראדזין (בנו של מחדש התכלת) בנידון (אגרות קודש, קנח), בה הוא מודה לו על שליחת ספרי אביו בנושא התכלת, אך מציין כי אינו יכול להסכים לשיטתו. שכן רבינו הזקן ב'לקוטי תורה' נוקט כדברי הארז"ל, כי בזמן הזה אין לנו תכלת, מפאת טעמים רמים המוזכרים שם.

הלכות ציצית פרק ב, הלכה ט: והתכלת, אינה מצויה לכל - לפי שאינה מצויה בכל מקום ולא בכל זמן.

מזה דורות רבים שאין התכלת מצויה בעם ישראל. יש אומרים, כי נעלמה עוד בסוף תקופת האמוראים, ואף כתבו, שעובדה זו מרומזת בתורה: 'ועשו להם ציצית... לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת'. 'לדורותם' - נאמר רק על 'ועשו להם ציצית', אך לא על המשך הפסוק המדבר על התכלת. לפני כמאה שנה, קם האדמו"ר מראדזין, שהיה מגאוני דורו, והחל בחיפוש נמרץ אחר החילזון ממנו מופק התכלת, עד שלדבריו עלה הדבר בידו. מאז ועד היום, הדבר נתון בויכוח תורני בין גדולי ישראל לאורך הדורות - יש מחייבים ויש שוללים. הטענה העיקרית כנגד מחייבי התכלת היא, כי בדבר מעין

יום רביעי

מניין הברכות מן התורה?

מדרשת הפסוק (דברים ח, ט): "ואכלת ושבעת" - זו ברכת הזן, "על הארץ" - זו ברכת הארץ, "הטובה" - זו בונה ירושלים, "אשר נתן לך" - זו הטוב והמטיב.

ונחלקו הראשונים אם דרשה זו היא דרשה גמורה או שהיא אסמכתא בעלמא. לדעת התוס' (ברכות טז, סע"א) היא דרשה גמורה, ולכן מניין הברכות של ברכת המזון הוא מן התורה (מלבד ברכת

הל' ברכות פרק ב הלכה א: סדר ברכת המזון, כך היא: ראשונה ברכת ה' הן, שניה ברכת הארץ, שלישית בונה ירושלים, רביעית הטוב והמטיב. ברכת ראשונה, משה רבנו תקנה; שניה, תקנה יהושע; שלישית, תקנה דוד ושלמה בנו; וברכה רביעית, חכמי משנה תקנוה.

בגמרא (ברכות מח, ב) מצינו לימוד על סדר ומניין הברכות

מד הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

הטוב והמטיב שהיא מדרבנן).

אבל כתב הרמב"ן (בספהמ"צ בהשגות שורש א) שמן התורה אין מטבע לברכת המזון, אלא נצטוונו לברך את ה' אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו, והנביאים תיקנו לנו נוסח. ולפי זה, דרשת הפסוק היא אסמכתא בעלמא.

ובשו"ע אדה"ז (א"ח קסח ח) מבאר באופן אחר: הלימוד מהפסוק הוא מן התורה, אלא שמן התורה היה מספיק בברכה

אחת מעין ג', שהרי נאמר בתורה רק פעם אחת "וברכת" וחכמים תקנו לברך כל ברכה בפני עצמה, הרי שמנין הברכות הוא מדרבנן.

אמנם בסידור (סדר ברכות הנהנין) פ"ב ה"ב) חזר בו מדבריו בשו"ע, וסובר שאף שמנין הברכות הוא מדרבנן, מאחר שמה רבנו תיקן ברכת הזון בברכה בפני עצמה, לפתוח בברוך ולהתום בברוך, ראוי להחמיר בכך כעין ספק של תורה.

יום חמישי

זימון באמצעות מיקרופון

מיקרופון, שהרי אין זה קולו של המברך.

אך יש אומרים שיש לחלק בין הנושאים: בשמיעת הבדלה, למשל, אמירתו של המברך מוטלת על כל אחד מן השומעים, כי כולם חייבים באמירת הבדלה. אלא, שהשומעים יוצאים ידי חובה מדין 'שומע כעונה', המייחס אליהם את אמירתו של המברך. אי לכך, עליהם לשמוע את קולו של המברך, ולא את ההברה הנוצרת מגלי הקול.

שונה הדבר בנוגע לזימון, שבו אין אמירת המזמן מוטלת על השומעים, אלא המזמן מזמין לברך, והם נענים לקריאתו. לפיכך יש לומר, כי אף שאין שומעים את קולו ממש, אלא רק קול הברה – די בכך כדי לצאת ידי חובה (פסקי תשובות קצג, ג).

הלכות ברכות פרק ה, הלכה יב: והוא, שישמענו שתיקה כל דברי המברך בנאור.

במסיבות גדולות, קשה לפעמים לאלה היושבים בריחוק מקום לשמוע את קולו של המזמן. האם ניתן במקרה כזה להיעזר במיקרופון?

שאלה זו קיימת בהלכות שונות בהן יוצאים השומעים ידי חובתם ע"י שמיעה, כגון מגילה, הבדלה וכדומה. הסכמת רוב הפוסקים היא שלא ניתן לצאת ידי חובה בשמיעה ממיקרופון, שכן אין זה קול אדם, אלא קול מכני גרידא. ברם, עדיין יש לדון בענין בנוגע לזימון, כדלהלן:

יש אומרים, כי מאחר ואף לגבי זימון מחייבת ההלכה את שמיעת דברי המברך, גם כאן אין לעשות זאת באמצעות

יום שישי

אין לבטל את שבח הארץ

חיים א"ח שם).

אמנם, הגרא"ח נאה ב'קצות השולחן' (סי' ס, בדה"ש ה) מעיר שב'סדר ברכת הנהנין' (א, יג) הביא אדמו"ר הזקן רק שיש לברך "ועל פירותיה", ואינו מתייחס לענין יין ומזונות. מכאן שלדעתו בנוסח ברכותיהם אין הבדל בין ארץ ישראל לחוץ לארץ.

אך הרבי (אגרות קודש טו, תלט) דוחה הוכחה זו: אי הבאת דין מסוים ע"י אדמו"ר הזקן אין משמעותו שהוא שולל הלכה זו, מכיון שבדרך כלל הוא מביא רק דינים המפורשים בספרי הפוסקים שלפניו. ואם כן, אין בכוחה של ראייה זו לבטל את מנהג ארץ ישראל.

הלכות ברכות פרק ח הלכה יד: ואם תהי ב'ארץ ישראל', חותם ב'ה': על הארץ ועל פירותיה'.

הסיבה לדין זה: כדי להדגיש את שבח ארץ ישראל שמוציאה פירות אלו (ברכות מט, א).

מה דינם של פירות ארץ ישראל שיצאו לחוץ לארץ? לדעה אחת יש לברך לפי הנוסח הנהוג בחו"ל - "ועל הפירות" (ארחות חיים ברכות ט). אך להלכה נפסק שאף על פירות אלו יש לברך "ועל פירותיה" (ש"ע א"ח סי' רח).

למרות שהרמב"ם אינו כותב מהו נוסח הברכה בארץ ישראל בשתיית יין ובאכילת מיני דגן - נוהגים לחתום "ועל פרי גפנה" לאחר שתיית יין, ו"ועל מחייתיה" לאחר אכילת מיני דגן (ארץ

שבת קודש

טעם או מצוה

מצוה חיובית, מצות עשה, לעשות מעקה, ומצוות לא תעשה - לא תשים דמים בביתך. וכיון שכך, האזהרה "לא תשים דמים בביתך" איננה נתנית טעם לעשיית המעקה, אלא מצוה בפני עצמה. לפי זה, אין סיבה לומר שטעם המצוה הוא מפני הסכנה. ראייה לדבר: בשרשי המצוות קובע הרמב"ם כלל שטעמי המצוות לא נמנים במנין תרי"ג המצוות, ומאחר שבמצוות עשה מונה הרמב"ם את "ועשית מעקה" ובמצוות לא תעשה את "ולא תשים דמים" - מוכח שאין זה טעם אלא מצוה בפני עצמה.

הלכות ברכות, פרק י"א הלכה ד: ודברים שהן משום ספק, אין מברכין על עשייתן.

לפי זה, היה מהראוי שלא לברך על עשיית מעקה לגג שהרי טעמה של מצוה זו הוא כדי למנוע סכנה, כמפורש בתורה "ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו". ואם כן, מדוע פסק הרמב"ם (להלן בהלכה ח) שמברכים על עשיית מעקה לגג - "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה", בסתירה לפסק שבהלכה זו? ויש ליישב:

בהתקנת מעקה על גג הבית מקיימים שתי מצוות שונות.

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים – י"ט"ז תמוז ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות מזוזה פרק ה

א. כיצד כותבין את המזוזה? כותב שתי הפרשיות "שמע" ו"והיה אם שמע" על דף [עמוד] אחד, ביריעה אחת; ועושה לה רוח מלמעלה ורוח מלמטה, כמו חצי צפרן. ואם כתבה בשנים בשלשה דפין, בשרה - ובלבד שלא יעשה כזנב [רחב למעלה וקצר למטה], או כמו עגול [כתובה בצורה עגולה], או כקבה [כאהל, קצר למעלה ורחב למטה]; ואם עשה כאחת מאלו, פסולה. כתבה שלא על הסדר, כגון שהקדים פרשה לפרשה - פסולה. כתבה בשני עורות - אף על פי שתפרן, פסולה. ספר תורה שפלה, ותפלין שבלו - אין עושין מהן מזוזה; ולא מן הגלילין [הקלף הריק] של ספר, אין כותבין עליו מזוזה, לפי שאין מורידין מקדשה חמורה לקדשה קלה.

ב. ומזוזה לעשות הרוח שבין פרשת "שמע" ל"והיה אם שמע", פרשה סתומה יסיים הראשונה בסוף השורה ויפסיק רוח ט' אותיות ויתחיל השניה באמצע השורה; ואם עשה אותה פתוחה, בשרה, לפי שאינה סמוכה לה מן התורה. וצריך להזהר בתגין שבה; ואלו הן התגין שעושין במזוזה: **ג.** פרשה ראשונה - יש בה שבע אותיות, על כל אות ואות מהן שלשה זינין; ואלו הן: שין ועין של "שמע", ונון ד"נפשה", ושני זינין של "מזוזת", ושני טיתין של " [?] טטפת". ופרשה שניה - יש בה שש אותיות, על כל אחת מהן שלשה זינין; ואלו הן: גימל של "דגגד", ושני זינין של "מזוזות", ושני טיתין של " [?] טטפת", וצדי של "הארץ". ואם לא עשה תגין, או שהוסיף בהן, או גרע מהן - לא פסל. ואם כתבה שלא בשרטוט [קיום ישרים לישר הכתב], או שלא דקדק במלא וחסר, או שהוסיף בה מבפנים אפלו אות אחת - הרי זו פסולה.

ד. מנהג פשוט, שכותבין על המזוזה מבחוץ, כנגד הרוח שבין פרשה לפרשה, 'שדי'; ואין בזה הפסד, לפי שהוא מבחוץ. אבל אלו שכותבין בה מבפנים שמות המלאכים, או שמות קדושים, או פסוק, או חותמות [צורות שונות] - הרי הן בכלל מי שאין לו חלק לעולם הבא; שאילו הסתפשים, לא די להן שבטלו המזוזה, אלא שעושין מזוזה גדולה, שהיא יחוד שמו של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו, באלו הוא קמיע להגנת עצמן, כמו שעלה על לבם הסכל שזה דבר המהנה בהכלי העולם.

ה. ומזוזה לכתב "על הארץ" בשיטה [שורה] אחרונה, בין בראש השיטה בין באמצע שיטה; ונהגו כל הסופרים לכתב אותה בשתיים ועשרים שיטות, ו"על הארץ" בראש שיטה אחרונה. ואלו הן האותיות שבראש כל שיטה ושיטה, על הסדר: שמע, ה', הדברים, לבנה, ובשכבך, בין, והיה,

מזוזה, בכל, יורה, עשב, פן, והשתחויתם, השמים, ואבדתם, ושמעתם, אתם, אתם, בדרך, ובשעריך, אשר, על הארץ.

ו. כשכופלין אותה, גוללין אותה מסוף השיטה לתחלתה, עד שתמצא כשיפתח הקורא לקרות, יקרא מראש השיטה לסופה. ואחר שגוללה, מכניסה בשפופרת של קנה או של עץ או של כל דבר, ומחבר אותה אל מזוזה הפתח במסמר, או חופר במזוזה הפתח ומכניס בה המזוזה.

ז. וקדם שיקבענה במזוזה הפתח, מברך תחלה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקבץ מזוזה'; ואינו מברך בשעת כתיבתה, שקביעתה היא המזוזה.

ח. תליה במקל [העמוד ליד המזוזה] - פסולה, שאין זו קביעה. הניחה אחורי הדלת [בקר], לא עשה כלום. חפר במזוזה הפתח, והכניס המזוזה כמו נגר, והוא בכריח הקרשים בטבעות - [שהכניסה ברוחב המזוזה] פסולה. העמיק לה טפח [חפר עומק טפח וקבעה], פסולה. חתך קנה והכניס בו מזוזה, ואחר כך חבר הקנה אל קנים אחרים, והעמיד מן הכלל מזוזה הפתח - פסולה, מפני שקדמה קביעת המזוזה לעשיית מזוזה הפתח.

ט. מזוזה היחיד, נבדקת פעמים בשבוע [שבע שנים], ומזוזה רבים, פעמים ביוכל [חמישים שנה] - שמה נקראה ממנה אות או נמחקה; מפני שהיא קבועה בפתלים, מרקבת. הכל חזבין במזוזה, אפלו נשים ועבדים; ומחזבין את הקטנים לעשות מזוזה לבתיהם. השוכר בית בחוזה לארץ, והדר בפונדק [מלון] בארץ ישראל - פטור מן המזוזה שלשים יום; אבל השוכר בית בארץ ישראל, חזב במזוזה מיד.

יא. המשכיר בית לחברו - על השוכר להביא מזוזה ולקבץ אותה, אפלו היה נותן שכר על קביעתה; מפני שהמזוזה חובת הדר היא, ואינה חובת הבית. וכשהוא יוצא, לא יטלנה בידו ויצא; ואם היה הבית לגוי, הרי זה נוטלה כשיצא.

הלכות מזוזה פרק ו

א. עשרה תנאים יש בבית, ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות לו מזוזה, ואם חסר תנאי אחד מהן, פטור מן המזוזה; ואלו הן: שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, ושיהיה לו שתי מזוזות [עמודים מב' צידי הפתח], ויהיה לו משקוף, ויהיה לו [לבית] תקרה, ויהיה לו דלתות, ויהיה גבה השער עשרה טפחים או יותר, ויהיה בית חל [פרט לבית כנסת וכיו"ב], ויהיה עשוי לדירת אדם, ועשוי לדירת כבוד [פרט למרחץ וכיו"ב], ועשוי לדירת קבע.

ב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה; ואם יש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות

י. בית שיש לו פתחים הרבה - אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבוא אלא בפתח אחד מהן, חזב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח. פתח קטן שבין בית ועליה, חזב במזוזה. חדר שבבית, אפילו חדר בחדר - חזב לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הבית; שפילן עשויין לדירה, וקבועין.

יא. פתח שבין בית המדרש או בית הכנסת וביתו - אם היה רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח, חזב במזוזה. פתח שבין שני בתים, הולכין אחר הציר של דלת ויתד שלמעלה ושלמטה - מקום שהציר נראה עמו, שם קובעין את המזוזה. יב. ויהיו קובעין את המזוזה? בתוך חלל הפתח, בטפח הסמוך לחוץ, בתחלת שליש העליון של גבה השער. ואם קבעה למעלה מזה, כשרה, והוא שירחקנה מן המשקוף טפח. על ימין הנכנס לבית; ואם קבעה משמאל, פסולה. ובית של שתפין, חזב במזוזה.

יג. חזב אדם להזהר במזוזה, מפני שהיא חובת הכלל תמיד. וכל עת שיכנס ויצא, יפגע ביחוד שמו של הקדוש ברוך הוא - ויזכר אהבתו, ויעזר משנתו ושגיתו [עיסוקו] בהכלי הזמן; וידע שאין שם דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומייד הוא חוזר לדעתו, והולך בדרך מישרים. אמרו חכמים, כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו - מחזק לו שלא יחטא; שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הן המלאכים שמצילין אותו מלחטא, שנאמר: "חנה מלאך ה' סביב ליראיו, ויחלצם".

הלכות ספר תורה פקד ז

א. מצות עשה על כל איש ואיש מישראל, לכתב ספר תורה לעצמו, שנאמר: "ועתה, כתבו לכם את השירה הזאת", כלומר: כתבו את התורה, שיש בה שירה זו [שירת "האזינו"] - לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואף על פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה, מצוה לכתב משלו. ואם כתבו בידו, כאלו קבלו מסיני; ואם אינו יודע לכתב, אחרים כותבין לו. וכל המגיע בספר תורה אפילו אות אחת - הרי הוא כאלו כתבו בלו.

ב. המלך מצוה לכתב לו ספר תורה אחר לעצמו לשם המלך, יתר על ספר שהיה לו כשהוא הדיוט - שנאמר: "והיה כשכתו על כסא ממלכתו - וכתב לו וגו'"; ומגיהין אותו מספר העזרה, על פי בית דין הגדול. זה שהיה לו כשהוא הדיוט, מניחו בבית גנזיו; וזה שכתב או שנכתב לו אחר שמלך, יהיה עמו תמיד. ואם יצא למלחמה, ספר תורה זה עמו; ונכנס, והוא עמו; וישב בדין, והוא עמו; מסב, והוא כנגדו, שנאמר: "והיתה עמו, וקרא בו כל ימי חייו".

ג. לא היה לו ספר תורה לעצמו קדם שילך - צריך לכתב אחר שמלך שני ספרי תורה: אחד, מניחו בבית גנזיו; והשני, יהיה עמו תמיד - לא יסור מעמו אלא בלידה, או כשיפגס למרחץ, או לבית הכסא, או לישן על מטתו.

ד. ספר תורה שכתבו שלא בשרטוט [מתחת קוים על

בשורה, אף על פי שהוא עגל, או בעל חמש זוויות, ואין צריך לומר, שאם היה ארכו יתר על רחבו - הואיל ויש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות, חזב במזוזה.

ג. אכסדרה, והוא המקום שיש לו שלשה כתלים ותקרה - אף על פי שיש לה שני פצימין [עמודים] ברוח רביעית, פטורה מן המזוזה, מפני שהפצימין להעמיד התקרה הן, ולא משום מזוזה נעשו. וכן תקרה שאין לה כתלים, אלא עומדת על עמודים מכאן ומכאן - אף על פי שהיא כתבנית בית, פטורה, לפי שאין לה מזוזה, שאלו העמודים להעמיד התקרה הן עשויין.

ד. בית שיש לו מזוזה מכאן ומזוזה מכאן, וכפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף - אם יש בגבה המזוזות עשרה טפחים או יתר - חזב במזוזה; ואם אין בהן עשרה טפחים - פטור, מפני שאין לו משקוף.

ה. בית שאין לו תקרה, פטור מן המזוזה; היה מקצתו מקרה, ומקצתו אינו מקרה - יראה לי, שאם היה הקרוי כנגד הפתח, שהוא חזב במזוזה. ומעמידין הדלתות, ואחר כך קובעין את המזוזה.

ו. הר הבית הלשכות והעזרות, ובתי כנסיות ובתי מדרשות - שאין בהן בית דירה - פטורין, לפי שהן קדש. בית הכנסת של כפרים שהאורחין דרין בו, חזב במזוזה; וכן בית הכנסת של כרפין, אם היה בו בית דירה. כל השערים שהיו במקדש, לא היה להן מזוזות - חוץ משער ניקנור, ושלפנים ממנו, ושל לשכת פלֵהֶדְרִין; מפני שהלשכה הזאת, היתה בית דירה לכהן גדול בשבעת ימי ההפֶּרֶשָה.

ז. בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות [מחסני יין ושמן] - פטורין מן המזוזה, שנאמר: "ביתך" - ביתך המיוחד לך, פרט לאלו וכיוצא בהן. לפיכך, רפת בקר שהנשים יושבות בה ומתקשטות בה - חזב במזוזה, שהרי יש בה יחוד לדירת אדם. בית שער, אכסדרה, ומרפסת, והגנה, והדיר - פטורין מן המזוזה, מפני שאין עשויין לדירה; ואם היו בתים החביבין במזוזה פתוחין למקומות אלו, חזבין גם הם במזוזה.

ח. לפיכך, אחד שערי חצרות, ואחד שערי מבואות [רחוב שחצרות פתוחין אליו], ואחד שערי מדינות ועירות - כלן חזבין במזוזה, שהרי הבתים החביבין במזוזה פתוחין לתוכן. ואפילו עשרה בתים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה - הואיל והפנימי חזב במזוזה, כלן חזבין במזוזה; ומפני זה אמרו: 'שער הפתוח מן הגנה לחצר, חזב במזוזה'.

ט. בית הכסא, ובית המרחץ, ובית הטבילה, ובית הברסקי [בית עיבוד עורות], וכיוצא בהן - פטורין מן המזוזה, לפי שאין עשויין לדירת כבוד. ספת החג בחג, ובית שבספינה - פטורין מן המזוזה, לפי שאין עשויין לדירת קבע. שתי ספות של יוצרין [אומנים], זו לפני זו - החיצונה פטורה מן המזוזה, מפני שאינה קבועה. וכן התניות שבפונקים פטורין מן המזוזה, מפני שאין קבועים לדירה.

ושיהיה בראש השיטין למעלה משירת הים: הבאים, ביבשה, ה', מת, במצרים - חמש שיטין; ולמטה מן השיטה - חמש שיטין, תחלת כל שיטה מהן כף: ותקח, אחריה, סוס, ויצאו, ויבאו; ויהיה בראשי השיטין למעלה משירת האזינו: ואעידה, אחרי, הדרף, באחרית, להכעיסו, קהל - שש שיטין; ולמטה ממנה - חמש שיטין: ויבא, לדבר, אשר, הזאת, אשר.

יא. וכל הדברים האלו, למצוה מן המבחר; ואם שנה, לא פסל. אבל אם כתב המלא חסר, או החסר מלא; או שכתב מלה שהיא קרא [נקראת אחרת מכתבתה] וכתב בקריאתה, כגון שכתב "וישכבנה" במקום "וישגלנה", ויבטחריס" במקום "ויבצעפלים", וכיוצא בהן; או שכתב פרשה פתוחה סתומה, או שכתב סתומה פתוחה; או שכתב השיטה [שירת הים או שירת האזינו] כשאר הכתב, או שכתב פרשה אחת כשיטה - הרי זה פסול, ואין בו קדשת ספר תורה כלל, אלא כחמש מן החמשין שמלמדין בהן התינוקות.

יב. ספר תורה שאינו מנה, אסור לשהותו יותר על שלשים יום; אלא יתקן, או יגנו. ספר תורה שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף, יתקן; ארבע, יגנו. ואם היה רב הספר מנה, והשאר יש בו ארבע טעיות בכל דף, ונשאר אפלו דף אחד מאותו השאר המשבש בלא ארבע טעיות - הרי זה יתקן.

יג. כמה דברים אמורים? שכתב המלא חסר, שנמצא תולה האותיות ששכח ביני השיטות; אבל אם כתב החסר מלא, אפלו יש בכל דף ודף כמה טעיות, הרי זה מתקן, מפני שהוא גורד ואינו תולה.

יד. מתר לכתב התורה חמש חמש, כל חמש בפני עצמו, ואין בהן קדשת ספר תורה הם; אבל לא יכתב מגלה בפני עצמה, שיהיה בה [רק כמה] פרשיות. ואין כותבין מגלה לתינוק להתלמד בה; ואם דעתו להשלים עליה חמש, מתר. כתב מגלה שלש שלש תבות בשיטה אחת, מתר.

טו. מתר לדבק תורה נביאים וכתובים בכרך אחד, ומניח בין כל חמש וחמש ארבע שיטין, ובין כל נביא ונביא שלש שיטין, ובין כל נביא ונביא משנים עשר שלש שיטין - שאם בא לחתך, חותך. וסודרן של נביאים, כף הוא: יהושע, ושופטם, שמואל, ומלכים, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, ויהי עשר; וסדר הכתובים: רות, ותלים, ואיוב, ומשלי, וקהלת, ושיר השירים, וקנינות, ודניאל, ומגלה, ועזרא, ודברי הימים.

טז. כל כתבי הקדש - אין כותבין אותן אלא בשרטוט [מתיחת קוים ישרים לישור הכתב], אפלו כתבן על הניר.

ומתר לכתב שלש תבות בלא שרטוט; יתר על זה, אסור.

יז. כרך זה שיש בו ספר תורה ונביאים וכתובים - אין קדשתו כקדשת ספר תורה, אלא כחמש מן החמשין; דין [ספר] היתר [על חמשה חומשי תורה], כדין [הספר] החסר [מחמשת החומשים].

הקלף לישור הכתב], או שכתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף - פסול; אלא או כלו על הגויל, או כלו על הקלף. וכיצד כותבין ספר תורה? כותב כתיבה מתקנת נאה ביותר: יניח בין כל תבה ותבה, כמלא אות קטנה; ובין כל שיטה [שורה] ושיטה, כמלא שיטה; וארף כל שיטה ושיטה - שלשים אותיות, כדי לכתב 'למשפחותיכם למשפחותיכם' שלשה פעמים, וזה הוא רחב כל דף [עמוד] ודף. ולא תהא השיטה קצרה מזה, כדי שלא יהיה הדף באגרת; ולא ארפה יתר על זה, כדי שלא יהיו עיניו משוטטות [מחפשות הרבה] בכתב.

ה. לא ימצט [יקטין] הכתב, מפני הרוח שבין פרשה לפרשה [לצורך מרווח תשע אותיות בין פרשה לפרשה]. נודמנה לו תבה בת חמש אותיות - לא יכתב שתיים בתוך הדף ושלש חוץ לדף, אלא כותב שלש בתוך הדף ושתיים חוץ לדף; לא נשאר מן השיטה כדי לכתב שלש אותיות - מניח המקום פנוי, ומתחיל מתחלת השיטה.

ו. נודמנה לו תבה בת שתי אותיות - לא יזקנה [יכתבנה] בין הדפין [בין העמודים], אלא יחזר לתחלת השיטה. נודמנה לו בסוף השיטה תבה בת עשר אותיות, או פחות או יתר, ולא נשאר מן השיטה כדי לכתב את בלה בתוך הדף - אם יכול לכתב חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף, כותב; ואם לאו, מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה.

ז. ומניח בין כל חמש וחמש, ארבע שיטין פנויות בלא כתיבה, לא פחות ולא יתר; ויתחיל החמש מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמר התורה, צריך שיגמר באמצע שיטה שבסוף הדף; ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה, מקצר ועולה, ויתחיל מתחלת השיטה, ולא יגמר את השיטה. ומתבונן, עד שיהיה "לעני כל ישראל" באמצע שיטה בסוף הדף.

ח. ויזהר באותיות הגדולות, ובאותיות הקטנות, ובאותיות הנקודות [שיש ניקוד מעליהם], ובאותיות שצורתן משנות כגון הפיין הלפופות [מקופלות], והאותיות העקמות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בפתגין [כתרים] ובמנינן - יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש עליה שבעה; וכל הפתגין - בצורתן זין הן, דקין כחוט השערה.

ט. כל הדברים האלו, לא נאמרו אלא למצוה מן המבחר; ואם שנה בתקון זה, או שלא דקדק בפתגין, וכתב האותיות בלן כפתגן, או שקרב את השיטין, או הרחיקן, או האריך בהן, או קצרן - הואיל ולא הדביקן את האות, ולא חסר ולא הוטר, ולא הפסיד צורת אות אחת, ולא שנה בפתוחות וסתומות [כדלקמן] - הרי זה ספר כשר.

י. יש דברים אחרים, שלא אמרו אותן בתלמוד - נהגו בהם הסופרים, וקבלה היא בידיהם איש מפי איש; והן: שיהיו מנין השיטין שבכל דף ודף, לא פחות משמונה וארבעים, ולא יתר על ששים; ושיהיה הרוח שבין כל פרשה ופרשה, כמו תשע אותיות 'אשר אשר אשר';

הַלְכוֹת סֵפֶר תוֹרָה פָּרָק ח

סֵפֶר בְּרֵאשִׁית: יְהִי רָקִיעַ, יִקְוּ הַמַּיִם, יִהְיֶה מָאֹרֹת, וְיִשְׂרָצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּכְלוּ, אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כֵּלָן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֶׁבַע פְּרָשִׁיּוֹת; אֶל הָאִשָּׁה אָמַר, וְלֹא אָדָם אָמַר - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָהּ - וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁשׁ, וַיְחִי אָנוּשׁ, וַיְחִי קִינָן, וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל, וַיְחִי יִרְדְּ, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלֶחַ, וַיְחִי לֻמֶּךְ,

סֹפֵר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת: וַיָּקָם מִלֶּךְ חֲדָשׁ, וַיִּלֶּךְ אִישׁ, וְהָיָה בְּיָמֵם הַהֵם - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת; וּמִשָּׁה הָיָה רֹעֶה - סְתוּמָּה; וַיִּלֶּךְ מִשָּׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהְרֹן - שְׁתִּיחֶיךָ פְּתוּחוֹת; וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶל מִשָּׁה - סְתוּמָּה; וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מִשָּׁה, וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהְרֹן - שְׁתִּיחֶיךָ פְּתוּחוֹת; אֵלֶּה רְאִשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מִשָּׁה - שְׁתִּיחֶיךָ סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהְרֹן - שְׁתִּיחֶיךָ פְּתוּחוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל מִשָּׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן - שְׁתִּיחֶיךָ סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה בֹא - פְּתוּחָה; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה הִשָּׁכֶם - שְׁתִּיחֶיךָ סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה בֹא אֶל פְּרָעָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהְרֹן - שְׁתִּיחֶיךָ פְּתוּחוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה הִשָּׁכֶם - סְתוּמָּה; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה בֹא אֶל פְּרָעָה - שְׁתִּיחֶיךָ פְּתוּחוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה נָטָה יָדְךָ - סְתוּמָּה; וַיֹּאמֶר... וַיְהִי חֹשֶׁךְ, וַיֹּאמֶר... עוֹד נִגַּע אֶחָד - שְׁתִּיחֶיךָ פְּתוּחוֹת; וַיֹּאמֶר מִשָּׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהְרֹן - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת; וַיִּקְרָא מִשָּׁה - פְּתוּחָה; וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה - סְתוּמָּה; וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶהְרֹן - שְׁתִּיחֶיךָ פְּתוּחוֹת; וַיְהִי בַעֲצֹם

- סְתוּמָה; וַיִּדְבֹּר כּו' קָדֵשׁ לִי, וְהִיָּה כִי יִבְאֶךָ - שְׁתִּיָּהּ
 פְּתוּחוֹת; וַיְהִי בְשִׁלֹּחַ - סְתוּמָה; וַיִּדְבֹּר ה' וְכו', וַיִּשְׁכּוּ
 וַיִּחַנּוּ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֶה תַּעֲצֶק, וַיֹּאמֶר ה' נָטָה אֶת
 יָדָךְ, אֲזַי יִשְׁרֵי מֹשֶׁה, וַתִּקַּח מְרִים - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת; וַיִּסַּע
 מֹשֶׁה, וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְּטִיר -
 שִׁלְשָׁתָן סְתוּמוֹת; וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה - פְּתוּחָה; וַיֹּאמֶר ה'
 אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָה; וַיִּסַּע כָּל עַדְתּוֹ, וַיָּבֹאוּ עַמְלֶק, וַיֹּאמֶר
 אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב, וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ, בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי - חֲמִשָּׁתָן
 פְּתוּחוֹת; וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים, אָנֹכִי, לֹא תִשָּׂא
 - שִׁלְשָׁתָן סְתוּמוֹת; וְכוּר - פְּתוּחָה; כִּבְדּוֹ, לֹא תִרְצַח, לֹא
 תִנְאָף, לֹא תִגְנוֹב, לֹא תַעֲנֶה, לֹא תִחַמֵּד, לֹא תִקְלֹד - בָּלָן
 סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה; וְכָל הָעָם - פְּתוּחָה; וַיֹּאמֶר ה' אֶל
 מֹשֶׁה - סְתוּמָה; וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - פְּתוּחָה; וְכִי יִמְכֹּר,
 מִכָּה אִישׁ, וְכִי יִזְדּוּר, וּמִכָּה אֲבִיו, וּגְנוֹב אִישׁ, וּמִקְלָל אֲבִיו,
 וְכִי יִרְבֹּץ, וְכִי יִכֶּה אִישׁ, וְכִי יִצְוֹ אֲנָשִׁים, וְכִי יִכֶּה אִישׁ -
 בָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן עֶשְׂרִי; וְכִי יִגַּח שׁוֹר - פְּתוּחָה; וְכִי יִפְתַּח,
 וְכִי יִגָּף, כִּי יִגְנוֹב אִישׁ, כִּי יִכְעֹר אִישׁ, כִּי תִצַּח אִישׁ, כִּי יִתֵּן,
 כִּי יִתֵּן אִישׁ - בָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה; וְכִי יִשְׁאַל -
 פְּתוּחָה; וְכִי יִפְתַּח, מִכְשָׁפָה, וְזִכָּה לְאֱלֹהִים - שִׁלְשָׁתָן
 סְתוּמוֹת; אִם כֶּסֶף - פְּתוּחָה; אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל, לֹא תִשָּׂא,
 כִּי תִפְגַּע, כִּי תִרְאֶה, לֹא תִשָּׂא - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת; הִנֵּה
 אָנֹכִי - פְּתוּחָה; לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה - סְתוּמָה; וְאֵל מֹשֶׁה
 אָמַר - פְּתוּחָה; וַיֹּאמֶר ה' - סְתוּמָה; וַיִּדְבֹּר ה' - פְּתוּחָה;
 וַעֲשׂוּ אֲרוֹן - סְתוּמָה; וַעֲשִׂיתָ שִׁלְחָן, וַעֲשִׂיתָ מִנְרַת
 שְׁתִּיָּהּ פְּתוּחוֹת; וְאֵת הַמִּשְׁכָּן - סְתוּמָה; וַעֲשִׂיתָ אֶת
 הַקְּרָשִׁים - פְּתוּחָה; וַעֲשִׂיתָ פָּרְכָתוֹ, וַעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ,
 וַעֲשִׂיתָ אֶת הַחֹצֵר הַמִּשְׁכָּן, וְאֵת הַתֹּצֵה, וְאֵת הַקָּרֶב -
 חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת; וַעֲשׂוּ אֶת הָאֹפֶד - פְּתוּחָה; וַעֲשִׂיתָ
 מִשְׁבָּצָתוֹ, וַעֲשִׂיתָ חֹשֶׁן, וַעֲשִׂיתָ אֶת מַעֲיָלוֹ, וַעֲשִׂיתָ צִיץ, וְזֶה
 הַדְּבָר, וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה - בָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ; וַעֲשִׂיתָ
 מִזְבֵּחַ, וַיִּדְבֹּר דְּכִי תִשָּׂא, וַיִּדְבֹּר וַעֲשִׂיתָ כִּיזֹר, וַיִּדְבֹּר
 דְּבִשָּׁמִים - אַרְבַּעֶתָן פְּתוּחוֹת; וַיֹּאמֶר דָּקֹחַ לָךְ סָמִים, וַיִּדְבֹּר
 דִּרְאָה קְרָאֲתִי - שְׁתִּיָּהּ סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' - פְּתוּחָה; וַיִּתֵּן
 אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָה; וַיִּדְבֹּר דִּלְךָ רֹד, וַיִּפֶּן וַיִּרֶד - שְׁתִּיָּהּ
 פְּתוּחוֹת; וַיִּדְבֹּר דִּלְךָ עֶלְה - סְתוּמָה; וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר
 ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּסֶל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
 כְּתֹב - אַרְבַּעֶתָן פְּתוּחוֹת; וַיִּקְהַל מֹשֶׁה - סְתוּמָה; וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁתִּיָּהּ פְּתוּחוֹת;
 וַיַּעֲשׂוּ כָל חֻכָּם לִב - סְתוּמָה; וַיַּעֲשׂ זִירְעָתוֹ - פְּתוּחָה; וַיַּעֲשׂ
 אֶת הַקְּרָשִׁים - סְתוּמָה; וַיַּעֲשׂ בְּצִלְאֵל, וַיַּעֲשׂ אֶת הַשִּׁלְחָן,
 וַיַּעֲשׂ אֶת הַמִּנְדָּה, וַיַּעֲשׂ אֶת מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת - אַרְבַּעֶתָן
 פְּתוּחוֹת; וַיַּעֲשׂ אֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה, וַיַּעֲשׂ אֶת הַכִּיזֹר, וַיַּעֲשׂ
 אֶת הַחֹצֵר, אֵלֶּה פְּקוּדֵי, כָּל הַזֹּהֶב - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת; וַיַּעֲשׂ
 אֶת הָאֹפֶד - פְּתוּחָה; וַיַּעֲשׂוּ אֶת אֲבָנֵי - סְתוּמָה; וַיַּעֲשׂ אֶת
 הַחֹשֶׁן, וַיַּעֲשׂ אֶת מַעֲיָלוֹ - שְׁתִּיָּהּ פְּתוּחוֹת; וַיַּעֲשׂוּ אֶת
 הַכֹּתֶנֶת שֵׁשׁ, וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיץ, וְתִכָּל - שִׁלְשָׁתָן סְתוּמוֹת;
 וַיִּבְיֵאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיִּדְבֹּר דְּבִיוֹם הַחֲדָשׁ - שְׁתִּיָּהּ

וידבר ה' - פתוחה; ואלה פקודי הלוי, ותקרבנה - שתיקן סתומות; ויאמר דבן בנות צלפחד, ויאמר דעלה - שתיקן פתוחות; וידבר משה - סתומה; וידבר דצו, וביום השבת, ובראשי חדשיכם - שלשתן פתוחות; ובחדש הראשון, וביום הבכורים - שתיקן סתומות; ובחדש השביעי - פתוחה; ובעשור, ובחמשה עשר, וביום השני, וביום השלישי, וביום הרביעי, וביום החמישי, וביום הששי, וביום השביעי, ביום השמיני - כלן סתומות, והן תשע; וידבר משה, וידבר ה' - שתיקן פתוחות; ויצאו משה ואלעזר, ויאמר אלעזר, ויאמר דשא - שלשתן סתומות; ומקנה רב - פתוחה; ויאמרו אם מצאנו, ויגשו אליו - שתיקן סתומות; ויאמר אליהם משה, אלה מסעי - שתיקן פתוחות; וישמע הכנעני, וידבר דבערבת - שתיקן סתומות; וידבר דצו את בני ישראל, וידבר דאלה שמות האנשים, וידבר דבערבת מואב, וידבר דדבר אל בני ישראל, ויקרבו ראשי - חמשתן פתוחות. מנן הפתוחות, שתיים ותשעים; והסתומות, שש וששים; הכל, מאה ושמונה וחמשים פרשיות.

ספר אלה הדברים: ויאמר ה' אלי, וגפן ונעבר, וידבר ה', ויאמר ה' אלי ראה, ואתחנן - חמשתן סתומות; ועתה ישראל, כי תוליד בנים, אז יבדיל, ויקרא משה - ארבעתן פתוחות; אנכי, לא תשא, שמור, פבר, לא תרצח, ולא תנאף, ולא תגנב, ולא תענה, ולא תחמד, ולא תהאנה, את הדברים - כלן סתומות, והן אחת עשרה; שמע ישראל - פתוחה; והיה כי יביאך, לא תנסו, כי ישאלך בנך, כי יביאך - ארבעתן סתומות; והיה עקב - פתוחה; כי תאמר - סתומה; כל המצוה, והיה אם שכל תשפח, שמע ישראל, בעת ההוא, ועתה ישראל - חמשתן פתוחות; כי הארץ, והיה אם שמע, כי אם שמר תשמרון, ראה אנכי, והיה כי יביאך, כי ירחיב, כי יכרית - כלן סתומות, והן שבע; כי יקום - פתוחה; כי יסיתך, כי תשמע, בנים אתם, לא תאכל, את זה תאכלו, כל צפור טהרה - כלן סתומות, והן שש; עשר תעשר - פתוחה; מקצה שלש שנים, מקץ שבע שנים, כי יהיה בך אביון, כי ימכר לך - ארבעתן סתומות; כל הבכור, שמור את חדש - שתיקן פתוחות; שבוע שבעת - סתומה; חג הסוכה - פתוחה; שפטים ושטרים, לא תשע לך, לא תזבח, כי ימצא בקרבך - ארבעתן סתומות; כי יפלא - פתוחה; כי תבא, לא יהיה לפקדים, וזה יהיה, וכי יבא הלוי, כי אתה בא, כי יכרית - כלן סתומות, והן שש; וכי יהיה איש - פתוחה; לא תסיג, לא יקום עד, כי תצא למלחמה, כי תקרב אל עיר, כי תצור - חמשתן סתומות; כי ימצא חלל - פתוחה; כי תצא למלחמה, כי תהיין לאיש, כי יהיה לאיש, וכי יהיה באיש, לא תראה את שור, לא תראה את חמור, לא יהיה כלי גבר - כלן סתומות, והן שבע; כי יקרא - פתוחה; כי תבנה, לא תחרש, גדלים, כי יקח איש, ואם אמת היה, כי ימצא איש, כי יהיה נערה בתולה, ואם בשדה ימצא, כי ימצא, לא יקח איש, לא יבא פצוע, לא יבא ממזר, לא

דאיש כי יפלא - פתוחה; ואם בהמה - סתומה. מנן הפתוחות, שתיים וחמשים; והסתומות, שש וארבעים; הכל, שמונה ותשעים.

ספר במדבר סיני: ויהיו בני ראובן - סתומה; לבני שמעון, לבני גד, לבני יהודה, לבני יששכר, לבני זבולון, לבני יוסף, לבני מנשה, לבני בנימין, לבני דן, לבני אשר, בני נפתלי, אלה הפקדים, וידבר דאף את מטה לוי, וידבר דאיש על דגלו - כלן פתוחות, והן ארבע עשרה; דגל מחנה ראובן, ונסע אהל, דגל מחנה אפרים, דגל מחנה דן - ארבעתן סתומות; אלה פקודי, ואלה תולדות, וידבר הקרב, וידבר ואני, וידבר דפקד - חמשתן פתוחות; ולקחת, ויאמר דפקד - שתיקן סתומות; וידבר דקח, וידבר דנשא, וידבר דאל תכריתו, וידבר דנשא - ארבעתן פתוחות; בני מררי, ופקודי בני גרשון - שתיקן סתומות; וידבר דצו, וידבר דאיש או אשה כי יעשו, וידבר דאיש כי תשטה, וידבר דאיש או אשה כי יפלא, וידבר דדבר אל אהרן - חמשתן פתוחות; יברך, יאר, ישא, ושמו, ויהי ביום כלות משה, ויהי המקריב - כלן סתומות, והן שש; ביום השני, ביום השלישי, ביום הרביעי, ביום החמישי, ביום הששי, ביום השביעי, ביום השמיני, ביום התשיעי, ביום העשירי, ביום עשתי עשר, ביום שנים עשר, זאת חנפת, וידבר דבהעלתך, וידבר דקח את הלויים - כלן פתוחות, והן ארבע עשרה; וידבר דזאת אשר ללויים - סתומה; וידבר דויעשו, וידבר דכי יהיה טמא - שתיקן פתוחות; וביום הקים - סתומה; וידבר דעשה לך, ויהי בשנה השנית - שתיקן פתוחות; ויאמר משה לחבק, ויהי בנסע - שתיקן סתומות; ויהי העם כמתאננים, ויאמר דאספה לי, ויאמר דהידי ה' תקצר, ותדבר מרים - ארבעתן פתוחות; ויאמר ה' פתאם - סתומה; ויאמר דואביה, וידבר דשלח לך, ויאמר דעד אנה ינאצני, וידבר דעד מתי, וידבר דכי תבאו, וידבר דכבאכם - כלן פתוחות, והן שש; וכי תשגו, ואם נפש אחת - שתיקן סתומות; ויהיו בני ישראל - פתוחה; ויאמר דמות יומת - סתומה; ויאמר דויעשו להם, ויקח קרח - שתיקן פתוחות; וידבר דהבדילו, וידבר דהעלו, וידבר דאמר אל אלעזר - שלשתן סתומות; וילנו - פתוחה; וידבר דהרמו - סתומה; וידבר דוקח מאתם, ויאמר דהשב, ויאמרו בני ישראל - שלשתן פתוחות; ויאמר ה' אל אהרן - סתומה; וידבר ה' אל אהרן - פתוחה; ולבני לוי - סתומה; וידבר דואל הלויים, וידבר דזאת חקת, ויבאו בני ישראל, וידבר דקח את המטה - ארבעתן פתוחות; ויאמר דיען לא האמנתם, וישלח משה - שתיקן סתומות; ויסעו מקדש - פתוחה; וישמע הכנעני - סתומה; ויסעו מהר ההר - פתוחה; או ישר - סתומה; וישלח ישראל - פתוחה; וירא בלק - סתומה; וישב ישראל, וידבר דפינקס, וידבר דצורו, ויאמר ה' - ארבעתן פתוחות; בני שמעון, בני גד, בני יהודה, בני יששכר, בני זבולון, בני יוסף, אלה בני אפרים, בני בנימין, אלה בני דן, בני אשר, בני נפתלי - כלן סתומות, והן אחת עשרה;

ואינו צריך לחשב דבר זה, שהפכת מושכו לפי מנין הדפין [מנין הדפים הוא כרוחב הכתב].

ח. וכן הרוצה לעשות רחב הספר יותר על ששה או פחות מששה, על הדרך הזאת הוא מחשב, ויצא ארכו כהקפו, בלא פחות ולא יותר - והוא, שלא יטעה בחשבון. **ט.** רחב הגודל האמור בכל השעורין האלו ובשאר שעורי תורה בלה, והוא הבינוני - כבר דקדקנו בשעורו, ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדחק; והן כארץ שתי שעורות ברוח. וכל טפח האמור בכל מקום, הוא ארבע אצבעות מזו; וכל אמה, ששה טפחים. **י.** ספר תורה שכתבתי אני - רחב כל דף ודף מדפיו, ארבע אצבעות; ושירת הים ושירת האזינו, רחב כל דף משתייהן שש אצבעות; ומנין השיטין שבכל דף ודף, אחת וחמשים; ומנין הדפין של כל הספר, מאתים ששה ועשרים דף; ואורך כל הספר, אלה ושלוש מאות וששים ושש אצבעות, בקרוב.

יא. אלו השש אצבעות היתרות בחשבון, לגליון שבתחלת הספר ושכסופו. והעורות שכתבנו בהם, עורות אילים. ובזמן שתתקנה לכתב על פי המדות האלו, או קרוב להן מעט, הן חסר דף אחד או שנים או שלשה, או יותר דף או שנים או שלשה - לא תיגע ולא תהא צריך לחשבון, אלא מיד יבוא לך ארכו כהקפו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא יתר על שמונה דפין; ונדמנה לו יריעה בת תשעה דפין, חולק אותה ארבעה לכאן וחמשה לכאן. במה דברים אמורים? בתחלת הספר, או באמצעו; אבל בסוף הספר, אפלו פסוק אחד בדרך אחד, עושין אותו דף אחד לבדו, ותופרין אותו עם שאר היריעות.

יג. כשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידין של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהן, בדרך שתופרין התפילין; ודבר זה, הנלכה למשה מסיני. לפיכך, אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה - פסל, עד שיתיר ויחזיר ויתפר בהלכה.

יד. כשתופרין היריעות, אינו תופר כל היריעה בלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה באמצעה כשיגלל. ועושה לו שני צמודים של עץ, אחד בתחלתו ואחד בסופו. ותופר העור ששיר בתחלה ובסוף על הצמודים בגידין, כדי שיהא נגלל עליהן; וירחיק בין הצמוד והכתב שבדרך.

טו. ספר תורה שנקרעה בו יריעה - בתוף שתי שיטות [בתוך הכתב בין אות לאות], יתפר; בתוף שלש, לא יתפר. במה דברים אמורים? בלשון שאין צפצו [מי פרי האלו שבו עובד הקלף] נכר; אבל אם נכר הגויל שהוא עפוי - תופר, ואפלו קרע הבא בתוף שלש. וכן בין דף לדף, ובין תבה לתבה - יתפר. וכל הקרעים - אין תופרין אותן, אלא בגידין שתופרין בהן היריעות זו לזו; ובכל הקרעים - יזהר שלא תחסר אות אחת, או תשתנה צורתה.

ומעט את הכתב, או יתר על הששה והרחיב בכתב, עד שיהיה ארכו כהקפו - הרי זה כמצוה.

ב. שעור הגליון [שוליים. קלף ריק ללא כתב] מלמטה, ארבע אצבעות; ולמעלה, שלש אצבעות; ובין דף [עמוד] לדף, שתי אצבעות. לפיכך, צריך שנייה בתחלת כל יריעה ובסופה, רחב אצבע אחת וכדי תפירה - שש אצבעות משתי היריעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר פלו, שתי אצבעות. ויניח מן העור בתחלת הספר ובסופו, כדי לגל עמוד. וכל השעורין האלו, למצוה; ואם חסר או הוסיף, לא פסל.

ג. כיצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארכו כהקפו? מתחיל ומרבע העורות בשנה [ברחבם], ועושה רחב כל עור מהן ששה טפחים, קצב [מדח] אחד לכל. ואחר כך גולל העורות, ועושה מהן כרך אחד, מהדק יפה יפה; ומוסיף בעורות ומהדק, עד שיעשה הקף הכרך ששה טפחים, שהוא רחב העור. ומודד בחוט של שני, שמקיפו על הכרך.

ד. ואחר כך יעשה כנה שנה, יהיה ארפה ארבעים או חמשים אצבעות; ויחלק אצבע אחת מהן בכנה לשנים ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי אצבע, ורביע אצבע, וכיוצא בזה החלק. וימדד כל עור ועור בכנה זו, עד שידע כמה אצבע יש בכל עור ועור, כדי שידע כמה אצבע באורך כל הכרך.

ה. ואחר כך לוקח עורות אחרים, שנים או שלשה, לבדק בהן שעור הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר ידוע, שאורך הדף שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא מניח גליון למעלה שלש, ולמטה ארבע; אבל רחב הדף, הוא לפי הכתב - אם דק אם עבה. וכן מנין השיטות שבדרך, יבואו לפי הכתב, לפי שבין שיטה לשיטה, כמלא שיטה.

ו. ואחר שכותב הדף שבדק בו לפי מה שירצה, ימדד רחב הדף באצבעות הפנה; ויוסיף על רחב הדף שתי אצבעות שבין דף ודף, ויחשב כמה דפין יבואו בכרך שגלל מאותו הכתב שבדק בו, וידע חשבון הדפין. ויראה כמה נכתב בדרך זה שבדק בו מן התורה בלה, ומשער לפי הספר שהוא כותב ממנו. ומחשב - אם עלתה כל התורה לפי מנין הדפין, זה הוא הכתב שכותב בו בכרך; ואם הוציא החשבון שהדפין יותר מן התורה [עודף דפים על הכתב], ירחיב בכתב עד שיתמצט מנין הדפין, ויבדק בדרך אחר; ואם הוציא החשבון שהתורה יתר מן הדפין, ימצט בכתב עד שירפה ממנין הדפין, ויבדק בדרך אחר. וכן בדרך אחר דף, עד שיבוא החשבון אחד. מאחר שידע רחב הדפין ושעור הכתב, מתחיל באותו הכרך.

ז. ומחלק כל עור ועור, דפין דפין בשרטוט, כפי רחב הדף שבדק בו, ועלה בחשבון. וכשישאר לו מן העור שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה שביריעה, מניח ממנו רחב אצבע וכדי תפירה, ויקץ השאר ואל יחוש - שבאחרונה יתוסף עורות אחרות על הכרך שגלל, כנגד כל התוספות שקוצץ מכל עור ועור;

הלכות ספר תורה פרק י

א. נמצאת למד, שעשרים דברים הן, שכל אחד מהן פוסל ספר תורה; ואם נעשה בו אחד מהן - הרי הוא כחמש מן החמשין שמלמדין בהן התינוקות, ואין בו קדשת ספר תורה, ואין קורין בו ברבים; ואלו הן: (א) אם נכתב על עור בהמה טמאה; (ב) שנכתב על עור בהמה טהורה שאינו מעבד; (ג) או שהיה מעבד שלא לשם ספר תורה; (ד) שנכתב שלא במקום כתיבה, על הגויל במקום בשר ועל הקלף במקום שער; (ה) שנכתב מקצתו על הגויל, ומקצתו על הקלף; (ו) שנכתב על דוכסוסטוס [חלק העור הפנימי בבהמה]; (ז) שנכתב בלא שרטוט; (ח) שנכתב שלא בשחר העומד [המתקיים זמן רב]; (ט) שנכתב בשאר לשונות; (י) שכתבו גוי וכיוצא בו משאר פסולין; (יא) שכתב האנכרות [שמות הקב"ה] בלא פונה; (יב) שחפר אפלו אות אחת; (יג) שהוסיף אפלו אות אחת; (יד) שנגעה אות באות; (טו) שנופדה צורת אות אחת, עד שלא תקרא כל עקר, או תדמה לאות אחרת - בין בעקר [בתחילת] הכתיבה, בין בנקב [שניקבה האות], בין בקרע, בין בטשטוש [נמחקה מקצת האות]; (טז) שהרחיק או הקריב בין אות לאות, עד שתראה התכה כשתי תבות, או שתי תבות כתבה אחת; (יז) ששנה צורת הפרשיות; (יח) ששנה צורת השירות; (יט) שכתב בשאר הכתב כשירה; (כ) שתפר היריעות שלא בגידי טהורה. ושאר כל הדברים - למצוה, לא לעכב.

ב. ספר תורה הכשר - נוהגין בו קדשה יתרה וכבוד גדול. ואסור לו לאדם למכר ספר תורה, אפלו אין לו מה יאכל, ואפלו היו לו ספרים רבים, ואפלו ישן לקח בו חדש. לעולם אין מוכרין ספר תורה, אלא לשני דברים - שילמד תורה בדמיו, או שישא אשה בדמיו: והוא, שלא יהיה לו דבר אחר למכר.

ג. ספר תורה שבלה, או שנפסל - נותנין אותו בכלי חרש, וקורין אותו אצל תלמיד חכמים; וזו היא גניזתו. מטפחות [מעיל] ספרים שבלו, עושין אותן תכריכין למת מצוה; וזו היא גניזתן.

ד. תיק שהוכן לספר תורה, והנח בו; וכן המטפחות, והארון, או המגדל [בימה להנחת הס"ת בעת קריאתן] שמניחין בו ספר תורה, אף על פי שהספר בתוך התיק; וכן הפסא שהוכן להניח עליו ספר תורה, והנח עליו ספר תורה - הכל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן; אלא כשיכלו או כשישברו, נגזזין. אבל הבימות שעומד עליהן אותן ספר תורה, והלוחות [דגם לוחות הברית] שכותבין בהן לתינוק להתלמד - אין בהן קדשה. וכן רמוגי כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר תורה לנואי - תשמישי קדשה הן; ואסור להוציאן לחל, אלא אם כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר תורה או חמש.

ה. מתר להניח ספר על גבי ספר, ואין צריך לומר על גבי החמשין. ומניחין חמשין על גבי נביאים וכתובים,

אבל אין מניחין נביאים וכתובים על גבי החמשין, ולא חמשין על גבי ספר תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות והגדות - אסור לזרק אותן. הקמיעין [קלפים עם שמות הקודש לסגולה] שיש בהם ענינים של כתבי הקדש - אין נכנסין בהן לבית הכנסא, אלא אם כן היו מחפות עור.

ו. לא יאחז אדם ספר תורה בורעו, ויכנס בו לבית המרחץ, או לבית הכנסא, או לבית הקברות - אף על פי שהוא כרוף במטפחות, ונתון בתוך התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שירחיק ארבע אמות מן הקבר, או מן המת, או מבית הכנסא. ולא יאחז הספר כשהוא ערם. ואסור לישב על מטה שספר תורה עליה.

ז. בית שיש בו ספר תורה - אסור לשמש מטתו בו, עד שיוציאנו, או עד שיניחנו בכלי, ויתן הפלי בכלי אחר שאינו מזמן לו [מיוחד, מיוחד]; אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה פלים זה בתוך זה, ככלי אחד הן. או עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים, אם אין לו בית אחר; אבל אם יש לו בית אחר - אסור לשמש מטתו, עד שיוציאנו.

ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו גוים - מתרין לאחוז ספר תורה, ולקרות בו; שאין דברי תורה מקבלין טמאה. והוא, שלא יהיו ידיו מטופות, או מלכלכות בטיט; אלא ירחצו ידיהן, ואחר כך יגעו בו.

ט. כל הרואה ספר תורה כשהוא מהלך, חייב לעמוד מפניו. ויהיו הכל עומדין, עד שיעמד זה שהוא מהלך בו, כשיגיעו למקומו, או עד שיתפסה מעיניהם; ואחר כך, יהיו מתרין לישב.

י. מצוה ליחד לספר תורה מקום, ולכבד אותו המקום, ולהדרו יתר מדי; דברים שבלוחות הברית, הן הן שפכל ספר וספר. לא ירק אדם כנגד ספר תורה, ולא יגלה ערוותו כנגדו, ולא יפשוט רגליו כנגדו, ולא יניחנו על ראשו כמשווי. ולא יחזיר אחוריו לספר תורה, אלא אם כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים.

יא. היה מהלך ממקום למקום וספר תורה עמו - לא יניח ספר תורה בתוך השק, ויניחנו על גבי החמור וירכב עליו; ואם היה מתפחד מן הגנבים, מתר. ואם אין שם פחד - מניחו בחיקו כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך. כל מי שיושב לפני ספר תורה, יושב בלכד ראש ובאימה ופחד, שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר: "והיה שם כף לעד"; ויכבדנו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים: 'כל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות'.

ברוך רחמנא דסייען

יום שלישי

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא - לעשות ציצית על כנפי הכסות. ובאר מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות ציצית פרק א

א. ענף שעושין על כנף הבגד ממין הבגד - הוא הנקרא 'ציצית', מפני שהוא דומה לציצית הראש, שנאמר: "ויקחני בציצת ראשי". וזה הענף - הוא הנקרא 'לבן', מפני שאין אנו מצוין לצבעו. ואין לחוט הענף מנין מן התורה.

ב. ולוקחין חוט צמר שנצבע בעין הרקיע, וכורכין אותו על הענף; וחוט זה, הוא הנקרא 'תכלת'. ואין למנין הכריכות שכוונת חוט זה שיעור מן התורה.

ג. נמצאו במצוה זו, שתי צויות - שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה, ושיכרך על הענף חוט תכלת, שנאמר: "ועשו להם ציצת ונתנו על ציצת הכנף, פתיל תכלת".

ד. התכלת, אינו מעכב את הלכך; והלכך, אינו מעכב את התכלת. כיצד? הרי שאין לו תכלת, עושה לבן לבדו; וכן אם עשה לבן ותכלת, ונפסק הלכך, ונתמעט עד הכנף, ונשאר התכלת לבדו - כשר.

ה. אף על פי שאין אחד מהן מעכב את חברו, אינן שתי מצוות, אלא מצות עשה אחת היא; והלובש טלית שיש בה לבן, או תכלת, או שניהם כאחד - הרי קיים מצות עשה אחת. אמרו חכמים הראשונים: "והיה לכם לציצת", מלמד ששניהם מצוה אחת. וארבע הציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת.

ו. כיצד עושין הציצית? מתחיל מוית של טלית שהיא סוף האריג, ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה, ולא פחות מקשר גודל [מפרק ראשון של האצבע עד הציפורן]; ומכניס שם ארבעה חוטים, וכופלן באמצע - נמצאו שמונה חטים משלשלין [משתלשלים], תלויין מן הקרן. וארבע החוטים השמונה, אין פחות מארבע אצבעות; ואם היו יותר על כן, אפלו אמה או שתיים - כשרות. וכל האצבעות [שיעורו], בגודל, ויהיה אחד משמונת החוטים, חוט תכלת; והשבעה, לבן.

ז. ולוקח חוט אחד מן הלכך, וכורף בו פריכה אחת על שאר החוטים בצד [בשפת] הבגד, ומניחו; ולוקח חוט התכלת, וכורף בו שתי פריכות בצד פריכה של לבן, וקושר. ואלו השלש פריכות, הם הנקראין 'חליה'. ומרחיק מעט, ועושה חליה שניה בחוט של תכלת לבדו; ומרחיק מעט, ועושה חליה שלישית; וכן עד חליה אחרונה, שהוא כורף בה שתי פריכות של תכלת, וכריכה אחרונה של לבן - מפני שהתחיל בלבן, מסים בו, שמעלין בקדש, ולא מורדין. ולמה יתחיל בלבן? כדי שיהא סמוך לפנף מינה [מיו הכנוף]. ועל דרך זו, הוא עושה בארבע הפניות.

ח. כמה חליות הוא עושה בכל כנף? לא פחות משבע, ולא יותר על שלש עשרה; וזו היא מצוה מן המבחר. ואם לא כרך עליה אלא חליה אחת, כשרה; ואם כרך התכלת על רב הציצית, כשרה. ונזאי התכלת - שיהיו כל החליות בשליש החוטין המשלשלין, ושני שלישיהן ענף [נאיינו כוונתו]. וצריך לפרו [שהיו החוטים נפרדים], עד שיהיה בציצית שער הראש.

ט. העושה לכן בלא תכלת - לוקח אחד משמונת החוטים, וכורף אותו על שאר החוטים עד שלישי, ומניח שני שלישיהן ענף. וכריכה זו - אם רצה לכרך אותה חליות חליות, כעין שכורף בתכלת - הרשות בידו, וזה הוא מנהגנו; ואם רצה לכרך בלא מנין חליות, עושה. כללו של דבר - יתבונן להיות הכורף שלישי, והענף שני שלישי. ויש מי שאינו מדקדק בדבר זה בלבן; ואם כרך הלכך על רב החוטים, או שלא כרך אלא חליה אחת - כשרה.

י. אחד חוטי הלכך, ואחד חוטי התכלת - אם רצה לעשות שוורין [מכמה חוטים], עושה; אפלו היה החוט כפול משמונה חוטים, ושזור עד שנעשה פתיל אחד - אינו נחשב אלא חוט אחד.

יא. חוטי ציצית, בין לבן בין תכלת - צריכין טויה לשם ציצית. ואין עושין אותן, לא מן הצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רוכצין ביניהן, ולא מן הנימין [שערות] הנחלשין מן הפהמה, ולא משיווי שתי שהאורג משייר בסוף הבגד - אלא מן הגזה של צמר, או מן הפשתן. ואין עושין אותן, לא מן הצמר הגדול, ולא משל עיר הנדחת [שעבדה עבודה זרה], ולא משל קדשים; ואם עשה, פסולה. המשתתה לבהמה, צמרה פסול לציצית; אבל המשתתה לפשתן הנטוע - הרי זה כשר, שהרי נשתנה.

יב. ציצית שעשה אותה גוי - פסולה, שנאמר: "דבר אל בני ישראל... ועשו להם ציצת"; אבל אם עשה אותה ישראל בלא כוונה, כשרה. וציצית שנעשת מן העשוי מקדם, פסולה.

יג. כיצד? הביא כנף [מבגד אחד] שיש בה ציצית, ותפרה על הבגד - אפלו יש באותה הכנף אמה על אמה, פסול, שנאמר: "ועשו להם ציצת", ולא מן העשוי - שהרי זה דומה למי שנעשת מאליה. ומתיר להתיר ציצית מבגד זה, ולתלותה בבגד אחר, בין לבן בין תכלת.

יד. תלה החוטין בין שתי כנפים מזו לזו, וקשר כנף זו פהלכתה וכנף זו פהלכתה, ואחר כך חתכן באמצע, ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן היו פסולין, לפי ששתי הכנפים מעורות [מחוברות] זו בזו בחוטין שביניהן, ובשעה שפסקן, נעשו שתי ציציות - נמצא עושה מן העשוי.

טו. הטיל ציצית על ציצית [ארבע ציציות בנוסף לארבע ציציות] - אם נתבונן לכתל את הראשונה - מתיר הראשונה או חותכה, וכשרה. ואם נתבונן להוסיף - אף על פי שחתך אחת משתייהן, הרי זו פסולה; שהרי כשהוסיף פסל הכל, וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן העשוי, שעשיתו הראשונה פסולה היתה.

טז. וכן המטיל לבעלת שלש [כנפים], ואחר כך השלימה לארבע [הוסיף כנף רביעית], והטיל לרביעית - בלה פסולה, שנאמר: "תעשה", ולא מן העשוי.

יז. אין כופלין את הטלית לשנים, ומטילין ציצית על ארבע כנפיה כשהיא כפולה, אלא אם כן תפרה בלה, ואפלו מרוח אחת.

ו. חצר (כפר או מושב) שמוכרין בה התכלת, והיו מחזקין בכשרות - לוקחין ממנה סתם, ואין צריך בדיקה, והרי היא בחזקתה, עד שתחשד. המפקיד תכלת אצל הגוי - הרי זו פסולה, שמא החליפה. ואם היתה בכלי, והיה חתום בשני חותמות (שני סימני סגירה), חותם בתוך חותם - כשרה; בחותם אחד, פסולה.

ז. המוצא תכלת בשוק, אפלו מצא חוטין מפסקין [מפורדים] ושזורין [כחוט ציצית] - פסולה. הלוקח טלית מציעת מן השוק מישראל, הרי היא בחזקתה. מן הגוי - מן התגר [סוחר], כשרה; מן ההדיוט [שאינו סוחר], פסולה. ח. טלית שהיא כלה אדמה, או ירקה, או משאר צבעונין - עושה חוטי לכן שלה כעין צבעה: אם ירקה, ירקין; ואם אדמה, אדמין. היתה כלה תכלת - עושה לכן שלה משאר צבעונין, חוץ מן השחר, מפני שהוא נראה כתכלת; וכורף על הכל חוט אחד תכלת, כדרך שעושה בשאר ציציות שאינן צבועין.

ט. קשה ענש מי שאינו מניח לכו, יתר מענש מי שלא הניח תכלת: לפי שהלכו, מצוי לכל; והתכלת, אינה מצויה לכל - לפי שאינה מצויה בכל מקום ולא בכל זמן, מפני הצבע שאמרנו.

הלכות ציצית פרק ג

א. כסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה - היא כסות שיש לה ארבע כנפים, או יותר על ארבע; ומהיה מדתה, כדי שיתכסה בה ראשו ורבו של קטן המהלך לבדו בשוק, ואינו צריך אחר לשמרו ולילף עמו; ומהיה הכסות של צמר או של פשתים, בלבד.

ב. אבל טלית של שאר מינין - כגון בגדי משי, ובגדי צמר גפן, ובגדי צמר גמלים, וצמר ארנבים, ונוצה [צמר] של עזים, וכיוצא בהן - אין חייבין במצות ציצית אלא מדברי חכמים, כדי להזהר במצות ציצית; והוא, שתהיה מרבעת או יותר על ארבע, ויהיה שעורה כשעור שאמרנו. שכל הבגדים האמורים בתורה סתם, אינם אלא צמר ופשתים בלבד.

ג. "על ארבע כנפות כסותך" - "ארבע", ולא בעלת שלש. אם בן - "ארבע", ולא בעלת חמש; תלמוד לומר: "אשר תכסה בה", אפלו בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחייב בעלת חמש ופוסט בעלת שלש, ושתייהן אינן בעלי ארבע כנפות? מפני שיש בכלל חמש, ארבע. לפיכך, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או שש, אינו עושה אלא לארבע הכנפים המרחקות זו מזו מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: "על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה".

ד. כסות של בגד, וכנפיה של עור - חייבת; היא של עור, וכנפיה של בגד - פטורה; שאין הולכין אלא אחר עקר הכסות. כסות של שני שתיין - חייבת, שנאמר: "על כנפי בגדיהם"; לא נאמר "כסותך", אלא למעט השאולה - שהטלית השאולה, פטורה מן הציצית שלשים יום; מפני ואילף, חייבת.

יח. נפסק הכנף שיש בה הציצית - חוץ לשלש אצבעות, תופרה במקומה; בתוך שלש, לא יתפר. נתמעטה זוית של בגד שבין חוטי הציצית ובין סוף האריג - אפלו לא נשאר מן האריג אלא כל שהוא, כשרה. וכן אם נתמעטו חוטי הציצית - אפלו לא נשתר מהן אלא כדי עניבה, כשרה; ואם נפסק החוט מעקרו, אפלו חוט אחד - פסולה.

הלכות ציצית פרק ב

א. תכלת האמורה בתורה בכל מקום, היא הצמר הצבוע כפתור שפכחל [כצבע כחול המעורב בצבע לבן]; וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין בטהרו של רקיע [כשהוא ללא עננים]. והתכלת האמורה בציצית, צריך שתהא צביעה צביעה ידועה, שעומדת בקפיה, ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה הצביעה, פסול לציצית; אף על פי שהוא כעין הרקיע, כגון שצבעו באיסטס [מיוצב] או בשאר המשחירין [הצובעים בצבע כחול חזק] - הרי זה פסול לציצית. ורחל בת עז [שאמה עז ואביה איל], צמרה פסול לציצית.

ב. כיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר, ושורין אותו בסדי; ואחר כך מכבסין אותו, עד שיהיה נקי; ומרתיחים אותו באהל [מין צמח] וכיוצא בו, כדרך שהצבעין עושין כדי שיקלט את העין [הצבע]. ואחר כך מכיין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו [מדמהו] לעין [צבע] הים, ודמו שחר כדיו, ויכים המלח הוא מצוי. ונותנין את הדם ליורה, ונותנין עמו סממנין [מיני צבעים] כמו הקמוניא וכיוצא בה, כדרך שהצבעין עושין; ומרתיחין אותו, ונותנין בו הצמר, עד שיעשה כעין הרקיע. וזו היא צורת תכלת של ציצית.

ג. תכלת של ציצית, צריכה צביעה לשמה; ואם צבעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע - אם צבע בה מעט צמר לכדקו אם הוא יפה אם לאו, נפסלה היורה כלה. אלא כיצד יעשה? לוקח הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו מעט צמר שבדק בו; ושורף את שבדק, שהרי נצבע לבדיקה. ושורף הצבע שבכלי שבדק בו, שהרי פגמו ופסלו; וצובע התכלת בשאר הצבע, שלא נפגם.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה - חוששין, שמא לא נצבעה לשמה. ואף על פי שנקלקה מן הממחה, אם נבדקה ונודע שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירין שאינן עומדין - פסולה.

ה. כיצד בודקין אותה עד שיודע אם נצבעה כהלכתה, אם לאו? לוקחין תבן רריר [נוזל] של שבלול [מין שרץ], ומי רגלים שנתחמצו [שעברו עליהם] ארבעים יום; ושורין התכלת בכלן, מעת לעת. אם עמדה בעינה [בצבעה] ולא כהתה [כהתה], כשרה. ואם כהתה - לוקחין בצק של שעורין שמעפפין [מחמיצים] אותו למוריס [מין דגים], ונותנין את זה התכלת שנשתנה בתוכו, ואופה הבצק בתנור; ומוציאין התכלת מן הפת, ורואין אותה: אם כהתה ממה שהיתה, פסולה; ואם הוסיף צינה [התחזק צבעה], והשתנה יותר ממה שהיתה קדם אפיה - כשרה.

הרי בטל מצות עשה. אבל הבגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתכסה בהן אדם, אלא מקפלין ומנחין - פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית.

יא. אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטור עצמו ממצוה זו; אלא לעולם ישתדל אדם להיות עטוף בכסות המחייבת בציצית, כדי שיקים מצוה זו. ובשעת התפלה, צריך להזהר ביותר; וגנאי גדול הוא לתלמיד חכמים, שיתפלה והוא אינו עטוף בציצית.

יב. לעולם יהא אדם נזהר במצות ציצית, שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות בלן, שנאמר: "וראייתם אתו, ויזכרתם את כל מצות ה'".

ברוך רחמנא דסייען

יום רביעי

הלכות ברכות

מצות עשה אחת, והיא לברך את שם הקדוש ברוך הוא אחר אכילה. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות ברכות פרק א

א. מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון, שנאמר: "ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך". ואינו חיב מן התורה, אלא אם שבע, שנאמר: "ואכלת ושבעת, וברכת"; ומדברי סופרים [מדוברין], שאפילו אכל פזית, מברך אחריו.

ב. ומדברי סופרים, חיב אדם לברך על כל מאכל תחלה, ואחר כך יהנה ממנו. וכן אם הרים ריח טוב, לברך ואחר כך יהנה ממנו. ואפילו נתפגן לאכל או לשתות כל שהוא, מברך ואחר כך יהנה; וכל הנהנה מן העולם בלא ברכה, מעל [כאילו גזל מהקדש]. וכן מדברי סופרים, לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה - והוא שישתה רביעית, והוא שיאכל פזית. ומטעמת [סעימה לשם בדיקת הטעם] - אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית. **ג.** וכשם שמברכין על ההנהה - כך מברכין על כל מצוה ומצוה, ואחר כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה, ודרך בקשה, כדי לזכר את הבורא תמיד, אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

ד. נמצאו כל הברכות בלן, שלשה מינין: ברכות ההנהה, וברכות המצוה, וברכות היראה - שהן דרך שבח והודיה ובקשה, כדי לזכר את הבורא תמיד וליראה ממנו.

ה. ונסח כל הברכות, עזרא ובית דינו תקנום. ואין ראוי לשנותן, ולא להוסיף על אחת מהן, ולא לגרע ממנה; וכל המונהג ממטבע [נוסח] שטבעו חכמים בברכות, אינו אלא טועה. וכל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות [ה'] אלוקינו מלך העולם - אינה ברכה, אלא אם כן היתה סמוכה לחברתה.

ה. כסות של צמר - עושין לכן שלה חוטי צמר; וכסות של פשתן - עושין לכן שלה חוטי פשתן, ממנה. ושאר בגדים, עושין לכן של כל מין ומין ממנו - כגון חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה [צמר עזים] לכסות נוצה. ואם רצה לעשות לכן של שאר מינים מצמר או מפשתים, עושה; מפני שהצמר והפשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן. ושאר מינין - במינן, פוטרין; שלא במינן, אין פוטרין.

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף על פי שהוא לכן לבדו, בלא תכלת? בדין הוא שיהא מתר, שהשעטנו מתר לענן ציצית, שהרי התכלת צמר היא, ומטילין אותה לפשתן. ומפני מה אין עושין כן? מפני שאפשר לעשות הלכן שלה ממנה, וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם יכול אתה לקים את שניהם, הרי מוטב; ואם לאו, יבוא עשה וידחה את לא תעשה. וכאן, אפשר לקים את שניהם.

ז. כסות של פשתן - אין מטילין בה תכלת, אלא עושה הלכן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחת מפני השעטנו, אלא גזירה זו מדבריהם [מדוברין], שפא יתכסה בה בלילה שאינו זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא תעשה בעת שאין שם מצות עשה - שחובת הציצית ביום, ולא בלילה, שנאמר: "וראייתם אתו", בשעת ראייה. וסומא, חיב בציצית - אף על פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

ח. מתר לאדם ללבש ציצית בלילה, בין בחל בין בשבת, ואף על פי שאינו זמנה, ובלבד שלא יברך; ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משפיר בין תכלת שבה ללכן שבה. וכיצד מברך עליה? 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להתעטף בציצית'. וכל זמן שמתעטף בה ביום, מברך עליה קדם שיתעטף; ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה, מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה.

ט. ומתר להכנס בציצית לבית הכסא ולבית המרחץ. נפקו לו חוטי לכן, או תכלת - זורקן באשפה, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדשה. ואסור למכר טלית מציצת לגוי, עד שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה - אלא שפא יתעטף בה, ויתלוה עמו ישראל, וידמה שהוא ישראל, ויהרגנו. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה; ומדברי חכמים, שכל קטן שיודע להתעטף, חיב בציצית, כדי לחנוכו במצוות. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה; וכן שאר מצוות עשה שהנשים פטורות מהן - אם רצו לעשות אותה בלא ברכה, אין ממחין בידן. טמטום ואנדורוגינוס [ספקי זכר ספקי נקבה], חיבין בכלן [בכל המצוות] מספק; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה.

י. היאך חיוב מצות הציצית? כל אדם שהוא חיב לעשות מצוה זו - אם יתכסה בכסות הראויה לציצית - יטיל לה ציצית, ואחר כך יתכסה בה; ואם נתכסה בה בלא ציצית,

יד. כל העונה 'אמן' - לא יענה לא אמן חטופה [בהבלעת האל"ף], ולא אמן קטופה [בהבלעת הנו"ן], ולא אמן קצרה, ולא אמן ארקה, אלא בינונית; ולא יגביה קולו יותר מן המברך. וכל מי שלא שמע המברך שהוא חייב בה, לא יענה 'אמן' בכלל העונות.

טו. כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשוא; והרי הוא כנשבע לשוא, ואסור לענות אחרי 'אמן'. התינוקות, מלמדן אותן המברכות פתקן; ואף על פי שהן מברכין לבטלה בשעת למידה, הרי זה מתר. ואין עונין אחריהן 'אמן'; והעונה אחריהן 'אמן', לא יצא ידי חובתו.

טז. כל העונה 'אמן' אחר ברכותיו, הרי זה מגנה; והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, הרי זה משבח - כגון אחר 'בונה ירושלים' בברכת המזון, ואחר ברכה אחרונה של קרית שמע ערבית. וכן בסוף כל ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, עונה בה 'אמן' אחר עצמו.

יז. ולמה יענה 'אמן' בבוניה ירושלים, והרי אחריה ברכת 'הטוב והמטיב'? מפני שבברכה זו בימי חכמי משנה תקנוה, וכאלו היא תוספת; אבל סוף עקר המברכות של מזון, היא 'בונה ירושלים'. ולמה לא יענה 'אמן' אחר 'אֲהַבְתָּ עוֹלָם'? מפני שהיא סוף ברכות ראשונות. וכן כל פיוצא בה, מברכות שמברכין אותן תחלה לדבר, כגון ברכות שמברכין לפני קריאת המגלה, והדלקת נר חנכה - לא יפסיק ב'אמן' בין המברך ובין הדבר שברך עליו.

יח. ולמה לא יענה 'אמן' אחר ברכת הפרות וכיוצא בה? מפני שהיא ברכה אחת; ואין עונין 'אמן' אלא אחר ברכה אחרונה שקדמה אותה ברכה אחרת, או ברכות, כגון ברכות מלך [במוצאי שמיטה], וברכות כהן גדול [ביוה"כ], וכיוצא בהן - להודיע שפבר השלים כל ברכותיו, ולפיקף עונה 'אמן'.

יט. כל האוכל דבר האסור, בין בידון בין בשגגה - אינו מברך עליו לא בתחלה, ולא בסוף. כיצד? הרי שאכל טבל [שלא הופדש תרומות ומעשרות], ואפלו טבל דדבריהם [מדרבנן], או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו כל תרומותיו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן - אינו מברך; ואין צריך לומר, אם אכל נבלות וטרפות, או שטה יין נסך, וכיוצא בהן.

כ. אבל אם אכל דמאי [תבואת עם הארץ, שספק אם הופדשה], אף על פי שאינו ראוי אלא לעניים, או מעשר ראשון שנשלה תרומתו, אף על פי שלא נטל ממנו חשבון תרומה גדולה, והוא שהקדימו בשבילים [הקדים הלוי את הכהן ונטל חלקו כשעדיין התבואה בשביליה], או מעשר שני והקדש שנפדו, אף על פי שלא נתן את החמש [הדרוש בפדיתם] - הרי זה מברך תחלה וסוף; וכן כל פיוצא בהן.

הלכות ברכות פ"ב

א. סדר ברכת המזון, כך היא: ראשונה ברכת 'הזן', שניה ברכת 'הארץ', שלישית 'בונה ירושלים', רביעית

ו. וכל המברכות כפן, ואמרין בכל לשון; והוא, שיאמר כענין שתקנו חכמים. ואם שנה את המטבע, הואיל והזכיר אצורה ומלכות וענין המברכה, אפלו בלשון חל, יצא.

ז. כל המברכות כפן, צריך שישימיע לאזנו מה שהוא אומר; ואם לא השמיע לאזנו, יצא - בין שהוציא בשפתיו, בין שברך בלבד.

ח. כל המברכות כפן, לא יפסיק בין המברך ובין דבר שמברכין עליו בדברים אחרים. ואם הפסיק, צריך לחזור ולברך שניה; ואם הפסיק בדברים שהן מענין דבר שמברכין עליו, אינו צריך לברך שניה. כיצד? כגון שברך על הפת, וקדם שיאכל אמר: 'הביאו מלח', 'הביאו תבשיל', 'תנו לפלוני לאכל', 'תנו מאכל לבהמה', וכיוצא באלו - אינו צריך לברך; וכן כל פיוצא בזה.

ט. כל המברכות כפן, מתר לשמא לברך אותן, בין שהיה טמא טמאה שהוא יכול לעלות [ליטרה] ממנה בו פיוס [בטבילה], בין טמאה שאינו יכול לעלות ממנה בו פיוס. ואסור למברך לברך כשהוא ערס, עד שיכסה ערוותו. במה דברים אמורים? באיש; אבל אשה - יושבת ופניה [שלמטה] טוחות [דבוקות] בקרקע, ומברכת.

י. כל המברכות כפן, אף על פי שברך ויצא ידי חובתו, מתר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן, כדי להוציאן - חוץ מברכת ההנהיה שאין בה מצוה, שאינו מברך לאחרים אלא אם כן נהנה עמהן. אבל ברכת ההנהיה שיש בה מצוה - כגון אכילת מצה בלילי הפסח, וקדוש היום - הרי זה מברך לאחרים ואוכלין ושותין, אף על פי שאינו אוכל ושותה עמהן.

יא. כל השומע ברכה מן המברכות מתחלתה ועד סופה, ונתפנו לצאת בה ידי חובתו - יצא, ואף על פי שלא ענה 'אמן'; וכל העונה 'אמן' אחר המברך, הרי זה במברך - והוא, שיהיה המברך חייב באותה ברכה. היה המברך חייב מדברי סופרים, ועונה חייב מן התורה - לא יצא ידי חובתו, עד שיענה 'אמן', או ישמע ממי שהוא חייב בה מן התורה כמותו.

יב. רבים שנתועדו [התכנסו] לאכל פת, או לשותות יין, וברך אחד מהן, וענו כפן 'אמן' - הרי אלו מתרין לאכל ולשתות; אבל אם לא נתפנו לאכל כאחד, אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו - אף על פי שהן אוכלין מפפר אחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו. במה דברים אמורים? בפת ויין בלבד; אבל שאר אכלים ומשקין, אינן צריכין הסבה [התכנסות לאכול יחד], אלא אם כן ברך אחד מהן, וענו כפן 'אמן' - הרי אלו אוכלין ושותין, אף על פי שלא נתפנו להסב כאחד.

יג. כל השומע אחד מישראל מברך ברכה מפל המברכות כפן - אף על פי שלא שמע המברך כלה מתחלתה ועד סופה, ואף על פי שאינו חייב באותה ברכה - חייב לענות 'אמן'; ואם היה המברך גוי, או מין [אפיקורס], או כותי [שומרוני], או תינוק המתלמד, או שהיה גדול ושנה מטבע [נוסח] המברכה - אין עונין אחריהן 'אמן'.

ה'טוב והמטיב', ה'טוב והמטיב', אל אמת, דין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו, שאנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנו חייבין להודות לו ולברכו; ומבקש רחמים על האבל לנחמו כפי מה שירצה, וגומר 'הרחמן'.
ט. בבית חתנים, מברכין ברפת חתנים אחר ארבע ברכות אלו, בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם; ואין מברכין ברכה זו לא עבדים, ולא קטנים. ועד כמה מברכין אותה? אם היה אלמון שנשא אלמנה, מברכין אותה כיום ראשון בלבד; ואם היה בחור שנשא אלמנה או אלמון שנשא בתולה, מברכין אותה כל שבעת ימי המשתה.

י. ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים, היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נשואין. כמה דברים אמורים? בשהיו האוכלין הם שעמדו בכרפת נשואין, ושמעו הכרפות; אבל אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברפת נשואין בשעת נשואין, מברכין בשבילם אחר ברפת מזון שבע ברכות, בדרך שמברכין בשעת נשואין - והוא שיהיו עשרה, וחתנים מן המזון.

יא. אלו הן שבע ברכות: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שהכל ברא לכבודו'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, יוצר האדם'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בנן עדי עד; ברוך אתה ה', יוצר האדם'; 'שוש תשיש ותגל עקרה, בקבוץ בניה לתוכה בשמחה; ברוך אתה ה', משמח ציון בבניה'; 'שמח תשמח רעים אהובים, כשמחך יצריך מקדם בגן עדן; ברוך אתה ה', משמח עמו ובונה ירושלים'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה ורנה אהבה ואהבה שלום ורעות. מהרה ה' אלהינו ישמע מערי יהודה ומחוצות ירושלים, קול ששון קול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חפת חתנים ממשחה ונערים מנגינתם; ברוך אתה ה', משמח חתן עם הכלה'.

יב. שכח ולא הזכיר בשבת או ביום טוב קדשת היום - אם נזכר קדם שיתחיל בברכה רביעית - בשבת אומר: 'ברוך אשר נתן שבת מנוחה לעמו ישראל לאות ולברית קדש, ברוך אתה ה' מקדש השבת'; ביום טוב אומר: 'ברוך אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה, ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים'. ומתחיל בברכה רביעית, וגומר. ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית - פוסק וחזור לראש, שהוא ברפת 'הזן'.

יג. בראשי חודשים, שכח ולא אמר 'יעלה ויבוא' - אם נזכר קדם שיתחיל בברכה רביעית - אומר: 'ברוך אשר נתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון, ואינו חותם בה; ומתחיל בברכה רביעית, וגומר. ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית - גומר אותה, ואינו חוזר. וכן בחלו של מועד. ובחגגה ובפורים, שכח ולא הזכיר הענין בברכה המזון - אינו חוזר.

יד. מי שאכל, ושכח ולא ברך - אם נזכר קדם שיתאכל המאכל שבמעיו, חוזר ומברך. וכן אם נעלם ממנו, ולא

הטוב והמטיב'. ברכה ראשונה, משה רבנו תקנה; שניה, תקנה יהושע; שלישית, תקנה דוד ושלמה בנו; וברכה רביעית, חכמי משנה תקנוה.

ב. הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית, ואכלו פתן - אין מברכין לפניו, ומברכים לאחר סעודתן שתי ברכות בלבד, כדי שלא יבטלו ממלאכת בעל הבית: ברכה ראשונה - בתקנה; שניה - פותח בברכת 'הארץ', וכולל 'בונה ירושלים' בברכת 'הארץ', וחותם בברכת 'הארץ'. ואם היו עושין בסעודתן [עובדים תמורת מזון] בלבד, או שהיה בעל הבית מסב עמהן - מברכין בתקנה ארבע ברכות, כשאר כל אדם.

ג. ברפת 'הארץ' - צריך לומר הודיה בתחלתה ובסופה, וחותם בה 'על הארץ ועל המזון'; וכל שלא אמר 'ארץ' חמדה טובה ורחכה' בברכת 'הארץ', לא יצא ידי חובתו. וצריך להזכיר בה ברית ותורה, ולהקדים ברית לתורה; שהברית הזאת שאומרים בברכת 'הארץ', היא ברית מילה שנקרתו עליה שלש עשרה בריתות; והתורה כלה נקרתו עליה שלש בריתות, שנאמר: "אלה דברי הברית מלך הברית", "אתם נצבים וגו' לעברך בברית ה'".

ד. ברכה שלישית - פותח בה 'רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך', או 'נחמנו ה' אלהינו בירושלים עירך'; וחותם בה 'בונה ירושלים', או 'מנחם עמו בבנין ירושלים' - ולפיכך נקראת ברכה זו 'נחמה'. וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד בברכה זו - לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא ענין הכרעה; שאין נחמה גמורה, אלא בחזרת מלכות בית דוד.

ה. בשפחות ובימים טובים, מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה, ואומר קדשת היום באמצע. כיצד? מתחיל: 'נחמנו ה' אלהינו בציון עירך', או 'רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך'; ומסיים: 'מנחם עמו בבנין ירושלים', או 'בונה ירושלים'. ואומר באמצע בשבת: 'אלהינו ואלהי אבותינו, רצה והתליצנו במצותיך ובמצות יום המנוח השביעי הזה, ונשבת בו וננוח בו כמצות רצונך, ואל תהא צרה וגזון ביום מנוחתנו'. ויגמירם טובים אומר 'יעלה ויבוא'; וכן בראשי חודשים ובחלו של מועד, מוסיף באמצע ברכה שלישית 'יעלה ויבוא'.

ו. בתקנה ופורים, מוסיף באמצע ברפת 'הארץ' 'על הנסים', בדרך שמוסיף בתפלה. ויום טוב או ראש חודש שחל להיות בשבת, מזכיר 'רצה והתליצנו' תחלה, ואחר כך 'יעלה ויבוא'; וכן ראש חודש שחל להיות בשבת, מזכיר 'על הנסים' בברכת 'הארץ', ו'רצה והתליצנו' ו'יעלה ויבוא' בנחמה.

ז. ברכה רביעית, צריך להזכיר בה שלש מלכיות. וכשמברך האורח אצל בעל הבית, מוסיף בה ברכה לבעל הבית. כיצד מברכו? אומר: 'הי רצון שלא תבולש בעל הבית בעולם הזה, ולא תכלם לעולם הבא'; ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית, ולהאריך בה.

ח. וכשמברכין בבית האבל, אומר בברכה רביעית:

ח. הפת שפנת אותה פתים [פירור לפרורים], ובשלה בקדרה או לשא במרק - אם יש בפתייתין פזית, או שנקר שהן פת ולא נשפנת צורתה - מברך עליה בפתחלה 'המוציא'; ואם אין בהן פזית, או שעברה צורת הפת בפשול - מברך עליה בפתחלה 'בורא מיני מזונות'.

ט. עסה שנאפת בקרקע כמו שהערכיים שוכני המדברות אופין - הואיל ואין עליה צורת פת, מברך עליה בפתחלה 'בורא מיני מזונות'; ואם קבע סעודתו עליה, מברך 'המוציא'. וכן עסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב, או שערכ בה מיני תבלין ואפאה, והיא הנקראת 'פת הבאה בכיסנין' [עשוי כיסים כיסים ובתוכם דבש וכיו"ב] - אף על פי שהוא פת, מברך עליה 'בורא מיני מזונות'; ואם קבע סעודתו עליה, מברך 'המוציא'.

י. ארו שבשלו, או שעשה ממנו פת - בפתחלה מברך עליו 'בורא מיני מזונות', ולבסוף 'בורא נפשות'; וכלכד שלא יהא מערב עם דבר אחר, אלא ארו לבדו. אבל פת יחון, או פת של שאר מיני קטניות - בפתחלה מברך 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'.

יא. כל שמברכין עליו בפתחלה 'המוציא', מברכין לאחריו ברפת המזון בסדרה ארבע ברכות; וכל שמברכין עליו בפתחלה 'בורא מיני מזונות', מברכין לאחריו ברכה אחת מעין שלש - חוץ מן הארו.

יב. במה דברים אמורים? שאכל מפזית ולמעלה; אבל האוכל פחות מפזית, בין מן הפת בין משאר אכלין, והשוותה פחות מרביעית, בין מן היין בין משאר משקין - מברך בפתחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולבסוף אינו מברך כלל.

יג. וזו היא ברכה אחת שמעין שלש: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, על המחייה ועל הכללה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת את אבותינו; רחם ה' אלהינו על ישראל עמו ועל ירושלים עירו ועל ציון משכן בבורך, והעלנו לתוכה ושמחנו בכנינה ונברך עליה בקדשה ובטהרה; ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחייה. ובשבתות וימים טובים, אומר בברכה זו בכללה מעין קדשת היום, כדרך שמזכיר בברכת המזון.

יום חמישי

הלכות ברכות פרק ד

א. כל המברך ברפת המזון או ברכה אחת מעין שלש, צריך לברך אותה במקום שאכל. אבל כשהוא מהלך - יושב במקום שפסק, ויברך; אבל כשהוא עומד - יושב במקומו, ויברך. שכת ברפת המזון, ונזכר קדם שיתאכל המזון במעיו - מברך במקום שנופר; ואם היה מזיד, חוזר למקומו ומברך, ואם ברך במקום שנופר, יצא ידי חובתו. וכן אם ברך כשהוא עומד, או כשהוא מהלך - יצא ידי חובתו; ולכתחלה, לא יברך ברפת המזון, ולא ברכה שמעין שלש, אלא כשהוא יושב, ובמקום שאכל.

ידע אם ברך או לא ברך - חוזר ומברך; והוא, שלא נתאכל המזון שבמעיו.

הלכות ברכות פרק ג

א. חמשה מינין הן - החטין, והשעורים, והכסמין [חטים מדבריות], ושבלת שועל [שעורה מדברית], והשפון. הכסמין, ממין החטין; ושבלת שועל והשפון, ממין השעורים. וחמשת המינין האלו - כשהן שבלים, נקראים 'תבואה' בכל מקום; ואחר שדשין וזורין אותן [ברוח לנמות], נקראין 'דגן'; וכשטוחנין את אחד מהן ולשין את קמחו ואופין אותו, נקרא 'פת'. והפת הנעשה מאחד מהן, היא הנקראת 'פת' בכל מקום, בלא לניה [ללא שם נוסף].

ב. האוכל פת - חייב לברך לפניו: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ'. אבל דגן שלוק [מבושל] כמות שהוא - מברך לפניו 'בורא פרי האדמה', ולאחריו 'בורא נפשות רבות'. אבל קמח - מברך לפניו 'שהכל', ולאחריו 'בורא נפשות'.

ג. קמח של אחד מחמשת המינין, שקלהו וערכו במים או בשאר משקין - אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה, ולעטו - מברך עליו בפתחלה 'בורא מיני מזונות'; ואם היה רך כדי שיהיה ראוי לשתיה - מברך עליו בפתחלה 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות'.

ד. קמח של אחד מחמשת המינין שבשלו בקדרה, בין לבדו בין שערכו עם דברים אחרים - כגון לביבות [עוגת סולת] וכיוצא בהן, וכן הדגן שחלקו או כתשו ובשלו בקדרה - כגון הריפות וגרש פרמל [חטים בצורות שונות] וכיוצא בהן, וכל זה הוא הנקרא 'מעשה קדרה', וכן כל תבשיל שערכ בו אחד מחמשת המינין, בין קמח בין פת - בפתחלה, מברך עליו 'בורא מיני מזונות'.

ה. במה דברים אמורים? כשהיה אותו המין חשוב אצלו, ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת המינין שערכ טפלה - אינו מברך אלא על העקר, ופוטר את הטפלה. וזה כלל בברכות - כל שהוא עקר ועמו טפלה, מברך על העקר ופוטר את הטפלה, בין שהיתה הטפלה מערכת עם העקר, בין שלא היתה מערכת.

ו. כיצד היא הטפלה המערכת? לפת [מין ירק] או כרוב שבשלו וערכ בו קמח של אחד מחמשת המינין כדי לדיקו [לעשותו סמיר] - אינו מברך עליו 'בורא מיני מזונות', שהלפת הוא העקר וקמח זה טפלה; שכל דבר שמערכת אותו כדי לדיקו, או כדי לתן ריח, או כדי לצבוע התבשיל - הרי זה טפלה לו; אבל אם ערכ כדי לתן טעם בפתערכת, הרי הוא עקר. לפיכך, מיני דבש שמבשלין אותן ונותנין בהן חלב חטה כדי לדיקו, ועושין מהן מיני מתיקה - אינו מברך עליו 'בורא מיני מזונות', מפני שהדבש הוא העקר. ז. כיצד היא הטפלה שאינה מערכת? הרי שצריך לאכל דג מליח, ואכל הפת עמו כדי שלא יזיק המליח גרונו ולשונו - מברך על המליח ופוטר את הפת, מפני שהפת טפלה לו; וכן כל כיוצא בה.

ומכרף ושותה, אף על פי שהמים שהיו לפניו בשעת הברכה, אינן המים ששתה - מפני שלכך נתפנו מתחלה. יא. דברים הבאים בתוך הסעודה, והן מחמת הסעודה [כגון בשר ודגים] - אינן צריכין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן; אלא ברכת 'המוציא' שבתחלה, וברכת המזון שבסוף, פוטרין הכל, שהכל טפלה לסעודה. ודברים שאינן מחמת הסעודה [כגון פירות], שבאו בתוך הסעודה - טעונין ברכה לפניהן, ואין טעונין ברכה לאחריהן. ודברים הבאים לאחר הסעודה, בין מחמת הסעודה בין שלא מחמת הסעודה - טעונין ברכה לפניהן ולאחריהן. יב. בשבתות וימים טובים, ובסעודת הקזות היום, ובצאת שניצא מן המרחץ, וכיוצא בהן, שאדם קובע סעודתו על היין - אם ברך על היין שלפני המזון, פטר את היין ששותה לאחר המזון קדם שיברך ברכת המזון; אבל בשאר הימים, צריך לחזור ולברך בתחלה על היין שלאחר המזון. בא להן יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאין בית הבליעה פנוי, שיענו הכל אחד אחד 'אמן'; ואינו פוטר את היין שלאחר המזון.

הלכות ברכות פרק ה

א. נשים ועבדים, חייבין בברכת המזון; וספק יש בדרך אם הן חייבין מן התורה, לפי שאין קבוע לה זמן, או אינן חייבין מן התורה. לפיכך, אין מוציאין את הגדולים ידי חובתן. אבל הקטנים, חייבין בברכת המזון מדברי סופרים, כדי לחנכן במצוות.

ב. שלשה שאכלו פת באחד, חייבין לברך ברכת המזון קדם ברכת המזון. ואי זו היא ברכת המזון? אם היו האוכלין משלשה עד עשרה, מברך האחד מהן, ואומר: 'ברך שאכלנו משלו'; והכל עונין: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ומברך: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו'.

ג. ואחר כך מתחיל ואומר: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הוה, עד שגומר ארבע הברכות; והן עונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה.

ד. היו האוכלין מעשרה ולמעלה, מזמנין בשם. כיצד? המברך אומר: 'ברך לאלהינו שאכלנו משלו', והן עונין: 'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', ומתחיל ברכת המזון.

ה. הסוּעַד בבית חתנים - משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת נשואין ולהכניח, ועד שלשים יום אחר הנשואין - מברך: 'ברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והן עונין: 'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו'. ואם היו עשרה - מברך: 'ברך לאלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והם עונין: 'ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר ואומר: 'ברוך אלהינו

ב. מי שנסתפק לו אם ברך 'המוציא' או לא ברך - אינו חוזר ומברך, מפני שאינה מן התורה. שכח לברך 'המוציא' - אם נזכר עד שלא גמר סעודתו, חוזר ומברך; ואם לאחר שגמר, אינו חוזר ומברך.

ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקרא לו חברו לדבר עמו, ויצא לו לפתח ביתו וחזר - הואיל ושנה מקומו, צריך לברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחלה 'המוציא', ואחר כך גומר סעודתו.

ד. חברים שהיו יושבין לאכל, ויצאו לקראת חתן או לקראת פלה - אם הניחו שם זקן או חולה - חוזרין למקומן וגומרין סעודתן, ואינן צריכין לברך שניה. ואם לא הניחו שם אדם - כשהן יוצאין, צריכין ברכה למפרע; וכשהן חוזרין, צריכין ברכה לבתחלה.

ה. וכן אם היו מסבין לשתיה, או לאכילת פרות; שכל המשנה מקומו, הרי פסק אכילתו, ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שניה לבתחלה על מה שהוא צריך לאכל. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד, אינו צריך לחזור ולברך. אבל במזרחתה של [עץ] תאנה ובא לאכל במערבה, צריך לחזור ולברך.

ו. ברך על הפת, פטר את הפרפרת [מריחה ותוספת] שאוכלין בהן הפת, ממיני התבשיל ופרות, וכיוצא בהן; אבל אם ברך על הפרפרת, לא פטר את הפת. ברך על מעשה קדרה [מיני דגן שנתבשלו בקדירה], פטר את התבשיל [שלא ממיני דגן]; ברך על התבשיל, לא פטר את מעשה קדרה.

ז. גמר בלבו מלאכל או מלשתות, ואחר כך נמלך לאכל או לשתות - אף על פי שלא שנה מקומו, חוזר ומברך; ואם לא גמר בלבו, אלא דעתו לחזור לשתות או לאכל - אפלו פסק כל היום בל, אינו צריך לברך שנית.

ח. היו שותין, ואמרו: 'בואו ונברך ברכת המזון', או 'בואו ונקדש קידוש היום' - נאסר להם לשתות, עד שיברכו או יקדשו; ואם רצו לחזור ולשתות קדם שיברכו או יקדשו, אף על פי שאינם רשאים - צריכין לחזור ולברך 'בורא פרי הגפן', ואחר כך ישתו. אבל אם אמרו: 'בואו ונבדיל', אינן צריכין לחזור ולברך.

ט. היו מסבין לשתות יין, ובא להן מין יין אחר, כגון שהיו שותין אדם והביאו שחר, או ישן והביאו חדש - אינן צריכין לברך ברכת היין פעם שניה; אבל מברכין: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב'.

י. אין מברכין על אכל מכל האוכלין, ולא על משקה מכל המשקין, עד שיבוא לפניו; ואם ברך ואחר כך הביאו לפניו, צריך לחזור ולברך. נטל אכל וברך עליו, ונפל מידו ונשרף או שטפו נהר - נוטל אחר וחוזר ומברך עליו, אף על פי שהוא מאותו המין; וצריך לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' על ברכה ראשונה, כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה. עומד אדם על אמת [תעלת] המים,

יג. שלשה שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק - קוראין לו, כדי שיבין לשמע מה שהן אומרים, ומזמנין עליו והוא בשוק, ויצא ידי חובתו; ולקשיחור למקומו, וברך ברכת המזון לעצמו. אבל עשרה שאכלו, ויצא אחד מהן - אין מזמנין עליו, עד שיחזור וישב במקומו עמהן.

יד. שלשה שאכלו כאחד, וקדם אחד מהן וברך לעצמו - מזמנין עליו, ויצאו השנים ידי חובת זמון; והוא לא יצא בזמון זה, שאין זמון למפרע [אחד ברהמ"ז].

טו. שנים שאכלו, כל אחד ואחד מברך לעצמו; ואם היה אחד יודע ואחד אינו יודע, זה שידע מברך בקול רם, והשני עונה 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, ויוצא ידי חובתו. וכן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה, ויוצאין ידי חובתן; אבל אמרו חכמים: 'תבוא מארה למי שאשתו ובניו מברכין לו'.

טז. במה דברים אמורים שיצאו ידי חובתן? בזמן שאכלו ולא שבעו, שהן חייבין לברך מדברי סופרים, ולפיקח מוציאין אותן קטן או עבד או אשה מידי חובתן. אבל אם אכל ושבע, שנתחייב בברכת המזון מן התורה - אין אשה או קטן או עבד מוציאין אותו מידי חובתו; שכל החייב בדרך מן התורה - אין מוציאין אותו מידי חובתו, אלא החייב באותו הדבר מן התורה כמותו.

יז. הנכנס אצל אחרים, ומצאן מברכין ברכת הזמון - אם מצא המברך אומר 'נברך', הוא עונה 'ברוך' ו'מברך'; ואם מצא האוכלים עונים 'ברוך' שאכלנו, הוא עונה אחריהן 'אמן'.

הלכות ברכות פ"ק ו

א. כל האוכל הפת שמברכין עליה 'המוציא' - צריך נטילת ידים בתחלה וסוף, ואף על פי שהיא פת חלין; ואף על פי שאין ידיו מלכלכות, ואינו יודע להן טמאה - לא יאכל, עד שיטל שתי ידיו. וכן כל דבר שטבולו במשקין - צריך נטילת ידים בתחלה.

ב. כל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקריית שמע, בין לתפלה - מברך בתחלה 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת ידים'; שזו מצות חכמים היא, שנצטוינו בתורה לשמע מהן, שנאמר: "על פי התורה אשר יורוך". ומים אחרונים - אין מברכין עליהן, שאין אלא מפני הסכנה; ולפיקח חייב אדם להזהר בהן ביותר.

ג. נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל, רשות - רצה נוטל, רצה אינו נוטל. ופרות של חלין - אינן צריכין נטילת ידים, לא בתחלה ולא בסוף; וכל הנוטל ידיו לפרות, הרי זה מגסי הרוח [גאוותנים]. כל [מדת] את המלח, (כל שהמלח בו) צריך נטילת ידים באחרונה - שמא יש בו מלח סודמית או מלח שטבעו כטבע מלח סודמית, ויעביר ידיו על עיניו ויסמא; מפני זה חייבין לטל ידים בסוף כל סעודה, מפני המלח. ובמנהגה, פטורין מנטילת ידים בתחלה, מפני שהן טרודין במלחמה; וחייבין באחרונה, מפני הסכנה.

שהשקחה במקונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו. וכן סעודה שעושין אותה אחר הנשואין מחמת הנשואין עד שנים עשר חדש, מברך 'שהשקחה במקונו'.

ו. הכל חייבין בברכת הזמון, בדרך שחייבין בברכת המזון - אפלו כהנים שאכלו קדשי קדשים בעזרה. וכן כהנים וישראלים שאכלו כאחד, ואכלו הכהנים תרומה וישראל חלין - חייבין בזמון. נשים ועבדים וקטנים, חייבין בזמון כחייבין בברכת המזון.

ז. נשים ועבדים וקטנים - אין מזמנין עליהן [אין מצרפים לזימון], אבל מזמנין לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים, מפני הפריצות - אלא נשים לעצמן, או עבדים לעצמן, או קטנים לעצמן; ובלבד שלא יזמנו בשם. אנדרוגינוס (שיש בו סימני נקבות וזכרות) מזמן למינו, ואינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק. והטמטום [שאינו בו לא סימני נקבות ולא זכרות] אינו מזמן כלל. קטן היודע [מבין] למי מברכין - מזמנין עליו, ואף על פי שהוא כבן שבע או כבן שמונה; ומצטרף בין למנין שלשה בין למנין עשרה לזמן עליו. והנכרי, אין מזמנין עליו.

ח. אין מזמנין אלא על מי שאכל מבזית פת ומעלה. שבעה שאכלו פת, ושלשה אכלו עמהן ירק או ציר [ויין מאכלים מבושלים] וכיוצא בזה - מצטרפין לזמן בשם; והוא, שיהא המברך מאוכלי הפת. אבל ששה שאכלו פת, וארבעה ירק - אין מצטרפין, עד שיהא אוכלי הפת רב הנפר. במה דברים אמורים? בעשרה; אבל בשלשה - צריך שיאכל כל אחד מהן בזית פת, ואחר כך מזמנין.

ט. שנים שאכלו וגמרו מלאכל, ובא שלישי ואכל - אם יכולין לאכל עמו כל שהוא אפלו משאר אכלין, מצטרף עמהן. וחסם גדול שבמסבין - הוא שמברך לבדו, אף על פי שלא בא אלא באחרונה.

י. שלשה שאכלו כאחד, אינן רשאין לחלק ולברך כל אחד בנפרד; וכן ארבעה, וכן חמשה. ששה, יש [מותר] להן לחלק [לשתי קבוצות], עד עשרה; עשרה אינן רשאין לחלק, עד שיהיו עשרים; שכל זמן שיחלקו ותהיה ברכת הזמון לכל חלק וחלק בזמון הכל, יש להם לחלק.

יא. שלשה בני אדם שבאו משלש חבורות של שלשה שלשה, אינן רשאין לחלק [ומזמנים אף שלא אכלו יחד]; ואם כבר זמן כל אחד ואחד מהן בחבורה שלו, רשאין לחלק, ואינן חייבין בזמון, שפבר זמנו עליהן. שלשה שישבו לאכל - אף על פי שכל אחד ואחד אוכל משלו, אינן רשאין לחלק.

יב. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד - בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, מצטרפין לזמון אחד; ואם לאו, אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. ואם יש שמש אחד ביניהם, שהוא הולך ומשמש מחבורה זו לחבורה זו - מצטרפין לזמון אחד, אף על פי שאין מקצת אלו רואין מקצת אלו; והוא, שישמעו שתייהן כל דברי המברך בבאור [בבהירות].

יב. בכל הפלים נוטלין לידים, אפלו פלי גללים וכלי אדמה - והוא, שיהיו שלמים. פלי שאינו מחזיק רביעית, או שאין בו רביעית - אין נותנין ממנו לידים.

יג. הכל כשרין לתן לידים, אפלו חרש שוטף וקטן. אם אין שם אחר - מניח הכלי בין ברפיו, וצק על ידיו, או יטה החבית על ידיו, ויטל; או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו, וחוזר וצק בראשונה על השנייה. והקוף, נוטל לידים. **יד.** השקת [אבן חלולה] שדולה האדם [מים] בידו או בגלגל ונותן לתוכה, והמים נמשכין ממנה בצמה והולכין ומשקין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין כאן נותן על ידיו; ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מכח נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין, ספק נוטל ידיו ספק לא נוטל ידיו - ספקו טהור; שכל ספק שבטהרת ידים, טהור.

טז. מים ראשונים - צריך שגיבוי ידיו למעלה, שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזירו ויטמאו את הידים; ואחרונים - צריך שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא כל כח המלח שעל ידיו. מים ראשונים, נטלים בין על גבי כלי בין על גבי קרקע; ואחרונים, אינן נוטלין על גבי קרקע. מים ראשונים, בין בחמי האור [שהוחמו באש] בין בצונן. אחרונים, אין נוטלין בחמין - והוא, שיהיו חמים שהיז סולדת בהן, מפני שאין מעבירין את ההקמא, שאינו יכול לפשפש בהן; אבל אם היו פושרין, נוטלין מהן באחרונה. **יז.** נוטל אדם ידיו שחרית, ומתנה [מכור] עליהן כל היום, ואינו צריך לטל ידיו לכל אכילה ואכילה; והוא, שלא הסיח דעתו מהן; אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך לטל ידיו בכל עת שצריך נטילה.

יח. לט אדם את ידיו במפה, ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה, אף על פי שלא נוטל ידיו. המאכל לאחרים, אינו צריך נטילת ידים; והאוכל, צריך נטילת ידים, אף על פי שאינו נוגע במאכל, אלא אחר הוא המאכלו. והוא הדין לאוכל במגרפה [כעין מזלג], שצריך נטילת ידים.

יט. אסור להאכיל מי שלא נוטל ידיו, אף על פי שהוא נותן לתוף פיו. ואסור לזלזל בנטילת ידים; וצוויים הרבה צווי חכמים על נטילת ידים, והזהירו על הדבר. אפלו אין לו מים אלא כדי לשחות, נוטל ידיו במקצתן, ואחר כך אוכל, ושוחה מקצתן.

כ. צריך אדם לנגב את ידיו, ואחר כך יאכל; וכל האוכל בלא נגוב ידים, כאוכל לחם טמא. וכל הנוטל ידיו באחרונה, מנגב ואחר כך מקבר. ותכף לנטילת ידים, ברפת המזון - לא יפסיק ביניהם בדבר אחר; אפלו לשחות מים אחר שנוטל ידיו באחרונה, אסור עד שיברך ברפת המזון.

ד. עד היכן היא נטילת ידים? עד הפרק [חיבור כף היד והזרוע]; וכמה שעור המים? רביעית לכל שתי הידים. וכל שחוצץ בטבילה, חוצץ בנטילת ידים; וכל [סוג מים] העולה [המשלים] למידת המקנה [מ' סאה], עולה לשעור רביעית.

ה. כל הצריך נטילת ידים - אם הטביל ידיו במי מקנה, אינו צריך דבר אחר; ואם הטבילן במים שאין בהן שעור מקנה, או במים שאובין שבקרקע, לא עשה כלום, שאין המים השאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה.

ו. כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים עצמן, שלא יהיו פסולי לנטילת ידים; ובשעור, שיהיה בהן רביעית לכל שתי הידים; ובכלי, שיהיו המים שנוטלין בהן בכלי; ובנוטל, שיהיו המים באין מכח נותן.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים - שנוי מראה, וגלוי, ועשיית מלאכה בהן, והפסד שמונע את הבהמה מלשתות מהן. ביצר? מים שנשתנו מראיהן - בין בכלים בין בקרקעות, בין מחמת דבר שנפל לתוכם בין מחמת מקומן - הרי אלו פסולין. וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן מן השתיה, נפסלו לנטילת ידים [שמא נחש נתן בהם ארס].

ח. כל מים שנעשה בהן מלאכה - נעשו שופכין, ופסולין לנטילת ידים. ביצר? מים שאובין שהדיח בהן כלים, או ששרה בהן פתו, וכיוצא בזה, בין בכלים בין בקרקעות - פסולין לנטילת ידים. הדיח בהן כלים מודחין או חדשים, לא פסלן. מים שהנחתום מטביל בהן את הכעכין [עוגות יבשות], פסולין; ושהוא חופן [נוטל בכפו] מהן בשעת לישה, כשרין - שהמים שבחפניו, הן שנעשו בהן מלאכה, אבל המים שחופן מהם, הרי הן בכלשרותן.

ט. וכל מים שנפסלו מלשתיה הפלג - כגון שהיו מרים או מלוחין או עכורין או ריחן רע, עד שלא ישתה אותן הפלג - בכלים, פסולין לנטילת ידים; ובקרקעות, כשרין להטביל בהן. חמי טבירה - במקומן, מטבילין בהן את הידים; אבל אם נוטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה [משך מהן תעלה] למקום אחר - אין נוטלין מהן לא ראשונים ולא אחרונים, מפני שאינן ראויין לשתיה הבהמה.

י. יש לנוטל [לכתיחילה] לתן על ידיו מעט מעט, עד שיתן פשעור; ואם נתן הרביעית כלה בשטיפה אחת, כשר. נוטלין ארבעה [או] חמשה [בני אדם] זה בצד זה, או יד זה על גבי יד זה, בשטיפה אחת - וכלכד שירפו ידיהן [לא יחקו ידיהם זו לזו], כדי שיכבא ביניהן המים, ויהיה באותה השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד.

יא. אין נותנין לידים לא בדפנות הכלים [שנשברו], ולא בשולי [תחתית] המחץ [כלי חרס גדול], ולא בחרסים [שברי חרס], ולא במגופת [מכסה] הקבית. ואם תקן [הרחיב] המגופה לנטילה, נותנין ממנה לידים; וכן החמת [נוד] שתקנה, נותנין בה לידים. אבל שק וקפה - אף על פי שתקנו, אין נותנין מהן לידים. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו כלי. וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מידי טמא - אין נותנין בהם לידים, מפני שהן שכרי כלים.

יום שישי

הלכות ברכות פרק ז

א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרף ארץ; ואלו הן: כשנכנסין לסעודה, גדול שבכלן נוטל ידיו תחלה, ואחר כך נכנסין, ויושבין מסבין. וגדול מסב בראש, ושני לו למטה ממנו; היו שלש מטות, גדול מסב בראש, ושני לו למעלה ממנו, ושלישי לו למטה ממנו.

ב. בעל הבית מברך 'המוציא', ומשלים [מסיים] הברכה ואחר כך בוצע; והאורח מברך ברכת המזון, כדי שיברך לבצל הבית. ואם היה בלן בעלי הבית - גדול שבכלן בוצע, והוא מברך ברכת המזון.

ג. אין הבוצע ראשי לבצע, עד שיביאו מלח ולפתן וכל דבר הנאכל עם הפת [לפני כל אחד ואחד, אלא אם כן נתפנונו לאכל פת תרבה [כמות שהיא]]. ואינו בוצע לא פרוסה קטנה, מפני שהוא נראה כצר עין, ולא פרוסה יותר מכפיצה, מפני שנראה כרעבתן; ובשבת יש לו לבצע פרוסה גדולה. ואינו בוצע, אלא ממקום שבשל [נאפה] יפה יפה.

ד. מצוה מן המבחר, לבצע מכפר שלמה; אם היה שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים, מניח פרוסה בתוך שלמה, ובוצע משתייהן, כדי שיבצע מחטים ומשלמה. בשבת ובימים טובים, חייב לבצע על שתי כפרות; נוטל שתייהן בידי, ובוצע אחת מהן.

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד, והאחד נוטל בידי; ואינו נותן בידי האוכל, אלא אם כן היה אבל. והבוצע, הוא פושט ידיו תחלה ואוכל; ואין המסבין ראשין לטעם, עד שיתעם המברך; ואין הבוצע ראשי לטעם, עד שיכלה 'אמן' מפי רב המסבין. ואם רצה הבוצע לחלק כבוד לרבו, או למי שהוא גדול ממנו בחכמה, ויניחנו לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו.

ו. שנים, ממתינין זה לזה בקערה [אם אחד הפסיק לצורך שותיה וכיו"ב]; שלשה, אין ממתינין. גמרו [הפסיקו] מהן שנים, השלישי מפסיק עמהן; גמר אחד מהן, השנים אין מפסיקין לו, אלא אוכלין והולכין, עד שגמרין. אין משיחין בסעודה, כדי שלא יבוא לידי סכנה. ומפני זה, אם בא להן יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאם ברח אחד ויצנה העונה 'אמן' בשעת הפליעה, יבוא לידי סכנה. ואין מסתכלין בפני האוכל, ולא במנתו, שלא לבישו.

ז. השמש העומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן; ודרך רחמנות היא לתן לתוך פיו מכל תבשיל ותבשיל, כדי לישוב דעתו. ואם נתנו לו יין, מברך על כל כוס וכוס שנותנין לו, מפני שאין שתייתו תלויה ברצונו, אלא ברצונם.

ח. יצא אחד מן המסבין להשתין מים, נוטל ידו אחת [וזו שנגעה] ונכנס; דבר עם חברו והפליג [שהח], נוטל שתי ידיו ונכנס. ואם היה מסבין לשתייה, נכנס ויושב במקומו ונוטל ידיו, ואחר כך מחזיר פניו לאורחין; ולמה נוטל במקומו? שמה ידמו שלא נוטל ידיו, מפני שאין שם אכילה.

ט. אין מניחין בשר חי [שאינו מבושל] על הפת, ואין מעבירין כוס מלא [משקין] על הפת, ואין סומכין את הקערה בפת. ואין זורקין את הפת, ולא את התכיתות; ולא את האכלין שאין להן קלפין, כגון תותים ותאנים וענבים, מפני שהן נמאסין. ומתיר להמשיך [להזרים] יין בצנורות בבתי חתנים; וזורקין לפנייהם קליות ואגוזים בימות החמה, אבל לא בימות הגשמים, מפני שנמאסין. ואין נוטלין ידים ביין, בין חי בין מזוג. וכן אין מפסידין שאר אכלין ומשקין, דרף בויזי ובציטה [ולזול].

י. אסור לאורחין לטל כלום ממה שפלגיהם, ולתן בידי בנו או בתו של בעל הבית - שמה יתבדש בעל הסעודה, שהרי אין לו אלא מה שהביא לפנייהם, ונמצאו הקטנים נוטלין אותו והולכין. לא ישלח אדם לחברו חבית יין, ושמן צף על פניה - שמה ישלח לו אדם חבית שפלה שמן, וידמה שהיא יין, ושמן הוא שעל פניה בלבד, ויזמן אורחים, ויתבדש. וכן כל פיוצא בדברים אלו, המביאין לידי בושח בעל הסעודה - אסורין.

יא. גמרו מלאכל - מסלקין את השלחן ומכבדין [מטאטאים] את המקום שאכלו בו, ואחר כך נוטלין את ידיהן; שמה ישאר שם פרווין שיש בהן פזית, שאסור להלך עליהן ולרחץ עליהן; אבל פרווין שאין בהן פזית, מתיר לאבדן בידי.

יב. הביאו להם מים לנטילה - כל שמברך ברכת המזון, הוא נוטל ידיו תחלה, כדי שלא ישב הגדול וידיהו מזהמות, עד שיטל אחר. ושאר הסועדין, נוטלין ידן בסוף זה אחר זה; ואין מכבדין בדרך זה [טול לפניי], שאין מכבדין בידים מזהמות, ולא בדרךים, ולא בגשמים [לומר לגדול "לך לפניי"] - אלא בפתח הראוי למזונה, ובשעת כניסה.

יג. גמרו לטל את ידיהן, ונגבוי ידיהן, וברכו ברכת המזון, והביאו את המגמר [בשמים] - הגדול שברך ברכת המזון, הוא מברך על המגמר, וכלן עונין 'אמן'.

יד. אם היה שם יין - מביאין כוס מחזיק רביעית, או יתר על רביעית, ומביאין מין בשמים; או חזו את היין בימינו, ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברכת המזון; ואחר כך מברך על היין, ואחר כך מברך על הבשמים. אם היה הבשמים שמן ערב וכיוצא בו, טחו בראש השמש [מנגב ריח הבשמים על ראש שמשו]; ואם היה השמש תלמיד חכמים, טחו [מנגבו] בפתל, כדי שלא יצא מבשם לשוק.

טו. אף על פי שאין ברכת המזון טעונה יין, אם ברח על היין פמנה שאמרנו, צריך שידיח כוס של ברכה מבפנים, וישטף אותו מבחוץ; וימלאנו יין חי, ויבין שהגיע לברכת 'הארץ', נותן לתוכו מעט מים, כדי שיהא ערב לשתייה. ואין משיחין על כוס של ברכת המזון, אלא הכל שותקין, עד שתכלה ברכת המזון והיין, וישתו.

הלכות ברכות פרק ח

א. כל פרות האילן - מברכין עליהן בתחלה 'בורא פרי העץ', ובסוף 'בורא נפשות רבות'; חוץ מחמשת המינין

תכלין, ואינן אכל. וכן אכלין שאינן ראויין לאכילה, ומשקין שאינן ראויין לשתייה - אינן טעונין ברכה, לא לפניהן ולא לאחריהן.

ח. הפת שעפשה, והיין שהקרים [החמיץ], ותבשיל שעברה צורתו, והנוכלות [פירות שנשרו מהעץ] שהן פגין [קודם שהתבשלו], והשכר, והחמץ, והגובאי [מין חלב], והמלח, והכמהין [מין פטריות], והפטירות - על כן הוא מברך תחלה 'שהכל'. וכל שמברכין לפניו 'שהכל', מברכין לאחריו 'בורא נפשות רבות על כל מה שברא, חי העולמים'. וכל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו. ט. שמרים [של יין] שנתן עליהם שלשה [מדות] מים, והוציא ארבעה - מברך עליהן 'בורא פרי הגפן', שזה יין מזוג הוא; הוציא פחות מארבעה - אף על פי שיש בהן טעם יין, מברך עליהן תחלה 'שהכל'.

י. ברוך על פרות האילן 'בורא פרי האדמה' - יצא; ועל פרות הארץ 'בורא פרי העץ' - לא יצא. ועל הכל, אם ברוך 'שהכל' - יצא, ואפילו על הפת ועל היין.

יא. לקח כוס של שכר בידו, והתחיל הברכה על מנת לומר 'שהכל', וטעה ואמר 'בורא פרי הגפן' - אין מחזירין אותו. וכן אם היו לפניו פרות הארץ, והתחיל הברכה על מנת לומר 'בורא פרי האדמה', וטעה ואמר 'בורא פרי העץ' - אין מחזירין אותו. וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן, ופתח וברך על מנת לומר 'בורא מיני מזונות', וטעה ואמר 'המוציא לחם' - יצא; מפני שבשעה שהזכיר השם והמלכות, שהן עקר הברכה, לא נתכונן אלא לברכה הראויה לאותו המין, והואיל ולא היה בעקר הברכה טעות, אף על פי שטעה בסופה - יצא, ואין מחזירין אותו. יב. כל הברכות האלו שנסתפק לו בהן אם ברוך אם לא ברוך - אינו חוזר ומברך, לא בתחלה ולא בסוף; מפני שהן מדברי סופרים. שבת והקנים אכלין לתוך פיו בלא ברכה - אם היו משקין - בולען, ומברך בסוף; ואם היו פרות שאם זרקן ימאסו, כגון תותים וענבים - מסלקן לצד אחד ומברך. ואחר כך בולען; ואם אינן נמאסין, כגון פולים ואפונים - פולטן מפיו עד שיברך ופיו פנוי, ואחר כך אוכל.

יג. היו לפניו מינין הרבה - אם היו ברכותיהן שוות - מברך על איזה מהן שירצה, ופותר את השאר; ואם אין ברכותיהן שוות - מברך על כל אחד מהן ברכה הראויה לו, ואי זה מין שירצה להקדים מקדים. ואם אינו רוצה בזה יותר מזה - אם יש ביניהן אחד משבעת המינים, עליו הוא מברך תחלה; וכל הקודם בפסוק, קודם לברכה. והשבעה, הן האמורין בפסוק זה: 'ארץ חטה ושעורה, ויבן ותאנה ורמון; ארץ זית שמן, ודבש זה, הן התמרים; והתמרים קודמין לענבים' - שהתמרים שני ל'ארץ' [השני שבפסוק], והענבים שלישי ל'ארץ' [הראשון]. יד. ברכה אחת שמעין שלש של חמשת מיני הפירות ושל יין, היא של מיני הדגן; אלא ששל הפירות הוא אומר: 'על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ המדה וכו'; ועל היין הוא אומר: 'על הגפן ועל פרי הגפן'.

הפתובין בתורה, והן ענבים ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים - שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש. וכל פרות הארץ והירקות - מברכין עליהן בתחלה 'בורא פרי האדמה', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. ודברים שאין גדולן מן הארץ, כגון בשר וגבינה ודגים וביצים ומים וחלב ודבש וכיוצא בהן - בתחלה מברך 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. והשותה מים שלא לרבות צמאו - אינו טעון ברכה, לא לפניו ולא לאחריו.

ב. הסוחט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן בתחלה 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות'; חוץ מן הענבים והזיתים - שעל היין הוא מברך בתחלה 'בורא פרי הגפן', ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ועל השמן הוא מברך בתחלה 'בורא פרי העץ'. במה דברים אמורים? שהיה חושש בגרונו ושתה מן השמן עם מי השלקות וירקות מבושלים וכיוצא בהן, שהרי נהנה בשתייתו; אבל אם שתה השמן לבדו, או שלא היה חושש בגרונו - מברך עליו 'שהכל', שהרי לא נהנה בטעם השמן.

ג. פרות או ירקות שדרפן להאכל חיים - אם בשלן או שילקן [בישולם הרבה ונימוחו], מברך עליהן בתחלה 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות'. וירקות שדרפן להאכל שלוקין, כגון כרוב ולפת [מין ירק] - אם אכלן חיים, מברך עליהן בתחלה 'שהכל'. ודברים שדרפן להאכל חיים ומבשלין - אכלן בין חיים בין מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן; אם היו פרות עץ, מברך 'בורא פרי העץ'; ואם היו פרות אדמה או ירקות, מברך 'בורא פרי האדמה'.

ד. ירקות שדרפן להשלק ששילקן - מברך על מי שלק שילקן 'בורא פרי האדמה'; והוא, ששילקן לשותה מימיהן, שמימי שלקות בשלקות, במקום שדרפן לשותתן. דבש תמרים, מברכין עליו תחלה 'שהכל'. אבל תמרים שמעבן בידו, והוציא גרעיניו שילקן, ועשבן כמו עסה - מברך עליהן בתחלה 'בורא פרי העץ', ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. ה. הקנים המתוקים שסוחטין אותן, ומבשלין מימיהן עד שינקא [ייעשה גוש] וידמה למלח - כל הגאונים אמרו, שמברכין עליו 'בורא פרי האדמה', ומקצתם אמרו, 'בורא פרי העץ'; וכן אמרו, שהמוציא אותן קנים, מברך 'בורא פרי האדמה'. ואני אומר שאין זה פרי, ואין מברכין עליו אלא 'שהכל'; שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי האור [ע"י בישול באש], גדול מדבש תמרים שלא נשתנה, ומברכין עליו 'שהכל'.

ו. הקור, והוא ראש הדקל שהוא כמו עץ לכן - מברך עליו בתחלה 'שהכל'. קפרס [עלים] של צלף [מין אילן] - מברך עליו 'בורא פרי האדמה', מפני שאינו פרי; והאבינות [גרגירים] של צלף, הן הפרי שהן בצורת תמרים דקים קטנים - ומברך עליהן 'בורא פרי העץ'.

ז. הפלפלין והזנגביל [מין קינמון] - בזמן שהן רטבין, מברך עליהן תחלה 'בורא פרי האדמה'; אבל יבשין, אינן טעונין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן - מפני שהן

הרבה, מברך עליו 'בורא מיני בשמים'. נכנס לחנותו של בושם שיש בה מיני הרבה, מברך 'בורא מיני בשמים'. אם ישב שם כל היום כלו, אינו מברך אלא אחת; נכנס ויצא נכנס ויצא, מברך על כל פעם ופעם.

ו. השושנה וחלפי הים [צמחים שבשפת הים], מברכין עליהן 'בורא עצי בשמים'. נרגס [מין צמח] של גנה, 'בורא עצי בשמים'; ושל שדה, 'בורא עשבי בשמים'. הנוד, ומי הנוד, והלבונה, והמצטקי [שרף היוצא מעץ הנקרא שרף], וכיוצא בהן - 'בורא עצי בשמים'.

ז. שלשה מיני ריח טוב, אין מברכין עליהן; ואלו הן: ריח טוב שאסור להריח בו, וריח טוב העשוי להעביר ריח רע, וריח טוב שלא נעשה להריח בפעמו של ריח זה.

ח. פיצד? בשמים של עבודה זרה, ובשמים שעל ערוה מן העריות - אין מברכין עליהן, לפי שאסור להריח בהן. בשמים של מתים, ובשמים של בית הפסא, ושמן העשוי להעביר את הזנה - אין מברכין עליהן, לפי שנעשו להעביר ריח רע. מגמר שמגמרין בו את הכלים ואת הפגדים - אין מברכין עליו, לפי שלא נעשה להריח בפעמו של מגמר. וכן המריח בגדים המגמרין, אינו מברך, לפי שאין שם עקר בשם, אלא ריח בלא עקר.

ט. בשמים של מסכה [סעודה] של גוים - אין מברכין עליהן; שפתם מסכת גוים, לעבודה זרה. היה מהלך חוץ לפרך והריח ריח טוב - אם רב העיר גוים, אינו מברך; ואם רב ישראל, מברך. נתערב ריח שמברכין עליו, בריח שאין מברכין עליו - הולכין אחר הרב.

שבת קודש

הלכות ברכות פרק י

א. ברכות אחרות ודברים אחרים הרבה שאין בהן פתיחה [בברור] ולא חתימה [בברור], תקנו חכמים דרך שבת והודיה להקדוש ברוך הוא, כמו ברכות התפלה שפבר פתבונם; והם אלו: הבונה בית חדש, והקונה כלים חדשים בין יש לו פיוצא בהן בין אין לו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שהחנינו וקנינו והגיענו לזמן הזה'. ב. וכן הוואה את חברו לאחר שלשים יום, מברך 'שהחנינו'; ואם ראהו לאחר שנים עשר חדש, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מחיה המתים'. הוואה פרי המתחדש משנה לשנה, בתחלת ראיתו מברך 'שהחנינו'. ג. שמע שמועה טובה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב'; שמע שמועה רעה, מברך: 'ברוך דין האמת'. וחיב אדם לברך על הרעה בטובת נפש, כדרך שמברך על הטובה בשמחה - שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", ובכלל אהבה זו היתרה שנוצטוינו בה, שאפלו פעת שייצר לו, יודה וישבח בשמחה.

ד. הגיעה אליו טובה, או ששמע שמועה טובה - אף על פי שהדברים מאין, שטובה זו תגרום לו רעה - מברך 'הטוב והמטיב'; וכן אם נגעה אליו רעה, או ששמע

וחותם בשתיקה: 'על הארץ ועל הפרות'; ואם היה בארץ ישראל, חותם בהן: 'על הארץ ועל פרותיה'. ויש מי שמוסיף בברכה שמעין שלש, קדם חתימה: 'כי אל טוב ומטיב אתה', שהוא מעין ברכה רביעית; ויש מי שאומר שלא תקנו ברכה רביעית אלא בברכת המזון בלבד.

טו. שתי יין ואכל תמרים ואכל תבשיל של חמשת מיני דגן, מברך באחרונה ככה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפלפלה, ועל הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה, ועל ארץ חמדה וכו'; וחותם: 'ברוך אתה ה', על הארץ, ועל המחיה, ועל הפרות'.

טז. אכל אם אכל פשר ושתה יין - מברך בסוף על זה בפני עצמו, ועל זה בפני עצמו. אכל תאנים או ענבים, ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן - מברך בסוף ברכה אחת מעין שלש, והיא כוללת הכל, מפני שכלן פרות העץ הן. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות ברכות פרק ט

א. כשם שאסור לו לאדם להנות במאכל או במשקה קדם ברכה - כך אסור לו להריח ריח טוב קדם ברכה. וכיצד מברכין על ריח טוב? אם היה זה שיש לו הריח עץ או מין עץ, מברך עליו 'בורא עצי בשמים'; ואם היה עשב או מין העשב, מברך 'בורא עשבי בשמים'; ואם היה לא מעץ ולא מאדמה, כגון המור [מין עץ] שהוא מן [הדם של] החיה [שבחוד] - מברך 'בורא מיני בשמים'; ואם היה פרי הראוי לאכילה, כגון אתרוג ותפוח - מברך 'שנתן ריח טוב בפרות'. ועל הכל - אם אמר 'בורא מיני בשמים', יצא.

ב. אין מברכין על המגמר [בשמים המונחים על גחלים בוערות להדיף ריחם], עד שתעלה תימורתו [עשנו]. וכיצד מברכין עליו? אם היה זה הנשרף שנתן ריח עץ, מברכין 'עצי בשמים'; ואם היה עשב, מברכין 'עשבי בשמים'; ואם היה ממין חיה וכיוצא בה, מברכין 'בורא מיני בשמים'.

ג. שמן של אפרסמון וכיוצא בו, מברך עליו 'בורא שמן ערב'; אבל שמן זית שכבשו או שטחנו עד שחזר ריחו נודף, מברך עליו 'בורא עצי בשמים'. שמן שבשמו [ערבו עם בשמים] פצין שמן המשתה, מברך עליו 'בורא מיני בשמים'. הביאו לפניו שמן והדס, מברך על ההדס ופוטט את השמן, מפני שברכה אחת לשניהן, והיא 'עצי בשמים'.

ד. היו לפניו בשם שהוא עץ ובשם שהוא עשב, אין ברכת אחד מהן פוטרת את חברו, אלא מברך על זה לעצמו, ועל זה לעצמו. הביאו לפניו יין ושמן - אוחדו יין בימינו, ושמן בשמאלו; ומברך על היין ושותהו, וחוזר ומברך על השמן ומריח בו, וטחו בראש השמש [שלא יצא לשוק בידים מבושמות]; ואם היה השמש תלמיד חכמים, טחו בכתל.

ה. דבר שהוא ספק אם מן העץ אם מן האדמה, מברך עליו 'בורא מיני בשמים'; בשם שערכו הכולל ממין

לעובדי רצונו'. מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה - אם בארץ ישראל הוא - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעקר עבודה זרה מארצנו'; ואם בחוצה לארץ הוא - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעקר עבודה זרה מן המקום הזה'; ואומר בשתיקה: 'בשם שעקרת מן המקום הזה, כף תעקר מכל המקומות, ותשיב לב עובדיהן לעבדך'.

י. הרוצה בתי ישראל בישכון - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מציב גבול אלמנה'; בחרפנו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, דין האמת'. הרוצה קברי ישראל - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר יצר אתכם בדין, וזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, והחיה אתכם בדין, והמית אתכם בדין, והוא עתיד להקים אתכם לחי' העולם הבא בדין; ברוך אתה ה', מחיה המתים'.

יא. הרוצה שש מאות אלף בני אדם באחד - אם גוים הן - אומר: "בושה אמכם מאד, חפרה יולדתכם; הגה אחרית גוים, מדבר ציה וצרכה"; ואם ישראל הן, ובארץ ישראל - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, חכם הרזים'. הרוצה מחכמי אמות העולם - אומר: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שנתן מחכמתו לבשר ודם'; מחכמי ישראל, מברך: 'שנתן מחכמתו ליראיו'; מלכי אמות העולם, מברך: 'שנתן מכבודו לבשר ודם'; מלכי ישראל, מברך: 'שנתן מכבודו ליראיו'.

יב. הרוצה את הכושי, ואת המשנין בצורת פניהן או באבריהן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, משנה הבריות'. הרוצה סומה, או קטע [בידיו או ברגליו], ומכיל שחין, ובתקנין [מלאים בהרות], וכיוצא בהן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, דין האמת'; ואם נולדו בן ממעי אמן, מברך: 'משנה הבריות'. הרוצה פיל וקוף וקפוף [מיו עור], מברך: 'ברוך משנה הבריות'.

יג. הרוצה בריות טובות ומתקנות ביותר, ואילנות טובות - מברך: 'שפכה לו פעולמו'. היוצא לשדות ולגנות בימי ניסן, וראה אילנות פורחות ונצנים [פרחים] עולים - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא חסר פעולמו כלום, וברא בו בריות טובות נאות, כדי להתנאות בהן בני אדם'.

יד. על הרוחות שנסבבו בוצע [בסערה], ועל הפרקים, ועל הרעמים, ועל קול ההברה [רעש] שתשמע בארץ כמו רחים גדולים, ועל האור שבאור שיראו כאלו הן פוככים נופלים ורצים ממקום למקום, או כמו פוככים שיש להן זנב - על כל אחד מאלו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שכחו מלא עולם'; ואם רצה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עושה בראשית'.

טו. על ההרים, ועל הגבעות, על המדברות, ועל הימים, ועל הנהרות - אם ראה אחד מהן אחר שלשים יום - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עושה בראשית'. הרוצה את הים הגדול [אוקיינוס] משלשים יום

שמועה רעה - אף על פי שהדברים מראין, שרעה זו גורמת לו טובה - מברך 'דין האמת'; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על מה שארע עתה.

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך 'שהחנינו'; ואם היתה שלו ושל אחרים, מברך 'הטוב והמטיב'. ואם אין לו שדה, מברך: 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו, על כל טפה וטפה שהורדת לנו; ואלו פינו מלא שירה בים, ולשוננו רנה כהמון גליו, וישפותינו שבח כמרחבי הרקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וירדנו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כבאלות - אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו, ולברך את שמך מלכנו, אפילו על אחת מאלף אלפי אלפים ורב רבבי רבבות פעמים הטובות שעשית עמנו ועם אבותינו מלפנים - ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, ברעב וזנתנו, ובשבע כלכלתנו, ומחרב הצלתנו, ומדבר מלטתנו, ומחלואים רעים רבים דליתנו מלכנו; ועד הנה עזרנו ורחמך ה' אלהינו, ולא עזבונו חסדיך. על כן, אברים שפלגת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפנו, ולשון אשר שמת בתוך פינו - הן הם ברנה יודו לך, ויברכו את שמך, מלכנו. ברוך אתה ה', רב ההודיות אל התשבוחות'.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירבו המים על הארץ, ויעלו אבעבועות מן המטר על פני המים, וילכו האבעבועות זה לקראת זה.

ז. אמרו לו: 'מת אביו וירשתו' - אם יש עמו אחין - מברך בתחלה 'דין האמת', ואחר כך 'הטוב והמטיב'; ואם אין עמו אחים, מברך 'שהחנינו'. קצבו של דבר - שכל טובה שהיא לו ולאחרים, מברך 'הטוב והמטיב'; וטובה שהיא לו לבדו, מברך 'שהחנינו'.

ח. ארבעה צריכין להודות - חולה שנתרפא, וחסיד שניצא מבית האסורים, ויוצאי הים כשיצלו, והולכי דרכים כשיגיעו ליישוב; וצריכין להודות בפני עשרה, ושנים מהם חכמים, שנאמר: "וירוממוהו בקהל עם, ובמושב זקנים יהללוהו". וכיצד מודה? עומד ביניהן ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הגומל לחיבים טובות, שגמלני כל טוב'; וכל השומעין אומרים: 'שגמלך טוב, הוא יגמלך, סלה'.

ט. הרוצה מקום שנעשו בו נסים לישראל, כגון ים סוף ומעברות הירדן [שעברו בו ישראל בימי יהושע] - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו במקום הזה'; וכן כל מקום שנעשה בו נס לרבים. אבל מקום שנעשה בו נס ליחיד - אותו היחיד ובנו וכן בנו מברך כשיראה אותו המקום: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה לי נס במקום הזה', או: 'שעשה נס לאבי במקום הזה'. הרוצה גב אריות [שהושלך בו דניאל], וכבשן האש [שהושלכו בו חנניה מישאל ועזריה] - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נס לצדיקים במקום הזה'. הרוצה מקום שעובדין בו עבודה זרה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שנתן ארץ אפים

חלקי מיושבי קרנות; שאני משכים, והם משכימין - אני משכים לדברי תורה, והם משכימין לדברים בטלים; אני עמל, והם עמלין - אני עמל ומקבל שכר, והם עמלין ואינן מקבלין שכר; אני רץ, והם רצים - אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצין לבאר שחת.

כח. הנכנס לפרך - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לפרך זה לשלום'; ואם נכנס בשלום - אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהכנסתני לשלום'. וכשיבקש לצאת - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתוציאני מפרך זה לשלום'; יצא בשלום - אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהוצאתני מפרך זה לשלום'; וכשם שהוצאתני בשלום, כך תוליכני לשלום, ותסמכני לשלום, ותציעדני לשלום, ותצילני מפרך כל אויב ואורב בדרך.

כו. כללו של דבר: לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא, ויבקש רחמים; ויתן הודיה על שעבר, ויודה וישבח כפי כחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד, הרי זה משבח.

הלכות ברכות פרק יא

א. כל הברכות כפול - פותח בהם ב'ברוך', וחותם בהם ב'ברוך'; חוץ מברכה אחת שהיא של קרית שמוע, וברכה הסמוכה לה בברכה, וברכת הפרות והדומה לה, וברכת עשית המצוות. ואלו הברכות שאמרנו שהן דרך שבח והודיה - יש מהן שהוא פותח ב'ברוך', ואינו חותם, ויש מהן שהוא חותם ב'ברוך', ואינו פותח, אלא מעט מברכות המצוות, כגון ברכת ספר תורה, וכגון רואה קברי ישראל - מאלו שהן דרך שבח והודיה. אבל שאר ברכות המצוות כפול - פותח בהן ב'ברוך', ואינו חותם.

ב. יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדף עד שייעשה אותה, כגון תפילין וספה ולולב ושופר; ואלו הן הנקראין 'חובה', לפי שאדם חייב על כל פנים לעשותן. ויש מצוות שאינן חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה [לגג] - שאין אדם חייב לשפן בבית החיב במזוזה, כדי שייעשה מזוזה, אלא אם רצה לשפן כל ימיו באהל או בספינה, ישוב; וכן אינו חייב לבנות בית, כדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה שבין אדם להקדוש ברוך הוא, בין מצוה שהיא חובה, בין מצוה שאינה חובה - מברך עליה קדם לעשייתה.

ג. וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים - בין מצוות שהן חובה מדבריהם [מדברבן], כגון מקרא מגלה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה, בין מצוות שאינן חובה, כגון ערוב [חצירות; תבשילין] ונטילת ידים - מברך על הכל קדם לעשייתן, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות'. והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך - תעשה". נמצא ענין הדברים והצוין, כך הוא - אשר קדשנו במצוותיו, שצוה בהן לשמע מאלו, שצונו להדליק נר של חנוכה, או לקרות את המגלה; וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים.

לשלושים יום או יותר - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, העושה את היום הגדול'.

טז. הרואה קשת בענן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, זוכר הברית, נאמן בבריתו, וקיים במאמרו'. הרואה לבנה בחדושה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם, חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידתם, ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם, פועלי אמת שפעלתם אמת; וללבנה אמר שתתחדש, להיות עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידין להתחדש כמותה, ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו; ברוך אתה ה', מחדש חדשים'.

יז. וצריך לברך ברכה זו מעמד; שכל המברך על החדש בזמנו, באלו הקביל פני שכינה. ואם לא ברח עליו בלילה הראשון - יש לו לברך עליו עד ששה עשר יום בחודש, עד שתמלא פגימתו [יתמלא עיגולה].

יח. הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחלת המזוזר של שמונה ועשרים, שהתקופה בתחלת ליל רביעי - פשוטה אותה ביום רביעי בפקר, מברך 'עושה בראשית'. וכן כשתחזור הלבנה לתחלת מזל טלה בתחלת החדש, ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום; וכן כשיחזור כל כוכב וכוכב מחמשת הכוכבים הנשארים לתחלת מזל טלה, ולא יהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום; וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצה המזרח - על כל אחד מאלו, מברך 'עושה בראשית'.

יט. הרואה בתי אמות העולם בישובן, אומר: "בית גאים, יסח ה'"; בחרבן, אומר: "אל נקמות, ה' אל נקמות, הופיע". וכן אם ראה קברי אמות העולם, אומר: "בושה אמכם מאד, חפרה יולדתכם".

כ. הנכנס למרחץ - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לשלום, ותוציאני לשלום'; ותצילני מזה ומפיוצא בזה, לעתיד לבוא. וכשיצא מן המרחץ, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהצלתני מן האור'.

כא. הנכנס להקזיז דם - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שיהא עסק זה לי לרפואה, כי רופא של חנם אתה'; וכשיצא, אומר: 'ברוך רופא חולים'.

כב. ההולך למד את גרנו [למדוד כמות פירותיו] - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתשלח ברכה במעשה ידי'; התחיל למד, אומר: 'ברוך השולח ברכה בברי הנה' [ערימה]. מיד ואחר כך בקש רחמים, הרי זו תפלת שוא; וכל הצוץ לשעבר, הרי זו תפלת שוא.

כג. הנכנס לבית המדרש - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אפשל בדבר הלכה, שלא אמר על טמא טהור, ועל טהור טמא, על מדר אסור, ועל אסור מדר; ואל אפשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי [על כשלוני]; ואל יכשלו חברי, ואשמח בהם'.

כד. וכיצאנו מבית המדרש, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת

יא. כל העושה מצוה, בין שהיתה חובה עליו בין שאינה - אם עשה אותה לעצמו, מברך 'לעשות'; עשה אותה לאחרים, מברך 'על העשיה'.

יב. כיצד? לבש תפלין, מברך 'להניח תפלין'; נתעטף בציצית, מברך 'להתעטף בציצית'; ישב בספה, מברך 'לישב בספה'. וכן הוא מברך 'להדליק נר של שבת', ו'לגמור את הלל'. וכן אם קבע מזוזה לביתו, מברך 'לקבע מזוזה'. עשה מעקה לגגו, מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'; הפריש תרומה ומעשרות לעצמו, מברך 'להפריש'; מל את בנו, מברך 'למול את הבן'; שחט פסחו וחיגיתו, מברך 'לשחט'.

יג. אבל אם קבע מזוזה לאחרים, מברך 'על קביעת מזוזה'; עשה להן מעקה, מברך 'על עשיית מעקה'; הפריש להם תרומה ומעשרות, מברך 'על הפרשת תרומה'; מל את בן חברו, מברך 'על המילה'. וכן כל פיוצא באלו.

יד. עשה המצוה לו ולאחרים באחד - אם היתה מצוה שאינה חובה, מברך 'על העשיה'; לפיכך הוא מברך 'על מצות ערוכ'. היתה חובה ונתפנן להוציא עצמו מידי חובה, ולהוציא אחרים - מברך 'לעשות'; לפיכך הוא מברך 'לשמע קול שופר'.

טו. נטל את הלולב - מברך 'על נטילת לולב'; שפיון שהגביהו, יצא ידי חובתו. אבל אם ברך קדם שישל - מברך 'לטל לולב', כמו 'לישב בספה'. ומכאן אתה למד, שהמברך אחר שעשה, מברך 'על העשיה'. אבל נטילת ידים ושחיטה, הואיל וכדברי הרשות הן - אפלו שחט לעצמו - מברך 'על השחיטה' ו'על פסוי הדם', ו'על נטילת ידים'. וכן הוא מברך 'על בעור חמץ', בין שפדק לעצמו בין שפדק לאחרים - שמעט שגמר בלבו לבטל, נעשת מצות הבעור קדם שיפדק, כמו שיתבאר במקומו.

טז. כל דבר שהוא מנהג - אף על פי שמנהג נביאים הוא, כגון נטילת ערבה בשביעי של חג, ואין צריך לומר מנהג חכמים, כגון קריאת ההלל בראשי חודשים ובחלו של מועד של פסח - אין מברכין עליו. וכן כל דבר שיסתפק לו אם טעון ברכה אם לאו, עושין אותו בלא ברכה. ולעולם יזהר אדם מברכה שאינה צריכה, ויברכה בברכות הצריכות; וכן דוד אומר: "בכל יום אברכה".

ברוך רחמנא דסייען

הלכות מילה

מצות עשה אחת, והיא למול את הזכרים ביום השמיני. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות מילה פ"א

א. מילה - מצות עשה שחייבין עליה ברת, שנאמר: 'וערל זכר, אשר לא ימול את בשר ערלתו' - ונדרתה הנפש ההיא מעמיה". ומצוה על האב למול את בנו, ועל

ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה [מים אחרונים]? מפני שלא חייבו בדרך זה אלא מפני הסכנה, ודברים שהן משום סכנה, אין מברכין על עשייתן. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים ואחר כך שטה בלילה, מפני סכנת עלוקה [תולעת מים מטוכנת], שאינו מברך וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

ה. העושה מצוה, ולא ברך - אם מצוה שעדין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפלין, או שישב בספה, ולא ברך תחלה - חוזר ומברך אחר שנתעטף, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתעטף בציצית'; וכן מברך אחר שלבש תפלין, 'להניח תפלין', ואחר שישב בספה, 'לישב בספה'. וכן כל פיוצא באלו.

ו. אבל אם שחט בלא ברכה, אינו חוזר אחר שחיטה ומברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על השחיטה'; וכן אם פסה הדם בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל, ולא ברך - אינו חוזר ומברך אחר עשייה. וכן כל פיוצא בזה.

ז. אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה לעולם, אלא טבילת הגר בלבד - שאינו יכול לומר 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו', ועדין לא נתקדש ולא נצטווה, עד שיטבל; לפיכך, אחר שטיבל, מברך על הטבילה, מפני שהיה דחוי מעקרו [מלפני הטבילה], ולא היה ראוי לברכה.

ח. כל מצוה שעשייתה היא גמר חייבה, מברך בשעת עשייתה; וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר, אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד? העושה ספה, או לולב, או שופר, או ציצית, או תפלין, או מזוזה - אינו מברך בשעת עשייה 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות ספה', או 'לולב', או 'לכתב תפלין'; מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר. ואימתי מברך? בשעה שישב בספה, או פשינענע הלולב, או כשישמע קול השופר, או כשיתעטף בציצית, ובשעת לכישת תפלין, ובשעת קביעת מזוזה. אבל אם עשה מעקה - מברך בשעת עשייה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'; וכן כל פיוצא בזה.

ט. כל מצוה שהיא מזמן לזמן, כגון שופר וספה ולולב ומקרא מגילה ונר חנכה, וכן כל מצוה שהיא קנן לו, כגון ציצית ותפלין ומזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן - מברך עליה בשעת עשייה 'שהחנינו'. ואם לא ברך על ספה ולולב ובפיוצא בהן 'שהחנינו' בשעת עשייה, מברך עליהן 'שהחנינו' בשעה שיצא ידי חובתו בהן; וכן כל פיוצא בהן.

י. אחד העושה מצוה לעצמו, ואחד העושה אותה לאחרים - מברך קדם עשייתה, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות'; אבל אינו מברך 'שהחנינו', אלא על מצוה שעשה לעצמו. היו לפניו מצוות הרבה, אינו מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המצוות' - אלא מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה.

ט. מילה בזמנה, דוחה את השבת; ושלל בזמנה - אינה דוחה לא את השבת, ולא את יום טוב. ובין בזמנה ובין שלל בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם הייתה בהרת נגוע צרעת) בעור הערלה, חותכה עם הערלה; אף על פי שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה - יבוא עשה, וידחה את לא תעשה. י. כשם שמילת הבנים דוחה את השבת - כך מילת העבדים שהן נמולין לשמונה דוחה את השבת, אם חל שמיני שלהן בשבת; חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה - שאף על פי שנמול לשמונה, אינו דוחה את השבת.

יא. קטן שנולד כשהוא מהול, ומי שנולד בחודש השמיני לעבורו קדם שתגמר בריתו שהוא כגפול מפני שאינו חי, ויוצא דפן, ואנדרוגינוס, ומי שיש לו שתי ערלות - אינן דוחין את השבת, אלא נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי להן.

יב. מי שנולד בין השמשות, ספק ביום ספק בלילה - מוזנין מן הלילה, ונמול בתשיעי שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות - אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד בשבת; שאין דוחין את השבת מספק. **יג.** מי שנולד בחודש השמיני - אם היה שלם בשערו ובצפרניו - הרי זה נולד שלם וכן שבעה הוא, אלא שנשפתה; ומתיר לטלטלו בשבת ואינו כפאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושערו לקוי, ואין צפרניו שלמין בביריתן - הרי זה בן שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשיעי, ויוצא קדם שיגמר; לפיכך, הוא חשוב כפאבן, ואסור לטלטלו בשבת. ואף על פי כן, אם שהה שלשים יום - הרי הוא נולד של קמא, והרי הוא כשאר הנולדין לכל דבר; שכל ששהה שלשים יום באדם, אינו גפול.

יד. מי שנולד בחודש השביעי לעבורו - אם נולד שלם - הרי זה נולד של קמא, ומלין אותו בשבת. ספק בן שבעה, ספק בן שמונה - נמול בשבת מכל פנים: אם בן שבעה הוא ושלם הוא, בדין שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא, הרי זה שמל כמחתפו בשור הוא, לפי שזה גפול, אם הוא בן שמונה.

טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות - אף על פי שלא יצא כלו אלא בלילי שבת, אין מלין אותו בשבת. וכל מי שאינו דוחה את השבת - אינו דוחה את יום טוב ראשון; ודוחה את יום טוב שני. ובשני ימים טובים של ראש השנה, אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני; וכן מילה שלא בזמנה, אינה דוחה שני של ראש השנה.

טז. חולה, אין מלין אותו עד שיבריא; ומוזנין לו מצת שתיקה מחליו, שבעת ימים מצת לעת, ואחר כך מלין אותו. במה דברים אמורים? בשתלצתו חמה יצאה ממנו הקדחת, וכיוצא בזה [של כל הגוף]; אבל אם כפאבו לו עיניו - בעת שיתפתחו עיניו ויבראו, מלין אותו מיד. וכן כל פיוצא בזה [שהחולי הוא באבר מסויים].

יז. קטן שנמצא בשמיני שלו ירק ביותר - אין מלין אותו, עד שיפול [יתווסף] בו דם ויחזורו מראיו כמראה הקטנים הבריאם. וכן אם היה אדם ביותר כמי שצבעו

הרב [האדון] למול את כל עבדיו [הכנענים] "יליד בית, ומקנת כסף". עבר האב או האדון ולא מל אותן, בטל מצות עשה; ואינו חייב ברת, שאין הכרת תלוי אלא בערל עצמו. ובית דין מצוין למול אותו הבן או העבד, בזמנו; ולא יניחו ערל, לא בישראל, ולא בעבדיהן.

ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו, אלא אם בן עבר ונמנע למולו, שבית דין מלין אותו על כרחו. נתעלם מבית דין, ולא מלו אותו - כשיגדל, הוא חייב למול את עצמו; וכל יום ויום שיעבר עליו משיגדל ולא ימול את עצמו, הרי הוא מבטל מצות עשה; אבל אינו חייב ברת, עד ששימות והוא ערל, במזיד.

ג. אחד עבד שנולד ברשות ישראל, ואחד עבד הנלקח מן הגוים - הכל, חייב הרב למולן; אלא שיליד בית, נמול לשמונה; ומקנת כסף, נמול ביום שנלקח - אפילו לקחו ביום שנולד, נמול ביום.

ד. יש מקנת כסף [עבד שנקנה] שנמול לשמונה, ויש יליד בית [שנולד לשפחתו] שנמול ביום שנולד. כיצד? לקח שפחה ולקח עברה עמה וילדה, הרי זה נמול לשמונה; ואף על פי שלקח העבר בפני עצמו, והרי העבר עצמו מקנת כסף - הואיל וקנה אמו קדם שתלד, נמול לשמונה. **ה.** לקח שפחה לעבדיה [קנה רק העוברים שתוליד], או שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות [שתקבל על עצמה מצוות כאשה] - אף על פי שנולד ברשותו, נמול ביום שנולד; שהרי הנולד הזה, כאלו הוא מקנת כסף לבדו, וכאלו היום קנהו, שאין אמו בכלל שפחות [של] ישראל, כדי שיהיה הבן יליד בית. ואם טבלה אמו [לשם עבדות] אחר שילדה, הרי זה נמול לשמונה.

ו. לקח עבד גדול מן הגוים, ולא רצה העבד למול - מגלגלין עמו [משכנעים אותו] כל שנים עשר חדש; ותר על פן, אסור לקימו כשהוא ערל, אלא חוזר ומוכרו לגוים. ואם התנה עליו מתחלה, והוא אצל רבו הגוי, שלא ימול אותו - מתיר לקימו והוא ערל; ובכלבד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, ויהיה כגר תושב [כגוי שקיבל ד מצוות]; אבל אם לא קבל עליו שבע מצוות, יתיר מיד. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נוהג.

ז. גוי שנכנס לקהל ישראל, חייב מילה תחלה; ואם מל כשהיה גוי, צריך להטיף ממנו דם ברית כשיתגיר. וכן קטן שנולד כשהוא מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הנולד שיש לו זכרות פזר ונקבות כנקבה - צריך למול אותו בשמיני; וכן יוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי]. ומי שיש לו שתי ערלות, מלין את שתייהן בשמיני.

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: "וביום השמיני" - "ביום", ולא בלילה. ואם מל משעלה עמוד השחר, כשר. וכל היום כשר למילה; ואף על פי כן, מצוה להקדים בתחלת היום - וריזין, מקדימין למצוות.

יח. אשה שפלה [נתנה למול את] בנה ראשון ומת מחמת המילה שהכשילה את כחו, וכן מלה את השני ומת בן מחמת המילה, בין מבצל זה, בין מבצל אחר - הרי זו לא תמול את השלישי בזמנו, אלא ממתינין לו עד שיגדיל מעט ויתחזק כחו.

[אותו] - אין מלין אותו, עד שיכלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים; מפני שזה חלי הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה, ואין מלין אלא ולד שאין בו שם [שום] חלי; שספקנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן; ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט"ז תמוז ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות פלים פָּרָק כא

א. [שאירות -] החוטין היוצאין מן האריג, והחוטין שבתחלת היריעה ושבסופה, והן הנקראין 'נימין' - במה שערין [להיחשב כחלק מהבגד]? של סדין, ושל סודרין [מטפחות גדולות], ושל סעיף [צעיף], ושל פליון [כובע] של ראש - שש אצבעות. ושל חלוק שהוא קרוע מתחלתו ועד סופו [פתוח לאורכו], ואחר שלובשין אותו מקבצין אותו בלולאות - שער חוטיו עשר אצבעות. הסגוס [בגד עבה] והרדיד [צעיף דק] והטלית, שלש אצבעות. וכל היותר על השערין האלו - הנוגע בו טהור, אף על פי שהבגד טמא במדרס [הזב] או בשאר טמאות; ואין צריך לומר, שאם נגעה טמאה ביה, שהבגד טהור.

ב. נימי הפפח של ראש [של אשה], והמטה שמניחין הערבים על פניהם, והקלקין [חגורות צמר] השוררין מן השער, והפגדה [גופיה] שלובש האדם על בשרו, והשמלה, והפרגוד שמניחין על הפתחים כמו פרכת - נימיהן כל שהן.

ג. משקלת [חוט המשמש לבדיקת יושר הכתלים] שנטמאת, הרי שנים עשר טפח מן החוט שלה חבור לה; וכל הנוגע בחוץ לשנים עשר טפח, טהור. ומשקלת של חרשים [נגרים], שמונה עשר טפח; ושל בנאין, חמשים אמה. והיותר על מדות אלו - אף על פי שהוא רוצה בקיומו, טהור. ומשקלת של צידין ושל צירין - אפלו ארפין כל שהן, טמאין.

ה. חוט מאוננים של זקבים [מוכרי זהב], ושל פלס, ושל שוקלי ארזמן טוב, שאוחז השוקל בו ותולה המאוננים מידו - שלש אצבעות. קנה שלה וחוטין שלה - כל שהן. חוט מאוננים של מוכרי עששיות [גושים] של מתכות וכיוצא בהן, שלשה טפחים; קנה שלה וחוטין שלה, שנים עשר טפח. חוט מאוננים של חנונים ושל בעלי פתים - טפח; קנה המאוננים והחוטין שלה, ששה טפחים. חוט מאוננים של צמרים [מוכרי צמר] ושל שוקלי זכוכית - טפחים; קנה מאוננים והחוטין שלה, תשעה טפחים. והיותר על השערין האלו, אינו חבור.

ו. החבל שמסרגין [קושרים] בו המטות, מאימתי הוא

חבור למטה? משיסרג בו שלשה בתיים [- ריבועים]. והנוגע בחבל מן הקשר ולפנים, טמא; מן הקשר ולחוץ עד שלש אצבעות, טמא - מפני שהן צרכו של קשר, הרי הן מכלל המטה. וחוץ לשלש אצבעות, טהור - שאינו מצרף הכלי; שאפלו פסקו, אין הקשר נתר.

ז. חבל היוצא מן המטה שהיא טמאה - עד סוף ארבעה טפחים, הנוגע בו טהור; שאינו מצרכי המטה, לפי שאינו ראוי לכלום. מתחלת חמשה ועד סוף עשרה - טמא, מפני שתולין בו את המטות; מעשרה ולחוץ - טהור, מפני שהוא יתר על צרף המטה.

ח. אבנט של אריג שמקיפין אותו על המטה כדי לקבץ אבריה [להדק חלקיה], והוא הנקרא 'מזרן', שהיתה קצתו יוצאה מן המטה - עד עשרה טפחים, הרי הוא מצרכי המטה; יתר על כן, אינו מצרכי המטה. ומזרן שבלה - אם נשאר ממנו שבועה טפחים כדי לעשות ממנו חבק [שמוניחין על המרדעת] לחמור, הרי זה מקביל טמאה.

ט. מטה שהיתה טמאה מדרס [זב], ומזרן יוצא ממנה - עד עשרה טפחים, הרי הוא אב טמאה במטה, והכל מדרס; מעשרה ולחוץ, הרי הוא כמגע מדרס. דרס הזב על המזרן היוצא - מעשרה ולפנים, הרי המטה כלה מדרס; מעשרה ולחוץ, טהורה. במה דברים אמורים? למדרס; אבל לשאר טמאות - אפלו מאה אמה, כלו חבור. פיצד? מזרן שהיה כרוף על המטה, והכנים קצתו לאהל המת, או שנגע שרץ בקצתו, או שנפלו משקין טמאין על קצתו - נטמאת המטה, ואפלו היה הקצה שנטמא יוצא מן המטה מאה אמה.

י. מטה שהיא טמאה מדרס, וכרף לה מזרן [רצועת הידוק] - הכל טמא מדרס; הפרישו - המטה מדרס כשהיתה, והמזרן מגע מדרס. היתה טמאה טמאת שבועה, וכרף לה מזרן - בלה טמאה טמאת שבועה; הפרישו - היא טמאה טמאת שבועה כשהיתה, והמזרן טמא טמאת ערב. היתה טמאה טמאת ערב, וכרף לה מזרן - הכל טמא טמאת ערב; הפרישו - היא טמאה טמאת ערב כשהיתה, והמזרן טהור.

יא. מטה שכרף לה מזרן, ונגע בהן המת - הכל טמא טמאת שבועה; פרשו, טמאין טמאת שבועה. נגע בהן שרץ וכיוצא בו, טמאין טמאת ערב; פרשו, טמאין טמאת ערב.

ה. משמרת של יין שבלת [- בלטה] - אם משמשת מעין מלאכתה ראשונה, טמאה; ואם לאו, טהורה.
ו. מטפחות הספרים המצירות - אינן מקבלות טמאה, מפני שאינן משמשות אדם; שהרי ציורן מעיד עליהן, שלספר נעשו. ושאין מצירות - מטפחות בשאר טמאות, חוץ מטמאת מדרס, מפני שאומרים לו: [כביכול, לזב שעליה:] 'עמד, ונעשה מלאכתנו' [- היא מיועדת למלאכה אחת], כמו שבארנו בענין משקב ומושב.
ז. וכסת הסבלין שפניחין על כתפיהם מפני המוט, מטמאה במדרס. ומשמרת של יין, אינה מטמאה במדרס.
ח. בגד שחשב עליו לצורות [לצייר עליו], אינו מקבל טמאה; בטל מחשבתו, הרי זה מקבל טמאה. בעל הבית שעשה מטפחות לתפות [לכסות] בהן כתלים ועמודים, אינן מקבלות טמאה.

ט. חלוק שהוא עשוי בסבכה [כרשת] כדי לשחק בו לשותי שגר [כך היה דרכם של שתיינים], אינו מקבל טמאה.
י. כפח [כובע נשים] שנתנו על הספר [כיסה בו הספר], טהר מלקבל טמאת מדרס; אבל מטמא במת ובשאר טמאות.
יא. העושה אספולגית [תחבושת], בין על הפגד בין על העור - אף על פי שיש בהן כשעור, טהורה. עשה להן מלגמא [תחבושת מתאנים] - על הפגד - אינו מקבל טמאה, שהרי נתלכלך ואינו ראוי; ועל העור - מקבל טמאה, מפני שהוא מתקנח וראוי למשקב.
יב. מאימתי יקבל הפגד טמאה? משיצא בו שלש אצבעות על שלש אצבעות. וכל הפלים הנארגין במחט, כגון כיס ואנפליא [סוג נעל] - אין מקבלין טמאה, עד שתגמר מלאכתן.

יג. וכל הפלים הנעשין על גבי מחט, כגון מצודה - בין שעשה בהן בית קבול מלאכתו, מקבלין טמאה.
יד. שבכה שפניחין הכנות בראשיהן - אם התחיל לעשות אותה מפיה [- משפתה] - אינה מקבלת טמאה, עד שיגמר קרקעיתה; ואם התחיל בה מקרקעיתה - אינה מקבלת טמאה, עד שיגמר את פיה. ושבים שלה [בד שעל השבכה] מקבל טמאה בפני עצמו, והחוטין שלה חבור להטמא ולטמא.

טו. ושבכה שנקרעה - אם אינה מקבלת רב השער של ראש, טהורה.

טז. חלוק של בגד, או של לגד, או של נזר - מאימתי הוא גמר מלאכתו? משיפתח את פיו [מקום הצוואר] - הגדול לפי גדלו, והקטן לפי קטנו. ואם נטמא החלוק, מאימתי היא טהורה? משיבילה, ואינו משמש מעין מלאכתו ראשונה. נשתיר בו רבו למעלה, עדין הוא בטמאתו; רבו למטה, טהור. ואם נקרע מבית פיו, טהור.
יז. העושה חגור מצדו של בגד, [או -] ומצדו של סדין - אינו מקבל טמאה, עד שימלל [יתפור] שפתותיו; עשהו מאמצע הבגד, ומאמצע הסדין - אינו מקבל טמאה, עד שימלל [גם -] מצדו השני.

יח. חגור שבלו צדדיו, ואמצעיתו קימת - טמא.

יב. פרע [- רגל המיטה] שהיתה טמאה מדרס, וחברה למטה - המטה פלה מדרס; פרשה - הפרע טמאה מדרס כשהיתה, והמטה מגע מדרס. וכן אם היתה הפרע טמאה טמאת שבצה, וחברה למטה - המטה פלה טמאה טמאת שבצה, כאלו נגע המת בפרע שלה [כשהוא מחובר]; ואם היתה על המטה, טהרה הפרע בכללה. ואם פרשה קדם היתה - הפרע טמאה טמאת שבצה כשהיתה, והמטה טמאה טמאת ערב. היתה הפרע טמאה טמאת ערב, וחברה למטה - הכל טמא טמאת ערב. פרשה - היא טמאה טמאת ערב, והמטה טהורה; שאין הטמא טמאת ערב מן המת מטמא אדם, ולא כלים - מפני שהוא ולד, כמו שבארנו. וכן הדין בשן של מעדר שנטמא במת ואחר כך חברו למעדר.

יום שני

הלכות פלים פרק כב

א. כמה שעור הבגד להטמא? שלשה טפחים על שלשה טפחים למדרס [טומאת הזב], ושלש אצבעות על שלש אצבעות מכונות עם המלל לטמאת המת או לשאר טמאות. כמה דברים אמורים? בבגדי צמר ופשתים. אבל בגדים של שאר מינין, אין מקבלין טמאה מכל הטמאות, אלא אם היה בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים או יותר, שנאמר: "או כגד" - מפי השמועה למדו, שבא הכתוב לרבות שלשה טפחים על שלשה טפחים בשאר בגדים. כמה דברים אמורים? בקרעים הבאים מן הבגדים. אבל האורג בגד בפני עצמו כל שהוא, הרי זה מקבל שאר טמאות - חוץ מטמאת מדרס, שאין מקבל אותה אלא הראוי למדרס.

ב. הבגדים העבים ביותר, כגון הלכדין והנמטין הקשין, או הבגדים הרפין ביותר, כגון בגדי פשתן של מצרים שהפשו נראה מתחתן - אינן מקבלין טמאה, עד שיהיה בקרע שלשה טפחים על שלשה טפחים, בין למדרס, בין לשאר טמאות.

ג. כל הקליעות, מקבלות טמאה כבגדים - אחד הקולע חוטין ועשה אותן פוף [חגורה צרה], או האורג אותן ועשה אותן אכנט [חגורה רחבה] וכיוצא בו; חוץ מקליעה שעושין אותן הצמרין [מוכרי צמר] לקשר בה הצמר, שהיא טהורה. הקלע [כלי ירית אבנים] שבית קבול אכן שבה אריג או עור, מקבלת טמאה. נפסק בית אצבע שלה [מקום הנחת האצבע], טהורה; נפסק בית הפקיע שלה בלבד [מקום אחיות היד השניה], עדין היא בטמאתה. המכמוראות [מלכודות] והרשתות, מקבלין טמאה. והחרס [רשת לצידת דגים] מקבל, מפני הזוטי [כיס מזון לדגים], מפני שעניי אותה השבכה [- הרווח שבין החוטים] דקין ביותר, והרי הוא כבגד. העושה בגד מן החרס, טהור; מן הזוטי, מטמא.

ד. עשה חלוק מן המשמרת [מסננת] - אם יש בו שלשה על שלשה, מקבל טמאה.

וזה ראוי למשפך ופשוט לו. וכן מטמא בַּמַּת ובשֶׁאֵר טמאות מדבריהם, ככל פשוטי כלי עץ, כמו שבארנו; וזה כלל גדול, שכל המטמא במדרס - מטמא בשאר טמאות. ב. כבר בארנו, שהבגד מטמא בשלש על שלש בשאר טמאות, ובשלשה טפחים על שלשה טפחים למדרס.

ג. השק, שעורו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים; העור, חמשה על חמשה; המפץ, ששה על ששה - בין למדרס, בין לשאר טמאות. ופחות מכל השעורין האלו, טהורין מכלום. במה דברים אמורים? בקרע אחד מהם שנקרע בלא כוונה. אבל הקוצץ בכונה וקצץ אפלו טפח על טפח למושב, או שלשה טפחים על שלשה טפחים למשפך - הרי זה מטמא במדרס, בין שהיה הטפח על טפח שהקציע או השלשה על שלשה, בגד או שק או עור או מפץ. וכן המקצע מאחד מהם לאחיהו [- כפפה] כדי שיאחז בו בידו, בדרך שעושים קוצצי תאנים שלא יזקו אצבעותיהן - הרי זה טמא בכל שהוא; והוא, שלא יהיה פחות משלש אצבעות - שכל פחות משלש, טהור מכלום. ד. המחבר שני טפחים מן הבגד וטפח מן השק, שלשה מן השק ואחד מן העור, ארבעה מן העור ואחד מן המפץ - הרי זה טהור מן המדרס; אבל אם חבר חמשה טפחים מן המפץ ואחד מן העור, ארבעה מן העור ואחד מן השק, שלשה מן השק ואחד מן הבגד - הרי זה טמא מדרס. זה הכלל: כל שהשלים שעורו בחמור ממנו, טמא; השלִימו מן הקל, טהור.

ה. בלוי נפה ובכרה שהתקינו לשיבה, טהורין; ואין מקבלין טמאה עד שיקצע [יסיר] אותם [את הרשת ממגרתה], ואחר כך יהיו כמפץ.

ו. חלוק של קטן אינו מטמא במדרס, עד שיהיה בו כשעור שלשה טפחים על שלשה טפחים; ונמדד כפול בכרייתו [כמו שהוא בעת תשמישו]. ואלו נמדדין כפולין: בגדים שמלבישין בהן על הרגלים, ועל השוקים, ואת הראש, והמכנסים, והכובע, וכיס של פגדה [חגורה]. ומטלית שטלית [תפרה] על השפה [- שפת הבגד] - אם פשוטה, נמדדת פשוטה; ואם כפולה, נמדדת כפולה.

ז. הבגד שארג בו שלשה על שלשה, ונטמא במדרס, ואחר כך השלים את כל הבגד - הבגד כלו מדרס; ונטל חוט אחד מתחלתו [- ממה שנטמא בתחילה], טהור מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס. והרי הוא ראשון בכלי שנגע במדרס. ונטל חוט אחד מתחלתו, ואחר כך השלים את כל הבגד - כל הבגד טמא מגע מדרס. וכן בגד שארג בו שלש אצבעות על שלש, ונטמא בַּמַּת, ואחר כך השלים עליו את כל הבגד - הבגד כלו טמא מת; ונטל חוט אחד מתחלתו - טהור מטמא מת, אבל טמא מגע טמא מת. ונטל חוט אחד מתחלתו, ואחר כך השלים את כל הבגד - הכל טהור. ולמה יהיה הכל טהור? מפני שאמרו: שלש על שלש [אצבעות] שנתמעטה, טהורה מכלום. אבל שלשה על שלשה [טפחים] שנתמעטה - אף על פי שטהרה מן המדרס, הרי היא טמאה בכל הטמאות.

יט. שפה שפרשה מן הבגד, והתקינה לחגר בה את מתניו - מקבלת טמאה, מפני שהיא כאבנט.

כ. טלית של עני שבלת - אם היה רב שפתותיה קימות - אף על פי שאין בה שלש על שלש בריא [רחוק], הרי זו מקבלת טמאה. אין שפתותיה קימות - אם יש בה שלש על שלש חזק ובריא, מקבלת טמאה; ואם לאו, אינה מקבלת טמאה. וכן שאר בגדי עניים.

כא. מטלית שאין בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים, אינן מקבלות טמאה. ואם חשב עליהן והניחן [לשימוש] - מקבלות טמאה, עד שיהיו פחות משלש על שלש; שכל פחות משלש אצבעות על שלש אצבעות אינו מקבל טמאה כלל, ואף על פי שהניחו.

כב. [בגד] פחות משלשה טפחים על שלשה טפחים שהתקינו לפקק בו את [החור שבקיר] המרחץ, וילגער [לערבב] בו את הקדרה, ולקנח [לנקות] בו את הרחים, וכיוצא באלו - אם השליכו באשפה, אינו מקבל טמאה. תלהו בבגדו או הניחו אחורי הדלת - הרי זה כמי שהניחו בתוך בגדיו, ועדין הוא חשוב אצלו, ומקבל שאר טמאות חוץ מטמאת מדרס, שהרי הוא פחות משלשה טפחים.

כג. שלשה טפחים על שלשה טפחים שהיה משלף באשפה - אם היה בריא כדי לצרר בו רבע הקב מלח גס, ולא יקרע - הרי זה מטמא במדרס; ואם לאו, אינו מטמא. אבל אם היה בבית - אם היה בריא, אף על פי שאינו יכול לצרר בו מלח, או שהיה צורר מלח, ולא היה בריא - הרי זה טמא מדרס.

כד. שלשה על שלשה שנקרע, ולא הבדלו הקרעים - אם נותנו על הפסא, וכשישוב עליו יגע בשרו בפסא - הרי זה טהור; ואם לא יגע, הרי זה מטמא במדרס.

כה. שלש אצבעות על שלש אצבעות שנתמה [נחלש] ממנו אפלו חוט אחד, או שנמצא בו קשר, או שני חוטין מתאימין [- ואינם שתי ועבר] - הרי זו טהורה.

כו. שלש אצבעות על שלש אצבעות שהשליכה על האשפה, טהורה; החזירה, מקבלת טמאה. לעולם השליכתה מטהרתה, והחזרתה מטמאתה; חוץ משל ארגמן ושל זהורית טובה, שאפלו היתה על האשפה - הרי היא מקבלת טמאה, מפני שהיא חשובה.

כז. שלש אצבעות על שלש אצבעות שנתנה בפדור, או שעשה פדור בפני עצמה - טהורה; אבל שלשה טפחים על שלשה טפחים שנתנו בפדור - הרי הוא כמות שהיה, ומטמא במדרס. עשהו פדור בפני עצמו - אינו מטמא במדרס, שהרי התפר ממעטו משלשה על שלשה.

יום שלישי

הלכות פלים פרק כג

א. המפץ - הוא המתחלת שאורגין אותה מן החבלים ומן [קנה] - הסוף והגמא [מין עשב] וכיוצא בהן. ואין המפץ בכלל הפלים האמורין בתורה, ואף על פי כן מטמא הוא במדרס דין תורה - שהרי רבה הפתוב "כל המשפך",

במדרס: עור שחוגר סורק הצמר בעת שסורק, ועור שלופף בו הצמר הסורק, ועור שלופף בו הצרנמן ועור התפור שמיניחין בו הצרנמן. וכלן מטמאות בשאר טמאות.

ג. עור שעשהו חפוי לכלים, טהור מכלום. עשהו חפוי למשקלת [חוט שבקצהו עופרת המשמש למדידת כתלים] - מקבל שאר טמאות, שהרי נעשה לקבלה; ואינו מטמא במדרס.

ד. עור שעשהו לעקבו ולפרסותו [לחלק התחתון של הרגל] - אם חופה את רב הרגל, מטמא; ואם לאו, טהור.

ה. מנעל שעל האמנים [מקום הנחת הנעל בשעת מלאכה] - אף על פי שעדין לא לבשו אדם, הרי זה מטמא במדרס; שכן נגמרה מלאכתו, כמו שבארנו.

ו. כל עור הראוי להטמא במדרס, ואינו חסר מלאכה - המחשבה מטמאתו; ואם חשב עליו להיות עור שלחן וכיוצא בו, הרי זה מטמא במדרס. ואם חסר מלאכה - אין המחשבה מועלת בו, עד שתגמר מלאכתו; חוץ מהעור שמתחפין בו המרכב [מרכבה] מפני האבק - שמתחשבה מועלת בו, אף על פי שלא נגמרה מלאכתו. במה דברים אמורים? בעורות בעל הבית; אבל עורות העצדנין [מעבדי עורות למכירה], שסתמן למכירה - אין המחשבה מטמאתן, עד שיעשה בהן מעשה ויכין אותן למדרס.

ז. אין אדם מטמא במדרס משכב או מרכב שאינו שלו, שנאמר: "והנוגע במשכבו". גזל משכב ודרס עליו בלא נגיעה, הרי זה טהור; ואם נתיאשו הבעלים, טמא. גנב משכב, ולשב עליו - הרי זה טמא; שחזקתו שנתאשו הבעלים, שאינן יודעין מי גנבו. ואם ידוע שעדין לא נתיאשו הבעלים, הרי זה טהור. לפיכך, גנב שגנב עור, וחשב עליו לשכיבה - המחשבה מועלת לו, ומטמא במדרס; אבל הגזלן - אין מחשבתו מועלת, אלא אם נתיאשו הבעלים.

ח. עור שנטמא במדרס, והתחיל לקרעו רצועות - הרי הוא בטמאתו, עד שימצטנו פחות פחות מתמשה טפחים.

ט. כל כלי עור שנטמא במדרס הזב, ושנהו לכלי אחר - אם שנהו מן הפשוט [כלי ללא בית קיבול] לפשוט, הרי הוא בטמאתו; שנהו מן הפשוט למקבל, ומן המקבל לפשוט - טהור. ובבגד, הכל טמא. כיצד? חמת [נוד] שעשהו שטיח, ושטיח שעשהו חמת - טהור; אבל חמת שנטמאה במדרס, ועשהו תרמל [ילקוט], או תרמל שעשהו חמת - הרי זה מדרס כשהיו.

י. כר של בגד [בד] שנטמא במדרס, ועשהו סדין, או סדין שעשהו כר או פסת, בגד שעשהו מטפחת, או מטפחת שעשהו פסת - הרי זה מדרס כשהיו.

יא. כלים שעקר עשייתן לקבלה ולמשכב כאחד, כגון פרים וכסות וחסין והמרוצפין [שקים גדולים] - אם נפתחו - אף על פי שטהרו מלהטמא בכת ובשאר טמאות, מפני שאינן יכולין לקבל, הרי זה מטמאין במדרס, שעדין הן ראויין למדרס. אבל כלים שעקר עשייתן לקבלה בלבד, כגון החמת והתרמל - אם היו גדולים כדי שיהיו ראויין

ח. מטלית שהיא מדרס, וטלאה [עשאה טלאי] על הקפה [סל] או על העור - נעשה הכל ראשון לטמאה; הפריש את המטלית - הרי הקפה או העור ראשון, מפני שנגעו במדרס. והמטלית טהורה - שפיון שטלית והפרישה, בטלה. טלית על הבגד או על השק - נעשה הכל מדרס, והרי הכל אב טמאה. הפרישה - הרי הבגד או השק ראשון, שהרי נגע במדרס; והמטלית אב טמאה כשהיתה, שאינה בטלה על האריג. תפר המטלית על הבגד - כשטלית מרוח אחת או משתי רוחות כמין גם [ג' ויונית] - אינה חבור, ולא נעשה הכל אב אלא מגע מדרס בלבד; תפרה משתי רוחות זו כנגד זו - הרי היא חבור, ונעשה הכל אב.

ט. שלשה על שלשה שנטמא במדרס, ואחר כך נחלק - טהר מן המדרס; ואין בקרעים אלו טמאה כלל, והרי הן כשברי כלי שנטמא. אבל בגד שנטמא במדרס, וקרע ממנו שלש אצבעות על שלש אצבעות - אותו הקרע טהר מן המדרס, אבל טמא במגע מדרס; שבעת פרישתו מן הבגד הגדול, נטמא במגעו.

י. סדין שנטמא במדרס, ואחר כך עשהו פרכת - טהר מן המדרס. ומאימתי היא טהרתו מן המדרס? משיקשר בו הלולאות שהוא נתלה בהן בשאר הפרוכות.

יא. טלית שהיא מדרס, והטבילה, וקדם שיעריב שמשוה התחיל לקרע ממנה קרע - כיון שנקרע בה רבה, שוב אינה חבור וטהרה פלה, אף על פי שעדין נשתייר בה כדי מעפרת [סודר קטן] שלא נקרע, שהרי הוא נקרע והולך [סופו] ליקרע כולו. במה דברים אמורים? בטבולת יום [שהוטבלה היום]; כיון שלא חס עליה [שחמא תתקלקל] להטבילה, כך לא יחוס לקרע את פלה, ולפיכך טהרה פלה.

יום רביעי

הלכות כלים פרק כד

א. אלו עורות מטמאין במדרס: עור שחשב עליו לשטחו [לשבת עליו], ועור שמיניחין על המטות מלמעלה לישן עליו, ועור שמיניחין על החמור תחת המשאוי, ועור שמיניחין בערס תחת הקטן, ועור הכס, וכן עור שמיניחין תחת השלחן בעת האכילה כדי שיפלו עליו הפורין, מפני שהוא נשען עליו ברגלו; ועור שחוגר החמר עליו, ועור שחוגר נופץ [חובט] הפשתן עליו בעת שנופץ, ועור שמניח הסבל על כתפו בעת שסובל, ועור שמניח הרופא על ברכיו בעת שמפסיד השחין [פוחת מוגלה]; מפני שכל אלו העורות, יושב עליהן. וכן עור הלב של קטן, שריריו יורד עליו כדי שלא יפסיד [יקלקל] בגדי; ועור שעשהו להיות נותנו על לבו בעת הקציר מפני השרב, ועור שלופפין [כורכים] בו הכסות; ועור התפור כמו תכה שמיניחין בו הבגדים - שכל אלו מתהפכין עליהן [הופכים ויושבים על צידם השני] ונשענין עליהן.

ב. וכל העורות המטמאות במדרס, אינן מטמאות עד שיהיו כשעור חמשה טפחים. ואלו עורות שאין מטמאין

- אין טמא אלא מקום הפסא בלבד, ושאר הקורה טהורה. וכן הדין בכסא שקבעו בערכה, שהוא טהור.

ט. קצת [- קצה] הקורה שמתקן אותו המסתת את האבן להיות יושב עליו, הרי מקום לישיבתו מטמא במדרס. מקום לישיבה שאחורי הקורן - טהור, שאינה אלא ישיבת צער. **י.** ראשי פלונסות [קורות גדולות] שהאמנין יושבין עליהם, ושפין את האבנים וכיוצא בהן - טהורין. וכן כפת [חתיכת עץ עבה] של תמרה שהוא יושב עליו - אפלו גבה טפח - טהור, שאין זה כלי. וכן בול של עץ - אף על פי שסרקו [צייר ציורים] וכרכמו [צבעו] ועשהו פנים [חזית לנוי] לשער וכיוצא בו, אינו כלי; ולא מקבל טמא, עד שיחק [יחזק] בו.

יא. ראשי פלונסות שהן חקוקין [מקום ישיבה] - אם חקקו לדעת, מקבלין טמא. מצאן חקוקין - אם חשב עליהן, מקבלין טמא מכאן ולהבא; אם חשב עליהן חרש שוטף וקטן, או אדם שאינן שלו - טהורות. וכן כל פיוצא בהן מדברים שאינן מקבלין טמא אלא במחשבה; שאין לה מחשבה מועלת, אלא מחשבת בעלים שהן בני דעה. **יב.** העושה כפה [גוש] מן השאור, ויבשה ויחדה לישיבה - הרי בטלה מתורת אכל, ומטמא במדרס; שהרי היא משמשת תשמישי העץ.

יג. מחצלת הקש, מטמא במדרס; ומחצלת הקנים ושל חלף [מין עשב] - טהורה, מפני שאינה ראויה למדרס. ושאר המחצלות - אם עשאה לשכיבה, מקבלת טמא; עשאה לספוד, טהורה. עשאה סתם - אם היתה גדולה, סתמה לספוד; והקטנה, סתמה לשכיבה.

יד. ומחצלת שעשה לה קנים לארפה - טמא מדרס, שעדין ראויה לשכיבה; עשאה קמין גם [ג' יוונית], טהורה. עשה קנים לרחבה - אם אין בין קנה לחברו ארבעה טפחים, טהורה. נחלקה לרחבה, עדין מקבלת טמא. נחלקה לארפה, ונשתתרו בה שלשה מעדנים [קשרים] של ששה טפחים - עדין היא ראויה למדרס, ומטמא; פחות מכאן, טהורה. וכן אם התיר ראשי מעדנים, טהורה. ואף טמא מדרס לא תקבל המחצלת, עד שתגמר מלאכתה ותתקנב [יחתוך הבולט בקצוות], כמו שבארנו.

טו. תבה שפתחה מלמעלן - טהורה מן המדרס, שאינה ראויה לישיבה עליה; ומקבלת שאר טמאות. ושפתחה מצדה - טמא במדרס ובשאר טמאות.

טז. צנלה של קטן - מטמא במדרס, שהרי נשען עליה. **יז.** מקל של זקנים - טהור מכלום, שאינו אלא לסע. **יח.** סנדל של סדין, והוא סנדל של עץ - מטמא במדרס, מפני שהסיד פעמים מטיל בו עד שמגיע לביתו.

יט. קב [רגל תותבת] של קטע [חגור] שיש בו בית קבול כתיבתו [שארית רגלו] - מטמא בשאר טמאות, מפני בית קבולו, ומטמא במדרס, שהרי נשען עליו.

כ. ואלו טמאין משום מרכב: מרדעת של חמור, וטפיטן של סוס [מקום הנחת רגלי הרוכב], וכר הגמל, ואכף של נאקה [גמל לבן], וכל פיוצא בהן. הלוחות שמניחין על

לישב עליהן - הואיל ויושבין עליהן מפני גדלן, הרי הם מטמאין במדרס כל זמן שהן שלמין. נפתחו, ואף על פי שאפשר עדין לישיב עליהן - הרי אלו אין מטמאין במדרס; שעקר עשייתן לקבלה בלבד, והואיל ובטלו מלקבל, טהור מלהטמא לא בשאר טמאות ולא במדרס. וכמה הוא שעורן ויהיו ראויין למדרס? החמת, שבעה קבין; והזלקוט, חמשת קבין; והקלסטר [שק קטן] שתולין בה השעורין בראש הבהמה, ארבעת קבין; והכריתית [שק עור] שמערין בהן המים, סאה. ופחות מן השעורין האלו - אינן ראויין למדרס, ואין דרך העם לישיב עליהן. נפתחו, וצבר [- קשר] מקום הפחת - הרי הן טהורין, וכאלו לא קשר מקום הפחת. וכל החמתות שנפתחו וצברן - טהורות, חוץ משל ערביים; מפני שפך הוא דרכן תמיד לצברן. וחמת חלילין [כלי זמר מעור] - אינה מתטמא במדרס, שהרי אינה ראויה למדרס.

יום חמישי

הלכות כלים פרק כה

א. כל פשוטי כלי עץ [- כלים ללא בית קיבול] העשויין לישיבה או לשכיבה או לרכיבה - מטמאין במדרס, כגון המטה והפסא וכיוצא בהן.

ב. המטה והכר והפסת של מת, וכסא של כלה, ומשבר של חיה, וכסא של כובס שהוא כורס עליו את הכלים [עושה ערימה], וכסא של [ילד] קטן שיש לו רגלים אף על פי שאין בו גבה טפח - כל אלו מטמאין במדרס.

ג. כסא של ברזל שעושין בבית הפסא, והעור נתון עליו - הרי הוא מטמא במדרס ובשאר טמאות. הפריש העור המחפה על הברזל - העור מטמא במדרס, והברזל מטמא בשאר טמאות, אבל לא במדרס.

ד. טרסקל [סל קטן] של גמי וכיוצא בו המחפה בעור, מטמא במדרס ובשאר טמאות; הפריש העור מעליו - העור מטמא במדרס, אבל הטרסקל טהור מכלום, שהרי נעשה כשברי כלים.

ה. ספסלין שבמרחץ, ששתי רגליו של ספסל של עץ - מטמא במדרס. היתה אחת של עץ, ואחת של שיש טהור.

ו. נסרים של מרחץ ששגמן [החליקם] - טהורין; שאינן עשויין לישיבה, אלא כדי שיהיו המים מהלכין תחתיהן.

ז. הסל והכפלפה שמלאן תבן או מוכין [אגודות צמר] - אף על פי שהתקינו לישיבתו - אינן מקבלין טמא מדרס; שאינן ראויין לישיבה. ואם סרגן [תפרס] בגמי או במשיחה על פיהן [שלא יצאו המוכין], הרי אלו מטמאין במדרס.

ח. קורת בית הבד [שבה סוחטין הזיתים] שעשה ראשה האחד פסא [- חקק מקום ישיבה] - אינו מטמא במדרס, מפני שאומרין לו: [כביכול, לזב שיושב עליה:] 'צמד, ונעשה מלאכתנו' [- אין תכליתה לשבת עליה]. אבל אם קבע את הפסא [המוכין] בקורת בית הבד, הפסא מטמא מדרס; ואם דרס הנזב על הקורה, לא נטמא הפסא. וכן אם קבע הפסא בקורה גדולה. עשה ראש הקורה הגדולה פסא

שנפחתה מלקבל רמונים, והכנינה [התכוון שתשמע -] לשיכיה - הרי זו טהורה אף מטמאת מדרס עד שיקציע [יחתוך הקצוות]; שאין המפחשכה מועלת בערכה גדולה שנפחתה, עד שיעשה בה מעשה. עשיה אבוס לבהמה - אף על פי שקבעה בכהל, טמאה בכל הטמאות.

ט. מטה שנשלו ארכות [דפנות האורך] שלה אחר שנטמאת, ועשה לה חדשות, ולא שנה את הנקבים [חריצים שבהם מונחים הארוכות], ונשתפרו החדשות - עדין היא בטמאתה; ונשתפרו הישנות - טהורה, שהכל הולך אחר הישנות.

י. מטה שהיתה טמאה מדרס, ונטלה קצרה [דופן הרוחב] ושתי כרעים [רגלי המיטה] - עדין היא בטמאתה, שעדין צורת המטה עומדת; ונטלה ארכה ושתי כרעים, טהורה.

יא. קצץ שתי לשונות של מטה - קרשים שבהם תחובים דפנות המיטה [באלכסון] כגון מזרחית דרומית ומערבית צפונית], או שקצץ שתי כרעים טפח על טפח באלכסון, או שמעטן [קצץ כל רגליה] פחות מטפח - הרי זו נשברה וטהורה. נשברה ארכה, ותקנה - עדין היא אב טמאה כשהיתה; נשברה הארכה השניה, ותקנה - טהורה מן המדרס, אבל טמאה מגע מדרס. לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנשברה השניה - טהורה.

יב. מטה שהיתה טמאה מדרס, או בשאר טמאות, ונגנב חציה או אבר, או שחלקיה אחין או שתפין - הרי זו טהורה, שהרי זו ככלי שנשבר. החזירה, מקבלת טמאה מכאן ולהבא. למה זה דומה? לעושה כלי אחד משברי כלי שנטמא - שהוא טהור, ומקבל טמאה להבא.

יג. מטה שנשתפרקו אבריה - אם נשאר ארכה ושתי כרעים, או קצרה ושתי כרעים - הרי אלו מטמאין, מפני שראויין לסמכן לכהל ולישן עליהן.

יד. ומטה שנטמאת כלה - אם הטבילה אברים אברים, טהורה.

טו. המפרק את המטה להטבילה - הנוגע בתכליה, טהור.

שבת קודש

הלכות פלים פרק כז

א. שלש תבות הן: תבה שפתחה מצדה, טמאה מדרס; פתחה מלמעלה, טמאה טמא מת; והבאה במדה [מחזיקה מ' טאה], טהורה מכלום.

ב. שלש ערכות [קערות] הן: ערכה משני לגין ועד תשעת קבין שנסדקה, טמאה מדרס; ושלמה, טמאה טמא מת; והבאה במדה, טהורה מכלום.

ג. שלש עצלות הן: העשויה בפתתרה [- כסא], טמאה מדרס; והעשויה כמטה, טמאה טמא מת; ושל אבנים, טהורה מכלום.

ד. שלשה תריסין [מגיני מלחמה] הן: תריס הכפוף, טמא מדרס; ושמשחקין בו בקמפון [- שדה אימונים], טמא טמא מת; ודיצת הערכיים [שמחנקין בו הילדים], טהורה מכלום.

גבי הקמור, ואחר כך נותנין עליו המשו - טהורות; ואם היתה ראויה למרכב, טמאה.

יום שישי

הלכות פלים פרק כו

א. פלי עץ הראוי למדרס שקבעו [במסמרים] בכהל בתוף הפגין - קבעו ולא בנה על גביו, או בנה על גביו ולא קבעו - עדין הוא מטמא במדרס כשהיה; קבעו במסמרים ובנה עליו - טהור. וכן מפץ [מחצלת] שנתנו על גבי הקורות [מקום יציקת המעיבה] - קבעו ולא נתן עליו את המעזיכה [שכבת הטיט], או שנתן עליו את המעזיכה ולא קבעו - עדין הוא מטמא במדרס; קבעו ונתן עליו את המעזיכה - טהור.

ב. ספסל שנשטל אחד מראשיו [- רגליו] - עדין הוא ראוי למדרס; נטל השני, טהור. ואם יש בו גבה טפח, מטמא במדרס.

ג. כסא של כלה שנשטלו חפוייו [כיסוייו], טהור; ואם לא היו חפוייו יוצאין [בולטים], ונשטלו - עדין הוא ראוי למדרס, שכן דרכו להיות מטהו על צדו ויושב עליו.

ד. כסא שנשטלו חפוייו, ועדין הוא ראוי לשיכיה - מטמא; נטלו שנים מחפוייו זה בצד זה, טהור.

ה. שדה [קרון בו שני מפלסי ישיבה] שנשטל העליון שלה - טמאה, מפני התחתון שהוא ראוי למדרס; נטל התחתון - טמאה, מפני העליון שהוא ראוי. נטלו העליון והתחתון - הרי הדפנים טהורין.

ו. תבה שנפחתה מצדה [בדופנה] - מטמאה במדרס כשאר טמאות, מפני שהיא ראויה אף לשיכיה והכל יושבין עליה. נפחתה מלמעלה - טהורה מן המדרס, שהרי אינה ראויה לשיכיה; ומטמאה בשאר טמאות, שעדין היא מקבלת. נפחתה מלמטה - טהורה מכל טמאה, אף על פי שאפשר לישב עליה ככסא, מפני שעקר מעשיה לקבלה, וכבר בטל העקר; והמגורות [מגירות] שלה מטמאות, ואינן חבור לה. וכן משפלת [סל אשפה] שנפחתה מלקבל רמונים - אף על פי שהיא ראויה למדרס, הרי היא טהורה מכלום; מפני שעקר מעשיה לקבלה, והואיל ובטל העקר, בטלה הטפלה.

ז. ערכה של עץ שמגבילין [מערבבים] בה הבנאין את הגביסין [- גבס] - אף על פי שמקבלת שאר טמאות, אינה מטמאה במדרס. ערכה של עץ שלשין בה הבצק, שהיא מחזקת משני לגין ועד תשעת קבין, שנסדקה עד שאינו יכול לרוחץ בה רגלו אחת מפני הסדק - הרי זו מטמאה במדרס; שסתמה שהוא כופה אותה ויושב עליה [- מיעדת גם לכר], לפי גדלה וסדק שלה. הניחה בגשמים עד שנתפחה, ונסתם הסדק - אינה מטמאה במדרס, שהרי היא ראויה ללוש בה, ותחלת מעשיה ללוש בה; ומקבלת שאר טמאות. חור והניחה בקדים [- רוח מזרחית לייבשה], ונפתח הסדק - חזרה לקבל טמאת מדרס, וטהורה משאר טמאות. ח. ערכה גדולה שהיא מחזקת יתר על תשעה קבין,

יג. שלש מטפחות הן: של ידים, טמאה מדרס; ושל ספרים, טמאה טמא מת; ושל תכריכי המט ושל נכלי בני לוי, טהורה מכלום - לפי שאינן ממשימשי אדם.

יד. עור העשוי כמו יד, שמכניסין בו היד והאצבעות מפני הצנה [- כפופות] וההזק וכיצא בהן, והוא הנקרא 'פרקלים'; ושלשה פרקלימין הן: של צידי תיה ועור, טמא מדרס - שהרי נשען עליו; ושל חגבים, טמא טמא מת - מפני שנותנין בו את החגבים; ושל קוצין [קוטפי פירות] שמקצין בו הפרות, טהור מכלום - לפי שאינו ממשימשי אדם.

טו. שלש סככות [בגד עבה] הן: של ילדה [שמורידה אותה לפעמים ויושבת עליה], טמאה מדרס; ושל זקנה [אינה מורידה אותה], טמאה טמא מת; ושל שושן לצחק בה לשותי שזכר [שתיינים], טהורה מכלום - לפי שאינה ממשימשי אדם.

טז. שלשה סנדלין הן: של אדם, טמא מדרס; של מתכת ושל בהמה, טמא טמא מת; של שעם [עמר] ושל צפריר [גומי], טהור מכלום. כללו של דבר: כל כלי שאינו ראוי למשקב או למרכב, או שהוא ראוי ולא נעשה לכך אלא למלאכה אחרת - הרי הוא טהור מן המדרס. נעשה למלאכה אחרת ומשמש עמה [גם] את הישיבה, כגון הטלית והרדוד - מטמא במדרס; וכל המטמא במדרס, מטמא במת. ויש שמטמא במת ואינו מטמא במדרס, כמו שבארנו. וכל המטמא במת - מטמא בשאר אבות הטמאות, בין אבות של תורה בין של דבריהם; ומטמא במשקין.

יז. שלש קפות [שקים] הן: מהוהה [בלויה] שטלזה [- עשאה טלאי] על הבריאה, הולכין אחר הבריאה [לענין טומאה]; קטנה על הגדולה, הולכין אחר הגדולה. היו שתיהן שוות, הולכין אחר הפנימית; ביצד הולכין אחריה? שאם נקבה במוציא רמון, שתיהן טהורות.

יח. שלש פנקסיות [לוחות] הן: האפפירין [לוחות כתיבה] שמניחין עליו הספרים, טמא מדרס; ושיש בו בית קבול שצונה, טמא טמא מת; וכלקה, טהורה מכלום - לפי שאין עליו צורת כלי, ואינו ראוי למדרס.

- לפי שהיא עשויה לצורה בלבד, ואינה ממשימשי אדם, וכל כלי שאינו ממשימשי אדם, אינו מקבל טמאה כל עקר. **ה.** שלשה תרבוסיין [- משטחים] של עור הן: של ספרים, טמא מדרס; ושל אכלין שאוכלין עליו, טמא טמא מת; ושוטחין עליו הזיתים, טהור מכלום - לפי שאינו ממשימשי אדם.

ו. שלש בסיסות הן: שלפני [- לרגלי] המטה ושלפני הסופרים, טמא מדרס; ושל שלחן, טמא טמא מת; ושל מגדל [- מתחתיו], טהור מכלום - לפי שהוא כמו קצת המגדל, וצורתו מוכחת עליו.

ז. שלש מטות הן: העשויה לשכיבה, טמאה מדרס; ושל זגגין שנותנין בה כלי זכוכית, טמאה טמא מת; ושל סרגין [אורגים] שמסרגין עליה את הסככות, טהורה מכלום - לפי שאינה ממשימשי אדם.

ח. שלש משפלות [סלים גדולים] הן: של זבל, טמאה מדרס; של תבן, טמאה טמא מת; והפחלץ [רשת מחבלים עבים] של גמלים, טהור מכלום - לפי שהחבלים שלו קשים ביותר ועבים ואינו ראוי לישב עליו, ועיני שוכים [החלל שבין חבל לחבל] רחבים הרבה ואינו ראוי לקבל תבן וכיצא בו, ונמצא שאין עליו תורת כלי, אלא חבלים בלבד.

ט. שלשה מפצין [מחצלות] הן: העשוי לשיבה, טמא מדרס; ושל צבעין שמניחין בו הפלים, טמא טמא מת; ושל גתות שנותנין עליו ענבים ומחפין [מכסים] בו, טהור מכלום - שאינן ממשימשי אדם.

י. שלש תמחות [נודות עור] הן, ושלשה תרמלין [ליקוטנים] הן: המקבלין בשעור, טמאין מדרס; וכמה שעורן? החמת ארבעת קבין, והתרמל חמשת קבין. ושאין מקבלין בשעור, טמאין טמא מת; ושל עור הדג, טהורות מכלום.

יא. שלשה עורות הן: העשוי לשטיח, טמא מדרס; והעשוי לתכריף [לכרוך בו כלים], טמא טמא מת; ושל רצועות ושל סנדלין, טהור מכלום - לפי שאין עליו צורת כלי.

יב. שלשה סדינין הן: העשוי לשכיבה, טמא מדרס; והעשוי לפרכת, טמא טמא מת; ושל צורות [ציורים] שעושין אותו כדי שיתלמד ממנו הרוקם, טהור מכלום - לפי שאינו ממשימשי אדם.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ט תמוז ה'תשס"ח

המצוה הי"ח — הצווי שנוצטוינו שיהא לכל-זכר ממנו ספר תורה לעצמו. ואם יכתבו בידו — הרי זה משבח מאד והוא עדיף, כמו שאמרו (מנחות ל.): "כתבו, מעלה עליו הפתוב פאלו קבלו מהר סיני". ואם אי אפשר לו לכתבו בידו — חייב הוא לקנותו או יבקש שיכתבו בשבילו, והוא אמרו יתעלה: "כתבו לכם את-השירה

יום ראשון

מצות עשה טו. יח.

המצוה הט"ו — הצווי שנוצטוינו במעשה מזוזה, והוא אמרו יתעלה: "וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך" (דברים ו, ט). וכבר נכפל הצווי בענין זה (שם יא, כ); ודיני מצוה זו כלם נתבארו בפירק ג' ממנחות (דף לא ואילך).

ציצית, והוא אמרו יתעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת הכנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אך אינה נמנית כשתי מצות, אף-על-פי שהכלל הוא אצלנו (מנחות לח): "התכלת אינה מעכבת את-הלכן והלכן אינו מעכב את-התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "יכול שהן שתי מצות: מצות תכלת ומצות לכן? תלמוד לומר: והיה לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו אין הנשים חייבות בה, כמו שנתבאר בתחלת גמרא קדושין (לג). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק ד' ממנחות (לח. ואילך).

יום רביעי, יום חמישי, יום שישי

מצות עשה יט.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

שבת קודש

מצות עשה יט. רטו.

המצוה הי"ט נדפסה ביום הקודם.

המצוה הרט"ו — הצווי שנוצטוינו להמול, והוא אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית יז, י). ובפרוש הויעה התורה על הפרת למבטל מצות עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י"ט משבת (קל). ופרק ד' מיבמות (מו). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה על בן, כמו שנתבאר בקדושין (כט).

(שירת האזינו) הזאת" (שם לא, יט) (ומתוך הצווי על כתיבת פרשת השירה נלמד על חיוב כתיבת כל התורה), לפי שאינו מתיר לכתב את-התורה פרשיות פרשיות (ובעל-כרחך חייב בכתיבת התורה כולה). ואכן רצונו באמרו "את-השירה הזאת" — כל-התורה הכוללת את-השירה הזאת. ולשון גמרא סנהדרין (כא): "אמר רבא: אף-על-פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה — מצוה לכתב משלו, שנאמר: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. איתבה (הקשה על דבריו) אפיי: (נאמר במשנה שמלך) כותב לו ספר תורה לשמו, כדי שלא יתגאה בשל אבותיו — (מכאן ש)מלך אין (כן), הדייט לא?! ובראה התשובה: "התם לא נצרכה (שם לא בא הפסוק ללמד) אלא לשתי תורות, כדתנאי: 'וכתב לו את-משנה התורה' — שתי תורות"; כלומר, שהחלוק בין מלך להדייט הוא, שכל-אדם חייב לכתב ספר תורה אחד, והמלך שני ספרי תורות, כמו שנתבאר בפרק ב' מסנהדרין. וכבר נתבארו דיני כתיבת ספר תורה ותנאיו בפרק ג' ממנחות (ל ואילך) ובריש (בבא בתרא יג-יד). ושבת (קלג).

יום שני

מצות עשה יז.

המצוה הי"ז — הצווי שנוצטוינו שכל-מלך היושב אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא יפרד ממנו, והוא אמרו יתעלה: "והיה כשכתו על פסא ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא).

יום שלישי

מצות עשה יד.

המצוה הי"ד — הצווי שנוצטוינו במעשה

יהושע טו ט-ט"ג

ט וְתֹאֵר הַגָּבֹול מִרְאֵשׁ הָהָר אֶל־מַעֲנֵן מִן נִפְתּוֹחַ וַיֵּצֵא אֶל־עֵרֵי הָרֶעֱפָרוֹן
 וְתֹאֵר הַגָּבֹול בְּעֵלָה הִיא קִרְיַת יַעֲרִים: י וְנֹסֵב הַגָּבֹול מִבְּעֵלָה יָמָּה אֶל־הָהָר
 שְׁעִיר וְעֶבֶר אֶל־כֶּתֶף הָרִיעָרִים מִצְפּוֹנָה הִיא כְּסֻלּוֹן וַיֵּרֶד בֵּית־שֶׁמֶשׁ וְעֶבֶר
 תְּמָנָה: יא וַיֵּצֵא הַגָּבֹול אֶל־כֶּתֶף עֶקְרוֹן צְפּוֹנָה וְתֹאֵר הַגָּבֹול שְׂפָרוֹנָה וְעֶבֶר
 הָרֶ־הַבְּעֵלָה וַיֵּצֵא יִבְנָאֵל וְהָיוּ תִצְאוֹת הַגָּבֹול יָמָּה: יב וְגָבֹול יָם הַיָּמָּה הַגָּדוֹל
 וְגָבֹול זֶה גָבֹול בְּנֵי־יְהוּדָה סָבִיב לְמִשְׁפַּחְתָּם: יג וּלְכָל־בֶּן־יִפְנֶה נָתַן חֵלֶק
 בְּתוֹךְ בְּנֵי־יְהוּדָה אֶל־פִּי יְהוָה לַיהוֹשֻׁעַ אֶת־קִרְיַת אַרְבַּע אָבִי הָעֵנֶק הִיא
 חֶבְרוֹן: יד וַיֵּרֶשׁ מִשָּׁם כָּל־בֶּן אֶת־שְׁלוֹשָׁה בְּנֵי הָעֵנֶק אֶת־שִׁשִּׁי וְאֶת־אֲחִימָן
 וְאֶת־תַּלְמִי יְלִידֵי הָעֵנֶק: טו וַיַּעַל מִשָּׁם אֶל־יִשְׁבִּי דָבָר וְשִׁם־דָּבָר לְפָנִים
 קִרְיַת־סֶפֶר: טז וַיֹּאמֶר כָּל־בֶּן אֲשֶׁר־יָבֶה אֶת־קִרְיַת־סֶפֶר וּלְכָדָה וְנָתַתִּי לוֹ
 אֶת־עֶכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה: יז וּלְכָדָה עֲתַנְיָאֵל בֶּן־קִנְזִי אָחִי כָלֵב וַיִּתְּנוּ־לוֹ
 אֶת־עֶכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה: יח וַיְהִי בְּבוֹאָהּ וַתְּסִיתָהוּ לְשֹׂאוֹל מֵאֶת־אֲבִיהָ שָׂדֶה

רש"י

שהוא מצד מערבי: (יג) אל פי ה' ליהושע.
 כמה שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע:
 (יד) וירש משם כלב. לאחר מיתת יהושע, כי
 עדיין בימי יהושע לא נלכדה חברון, כמה
 שנאמר בספר שופטים (א כ), ולא נכתבה כאן
 אלא מפני החלוקה: (טו) קרית ספר. רבותינו
 אמרו (תמורה טז א) אלו הלכות שנשתכחו בימי
 אכלו של משה שהחזיר עתניאל בן קנז
 מפלפולו: (יז) אחי כלב. מאמו:
 (יח) ותצנח. ואתרכינת, הטתה עצמה ליפול
 ברגליו:

מצודת ציון

(ט) ותאר. ענין הקפה וסבוב, כמו (ישעיהו מד יג) ובמחוגה
 יתארהו: (יח) ותצנח. ענין נעיצה, כמו (שופטים ד כא)
 ותצנח בארץ, ורצונו לומר הפילה עצמה בכח וכאילו

תוצאות. סוף הגבול כלה אל הים הגדול: (יב) וגבול ים. גבול המערבי, מן הצפון אל הדרום: הימה הגדול. הים
 הגדול היה לגבול: וגבול. רצה לומר, איי הים יחשבו גם הם לגבול יהודה, ונחלתו היו: סביב למשפחותם. רצה
 לומר, המסבב נחלת כל משפחותם: (יג) אל פי ה'. רצה לומר, לא מעצמו נתנו יהושע לכלב, כי אם על פי ה': אבי
 הענק. רצה לומר, ארבע היה אבי הענק, רצה לומר הגדול שבענקים: (יח) בבואה. בבית בעלה: ותסיתהו. הסיתה
 את בעלה ופתתה אותו לתת לה רשות שתשאל היא שדה מאביה: ותצנח מעל החמור. הפילה עצמה מעל החמור
 לנפול בארץ: מה לך. מה נחסר לך אשר תרצי לשאול עליו:

מצודת דוד

(ט) ויצא אל ערי הר עפרון. רצה לומר, בעבר הצפוני,
 והיו משל יהודה: (י) ימה. כלפי המערב: מצפונה.
 נמצא הר יערים, היא כסלון, לפני מן הגבול, ומשל
 יהודה היתה: (יא) צפונה. והיה עקרון לפני מן הגבול:

תוצאות. סוף הגבול כלה אל הים הגדול: (יב) וגבול ים. גבול המערבי, מן הצפון אל הדרום: הימה הגדול. הים
 הגדול היה לגבול: וגבול. רצה לומר, איי הים יחשבו גם הם לגבול יהודה, ונחלתו היו: סביב למשפחותם. רצה
 לומר, המסבב נחלת כל משפחותם: (יג) אל פי ה'. רצה לומר, לא מעצמו נתנו יהושע לכלב, כי אם על פי ה': אבי
 הענק. רצה לומר, ארבע היה אבי הענק, רצה לומר הגדול שבענקים: (יח) בבואה. בבית בעלה: ותסיתהו. הסיתה
 את בעלה ופתתה אותו לתת לה רשות שתשאל היא שדה מאביה: ותצנח מעל החמור. הפילה עצמה מעל החמור
 לנפול בארץ: מה לך. מה נחסר לך אשר תרצי לשאול עליו:

וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר וַיֹּאמֶר-לָהּ כָּלֵב מִה־לָּד: יֵט וַתֹּאמֶר תְּנֶה-לִּי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנִי וְנִתְּתָה לִי גִלְתִּי מִיָּם וַיִּתֶּן-לָהּ אֶת גִּלְתִּי עַל־יֹדֹת וְאֶת גִּלְתִּי תַּחְתִּיּוֹת: כ זֹאת נִחַלְתָּ מִטָּה בְּנִי-יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם: כֹּא וַיְהִיו הָעָרִים מְקֻצָּה לְמִטָּה בְּנִי-יְהוּדָה אֶל-גְּבוּל אֲדוֹם בְּנִגְבָּה קִבְצָאֵל וְעָדָר וַיְגֹר: כב וְקִינָה וְדִימוֹנָה וְעַדְעָדָה: כג וְקֹדֶשׁ וְחֲצוֹר וַיִּתֶּן: כד זֶיף וְטָלָם וּבְעֵלוֹת: כה וְחֲצוֹר וְחֲדָתָה וְקָרְיֹת חֲצֵרוֹן הִיא חֲצוֹר: כו אֲמֹם וְשִׁמְעַע וּמוֹלָדָה: כז וְחֲצֵר גִּדָּה וְחֲשִׁמּוֹן וּבֵית פֶּלֶט: כח וְחֲצֵר שׁוּעַל וּבְאֵר שֶׁבַע וּבְזִיזוֹתֶיהָ: כט בַּעֲלָה וְעֵיִים וְעֵצִים: ל וְאַלְתוֹלַד וּכְסִיל וְחֶרְמָה: לא וְצִקְלָג וּמִדְמָנָה וְסַנְסֶנָה: לב וּלְבָאוֹת וְשִׁלְחִים וְעֵין וְרִמּוֹן כָּל-עָרִים עֲשָׂרִים וַתֵּשַׁע וְחֲצִרְיָהּ: לג בִּשְׁפֵלָה אֲשֶׁת־אֹז וְצִרְעָה וְאַשְׁנָה: לד וְזִנּוֹחַ וְעֵין גִּנָּיִם תְּפּוּחַ וְהָעֵינָם: לה יִרְמוֹת וְעַדְלָם שׁוֹכָה וְעִזְקָה: לו וְשַׁעֲרִים וְעַדִּיתִים וְהַגְדָּרָה וּגְדֵרְתִּים עָרִים אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה וְחֲצִרְיָהּ: לו צֶנַן וְחֲדָשָׁה וּמִגְדֵּל-גֹּד: לח וְדֹלְעָן וְהַמְצִפָּה וּקְתָאֵל: לט לְכִישׁ וּבִצְקָת

רש"י

(יט) תנה לי ברכה. פרנסה: ארץ הנגב. חרבה, כמו (בראשית ח יג): חרבו פני האדמה, ומתרגם: נגיבו, שייקא בלע"ז, בית מנוגב מכל טוב, אדם שאין בו אלא תורה: נתתני. נתת לי, כמו (שם לו ד): דברו לשלום, דבר אליו; (ירמיהו י כ): בני יצאוני, יצאו ממני; (מלכים א יט כא): ובשלם, בשל להם: גלות. מעינות: (כא) ויהיו הערים מקצה למטה בני יהודה. בגבול מטה יהודה, הוא שאמרו רבותינו (גיטין ז א): לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על

מצודת ציון
ננעצה בארץ: (יט) ברכה. מתנה ומנחה, כמו (בראשית לג יא) קח נא את ברכת: הנגב. ענין יובש, כמו (ישעיהו כא א) כסופות בנגב: נתתני. נתת לי: גלות. מעין, כמו (שיר השירים ד יב) גל נעול, ונקרא כן על שם סבובו וגלגולו: את. עם: עליות. מלשון עליון:

מצודת דוד
(יט) כי ארץ הנגב נתתני. חלקת השדה אשר נתת לי מאז, היא ארץ נגובה, מבלי מעייני מים: ונתתה לי. לזה אשאל אשר נתת לי חלקת שדה ובה מעין מים: את גלות. נתן לה שדה עם מעין ממעל ועם מעין מתחת: (כ) למשפחותם. הנחלק לכל משפחה לבד: (כא) מקצה. העומדים מקצה נחלת יהודה אצל גבול אדום, בדרומה של יהודה: (כה) וחצור וכו'. ארבע עיירות במקרא זה: חצור א', חדתה ב', קריות ג', חצרון ד', ולא זהו חצור האמור בתחלת המקרא, ולא זהו האמור במקרא שלפני פניו (פסוק כג) (לב) עשרים ותשע. ובפרט תמצא ל"ח, וזהו לפי שתשעה מהן לא נשארו לבני יהודה, כי בני שמעון לקחום מחבל יהודה ונזכרות הנה בנחלת בני שמעון, והם: באר שבע, ומולדה, חצר שועל, ועצם, ואלתולד, וחרמה, וצקלג, ועין, ורמון: וחצריהן. ומלבד חצריהן: (לו) והגדרה וגדרתים. היא עיר אחת ונקראה בשתי השמות: (לז) צנן וכו'. גם אלו עמדו בשפלה, אולם במחוז אחרת, ולזה מנה אלו לעצמן ואלו לעצמן, וכמו כן נאמר בכל מקום שמנה אלו לבד ואלו לבד:

וַעֲגִלּוּן: מ וְכַבּוֹן וְלַחֲמֶם וְכַתְּלִישׁ: מא וַגְּדֹרוֹת בֵּית־דָּגוֹן וַנַּעֲמָה וּמִקְדָּה עָרִים
 שֵׁשׁ־עָשָׂרָה וַחֲצִרֵיהֶן: מב לִבְנָה וְעֵתֶר וְעֹשֶׁן: מג וַיִּפְתַּח וְאַשְׁנָה וְנָצִיב:
 מד וַקַּעִילָה וְאַכְזִיב וּמֵרֵאשָׁה עָרִים תִּשַׁע וַחֲצִרֵיהֶן: מה עֶקְרוֹן וּבְנֹתֶיהָ וַחֲצִרֶיהָ:
 מו מִעֶקְרוֹן וַיָּמָה כָּל אֲשֶׁר־עַל־יַד אֲשֶׁדּוֹד וַחֲצִרֵיהֶן: מז אֲשֶׁדּוֹד בְּנוֹתֶיהָ וַחֲצִרֶיהָ
 עֲזָה בְּנוֹתֶיהָ וַחֲצִרֶיהָ עַד־נַחַל מִצְרַיִם וְהֵימָּה הַגָּבֹל (הַגְּדֹל קרי) וְגָבֹל: מח וַבָּהָר
 שְׁמִיר וַיִּתִּיר וְשׁוֹכָה: מט וְדָנָה וְקִרְיַת־סֵנָה הִיא דָּבָר: נ וַעֲנַב וְאַשְׁתָּמָה וְעָנִים:
 נא וְגֶשֶׁן וְחֶלֶן וְגֵלָה עָרִים אַחַת־עָשָׂרָה וַחֲצִרֵיהֶן: נב אֶרֶב וְדוּמָה וְאַשְׁשֶׁן:
 נג וַיָּנִים (וַיָּנִים קרי) וּבֵית־תַּפּוּחַ וְאַפְקָה: נד וְחַמְטָה וְקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֲבֵרוֹן
 וְצִיָּעַר עָרִים תִּשַׁע וַחֲצִרֵיהֶן: נה מָעוֹן וְכָרְמֶל וְזִיף וַיּוֹטָה: נו וַיִּזְרַעְאֵל וַיִּקְדָּעִם
 וְזִנּוֹת: נז תְּקֵן גִּבְעָה וְתַמְנָה עָרִים עֶשֶׂר וַחֲצִרֵיהֶן: נח חֲלָחֹל בֵּית־צֹר וַגְּדוֹר:
 נט וּמַעֲרַת וּבֵית־עֲנֹת וְאַלְתֵּקֶן עָרִים שֵׁשׁ וַחֲצִרֵיהֶן: ס קִרְיַת־פַּעַל הִיא קִרְיַת
 יַעֲרִים וְהַרְבֵּה עָרִים שְׁתֵּים וַחֲצִרֵיהֶן: סא בַּמִּדְבָּר בֵּית הָעֲרֵבָה מְדִין וְסַכְכָּה:
 סב וְהַנְּבִשָּׁן וְעִיר־הַמֶּלֶח וְעֵין גִּדִּי עָרִים שֵׁשׁ וַחֲצִרֵיהֶן: סג וְאֶת־הַיְבוּסִי וְיֹשְׁבֵי
 יְרוּשָׁלַם לֹא־יֻכְּלוּ (יָכְלוּ קרי) בְּנֵי־יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם וַיָּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת־בְּנֵי יְהוּדָה
 בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

רש"י

(מז) והים הגדול וגבול. נסין שבים שקורין אלשי"ש בלע"ז: (סג) לא יכלו בני יהודה להורישם. שנינו בספרי: רבי יהושע בן קרחה אומר יכולין היו, אלא שלא היו רשאים מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, ויבואי זה

מצודת דוד

(מא) וגדרות בית דגון. הן שתי עיירות, האחת גדרות, והשנית בית דגון: (מו) מעקרון וימה וכו'. מעקרון לצד המערב היה ליהודה כל הערים אשר אצל מקום אשדוד, וגם חצרי הערים ההם: (מז) עד נחל מצרים. שהיה בדרומה של יהודה: והים הגדול. רצה לומר, ועד הים הגדול, שהיה במערבו: וגבול. גם גבול הים הם האיים אשר בים, אף הם לנחלת יהודה יחשבו: (נה) וזיף. אין זה זיף האמור למעלה (פסוק כד): (סג) היבואי. שם האומה: לא יכלו בני יהודה להורישם. כי גם להם חלק מה בירושלים עם בני בנימין, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (זכחים ג ב) רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה וכו':

מצודת ציון

(מה) ובנותיה. הכפרים הסמוכים אליה: (מו) על יד. על מקום, כמו (שמואל ב יח יח) יד אבשלום:

והשנית בית דגון: (מו) מעקרון וימה וכו'. מעקרון לצד המערב היה ליהודה כל הערים אשר אצל מקום אשדוד, וגם חצרי הערים ההם: (מז) עד נחל מצרים. שהיה בדרומה של יהודה: והים הגדול. רצה לומר, ועד הים הגדול, שהיה במערבו: וגבול. גם גבול הים הם האיים אשר בים, אף הם לנחלת יהודה יחשבו: (נה) וזיף. אין זה זיף האמור למעלה (פסוק כד): (סג) היבואי. שם האומה: לא יכלו בני יהודה להורישם. כי גם להם חלק מה בירושלים עם בני בנימין, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (זכחים ג ב) רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה וכו':

דברי הימים א יג א-יד

יג א וַיִּוַעֶץ דָּוִיד עִם־שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת לְכָל־נֶגֶד: ב וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכָל | קָהֵל יִשְׂרָאֵל אִם־עָלִיכֶם טוֹב וּמִן־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִפְרָצָה נִשְׁלָחָה עַל־אֲחֵינוּ הַנְּשָׂאִים בְּכָל אֲרָצוֹת יִשְׂרָאֵל וְעַמָּהֶם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם בְּעָרֵי מִגְרָשֵׁיהֶם וַיִּקְבְּצוּ אֲלֵינוּ: ג וְנִסְבָּה אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֲלֵינוּ כִּי־לֹא דִרְשָׁנָהּ בְּיָמַי שָׂאוֹל: ד וַיֹּאמְרוּ כָל־הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת כֹּן כִּי־יֵשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי כָל־הָעָם: ה וַיִּקָּהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל מִן־שִׁיחֹר מִצְרִים וְעַד־לְבָא חֲמַת לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִקְרִית יַעֲרִים: ו וַיַּעַל דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָתָהּ אֶל־קְרִית יַעֲרִים אֲשֶׁר לַיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים | יְהוָה יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם: ז וַיִּרְכִּיבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עַל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה מִבֵּית אַבְיָנָדָב וְעֹזָא

רש"י

(א) ויועץ דוד עם שרי האלפים. שאמר להם דוד כבר עסקתם בתקנתכם להיות לכם מלך להושיע לכם ועתה תעסקו בכבוד אלהים: (ב) נפרצה נשלחה. נפרצה אותה גדר שהיתה גדורה עד עתה שלא דרש שום אדם לאלהים ונשלחה על אחינו הנשארים משום כבוד הארון: (ה) מן שיחור מצרים ועד לבא חמת. דוגמא מלבוא חמת עד נחל מצרים: (ו) בעלתה אל קרית. פתרון בעלתה שהיא קרית יערים: להעלות משם וגו'. כדכתיב (כשמואל ב' ז') אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו, כלומר שמו של הקב"ה נקרא על הארון אעפ"י שגלה ארון לפלשתים לא זו ממנו שם הזה שנתקדש: (ז) וירכיבו את ארון

האלהים על עגלה חדשה. מה ראה דוד שהרכיבו על עגלה חדשה ולא במשא הלויים כאשר עשה כשהביא אותו משם לציון באחרונה לפי שאמר דוד כל עומת שבא אלי כשהשיבוהו פלשתים על עגלה חדשה כדכתיב וישימו את הארון ה' על עגלה וגו' לפיכך נענש: עזא ואחיו. בני אבינדב היו כדכתיב בשמואל (שם ב' ו'): נוהגים בעגלה. כמנהג נוהגי עגלה אחד הולך לפני העגלה ומיישרה בדרך ישרה ואחד בצד העגלה שלא תהפוך ליפול וכן כתיב (שמואל ב' ו') ואחיו הולך לפני הארון ועזא בצד העגלה (שם) לפיכך שלח עזא את ידו לאחוז בארון כששמטו הבקר ולכך נענש, כאן כתיב בכל עוז ובשמואל (שם) כתיב

מצודת ציון

(ב) נפרצה. נתחזקה כמו מה פרצת (בראשית לח): (ג) ונסבה. מל' סבוב: (ה) שיחור. הוא הנילוס:

מצודת דוד

(א) לכל נגיד. ר"ל לא נתייעץ עם כולם כ"א את כל הנגיד אשר בהם ר"ל המובחרים: (ב) ויאמר דוד. לאחר שהסכימו הנגידים על הדבר אמר לכל ישראל אם הדבר

טוב בעיניכם ואם מה יצא הדבר להסכים על ידינו: נפרצה. נתחזקה ונשלחה בעבור אחינו הנשארים בארצם ולא באו עמכם: ועמכם. ר"ל ובעבור הכהנים והלויים אשר עמכם: בערי מגרשיהם. נקראים כן על כי אשר כל עריהם היה מגרש חוצה להן: (ג) ונסבה וכו'. לדרוש בו ברבת עם להרבות כבוד הארון: אלינו. אל ירושלים המרובה באוכלוסין כי לא דרשנוהו בכבוד הראוי לו: ימי שאול. כי בעבור שהרג נוב עיר הכהנים משרתי הארון בזה כאלו מיעט כבוד הארון: עד לבוא חמת. עד המקום שבאים בה לחמת מקצה גבול א"י עד קצהו: מקרית יערים. כי שם היה מעת שהחזירוהו הפלשתים כמ"ש בש"א: (ו) בעלתה. קרית יערים נקראה גם קרית בעל כמ"ש ביהושע: יושב הכרובים. אשר על הארון: אשר נקרא שם. ר"ל אשר נקרא עליו שם ה' האמור ובש"ב נאמר שם ה': (ז) מבית אבינדב. כי בביתו היה הארון: נוהגים בעגלה. היו מנהיגים הבקר הקשורים בעגלה למושכו:

וְאַחֲיוּ נְהִיגִים בַּעֲגֻלָּהּ: ח וְדָוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל מִשְׁחָקִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּכָל־עֹז
וּבְשִׁירִים וּבְכִנּוֹרוֹת וּבְנִבְלִים וּבְתַפִּים וּבְמִצְלָתִים וּבְחִצְצָרוֹת: ט וַיָּבֹאוּ עַד־גִּזְרֵן
כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָא אֶת־יָדוֹ לְאַחֹז אֶת־הָאֲרוֹן כִּי שָׁמָּה הִבָּקֵר: י וַיַּחֲרֹאף יְהוָה
בְּעֲזָא וַיַּפְּהוּ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ עַל־הָאֲרוֹן וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים: יא וַיַּחֲר
לְדָוִיד כִּי־פָרַץ יְהוָה פָּרִץ בְּעֲזָא וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרִץ עֲזָא עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
יב וַיִּירָא דָוִיד אֶת־הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר הִיךְ אָבִיא אֵלַי אֶת אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים: יג וְלֹא־הִסִּיר דָוִיד אֶת־הָאֲרוֹן אֵלָיו אֶל־עִיר דָּוִיד וַיַּפְּהוּ אֶל־בֵּית־
עֶבְד־אָדָם הַגָּתִי: יד וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עִם־בֵּית עֶבֶד אָדָם בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֶבְד־אָדָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:

רש"י

אשר שלח ידו על הארון. והוא שכתוב
בשמואל (ב' ו') ויכהו שם אלהים על השל פתרון
על השלח על שאחז בארון ודוגמתו (במלכים א'
כ"א) הכלבים יאכלו את בשר איזבל בחיל
יזרעאל ופסוק אחר כתיב בחלק יזרעאל (שם ב'
ט) כך נפרש כאן על השל השלח: וימת שם לפני
אלהים. לפני ארון אלהים (בשמואל ב' ו') כתיב
וימת שם עם ארון האלהים: (יב) ויירא דוד את
האלהים ביום ההוא לאמר. מה הוא ירא לאמר
שאמר איך אביא אלי ארון ה': (יג) הגתי. מגת
היה בתחילה מקודם היה מתגורר בגת ולוי היה
כדכתיב (לקמן ט"ו) ויאמר דוד לשרי הלויים
להעמיד את אחיהם המשוורים וכתיב בסמוך
(שם) ועבד אדם ויחיה שוערים לארון:

מצודת ציון

(ח) ובמצלתים. הם שני כלי נחושת ומקישים זה בזה
להשמיע קול גדול כמו בצלצלי שמע (תהלים ק):
(ט) כידון. ובשמואל ב' נאמר נכון ובשתי השמות היתה
נקראת: שמשו. ענין הנעה ממקומו כמו ויאמר שמשוה
(מ"ב ט): (יא) פרץ. מל' פרצה ושבר: (יב) היך. כמו איך
באל"ף וכן והיך יוכל עבד אדוני (דניאל ט):

מצודת דוד

(ח) משחקים. משמחים לפני הארון בכל כח: ובשירים.
שררו בפה להלל לה' ואף בכנורות וכו' והם מיני כלי
שיר: (ט) וישלח. הושיט את ידו: כי שמשו הבקר.
נענעוהו ממקומו וחשב שיפול מעל העגלה: (י) ויחר.
על מיעוט האמונה בה' לחשוב שיפול ארונו וזה על אשר
שלח וכו': לפני אלהים. לפני ארון אלהים: (יא) ויחר
לדויד. חרה על עצמו וכדרך המיצר ונבהל: כי פרץ.

בעבור דאגת הפרץ: (יב) את האלהים. את ארון האלהים בחשבו שא"א להזהר בקדושתו וזה לאמר וכו': (יג) ויטחו.
נטה אותו מדרך עיר דוד להוליכו אל בית עובד וכו': (יד) עם בית. סמוך לבית מושבו כי יחד לו חדר בביתו: ויברך
וכו'. בעבור שעמד הארון אצלו וכן נאמר בש"ב:

פרק ו משנה ה

אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמד כבוד. יותר מלמודך עשה. ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, ובתוך גדול מבתרם. ונאמן הוא בעל מלאכתו, שישלם לו שכר פעלתו:

נקודות משיחות קודש

בלימודך, כפה על עצמך ("עשה") ולמד "בקבלת עול" במידה גדולה יותר מאשר "התענוג" המוגבל שלך.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1240)

צריך להבין: מדוע יתאוה העוסק בתורה לשולחנם של מלכים, עד שצריך להזהירו מפני זה?

יתירה מזאת: מסדר הדברים במשנה משמע כי גם אם מקיים האדם את ההוראה הקודמת במשנה - "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמד כבוד" - עדיין צריך להזהירו ש"אל תתאוה לשלחנם של מלכים"! מהי פשר תאוה זו שכל-כך צריך להזהיר מפניה?

מאידך גיסא, צריך להבין: מהלשון "ששלחנך גדול משלחנם" אפשר לדייק שעצם התאוה "לשלחנם של מלכים" אינה שלילית כל-כך ורק שאין בה צורך מפני ש"שולחנך גדול משולחנם"!

ביאור הענין:

במשנתנו מדובר על אדם שעמל ויגע בתורה מעל ומעבר לתענוג שיש לו בלימוד מצד עצמו⁷. לאדם זה הבטיחה התורה⁸ "אם בחזקתו תלכו" - שתהיו עמלים בתורה⁹ - "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", דהיינו שכל צרכיו הגשמיים מובטחים לו. ומכיון שכל צרכיו בעולם יהיו בידו הרי הוא "בעל הבית" ושליט על כל העולם, בבחינת "מאן מלכי רבנן"¹⁰.

על כך מוסיפה המשנה ואומרת "אל תתאוה לשולחנם של מלכים"; אף שהקב"ה נותן לך "שולחן של מלכים" כשכר על עמלך בתורה - אל לך להתאוות לכך. המשנה אינה אומרת כי אין להתעסק בדברים גשמיים. אדרבה, צריך להתעסק בדברים הגשמיים כדי "לבררם" ולהעלותם לקדושה. ההוראה היא רק לא להתאוות להם ולהתענג מהם¹¹.

על כך נשאלת השאלה - אם הפירוש ב"שולחן מלכים" הוא "עבודת הבידורים", "לברר" ולזכך את הגשמיות ועל-ידי זה מתעלה גם האדם ה"מברר"¹² מדוע אם-כן לא להתאוות "לשלחנם של מלכים"?

על כך התשובה היא - "ששלחנך גדול משלחנם". כלומר, על-אף המעלה הגדולה ב"עבודת הבידורים", אין היא מגיעה לדרגה הרוחנית המושגת בכח לימוד התורה. כי על-ידי לימוד התורה, האדם מתאחד עם מלך-מלכיה המלכים הקב"ה. נדרשת אמנם גם "עבודת הבידורים", אך יש לדעת כי תכלית העליה היא זו המושגת על-ידי לימוד תורה - "שולחנך גדול".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1241)

לענין "גדולה" אומרת לנו המשנה "אל תבקש" ואילו לענין "כבוד" - "אל תחמד". משמעות הדברים היא ש"כבוד" - לא רק שאין "לחפש" אלא אסור "לחמד" אותו כלל. לעומת זה "גדולה", אין "לחפש" אחריה ולבקשה, אך אין מניעה לחמד אותה, שהרי לא נאמר "אל תחמד גדולה" אלא רק "אל תבקש". והדבר דורש הסבר.

עוד צריך להבין: מהי הוראת המשנה "יותר מלמודך עשה"; אם כוונתה לומר שיש ללמוד תורה יותר מהרגילות¹, היה עליה לכתוב זאת באופן ברור ומפורש - "יותר מלמודך למד"! הביאור בזה:

בלימוד תורה יש מעלה ועדיפות ללימוד החותר אל ההלכה. כי בכדי לברר את סוגיות הש"ס, ולמצות את הדיון בשיטות הפוסקים עד לפסיקת ההלכה למעשה, דרושה יגיעה והעמקה מיוחדת².

לאור זאת, היה מקום לומר כי לימוד ההלכה ולמעשה כדי להיות מורה הוראה בישראל הוא לימוד נכון ורצוי, שהרי באופן כזה הלימוד הוא בדרגה גבוהה!

משמיענו התנא ואומר: "אל תבקש גדולה לעצמך". בבואך ללמוד תורה אל תעשה זאת לשם "גדולה" - להיות "מורה הוראה". לימוד תורה באמת הוא לימוד "לשמה", לשם התורה עצמה, ולא לשום מטרה אחרת (ואם נקבע לך משמים תפקיד של מורה הוראה בישראל יזמינו לך זאת מלמעלה).

וכך אפוא מתפרשים דברי המשנה: "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמד כבוד". כבוד - הוא דבר שלילי, שהרי "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"³, ולכן אל תחמד אותו אפילו בלבך. "גדולה", לעומת זאת, מותר לרצות. אין כל פסול בשאיפה לגדלות בתורה עד לדרגה שיוכל להורות הלכה, כי על-ידי זה הוא מתעלה בתורה. ובכל זאת "אל תבקש גדולה". אין לרדוף ולחפש אחר גדלות זאת ונאולם לכשיציעו לו משרת מורה הוראה יכול לקבלה⁴.

מכיון שאסור לחמד כבוד ואף גדולה אין לבקש - יכול הלומד לחשוש, שמא יהא לימוד התורה שלו נטול כל "חיות" - כי הנפש הבהמית מקבלת "חיות" רק כאשר יש לה כבוד וגדולה - והרי הלימוד צריך להיות ב"חיות" (גם של) הגוף והנפש הבהמית⁵!

על-כך מוסיפה משנתנו ואומרת, "יותר מלמודך עשה" - "עשיה" מלשון כפיה⁶, כלומר, אף אם אין לך "חיות" ותענוג

(1) שהרי הפרק קרוי "קנין תורה", ובהתאם לכך, ההוראות בפרק זה מתייחסות ללימוד התורה. (2) ראה המשך יום-טוב של ר"ה תרס"ו, עמ' ת"כ. וראה ירושלמי בכורים, פרק ג, הלכה ג' זעירא. (3) לעיל פרק ד, משנה כא. (4) ראה ירושלמי בכורים שם. (5) ראה עירובין נד, א. והלכות תלמוד-תורה לרבנו הזקן, פרק ד, הלכה ט' כל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים, ונתבאר בתניא פרק לו. (6) ראה בית יוסף יורה-דעה סימן רמח ד"ה ומי שאינו. (7) כאמור בביאור הקודם על המאמר "יותר מלמודך עשה", שהכוונה היא שיש לכפות על עצמו לימוד בקבלת עול, יותר מרגילותו. (8) בחזקתו כו, ג. (9) רש"י שם. (10) ראה גיטין סב, א. (11) ראה תניא תחילת פרק ו. (12) ראה לקוטי-תורה צו יג, ב; אמור לה, ג.

כיון שלומדים עתה מסכת גיטין ייערך הסיום על מסכתא גיטין

בס"ד. שיחת כ"ף מנחם-אב, ה'תשי"ט.

בלתי מוגה

א. נהוג תמיד – מכמה טעמים – להתחיל בענין של "סיום". וכיון שלומדים עתה¹ מסכת גיטין, ייערך הסיום על מסכתא גיטין.

ולהעיר גם מהשייכות דגיטין לענין של "אֶרְצִיט" – ע"פ דברי המשנה בריש מסכת קידושין: "האשה . . קונה את עצמה בשתי דרכים . . בגט ובמיתת הבעל", והיינו, שישנו ענין שבו משתווים גט ומיתת הבעל זה לזה.

ב. במסכת גיטין – הן בתחלתה והן בסיומה – ישנם כמה ענינים הדורשים ביאור²:
התחלת מסכת גיטין היא – "המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם".
וצריך להבין:

מסכת שענינה לבאר דיני גיטין – צריכה להתחיל בענינים עיקריים השייכים לכללות מציאות הגט.

ולכל לראש הוצרכה להיות הצעת ענין הגיטין בביאור הפסוק בחומש שבו מדובר אודות ענין הגט: "כי יקח איש אשה . . והי' אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וגו'"³ – שזהו תנאי שבו תלוי כל מציאות הגט, ועל זה מיוסדת הפלוגתא של בית שמאי בית הלל ורבי עקיבא במשנה האחרונה שבמסכת גיטין: מהו המעמד ומצב שבו אפשר להיות ענין הגט (כדלקמן ס"ג); ותמורת זה שענין שנוגע לכללות אפשרות מציאות הגט ראוי לבוא בהתחלת מסכת גיטין – בא ענין זה בסיום וחזרת מסכת גיטין!

ובמה מתחילה מסכת גיטין – הנה עוד לפני שמבארים פרטי דינים בהגט עצמו, מתחילים בסיפור מעמד ומצב נדיר (היפך הסדר הרגיל שמתחילים במעמד ומצב היותר רגיל, ורק אח"כ באים לבאר מקרים נדירים): "המביא גט ממדינת הים", היינו, שהבעל נמצא במדינה אחת והאשה נמצאת במדינה אחרת, וביניהם ישנו ים המפסיק, והבעל שולח את הגט ע"י שליח – כאילו יודעים כבר כל פרטי הדינים דגיטין, ונשאר רק לבאר פרט מסויים במקרה נדיר הנ"ל: כיצד יהי' השליח נאמן שזהו גט כשר לגרש בו את האשה!

וע"ד קושיית הגמרא בריש מסכת סוכה (ועירובין): "מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה"⁴.

אלא, שמסכת סוכה מתחילה לכל-הפחות בדינים עיקריים שנוגעים לכל סוכה; ואילו מסכת גיטין מתחילה במקרה נדיר, ובזה גופא לא מבארים ענינים עיקריים, אלא פרט שבא לבסוף – שלאחרי שהגט כבר נכתב ונחתם, והבעל נתנו כבר לשליח, והשליח כבר בא ממדינת הים, ועומד לפני ב"ד ליתן הגט בפועל, אזי "צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם"!

ג. והנה, בהצעת התנאים לכללות מציאות הגט והגירושין – שנינו במשנה האחרונה דמסכת גיטין⁵:
"בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר. ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר (או ערוה או שאר דבר סרוחן). ר' עקיבא אומר אפילו (לא מצא בה לא ערוה ולא דבר, אלא) מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר והי' אם לא תמצא חן בעיניו".

לשיטת ב"ש יש להשתדל בענין שלום-בית עד קצה האחרון: אפילו אם לא מצאה חן בעיניו, ואפילו הקדיחה

(1) בסדרי הישיבה (המו"ל).

(2) תוכן הדברים הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ד 1121 ואילך (הסיום). ח"ט ע' 143 ואילך (ההתחלה). במהדורא זו באה כל אריכות הצעת הדברים ע"פ סרט-הקלטה, ונערכו הדברים כחטיבה אחת, אף שנאמרו פרקים פרקים לאורך כל מהלך ההתוועדות

(המו"ל).

(3) תצא כד, א.

(4) ולהעיר גם מקושיית התוס' בריש מסכת עירובין: "דהוה לי' לאשמועינן הכשר מבוי ברישא כו'".

(5) צ, רע"א (ובפרש"י).

תבשילו – שהפירוש הפשוט בזה (כמובא גם בפוסקים⁶), שהיא עושה היפך רצונו כדי להכעיס – אעפ"כ, יש להשתדל שישארו בנין הבית דאיש ואשה ביחד, וכיון שנשארים ביחד אזי צריך להיות שלום ביניהם, דאל"כ, קרינן ב"י" אל⁷ תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך⁸.

אבל לשיטת ב"ה אין חיוב להתעקש על שלום-בית עד קצה האחרון, אלא, אם הקדיחה תבשילו, היינו, שרואה שאינה חפצה למלא רצונו כו', הרי זו סיבה מספקת לבטל את כל ענין הבית.

ור"ע ס"ל יתירה מזו – שאפילו אם היא עושה רצון בעלה, אבל משום מה אינה מוצאת חן בעיניו, אזי אפשר להיות מציאות הגט.

ובהקדמה – שידוע שענין החן אינו ענין היופי, דכיון שנאמר בפסוק⁹ "שקר החן והבל היופי", הרי מוכח ש"חן" ו"יופי" הם שני ענינים נפרדים:

ענין ה"יופי" – אפשר לבאר במילים במה מתבטא היופי, וכמו "יפת תואר ויפת מראה"¹⁰, כדאיתא במפרשים¹¹ שקאי על היופי בקלסתר הפנים וחיתוך האברים, וכפי שנימנו פרטי הענינים בזה בשיר השירים (שהוא בבחינת שטר הקידושין) בנוגע לענין החביבות שבין חתן לכלה, שזהו משל על הקב"ה וכנס"י.

אבל ענין ה"חן" – אי אפשר לבטא ולהסביר במילים מדוע היא מוצאת חן בעיניו או אינה מוצאת חן בעיניו. ולפעמים יכול להיות שהיה חסרים כל המעלות בקלסתר הפנים וחיתוך האברים, עד כדי כך שהיא אינה יפה, מגונה, "מכוערת"¹², ואעפ"כ תמצא חן בעיניו. וע"ד דברי הגמרא¹³ "אסתר ירקרוקת היתה", שזהו היפך היופי¹⁴, אלא "חוט של חסד משוך עלי", ולכן "ותשא חן וחסד לפניו"¹⁵. והיינו, ש"חן" אינו ענין שאפשר לתלותו בדבר מסויים שבא לידי ביטוי בביאור והסבר.

וזהו החידוש בשיטת ר"ע – שאפילו כאשר אין מקום בשכל למצוא איזה חסרון באשה, ובודאי שלא הקדיחה תבשילו, ועאכו"כ שלא מצא בה ערות דבר, אעפ"כ, יש מקום למציאות של גט "אם לא תמצא חן בעיניו".

המשך בגליון הבא

(6) ראה טור אה"ע סק"ט. וראה גם מאירי שם.

(7) משלי ג, כט.

(8) גיטין שם, סע"א.

(9) משלי לא, ל.

(10) ויצא כט, יז.

(11) ראה פרש"י, ראב"ע ואוה"ח עה"פ. תו"א ויצא כג, ב. סה"מ

תרכ"ז שבהערה 79.

(12) ראה תענית בסופה.

(13) מגילה יג, א (ובפרש"י).

(14) דלא כהמ"ד שחשיב אסתר בין "ארבע נשים יפיפיות (ש)היו

בעולם" (שם טו, א).

(15) אסתר ב, יז. וראה מגילת סתרים עה"פ.

הקדמה

תקנו חכמים ששליח המביא גט מהבעל כדי לגרש את האשה, חייב באופנים מסוימים לראות כיצד כותב הסופר וחותמים העדים על הגט. וקודם שנותן את הגט לידיה צריך לומר שהגט 'בפני נכתב ובפני נחתם'. באמירה זו האמינו חכמים לשליח כשני עדים המעידים על כשרותו של הגט, ועדותו מונעת מהבעל לבוא לאחר מכן ולערער, שהרי הגט נתקיים באמירתו של השליח. חכמים אף נתנו תוקף לתקנתם וקבעו, שאם לא אמר השליח 'בפני נכתב ובפני נחתם' הגט פסול.

וזנה, אף שהמביא גט מכל מקום יכול לומר עליו 'בפני נכתב ובפני נחתם' ולקיימו מפני ערעור הבעל, לא חייבו חכמים לומר כן אלא בשליח המביא גט ממקומות מסוימים, ובוה דנה משנתינו, באיה מהמקומות חייבו חכמים את השליח המביא מהם גט לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', ומפרטת את שיטות התנאים בזה.

משנה

שליח המביא גט מְּדִינַת הָיִם – מחוץ לארץ לארץ־ישראל, שעשאו הבעל שליח להוליך לאשה גט כדי לגרשה, צָרִיךְ שִׁיאָמַר קודם נתינת הגט לידיה של האשה בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִתְּחַם גט זה. ובאמירה זו מעיד השליח על כשרותו של הגט בכתיבתו ובחתימתו.

רָבֵן גַּמְלִיאֵל אָמַר – חולק על דברי תנא קמא ומוסיף שאף שליח המביא גט מן הָרֶקֶם וּמִן הַחֲגֵר – הם המקומות הנזכרים בתורה (בראשית טז יד) בשם 'קדש וברד', והן עיירות הסמוכות לגבולה של ארץ ישראל מצד דרום מזרח, צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר – חולק על דברי רבן גמליאל ומוסיף שאפילו שליח המביא גט מְּכַפֵּר לַיָּדִים

שהיא עיירה בחוץ לארץ שמובלעת בתוך שטח ארץ ישראל ומביאה ללוד הסמוכה לה, שהיא בתוך שטח ארץ ישראל ממש, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. שאין חילוק בין המקומות שבמדינת הים, ובכולם צריך השליח לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

וְחֻכָּמִים אֹמְרִים אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁיאָמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִתְּחַם אֱלָא שְׁלִיחַ הַמְּבִיא גט מְּדִינַת הָיִם לַאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל בלבד, אבל לא שליח המביא גט מרקם וחגר לארץ ישראל או מכפר לודים ללוד, וכן הַמּוֹלִיךְ גט מארץ ישראל למדינת הים צריך אף הוא לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

המשנה מביאה אופנים נוספים בהם צריך שליח המביא גט לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם': וכן שליח המביא גט מְּדִינַת אַחַת לְמְדִינַת אַחֶרֶת מְּדִינַת הָיִם, צָרִיךְ שִׁיאָמַר השליח 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִתְּחַם'. רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חולק ואומר, שלא רק המביא ממדינה למדינה במדינת הים צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' אלא אפילו שליח המביא גט מְּהַנְמוּנִיָּא – שלטון אחד השולט בחלק אחד של העיר הַהִנְמוּנִיָּא – לשלטון אחר השולט בחלקו השני של אותה העיר, חייבו אותו חכמים לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', כיון שמקפידים ההגמונים השולטים בהם שלא יהיו תושביהם נכנסים מזה לזה.

כִּיּוֹן שֶׁשְּׁנֵינֵינוּ שִׁישׁ הִבְדֵּל בֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַחוּץ לָאָרֶץ לַעֲנִין גִּטִּין, מִפְּרִשְׁתַּי הַמִּשְׁנָה אַתָּה נִבְּלֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַעֲנִין זֶה:

רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, מִמָּקוֹם הַנִּקְרָא 'רֶקֶם', וְהוּא נִמְצָא בַּמְּזוֹרָחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְמִזְרָח – וְעַד לְסוֹף הָעוֹלָם בְּצֵד הַמְּזוֹחִי, נִחְשָׁב הֵכֵל לַמְּדִינָה הַיָּם, וְשְׁלִיחַ הַמְּבִיא מִשָּׁם גט אומר 'בפני נכתב

ובפני נחתם', וְרֶקֶם עֲצֻמָּה דִּינָה מְּזוֹרָחָה הָעוֹלָם וְלֹא כֹּאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִהֵעִיר אֶשְׁקֶלֶן לְדֶרוֹם – וְעַד לְסוֹף הָעוֹלָם בְּצִדוֹ הַדְּרוֹמִי, הֵכֵל נִחְשָׁב כַּמְּדִינָה הַיָּם, וְאִם אֶשְׁקֶלֶן עֲצֻמָּה דִּינָה מְּזוֹרָחָה הָעוֹלָם וְהִיא אֵינָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְשְׁלִיחַ הַמְּבִיא מִמֶּנָּה גט צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' כְּדִין מְּדִינַת הַיָּם. וכן המביא גט מְּעֵבֹל לְעֵפֹן – וְעַד לְסוֹף הָעוֹלָם בְּצִדוֹ הַצְּפוֹנִי, צָרִיךְ לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', וְעֵבֹל עֲצֻמָּה דִּינָה מְּזוֹרָחָה הָעוֹלָם – שֶׁהִיא מְּדִינַת הַיָּם.

רַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְאָמַר שֶׁגַם הָעִיר עֵבֹל עֲצֻמָּה דִּינָה מְּזוֹרָחָה יִשְׂרָאֵל לַדִּין גִּטִּין, ולפיכך המביא מִמֶּנָּה גט אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

המשנה מפרשת היכן לא חייבו חכמים את השליח המביא גט לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם':

שְׁלִיחַ הַמְּבִיא גט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּתוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁיאָמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִתְּחַם, לְפִיכָךְ הֵגֵט אֵינוֹ מְקוּיִים וְאִם אַחֶר שֶׁנִּתֵּן הַשְּׁלִיחַ אֶת הֵגֵט יֵשׁ עָלָיו עוֹרְרִים – בֹּא הִבְעֵל וְטַעַן שֶׁהֵגֵט מְּזוּיִף, וְתִקְּצֵם בְּחֻזְתָּמִּי – יִבְּאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִּים בּו וְיֹאשְׁרוּ אֶת חֲתִימָתָם, או יִבְּאוּ עֵדִים אֲחֵרִים הַמְּכִירִים אֶת חֲתִימָתוֹ עַד הֵגֵט וְיַעֲדוּ עֲלֵיהֶם, וְנִדְּחָה בִּכְךָ אֶת עֲרֻעְרוֹ שֶׁל הִבְעֵל, וְנִכְשִׁיר אֶת הֵגֵט.

גמרא

הגמרא מבארת את טעם תקנת חכמים ששליח המביא גט ממדינת הים צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

מֵאִי מְּעָמָא – מהו הטעם שחייבו חכמים שהשליח יאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. נחלקו בדבר אמוראים, רַבָּה אָמַר

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו תמוז, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפתקא שלהם, בצירוף נדבת לבם הטי' חלק מנבזבן ומתן דיהבן לחתן וכלה.

עיין זהר חלק א' קמט, א).

ויהי רצון אשר נדבתם האמורה בתחלת בנין ביתם בישראל בנין עדי עד, תפעול ההרחבה וההגדלה בברכות השי"ת והצלחתו בבנינם האמור, בית נאמן.

(עיין ד"ה מזמור שיר חנוכת הבית, לרבנו הזקן, לקו"ת ברכה צ"ח ד', ובספר התניא ספלי"ד).

ומתוך הרחבת הדעת יבשרו טוב בעניניהם הכללים ובעניניהם הפרטים בטוב הנראה והנגלה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

[illegible]

מא בינייהו. לא מנאי למימר מוליד איובא בינייהו דלרבה נמי לרבנן בתראי במוליד י"ל בפני נכתב ובפני נחתם דגוריקין מולידך אטו מביא ולח"ק נמי אוי בכלל לאמר איובא בינייהו ממדינה למדינה בארץ ישראל והא דלא קאמר גט מקויים איובא בינייהו משום דהוי בכלל דלחיותי בי תרי דדמי למקויים: **ראתיו** בי תרי. פ"ה למ"ד לפי שאין עדים מצויין לקיימו אלו וקיימורו וקשה דאטו כביפא חלו להו כיון מוזמנין לקיימו כשיבא הבעל ויערער ועד למה לי דלחיותי בי תרי כן שזים שנים מן השוק שמכירין חתומת העדים ומפרש ריב"א דלחיותי בי תרי ואומרי שהבעל שלחם דהו לא מהימן לומר לא שלחתיים דהכי אמר לקמן (דף ה) שנים אין ירכיבן לומר בפני נכתב וכו' ומה אילו יאמרו בפנינו גירסה מי לא מהמינו ולהאי לא חיישינן שמה החתום במזיד עדים פסולינ דמסתמא כיון דלמה לא גט כדון עשא דליו תהו דהבשלה: **ליבעי**. תרי. דלמה לא ידע את דפרישתי לאה מאן עמאל לאה משום לעו עד לכסוף: **מירי** דהוי אכל עדות שבערה. כדלית"ה איסורא כגון עדות דרבי ממונות ודבני פאות וכו' דלמה לא ידע את דפרישתי כדלית"ה לאה דלחם כן מנאי משני עד אחד נאמן באיסורין מה לו להאריך באיסורא והא ערוב נמי גרוסיה הוא והכי הוי ליה למימר לא דמי לשאר עדות והוא ליה ליתן טעם ומיאו יאן לומר דה"ק עד אחד נאמן באיסורין להאיד והא דבעי תרי הני מיילי לאסור דחד לאו כל כמיניה אבל הא דקאמר כל עדות לא אחי שפיר דמאי כל עיקר דבר שבערה אין פחות משנים זהו באשת איש בגיטין ובקידושין וזוהו דאשת איש לאסורא על בעלה: **עד** אחד נאמן באיסורין. פי' הקונטרס שהרי אלהים תורה כל אחד ואחד על הפרשת תרומה ושחיטה וניקור בגזל וחבל ולא היה לו להאריך הפרשת תרומה ושחיטה דבהנהיג נאמן אמר"ג דאיתחוק איסורא משום דבירו לתקנס כמו שפ"ה בספוק והכי אמר דהאשך רבה (בבבא דף קמ) ושחיטה אמר"ג דהאשך אין בירו לתקנס מעיקרא היה בירו לשטור דלחם לאן כן אחאי מהימן כיון דאיתחוק איסורא דלא מליטו בשום מקום שיתעבד בגזול אחד עומד על גביו ומעשים אשך וס' דמהימן אמר"ג דלא שייך רוב מצויין אלל שחיטה ומחזיקין הן כגון שנתחד כל הראש ואין בית השחיטה ניכר ומה שאנו סומכין על הגשים בשחיטה אמר"ג שפ' שחיטה הלכות וידועות אשך שצידה ללמוד לשטור ור' להאריך אחרים שחשטו לה דבכירה דמי ומונא לן עד אחד נאמן בשחיטה וי"ל דלפלגין מנהר דלשנין צפרה המהיר (בבבא דף קמ) איסורא על בעלה לאח"א חס כן אפילו איתחוק איסורא וי"ל דלאהי בחזקת רואה כל שעה ובעברו שבעה עטורה ממינאל ולא איתחוק איסורא וגם צידה לטוב: **עד** אחד נאמן באיסורין. הקשה ר"מ מה תשובה היא זאת עיקר הגט יוכיח שגריד לחותמו בשנים ות' דה"ק דעד אחד נאמן באיסורין ככה"ג שטיקד הגט נעשה כבר ושוב אין גריד אלל גילוי מיתלת לידע אם לשמה נכתב: **הוי** דבר שבערה. האי דנקט דבר שבערה אומר ר"י משום דבהאשך רבה (בבבא דף קמ) בשאר איסורי כגון טבל והקדש וקונמות מספקא לן אי מהימן אפילו איתחוק איסורא ולאו בירו לאו ר' ואי"א אי עד אחד נאמן בשאר איסורין אפילו איתחוק איסורא ולאו בירו מנאי אינטיקד איסורא לה לעמא וי"ל לומר דס"ד דחשיב כמו דבר שבערה: **סתם** ספרי דרביי מייגמר גמירי. והוי כמו מיעושא דמיעושא דלא חיישינן אפילו לרבי מאיר: **ורבנן** הוא דאגרוך. פירש בקונטרס משום דלחיה לאשכח כחוב ועומד כגון שנכתב לשם א' מבני עירו קסמו קסמו ונמלך מולגרם וקשה דבהחזק שני יוסף בן שמעון אפילו

שומן ומותרת באכילה, באופן זה אנו אומרים שעד אחד נאמן להעיד על החתיכה שהיא של שומן ומותרת באכילה כיון דלא איתחוק איסורא – חתיכה זו מעולם לא הוזקנה אותה שהיא אסורה בוודאות משום חלב, לכן עד אחד נאמן להעיד עליה שהיא מותרת, אבל הקא – בסוגייתנו לענין עדותו של השליח על הגט, דאיתחוק איסורא דאשת איש – כבר הוחזקה אשה זו קודם הבאת הגט שהיא אשת איש, והשליח בא להוציא אותה מחזקה ולומר שאינה אשת איש, מנין לנו שעד אחד נאמן להוציאה מחזקה זו ולהכשיר את הגט. ומביאה הגמרא טעם נוסף מדוע לא יוכל השליח שהוא עד אחד, להיות נאמן על כשרותו של הגט, משום שעדותו על גט הוי דבר שבערונה – היא נוגעת לאיסורי עריות, וכלל הוא שאין להתיר איסור של דבר שבערונה בעדות של פחות משנים, ואם כן חזרה הקושיא מדוע אין צריך להכשיר הגט שני עדים.

מתרצת הגמרא, מן הדין אין לחשוש לכשרותו של הגט שלא נכתב לשמה, משום שרוב ישראל בקיאים הן בהלכה זו, ולכן אין צורך כלל בעדות, כדי להכשיר את הגט, ואפילו לדעת רבי מאיר דחייש למיעוטא – שחושש בכל מקום למיעוט ומחמיר, כאן אין מקום לחשוש, כיון שקתם ספרי דייגין – סתם סופרי הדיינים שבכל מקום, שרגילים בבתיבת הגיטין, מימר גמרי – למדו את הדין, והם יודעים את ההלכה שגט אשה צריך להיכתב לשמה, ולכן אלו שאינם יודעים הלכה זו הם מיעוט שבמיעוט, ואף רבי מאיר אינו חושש למיעוט חרוק כל כך, ולכן מצד הדין הגט כשר גם ללא אמירת השליח, ורבנן הוא דאצריך – חכמים הם שהצריכו עדות על הגט שנכתב לשמה, מחשש שמא הבעל מצא גט שנכתב עבור אדם אחר מבני עירו שחזר בו מלגרש, ושמו ושם אשתו הכתובים בגט שווים לשלו, והוא יבוא לגרש את אשתו בגט זה על אף שהוא פסול ולא נכתב לשמה, והקא – כאן אף שהיה ראוי שיצריכו חכמים עדות של שנים להכשיר את הגט

שהרי כל בני ארץ ישראל בקיאים בדין לשמה. אולם לפי טעמו של רבא שהתקנה היתה מחשש שמא יבוא הבעל לערער ולא יהיו עדים מצויים לקיים את החתימות, גם ממדינה למדינה בארץ ישראל צריך השליח לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' שמאזר ואין השיירות ביניהם מצויים, אין מי שיקיים את החתימות שבגט.

ג. אי נמי – מקרה נוסף שיש הבדל להלכה בין רבא לרבא, בשליח שמביא גט ממקום למקום בתוך אותה מדינה במדינת תיב. לדעת רבא טעם התקנה הוא מחשש שהגט לא נכתב לשמה, וכיון שבני מדינת הים אינם בקיאים בבתיבת הגט לשמה, צריך השליח לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אולם לדעת רבא כיון שהגט נשלח בתוך אותה המדינה עצמה והשיירות מצויות בה, אפילו אם יבוא הבעל ויערער שהגט מזויף אפשר יהיה למצוא עדים שיעידו על החתימות שבגט, לפיכך לא הצריכו חכמים שיאמר השליח 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

הגמרא מבררת תחילה לדעת רבא, אין נאמן השליח לבדו להכשיר את הגט.

שואלת הגמרא, ולרבה דאמר שהטעם שצריך השליח המביא גט לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' הוא לפי שאין בני מדינת הים בקיאים בחיוב כתיבת הגט לשמה של האשה, אם כן מדוע שליח אחד נאמן להעיד על כשרותו של הגט, ליבעי תרי – יצטרכו שני עדים שיעידו שהוא נכתב כדן, מירי דתהו אבל עדינות שבתורה – כפי הדין בכל שאר עדויות שבתורה, שאין עדות בפחות משני עדים המעידים על הדבר.

מתרצת הגמרא, יש הבדל בין עדות על כשרות הגט שהיא עדות על איסורים, לבין שאר כל העדויות שצריך בהם שני עדים, כי כלל הוא שעד אחד נאמן בעדות על דיני איסורין, ולכן עד אחד נאמן להכשיר את הגט, והאשה מותרת להנשא על פי עדותו של השליח, על אף שאין שני עדים מעידים על הדבר.

דוחה הגמרא, עדיין לא מובן מדוע השליח נאמן להכשיר את הגט, אימור דאמרין – אימתי אנו אומרים את הכלל שעד אחד נאמן בעדות על איסורין, דוקא בגמון חתיכה שספק אם היא של חלב ואסורה באכילה, ספק אם היא של

לפי שבני מדינת הים אין הם בקיאים ויודעים את הדין שצריך לכתוב גט לשמה של אותה אשה שהבעל רוצה לגרש בגט זה. ולכן תיקנו חכמים שיאמר השליח המביא גט ממדינת הים 'בפני נכתב ובפני נחתם', ולאחר שמעיד השליח על כך, שואלים אותו אם הגט נכתב לשמה, והוא מעיד על כך ומכשירו.

דעה אחרת בטעם שתקנו חכמים אמירת 'בפני נכתב ובפני נחתם', רבא אמר, לפי שאין עדים הבאים ממדינת הים ומכירים את חתימות עדי הגט מצויין בארץ ישראל לקיימו – בכדי לקיים את החתימות שבגט, ואם יבוא הבעל לערער שהוא לא צויה לכתוב את הגט והוא מזויף, לא יהיו כאן עדים המכירים את חתימת העדים, לכן תיקנו חכמים שיאמר השליח המביא את הגט 'בפני נכתב ובפני נחתם' ובאמירה זו הוא נאמן שהחתימות שבגט לא מזויפות, ואין הבעל יכול לערער עליו עוד.

הגמרא מבררת, מאי בינייהו – מהו ההבדל להלכה בין טעמו של רבא לטעמו של רבא. משיבה הגמרא, איכא בינייהו – יש שלושה אופנים בהם יהיה חילוק בין רבא ורבא אם השליח צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם':

א. דאיתויהו בי תרי – שני שליחים של הבעל הביאו את הגט ממדינת הים כדי לגרש את אשתו. לדעת רבא שיש לחשוש שמא גט שהובא ממדינת הים לא נכתב לשמה, גם אם יש שני שליחים שמביאים את הגט עדיין יש לחשוש שלא נכתב לשמה, ולכן צריך שיאמר אחד מהם 'בפני נכתב ובפני נחתם' כדי לברר שהגט נכתב ונחתם לשמה. אולם לדעת רבא שטעם תקנת חכמים הוא משום חשש שלא יהיו עדים מצויין לקיימו, בגט שהובא על ידי שני עדים, אין צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' שהרי העדים עצמם מצויים להעיד על החתימות שבגט, ולדחות את ערעורו של הבעל.

ב. אי נמי – במקרה נוסף יש הבדל להלכה בין רבא לרבא, בשליח המביא גט ממדינה אחת למדינה אחרת בתוך ארץ ישראל, כגון מיהודה לגליל, שאין שיירות מצויות ביניהם, לפי טעמו של רבא שהתקנה היתה משום 'לשמה' אין השליח צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם',

המשך מסכת גיטין דף ד עמ' א

ולמימר שאפילו אותן המקומות המוכלעות כגון כפר לודים נמי לא – אף הם אינן יוצאות מכלל מדינת הים לגבי תקנת 'בפני נכתב ובפני נחתם', כדי שלא תחלוק במדינת תיב – שיהיה דין כל המדינות שבחוץ לארץ שווה, שלא חלקו חכמים בגזירתם.

הגמרא מבררת את שיטת חכמים המובאת

הים, חולק על דבריהם, וקבר שמואלך גט מארץ ישראל למדינת הים לא צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

מאי לאו קהא קמפלגי – לכאורה נראה לפרש שנחלקו באופן זה, דמר קבר – תנא קמא סבר שטעם תקנת 'בפני נכתב ובפני נחתם' הוא כדברי רבא, לפי שאין בקיאים לשמה,

במשנתנו: תנן וחכמים אומרים, אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, אלא שליח המביא גט ממדינת הים לארץ ישראל, וכן שליח המוליך את הגט מארץ ישראל למדינת הים.

הגמרא מדקדקת, מקלל דברי חכמים נראה דתנא קמא סתם את דין המוליך גט למדינת

משום עיגונא – כדי שהאשה לא תישאר עגונה, אם לא תמצא שני עדים שיכשירו את החתימות שבגט, לפיכך **אָקילו בָּהּ רַבֵּן** – הקילו חכמים שתינשא על פי שליח יחיד המביא את הגט ואומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

הגמרא מקשה על התירוץ, **האי קולא הוא** – וכי תקנה זו שהשליח יהיה נאמן על הגט היא קולא לאשה המתגרשת, הלא אדרבה **חומרא הוא** – בתקנה זו אתה מוסיף ומחמיר עליה, **דאי מצרקה ליה תרי** – אם היו חכמים מחייבים מלבחילה שני עדים שיעידו שהגט נכתב לשמה **לא אתי בעל מערער** – הבעל לא היה יכול לבוא ולערער על עדותם ופסיל ליה – ולפסול בערעורו את הגט, שהרי אין הבעל נאמן נגד עדות של שנים. אבל לאחר שתיקנו חכמים שליח חד מעיד על הגט, אם כן **אתי בעל** – יבוא הבעל ו**מערער ופסיל ליה** – יערער על כשרותו של הגט ויפסול אותו, שהרי אין להאמין לשליח יותר מהבעל הטוען שהגט פסול, שהרי זו עדות של אחד כנגד אחד, ואם כן חכמים היו צריכים לתקן עדות של שני עדים כדי שהבעל לא יערער.

מתרצת הגמרא, **בין דאמר מר בגמרא להלן (ד): בפי בפה נותנו לה** – שליח שמביא גט ממדינת הים כמה אנשים צריכים להיות בשעה שמוסר את הגט לאשה, נחלקו בזה רבי ויהוה ורבי חנינא, **חד אמר** שהשליח צריך ליתן לה את הגט **בפני שנים**, וחד מהם **אמר** שצריך השליח ליתן את הגט לאשה **בפני שלשה** עדים, נמצא שמסירת גט הבא ממדינת הים נעשית לדעת הכל בפני עדים, ולפיכך השליח **מעיקרא** – מתחילה כשבא הגט לידיו מהבעל, **מידך דייק** – הוא מדקדק לברר שהבעל נתן לו את הגט מתוך רצון לגרשה, ושהוא לא עתיד להתחרט ולערער עליו **ולא אתי** – ולא יבוא השליח **לאורועי נפשיה** – להרע את נאמנותו בהבאת גט שעתידי הבעל לערער עליו, ולכן אפילו אם יבוא הבעל ויערער על הגט, נתנו חכמים לשליח נאמנות גמורה, כי מסתבר שהוא דקדק היטב בדבריו, ולכן תקנת חכמים שהבעל ישלח את הגט עם שליח אחד אינה מחמירה עם האשה, אלא מקילה עליה שלא תצטרך להביא שני עדים לקיום הגט.

הגמרא מבררת לדעת רבא היאך נאמן השליח שהוא עד אחד:

ולרבא דאמר שטעם התקנה, **לפי שאין עדים מצויין לקיימו, ליבעי תרי** – שיצטרכו שני עדים להעיד על החתימות שבגט **מירי דתיה אקיום שטרות דעלמא** – כפי הדין בקיום שאר השטרות שצריכים שני עדים שיעידו בפנינו שהם מכירים את חתימת יד העדים.

מתרצת הגמרא, יש הבדל בין העדות על קיום הגט שהיא עדות על איסורים, לבין קיום שטרות ממון, כי כלל הוא **שעד אחר נאמן באיסורין**.

דוחה הגמרא, **אימר דאמרין** – אימתי אנו אומרים את הכלל **שעד אחר נאמן באיסורין**, דוקא בגזון חתימה שספק אם היא של חלב ואסורה באכילה, ספק אם היא של שומן ומותרת באכילה, באופן זה עד אחד נאמן

להעיד שהיא של שומן, כיון **דלא איתחזק איסורא** – לא היה בחתימה זו מעולם מצב שהחזקנו אותה שהיא אסורה, **אכל הכא לענין עדותו של השליח לקיים את הגט, איתחזק איסורא דאשת איש** – כבר החזקה אשה זו קודם הבאת הגט באיסור אשת איש, והעד בא להוציאה מחזקתה ולומר שמעכשיו היא מותרת, ומנין לנו שגם בזה עד אחד נאמן, ועוד, הרי עדות זו **הי דבר שבעדו** – היא נוגעת לאיסורי עריות, וכלל הוא שאין איסור של דבר שבעדו נותר בעדות של פחות משנים, וחזרת הקשיא היאך השליח שהוא עד אחד נאמן לקיים את הגט.

מתרצת הגמרא, **ברין הוא** – אכן היה ראוי להיות הדין **דברקיום** שאר השטרות **נמי לא ליבעי** – גם כן לא יצטרכו שני עדים, וזה **בדריש לקיש, דאמר ריש לקיש**, מדין תורה **עדים הנתונים על השטר נעשו כמי שנתחברו עדותן** וכבר נתקבלה **בבית דין**, על אף שהשטר לא מקיים, משום שאין לחשוך באדם שיוסף שטר, שהוא מעשה מחוצף, ועל אף שמדאורייתא השטר כשר, **רבנן הוא דאצריך** – חכמים הצריכו לקיימו על ידי שני עדים, ו**הכא** בגט שמביא השליח ממדינת הים **משום** חשש **עיגונא** – כדי שלא תישאר האשה עגונה, **אקילו בָּהּ רַבֵּן** – הקילו עליה חכמים שהגט מתקיים על ידי השליח ואפילו שהוא רק עד אחד.

מקשה הגמרא, **האי** – דין זה שהשליח נאמן לבדו, וכי **קולא הוא** לאשה, הרי אדרבה **חומרא הוא** על האשה, **דאי מצרקה ליה תרי** – אם היו מחייבים ששני עדים יביאו את הגט **לא אתי בעל מערער** – לא היה הבעל מערער על הגט שהוא מזויף ופסיל ליה, משום שהוא לא היה נאמן נגד שני עדים שמקיימים את הגט, אבל לאחר תקנת חכמים ששליח אחד מביא את הגט ומעיד עליו, **אתי בעל ומערער ופסיל ליה** – יכול הבעל לבוא ולערער כנגד עד אחד, ולפסול את הגט.

מתרצת הגמרא, **בין דאמר מר בפי בפה נותנו לה** – שליח שמביא גט בפני כמה אנשים ומוסר את הגט לאשה, נחלקו בזה רבי ויהוה ורבי חנינא, **חד אמר** **בפני שנים**, וחד **אמר בפני שלשה**, ומכיון שהכל מודים שמוסרי בפני עדים, לכן השליח **מעיקרא** – כבר מתחילה כשמקבל את הגט, **מידך דייק** – מדקדק לברר שהבעל נתן לו את הגט מתוך רצון לגרשה, ושהוא לא עתיד להתחרט ולערער עליו, **ולא אתי** – ולא יבוא השליח **לאורועי נפשיה** – להרע את נאמנותו, ולכן אפילו אם הבעל יערער על הגט, לא יאמינו לערעורו. הגמרא מבררת את חילוקי הסברות בין רבא ורבא:

שואלת הגמרא, **ורבא** שסובר שטעם תקנת חכמים הוא משום שגט הבא ממדינת הים אין עדים מצויין לקיימו, **מאי טעמא לא אמר ברכה** – מדוע לא סבר כטעמו של רבא שהטעם הוא לפי שאין בני מדינת הים בקיאים לשמה.

משיבה הגמרא, **אמר לה** – רבא על כך, **מי קתני** – האם נשנה במשנתינו שהשליח אומר

נוסח של **בפני נכתב לשמה בפני נחתם לשמה**, הרי הנוסח הוא ללא שיזכיר השליח שהגט נכתב 'לשמה', ואם כפי דעתו של רבא, מדוע לא נזכר 'לשמה' בנוסח אמירת השליח.

ורבא יכול להשיב על טענתו של רבא, **ברין הוא דלייתי תני הכי** – אכן מן הדין היה צריך לחייב את השליח להעיד גם שהגט נכתב לשמה, **אלא** שחכמים לא תיקנו נוסח זה כי חששו **דאי מפשטי ליה ריבנא** – אם נרבה על השליח את הדיבורים שעליו לומר בנתינת הגט **אתי למנזיה** – הוא עלול להחסיר מהנוסח שתיקנו לו חכמים, ואם ישנה ממטבע הלשון שקבעו חכמים בגיטין, הגט יפסל, לפיכך תיקנו חכמים שאמירת השליח תהיה בלשון קצרה. מקשה הגמרא, **השתא נמי** – הלא גם עתה לאחר שתקנו חכמים נוסח אמירה בלי להזכיר בו את ענין הלשמה **עדין אתי למנזיה** – עלול השליח להחסיר בדבריו ולשנות מהמטבע שקבעו חכמים בגיטין.

מתרצת הגמרא, אין מקום לחשוש שיחסיר השליח מדבריו, כי **חדא מתלת נאזי** – מילה אחת מתוך שלוש מילים הוא עלול להחסיר, ואם יתקנו לומר 'בפני נכתב לשמה' הוא עלול להשמיט מתוכם מילה אחת, אבל **חדא מתרתי** – תיבה אחת מתוך שנים **לא נאזי** – אין לחשוש שיחסיר, ולכן כשאומר 'בפני נכתב' לא חששו שזא ישמיט מילה.

הגמרא מבררת, **ורבא** שסובר שטעם התקנה הוא כדי שיעיד השליח שהגט נכתב ונחתם לשמה, **מאי טעמא לא אמר ברכא** שטעם התקנה הוא מפני שאין עדים מצויין לקיימו, **אמר לה רבא, אם כן ניתי** – נשנה במשנה שהשליח אומר **בפני נחתם** ו**נתנו לא** – בלי להוסיף יותר על לשון זו, שהרי סיבת האמירה היא רק כדי לקיים את החתימות, ו**בפני נכתב** **למה לי** – ומדוע הצריכו חכמים לומר גם 'בפני נכתב', **שמע מנה** – תלמד מבאן שסיבת התקנה היתה משום **שבעינן לשמה** – שצריך שהשליח יעיד שהגט נכתב לשמה, ולכן הצריכו חכמים שיאמר השליח גם 'בפני נכתב'.

הגמרא מיישבת את שיטת רבא, **ורבא** מתרץ את הקושיא על דבריו, **ברין הוא** – אכן מן הדין היה ראוי **דלייתי תני הכי** – שיאמר התנא בנוסח האמירה של השליח רק 'בפני נחתם', **אלא דאם כן** – אם לא יזכיר השליח בדבריו גם את ענין הכתיבה, יש לחשוש **שאתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא** – יבואו להחליף ולטעות בקיום שאר שטרות, ויאמרו שכמו שקיום הגט הוא בעד אחד, כך גם אפשר לקיים את שאר השטרות **בעד אחד בלבד**. אבל לאחר שקבעו חכמים בנוסח אמירת השליח גם 'בפני נכתב' ניכר שדוקא כאן תקנו חכמים שטעם פסוקי עד אחד. הגמרא מביאה שניתן לדחות תירוץ זה, ו**לדעת רבא**, לא מסתבר שתקנו לשליח לומר 'בפני נכתב' מפני חשש זה, שהרי **מי דמי** – האם קיום שטרות דומה לקיום הגט, הרי יש שלשה הבדלים ביניהם. א. **התם** – בקיום שאר שטרות אמירת העדים היא **דעייני** – מכירים אנו את חתימות העדים שעל השטר, אבל **הכא** –

המשך עמוד צג

אפילו נכתב לשמו פסול לגרש בו לר' מאיר כדלמארינן בריש כל הגט (לפנינו דף סד:) כתב לגרש בו את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה וקאמר בגמ' קטנה הוא דללא מני מגרש הא גדולה מגרש מוקי לה כר' אלעזר ולא כר"מ משום דבעינן שיהא מוכיח ממנו עד החתומה הי מניייהו מגרשה ובסמך דבעי לאוקומי מתני' כר"מ ואפילו לרבי אלעזר לריק עד מסיבה שידעו שפסול הבעל שליח וליכא ואור"י דהא דלחזק רבנן הכא היינו כדי שלא יעצור הבעל ויחמר שכתבו הסופר כדי להתלמד וזאת החתום עליו עדים שהוא לא היה בקי לשמה: **האי** קולא הוא חומרא הוא. בריש השאש רבה (ובסוף דף פת) גבי מתוך חומרא שהתמרת עליה בסופה דפריך לא לחמיר ולא ליקל ומשני משום עיגולה אפילו בה רבנן שרי לומרפך האו קולא הוא חומרא הוא דלא מלכדת לה תרי ובא בעלה מותרת לחזור כדלמארינן התם והשתא בחד תלא מזה ומזה דהתם זמנין דלא אפשר לתקן כשלא ראה אלא אחד שהיה מכיר שהוא בעלה ואפילו היו שם הרבה מי יביאם בבאן להעיד אבל כאן יכול לטלו בשנים:

חד אחי בעל מערער ופסול ליה. יש לפרש דפסול ליה ממאש אש"ל דלא מהימן וליכא אלא לעו בעלמא מיפסול וא"ת א"כ מאי פ"י דמהני בפני נכתב כיון דלכתיב איכא לעו וי"ל דס"ד דמהני דרוב פעמים לא יזיא סיכסור שלא יאמינוהו ומיזיא אן מפיק לו פסול ולמאי דס"ד הא דקתני אס יש עליו שוררין יתקיים בחותמיו קאי נמי אהמביא גט ממזה"י ומשני מידק דייק ולא אחי בעל לערער ואפי' אס יעצור לא יאמינוהו וליכא לעו כלל ומיהו חזן נראה לר"י כפרן כן שיהא פסול ושם נכתב בעלמא כיון דקיס לן שטא כשר ועוד מללא חזן ברישא המביא גט ממזה"י אס יש עליו שוררין וכו' דקתני בסופה ונראה לפרש ופסול ליה היינו שאמינוהו ללעו אבל מ"מ הגט כשר:

אחי לאיחלופי בקיום שטרות עולמא. וא"ת כיון דחזן לריק לומר בפני נכתב אלא משום איחלופי אמאי פסול בריש פ"ב (לפנינו דף טו) בפני נכתב חזיו אחרון טפי מחזיו ראשון וי"ל דבחזיו ראשון יש בו שם האיש והאשה והזמן שהוא עיקר הגט מייבד מילתא ולא אחי לאיחלופי:

הכא בפני. אבל ידעתי חזן מועיל ועעמא דכשארמר בפ"י ונתחם דייק טפי דמרע אנפשיה טובא כשארמר בפני נעשה הכל והוא לא ראה מכשארמר ידעתי וא"ת ואמאי לא מהני ידעתי לרבה כמו לרבה על כרחך משום דלרבה הוי עעמא משום לשמה ואכתי

תיקשי רבה מ"ט לא אמר כרבה דמפ' טעמא משום קיום ויועיל ידעתי וזכרן בפני נכתב דלא אחי לאיחלופי ואור"י דמכת מתני' דבריש פ"ב (לפנינו דף טו) דקתני אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נתחם כשר משמע ליה לרבה דידענו לא מהני: **אמאי** כי אמרי ידענו מי לא מהימני. פי' דבוקנטרס הואיל ולידיה טעמא משום קיומא מה לי בעי ומה לי יודע אני משמע עברא לומר דשליח מהימן כי אמר יודע אני וזה דנקט כי אמרי ידענו לשון רבים ולא אמר כי אמר ידעתי משום דלחלופין דעולמא קאי ולעיל כי בפני למימר ידעתי איכא בינייהו דלא בעי למינקט אלא הנהו דלמר לריק ולמר לא לריק אבל תימה הוא דככל דוכתי נקט לרבה בפני נתחם לאו דוקא ועוד אי בחד נמי מהני ידעתי היכי קאמר רבא ברפ"ב (לפנינו דף טו) אפילו הוא ואחר מעידין על חתימת עד שני פסול דחי לא הוא אלא האש שליח דמכיר שתי החתימות הוה כשר והשתא משום דבא אחד מהסוק לסייעו בחתימת שני יפסל אש"ל דבוקנטרס פי' התם דהיינו הא דפריך ליה רב אשי מי איכא מידי דחילו מסוקי איבו לכוילי דיבורא כשר וכו' מ"מ חזן סבירא כלל שהיה רבא טועה בכך ונראה לידעתי לא מהני אפילו לרבה עד שיאמר בפ"י ונתחם משום דלייק טפי כדפירשנו וזכי מפרש ר' משולם אשו כי אמרי ידענו שנים מעלמא שיקיימו גט זה מי לא מהימני והואיל ומהני בזה קיום דמהני בשאר שטרות אחי לאיחלופי: **בין** דחילו אמרי ידענו כו'. וקושיא דלשא ובעל דבר לא חס לתרץ דלא שכיח דמניתי גיטא וכי מיייתי עד כשר אחי לאיחלופי:

מאן האי תנא דבעי כתיבה לשמה ובעי חתימה לשמה. וא"ת למאי דלמסקין דרבה אתי ליה לרבה נוקי מתני' כרבי אלעזר והוי בפני נכתב משום לשמה ונתחם משום שאין עדים מזוין לקיימו וזוחק לומר דבולה הך סוגיא וגם רב אשי דלמר לקמן ר' יהודה הוא חיורי למאי דס"ד מעיקרא וי"ל דרבה אף לפי המסקנא בעי חתימה לשמה כיון דידענו לא מהני דחי מהני לפי המסקנא תיקשי רבה מ"ט לא אמר כרבה וליכא למימר הא דלא מהני ידענו היינו משום איחלופי דהא כיון דלריק לומר בפני נכתב משום לשמה לא אחי לאיחלופי:

משום עיגונא אפילו בה. להימניה לשליח: **האי קולא היא**. בתמיה: **דאי מצרבת ליה תרי**. למימר לשמה, תו לא מצי בעל לערער, השתא אחי ומערער ואוקי חד לבדדי חד: **בין דאמר מר**. לקמן (דף סו) בפני כמה נותנו. שליח זה לאשתו ואומר בפניהם בפני נכתב, בפני שנים וכו': **מעקרא מידק דייק**.

השליח כשמשקבלו מיד הבעל יודע בו שברצונו מנרשה ולא יבא ויעצור עוד, ואי נמי עורר אינו נאמן דודאי דק במלתא שפיר: **נעשה כמי שנתקרה עדותן בב"ד**. דלא חציף איניש לזיזיף: **אחי למגזייה**. דלא יאמר בלחה, ואמרין לקמן (טו) כל המשנה ממשבש שטבעו חכמים בגזיין הולד ממור. **חדא מתלת**. תבות, כגון בפני נכתב לשמה: **גזי**. דיומנין דלא אמר אלא בפני נכתב: **חדא מתרתי**. כגון בפני נכתב: **לא גזי**. וממילא שזילינן ליה אי נכתב לשמה ואמר אן, אי נמי סתמא (קמא) קא מסהדי, ומיהו בפ"ג ובפני נתחם אצרכיה דכתיבה וחתומה בעינן לשמה, וכיון דכל חדא מלתא באפי נפשה היא לא גזי: **א"ב**. דטעמא משום קיום הוא, בפני נכתב למה לי: **ורבא בדין הוא**. דלא בעי למימר נכתב: **אפלי**. משום הכי אצרכיה: **רא"ב**. דלא אמר נכתב: **אחי לאיחלופי**. כו'. מוכחא מלתא דלקיימי אחי, ומאן דחזי סבר כל שטרות נמי בחד מקיימי אי אחי חד סהדא ואמר מכיר אני כתב ידי העדים: **התם**. גבי קיום שטרות יודעים אנו שזה כתב העדים הוא דקאמר: **הכא בפני קאמר**. ולא קא מוכחא מלתא: **הכא אשה מהימנא**. אם הביאה גט לחברתה ואמרה בפ"ג מהימנא, דרתנן בפ"ג (לפנינו דף כג) אף הנשים שאין נאמנות לומר מת בעליהן כו': **בעל דבר**. אותו שמוציא השטר והשטר שלו: **הכא בעל דבר מהימן**. האשה עצמה מביאה את גשה ממזה"י בתורת שליחות, כגון דאמר לה בעלה אל תתגרשי בו אלא בב"ד, ולבדל שותא אצרכיה לומר בפ"ג ובפני נתחם וכו' בפ"ג: **אמאי הכא כי אמר יודע אני מי לא מהימן**. הואיל ולד"דיה טעמא משום קיומא הוא, אי אמר יודע אני בחתימת ידי העדים מי לא מהימן, דמה לי בפני מה לי יודע אני, וכיון דהכי הוא אי לאו דמצרכינן נמי אפתיבה דתיקויה דהיב בין גטין לשטרות אחי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא לקיימיהו בעד אחר: **מאן האי תנא**. דמתניתין: **א**.

תיקשי רבה מ"ט לא אמר כרבה דמפ' טעמא משום קיום ויועיל ידעתי וזכרן בפני נכתב דלא אחי לאיחלופי ואור"י דמכת מתני' דבריש פ"ב (לפנינו דף טו) דקתני אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נתחם כשר משמע ליה לרבה דידענו לא מהני: **אמאי** כי אמרי ידענו מי לא מהימני. פי' דבוקנטרס הואיל ולידיה טעמא משום קיומא מה לי בעי ומה לי יודע אני משמע עברא לומר דשליח מהימן כי אמר יודע אני וזה דנקט כי אמרי ידענו לשון רבים ולא אמר כי אמר ידעתי משום דלחלופין דעולמא קאי ולעיל כי בפני למימר ידעתי איכא בינייהו דלא בעי למינקט אלא הנהו דלמר לריק ולמר לא לריק אבל תימה הוא דככל דוכתי נקט לרבה בפני נתחם לאו דוקא ועוד אי בחד נמי מהני ידעתי היכי קאמר רבא ברפ"ב (לפנינו דף טו) אפילו הוא ואחר מעידין על חתימת עד שני פסול דחי לא הוא אלא האש שליח דמכיר שתי החתימות הוה כשר והשתא משום דבא אחד מהסוק לסייעו בחתימת שני יפסל אש"ל דבוקנטרס פי' התם דהיינו הא דפריך ליה רב אשי מי איכא מידי דחילו מסוקי איבו לכוילי דיבורא כשר וכו' מ"מ חזן סבירא כלל שהיה רבא טועה בכך ונראה לידעתי לא מהני אפילו לרבה עד שיאמר בפ"י ונתחם משום דלייק טפי כדפירשנו וזכי מפרש ר' משולם אשו כי אמרי ידענו שנים מעלמא שיקיימו גט זה מי לא מהימני והואיל ומהני בזה קיום דמהני בשאר שטרות אחי לאיחלופי: **בין** דחילו אמרי ידענו כו'. וקושיא דלשא ובעל דבר לא חס לתרץ דלא שכיח דמניתי גיטא וכי מיייתי עד כשר אחי לאיחלופי:

מאן האי תנא דבעי כתיבה לשמה ובעי חתימה לשמה. וא"ת למאי דלמסקין דרבה אתי ליה לרבה נוקי מתני' כרבי אלעזר והוי בפני נכתב משום לשמה ונתחם משום שאין עדים מזוין לקיימו וזוחק לומר דבולה הך סוגיא וגם רב אשי דלמר לקמן ר' יהודה הוא חיורי למאי דס"ד מעיקרא וי"ל דרבה אף לפי המסקנא בעי חתימה לשמה כיון דידענו לא מהני דחי מהני לפי המסקנא תיקשי רבה מ"ט לא אמר כרבה וליכא למימר הא דלא מהני ידענו היינו משום איחלופי דהא כיון דלריק לומר בפני נכתב משום לשמה לא אחי לאיחלופי:

דתנן אין כותבין במחבר וכו'. הך סוגיא ובסמוך נמי דמוקי רב אשי מתניתין כר' יהודה אחיה כריש לקיש דפ"ב (לקמן דף ס"א) דמוקי מתניתין כר"מ דחתמו שנינו דמשמע חתימה ממנו אבל רבי יוחנן ושמאל מוקי הסם מתניתין כרבי אלעזר וחתמו אחרוך קאי כלומר סיימו כמו תורה חתומה ניתנה דס"פ הגזיקין (לקמן דף

ה) ולשמאל ורבי יוחנן נמי יס להוכיח דר"מ לא בעי כתיבה לשמה כדמסיק בסמוך מדבר נחמן דלמר אומר היה ר"מ אפילו מנלו באשפה כו' וא"ת והיכי מוכח מהכא דלא בעי כתיבה לשמה דילמא לכתחילה בעי כתיבה לשמה כדבעי לכתחילה כחולש וי"ל דאפילו אי לכתחילה בעי כתיבה לשמה לא מיתוקמא מחני' כותיה כיון דדיעבד כר' לא היו מתקנין לומר בפ"ב ועוד דתנן כריש פ"ב (לקמן דף טו) דלוי לא אמר בפני נכתב פסול ותימה לר"י דהכא משמע דלא מיתוקמא מחני' כר"מ משום דר"מ לא בעי כתיבה לשמה ולקמן (דף ה) תניא בהדיא המביא גט ממדינת הים נתנו לו ולא אמר בפ"ב ובפני נחתם ויניא והולך ממזר דברי ר"מ ולרבא ניהא דבעי בפני נכתב דלא ליתי לאיחולפי והא דלמר רב נחמן בסמוך דלר"מ מנלו באשפה כשר היינו כשהבעל עמו נותנו לה או בא"י אבל שולח גט ממדינת הים לר' ירמיה השליח כתיבת הגט שיוכל לומר בפני נכתב דלא ליתי לאיחולפי אף לרבה בפני

דלית ליה טעמא דאיחולפי אף לפי המסקנא דרבה אית ליה דרבא כדפירשטו: **שלשה** גיטין פסולין. איכא דמוקי בפ' בתרא (לקמן דף ס"א) הך מחני' כר"מ אע"ג דאית ליה לר"מ כל המשהה ממשעבט שטבעו חכמים בגיטין הולך ממזר אור"ת דהכא היינו טעמא דהולך כשר דכך היה המשעבט שלא יפסל הולך בהך שלשה ואע"ג דר"מ סבר וכתב היינו וחתם מ"מ כשר הולך בכתב ידו ואין עליו

עדים כיוון שהבעל עמו כתב אין דך חתימה גדולה מזו ואין בו אלא עד אחד למ"ד בפ' בתרא (ג"ז ע"ב) כתב ידו ועד שנינו שפיר אלא למ"ד כתב סופר ועד קשה נחתם דשמו סופר כתבו להללמד וזקרו לאשפה ובתהא האשה והחתימה עליו עד אחד ואין כאן שנים וי"ל שהסופרים חוששים למכשול וזהו כדן ומיהו אין גיטות להזכיר לגמרי שתחשב כתיבת סופר כעד אחד: **כתב** בכתב ידו ואין עליו עדים. טעמא דפסול משום שיוכל לכתוב הזמן כמו שיראה והוי כאין בו זמן וא"ת בשלמא למ"ד בפ"ב (לקמן דף י"א) דתקנו זמן בגיטין שלא יחפה על בת אחרת הכא בכתב ידו נמי איכא למיחש שמא יחפה אבל למאן דמפרש הסם דתקינו זמן משום פירי קשה לר"י מה חשש יס בכתב ידו ואם יס לחוש שיקדים זמן לעובת האשה אע"פ שבא לגרשה ולעשות עמה קטוניה שתגבה מלקוחות שמכר להם פירות בניחים מאותו הזמן הכתוב בגט עד עכשיו כמו שאנו חושדין את האשה גבי שובר כתובה בסוף שנים אוחזין (ב"מ דף י"א) א"כ לא נסמך עליו לערוף לקוחות מזמן הכתוב בו וי"ל דודאי אינו נאמן ולכך פסלוהו דלפעמים תפסיד האשה שלא כדין כשיכתוב הבעל יוס שעומד בו ולא יקדים הזמן ולא היה לה לערוף לקוחות מזמן הכתוב והיא לא תוכל לערוף לפי שאנו חושדין אותו שהקדים הזמן ולכך פסלוהו להשחא בדין לא תערוף האשה מזמן הכתוב כיון שהגט פסול דדוקא בגט כשר גובה מיום הכתיבה וי"ל דחיישין דלחל דהכתיבה מיד תחפזו הפירות ותאמר שכבר נגרשה מזמן הכתוב בו: **י"ש** בו זמן ואין בו אלא עד אחד. למ"ד כתב ידו ועד שנינו תנא כתב בכתב ידו ואין עליו עדים לאשמועינן דאפ"ה הולך כשר וסיפא דאין בו אלא עד אחד אינעריך דאפ"ה לא תנשא לכתחילה: **י"ש** בו זמן. נראה ה"ה דאין בו זמן אלא אשמועינן אע"ג דיס בו זמן לא תינשא לכתחילה: **ר"ב** אלעזר אומר אפילו אין עליו עדים כו'. וא"ת דילמא דוקא כתב בכתב ידו או בעד אחד דאיידי ת"ק מכשיר ר"א וי"ל דהגשן אפילו אין עליו עדים משמע דאין עליו עדים כלל ועוד דתני דאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם משמע דבעידי מסירה לחוד סגי ונראה לר"י דאף לכתחילה מכשיר ר' אלעזר בעדי מסירה כדפירש בקונטרס מדתני לקמן בפ"ב (דף ס"א) אין כותבין על הגייר מחוק וחכמים מכשירין ואמר מאן חכמים ר"א דלמר עדי מסירה כרתי ומשמע מכשירין וכותבין והתנן בהשול"ל (לקמן דף ס"א) התקין ר"ג שיהו העדים חותמין על הגט לא שזריך לעשות כן אלא תיקון שילמד להם לעשות כן שלא יעטרבו לעדי מסירה כשירו להראות לרביה השטר והגט אבל אם באים לסמוך לכתחילה אעדי מסירה כומכין: **וגובה** מנכסים משועבדים. לשון גי פי' בקונטרס אם שטר מלוה הוא גובה מנכסים משועבדים וכן נראה לר"ת עיקר דאפילו בשאר שטרות גובה בעדי מסירה מנכסים משועבדים כדמשמע בפ' בתרא (לקמן דף ס"א) דלמר רב הלכה כר"א בגיטין ובשאר שטרות לא והא קתני וגובה מנכסים משועבדים אלא ר"א איירי נמי בשאר שטרות וקשה דלמר בגט פשוט (ב"ב דף קט"א) הוחזק כתב ידו כב"ד מהו פי' מהו שיגבה ממשעבדי ומייתני מהך גיטין דתני וגובה מנכסים משועבדים ומשני שאני הסם דאיכא כתובה משמע דדוקא בגט איירי ולא בשאר שטרות ורש"ס גרס הסם שאני הסם דמשעת כתיבה שיעבד נפשיה פירוש כשנכתב השטר נכתב כדי למוסרו בפני עדים שיהו עדי מסירה במקום עדי חתימה והוי קול כאילו עדים חתומים אבל לעיל איבעיא לן הוחזק כתב ידו כב"ד ומסר בינו לבין עמו ולא נכתבין אלא להודאה ולא לעשות שטר שיהיה לו קול והסם לא יועיל אפילו איסתחן כב"ד ובינו תנאל פי' דההיא דגט פשוט (ב"ב דף קט"א) פליגא אההיא דהמגרש (לקמן דף ס"א) ופסק רבינו חננאל שיש לסמוך אההיא דגט פשוט ולא מגבינן בעדי מסירה אלא מפני חרי והא דפריך סתמא דה"ס בפירקין (דף י"א) גבי שטר פרסאה דמסרי באפי סהדי וישראל אי הכי ממשעבדי נמי ליגבי לא קשה לפסק רבינו חננאל דמייירי בחתימו עליה סהדי עובדי כוכבים הדיוטות כדפי' בקונטרס ומשום הכי ס"ד דגבי ממשעבדי כיון דמסרי באפי סהדי ישראל חשיבי הגך הדיוטות כערכאות וגם מלשון הקונטרס מוכיח לקמן דלא גבי ממשעבדי אלא בעדי חתימה: **ו"ב** לא בעי רבי מאיר כתיבה לשמה מדאורייתא אבל מדרבנן בעי. ופסול דיעבד דבעינן אחר לא מיתוקמא מתניתין כותיה כדפיר' לעיל ואם תאמר ומאי שאל ממחבר דלמר לעיל אין כותבין לכתחילה אבל דיעבד כשר אפילו מדרבנן דמדאורייתא אין חילוק בין לכתחילה לדיעבד ויש לומר דהשאל מוקי ההיא מתניתין דמחבר כרבי אלעזר וחתמו אחרוך קאי:

א' רבי מאיר. דאמר עקר השטר זו היא חתימתו: **חתימה**. לשמה בעי, דכי כתיב וכתב לה אחריתה כתיב דקתני לקמן (דף ס"א) כתב גט על המחבר כשר, ואע"ג דכתיב וכתב ונתן מי שאינו מחסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שהוא מחסר כתיבה קציצה ונתינה, אפ"ה בין דחתמו בתלוש מבשר ליה ר"מ, אלקמא וכתב דקרא אחריתה הוא: **אין כותבין**. לכתחילה

על המחבר ששאל יתתום במחבר ומפסול דפירשית, והכי מפי' בפ"ב (דף ס"א): **ואי ר' אלעזר**. דאמר מדאורייתא גט שאין עדין חתומין עליו כשר, אלקמא וכתב כתיבה היא דמשמע: **כתיבה** בעי. לשמה ולא חתימה: **והא שלשה גיטין פסולין**. דקא חשיב בפ' בתרא (לקמן דף ס"א) וחד מנייהו אין עליו עדים: **דרבנן**. כלומר פסוליהו אפי' לת"ק לא הוי אלא מדרבנן, מדקתני אם נסת הדולד כשר: **ולא בעי רבי אלעזר חתימה**. ופליג עליה ר"א דאפילו לכתחילה תנשא, אלקמא פסולא דרבנן נמי לית ליה: **שלשה גיטין פסולין**. לכתחילה: **כתב בכתב ידו**. ידי הבעל: **ואין עד בו זמן**. באי זה זמן נכתב: **ואין בו אלא עד אחד**. וכתב ידי סופר: **ואם נשאת ונתן** כשר. אלקמא ת"ק גופיה לא פסיל אלא מדרבנן, ומדפליג ר"א עליה שמע מנה אפילו לכתחילה מבשרי: **וגובה מנכסים משועבדים**. גובה כתבתה בגט זה מנכסים משועבדים, דתנן בכתובות (דף פ"א) דאריאם גט ואין עמו כתבה גובה מנכסים משועבדים, אמ שטר מלוה הוא גובה מנכסים משועבדים. שט"ח נמי קרי גט בדאמר בלעמא (ב"ב דף ס"א) וגט חוב שאין בו אחריות: **אלא מפני תיקון העולם**. שמוא ימותו עדים ושוב אין לו עדות. לפיכך נהגו לחתום דאם ימותו תרצה חתימתם לעדים אחרים ויבידוהו ובי

ואין עמו כתבה גובה מנכסים משועבדים. שט"ח נמי קרי גט בדאמר בלעמא (ב"ב דף ס"א) וגט חוב שאין בו אחריות: **אלא מפני תיקון העולם**. שמוא ימותו עדים ושוב אין לו עדות. לפיכך נהגו לחתום דאם ימותו תרצה חתימתם לעדים אחרים ויבידוהו ובי

ניסת האשה שנתגרשה על ידי אחד מהגיטין הללו, הולך הולך מבעלה השני כשר בדיעבד. כך היא דעת תנא קמא. אולם רבי אלעזר חולק על המקרה הראשון ואומר שאף על פי שאין עליו עדים החתומים בו כלל, והגט לא נכתב בפני הבעל, אלא רק שנתנו לו לה הבעל בפני עדים, הגט כשר לכתחילה, ונזכה האשה את דמי כתובתה על פי גט זה גם מנכסים של הבעל שנמכרו על ידו לאחרים והם משועבדים לה לכתובתה. כי דעתו של רבי אלעזר שאין העדים חותמים על הגט – כל השטרות, אלא רק מפני תפיסת העולם – כדי שבעל השטר יוכל לקיים את השטר גם אם ימותו העדים שראו את המסירה של השטר, ועל ידי שחתומים על שטר עדים, ניתן לקיים את השטר גם על פי עדים אחרים המכירים את חתימות ידיהם. הרי שאי אפשר לפרש את משנתנו כדעת רבי אלעזר, שהרי התנא במשנה מצריך אמירה של 'בפני נחתם' לשמה, ולרבי אלעזר אין צורך כלל בחתימת העדים.

הגמרא דוחה אפשרות אחרת לפרש את משנתנו כדעת רבי מאיר:

ואלא אם תרצה להעמיד שהתנא במשנתנו רבי מאיר היא, ותאמר שבי לא כפי – מה שלא מצריך רבי מאיר בתיבה של הגט לשמה זהו רק מדאורייתא, אבל מדרבנן כפי – מודה רבי מאיר שצריך לכתוב לשמה, ולכן סובר התנא שצריך השליח לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', ולהעיד גם על הכתיבה וגם על החתימה שנעשו לשמה, כדי להכשירו גם מדרבנן. זה לא יתכן, והאומר רב נחמן, אומר היה רבי מאיר, לשיטתו שאין צורך אלא בחתימה לשמה, שאפילו מצא הבעל לגט באשפה, כך שבדאי הגט לא נכתב לשמה של האשה המתגרשת

אלעזר מודה דכפי לחתום על הגט לשמה, ואם כן ניתן לפרש שהתנא של המשנה הוא רבי אלעזר והוא מצריך שהשליח יאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' לשמה, כיון שמדרבנן גם החתימה צריכה להיות לשמה. זה לא יתכן, והאומר שהרי שנינו במשנה להלן (פו.) שלשה גיטין פסולין מדרבנן לדעת תנא קמא שם, ואחד מאותם שלשה גיטין שנחלקו בהם הוא גט שאין עליו חתימת עדים, ולא כפי – לא מצריך רבי אלעזר בתיבה של הגט לשמה ואפילו מדרבנן, שרבי אלעזר חולק שם על דעת ת"ק וסובר שאפילו לכתחילה מותר לאשה להנשא באותם גיטין, הרי שלשיטתו יכולה האשה להתגרש לכתחילה בגט שאינו חתום לשמה.

הגמרא מפרשת את דברי המשנה להלן ממנה מוכח שרבי אלעזר סובר שאין צריך חתימה על הגט לשמה אפילו מדרבנן:

התנא, שלשה גיטין פסולין, ואם ניסת לאדם אחר, לאחר שנתגרשה באחד מהגיטין הללו, בדיעבד הולך כשר, ומוכח שאין פסול הגיטין הללו אלא מדרבנן, שאם הם היו פסולים מדאורייתא ודאי שגם בדיעבד היה הולך ממזר. המשנה מפרשת את שלושת הגיטין הללו: א. כתב הבעל את הגט בכתב ידו, ואולם אין עליו עדים – לא חתמו על גט זה עדים. ב. גט שיש עליו עדים החתומים בו, אולם ואין כתוב בו זמן כתיבתו של הגט, חזת אף שחייב כתיבת זמן בגיטין הוא מתקנת חכמים. ג. גט שנכתב על ידי הסופר ויש בו את זמן כתיבתו, אולם ואין בו חתימה אלא של עד אחד, ואף על פי כן הוא כשר מדאורייתא, מכיון שהסופר בכתובתו מצטרף לעד היחיד שחתום על הגט, והם יחדיו כשני עדים. הרי אלו שלשה גיטין פסולין מדרבנן לכתחילה אולם כשרים בדיעבד, ואם

שתהיה החתימה לשמה של האשה המתגרשת, שהרי התנא של משנתנו מצריך את השליח לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' כלומר, שיעיד גם על הכתיבה וגם על החתימה שנעשו לשמה.

אין רבי מאיר – אם תרצה לומר שרבי מאיר הוא התנא ששנה את משנתנו, הלא לשיטתו רק בתיבה כפי לחתום בגט לשמה אבל בתיבה לא כפי – הוא אינו מצריך שתעשה הכתיבה בגט לשמה, ובמשנה מבואר שהשליח אומר גם 'בפני נכתב' לשמה, ולדברי רבי מאיר בודאי שהוא לא צריך להעיד על כך, והתנא וכפי ששנינו במשנה להלן (כא:) אין בותבין גט בכתב לפרקע – על אילן בעודו מחובר באדמה, ואם כתבו על המחובר לפרקע ולאחר מכן תלוו חתמו ונתנו לה, הגט כשר בדיעבד. הרי שלדעת רבי מאיר כל דין לשמה בגט נאמר רק על חתימתו ולא על כתיבתו, ולפיכך לא יתכן להעמיד שהוא התנא של משנתנו.

הגמרא מוסיפה להוכיח שמשנתנו גם איננה כשיטת רבי אלעזר:

ואין רבי אלעזר – ואם תרצה לומר שרבי אלעזר הוא התנא ששנה את משנתנו, הלא לשיטתו בתיבה של הגט כפי – צריך שתהיה לשמה, אולם בתיבה לא כפי – לא צריך שתהיה לשמה, ולכן הגט כשר מדאורייתא גם כשאין חתומים עליו עדים כלל, ואילו לדעת התנא במשנתנו צריך השליח לומר גם 'בפני נחתם' להעיד שחתימת הגט נעשתה לשמה.

הגמרא דוחה אפשרות נוספת לומר שמשנתנו רבי אלעזר היא:

וכי תימא – ואם תרצה לומר, לעולם משנתנו רבי אלעזר היא, וכי לא כפי – ומה שלא הצריך רבי אלעזר בתיבה לשמה אלא רק כתיבה לשמה, זהו רק מדאורייתא, אבל מדרבנן גם רבי

המשך מסכת גיטין דף ג עמ' א

מהימני אתי לאיחלופי בקיום שטרות העלמא כער אחד – כיון שהשליח שאומר ידעתי, נאמן, אם כן האנשים עלולים לטעות ולהחליף בין גט לקיום שאר שטרות, ולכן הצריכו חכמים להוסיף בנוסח האמירה של השליח גם 'בפני נכתב', כדי שייבנו ששונה דין קיום הגט, מקיום שאר שטרות. הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את משנתנו, לדעת רבה:

ולרבה דאמר שטעם התקנה הוא לפי שאין בקיאים לשמה, מאן האי תנא – מי הוא התנא ששנה את משנתנו וסובר דכפי – שצריך בתיבה של הגט לשמה, וכי וכן סובר שצריך

מביאה את גיטה ממדינת הים, באופן שצריכה לומר 'בפני נחתם', היא נאמנת לומר זאת בעצמה. ואם כן ניכר ההבדל בין קיום שטרות לאמירת 'בפני נחתם' ולא יטעו מגט לשאר שטרות.

הגמרא מיישבת, ורבא אמר לה – על אף ההבדלים האלו, עדיין יש לחשוש שמא יטעו לקיים שטרות בעד אחר, אטו הכא כי אמרי ידעין מי לא מהימני – וכי כאן בגט אם השליח יאמר שהוא מכיר את חתימות עדי הגט, וכי לא יהיה נאמן בכך, והרי לדעת רבא עיקר אמירת השליח היא לקיום הגט, וכן רבי אמר ידעין

באמירת השליח אין כאן לשון של ידיעה, אלא הוא אומר 'בפני' – שראה בעצמו את החתימה ורק אז מועילה אמירתו. ב. התם – בקיום שאר שטרות, אשה לא מהימנא – אשה פסולה לעדות ואינה נאמנת להעיד על קיום השטר, אבל הכא – בשליח המביא גט, גם אשה מהימנא – נאמנת להביא גט לחבירתה ולומר לה עליו 'בפני נחתם'. ג. התם – בקיום שטרות, הבעל דבר – אם מוציא בעל השטר בעצמו את שטר לא מהימני – לא יהיה נאמן עליו, שהרי אין אדם יכול להעיד על עצמו, אבל הכא – בגט, בעל דבר מהימני – גם כשהאשה עצמה

המשך מסכת גיטין דף ח עמוד א

קיימת אפשרות להכנס לסוריא מבלי להטמא בטומאת ארץ העמים, וכפי שיבואר להלן. השלישי, ותפוקה שדה בסוריא

ובשלשה דברים שווה סוריא לארץ ישראל, האחד, חייבת במעשר ובשביעית בארץ ישראל. השני, והרצפה ליבנם לה במהרה נכנס –

השלישי, והמביא גט מסוריא שנכתב שם והובא על ידי שליח לארץ ישראל, דינו במביא מחוץ לארץ וצריך השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

וְהָתָמּוּ – החתים עליו עדים וְהָתָמּוּ לָהּ – לאשתו, הגט בְּשֵׁר. הרי מפורש בשמו של רבי מאיר שאינו מחייב כתיבת גט לשמה, ואם כן ודאי שרבי מאיר אינו התנא של משנתו.

וְכִי תִיבָא – שמת תרצה לומר אֲנִי מְדַאֲרִיָּתָא קָא מְהַנִּינִי לָהּ – מה ששנינו בשם רב נחמן בדעתו של רבי מאיר שגט הנמצא באשפה כשר לגרש בו, כן הוא מדין תורה, אבל רבי מאיר מודה שמדרבנן הגט פסול, ואם כן נוכל להעמיד שהתנא במשנתו הוא רבי מאיר, המצריך כתיבה וחתומה לשמה מדרבנן. אִי הָכִי – אם כך הוא הדבר, לא היה לרב נחמן לסתום דבריו ולומר 'אומר היה רבי מאיר אפילו וכו'', שמלשון זה משמע שאפשר לנהוג כן למעשה, אלא 'אומר היה רבי מאיר דְּבַר תּוֹרָה' מִיִּפְעִי לִיה – כך היה על רב נחמן לומר, והיה עליו לפרש דבריו כדי שלא יבואו לידי מכשול, שיטעו השומעים להכשיר לכתחילה גט שלא נכתב לשמה, ומכך שרב נחמן לא פירש כן, מוכח שסבר שדעת רבי מאיר שגט שנכתב שלא לשמה כשר אף מדרבנן, ואין זה דעת התנא במשנתו שמחייב אמירה גם על הכתיבה וגם על החתימה שנעשו לשמה.

הגמרא מבארת מי הוא התנא ששנה את המשנה כשיטת רבה:

אָלָא לְעוֹלָם התנא האומר שהשליח צריך לומר על הכתיבה ועל החתימה שנעשו לשמה רבי אֶלְעָזָר הָיָא, ואף שהגמרא הוכיחה שלרבי אלעזר אין צורך אלא בכתיבה לשמה ולא בחתימה לשמה, נוכל לומר וְכִי לֹא בְּעִי רַבִּי אֶלְעָזָר שהתחילה על הגט תהיה לשמה, הָכִיָּא דְּלִיבָא עֲדִים בְּלָל – דווקא בגט שאין עליו כלל חתימה של עדים, שלדעתו של רבי אלעזר אין חובה כלל להחתים עדים על הגט, אולם הָכִיָּא דְּאִיבָא עֲדִים – במקום שהחתים עדים על הגט בְּעִי – צריך אף לרבי אלעזר שהחתימה תהיה לשמה, ובפי דְּאִמְרֵי רַבִּי אֶבְרָהָם, שעל אף שלרבי אלעזר אין חובה להחתים עדים על השטר מִזְוִיָּה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמִזְוִיָּה מְתוּכָּה – כשהחתים עליו עדים ואחד מהם קרוב או פסול להעיד, או אם חתמו על השטר שלא לשמה, שְׁהוּא פְסוּל, משום שצדעת רבי אלעזר עדיף גט שלא חתומים, עליו עדים כלל שהוא כשר על פי עדי המסירה, מגט שיש בו חתימות פסולות שנחשב הגט 'מזויף מתוכו', ולדעת רבה אפשר להעמיד שהתנא של משנתו הוא רבי אלעזר, ומשנתו עוסקת בגט שבו ממדינת הים וחתומים עליו עדים, ולכן צריך שהשליח יאמר גם 'בפני נחתם' כדי להעיד שהחתימות נעשו לשמה, והגט לא מזויף מתוכו, אופן נוסף להעמיד את התנא של משנתו, וליישב את שיטת רבה:

רַב אֲשִׁי אָמַר, הָא מִנִּי – מי הוא התנא של המשנה שמחייב כתיבה וחתומה לשמה רבי יְהוּדָה הָיָא, דְּתָנִי (לקמן כא:) במשנה שהובאה לעיל לענין כתיבת גט בעודו מחובר לקרקע, רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל את הגט עַד שֶׁתֵּהָא בְּתִיבָתוֹ וְחִתּוּמָתוֹ בְּתִלוּשׁ, שלדעתו צריך שתהיה כתיבת הגט וחתומתו נעשים לשמה, ולכן השליח צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', כדי

להעיד שהכל נעשה לשמה.

הגמרא מבררת מדוע מתחילה לא העמידו את המשנה כדברי רבי יהודה:

שואלת הגמרא, וּמַעֲיָקָא – מתחילה מֵאִי מַעֲקָא לֹא מוֹקְמִינֵי לָהּ בְּרַבִּי יְהוּדָה – מדוע לא העמדנו שהתנא של משנתו הוא רבי יהודה, מאחר שהוא סובר במפורש שצריך כתיבה וחתומה לשמה.

משיבה הגמרא, שעדיף לדחוק להעמיד את המשנה כרבי מאיר או כרבי אלעזר ולא כרבי יהודה, כיון שְׁהִתְרִינֵי אֲרַבִּי מֵאִיר – עדיף למצוא אופן בו ניתן להעמיד את המשנה כרבי מאיר, משום דְּתָתִים מְתִיבִין רַבִּי מֵאִיר – כל משנה ששנה רבי סתם בלא שציין את שם התנא, רבי מאיר הוא ששנה משנה זו, ולכן עדיף להעמיד את דברי משנתו כדעתו, וכמו כן מְהַרְרִינֵי אֲרַבִּי אֶלְעָזָר – עדיפות יש לתנא למצוא אופן בו ניתן להעמיד את המשנה כרבי אלעזר, משום דְּקִינָמָא לֹן הִילֵכְתָּא בְּתוֹתִיהָ בְּנִיטִין – נפסקה הלכה כמותו, שגט כשר בכתיבה בלבד אף שאין עדים חתומים עליו.

הגמרא מוסיפה לדון במחלוקת רבה ורבה, ומקשה שלכאורה נחלקו במחלוקת התנאים במשנה:

תָּנִי רַבִּי גְמְלִיאֵל אָמַר, אָף הַמְבִיא גַט מִן הָרָקָם וּמִן הַחֲנָךְ לארץ ישראל צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', וְכִי אֶלְעָזָר מוֹסִיף וְאָמַר אֲפִילוּ הַמְבִיא גַט מִכְפָּר לְיֹדִים לְלוֹד צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', וְאָמַר אֲבִי בביאור מחלוקתם, שְׁעֵינִידוֹת הַסְּמוּכוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמוֹבְלָעוֹת בְּתוֹחֹם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עֲסָקִין, כלומר, רקם וחגר סמוכות לארץ ישראל, ואף על פי כן רבן גמליאל מחייב גם את השליח המביא מהם באמירה זו, וכן רבי אלעזר שהוסיף לחייב את המביא גט מכפר לודים ללווד שבארץ ישראל, סובר כך על אף שכפר לודים מובלע בתחומי ארץ ישראל. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה לְדִידִי – אני בעצמי חָזִי לִי 1 – ראיתו? הִוּוּא אֶתְרָא – את אותו המקום, וְהָיָא המרחק שבין כפר לודים ללווד שעליו דיבר רבי אלעזר, מועט בְּשִׁיעוֹר המרחק שִׁמְכִי בִּנְיָי לְפִמְכִּידָתָא, ומוכיחה הגמרא, מְבַלָּל – מכך שרבן גמליאל ורבי אלעזר הם שחייבו לומר באותם המקומות מוכח דְּתָנָא קָמָא חולק על דבריהם וְסָבַר הֵנִי לֹא צָרִיךְ – שאין המביא גט ממקומות הסמוכים ובלועים בשטחי ארץ ישראל צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. הגמרא מבררת את טעם מחלוקתם:

מֵאִי לֹא בְּהָא קְמִיפְלִינִי, לכאורה נראה שיש לפרש את דבריהם שנחלקו בטעמיהם של רבה ורבה, דְּמַר סָבַר – לדעת תנא קמא טעם התקנה של אמירת 'בפני נכתב ובפני נחתם' הוא כרבה לְפִי שְׁאִין בני מדינת הים בְּקִיָּאִין בכתיבת גט לְשִׁמָּה של האשפה, ולכן מכיון שְׁהֵנִי גְמִירִי – אותם הדברים ממקומות הסמוכים לארץ ישראל בקיאים בחיוב כתיבת גט לשמה, אין הם בכלל התקנה. וְמַר סָבַר – רבן גמליאל החולק על תנא קמא סובר כטעמו של רבה שתקנו שהשליח יאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' לְפִי שְׁאִין עֲדִים המכירים את חתימות העדים מְצִיִּין בארץ

ישראל בכדי שיוכלו לְקַיְמוֹ, ולפי טעם זה יש לחייב גם את המביאים גט מהמקומות הסמוכים לארץ ישראל לומר כן, שהרי וְהֵנִי – אותם הגרים במקומות הסמוכים לארץ ישראל נְמִי לֹא שְׁכִיחִי – גם הם אינם מצויים בארץ ישראל בכדי שיוכלו לקיים את הגט.

דוחה הגמרא, לֹא, אין לפרש שתנא קמא ורבן גמליאל נחלקו בטעמיהם של רבה ורבה, אלא יש אופנים אחרים בביאור מחלוקתם, וְרַבָּה מְתִירִין לְשִׁמָּה – רבה מבאר את מחלוקתם באופן שהתנאים סוברים כשיטתו, וְכִן רַבָּא מְתִירִין לְשִׁמָּה – אף הוא מעמיד את מחלוקתם כפי שיטתו.

תחילה מבארת הגמרא את מחלוקת התנאים לשיטת רבה:

רַבָּה מְתִירִין לְשִׁמָּה, דְּכֹוֹלִי עֲלָמָא – כל התנאים החורקים במשנה מודים שטעם תקנת חכמים לחייב את השליח לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' הוא לְפִי שְׁאִין בני מדינת הים בְּקִיָּאִין בכתיבת גט לְשִׁמָּה של האשפה המתגרשת, וְהָכִיָּא – כאן באותם מקומות הסמוכים לארץ ישראל, בְּהָא קְמִיפְלִינִי – בדבר זה נחלקו התנאים, תָּנָא קָמָא סָבַר, הֵנִי רקם וחגר בִּינֵן דְּסְמוּכוֹת לארץ ישראל מִיְכָר מְגִירִי – הדריים בהן בקיאים בחובת כתיבת גט לשמה, ולכן אין להם דין של חוץ לארץ, והמביא מהם גט אינו אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', וְעַל כֵּן אָתָּא – בא רַבִּי גְמְלִיאֵל לְמִימַר שדווקא מקומות בחוץ לארץ הַמּוֹבְלָעוֹת בתוך שטח ארץ ישראל תושיבם מְגִירִי – למדו שצריך לכתוב גט לשמה, אבל מקומות שהם רק סְמוּכוֹת לארץ ישראל לֹא מְגִירִי – אינם בקיאים בדין כתיבה לשמה ולכן המביא גט אפילו מן הסמוכות צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', וְעַל כֵּן אָתָּא 2] – בא רַבִּי אֶלְעָזָר לְמִימַר מוֹבְלָעוֹת נְמִי לֹא – אין דינם שונה משאר מדינות הים, לגבי תקנת 'בפני נכתב ובפני נחתם', אף שהדריים שם יודעים שצריך לכתוב את הגט לשמה, בכדי שְׁלֹא תִחְלֹק בְּמִדִּינַת תָּנִים – שלא יהיה הבדל דין במדינת הים בין מקום למקום.

הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים שבמשנה לשיטתו של רבה:

רַבָּא מְתִירִין לְשִׁמָּה, דְּכֹוֹלִי עֲלָמָא – כל התנאים החורקים במשנה מודים שטעם התקנה הוא לְפִי שְׁאִין עֲדִים מְצִיִּין לְקַיְמוֹ, וְתָנָא קָמָא סָבַר הֵנִי – רקם וחגר בִּינֵן דְּסְמוּכוֹת לארץ ישראל מִיְשָׁבַח שְׁכִיחִי – עדים מאותם המקומות מצויים בארץ ישראל, ולכן אין לחשוש שמת לא יוכל הגט להתקיים. וְאָתָּא רַבִּי גְמְלִיאֵל לחלוק על תנא קמא וְלְמִימַר שרק המביא גט מהמקומות הַמּוֹבְלָעוֹת בתוך שטחי ארץ ישראל אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' משום שהדריים בהם שְׁכִיחִי – מצויים בארץ ישראל, אבל המביא גט מהמקומות הַסְּמוּכוֹת לארץ ישראל כמו רקם וחגר, אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' משום שהדריים בהם לֹא שְׁכִיחִי – אינם מצויים בארץ ישראל, ולכן גם מקומות הסמוכים לארץ ישראל הם בכלל 'מדינת הים', וְאָתָּא 3] – בא רַבִּי אֶלְעָזָר לחלוק גם על רבן גמליאל

וחתמו ונתנו לה כשר. לכתחילה נמי כשר לתתו וליתן בדפדפק כל הגט (ולקמן דף טו) ובהכרח (ובסוכות דף פה) מוכיח מדרכ נחמן להכח' דלמיתוי כשקרא לא חיישין ועוד תנן בפרק כל הגט (ולקמן דף טו) הכותב טופסי גיטין לריד שנייה מקום האיש והאשה וקאמר בגמ' משום קטטה ור' מאיר היא או משום תקנת עגונות משמע

במלוא באשפה ללא שייכי הגי טעמי שרי אפילו לכתחילה ומלן מופקש נמי הכס משום תקנת סופר ורבי אלעזר היא משמע דלר"מ אין לריד להגיה כלום ושרי לכתוב הכל וסא ללא קאמר הכא חתמו ונתנו לה אומר ר"מ משום דהוה משמע ללא סגי ללא עבד הכי ור"מ ומאי שנא דבעי לר"מ לכתחילה כתיבה כתיבס למלן דמוקי מתניתין דלמחבר כ' מאיר וסא לשמה שרי אפילו לכתחילה ואומר ר"מ דלגבי לשמה לא חיישין אי מיייתי גט לעדים שאינו כתוב לשמה שחתמו גם הם שלא לשמה דכיון דלדעי לריד לשמה לא ארו למיטעי אבל במחבר אי כתב לה במחבר זמנין דמיסתלי ואין נזכרין לתלש וחתמי: **מודה** רבי אלעזר במזויף מתוכו. חתמה לר"י מה ענין שלא לשמה למזויף מתוכו שחתומים בו קרובין או פסולים להס' דקין מופסיל משום דלמא אחי למיסמך עיוליווי להשיאה או להוליא ממון על פיהם ארע"ס שהדבר אמת אין לעשות אלא בעדות כשר כדלמך בפ' (ובסוכות דף טו) ניהיח גבי עדים זמנין דחו בכתבא ומסאדי ורחתמא אחר מפיהם ולא מפי כתבם אבל הכא שהעדים כשרים אלא שחתמו שלא לשמה מה תקלה יס' בכד אס' נסמך עליהן וליכא למימר דלוי שרינן בחתמם שלא לשמה יבא להכשיר זמנין דחתמו תחלה ויכתבו גט על גבי חתימתן והס' ילכא עדות ללא דלאס כן נעטס זה גם בשאר שטרות היה לנו להאריך חתימה לשמה ויש לומר דמ"מ איכא למיגזר חתימה ארו כתיבה דלאס אין עושין חתימה לשמה גזרינן פן לא יכתבו גם הכתיבה לשמה: **הא** מני' ר' יהודה היא. ארע"ג דריש פ"ב (ולקמן דף טו) תנא קמא דר' יהודה מנריך בפני נכתב ובפני נחתם כהא סבר לה כר"י: **עד** שחתא כתיבתו וחתמינתו בתלס. ור"מ ולמה ליה למינקט וחתמינתו כיון שהיה כתיבה בתלס אי אפשר לחתימתו שחתא במחבר וי"ל דמסתכח לה שכתב על אינן תלס ואח"כ נעשו והשרים וחתמו: **דקיימא** לן הלכה כר"א בגיטין. משום דמייירי הכא בגיטין נקט גיטין אבל הלכה כמותו אף בשאר שטרות

וכי תימא אגן מדאורייתא מתנינן לה. להא דרב נחמן: **אי הכי** אומר ה'ר' מאיר דבר תורה מבעי ליה. למימר, דהנה ליה לרב נחמן דאמורא הוא לפרושא למלקא דלא תפוק חורבא מניה ולמיתני הכי. אומר הנה ר' מאיר דבר תורה אפלו מצאו באשפה וכו': **יש** ח"ג וכו' לא בעי רבי אלעזר

וחתמו ונתנו לה כשר וכו' תימא אגן מדאורייתא קא מתנינן לה אי הכי אומר ה'ר' מאיר דבר תורה מבעי ליה אלא לעולם רבי אלעזר היא וכו' לא בעי רבי אלעזר חתימה היכא דליכא עדים בלל היכא דאיכא עדים בעי דאמר רבי אבא מודה רבי אלעזר במזויף מתוכו שהיה פסול רב אשי אומר הא מני רבי יהודה היא דתנן רבי יהודה פוסל עד ששתה פתיבתו וחתמינתו בתלש ומעיקרא מאי מעמא לא מוקמינן לה כרבי יהודה מהדרין ארבי מאיר דסתם מתניתין רבי מאיר מהדרין ארבי אלעזר דקיימא לן הילכתא פוותיה בגיטין תנן רבן גמליאל אומר אף המביא מן הרקם ומן החגר רבי אלעזר אומר אפילו מכפר לודים ללוד ואמר אבבי בעיירות הפסובות לארץ ישראל ומובלעות בתחום ארץ ישראל עסקינן ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתר' והו' כמבי בובי לפומבדיתא מפלל דתנא קמא סבר הגי לא צריך מאי לאו בהא קמפלגי דמר סבר לפי שאין בקיאי' לשמה והני גמירי ומר סבר לפי שאין עדים מצויין לקיימו והני נמי לא שכיחי לא רבה מתרין למעמיה ורבא מתרין למעמיה רבה מתרין למעמיה דכולי עלמא לפי שאין בקיאי' לשמה והכא בהא קמפלגי תנא קמא סבר הגי כיון דסמכות מיומר גמירי ואתא רבן גמליאל למימר מובלעות גמירי סמכות לא גמירי ואתא רבי אלעזר למימר מובלעות נמי לא שלא תחלוך במדינת הים רבא מתרין למעמיה דכולי עלמא לפי שאין עדים מצויין לקיימו ותנא קמא סבר הגי כיון דסמכות מיישפח שכיחי ואתא רבן גמליאל למימר מובלעות שכיחי סמכות לא שכיחי ואתא רבי אלעזר למימר מובלעות נמי לא שלא תחלוך במדינת הים תנן והכמים אומרים אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא במדינת הים והמוליך מפלל דתנא קמא סבר מוליך לא צריך מאי לאו בהא קמפלגי דמר סבר לפי שאין בקיאי' לשמה והני

ארע"ג דכל אמוראי דלקמן (דף טו) סברי כר' אלעזר דוקא בגיטין קיימא לן כשמואל דביני דפליג לקמן (פס) דלרב וקאמר אף בשאר שטרות ועוד בפ' זה בורר (ובסוכות דף טו) כה) גבי מתנתא דהו חתימי עלה תרי גיסי קאמר רב יוסף זיל אקנייה בעדי מסירה כר' אלעזר ופריך ליה אבוי והאמר ר' אבא מורה ר' אלעזר במזויף מתוכו שוא פסול משמע דרב יוסף ואבוי דהו בתרמי סברי כר' אלעזר ובפירקין נמי אמר ר' אבא האי שטר' פרכא דמסירה ניהיליה באפי סהדי ישראל נגבינן ביה מבני חרי ולפיכך לריד לזכר סיהו עדי מסירה בשעת נתינת הגט דלמיה כרפי דלי ליכא שס עדי מסירה אינה מגורשת ארע"ג דליכא עדי חתימה ולא מהני עדי חתימה אלא שאס ימורו עדי מסירה עלי ילכו לס למדינת הים שחושא ע"י עדי חתימה דמסתמא בהכשר נעש' כדלמרינן בהסולת (ולקמן דף טו) לא לריכא אלא לר' אלעזר מהכא בעדי חתימה סגי אלא משמע לעולם בעי ר' אלעזר עדי מסירה ועוד דלמיה ר"מ לומר דאפילו לר"מ בעי עדים בשעת נתינת הגט דאין דבר שבעריו פחות משנים וכן עמר מתנת קרקע או עמר מכר שהוא לקנין קרקע ואינו לראיה אין מועיל כלום לר' אלעזר אס' ידוע שלא נתנו בפני עדים מיהו יס' תחלוך דלענין ממון דמהניא הודאת בעל דין כמאה עדים סגי בעדי חתימה במקום הודאת בעל דין אבל בקידושין וגרושין לא מהניא הודאת בעל דין משום דמחייב לאחרים דבקידושין אס' לה אקדושים ובגרושין אס' לה אכס': **ומר** סבר לפי שאין עדים מניין לקיימו והני נמי לא שכיחי. ועמאל דרבי אלעזר לא משום דקסבר דמובלעות נמי לא שכיחי אלא שלא תחלוך במדינת הים כדמשמע בסמוך:

וְהָיָה גִּמְרִי. דַּרְצָן יִשְׂרָאֵל: לְפָרֹשִׁי מַעֲמָא דְּתֵנָּא קִמָּא. דְּאִידֵּהוּ נָמִי מוֹלֵךְ וּמִבְּמֵי סִיל' אֵלָא חֵד מְנִיחָה קֵט: הָא בְּאִתְּה מְרִינָה. וּמַעֲרִי לַעֲרִי: לֹא צִיִּיר. וְאִעֲג' דַּאֲן בְּקֻאֲךָ לִשְׁמֹה, הוּאִיל וְעִדִּים מְצִינִן לִקְדָּמוּ לֹא צִיִּיר: אִי מְתֵהִיא. מְדוּקָא דְּרִישָׁא: הוּאִי אֲמִינָא הֵנִי כֹלִי דְּעִשְׁבָּה. דְּאִי מִיִּיתִי מְמַדִּינָה לְמַדִּינָה

בְּחֹרֶה מְדִינָה בְּמִדְיָנָה הִים לִרְיָן כֹּה' הָאָרֶץ
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לִרְיָן בְּחֹרֶה מְדִינָה וְהִיא
מִמְדִינָה לְמִדְיָנָה לְרֹכֵב אֵין חִילּוֹק בֵּין אֹרֶה
מְדִינָה וּבֵין מְמִדְיָנָה לְמִדְיָנָה וְיִלְלָה דְקֻטָּה בְּכִי
לְנֶשְׁמֹעִינָן דְּלֹא נִימָא לְמִדְמִינָה לְבָרְךָ
יִשְׂרָאֵל לִרְיָן נְמִי מִשּׁוּם קִיּוּם כְּרִבְבָה קִתְּלָה
לְרִינָן לִרְיָן דְּטַעְמָא לֹאָ מִשּׁוּם קִיּוּם אִי נִמִי
מִשּׁוּם דְּשִׁכְיִיחַ עֹלִי רִגְלִים כְּדִמְסִיק: **א**
מִהִיָּא הֹוּא אֲמִינָה הֵנִי מִיָּלִי דִיעֵבֵד. פִּירֶשׁ
בְּקוֹטֶרֶס אִי מִדְּיוּקָא דְרִיפָא וְפִי' כֵּן מִשּׁוּם
לֹאָ הִי מִזֵּי לִנְיָמָר הֵנִי מִיָּלִי דִיעֵבֵד
דְּהֶבֶה אֲפִילָּא קִתְּנִי אֵין לִרְיָן דְּנֶשְׁמֹעִינָן לְכַתְּחִילָה
וּמִיָּוִי לָשׁוֹן אִי מִהִיָּלָה לֹאָ מִשּׁוּם הֵנִי וְרִחָא
דִּיִּשׁ לִיִּישׁב דְּהֶבֶה שִׁיךְ לִמִּתְנִי א'ל' דִּיעֵבֵד
כְּלֹמֶר אֵין לִרְיָן לִיטֵל הִימָנָה כְּשֶׁלֹּא אֲמֶר
בְּפִנִי נִכְתָּב וּבִפְנִי לְאֲמֹר לִקְנוֹן כִּילֵּד יַעֲשֶׂה
יִעֲלֵנוּ הִימָנָה וְיִחְזֹר וְיִתֵּן לֹה בְּפִנִי שְׁנִים
וְיִאֲרַח בְּפִנִי נִכְתָּב וּבְפִנִי אֲחֵל קֶשֶׁה
לְאֲמִירִין בְּרִיפִי פ'פ' (תְּפִסֵּן ית' 10) הִמְבִּיא בְּנִי
מִמְדִינָה הִים וְאֲמֶר בְּפִנִי נִכְתָּב אֲבָל לֹאָ בְּנִי
נִתְחַסֵּם כֹּה' פִּסּוֹל וּפְרִיךְ בְּגַמ' תִּינָא חֲדָה
וְיִזְמַנָּה הִמְבִּיא כֹה' וּמִשְׁנֵי אִי מִהִיָּא הֹוּא
אֲמִינָה לִרְיָן וְאִי לֹאָ אֲמֶר כְּשֶׁר וְהִיבִי הֹוּא
מִזֵּי לִנְיָמָר הֵבִי הֵא אֲמִירִין הֵבִא דְּאִי לֹאָ
תִּנָּא אֲלֵל חֲדָה בְּפִנִי לֹאָ הֹוּא אֲמִינָה בְּכִי'
לְכַתְּחִילָה לִרְיָן מִכְּלָל בְּרִבְבֵינָה הֵבִי אֲפִילָּא
דִּיעֵבֵד נִמִי לִרְיָן וְיִלְלָה דְּמֵאֲחֵר דִּתְנָא הֵבִא
תִּתְרִי בְּבִי לְנֶשְׁמֹעִינָן דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲפִילָּא
לְכַתְּחִילָה אֵין לִרְיָן אִם כֵּן מִהִשְׁתָּא מִזֵּינָן
לִנְיָמָר דְּהֵא לְרִיךְ בְּמִדְיָנָה הִים הִיטֵי
לְכַתְּחִילָה אֲבָל דִּיעֵבֵד כְּשֶׁר דְּלֵבִי אֲלִיטְרִיךְ
וּתְמִיתִין דְּפ'פ' וְשׁוּר נִרְחֵא לִרִי' דְּהֵבִי פִירֹשָׁא
הֵנִי מִיָּלִי דִיעֵבֵד שְׁלָל רִחָה כְּתִיבָה הֵבִי
וּתְחִיתִינָא דִּיטוֹל לִינָא לֹה בְּכִי' אֲבָל לְכַתְּחִילָה
לִרְיָן שִׁירָאֵה כְּתִיבָה הֵבִי וּתְחִיתִינָא כְּדִי שִׁיטֵּל
וְלִינָא בְּפִנִי נִכְתָּב קִתְּלָה לֹאָ לִרְיָן וּבְמִדְיָנָה
הִים אִם לֹאָ רִחָה כְּתִיבָה הֵבִי וּתְחִיתִינָא אֵין
יִכּוֹל לְבִינָא וְלִינָא לֹה וְשֶׁס' הִבִּיאוּ וְנִתְּנָה הִיא
דְּכֶשֶׁר אִי לֹאָ מִתְּמִיתִין דְּפ'פ' אִשְׁקָתָה מִתְּרִילָה
נִמִי פִירֶשׁא תְּמִיתִינָא:

אבל הכא שמחורת אחר עדים המכירים חתימת העדים מזויין לקיימו ואם תאמר לדקמן (דף ק"ג) משמע איפכא גבי בני מחורא דניידי ומארכי בפני נכתב משכונה לשכונה אטו במחורא מי לא הוה מחאה וי"ל דהסא אפילו ימחה בפני בני אדם שהולכין להם

[illegible]

שליחותו על כן: **אָבֶל לְבִתְחָהּ**, אי תהיה ממליך הנה מורגין ליה דילקו עליה קט"ל. משנה ותרד דסיפא דלא צריה: **וְאִכָּא דְמוֹתֵיב חֲבִי כו'**, ונתחא ליה למידק מרישא וואותובי, וְלֹא וואותובי סמיפא דקדמי בהדיא המבאי אט בארץ ישראל אינו צריך, אלמא טעמא משום לשמה הוא, דמשום דברישא תני בהדיא מומדינה למדינה וסיפא לא תנא מומדינה למדינה, ואי הנה מותיב ליה מניה הנה משני ליה בואותיה מדינה בעצמה קאי, ואע"כ דהנה מותיבין ליה ממנה דמדינת הנה בואותיה מדינה נמי לא צריך סוף סוף הדר הנה ליה דקאז: **לְעוֹלָם מוֹסְדִינָה לְמִדְיָה בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לֹא צָרִיךְ**, בדיקא דייקת ולא תיקשי לרבא: **כִּיּוֹן דְּאִכָּא עוֹלֵי יְהוֹלָם**, שכיחי עדים לקימו, והא דאמרן לעיל בריש שמעתין מומדינה למדינה באי אכא בביניהו – ליתא, וסמי ליה מותבא: **כְּתִי בִינֵיהּ וּבִצְרֵיהּ**, בעירות כתקנה עזרא בשני ובה, ומציאות שירות שהולכות לרח במוסד הוצע: **מִסְכְּדִין זֶה עַל זֶה**, שלא ילך בן ההמוניא וז להמוניא ז' **לְרֵבָה קִשְׁיָא**, דהא ארץ ישראל הואי ובקיאן לשמה ומשום דלא שכיחי לקימו אצרותיה: **רֵבָה אֵית לִיה דְּרָבָא**, דבמומדינה למדינה בארץ ישראל היכא דקפדי ולא שכיחי עדים צריך למימר, אָבֶל רָבָא לִית לִיה דְּרָבָה דאי שכיחי עדים לא תישיגין לאין בקיאן דכלהו בקיאן: **אֱלָא מֵאִי בִינֵיהּ**, אפריהויה שגמי מעדריה, אשנאוי קמא דשניגין ביה דביקא עולי רגליה כו' וכן לרבא למימר דאכא למדינה מצריך רבא, בין אשנאוי דאמרין דרבה היכא דקפדי מודי בה דבעינן נמי לקימו, ומתהשתא מומדינה למדינה בארץ ישראל לא איפליגו בה, דאי קפדי מודה בה רבה דהא אית ליה דרבא, ואי לא קפדי מודי בה רבא דהא אית שכיחי בעיניהו משום שביקתא דכתי' דינן ומאי ביניהו כלומר חסרו לזה הנה טעמי דאוקימנא פלוגתיהו לעיל, ומשני ודאי חסרי לזה וסמי חד מנניהו ופשו להו תרי טעמי, באותה מדינה במדינת הים, והיכא מצריקי רבא לא מצריך: **וְאִינוּ כָּל**, מפרש קט"ל, באו המפירים וחתומה וכושר:

א ימלא קיום כשיעמד להם: **ואמר** ר' יוחנן
ה כיון דאין בקיאין לשמה: **שהיו** מקפידין זה
מנוחא וזה רבה לא חייב לאיתלוף כיון דידעו
מקום אף בארץ ישראל: **אלא** מאי בנייהו.
א קביעי בתי דינין או שמקפידין זה על זה:
אלינא

מצות עליה לרגל, יש עדים מצויין לקיימו. מקשה הגמרא, תינתן בְּזִמְנָא שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים, שהיו עולי רגלים, אבל בְּזִמְנָא שְׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים, מַאי אִיכָא לְמִימָר – מהו החילוק במביא גט ממדינה למדינה בין מדינת הים לארץ ישראל, והלא בשניהם אין העדים מצויים לקיימו.

מתרצת הגמרא, בִּיּוֹן דְּאִיכָא – ישנם בארץ ישראל בכל העירות בְּתֵי דִינִין דְּקָבִיעֵי – שתיקו עזרא שיהיו בתי דין יושבים בימי שני וחמישי בעירות שבארץ ישראל, לכן מִישְׁפָּחָ שְׂבִיחֵי – השיירות מצויות גם בין מדינה למדינה בגלל הבאים לרדן.

הגמרא חזרת ומקשה ממשנתנו על דברי רבה. תַּנּוּ, רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִפִּילוּ הַמְּבִיא גַט מִתְּנַמְנֻנְיָא לְהַנְמוֹנְיָא – משלטון אחד לשלטון אחד באותה מדינה, גם הוא צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. וְאִמָּר דְּבִי יִצְחָק, דְּבִי רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל תַּתְּפֵּרשִׁים בְּעִיר אַחַת שְׁהִיתָה בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַסְסִיתָ שְׁמָה, וְהָיוּ בְּהָ שְׁתֵּי הַנְּמוֹנִיּוֹת שְׁהָיוּ מְקַפְּדִין זֶה עַל זֶה – לא היו מניחים לבני שלטונם ללכת לשלטון השני, לְפִיכָּךְ הוֹצִיָּרְכוּ חֲכָמִים לִזְמַר שֶׁהַמְּבִיא גַט מִתְּנַמְנֻנְיָא לְהַנְמוֹנְיָא צָרִיךְ לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. לְרַבָּא נִיחָא – לשיטת רבא מיושב, שמכיון שהיו מקפידים זה על זה לא היו השיירות מצויות ביניהם ולא היו עדים מצויין לקיימו, אבל לְרַבָּה קִשְׁיָא – הלא שניהם היו בארץ ישראל שבקאין לשמה.

מתרצת הגמרא, רַבָּה אֵיתָ לִיה דְּרַבָּא – רבה הסובר שסיבת תקנת אמריה היא משום לשמה, מודה אף הוא שבמקום שאין שיירות מצויות חוששים גם לטעם של קיום הגט כרבא. שואלת הגמרא, אִלָּא מַאי בִּינְיָהוּ – מאחר שמודה רבה לרבא ואף הוא סובר שחוששים לקיום הגט מהו הברלי הדין בשיתותיהם. משיבה הגמרא, אִיכָא בִּינְיָהוּ – יש ביניהם מחלוקת בשני אופנים בהם מחזיר רבה. א. בגט דְּאִתִּיּוֹתָ בִּי תִּירַי – שהובא ממדינת הים על ידי שני אנשים ששלח הבעל יחדיו, לשיטת רבה שיש לחשוש שהוא לא נכתב לשמה, צריכים השליחים לומר. אבל לרבא השנים שהביאוהו מצויים לקיימו. ב. אִי נָמִי – אופן נוסף של חילוק דין בין רבה לרבא, במביא גט ממקום למקום בְּתוֹךְ אוֹתָהּ מְדִינָה בְּמְדִינָתָהּ, לדעת רבה יש לחשוש שבני מדינת הים אינם בקיאים לשמה, ולדעת רבא אין לחשוש לכך, וכיון שעדים מצויין לקיימו אין צריך אמירה.

הגמרא מקשה על שיטתו של רבה:

תַּנּוּ לְקַמֵּן (ט:), שִׁלַּח הַמְּבִיא גַט מִמְּדִינַת הָיָם וְאִינוּ יָכוֹל לִזְמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחָתָם, אִם יֵשׁ עֲלָיו עֲרִים, וְתַקְּיָם בְּחוֹתְמֵי – יבואו עדים להעיד שהם מכירים את החתימות שעליו, ויכשירו את הגט גם בלי אמירה זו. וְהִתְיָן בְּהָ – והקשנו בביאור משנה זו, מַאי 'וְאִינוּ יָכוֹל לִזְמַר', כלומר, מי הוא השליח שאינו יכול לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם',

ארץ ישראל בקיאים לשמה. הגמרא מקשה על דיוק זה, הֲאֵם בְּהִרְיָא קָתַנִּי לָהּ – הלא דין זה כתוב במפורש בסוף משנתנו הַמְּבִיא גַט מִבְּאֶרְץ יִשְׂרָאֵל אִינוּ צָרִיךְ הַשְׁלִיחַ לִזְמַר 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחָתָם' גם במביא ממדינה למדינה בתוך ארץ ישראל.

מתרצת הגמרא, אִי מְהִירָא – אם באנו ללמוד דין זה רק מדיוק דבריו של התנא ברישא, הֲוֵה אִמָּנָא – היה אפשר לטעות ולומר הֲנִי מִיָּלִי דִּיעָבֵד – דין זה נאמר רק בדיעבד שאם נתברר שהשליח לא ראה את כתיבתו, כיון שכבר נעשה הדבר מכשירים את הגט, אִמָּל לְבִתְחִילָה – אם היה השליח שואל קודם לכן לחכמים, לֹא הָיוּ מְנִיחִים לוֹ לְהִיטֵי שְׁלִיחַ אֲלָא אִם הוּא רָאָה אֶת כְּתִיבְתּוֹ שֶׁל הַגֵּט וְחִתְּמֹתָיו. קָא מְשַׁמְעֵי לָן – מלמד אותנו התנא בסיפא שאף לכתחילה אין צריך השליח לראות את כתיבת הגט.

הגמרא מקשה על שיטתו של רבא: וְאִיכָא דְּמִוְתִּיב לָהּ הָכִי' – יש שמדייקים מדברי המשנה באופן שונה, ומקשים על דברי רבא. שנינו במשנה 'המביא גט ממדינה למדינה במדינת הים צריך לומר וכו'', ויש לדייק הֲאֵם – אבל שליח המביא גט מְמִדִּינָה לְמְדִינָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא צָרִיךְ לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. לְרַבָּה הַסּוֹבֵר שְׁטַעַם הַתְּקַנָּה הוּא מִשּׁוֹם שֶׁאֵין בְּנֵי מְדִינַת הָיָם בְּקִיָּאִים לִשְׁמָה נִיחָא, שְׂכִיּוֹן שְׁבִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּקִיָּאִין לִשְׁמָה אֵין סִיבָה לְהַצְרִיךְ אֶת הַמְּבִיא גַט בְּתוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לומר כן. אבל לְרַבָּא הַסּוֹבֵר שְׁטַעַם הַתְּקַנָּה הוּא מִחֻשׁ שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֲדִים מְצוּיִים לְקִיּוּמוֹ קִשְׁיָא, מדוע לא מחייבים גם את המביא גט ממדינה למדינה בארץ ישראל לומר כן, הרי אין עדים מצוים לקיימו אפילו ששניהם בארץ ישראל.

מתרצת הגמרא, לֹא תִּיכָא שְׁמִמְדִּינָה לְמְדִינָה בְּאֶרְצֵי יִשְׂרָאֵל לֹא צָרִיךְ לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אִלָּא אִיכָא – תאמר לדיק מדברי התנא, שדווקא ממדינה למדינה במדינת הים צריך לומר, הֲאֵם ו-אבל] בְּתוֹךְ אוֹתָהּ מְדִינָה עַצְמָה בְּמְדִינַת הָיָם, כְּגוֹן מַעִיר לַעִיר, לֹא צָרִיךְ לומר. ודין זה מיושב לשיטתו של רבא, שהרי באותה המדינה עצמה מצויים עדים לקיים את הגט.

דוחה הגמרא, אם נאמר כן, שבאותה מדינה במדינת הים אין צריך לומר, אִמָּל מְמִדִּינָה לְמְדִינָה בְּאֶרְצֵי יִשְׂרָאֵל מַאי – מה תאמר בדינו, שהוא צָרִיךְ לומר, וכדעת רבא שטעם התקנה הוא משום שאין עדים מצויים לקיימו, וגם במדינה למדינה בארץ ישראל יש לחוש לזה, אם כן לִיתָנִי – יאמר התנא הַמְּבִיא מְמִדִּינָה לְמְדִינָה קָתַם – בלא שיפרש התנא דווקא המביא ממדינה למדינה במדינת הים.

הגמרא מתרצת את דברי רבא באופן אחר:

לְעוֹלָם שִׁלַּח הַמְּבִיא גַט מִמְּדִינָה לְמְדִינָה בְּאֶרְצֵי יִשְׂרָאֵל נָמִי לֹא צָרִיךְ, ואפילו לדעת רבא שהטעם הוא משום שאין שיירות מצויות אין מחייבים אמירה בארץ ישראל, דְּבִינָן דְּאִיכָא עוֹלֵי רְגָלִים מִישְׁפָּחָ שְׂבִיחֵי – כיון שיש בארץ ישראל אנשים הבאים ממדינה למדינה לקיים

וְהָנִי' – בני ארץ ישראל גְּמִירָא – יודעים דין זה, ולכן המביא גט מארץ ישראל אינו צריך לומר כן, וְזִמְרָא סָבֵר – חכמים סוברים, שטעם התקנה כרבא לְפִי שְׁאֵין עֲדִים מְצוּיִין לְקִיּוּמוֹ, וְהָנִי' – בני ארץ ישראל נָמִי לֹא שְׂבִיחֵי – גם אינם מצויים במדינת הים. ולכן גם המביא גט מארץ ישראל למדינת הים צריך לומר כן. נמצא שרבה ורבא נחלקו במחלוקתם של תנא קמא וחכמים. דוחה הגמרא, רַבָּה מְתַרְנֵן לְטַעְמִיהָ – רבה מתרץ כדעתו, וְכֵן רַבָּא מְתַרְנֵן לְטַעְמִיהָ – גם הוא מתרץ כדעתו. רַבָּה מְתַרְנֵן לְטַעְמִיהָ, דְּכּוֹלֵי עַלְמָא – הכל מודים שטעם התקנה הוא לְפִי שְׁאֵין בְּקִיָּאִין לְשְׁמָה, ולפיכך היה מן הדין שהמוליך גט מארץ ישראל למדינת הים לא יצטרך לומר, וְהָכָא – במשנתנו, בְּגִזְרַת מוֹלִיד אִטּוּ מְבִיא קְמִיפְלָנִי – התנאים נחלקו האם גזרו חכמים שגם שליח המוליך גט מארץ ישראל למדינת הים צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', כשם שתקנו במביא גט ממדינת הים לארץ ישראל. דְּתַנָּא קָמָא סָבֵר, לֹא נִזְרִינָן מוֹלִיד אִטּוּ מְבִיא – לא גזריהם על המוליך גט מארץ ישראל למדינת הים משום המביא. וְרַבָּנָן בְּתַרְנָא – חכמים סָבֵר, נִזְרִינָן עַל הַמּוֹלִיד גַט מִמְּדִינַת הָיָם לְמְדִינַת הָיָם, אִטּוּ מְבִיא – כדי שלא יטעו שאף השליח המביא גט ממדינת הים לארץ ישראל, אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. הגמרא מפרשת את דברי התנאים במשנה לשיטתו של רבא:

וְרַבָּא מְתַרְנֵן לְטַעְמִיהָ, דְּכּוֹלֵי עַלְמָא – הכל מודים שאכן טעם התקנה הוא לְפִי שְׁאֵין עֲדִים מְצוּיִין לְקִיּוּמוֹ, ולפי זה אין מקום לחלק בין מביא גט ממדינת הים למוליך גט מארץ ישראל, וְרַבָּנָן בְּתַרְנָא – חכמים שהובאו בדריהם בסוף לא באו לחלוק, אלא לְפָרוּשֵׁי טַעְמִיהָ דְּתַנָּא קָמָא הוּא דְּאִתּוֹ – הם באו לפרש את דברי תנא קמא, שהוא סובר שגם המוליך גט מארץ ישראל למדינת הים הוא בכלל התקנה.

הגמרא מקשה על שיטתו של רבה.

תַּנּוּ – שנינו במשנתנו, ששליח הַמְּבִיא גַט מִמְּדִינָה לְמְדִינָה בְּמְדִינַת הָיָם צָרִיךְ לִזְמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחָתָם. מדיוקת הגמרא, הֲאֵם בְּאוֹתָהּ מְדִינָה בְּמְדִינַת הָיָם – משמע מכאן שהמביא מעיר לעיר בתוך אותה מדינה במדינת הים לֹא צָרִיךְ לומר כן. לְרַבָּא נִיחָא – לרבא שטעם התקנה הוא לפי שאין עדים מצויין לקיימו מיושב דין זה, שְׂכִיּוֹן שֶׁבְּתוֹךְ מְדִינָה אַחַת מְצוּיִים עֲדִים הַמְּכִירִים אֶת חֲתִימוֹת עֲדֵי הַגֵּט אֵין לְחֻשׁ לְקִיּוּמוֹ, אֲלָא לְרַבָּה הַסּוֹבֵר שְׁטַעַם הַתְּקַנָּה, לְפִי שֶׁאֵין בְּנֵי מְדִינַת הָיָם בְּקִיָּאִין בְּדִין לִשְׁמָה, קִשְׁיָא, הרי אף באותה מדינה במדינת הים יש לחוש שמא הגט לא נכתב לשמה.

מתרצת הגמרא, לדעת רבא יש לדיק בדברי המשנה באופן אחר. לֹא תִיכָא הֲאֵם בְּתוֹךְ אוֹתָהּ מְדִינָה בְּמְדִינַת הָיָם לֹא צָרִיךְ, כיון שבאמת באופן זה צריך לומר, אִלָּא אִיכָא – תדייק מהמשנה שהמביא גט מְמִדִּינָה לְמְדִינָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא צָרִיךְ לומר, משום שכל בני

א'ל'קמא – אם נאמר שהשליח אינו יכול לומר כן, משום שהוא **ח'רש** – אינו שומע ואינו מדבר, **ח'רש בר איתוי' ג'טא הוא** – וכי חרש ראוי להביא את הגט, וְהִתְנַן לְקַמְן (כג.) **הַבֵּל בְּשִׁירִים לְהִבִּיאַת אֶת הַגֵּט חֵזֶן מַחֲרֵשׁ שׁוֹמֵט וְקָטָן מִפְּנֵי שְׁלִיחִים**. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, הָבָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִינָן בְּגוֹן שְׁתַּנְּנוּ לָהּ – השליח נתן לאשה את הגט בְּשִׁשְׁהוּא פֶּסֶק – שומע ומדבר, וְלֹא הִסְפִּיק לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם עַד שְׁנֵתְחַרְשׁ, וכיון שעבשיו אינו יכול לומר, לכן מספיק שיקרימו את החתימות. וְלִרְבָּא שֹׁסֹבֵר שְׁטַעַם הַתְּקַנָּה מִשּׁוּם קִיּוּם הַגֵּט, נִיחָא – מובנת המשנה, שכאשר השליח לא יכול לומר, מקיימים את הגט על ידי שני עדים. אבל לִרְבָּה, שֹׁסֹבֵר שְׁטַעַם הַתְּקַנָּה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּקִיָּאִים לְשִׁמּוּהָ, קָשְׁיָא – מה יועיל קיום החתימות הלא יש חשש שהגט נכתב שלא לשמה.

מתרצת הגמרא, הָבָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִינָן – המשנה מדברת לְאַחֵר שְׁלֹמְדוּ בְּנֵי מִדְיָנָה הֵימָּן שֶׁצָּרִיךְ לכתוב את הגט לשמה.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי יוֹבֵל נָמִי – גם כשהשליח יכול לדבר, לא נצריכונו לומר בפני נכתב אם אפשר לקיים את הגט על ידי שני עדים. מתרצת הגמרא, גְּזִירָה שְׁמָא יַחֲזוֹר דְּכָר לְקַלְקִילוֹ – חכמים גזרו שמא יבואו זמנים שבני מדינת הים יחזרו וישכחו שצריך לכתוב גט לשמה, ולפיכך השאירו את תקנת האמירה גם לאחר שלמדו.

שואלת הגמרא, אִי הָכִי אֵינִי יוֹבֵל נָמִי – אם חכמים השאירו את התקנה, מדוע אם השליח אינו יכול לדבר, לא פסלו את הגט. משיבה הגמרא, מִקְרָה כֹּזֶה שֶׁשְׁלִיחַ בִּשְׁעַת הַנִּתְיָנָה הִיָּה פֶּסֶק – שומע ומדבר, וְתוֹךְ כִּדִּי דִּיבּוֹר שֶׁל אַחֵר נִתְיָנָה הַגֵּט נִתְחַרְשׁ. הוא מִלִּיתָא דְּלֹא שְׂכִיחָא – דבר שאינו מצוי, וּמִלִּיתָא דְּלֹא שְׂכִיחָא לֹא גְזוֹר בְּהַ רִבְּנָן.

שואלת הגמרא, וְהָא אִשָּׁה דְּלֹא שְׂכִיחָא – הלא גם מקרה שאשה תביא את גיטה בעצמה ממדינת הים בתורת שליח, אינו שכיח, וְהִתְנַן שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה (להלן כג.) הָאִשָּׁה עֲצָמָה מְכַיָּא גִטָּהּ וּבִלְבָד שְׁצָרִיכָהּ לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם, וּמוֹכֵחַ שֶׁחֲכָמִים לֹא חִילְקוּ בַּתְּקַנָּתָם, וְהַתְּקַנָּה קִיּוּמָהּ גַּם בַּמִּקְרִים שֶׁאֵינֶם שְׂכִיחִים.

משיבה הגמרא, שְׁלֹא תַחְלוֹק בְּשְׁלִיחוֹת – חכמים לא רצו לחלק בין שליח לשליח, ואם השליח יכול לדבר, אף במקרה שאינו שכיח תקנו חכמים שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם.

שואלת הגמרא, אִי הָכִי – אם כך שחכמים לא חילקו בשליחות, בְּעַל נָמִי – גם בעל שמביא גט בעצמו ממדינת הים יהיה צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אִלְמָלָה תִּנְיָא – מדוע שנינו בברייתא, הוּא – הבעל עֲצָמוֹ שְׂהִבִּיא גִטָּהּ וְיָטוּ אֵין צָרִיךְ לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם.

עונה הגמרא, מִטְּעָמָא מֵאִי אִמּוֹר רִבְּנָן – מה הטעם שחכמים אמרו שצריך לומר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם, בגלל החשש דִּילְמָא אִתִּי בְּעַל מְעַרְעֵר וְפָסִיל לִיהּ – שאחרי נתינת הגט לאשה, יבא הבעל ויערער שהגט נכתב שלא לשמה

ויפסול את הגט, הַשְׁתָּא מִיִּנְקָט נְקִיט לִיהּ בִּידֵיהּ – עתה כשהבעל תופס את הגט בידו ומביאו, וְעַרְעוּרִי קָא מְעַרְעֵר עָלֶיהָ – וכי נחשוש שאחר כך יערער על כשרותו.

הגמרא מקשה קושיה נוספת על רבה: תָּא שְׁמַע, דְּבִרְבָּא מִיָּנָה שְׁמוּאֵל מִרַב הוֹנָא, שְׁנִים שְׂהִבִּיאֻן גֵּט מִמְדִּינָה הֵימָּן וּשְׁנִינָה שְׁלִיחֵי הַבֵּעַל, הָאֵם גַּם בִּאֻפֹּן כֹּזֶה יִתְּקֵנוּ חֲכָמִים שְׁצָרִיכִין שְׂאִימְרוּ בְּפָנֶינוּ נִכְתָּב וּבְפָנֶינוּ נִחְתָּם, אִין אִין צָרִיכִין לומר כן. אִמּוֹר לִיהּ רַב הוֹנָא, אִין הַשְׁנִים צָרִיכִין לומר בפנינו נכתב ונחתם, וְדִי כֹזֶה שֶׁהֵם אוֹמְרִים שֶׁהַבֵּעַל שִׁלְחָם, וְהַטַּעַם, וְכֹה אִילוּ יֹאמְרוּ אוֹתָם עֵדִים בְּפָנֶינוּ גִּרְשָׁה, כְּלוּמַר, אִם שְׁנִינָה הִיוּ אוֹמְרִים בְּפָנֶינוּ נָתַן הַבֵּעַל גֵּט לֹאשָׁה, מִי לֹא מְהִימֵנִי – וכי לא היו נאמנים, לכן גם עתה הם נאמנים שהבעל שילחם.

לְרַבָּא נִיחָא – תשובתו של רב הונא מובנת לדברי רבא, שֶׁמִּכּוֹן שֶׁיֵּשׁ כָּאֵן שְׁנֵי שְׁלִיחִים שִׁיּוּכְלוּ לְקַיֵּם אֶת הַגֵּט, לֹא תִקְנוּ אִמִּירָה. אבל לְרַבָּה קָשְׁיָא, שֶׁהָרִי רַבָּה סוֹבֵר שְׁחֹשֵׁשִׁים שְׁמָא הַגֵּט לֹא נִכְתָּב לְשִׁמּוּהָ, וְלִדְבָרֵיו הִיָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הָדִין שֶׁאִפִּילוּ שְׁנִים צָרִיכִים לִזְמֹר בְּפָנֶינוּ נִכְתָּב וּבְפָנֶינוּ נִחְתָּם.

מתרצת הגמרא, הָבָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִינָן לְאַחֵר שְׁלֹמְדוּ, כְּלוּמַר, שְׁמוּאֵל שָׁאֵל אֶת רַב הוֹנָא עַל הַזְּמָנִים לְאַחֵר שֶׁלִּמְדוּ בְּנֵי מִדְיָנָה הֵימָּן שֶׁצָּרִיךְ לכתוב לשמה. וְרַב הוֹנָא הִשִּׁיב שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁלִּמְדוּ נִתְבַּטְּלָה תְּקַנַּת הָאִמִּירָה.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי תָד נָמִי – אם כך שמדובר לאחר שלמדו, מדוע שליח אחד שמביא גט צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

מתרצת הגמרא, גְּזִירָה שְׁמָא יַחֲזוֹר דְּכָר לְקַלְקִילוֹ – חכמים חששו שמא יחזור המצב שהיה מלפנים, וְלֹא יִדְעוּ בְּנֵי מִדְיָנָה הֵימָּן שֶׁצָּרִיךְ לכתוב גט לשמה, ולפיכך השאירו את התקנה על מקומה.

שואלת הגמרא, אִי הָכִי בִי תָרִי נָמִי – אם כך שהתקנה קיימת, גם שנים שהביאו גט יעטרכו לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם.

עונה הגמרא, בִּי תָרִי מִיָּנָה גִּטָּהּ – שנים שמביאים גט, הוּא מִלִּיתָא דְּלֹא שְׂכִיחָא – וּמִלִּיתָא דְּלֹא שְׂכִיחָא לֹא גְזוֹר בְּהַ רִבְּנָן – חכמים לא גזרו גזירתם במקרים שאינם מצויים.

שואלת הגמרא, וְהָא אִשָּׁה דְּלֹא שְׂכִיחָא – הלא גם מקרה שאשה תביא את גיטה בעצמה ממדינת הים בתורת שליח הוא לא שכיח, וְהִתְנַן הָאִשָּׁה עֲצָמָה מְכַיָּא גִטָּהּ וּבִלְבָד שְׁצָרִיכָהּ לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם, וּמוֹכֵחַ שֶׁהַתְּקַנָּה קִיּוּמָהּ גַּם בַּמִּקְרִים שֶׁאֵינֶם שְׂכִיחִים.

עונה הגמרא, שְׁלֹא תַחְלוֹק בְּשְׁלִיחוֹת – חכמים לא רצו לחלק בין שליח לשליח, ואם שליח אחד מביא גט, אף שהמקרה אינו שכיח תקנו שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעוּ וְגַם בַּמִּקְרָה שְׂכִיחַ לֹא יִצְרִיכוּ אֶת הַשְּׁלִיחַ לִזְמֹר. אבל שני שליחים אינם צריכים לומר, וְלֹא חֲשֹׁשׁ שִׁיטְעוּ וְלֹא יִצְרִיכוּ לִזְמֹר גַּם בִּאֶחָד.

שואלת הגמרא, אִי הָכִי – אם כך שחכמים לא חילקו בין שליח לשליח, בְּעַל נָמִי – גם בעל

שמביא גט ממדינת הים צריך יהיה לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אִלְמָלָה תִּנְיָא, הוּא עֲצָמוֹ שְׂהִבִּיא גִטָּהּ וְיָטוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם.

עונה הגמרא, מִטְּעָמָא מֵאִי אִמּוֹר רִבְּנָן – מה הוא הטעם שחכמים אמרו שצריך לומר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם, דִּילְמָא אִתִּי בְּעַל מְעַרְעֵר וְפָסִיל לִיהּ – שמא אחרי נתינת הגט לאשה יבוא הבעל ויערער על כשרות הגט ויטען שהגט נכתב שלא לשמה, הַשְׁתָּא מִיִּנְקָט נְקִיט לִיהּ בִּידֵיהּ – עבשיו שהוא תופס את הגט בידו ומביא אותו, וְעַרְעוּרִי קָא מְעַרְעֵר עָלֶיהָ – וכי נחשוש שאחר כך יערער על כשרותו.

הגמרא מוסיפה להקשות על רבה: תָּא שְׁמַע, הַמְכִּיא גֵּט מִמְדִּינָה הֵימָּן וּנְתַנּוּ לָהּ וְלֹא אִמּוֹר לָהּ בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם, אִם נִתְקַיֵּים בְּחַתְּמֵיו – אם העידו שני עדים שחתימות העדים בגט אינם מזויפות, הַגֵּט בְּשִׁיר, וְאִם לֹא – שֶׁלֹּא קִיּוּמוֹ אֶת הַחֲתִימוֹת, הַגֵּט פָּסוּל. הָיוּ אוֹמְרֵי, לֹא הוֹצִרְכּוּ שְׁלִיחֵי הַגֵּט לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ וְלִזְמֹר שֶׁלֹּא דִי בְּקִיּוּם הַחֲתִימוֹת, אִלְמָלָה לְהַקֵּל עָלֶיהָ, שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ לְחַזֵּר אַחֲרֵי עֵדֵי קִיּוּם. לְרַבָּא נִיחָא, שֶׁהָרִי דְּבִרֵי הַבְּרִייתָא מִתְאִימִים עִם שִׁיטְתוֹ שֶׁכֵּל טַעַם הַתְּקַנָּה אֵינוֹ אֶלָּא בְּגַלּל חֲשֵׁשׁ שֶׁהַגֵּט מְזוּיָּף, אֲבָל לְרַבָּה שֶׁהַתְּקַנָּה הִיָּתָה מִחֲשֵׁשׁ שֶׁהַגֵּט נִכְתָּב שֶׁלֹּא לְשִׁמּוּהָ, קָשְׁיָא מִדּוּעַ דִּי בְּקִיּוּם הַחֲתִימוֹת, הִלָּא בְּכָךְ אֵין רִאיוֹהָ שֶׁהַגֵּט נִכְתָּב לְשִׁמּוּהָ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, הָבָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִינָן לְאַחֵר שְׁלֹמְדוּ בְּנֵי מִדְיָנָה הֵימָּן שֶׁצָּרִיךְ לכתוב את הגט לשמה.

שואלת הגמרא, וְהָאִמְרָת – ודאי אמרו לעיל שגם אחרי שלמדו השאירו חכמים את התקנה על מקומה, גְּזִירָה שְׁמָא יַחֲזוֹר דְּכָר לְקַלְקִילוֹ. עונה הגמרא, הַבְּרִייתָא מְדַבֵּרַת בְּשִׁנְיָסָת – כשהאשה הספיקה בינתיים להינשא לאחר, ולכן אמרו חכמים שדי כֹּזֶה שִׁיּוּמָהּ אֶת הַגֵּט, וְנִדְעַ שֶׁהַגֵּט אֵינוֹ מְזוּיָּף, וְאִף שֶׁלֹּא עָשׂוּ כַּתְּקַנָּת חֲכָמִים וְלֹא אִמְרוּ הַשְּׁלִיחַ בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם, מִכָּל מְקוֹם לֹא הִקְפִּידוּ חֲכָמִים בְּגִזְרָתָם כֹּל כֵּךְ לְהוֹצִיאָהּ מִבְּעֵלָה מִשּׁוּם כֵּךְ.

שואלת הגמרא, אִי הָכִי – אם כך שרק כשניסת לא פסלו חכמים הגט, וכשלא ניסת פסלו חכמים לא אמרו כַּתְּקַנָּת חֲכָמִים, אִיךְ שֵׁנִי בַּבְּרִייתָא, הָיוּ אוֹמְרֵי, שֶׁלֹּא הוֹצִרְכּוּ לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ, אִלְמָלָה לְהַקֵּל עָלֶיהָ, הָרִי קוֹדֵם שְׁנִיטָה כֵּן הַחֲמִירוּ עָלֶיהָ, שֶׁאִפִּילוּ אִם קִיּוּמוֹ אֶת הַגֵּט צָרִיךְ לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם כִּיּוֹן שְׁחֹשֵׁשִׁים שְׁמָא יַחֲזוֹר דְּכָר לְקַלְקִילוֹ, וְיִקַּ מִשּׁוּם דְּנִיטָה הוּא שֶׁהִקְלוּ.

עונה הגמרא, הָכִי קָאִמַר – כך כוונת הברייתא, וְכִי תִיָּסָא – ואם תאמר שיש לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ, וְלִפְקָה – ולהוציאנה מבעלה מחמת שלא קיימו את תקנת חכמים, הָיוּ אוֹמְרֵי שֶׁלֹּא הוֹצִרְכּוּ לִזְמֹר בְּפָנֶי נִכְתָּב וּבְפָנֶי נִחְתָּם לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ, וְלְהוֹצִיאָהּ מִבְּעֵלָה אַחֵר שִׁנִּישָׁתָּ, אִלְמָלָה לְהַקֵּל עָלֶיהָ קוֹדֵם שִׁנִּישָׁתָּ שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ לְהִבִּיא עֵדִים שֶׁהַגֵּט נִכְתָּב לְשִׁמּוּהָ.

אילימא חרש. ולא בעי למימר כגון אלס או שלא רחא כתיבת הגט דא"כ הוה ליה למימר ולא אמר: **א** הכי יכול נמי. פי' יכול נמי כגון כקיום חותמין ואת"מ מאי קשיא ליה לרבה כי היכי דלרבה נוחא ליה למפרש אורי יכול לרד קיום חותמין אבל יכול כגון כחומר בפני נכתב ונחתם ואין לרד שנים הכי נמי ויפרש לרבה

ללאחר שלמדו רבה ורבה שוים ואומר ר"ת לרבה נוחא דתנא אורי יכול לאשמועי' דבעי קיום חותמין אבל ביטול כגון כחומר בפני נכתב דא"כ ללא חשיב לרבה כגון קיום חותמין אבל לרבה בפני נכתב עדיף מקיום חותמין שמשמע שיעשה לשמה ע"כ תנא אתא לאשמועינן דאורי יכול כגון כקיום חותמין כיון דלחוקמין לאחר שלמדו יכול נמי תיסקי ליה כקיום חותמין ולקמן מפרש אורי הכי חד נמי ליבעי שמואל מרב הוה אורי כגון כקיום חותמין כיון דליכא למיחש למידי או דילמא לא פלוג בין למדו ללא למדו ומשני בחד פשיטא ליה לרדק גזירה משום שמא יחזור הדבר לקלולו ור"י מפרש דהכי פריך אורי הכי יכול נמי היכא דאין לרד קיום לא יעברך לומר לרבה בפני נכתב ונחתם כיון דלמדו ולעיל אמרינן באתיה ב' תרי ובאותה מדינה במדינת הים לרבה כהני נמי קתני מתניין לרדק דבולה מתני' אית נן לחוקמא בלמדו מדפריך ממחתי' דהאשה עלמה מביאה גיטתה וא"כ רישא חדי איורי בלמדו ובפנין זה יכ' פירש אורי הכי נמי ומתחילה כתב רש"י בפירוט כתב ידו דהך קושא דאורי הכי יכול נמי ואורי הכי חד נמי איורי נלמי' דסלקא דעתא מעיקרא דרבה לית ליה דרבה דכן דרך הש"ס דכתב לחיובא מחלל הדך מותבי ליה מאידך וסב מחקו רש"י ואין לפרש יכול נמי לא יעברך לרבה בפני נכתב כיון דלמדו בשלמא לרבה דחויס לאחולופי נוחא אבל לרבה דידעו לא מהני א"כ לא אחי לאחולופי מה לרד בפני נכתב דהא לקמן בריש פרק שני (דף טז) משמע דכיון דאיתאן בפני נכתב משום לשמה מודה רבה לרדק לאומרו אפילו אחר דלמדו משום איחולופי: **שלא** תחלוך בשליחות. פירוש בשליחות דכובל:

א הכי בעל נמי. לרבה נוחא דכי מייתי ליה בעל ליכא למיחש לחיוב דאורי חסוד להכשילה במתכוין אלא לרבה דבעל נמי לחיוב שלא יערער דמתחילה לא היה יודע שרדק לשמה ומשני מניקט נקט בדיה כיון דערעור זה אורי אלא לעו ליכא למיחש שיערער כיון דנקט ליה: **ב** תרי דמיינו גיטא כו'. לפי זה ליכא בינייהו לאחר שלמדו דלחיה ב' תרי אבל איכא בינייהו מקוויין ולקמן בר"פ שני (דף טז) איכא למ"ד דשנים לריבין לומר אפילו אחר שלמדו דלא חשיב ליה מילתא דלא שכיחא ולמאי דחשיב ליה מילתא דלא שכיחא דא

דקתני בפ"ב (למקד דף טז) וב' אומרים בפניו דלוקח בשליחות דחד דגורין חד דלא שכיח אצל ב' תרי אטו חד לא גורין:

בשניסית. והא דתניא לקמן לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם הוה ממוזר היינו בשלא נתקיים בחותמין וא"ת וליחשביה (למקד דף טז) בהדי ג' גיטין פסולין ואם ניסת הולך כשר ויש לומר דקסבר רבה דב' גיטין תנא וסבא לא תנא ואם תאמר להאי ליכא דבפ"ב (למקד דף טז) דלית ליה לר' יוחנן שנים שהביאו גט ממדינת הים לריבין לומר בפניו נכתב כו' משמע דקסבר לפי שאין בקיאות לשמה היכי משני הך ברייתא דהכא דאורי משני לא כשניסית א"כ ליתאשביה (למקד דף טז) בהדי ג' גיטין פסולין דהא ר' יוחנן אית ליה בפ"ב (סז) ג' גיטין נמי לא תנא ואין לומר דלא חשיב אלא פסול תמלי בנט ענמא דהא אמרינן בפ"ב (למקד דף טז) דלית ליה לר' יוחנן לפי שאין עדים מלוין לקיימו וכמוסקא דשמעון א' נמי ואמר ממזר ואומר ר"י דהוא מילתא דר' יוחנן דסבר לא תנא קאי כלישנא קמא דבפ"ב (למקד דף טז) דלית ליה לר' יוחנן לפי שאין עדים מלוין לקיימו וכמוסקא דשמעון א' נמי ואמר דהך דרבה ורבה תנאי היא כדבעינן נמי למימר בפרק שני (דף טז) לרבי יוחנן:

חזין מחרש שוטה וקטן. דלאו בני דעה ניהו ואין יכולין לעשות שליח לגרשה כדאמרין בקדושין (דף סז) דאין קטן נעשה שליח. והוא הדין להנה: **לרבה ניהא לרבה קשיא.** דקתני יתקיים בחותמין והלא אין בקיאות לשמה: **לאחר שלמדו.** דבעי לשמה: **א** הכי. דלמוד: **יכול נמי.** לא ליצרכיה, אם אפשר לקיימו בעדים

לא יצטרך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ומשני אע"ג דלמדו לא עקר רבנן תקנתיהו גזרה שמה יחזור דבר לקלולו וישבחו, הלך השקא נמי צריך השליח לבדוק שהוא לשמה: **והא אשה דלא שכיחא.** שתתא היא עצמה מביאה את גטה בתורת שליחות שלא תתגרש בו עד שתגיע לבית דין פלוני: **ובלכד שתיחא צריכה כו'.** בפ"ב (למקד דף טז) מותרין מבי מטא גטא ליהא איגרושה, ומשני דאיתיהו עד ב"ד פלוני בתורת שליחות: **שלא תחלוך בשליחות.** שנויא הוא, לא חלוך חכמים בין שליח לשליח, אבל הא דאין יכול לא חלוך הוא שררי הדרן לומר אלא שאי אפשר: **שתיחא את גטו.** שכתבו במדינת הים ובא כאן לגרשה: **טעמא מאי כו'.** שנויא הוא, כלומר, טעמא מאי אצרכיה רבנן לכל שליח לומר כך, משום חששא דילמא אחי בעל וכו': **שנים שהביאו גט.** שניהם נעשו שליחים: **ומה אלו יאמרו כו'.** כלומר אם רצו הן אומרים אנו מעידים שגרשה ונתן לה גט או לשלוחה גט: **לרבה קשיא.** דאמר בי מייתי ב' תרי צריכין לומר: **א** הכי. דלמוד: חד נמי, בי מייתי ליה חד נמי לא ליצרכיה: **הו' לא הוצרכו כו'.** כלומר אמור מעתה לא אצרכו לומר בפני נכתב, להחמיר, דכי מקם ניצרכיה: **אלא להקל.** דלא מצריכין ליה לתרי סהדי אחרניא: **בשניסית.** כבר, ומשום הא גזרה לא מפיקין מניה: **משום דניסת הוא.** ואם לא נסת לא שבקינן לה לאינסובי ואע"ג דאקים הינו חמיר: **הכי קאמר.** לעולם בנסת קאמר דלא מפיקין לה דח' הו' לא אצרכו לומר בפני נכתב להחמיר עליה ולהוציאה אחר שנסת דלא תימא להחמיר עליה ולהוציאה: **אלא להקל עליה.** מתחלה שלא תוקם לעדים: טעמא

עליה תא שמע המביא גט ממדינת הים ונתנו לה ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם אם נתקיים בחותמין כשר ואם לאו פסול הו' לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא להקל עליה לרבה ניהא לרבה קשיא הכא בפני שלמדו והאמרתי גזירה שמה יחזור הדבר לקלולו בשניסית א' הכי הו' לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא להקל עליה משום דניסת הוא הכי קאמר וכי תימא להחמיר עליה ולפקה הו' לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא להקל עליה

טעמא

ארבעית אימא טעמא מאי כו'. רש"י לא גרים איבעית אימא דסיומא דמילתא הוא ולר"י נראה דאפי' גרים ליה ומוקי לה השתא קודם שלמדו דכיון דניסת לא תלא כיון דלחוף ליכא למיתא דנתקיים בנותמו וליכא אלא לעו בעלמא דשלא לשמה אפי' אי אחי בעל ומערער כדפרטיקא לעיל (פ"א ד"ה א"ה ע"ג):

ותסברא והא רבה אית ליה דרבא. לא

גרסינן ותסברא כדפריש

בקונטרס ובסמוך דקאמר אלא ר' שמעון בר אבא איניס אחרינא הוה כהדיה לא גרסינן אלא דלחוף בל לסתור תסתים ובסמוך נמי קאמר הא מדריב"ל סבר לפי שאין בקיאים לשמה כו'. **הא** מדר' יהושע כו' רבי יוחנן סבר לפי שאין עדים מצינו לקיימו. לא בעי לשנוי דסבר כחודק לישאל דפ"ב (לקמן דף ט) דהבא לישאל דהתם דקאמר שנים אין לריבוי לומר בפני נכתב הוא עיקר דקאמר עלה יתר הוא שלא תמוע ועוד דבהאי שיעורא לא הוה משני הא דפריך והא רבה אית ליה דרבא:

והא קיימא לן דאין עד נעשה דיון ה"מ בדאורייתא כו'. רש"י לא גרים ליה

והדין עמו דכיון דפשיטא דכדכנס עד נעשה דיון כדפריך לבסוף הכי פריך מעיקרא הא קיימא לן דאין עד נעשה דיון דהא פשיטא דלא ס"ד דהבא הוי דאורייתא ומיזא בפרק קמא דכתובות (דף ט"ז) י"ז קלע כענין זה גבי גר קטן מעבילין אותו עד דעת ב"ד ופריך מאי קמ"ל תינא זכין ללמד שלא בפניו כו' והדר פריך והא קי"ל דודאי עבד בהפקירא נוחא ליה: **הב'** גרים ר"מ כיון דלשם כשירה להביא את הגט זימני דמיתיה ליה איתתא וכן פירש רבינו תנאלי וס"ה דהא מלי לוימר זימני דמיתיה ליה קרוב: **ביצד** יעשה. פי' כיצד יעשה לרבנן שתינא לכתחילה או אם נישאת שלא תלא אכל לולד אין לריך תקנה דבאל תקנה לא הוי ממזר דלית לה כל המשנה כו' ולר"מ כיצד יעשה קודם נישואין אכל לאחר נישואין מסתבר דלר"מ אין תקנה דכיון דהולד ממזר א"כ כל הדרכים האלו בה ואלא מזה ומזה וכל האסור דתנן לקמן בהזכור (דף ט"ז):

יפלו הימנה ויחזור ויתנו לה ויאמר כו'. מכאן משמע דלריך לומר

בשעת נתינה בפני נכתב מדקאמר יעלט הימנה וס"ה לאחר נתינה תוך כדי דיבור דמהני מדקאמר לעיל שנתנו לה כשהיה פיקח ולא הספיק לומר בפני נכתב עד שנתחשף אכל לאחר כדי דיבור מספקא לר"י אי מהני כל זמן שעוסקים בזהו ענין או לאו וקודם נתינה מספקא לר"י נמי אי מהני ומתנן בפרק כל הגט (לקמן דף ע"ט) המביא גט ממדינת הים ומהל עשה בבית דין שלח ואומר כו' אין ראה דהרי אומר כשהגט יוצא מתחת ידו: **אפילו** לא כתב בו אלא ששה אחת כו'. פירוש שלא ראה אלא ששה ראשונה דמסתמא סייעו לשמה: אפילו

טעמא מאי כו' דילמא אתי בעל מערער. דטעמא מאי אמור רבנן דבעי למימר. דילמא אתי בעל ומערער, הלכך אם לא נסת לא תנשא. אבל השתא דנסת אמאי לפקה. אבתי לא אתי בעל ומערער אמן ניקום ונערער: ואיבעית אימא לא גרסינן, אלא הכי גרסינן, אלא להקל עליה טעמא מאי וכו': **בפלוגתא.**

כי הך פלוגתא דרבא ורבא איפליגו נמי אמוראי קמאי: **אייתי' נפא.** ממדינת הים: **ותסברא.** לא גרסינן, ואי נמי גרסינן ליה לאו לאורועי תסתים קאתי, דשפיר תסתים דרבי יהושע הוא דאמר לפי שאין בקיאים, אלא הכי פריך ותסברא הא דאמר דיהידי הוה: **והא רבה אית ליה דרבא.** ובנינו לקימו: הוה ביהדיה. ואמרנו לעיל כי תרי דמיתו גטא מלתא דלא שכיחא: **בפני כמה נותנו ליה.** השליש: **לפי שאין בקיאים.** הלכך בהרי"ט דלחוף סהדי דאמר שליח בפני נכתב, ואי אתי בעל תו ומערער לא משגיחין ביה: **לפי שאין עדים כו'.**

ובין דלקיימי הוא בעינן תלתא בראמרין בכתבות ב'פ' שני (דף ט"ז) דקיים ופטרות בשלשה: **ותסברא.** דהכי הוא: **והא.** מדסימנין לעיל דריב"ל הוא דאמר לפי שאין בקיאים, מקבל דרבי יוחנן בר פלוגתיה דלעיל אמר משום לקימו, והכא סימנין דר' יוחנן הוא דאמר בפני שנים: **ועוד הא רבה אית ליה דרבא.** ואפלו למיד לפי שאין בקיאים לשמה אית ליה נמי לקימו ונבעי תלתא: **בשליש נעשה עד ועד נעשה דין קמיפליג.** כלומר אי אמרנו כי היכי דשליש נעשה עד הכי נמי עד נעשה דין קמיפליג: **נעשה עד ה"נ עד נעשה דין.** הלכך מצטרף בהדיהו והוה תלתא: **ומיד בפני שלשה קסבר.** אף ששליש נעשה עד אין עד נעשה דין: **הכי גרסינן והא קמא לן בדרבנן דעד נעשה דין.** בגון גבי קיום פטרות אמרין בכתבות (ט"ז) שלשה שישבו לקים את השטר וקרא ערער על אחד מהם כו', והיונן בה למימרא דעד נעשה דין כו', ומתבין ומשנינן דהי' בעדות הלחש דאורייתא אבל בדרבנן עד נעשה דין: **בין דאשה בשדה כו'.** אי מבשרת בשנים, זמנין דמיתיה ליה אשה וסמיכין עליה לאכשורי נמי בשנים ואשה לא חזיא לאצטרופי בהדיהו לתלתא: **ויציא.** (ט"ז) שונאשה בגט דה' משום **דלא אמר** (ט"ז) **ויציא.** בהמיה, והא גט בשר הוא ובפניו נכתב ומשום דלא אמר הוי וקל ממזר: **אתא לקמיה דרבי אחי.** באותה העיר שהיו בותבין אותה **מנא אנפי.** דק"ל (שם) כל שאינו יודע בטיב גטין וקדושין לא יתא לו עסק עמהן, והוה ממזר גבירא רבה לאורויי הכי נעבדי: **לא צריכתא.** אלא בשיטה אחת:

אפלו

ששבעו חכמים בגיטין ויציא והולך ממזר בר הדיא בעי אתה לעמוד על כל אות ואות אתה לקמיה דרבי אחי ורבי אפי אמרי ליה לא צריכת ובי תימא אעבדי לחומרא נמצא אתה מוציא לעו על גיטין הראשונים רבה בר בר חנה אייתי גיטא פלגא איכתב קמיה ופלגא לא איכתב קמיה אתה לקמיה דרבי אלעזר אמר ליה אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב אינו צריך רב אשי אמר אפילו

תקנתים – אפשר להוכיח ממעשה דלחלן
רבי יוחנן הוא זה **דאמר בפני שנים**, **ררבינן** **בר**
רב **הקדא אייתי גימא** – הביא גט ממדינת הים
לקמיה ררבי יוחנן, **ואמר ליה** **רבי יוחנן זיל הב**
לה באמי תרי – לך תן את הגט לאשה בפני
שנים ואימא להו – ותאמר להם **בפני נכתב**

אפילו לא שמע השליח אלא קול קולמוסא – קול תקון הקולמוס וקול מנילתא – קול תקון הקלף, ושמע שהסופר אומר בשעה שמתקנם, שעושה כן, כדי לכתוב לשמה, יכול להעיד על סמך זה שהגט נכתב לשמה.

תניא ביוותיה דרב אשי, המביא גט ממדינת הים, אפילו אם בשעת כתיבת הגט היה הוא השליח בבית הסופר ישב בעליה וכתב שם את הגט, או שהוא השליח היה בעליה הסופר ישב בבית וכתב את הגט, ואפילו אם לא נשאר במקומו כל זמן הכתיבה, אלא נכנס ויצא כל היום בלול, הגט כשר, והשליח יכול לומר בפני נכתב.

מקשה הגמרא, כשהוא בבית הסופר בעליה, איך יכול להעיד שבפניו נכתב, הא לא קא חזי ליה – הלא השליח לא רואה את כתיבת הגט. אלא לאו – על כרחך לומר כגון דשמע השליח קול קולמוסא וקול מנילתא – את קול הקולמוס וקול הקלף. הרי שדי בשמיעת זו כדי להעיד בפני נכתב, וכדברי רב אשי.

אמר רב – נאמר בברייתא, שאפילו נכנס ויצא כל היום בלול, הגט כשר. שואלת הגמרא, מאן – מי הוא הנכנס ויצא, אילימא שליח – אם נאמר שהכוונה לשליח, השתא – ומה אם הוא בבית הסופר בעליה, דלא חזי ליה – שהשליח אינו רואה כלל את הסופר, אמרת כשר – אמרת שהגט כשר, נכנס ויצא מביצא – וכי צריך לומר שאם השליח נכנס ויצא אצל הסופר, שהגט כשר.

עונה הגמרא, אלא סופר – כוונת הברייתא שהסופר נכנס ויצא, ולמרות זאת הגט כשר. שואלת הגמרא, פשיטא – שהגט כשר, וכי משום דנכנס ויצא ואינו כותב את הגט ברצף אחד נפסליניה – נפסול אותו. עונה הגמרא, לא צריכא דנפסל לשוקא ואתא – כאן מדובר שתוך כדי הכתיבה יצא הסופר לשוק וחזר, מהו דתיקא – הייתי סבור לומר איניש אחרינא אשכחיה ואמר ליה – שיש לחשוש שמא הסופר פגש בשוק אדם ששמו כשם הבעל שהסופר עסוק עתה בכתיבת הגט שלו, ואמר לסופר לכתוב לו גט, ועתה הסופר ממשיך בכתיבת הגט לשם אותו אדם, קא משמע לן שאין לחשוש לזה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לענין בכל אם היא כמדינת הים:

איתמר, בבל, רב אמר דינה של בבל בארץ ישראל לענין גיטין, והמביא גט בבבל ממדינה למדינה אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ושמואל אמר דין בכל דין חוץ לארץ, והמביא גט ממדינה למדינה בבבל צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

לימא בהא קא מיליני – אולי נאמר שרב ושמואל חולקים בזה, דמר סבר – רב סובר שטעם אמירת בפני נכתב ובפני נחתם היא לפי שאין בקיאות לשמה וכשיטת רבה, והני גמרי – ובני בבלי בקיאים ויודעים שצריך לכתוב את הגט לשמה. ומר סבר – ושמואל סובר, שטעם האמירה היא לפי שאין עדים מצוין לגיטין – וצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כדי לקיים

את הגט, והני נמי לא שכיחי – וגם בני מדינה אחת בבבל אינם מצויים במדינה אחרת ויהיה קושי להשיג עידי קיום.

מקשה הגמרא, ותקפרא – וכי אתה סבור שזו מחלוקתם, והא רבא אית ליה דרבא – הרי רבה מודה לרבא שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם גם כדי לקיים את הגט.

מתרצת הגמרא, אלא דכולי עלמא בעינין לגיטין – כולם מודים שצריך לקיים את הגט, אלא שרב סבר, בין דאיכא מתיבתא – שיש ישיבות קבועות אחת בסורא מקום מושבו של רב, ואחת בנהרדעא מקום מושבו של שמואל, ותלמידים חולכים משיבה אחת לשניה, מישבח שכיחי – נמצאים אנשים שמכירים את החתימות ואם הבעל יערער על הגט ימצאו מי שיקיים אותם. ושמואל סבר, מתיבתא בגירסיהו טרידי – בני הישיבות טרודים בלימודם ואינם מכירים את חתימות אנשי המקומות הללו, ועדיין יהיה קושי למצוא עידי קיום.

הגמרא מביאה ראיה שבגלל ריבוי הישיבות דין בכל כארץ ישראל:

איתמר נמי אמר רבי אבא אמר רב הונא, עשינו עצמינו – נהגנו בבבל כמנהג ארץ ישראל לגיטין, שלא צריכים לומר בפני נכתב ובפני נחתם, זאת מפי אבא רב לבל – מאז שרב הגיע לבבל וקבע ישיבה בסורא ושמואל בנהרדעא, ושכחים תלמידים שהולכים משיבה לישיבה. אבל קודם שהגיע רב לשם, אף בבבל שלמדו תורה והיו בקיאים לשמה, תקנו לומר, משום שלא היו שירות מצויות.

הגמרא מקשה על שמואל:

מתיב רבי ירמיה ממשנתנו, רבי יהודה אומר שמהעיר רקם למזרח העולם, דינו כדין מדינת הים והמביא גט משם צריך לומר בפני נכתב, ורקם עצמה במזרח העולם, כלומר כדין חוץ לארץ. מהעיר אשקלון לדרום העולם דינו כדין חוץ לארץ, ואשקלון עצמה בדרום העולם, שאף היא כחוץ לארץ. מהעיר עכו לצפון העולם דינו כדין חוץ לארץ, ועכו עצמה בצפון העולם. והא בבל לצפונה דארץ ישראל קיימא – והרי בבל שוכנת צפונית לארץ ישראל, דכתיב (ירמיה א יד) 'ואמר ה' אלי מצפון תפתח הרקע', והכוונה לאויב שבא מבבל שנמצאת בצפון ארץ ישראל. והני בהמשך המשנה, רבי מאיר אומר עכו בארץ ישראל לגיטין, ואפילו רבי מאיר שחולק על רבי יהודה שעכו דינה כארץ ישראל, לא קאמר אלא בעכו דמקפרא – לא חלק עליו אלא בעיר עכו עצמה שהיא קרובה לארץ ישראל, אבל בבבל דמרחקא לא – אבל בבבל המרוחקת מארץ ישראל לכל הדעות דינה כחוץ לארץ, וקשה על שמואל שאומר שבבל דינה כארץ ישראל לגיטין.

מתרצת הגמרא, הוא מתיב לה והוא מקפרא לה – רבי ירמיה, הקשה את השאלה הזאת והוא גם תירצה, לבר מבבל – המשנה דברה על כל המקומות שהם לצפונה של ארץ ישראל מלבד בבל שיש טעם מיוחד שדינה כארץ ישראל.

שואלת הגמרא, עד היכן הוא בבל, כלומר היכן גבולות בבל שיש לה דין ארץ ישראל לענין גיטין. עונה הגמרא, אמר רב שפא במחלוקת ליוחסין כך מחלוקת לגיטין – כשם שלענין המשפחות בבבל, שמיחוות הם ואין מעורב בהן פסולים נחלקו רב ושמואל היכן הוא גבול בבל, כך נחלקו גם לענין גיטין. ורב יוסף אמר מחלוקת ליוחסין – מחלוקת רב ושמואל היא רק לענין יוחסין, אבל לגיטין אין מחלוקת דבר, ולדברי רב עד ארפא תניינא דנישאר – עד המקום של הערבה השניה הסמוכה לגשר, דין בבל כארץ ישראל, ומשם והלאה דינה כחוץ לארץ.

רב חסדא מצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כששליח מביא גט מאקטיספון שהיה מחוץ לבבל מעברו האחד של החיזקל, לפי ארדשיר שהיה בבבל מעברו האחר של החיזקל, ודינו כמביא ממדינה למדינה. ואולם מבי ארדשיר לאקטיספון לא היה רב חסדא מצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. שואלת הגמרא, לימא – אולי נאמר שטעמו של רב חסדא הוא, קסבר לפי שאין בקיאות לשמה – שסובר כמו רבה שטעם התקנה הוא מפני שלא בקיאים לשמה, והני גמרי – ובני העיר ארדשיר היו בקיאים ולפיכך המביא משם גט אינו צריך לומר, ובני העיר אקטיספון לא היו בקיאים והמביא משם צריך לומר.

שואלת הגמרא, ותקפרא – וכי אתה סבור שזה טעמו של רב חסדא, והא רבא אית ליה דרבא – והרי רבה מודה לרבא שטעם התקנה הוא גם כדי לקיים את הגט, וכיון שמביא גט ממדינה למדינה, צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם אפילו שבקיאים לשמה.

אלא דכולי עלמא בעינין לגיטין – לכל הדעות צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם משום קיום הגט, והני בני ארדשיר בין דאלי לשוקא להתם – שהיו חולכים לשוק שנמצא באקטיספון, הנה – בני אקטיספון ידעו בחתימות דא דהני – מכירים את חתימות בני ארדשיר, כיון שבני ארדשיר בבואם לשוק חותמים על שטרי הלואה או מכר, והשטרות נשארים בידי אנשי אקטיספון. והני בדרהנא לא ידעו – אבל בני ארדשיר אינם מכירים את חתימות אנשי אקטיספון, מאי טעמא – מה הטעם שאינם מכירים, בשוקיהו טרידי – לפי שבני ארדשיר שבאים לשוק טרודים הם בעניני הסחורה ואינם נותנים לב להסתכל בחתימות בני אקטיספון. לפיכך, המביא גט מארדשיר לאקטיספון אין השליח צריך לומר, מכיון שיוכלו בני אקטיספון לקיימו, לפי שמכירים את החתימות של בני ארדשיר, ועוד שבני ארדשיר מצויים באקטיספון והם יכירו את חתימות בני עירם. אבל המביא גט מאקטיספון צריך לומר בפני נכתב, שבני ארדשיר אינם מכירים את חתימות בני אקטיספון ולא יהיה מי שיקיימם.

הגמרא מביאה שלשה אמוראים שהיו גרים במחזא, וכל אחד הורה הוראה אחרת בענין שליח המביא גט:

רבא בר אבבה מצריך לומר בפני נכתב ובפני המשך בעמוד קט

אפילו קן קולמוסא. לא דמי לסומא דפסול להביא גט בפרק שני (תקנן דף כג. א.) **השתא** הוא בבית כו'. לא בעי למומר דלפי' נכנס ויואל בבית קאמר ליואל ונכנס משמע למקום שהסופר סותב: **בבב** רב אמר כ"א. ממדינה למדינה בבבל פליגי דבאותה מדינה מודה שמואל דאין לריד דלף ע"ג דאמר בגירסייהו טרידי היינו לומר דלא חשיבי יוסר משאר חוזה לארץ

ומבבל לא"י נמי לא איירי דהיינו פלוגתא דר' אביהר ורב יוסף בסמוך: **מבי** אחא רב לבבל. פ"ה והרבה ישיבות וקשה דל"כ מאי פריך ממתני' דמטבו לנפון שנישנית קודם שכל רב לבבל ומפרש ר"ת מבי אחא רב לבבל והורה לנו שמימות יכניה גלגו עמו לבבל החרס והמסגר דינה להיות כח"י לגיטין וכן מפרש בירש כלל מערבין (פ"ה) וכן (פ"ה) וכן מרובה (פ"ה) ולא גרס אמר רב הונא אמר רב שרב ענמו לא היה חומר מבי אחא רב לבבל ויש מפרשים מבי אחא רב לא רב ממש אלא כלומר רבנים ובעלי תורה:

ומבי ארדשיר לאקטיספון לא מנריך. וא"ת מארדשיר לאקטיספון נמי לגזור מוליך אטו מביא כדלמרינן לעיל וי"ל דלמסקנא דרבה אית ליה דרבה לכ"ע לא גזרינן מוליך אטו מביא ונראה דלרדשיר בבבל דחי בשאר חו"ל היכי בעי למימר ניומא קסבר לפי שאין בקיאין לשמה והני גמירי מה מועיל דגמירי אלא חיישין שמה מחזור דבר לקלפולו ולאקטיספון על כרחי' לאו מבבל דחי מבבל לאקטיספון נמי גמירי ומאי קאמר הני לא גמירי ושד דבלא אזלי לוקא נמי אמרינן לעיל לרב דקיי"ל כוותיה באלסורא דשכיוו מתביחא אלא דחיי' ארדשיר בבבל ולאקטיספון לאו מבבל וכו' ממדינה למדינה ואין עדים מזונין לקיימו אי וכו' לאזלי לוקא נכחא פריך שפיר. וסא רבה אית ליה דרבה ואמאי לא מנריך מארדשיר לאקטיספון כיון דאין עדים מזונין לקיימו ואנ"פ סהוי סמוכות זו לזו ולא היה אלא דגלת מפסיק בייניהם כדלמרינן בפ' כ"ד מעבדין (פ"ה) מ"מ חשיבי כשתי מדינות כמו עבר הירדן שחלוק מא"י לענין חזקה לפי שזרין מפסיק (ואין זה אקטיספון דלמרינן בפ"ק דיומא דף י.) כסן זה אקטיספון דההוא מא"י הוה כדמתיב רישא דקרא מן הארץ ההוא יאל אסור ויבן את ניכוס כו' (פ"ה) (ובפ"י רש"י כתב הסך כסן זה אקטיספון):

הני ידעי בחתימות ידיהו דהני. וא"ת לעיל דאמר בגירסייהו טרידי אמאי לא אמרינן דבני המקום מכירין חתימות בני הארץ א"ע דבני ארדשיר טרידי בשוקא וי"ל דההוא דבגירסייהו טרידי טרידי טפי ואין להם פנאי לחתום כלל: **והא** רבא הוא דאמר לפי שאין עדים מזונין לקיימו קשה דמשמע דאי הוה סבר רבא לפי שאין בקיאין לשמה הוה ניחא ליה ואמאי והא מחוזא מבבל הוא דבקיין לשמה וי"ל דשמה לגיטין

וליוחסין לא חשיבי מבבל דשכיוו בה גרים כדמשמע פ' בתרא דקידושין (דף עג.) גבי רבי זירא דלריש במחוזא גר מותר בממזרת משמע דאין זה עיקר יחס של בבל וס"ה דהוא מצי למיפטר לרבה בר אבוי ורב ששת דע"כ סבירא לכו נמי כדברא דאמר לפי שאין עדים מזונין לקיימו דאי משום דאין בקיאין לשמה והני לא גמירי אפי' באותה שכונה נמי יארכינן לאזי דניחא ליה למיפטר מרבא דלית ליה כהניא הכי ומשני שאני בני מחוזא דנידי רב הנין מישתעי רב בהנא אייתי גיטא ולא ידענא אי מסורא לנהרדעא אי מנהרדעא לסורא אתא לקמיה דרב אמר ליה צריכנא למימר בפני נכתב ובפני נחתם או לא צריכנא אמר ליה לא צריכת

ואי

אפילו שמע קן קולמוסא וכן מנליתא. תקן הקולמוס והקלף שמע בשתקנהו לשמה בשותבין אותו ומחליקין אותו. ולי נראה קן קולמוסא קול הקולמוס כשהוא כותב וקול היריקה שהוא נשמע כמי שאומר קן קן, ואית דגרסי קל קולמוסא: **דנפק** לשוןא. סופר וצא לשוק למקום שיש שם בני אדם הרבה: מהו

דתימא איניש אחרניא אשכחיה ששמו בשמו של זה: **וא"ל** לכתוב לו גט: **הא רבה אית ליה דרבא**. ונהי נמי דגמירי הא בין דממדינה למדינה הוא בעינן לקיימו: **מתיבתא**. ישיבות קבועות אחת בסורא ואחת בנהרדעא. והולכין תלמידים מזו לזו ומשאר גירות לזון ללמוד תורה: **בגירסייהו טרידי**. ואין מבירין החתימות: **אתמר נמי**. דטעמא משום דשכיחי מתביחא היא: **מבי אתא רב לבבל**. וקבע ישיבה בסורא. ודשמואל הואי בנהרדעא. אכל מעקרא לא ואע"ג דגמירי דמשגלה נקנה לבבל (מ"ס ד' דה) והחריש והפסג עמו לא פסקה תורה מהם: **מירקם**. למחרו של עולם בסופו הני מדינה הים במחוזא של א"י וירקם. עצמיה: **במחוזא**. במחוז העולם דהוא מדינת הים: **מעבד** לצפון. של עולם ובבל התם קיימא בין עבו לצפון: **לבר מקבל**. דאיכא טעמא להתירה: **במחלקת ליוחסין**. בפ' עשרה יוחסין (תקנן ד' ס"ה). עשה כל הארצות עשה לא"י וא"י עשה לבבל, ואפליגו התם עד היכן הוא: **אדבא תניינא**. ערבא שניה הסמוכה לגשר: והני גמירי. דבי ארדשיר: **והא רבה אית ליה דרבא**. וכיון דממדינה למדינה הוא בעינן לקיימו: והני דבי ארדשיר: **אולי** לשוןא. לאקטיספון ומוסרין לזון שם עזיות וחתימן שם בטרות והטירות בדי בני אקטיספון עד זמן שנגבים, לפיכך בני אקטיספון מבירין חתימת בני ארדשיר, הלכך גט שנתם בארדשיר ונשתלח לאקטיספון עדים מצויין לקיימו, ואף בני ארדשיר בשדולכין שם לשוק וקנימוהו, אכל בני ארדשיר אינן מבירין חתימת בני אקטיספון ואע"פ שהולכות שם תמיד לסורא, דכל יום השוק בשוקיהו טרידי ואין נותנין לב להסתכל ולהכיר חתימת בני העיר: **מעקרא לערסא**. משורת הבתים שבעד רה"ר לשורה שבגדה: **משכונה לשכונה**. סתם שכונה שלשה בתים במסכת ע"ז דף כ"א: **דנידי**. אינן משהיין בבתיהן שטרדין בסורא ואין מבירין חתימות שבתייהם: **לא צריכת**. דבבל בארץ ישראל:

דאי

רבה בר אבוי מצריך מערסא לערסא רב ששת מצריך משכונה לשכונה ורבא מצריך באותה שכונה והא רבא הוא דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו שאני בני מחוזא דנידי רב הנין מישתעי רב בהנא אייתי גיטא ולא ידענא אי מסורא לנהרדעא אי מנהרדעא לסורא אתא לקמיה דרב אמר ליה צריכנא למימר בפני נכתב ובפני נחתם או לא צריכנא אמר ליה לא צריכת

וליוחסין לא חשיבי מבבל דשכיוו בה גרים כדמשמע פ' בתרא דקידושין (דף עג.) גבי רבי זירא דלריש במחוזא גר מותר בממזרת משמע דאין זה עיקר יחס של בבל וס"ה דהוא מצי למיפטר לרבה בר אבוי ורב ששת דע"כ סבירא לכו נמי כדברא דאמר לפי שאין עדים מזונין לקיימו דאי משום דאין בקיאין לשמה והני לא גמירי אפי' באותה שכונה נמי יארכינן לאזי דניחא ליה למיפטר מרבא דלית ליה כהניא הכי ומשני שאני בני מחוזא דנידי רב הנין מישתעי רב בהנא אייתי גיטא ולא ידענא אי מסורא לנהרדעא אי מנהרדעא לסורא אתא לקמיה דרב אמר ליה צריכנא למימר בפני נכתב ובפני נחתם או לא צריכנא אמר ליה לא צריכת

דאי אתי בעל בו' אכל אי לא אמת ואיתי בעל ומערער מפסיל: **בדתינא**. דאף מי שאינו צריך לומר אם אמר מהני: **כפר סיפאי**. שם מקום: **שלא תזקק**. האשה לעדים אם יקרא עליה ערער: **והא איהו גמי בו'**. ולאו משום דצריך, ומאי קשין ליה לר' אלעאי: **לא סיפוי קמיה**. דר' אלעאי לסיפוי דמלתיה דר' ישמעאל: **משם לבאן**. מבבל לאי: **רסמכא** שחא.

דאי לסמוך עליה ויתגו (ה) הילך בו'. שהיו משתדלין בא"י ומניחין נשותיהן עגנות ובטלים מפרצה ודבקה, שנקל בעיניהם ילדים וילדות: **שתיים**, שתי תבות בותבין מן המקרא בלא שרש: **בשלמא מלתא דתליא בסבא**. אי לא היה סבר לה מדעתו: **לחי**. כלומר שפיר מצית למימר דלא גברא רבה הוא: **וגמרא לא שמיע ליה**. הא גמרא דר' יצחק: **דאסכים מריה על ידיה**. לגלות לו סוד לבן דברים הסתומים על אמתתם: **ותוניה עליו פילגשו**. בפילגש בגבעה כתיב. ותוניה – סתרה עליה: **זבוב מצא לה**. בקערה: **נימא מצא לה**. לקמיה מפרש: **ואשכחיה גרסי: נימא מצא והקפיד**. בדמפרש שגמא ואולי: **נימא באותו מקום**. ודרבן היה להשיר את השער ולא ליסבן בועלה לעשות ברות שבה. ומשום דסבנתא הוא הקפיד עליה ובררה מפני אימתו: **גלוי עריות**. בשמגיע זמן טבילה בעת צעה ודיא ודא לה לומר לא טבילתי ומשמשותי נדה: **שפיכות דמים**. כי הקא, או פעמים שבורחת מפניו ונפלת באחת הדחקים או בגשה: **ותלוש שבת**. פעמים שמדלקת נר או מבשלת ממשקה מפני אימתו והוא אינו יודע: **עשרתם**. פרות שנאכל למחר: **ערכתם**. ערובי ציחות: בהמות

אין בותבין במתניתא תנא שלש בותבין ארבע אין בותבין אמר ליה אפי' אטו כל דלא ידע הא דרבי יצחק לאו גברא רבה הוא בשלמא מיתא דתליא בסבא לחי' הא גמרא היא וגמרא לא שמיע ליה ועוד הא רבי אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה דכתיב 'ותוניה עליו פילגשו' רבי אביתר אמר זבוב מצא לה רבי יונתן אמר נימא מצא לה ואשכחיה רבי אביתר לאליהו אמר ליה מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא אמר ליה עסיק בפילגש בגבעה ומאי קאמר אמר ליה אביתר בני כך הוא אומר וינתן בני כך הוא אומר אמר ליה חס ושלום ומי איכא ספיא קמי שמיא אמר ליה אלו ואלו דברי אלהים חיים הן זבוב מצא ולא הקפיד נימא מצא והקפיד אמר רבי יהודה זבוב אונסא ונימא פשיעותא אמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישאל אמר רבי יהודה אמר רב כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף הוא בא לידי שלש עבירות גילוי עריות ושפיכות דמים ותלוש שבת אמר רבה בר בר חנה הא דאמרי רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערכתם הדליקו את הנר צריך למימריהו

שם שיש בו שם יחוד מלכות שמים וכן פירש ר"ת וכן נראה דאי בס"ת כדפי' שם בקונטרס הא דפסולין הם כ"ב ד' דמגילה (דף י"א) אדיתרא ושלח בדיו דלתיא כתיבה כתיבה מדכתיב (ויחיה ו) ואני כותב על הספר בדיו ואמאי לא ילפי מאמתיה של תורה ואי כמזוזה מיירי ניחא דאם כן הייתי מניח דוכסוסטוס כמו כמזוזה והא דלמחר במסכת סופרים (פ"א ה' א') אינו ראוי לכתוב אר"כ סורגל ויריעה שאינה מסורגלת פסולה היינו ד' שרטוטין מלמעלה ולמטה ומלמדין ורוח: **זבוב** מזה לה נימא מזה לה. מותנה עליו דריש לשון זעזע ולשון מוון וא"ת ומגן דלא הוי זעזע ממנו ואמר ר"ת מדרגה להחזירה כדמנכח קרלי דלפי' פילגשים לא היה דרכם להחזיר אחר זמנם כדכתיב בא אל פילגשי אביך וכתוב ותהינה לנרות עד יום מותן אלמנות חיות: **נימא** מזה לה. וא"ת והא אמר בסנהדרין כ"ב (דף כ"א) שאין להם לננות ישראל שער לא בית השחי ולא בית הערוה וי"ל דבת יפת תואר היתה כדמנשיה הסם גבי תמי: **שלש** עבירות. בסדר עולם אמר דלוחו יום פילגש בגבעה שבת היה ור"ת כחב ג' עבירות גילוי עריות ושפיכות דמים ותלוש השם ושלשתן היו בפילגש בגבעה ולהכי לא תשיב אכר מן היום

ערבתם. פי' בקונטרס עירובי חליות ואין נראה אלא כמו שפי' בקונט' בבמה מדליקין (נפח דף ל"ז) דפריך ההם הא גופא קשיא אמרת עם חשיכה ערכתם הא ספק חשיכה לא והדר תני ספק חשיכה מערבין ומשני כאן בעירובי חומותין פי' בקונט' דרישא בעירובי חומותין דכספק חשיכה אין מערבין וכן פ"ת והיינו משום דבעירובי חומותין מתמירין עפי שם לה סמך מן הפסוק וכן משמע כ"י מי שהולארו (סורבין דף ע"א) גבי הלכה דכרי המיקל בעירובי כר פפא אמר אלעזר כד"ה ה"מ בעירובי חליות אכל בעירובי חומותין אימא לא:

ואי עבדת אהנית מאי אי עבדת אהנית דאי אתי בעל מערער לא משגחינן ביה בדתינא מעשה באדם אחד שהביא גט לפני רבי ישמעאל אמר לו צריך אני לומר בפני נכתב ובפני נחתם או איני צריך אמר לו בני מהיכן אתה אמר לו רבי מבפך סיפאי אני אמר לו צריך אתה לומר בפני נכתב ובפני נחתם שלא תיזקק לעדים לאחר שציא נכנס לפניו רבי אלעאי אמר לו רבי והלא כפר סיפאי מובלעת בתחום ארץ ישראל וקרוכה לצפורי יותר מעכו ותנן רבי מאיר אומר עכו בארץ ישראל לגיטין ואפילו רבנן לא פלגי עליה דרבי מאיר אלא בעכו דמרחקא אבל כפר סיפאי דמקרבא לא אמר לו שתוק בני שתוק הואיל ויצא הדבר בהיתר יצא הוא איהו גמי שלא תיזקק לעדים קאמר ליה לא סימיה קמיה שלח ליה רבי אביתר לרב חסדא גיטין הבאים משם לבאן אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם לימא קסבר לפי שאין בקיאות לשמה והני גמירי ותסבא והא רבה אית ליה דרבא אלא דבולי' עלמא בעינו לקיימו ובין דאיכא רבים דסלקי ונחתו מישפח שביחי אמר רב יוסף מאן לימא לן דרבי אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולין משם לבאן הן קיימו בעצמן ויתנו (את) הילך בזונה והילדה מכרו בין וישתו' וכתב ליה בלא שירשט ואמר רבי יצחק שתיים בותבין שלש

בבביל מזונות והיינו בזונה בבביל מזונות ועוד מפ' כדלמחר בירושלמי עובדא היה בחד שמכר בתו ללמוד תורה והלך ולמד: **א"ר** יצחק שתיים בותבין. כ"ג פוסק כר' יצחק וא"ע דפליג אמתניתא דיועד היה שאינה עיקר ואומר ר"ת וכן פ' ריב"א בשם רבינו אליהו דדוקא שמתבין לכתוב הפסוק לדרשא כי הכא אכל כשארם שולח איגרת לחבירו מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב לשון לא בלא שירשט מיהו בירושלמי פ' בתרא דמגילה משמע קלח לחסור דקאמר ההם מהו לכתוב דרתין תלת מילין מן פסוקא ומיירי ר' מנא שלח כתב לר' אשעיה בר שמי ראשידק מלגס היה מלך ישגא אחרידק משמע שלא היה כותב אלא לשם איגרת שלומים ולא לדרשא ואע"פ היה מקפיד שלא לכתוב כסדר ומיהו הרבה מביא שם נראה שהיו כותבין לדרשא דקאמר מר עוקבא שלא כתב לריש גלותא דהוה קאי ודמך בזמרא פירוש כשהיו אסור וקם היו מזמרינן לפניו ישראל אל תשמה אל גיל בעינים וכן הרבה מביא שם וא"ת דלמחר בהקומן רבה (מנחות דף ע"ב) ובפ"ב דמגילה (ד' י"א) דתפילין אין לריבין שירשט והלא אפי' שגל או ארבע תיבות לריבין שרטוט ואור"ת דתפילין לא בעי שרטוט על כל שיטה ושיטה אבל עשה שרטוט אחת למעלה וכתב תחתיו כמה שיטין ואור"ת דאין לשרטט תפילין על כל שיטה ושיטה כדלמחר עלה בירושלמי כ"י כמה מדליקין כל הפעור מדבר וששה נקרא הדיוט וכן משמע בהקומן רבה (ס"ד דף ע"ב) דקאמר ההם תפילין אין לריבין שרטוט ופריך מהא דתניא ס"ת שגלה ותפילין שגלו אין עושין מהן מזוזות לפי שאין מורדין מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורדין עושין והא מזוזות בעי שרטוט ומשני תנאי הוא ומלוא משני הכא במאי עסקינן במשורטטין משמע דאין רגילות לשרטט כלל לא ס"ת ולא תפילין והיינו משום דנקרא הדיוט ומיהו אם אין הסופר יכול לכתוב יפה בלא שרטוט לריד לשרטט על כל שיטה ושיטה משום דא' חלי ואחוריה והא דלמחר כפ"ק דמגילה (דף ע"א) דברי גלום ואמת מלמד שרביה שרטוט כאמתיה של תורה אור"ת דלא היינו ס"ת דהא לא בעי שרטוט אלא היינו מזוזות וקרי ליה אמתיה של תורה על

שם שיש בו שם יחוד מלכות שמים וכן פירש ר"ת וכן נראה דאי בס"ת כדפי' שם בקונטרס הא דפסולין הם כ"ב ד' דמגילה (דף י"א) אדיתרא ושלח בדיו דלתיא כתיבה כתיבה מדכתיב (ויחיה ו) ואני כותב על הספר בדיו ואמאי לא ילפי מאמתיה של תורה ואי כמזוזה מיירי ניחא דאם כן הייתי מניח דוכסוסטוס כמו כמזוזה והא דלמחר במסכת סופרים (פ"א ה' א') אינו ראוי לכתוב אר"כ סורגל ויריעה שאינה מסורגלת פסולה היינו ד' שרטוטין מלמעלה ולמטה ומלמדין ורוח: **זבוב** מזה לה נימא מזה לה. מותנה עליו דריש לשון זעזע ולשון מוון וא"ת ומגן דלא הוי זעזע ממנו ואמר ר"ת מדרגה להחזירה כדמנכח קרלי דלפי' פילגשים לא היה דרכם להחזיר אחר זמנם כדכתיב בא אל פילגשי אביך וכתוב ותהינה לנרות עד יום מותן אלמנות חיות: **נימא** מזה לה. וא"ת והא אמר בסנהדרין כ"ב (דף כ"א) שאין להם לננות ישראל שער לא בית השחי ולא בית הערוה וי"ל דבת יפת תואר היתה כדמנשיה הסם גבי תמי: **שלש** עבירות. בסדר עולם אמר דלוחו יום פילגש בגבעה שבת היה ור"ת כחב ג' עבירות גילוי עריות ושפיכות דמים ותלוש השם ושלשתן היו בפילגש בגבעה ולהכי לא תשיב אכר מן היום

ערבתם. פי' בקונטרס עירובי חליות ואין נראה אלא כמו שפי' בקונט' בבמה מדליקין (נפח דף ל"ז) דפריך ההם הא גופא קשיא אמרת עם חשיכה ערכתם הא ספק חשיכה לא והדר תני ספק חשיכה מערבין ומשני כאן בעירובי חומותין פי' בקונט' דרישא בעירובי חומותין דכספק חשיכה אין מערבין וכן פ"ת והיינו משום דבעירובי חומותין מתמירין עפי שם לה סמך מן הפסוק וכן משמע כ"י מי שהולארו (סורבין דף ע"א) גבי הלכה דכרי המיקל בעירובי כר פפא אמר אלעזר כד"ה ה"מ בעירובי חליות אכל בעירובי חומותין אימא לא:

אָבִיתָר לֵאמֹר – ופגש רבי אביתר את אליהו הנביא, **אָמַר** ליה רבי אביתר **מַאי קָא עָבִיד** – מה עושה כעת הקדוש ברוך הוא, **אָמַר** ליה אליהו, **עָסִיק** – הקב"ה עוסק כעת בפילגש בגבעה, **וּמַאי קָאָמַר** – שאל רבי אביתר ומה אמר על כך הקב"ה, **אָמַר** ליה אליהו כך אמר הקב"ה, **אָבִיתָר בְּנֵי כֶּךָ הוּא אָמַר** שזוב מצא, **וְיוֹנָתָן בְּנֵי כֶּךָ הוּא אָמַר** שנימא מצא, **אָמַר** ליה רבי אביתר לאליהו **חָס וְשָׁלוֹם** – איך אפשר לומר כך ו**מַאי אֵיכָא סְפִיקָא** קמי שמיא – וכי יש ספק בשמים כיצד היה המעשה, **אָמַר** ליה אליהו, **אֵלֹה וְאֵלֹה דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הֵן**, גם אתה וגם רבי יונתן צודקים, תחילה **זָכוּב מְצָא וְלֹא הִקְפִּיד**, ואחר כך **נִימָא מְצָא וְהִקְפִּיד**, וממה שראינו שהקב"ה גילה לרבי אביתר את פירוש הפסוק, סימן שהוא אדם גדול.

הגמרא מבארת היכן מצא את הזוב והנימא: **אָמַר רַב יְהוּדָה זָכוּב** שאמר רבי אביתר היינו שמצא זוב בקצרה, **וְנִימָא** שאמר רבי יונתן היינו באותו מקום – במקום ערוה, שדרכן היה להשיר את השער שבמקום הערוה והוא לא עשתה כך. **זָכוּב מְאִיסוּתָא** – הקפדתו של בעל הבית על הזוב, היתה מחמת שהמאסה עליו את המאכל, **וְנִימָא** – הקפדתו של בעל הבית על נימא היתה מחמת סכנתא – שהיא סיכנה אותו בכך שלא השירה את השער, והוא עלול היה להעשות כרות שפכה, **אֵיכָא דְאָמְרֵי** – יש שאמרו שאידי ואידי בקצרה – שגם הזוב וגם השערה, שניהם נמצאו בקערת האוכל שנמאס בגללם. אלא ש**זָכוּב אוֹנְסָא** – הימצאות זוב בקערה היא אונס, **וְנִימָא שְׂשִׁיעוּתָא** – ושערה שנמצאת באוכל היא שפיעה, ולכן אמר אליהו שזוב מצא ולא הקפיד ונימא מצא והקפיד.

אָמַר רַב חֲסִידָא, לְעוֹלָם אֵל יִמְיָל אֲדָם אֵימָה יְתִירָה בְּתוֹךְ בִּיתוֹ, שְׁהָרִי פִּילְגֵשׁ בְּגִבְעָה הַטִּיל עָלֶיהָ פַּעֲלָה אֵימָה יְתִירָה, ומחמת זה ברחא לבית אביה, וכשחזרה משם עם בעלה נאלצו ללון בגבעה אשר לבנימין ושם נאנסה על ידי

אנשי הגבעה, ונגרם הדבר והפילה כמות רבבות מישראל. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כֵּל הַטִּמְטִיל אֵימָה יְתִירָה בְּתוֹךְ בִּיתוֹ, סוֹף הוּא פָּא לִידֵי שָׁלֵשׁ עֲבִירוֹת, גִּילּוֹ עֲרִיוֹת וְשְׂפִיכוֹת דְּאֵיִם וְחִילוּלֵי שִׁבְתָּה**, גילוי עריות, שכאשר האדם צריכה לטבול לנידחת בזמן שהציגה גדולה, היא חוששת לומר לבעלה שלא טבלה והוא בא עליה בנידחתה. שפיכות דמים, או כפי שהיה בפילגש בגבעה, או כשבורחת מבעלה מחמת פחד, אינה נהדרת ונפולת באחד הבורות או מהגשר. וחלול שבת, שפעמים שהאשה לא הספיקה לבשל מערב שבת או שלא הדליקה את הנר מבעוד יום, ומפחד בעלה, היא מבשלת או מדליקה את הנר בשבת.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין הנהגת הבית:

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנִיָּה, הָא דְאָמְרֵי רַבִּין – מַה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָה (שבת לד.) שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לִזְמֹר בְּתוֹךְ בִּיתוֹ עֶרֶב שִׁבְתָּ עִם חֲשִׁיכָה – מבעוד יום קודם שקיעת החמה, עֶשְׂרֶתָם – האם עישרתם את הפירות שנאכל בשבת, עֶרְבָתָם – האם ערבתם עירובי חצירות שנוכל לטלטל בשבת בחצר, הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר, דיבורים אלו שהם לזרוז את בני הבית צריך

מבררת הגמרא, **לֵימָא** – אולי נאמר שרבי אביתר קסבר שתקנו לומר, **לְפִי שְׁאֵין בְּקִיאוֹן לְשִׁמְתָּה, וְהָנִי גְמִירָה** – ובני בבל בקיאים. מקשה הגמרא, **וְתַסְבְּרָא** – וכי אתה סבור שזה טעמו של רבי אביתר, **וְהָא רַבָּה אֵית לֵיה דְרַבָּא** – והלא רבה מודה לרבה שתקנו גם מפני קיום הגט, וא"כ אף שבני בבל בקיאוין לשמיה, צריך לומר בפני נכתב כדי לקיים את הגט. **אֵלֹא דְכוּלֵי עֲלָמָא** סוברים כרבה שפענין לְכַיָּמוֹ, **וּכְיוֹן דְאֵיכָא רַבִּים דְסָלְכִין וְנִתְחִי** – כיון שיש רבים שעולים לארץ ישראל ויורדים לבבל, **מִיִּשְׁכַּח שְׂכִיחֵי** – מצויים אנשים לקיים את הגט. **אָמַר רַב יוֹסֵף מֵאֵן לֵימָא לֹן דְרַבִּי אָבִיתָר בַּר סַמְכָא הוּא** – מי אמר לנו שרבי אביתר ראוי לסמוך עליו בעניני הלכה, שעלינו לפסוק כמותו. **וְעוֹד, הָא אֵיהוּ** – הלא רבי אביתר הוא זה דְשָׁלַח לֵיה לְרַב יְהוּדָה – ששלח דבר תוכחה לרב יהודה על בני בבל, וכך כתב, **בְּנֵי אֲדָם הָעוֹלִין לְלַמּוֹד תּוֹרָה מִשָּׁם לְכָאֵן** – מבבל לארץ ישראל, הן קיימו פִּעֻצְמָן את הנאמר בנביא על מה שעשו הגויים לישראל (ויאל ד א) 'וְהָיָה (את) הַיָּלֵךְ בְּזוֹנָה וְהַיָּלֵדָה מִכְרוֹ בֵּינוֹ וְיִשְׁתַּל', לפי שגם הם עוזבים את נשותיהם עגונות ובטלים ממצוות פריה ורביה, ונקל בעיניהם ילדים וילדות שראויים לחולל מהם. **וְכַתֵּב לֵיה בְּלֹא שִׁרְטוּט** – ורבי אביתר כתב את הפסוק ביואל, מבלי לשרטט את הקלף, כלומר מבלי לחרוט שורות קודם הכתיבה. **וְכַתִּיבָה בְּלִי שִׁרְטוּט** אינה כהלכה, שהרי **אָמַר רַבִּי יֶצְחָק, שְׁתִּים בּוֹתְבִין** – שתי מילים מכתבי הקודש אפשר לכתוב בלי שרטוט, אבל שלש מילים אין בּוֹתְבִין בְּלִי שִׁרְטוּט. **וּבְמִתְנִיתָא תֵּנָא** – ובברייתא שנינו שְׁלֹשׁ מִלִּים בּוֹתְבִין בְּלִי שִׁרְטוּט, אבל **אַרְבַּע מִלִּים** אין בּוֹתְבִין בְּלִי שִׁרְטוּט. וממה שרבי אביתר כתב מספר מילים גדול בלי שרטוט, מוכח שאינו בר סמכא בעניני הלכה, ואם כן גם לבני מה שפסק שגיטין הבאים מבבל לארץ ישראל אין צריך לומר בפני נכתב, אין לנו לפסוק כמותו.

אָמַר לֵיה אֲמֵי לרב יוסף, **אִטּוּ כֹל דְלֹא יָדַע הָא** – וכי כל מי שאינו יודע דְרַבִּי יֶצְחָק – את דינו של רבי יצחק **לֹא נִבְרָא רַבָּה הוּא** – אינו נחשב לאדם גדול. **בְּשִׁלְמָא מִילָתָא דְתִלְיָא בְסַבְרָא** – ענין התלוי בסברה, **לְחֵי** – נכון הדבר שאם אומר סברא שאינה נכונה, סימן שאינו אדם גדול, אבל **הָא גְמָרָא הִיא** – אבל הדין של שרטוט אינו תלוי בסברא אלא בלימוד מרבותיו, **וְגִמְרָא לֹא שְׂמִיעַ לֵיה** – ורבי אביתר לא שמע זאת מרבותיו. ואין ללמוד ממה שלא שירטט שאינו אדם גדול. **וְעוֹד הוֹכַחָה שְׂרָבִי אֲבִיתָר** אדם גדול הוא, שהרי **הָא רַבִּי אָבִיתָר הוּא זֶה דְאֵסְכִים מְרִיה עַל יְדִיה** – שהקב"ה הסכים על ידו לגלות לו סוד, כלומר, שזכה לכיון לבאר פסוק סתום בביאור אמיתי.

והגמרא מבארת היכן מצינו שהקב"ה הסכים על ידו:

דְּבַתִּיב בענין פילגש בגבעה (שופטים יט ב) 'וְהָיָה עָלָיו פִּילְגֶשֶׁת', ומחמת כן ברחא אל בית אביה. ונחלקו האמוראים מהו המעשה שעשתה הפילגש. **רַבִּי אָבִיתָר אָמַר זָכוּב מְצָא לָהּ**, והקפיד בעל הבית עליה. **רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר נִימָא מְצָא לָהּ** – שעררה מצא והקפיד. **וְאִשְׁכַּחְתִּיה רַבִּי**

וְאִי עֲבָדָה אֲהִנִּית – אבל אם תאמר יועיל הדבר. שואלת הגמרא, **מַאי אִי עֲבָדָה אֲהִנִּית** – איזו תועלת תהיה אם השליח יאמר. עונה הגמרא, **דְאִי אֲהִי** – שאם יבא הפעל וּמַעֲרָעַר על כשרות הגט לומר שהוא מזוי, **לֹא מְשַׁנְחִין בֵּיה** – לא נחוש לדבריו מאחר והשליח קיים את הגט.

הגמרא מביאה ברייתא שמוכח משם שגם במקום שלא צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אם השליח אמר, מועיל הדבר:

בְּדִתְנִיָּא בְּבִרְיָתָא, מַעֲשֵׂה בְּאֲדָם אֶחָד שְׁהִבִּיא נֶט לְפָנֵי רַבִּי יִשְׁמְעָאֵל, אָמַר לוֹ אוֹתוּ אִדָּם לְרַבִּי יִשְׁמְעָאֵל הָאֵם צָרִיךְ אֲנִי לִזְמֹר בְּפָנֵי נִתְכַּב וּבְפָנֵי נִתְחַם אוֹ אֲנִי צָרִיךְ, אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמְעָאֵל בְּנֵי, מַהֲכֵן אֲתָה מְבִיא אֶת הָגֵט, אָמַר לוֹ, רַבִּי, מִכְּפָר סִיסְאִי אֲנִי מְבִיא אוֹתוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמְעָאֵל, צָרִיךְ אֲתָה לִזְמֹר בְּפָנֵי נִתְכַּב וּבְפָנֵי נִתְחַם, שְׁלֹא תִיָּזְקֵךְ הָאִשָּׁה לְעֵדִים שִׁיקִימוּ אֶת הָגֵט בְּמִקְרָה שֶׁהִבֵּעַ יַעֲרַר לִזְמֹר שְׁהוּא מְזוּיָּה. לְאַחֵר שְׁנִיצָא אוֹתוֹ אִדָּם, נִכְנַס לְפָנָיו רַבִּי אֶלְעָאי, אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָאי לְרַבִּי יִשְׁמְעָאֵל, רַבִּי, לִמָּה הוֹקֵקת אוֹתוֹ לִזְמֹר כֵּן, וְהֵלֵא כְּפָר סִיסְאִי מוֹכֵלֶעַת בְּתַחוּם אֲרִין וְיִשְׂרָאֵל וְקִרְוָה לְצִיפּוּרִי יוֹתֵר מִעֵבֹל, כְּלוּמֹר, כְּפָר סִיסְאִי קְרוּבָה לְצִיפּוּרִי שְׁהִיתָה אִז עוֹקֵר יִישׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יוֹתֵר מֵעֵבֹל. וְתָנִן, רַבִּי מֵאִיר אָמַר עֵבֹל בְּאֲרִין וְיִשְׂרָאֵל לְנִיטְיוֹ, וְקַל וְחֹמֶר לְכַפֵּר סִיסְאִי שְׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאִפְּלוּ רַבִּין לֹא פְּלִיגֵי עָלֶיהָ דְרַבִּי מֵאִיר וְסוֹבְרִים שְׂצִירִין לִזְמֹר, אֵלֹא בְּעֵבֹל דְּמִתְחַקָּא – הִמְרוּחַקת מַעֲיָר הַיִּישׁוּב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵכָּל לִגְבֵי כְּפָר סִיסְאִי דְּמִתְחַקָּא – הַקְרוּבָה לְצִיפּוּרִי לֹא חוֹלְקִים רַבָּנָן, וְמוֹדִים שְׂדֵינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין צָרִיךְ לִזְמֹר בְּפָנֵי נִתְכַּב וּבְפָנֵי נִתְחַם.

כששמע רבי ישמעאל את דברי רבי אלעאי, חשב שכונתו לומר, שמאחר ובארץ ישראל לא תקנו לומר בפני נכתב ובפני נחתם, לא מועילה אמירתו, ובמקרה של ערעור הבעל, יצטרכו שני עדים לקיימו. **אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמְעָאֵל, שְׁתוּק בְּנֵי שְׁתוּק, הוֹאִיל וְיִצְאָה הַדָּבָר בְּהִתְיָרָה**, שהגט כשר ולא נאמין לבעל אם יבוא ויערער, **יִצָּא – יִשְׁאֵר הָדִין כֵּך**, שכשם שחכמים תקנו בחוץ לארץ שמועילה אמירת השליח לבטל את ערעור הבעל, כך גם בארץ ישראל מועילה האמירה, ואף אם הבעל יערער, לא נחייב את האשה לקיים את הגט על ידי שני עדים.

הגמרא הבינה שרבי אלעאי סבר שרבי ישמעאל מחייב את השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם, והקשה לו, שמצד הדין אין לחייבו. שואלת הגמרא, **הָא אֵיהוּ נָפִי שְׁלֹא תִיָּזְקֵךְ לְעֵדִים קָאָמַר לֵיה** – הלא גם רבי ישמעאל אמר לאותו אדם שאין זו חובה לומר, אלא כך היא טובת האשה ש'לא תזקק לעדים' אם הבעל יערער, ולמה סבר רבי אלעאי שרבי ישמעאל מחייב מן הדין. עונה הגמרא, **לֹא סִימִינָהּ קְמִיָּה** – כשספרו לרבי אלעאי את תשובת רבי ישמעאל לאותו אדם, לא אמרו לו את סיוע דבריו של רבי ישמעאל שזה לטובת האשה, ולכן הקשה שמצד הדין אין לחייבו בכך.

שָׁלַח לֵיה רַבִּי אָבִיתָר שְׁהִיה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְרַב חֲסִידָא שְׁהִיה בְּבָבֶל, גִּיטִין הִבָּאִים מִשָּׁם – מבבל לְכָאֵן – לארץ ישראל, **אֵין הַשְּׁלִיחַ שֶׁמְבִיא אֶת הָגֵט צָרִיךְ לִזְמֹר בְּפָנֵי נִתְכַּב וּבְפָנֵי נִתְחַם**.

יוגבה, וְהַנִּבְתָּה הַשְּׁפִיל – זוהי שהיה גבוה וישפיל. נשאלת השאלה, וְכִי מָה עֵינֵי מַצְנֶפֶת שהיא מבגדי כהונה אֶצֶל עֲמִירָה שהיא מלבוש של מלך. אֶלָּא לוֹמַר לָךְ בְּזִמְנָא שֶׁמַּצְנֶפֶת בְּרֹאשׁ בְּהֵן גְּדוֹל, כלומר, כשביט המקדש קיים, מותר להניח עֲמִירָה בְּרֹאשׁ כָּל אָדָם, אך כאשר נִסְתַּלְקָה מַצְנֶפֶת בְּרֹאשׁ בְּהֵן גְּדוֹל והבית חרב, נִסְתַּלְקָה עֲמִירָה בְּרֹאשׁ כָּל אָדָם, ואסור להניח עטרה בראש החתנים.

אֲדִיחֵכִי אֶתָּא – בינתים חזר רב הונא אֲשֶׁכְּחִינְהוּ דְּהוּ יוֹחֵב – ומצא את רב חסדא ורשי גלותא יושבים, והספיק לשמוע את דברי רב חסדא בהסבר הפסוק. אֲמַר לִיה רב הונא לרב חסדא, הָאֵלִילִים – בשבועה אני אומר שהאיסור אינו אלא גזירה מִדְּרַבְנָן, והפסוק ביחזקאל מדבר על המצנפת של הכהן הגדול שתוטר ממנו, כלומר שתתבטל הכהונה, ועל העטרה שבראש המלך צדקיהו שתורם מעליו, כלומר שיצא לגלות. אֶלָּא חֲסָדָא שֶׁמֶךְ וְחִסְדָּאִין מִיֶּלֶךְ – אלא שמך הוא אלא חסדא וחסדאִין נאנים דברין, כלומר, הפסוק אינו חסדא אסמכתא.

מספרת הגמרא, רַבִּינָא אֲשֶׁכְּחִיהִי לְמַר בַּר רַב אֲשִׁי – רבינא פגש במר בר רב אשי דְּהָהֵן גְּדוֹל בְּלִילָא לְבָרְתִּיהִי – שהיה קולע עטרה לנשואי בתו. אֲמַר לִיה רבינא, לֹא סָבַר לָהּ מַר – האם מר אינו סובר את הלמד מהפסוק, 'הָסִיד הַמַּצְנֶפֶת וְהָרִים הָעֲמִירָה'. אֲמַר לִיה מר בר רב אשי, דִּימָא בְּהֵן גְּדוֹל, כְּנֶבֶר – הפסוק מדבר רק על אנשים, וכמו הכהן גדול, אֶבֶל בְּנֵשִׁי לֹא – אבל בנשים אין איסור.

הגמרא חוזרת לברר את הפסוק ביחזקאל:

מֵאִי – מה כוונת הפסוק, זֹאת לֹא זֹאת, דְּרַשׁ רַב עֲזַרְיָא, וְיִמְנִין אֲמַר לִיה – פעמים אמר דרש זה מִשְׁמִייה דְּרַב אַמִּי, וְיִמְנִין אֲמַר לִיה – ופעמים אמר דרש זה מִשְׁמִייה דְּרַב אַסִּי. בְּשַׁעָה שֶׁאֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הָסִיד הַמַּצְנֶפֶת וְהָרִים הָעֲמִירָה, אֲמַרוּ מִלֻּכֵּי הַשָּׁמַיִת לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֹאת אתה עושה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַקְדִּימוֹ לִפְנֵיהֶן בְּסִינֵי נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע. אֲמַר לָהֶן הַקְבִּה, וְכִי לֹא אַעֲשֶׂה זֹאת לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַשְּׁפִילִי אֶת הַנִּבְתָּה וְהַנִּבְתָּה אֶת הַשְּׁפִיל – ולזלו בכבוד, וְכִיכִידוֹ אֵלֵהֶם אַחֲרֵיהֶן, וְהַעֲמִידוֹ עֲלֵם בְּהִיבָל.

הגמרא מביאה דרשה נוספת של רב עזריא:

דְּרַשׁ רַב עֲזַרְיָא, וְיִמְנִין אֲמַר לָהּ – פעמים אמר את הדרש הזה מִשְׁמִייה דְּרַב אַמִּי וְיִמְנִין אֲמַר לָהּ – ופעמים אמר מִשְׁמִייה דְּרַב אַסִּי. מֵאִי דְּכִתִּיב (נחום א) 'כֹּה אָמַר ה' אִם שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים וְכֵן נִגְזַר וְעָבַר וְגו'', אִם שְׁלֵמִים – אם רואה אָדָם שְׁמוֹנָתוֹ שְׁלֵמִים, כלומר, מִצְוֵי־מִצְוִיִּין בדיוק לכל צרכיו וכדי מחיתו, אבל לא נשאר לו לתת לאחרים, יַעֲשֶׂה מִהֵן צְדָקָה, וְכֵן רַבִּים – וכך לִשְׁפֹּן בְּשֶׁמֶה מִרְבִּין שְׁעָלִיו לַתַּת צְדָקָה. מֵאִי – מה הכוונה 'וְכֵן נִגְזַר וְעָבַר', תֵּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל הַזֹּזוֹ מִנְכֶּסֶי וְעוֹשֶׂה מִהֵן צְדָקָה נִיצֵל מִדִּינָה שֶׁל יוֹחֵנָם. מִשָּׁל לִשְׁתִּי רְחִילִיּוֹת שֶׁהֵיוּ עוֹבְרוֹת בְּמִים אַחַת מִזֹּזוֹ וְאַחַת אֵינָה מִזֹּזוֹ, מִזֹּזוֹ עָבְרָה אֶת הַנָּהָר לִפְנֵי שִׁנְגוֹ צִמְרָה וְאֵינוֹ מִפְרִיעַ לָהּ לַעֲבֹר, וְשִׁאֲנָה מִזֹּזוֹ לֹא עָבְרָה לִפְנֵי שִׁנְגוֹ מִפְרִיעַ לָהּ, כִּךְ גַּם מִי שִׁנְגוֹ מִכֶּסֶף לַצְדָקָה עוֹבֵר וְנִיצֵל מִדִּין שֶׁל גִּיהֵנָם.

לצאת לגלות, הם לא ישירו כששוחים יין כדרך השמחים, לאות על אבלם, וגם השכר שישתו יהיה מר בפיהם. עונה הגמרא, אִי מִהוּא הָהֵן אֲמִינָא – אם היה מביא את הפסוק בישעיה, הייתי אומר, הֵנִי מִיָּלִי וְזִמְנָא דְּמָנָא – שרק שיר בכלי כגון כינור, אסור, כיון שזה משמח מאד, אֶבֶל דְּשׁוּמָא שְׁרִי – אבל שיר בפה מותר, קָא מְשַׁמֵּעַ לָן שְׁגֵם שִׁיר בִּפֶּה אֲסוּר אַחֲרֵי חוֹרְבֵן הַבֵּית. הגמרא מביאה דרשות נוספות בענין מעלת השותק כשמצערים אותו:

אֲמַר לִיה רַב הוֹנָא בַּר נָתַן לְרַב אֲשִׁי, מֵאִי דְּכִתִּיב – מה הוא פירוש הפסוק (יהושע טו כב) 'קִינָה וְדִימוֹנָה וְעִדְעִדָה', אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי מִתּוֹתָא דְּרַבִּין יִשְׂרָאֵל קְחָשִׁיב – הפסוק מונה את העיירות שבארץ ישראל שהיו שייכות לשבט יהודה. אֲמַר לִיה רַב הוֹנָא בַּר נָתַן לְרַב אֲשִׁי, אֲמַר לֹא יַעֲנָא דְּמִתּוֹתָא דְּרַבִּין יִשְׂרָאֵל קָא חָשִׁיב – וכי אני אינני יודע שכונת הפסוק למנות את העיירות שבארץ ישראל. אֶלָּא אני שמעתי שֶׁרַב גְּבִיָּהָ מֵאֲרִינָא – ממקום ששמו ארגזא, אֲמַר בָּהּ מַעֲמָא, דְּרַשׁ וְהַטְעִים אֶת הַפֶּסֶק כִּךְ, 'קִינָה' – כָּל שֶׁשֵּׁל לֹא קָנָה כלומר כֶּסֶף עַל חֲבִירוֹ מַחֲמַת שְׁצִיעֵר וְדִימוֹנָה' – וְדוֹמָם, כלומר וְשׁוֹתָק, וְעִדְעִדָה' – הַקְבִּה שְׁשׁוֹבֵן עָרֵי עָר, עוֹשֶׂה לֹא דִין וְעוֹנֵשׁ אֶת הַמַּצְעִרִים אוֹתוֹ. אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי, אֶלָּא מַעֲתָה בַּפֶּסֶק (שם לא) 'צִקְלָן וּמִדְּמָנָה וְסִסְנָה', הִכִּי נִמִּי – האם גם כאן יש לדרוש ולהטעים את הפסוק. אֲמַר לִיה אִי הָהֵן רַב גְּבִיָּהָ מִפִּי אֲרִינָא הָכָא – אם רב גביהא היה כאן, הָהֵן אֲמַר בָּהּ מַעֲמָא – ודאי היה דורש ומטעים גם את הפסוק הזה.

הגמרא מביאה אמורא אחר שדרש את הפסוק: רַב אֲהֵא מִפִּי חוֹזָא אֲמַר בָּהּ הִכִּי – ביאר את הפסוק כִּךְ, 'צִקְלָג' – כָּל מִי שֶׁשֵּׁל לֹא צִעֲקַת לְגִימָא עַל חֲבִירוֹ, כלומר שיש לו טענות על חבירו שיורד לחייו וגוזל ממנו את פרנסתו, 'ומדמנה' – וְדוֹמָם וְשׁוֹתָק, 'וססננה' – הַקְבִּה שְׁשׁוֹבֵן בִּסְנָה, עוֹשֶׂה לֹא דִין – יַעֲנִישׁ אֶת חֲבִירוֹ.

הגמרא דנה באיסור נוסף הקשור לחורבן:

אֲמַר לִיה רִישׁ גְּלוּתָא לְרַב הוֹנָא, בְּלִילָא מָנָא לָן דְּאֲסוּר – שהיו עושים לחתנים עטרות לראשם מכסף או זהב עם ציורים עליהם, ויש שעשו את העטרות מזוהרים או הדסים. מנין שאחרי החורבן אסור לעשות כן. אֲמַר לִיה רַב הוֹנָא, דְּבַר זֶה אֵינוֹ אֲסוּר אֶלָּא מִדְּרַבְנָן, דְּתַנֵּן בַּמִּשְׁנָה (סוטה מט.) בְּפֻלְמוֹם שֶׁל אֲסַפְסִינִים – כאשר העלה אספספוס חיל לירושלים קודם שבא טיטוס עליהם, גְּזָרוּ חֲכָמִים עַל עֲמִירָת הַתְּנִים – שלא יתנו עטרה בראש החתן, כדי למעט בשמחה, וְעַל הָאֲדוּרִים – וכן גזרו שלא להשמיע קול בן אמצעות פעמונים בבית המשתה. אֲדִיחֵכִי – נתינת קם רב הונא לִאֲפָנִי – יצא להתפנות. ובינתים, אֲמַר לִיה רַב הוֹנָא לְרִישׁ גְּלוּתָא, שהטעם לאיסור עטרות חתנים, אינו מדרבנן, אלא מדברי נביאים וקרא כְּתִיב שאיסור זה מוזכר בו בדברי נבואה על הגלות, שנאמר (יחזקאל כא לא) 'כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים, הָסִיד הַמַּצְנֶפֶת וְהָרִים הָעֲמִירָה – המצנפת והעטרה ויסור מעל ראש הלוֹבִשִׁים אוֹתָם, זֹאת לֹא זֹאת – הגדולה הזאת שהיתה עד כה לא תהיה עוד, אֶלָּא הַשְּׁפִילָה הַנִּבְתָּה – זה שהיה שפל

לְמִימְרֵיהֶן בְּנִיחוּתָא – לאומרם בנחת בִּי הִיכִי דְּלִיקְבִּלוּ מִיָּנִיה – כדי שבני ביתו ישמעו בקולו. אֲמַר רַב אֲשִׁי מָנָא לֹא שְׁמִיעָא לִי הָא – אני לא שמעתי את המימרא דְּרַבָּה בַּר בַּר חֲנָה שְׁצִרִין לומר בניחוּתָא, וְכִי מִתְּחִיל מִסְבָּרָא – וקיימתי זאת מסברא שהיה דיבורו של אדם בנחת עם הבריות. אֲמַר רַבִּי אֶבְרָהָם לְעוֹלָם אֵל יִשְׁרָאֵל אָדָם אִימָה יְתִידָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שְׁהָרִי אָדָם גְּדוֹל הַטִּיל אִימָה יְתִידָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְהִאֲכִילוּהוּ דְּכָר גְּדוֹל – דבר איסור חמור. וּמִנֵּי – ומי הוא אותו אדם גדול, רַבִּי חֲנִינָא בֶן גַּמְלִיאל.

שואלת הגמרא, הָאֲכִילוּהוּ סִלְקָא דְּעִתָּךְ – וכי אתה מעלה בדעתך שבאמת האכילו אותו דבר איסור, הַשְׁתָּא בְּהֶמְתָּן שֶׁל צְדִיקִים, אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא תִּקְלָה עַל יָדָם – שהבהמה תאכל דבר האסור לה, צְדִיקִים עֲצָמָן לֹא כָּל שֶׁבֶן שֶׁהַקְבִּה שוֹמֵרם שֶׁלָּא יִכְשְׁלוּ בִּאֲכִילַת אִיסוּר. עונה הגמרא, באמת לא האכילו אותו אֶלָּא בִּקְשׁוֹ – רצו לְהִאֲכִילוֹ דְּכָר גְּדוֹל – דבר איסור חמור, וּמִאִי נִיהוּ – ומה הוא דבר זה, אֲבָר מִן הַחַי, שעבריו של רבי חנינא שחטו עבורו בהמה ואבד אחד מחלקי הבהמה, ומרוב פחדם שמא יודע לו, חתכו אבר מבהמה חיה והביאו לו.

הגמרא מביאה מעשה הקשור לדין שרטוט:

שָׁלַח לִיה מַר עֲזַרְיָא שֶׁלָּהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר, בְּנֵי אָדָם הָעוֹמְדִים עָלֶי וּמַזְרָפִים וּמַגְדִּיפִים אוֹתוֹ, וְכִדְרִי יֵשׁ כַּח לַחֲלֹשִׁין עֲלֵיהֶם וּלְמַסְכָּם לְמַלְכוּת, מִחוּ – האם נכון שאעשה כן. שְׁרָפְטָא רַבִּי אֶלְעָזָר שורות על גבי נייר וְכִתַּב לִיה פֶּסֶק (תהילים לט ב) 'אֲמַרְתִּי אֲשַׁמְרָה דְּרַבִּי מַחֲטָא בְּלִשׁוֹנִי, אֲשַׁמְרָה לִפִּי מִחֲסוֹם עֵד רִשְׁעִי לִנְגִידִי, אֵף עַל פִּי שְׁרִישְׁעִי לִנְגִידִי שְׁעוּשָׁה אִיתִי מְרִיבָה וּמַקְנִיטִי, אֲשַׁמְרָה לִפִּי מִחֲסוֹם, וְלֹא אֲמַסּוֹר אוֹתוֹ לְמַלְכוּת. חזר מר עזקא וְשָׁלַח לִיה לְרַבִּי אֶלְעָזָר, קָא מְצַעֵר לִי טוֹבָא – הם מאד מצערים אותי וְלֹא מְצִינָא דְּאִיקוּם בָּהּ – ואיני יכול לעמוד בזה. שָׁלַח לִיה רַבִּי אֶלְעָזָר פֶּסֶק אַחֵר (תהילים לו ז) 'דוֹם לָהּ' וְהִתְחַלֵּל לָהּ, וְיֵשׁ לְדַרְשׁ אֶת הַפֶּסֶק כִּךְ, דוֹם לָהּ – המתן לישועת ד', וְהִתְחַלֵּל לָהּ – וְהוּא יִשְׁלֵם לָךְ תְּלָלִים תְּלָלִים. ובעוד אתה ממתין לישועת ה' הַשֶּׁכֶּם וְהַעֲרֵב עֵלֶיךָ לְבִית הַמִּדְרָשׁ, כלומר על אף מעשיהם, עסוק בתורה, בבוּרֵךְ וְעוֹבֵר בְּתֵל מִדְּרָשׁ, וְהֵן בְּלִין מֵאִילֵיהֶן, בלא שתעשה להם מאומה. מִסְתַּר הַגְּמָרָא, שֶׁהַדְּבַר יֵצֵא מִפִּי רַבִּי אֶלְעָזָר, וְנִתְּנָהוּ לְגִימָא בְּקוֹלָךְ – המלכות שמה את גניבא שציער את מר עזקא, בשלשלת של ברזל שלא יברח לפי שהוא מוֹעִיד לְהִרְיָגוֹ.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין שרטוט:

שָׁלַחוּ לִיה – נשלחה שאלה לְמַר עֲזַרְיָא, וְזִמְנָא מָנָא לָן דְּאֲסוּר – מנין שאחר חורבן בית המקדש, אסור לשורר כששוחים יין בבתי משתאות. שְׁרָפְטָא עַל גְּבִי נִייר וְכִתַּב לָהּ פֶּסֶק (יהושע טא) 'אֵל תִּשְׁמַח יִשְׂרָאֵל אֵל גִּיל (בְּעַמִּים) בְּעַמִּים'. כלומר, עם ישראל שחטא לָהּ, ואיכר טובות הרבה, אין ראוי לו שישמח ויגיל כגויים. שואלת הגמרא, וְלִישְׁלַח לָהּ מִהָכָא – יכול היה מר עזקא לשלוח להם ראייה לאיסור השירה בבתי משתאות מדפסוק שמביאה המשנה (סוטה מח), שנאמר (ישעיה כד ט) 'בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יוֹן יִמַר שֶׁכָּר לִשְׁתּוֹ', כלומר, כאשר ישראל יענשו

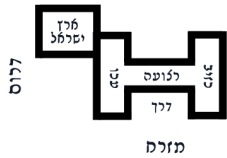
השואל בהמתן של לדיקים כו'. אמר ר"מ דלא פריך אלא גבי מירי דלחילה לגנאי הוא לדיק שאוכל דבר איסור ולהכי לא פריך גבי ר' ישמעאל שקרא והטעם בפרק קמא דשבת (דף ק"ב) וגבי יהודה בן עבאי שהיה עד זומם (תלמוד) דהטעם עבד לכהונה על פיו לא גרים ליה ר"מ אע"פ שיש שם אכילת איסור תרומה לאשמו ובענין שכן איסורין בתרומה מ"מ כיון שחכם ענינו אין נכשל באכילת איסור אין סביר להקשות ורב ירמיה בר אבא דאשמו וטעם קודם הבדלה (ופסחים דף ק"ה) אע"פ דאמר הסם (דף ק"ה) דמיתמו באסכרה ובראש השנה (דף כ"ה) בסים תבשילא דבבליא בזמנא דבא דמערבא אין דבר מגונה כל כך אכילה של היתרא בשעת האיסור: **והוא** פיעול חללים. כפ' בתרא דזבחים (דף קט"ו) דרש' דוס בענין אחר גבי וידוס אכרן (ויקרא י' אע"פ שהפיל לך חללים אתה דוס: **השכם** והערב עליהן. דרש' דוס כמו דמומיה חמה (שבת דף ק"ה) אע"פ דאמר בבבא קמא (דף ק"ג) המוכר דינו לשמים הוא נענש תחילה הא אמר ה"מ דלית ליה דינא דאשמו חזי נמי השכם עליהם לבית המדרש קאמר לעסוק בתורה:

זמרא מנא לן דאסור. פי' בקונטרס לגורר בבית המשתאות וכן משמע מדקאמר ולישאל ליה מהכא בשיר לא יסורו וכן בפרק בתרא דסוטה (דף ק"ה) תנן משבטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות שנאמר בשיר לא יסורו וכן ורשו להחמיר בכיוולא דהוא דכיוולא דהוה קאים ודמך בזמנא שמענו ביותר ושיר של מלוא שרי כגון בשעת חופה שעושין לשמח חתן וכלה: **עמרות** חתנים. פירש בקונטרס עטרה ממש ואין נראה דאמר עלה כפ"ד דסוטה (דף מ"ה) לא שנו אלא של ורד ושל הדס אבל של קנים ושל חילת מותר ואין דרך לנשות עטרה משל קנים אלא עטרות שעושין כעין כיפה ובראש כל אדם דקאמר לאו דווקא בראש ממש אלא למעלה מראש ובמס' מדות (פס"ד דף י"ז) דתנן העטרות שבתולות פירשו נמי הגאונים כעין כיפות מוחצות שעושין בתולות ולא הוויא כלינא דהבא כהניא דבמה אשה (פס"ד דף י"ז) דקאמר נפוק כמה כלינא דבהדרעא דווקא לחתנים אסור דומיא דעטרות כלות דמפרש בסוטה (דף ק"ה) דהיא עיר של זכר ובפרק במה אשה (דף ק"ה) אמר לא תאא אשה בעיר של זכר מכלל דבחוץ שרי אלא דווקא חתנים וכלות אסורו משום שמהא יתירה כדאמר' התם נמי (כ"ג פ"ג) ז"ל אפי' מקלה שבראש חתנים: **בזמן** שמנפת בראש כסן גדול. דליתא של כסן הדיוט קרויה מנבעת דכתיב (מזמור כ"ח) ונשית להם אבנטיים ומנבעת ומפרש ריב"ז משום דלכסן הדיוט לא היה לזן והיתה גדולה קרויה מנבעת אבל של כ"ג היתה קטנה וקרויה מנבעת מיבא אמר ר"י דאשכחן בשלון הגמרא דקרי נמי מנבעת לשל הדיוט בפרק בראשונה ביומא (דף כ"ה) דאמר טעל מנבעת של אחד מסן ואפילו היו שוות נקט הכא בראש כ"ג לפי שאין אסור אלא לחתנים כדמפרש כעין כ"ג שהוא ראש ושר בישראל:

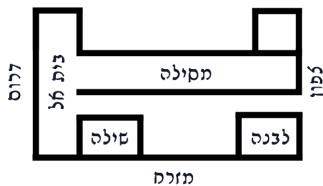
בהמתן של צדיקים. בהכל שוחטין וקלן דף כ"ה: **אבר מן החי**. שגאבד מהם אבר מן השחוטת ומפני אימתו תחבו עבדיו אבר מן החי והביאו תחתיו שלא יבין: **העומדים עלי**. לחרף ולגדף: **ובכדי למסרן**. כח בדי להלשין עליהן: **לנגדי**. מריבין ומקניטני: **לגביא**. הנה חולק עליה קולר. שלשלת של ברזל שנותנין שם המכתבים למלכות להריגה: **ומרא**. לשורר בבית המשתאות: **ימר**. שחר. וזא מר: **דמנא**. כנור: **מארגינא**. שם מקום קנאה. כעס מחמת צער שצער: קנאה הוא לשון שאדם מתעבר על ריבו או על ריב אחרים. כמו קנא קנאתו (תלמוד א"י) וכמו בקנאו את קנאתי (פסוקי דס"ה): **צעקת לגימא**. שגזל ממנו ויורד לחיו לשעבר מזונותיו: **בלילא**. היו עושין עטרות לחתנים. יש של זהב וכסף צבועות ומצירות בגפרית ומלח שקורין ניי"ל, ויש של ורד וזהם: **בפולמוס**. חיל שהעלה אספסינוס קדם שבא טיטוס עליהם: **ועל האירים**. מפרש בפרק בתרא דסוטה (דף מ"ה) טבלא דחר פומא, והוא זוג המקושקש: **רב חסדא**. תלמידו של רב הונא הוה ולא היה משיב בפניו. וכי קם רב הונא אמר ליה רב חסדא לריש גלותא קרא בתיב: **מה ענין בו'**. והלא מצנפת מבגדי ברה"ה הוא: **האלהים מדרבנן**. אינו אסור אלא מדרבנן, וקרא בעטרה של מלך מיירי שהיה מתנבא שהבטל הכהנה ויגלה צדקתו בגולה: **וחסדאין**. מלך. חסדאים ונאים דברדי: **שלמים**. מצמצמים, והכי קאמר קרא אם שלמים מזונותיך וכל שכן אם רבים: **וכן נגזו ועבר**. דרי חן משולים לעוברים ברה"ה על ידי גזירה, שהגזירה עוברת, כך גזו מנה לצדקה וירבה ויעתיד:

למימרינהו בניהותא כי היכי דליקבלו מיניה אמר רב אשי **אנא לא שמינא לי** **הא דרבה בר בר חנה וקנימתיא** **מסברא אמר רבי אבהו לעולם אל ימיל אדם אימה** **יתירה בתוך ביתו שהרי אדם גדול הפיל אימה יתירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול ומנו רבי חנינא בן גמליאל האכילוהו סלקא דעתך השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם צדיקים עצמן לא כל שכן אלא בקשו להאכילו דבר גדול ומאי ניהו אבר מן החי שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר בגי אדם העומדים עלי ובכדי למסרם למלכות מהו שריטט וכתב ליה אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעד רשע לנגדי' אף על פי שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה קא מצערי לי טובא ולא מצניא דאיכוס בהו שלח ליה דוס לה' והתחולל לו' דוס לה' והוא יפילם לך חללים חללים השכם והערב עליהן לבית המדרש והן בלין מאליהן הדבר יצא מפי רבי אלעזר ונתנהו לנגיבא בקולר שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסיר שריטט וכתב להו אל תשמה ישראל אל גיל (פעמים) פעמים' ולישלח להו מהכא בשיר לא יסורו וכן ימר שחר לשתי' אי מההוא הוה אמנא הני מילי זמרא דמנא אבל דפומא שרי קא משמע לן אמר ליה רב הונא בר נתן לרב אשי מאי דכתיב 'קניה ודימונה ועדעדה' אמר ליה מתוותא דארץ ישראל קחשיב אמר ליה אטו אנא לא ידענא דמתוותא דארץ ישראל קא חשיב אלא רב גביהא מארגינא אמר בה טעמא כל שיש לו קנאה על חבירו ודומם שובן עדי עד עושה לו דין אמר ליה אלא מעתה צלקל ומרמנה וסנסנה' הכי נמי אמר ליה אי הוה רב גביהא מבי ארגינא הכא הוה אמר בה טעמא רב אחא מבי חזאא אמר בה הכי כל מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו ודומם שובן בפנה עושה לו דין אמר ליה ריש גלותא לרב הונא פליא מנא לן דאסור אמר ליה מדרבנן דתנן בפולמוס של אספסינוס גזרו על עמרות חתנים ועל האירים אדרכי קם רב הונא לאפניו אמר ליה רב חסדא קרא בתיב 'כה אמר ה' אלהים הסיר המצנפת והרים העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה והגבה השפיל' וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה אלא לומר לך בזמן שמצנפת בראש כהן גדול עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם אדרכי אתא רב הונא אשכחניהו דהו יתבי אמר ליה האלהים מדרבנן אלא חסדא שמוך וחסדאין מילך רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דהוה גדיל פליא לברתיה אמר ליה לא סבר לה מר 'הסיר המצנפת והרים העטרה' אמר ליה דומיא דכהן גדול בגבירי אבל בגיני לא מאי זאת לא זאת דרש רבי עוירא זימנין אמר ליה משמיה דרב אמי וזימנין אמר ליה משמיה דרב אפי' בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא רבונא של עולם זאת להן לישראל שהקדימו לפניהם בסניי נעשה לנשמע אמר להן לא זאת להן לישראל שהשפילו את הגבוה והגביהו את השפל והעמידו עלם בהיכל דרש רב עוירא זימנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזימנין אמר לה משמיה דרבי אפי' מאי דכתיב 'כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגזו ועבר וגו' אם רואה אדם שמונותיו מצמצמין יעשה מהן צדקה וכל שכן כשהן מרובין מאי וכן נגזו ועבר תנא דבי רבי ישמעאל כל הגזו מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם משל לשתי רחילות שהיו עוברות במים אחת גזוה ואחת גזוה עברה ושאניה גזוה לא עברה ויעתיד**

וְעִנְיָתָהּ לֹא אֶעֱנֶה עוֹד. סְפִיפָה דְּהָהוּא קָרָא הוּא: לְמִימְרָא דְּעָבֹל לְצִפּוֹנָה דְּאַרְיָן יִשְׂרָאֵל כְּיִמְא. בְּסוּף הַצִּפּוֹן: מִימִינוֹ לְמִזְרַח הַדְּרָךְ. הִשְׁתָּא מְשַׁמֵּעַ לֹךְ דְּעָבֹל קִימָא בְּגִבּוֹל מִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְשׁוּף מְמוֹקָצוֹעַ צִפּוֹנִית יוֹם או יוֹמִים לְצֶדֶד הַדְּרוֹם, וְכִיבֵּיב בְּמִקְצוֹעַ מִזְרָחִית צִפּוֹנִית, וְדָרֶךְ הַמְּהַלְכִת מֵעָבֹל לְכִיבֵיב הָיָה גִבּוֹל מִזְרָח לֹא"י, הַלֶּךְךָ בְּשִׁמְהֶלֶךְ מֵעָבֹל לְכִיבֵיב דְּהִינֵי מִדְּרוֹם לְצִפּוֹן הָיוּ יִמִּינוֹ לְמִזְרָחִית הַדְּרָךְ: סְמָאָה. הָאֶרֶץ שְׂהִיא לִימִין הַמִּסְלָה: מְשׁוֹם אֶרֶץ הָעֶמְקִים. דְּגִדְרוֹ טָמְאָה עַל אֶרֶץ הָעֶמְקִים: וּפְטוּרָה כו'. בְּדִין חוּצָה לְאֶרֶץ: עַד שְׂיִנְדַּע לֹךְ כו'. בְּלוֹמֵר לְעוֹלָם חֻקָּת יִמִּין הַדְּרָךְ מֵעָבֹל וְעַד כִּיבֵיב אֶרֶץ הָעֶמְקִים, אֵלָּא א"כ תְּבֵא לְמָקוֹם שְׂיִאמֵר לֹךְ בְּקִי כָּאן הַדְּרָךְ מֵתַעֲשֶׂם וְנִכְנָס לְתוֹךְ א"י קָצֵת וְיִמִּין הַדְּרָךְ הָיוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: לְמַעַרְב. הַדְּרָךְ: לְבָלָבוּ. שֵׁם מָקוֹם. אֵלָּמָּה עָבֹל מְשׁוֹכֵה לְצֶדֶד דְּרוֹם וְכִיבֵיב בְּמִקְצוֹעַ: רְצִיעָה נִפְקָא. לְעוֹלָם עָבֹל בְּצִפּוֹן רְבוּעָא דֹא"י הִיא, אֵלָּא שְׂרָצוּעָה קָצְרָה יוֹצֵאת עוֹד מֵעָבֹל לְצֶדֶד צִפּוֹן וְהִיא מֵא"י:

וְיָהִיב תֵּנָא סִימְנָא. אֲתַמּוּדֵי מְתוּמָה, מִי חֲשִׁיבָא קָרָא רְצוּעָה לֹאֲתַנּוּחֵי תֵּנָא סִימְנָא עֲלֶיהָ: קָרָא נְפִי יָהִיב סִימְנָא. רְצוּעָה בְּגוֹן מִסְלָה: וְאִמֵּר רַב פָּאָא לְמִזְרָחָהּ שֶׁל מִסְלָה. קָאמֵר קָרָא דְקִימָא שִׁילָה, דְּרֵאָה מִצִּפּוֹנָה לְבֵית אֵל כְּתִיב, וְעַל כִּרְחֵף מִזְרָחָהּ הִשְׁמַשׁ אֲמִסְלָה קָא, שִׁילָה מִצִּפּוֹן לְבֵית אֵל וּבְמִזְרָחָהּ שֶׁל מִסְלָה וּבִדְרוּמָהּ שֶׁל לְבָבוֹן:

עַפְרָה חוּצָה לְאֶרֶץ הַבָּא בְּסִפְיָהּ לְאֶרֶץ. וְחֲרָעוּ בְּסִפְיָהּ וְצִמְחָהּ, וְהִסְפִּיקָה שֶׁל חֶרֶס הִיא וְאִינָה צְרִיכָה לְקָבֵךְ אִם הִיָּתָה מְנַחֵת בְּקִרְקַע כְּדָאמֵר בְּמִנְחֹת (דף פז:): חֵיבֵית בְּמַעֲשֵׂר וּבְשִׁבְעִיעִית. שְׁהַנְהִירוֹת שְׁבָאֶרְץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ הֵם כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: גּוֹשְׁשִׁית. מְגַשְׁשֶׁת בְּקִרְקַע שְׂאִין הַמֵּיִם עֲמֻקִּים: עֲצִיץ. שֶׁל עֵץ נִקְוֵב הַמְּנֹחַ עַל גְּבִי יְהוֹדָה: בָּאֵנוּ לְמַחְלֻקַת רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי לֵרְנָן. לְרַבִּי אֲוִירָא בְּקִמָּא דְּמִנְחָא דְּמִי, וְלְרַבִּי יְהוֹדָה לֹא מִיחֵיב בְּמַעֲשֵׂר מִדְּאִירָהּ עַד דְּמִנְחָא אֲתֵּי: הַעֲשִׂיה

קָשִׁי כָּאן בְּנִקּוּב כָּאן בְּשִׁלּוֹן נִקּוּב סִפְיָה אֲסִפְיָה נְמִי לֹא קָשִׁי כָּאן בְּשֶׁל עַץ וְכָאן בְּשֶׁל חֶרֶס וּמִלְלָא מְשִׁי בְּסִפְיָה כָּאן בְּנִקּוּב כו' מְכַלל דְּשֶׁל חֶרֶס אֲפִי אִינָה נִקּוּבָה הוּא כְּנִקּוּבָה וְאַחַר לֹאֲמַעֲשִׂינֵן חוּדוֹ אַחַר בְּסִפְיָה שְׂאִינוֹ בְּעִיץ וְקָסָה לְפִירוּשׁוֹ דְּלֹאמֵר לְקִמָּן פִּי"ב (דף פז:): כְּתוּב עַל חֶרֶס שֶׁל עֵץ נִקּוּב כְּשֶׁר מְשַׁמֵּעַ דְּחָרֵס בְּעִי נִקְיָה לֹאֵל חֶרֶס הִכִּי מֵאִיר כְּבוֹתָהּ הוּא בְּנִקּוּב טַיִף מְשִׁאֲנוֹ נִקּוּב וּמְשַׁמֵּעַ מִי דְּעִיץ שֶׁל חֶרֶס הוּא וְכִיבֵיב שְׂמוּלָא ב"מ כִּיבֵיב מֵתוֹסַפְתָּא דְּשִׁבְעִיעִית דְּתַנִּיא הַעֲמֹמֵן אֵת הַלּוֹף בְּשִׁבְעִיעִית ר"מ אֲמִיר דְּרַךְ אֶרֶץ טוֹמֹנוֹ בְּעִיץ שֶׁלָּא יִלְמָח וְאֲע"פ שְׂאִין רָחִיב לְדַבֵּר זָכַר לְדַבֵּר וְנִתְחַסַּב כְּבִלִי חֶרֶס וְגו' אֲלַמָּה סָתֵם עִיץ שֶׁל חֶרֶס שְׂמֹלָה בְּעִי נִקְיָה וְשֶׁל עַץ לֹא בְּעִי נִקְיָה הוּא מִתְלַחֵל וְיוֹתֵר מִן הַחֶרֶס וְאֲחֵי שְׂעִיר דְּסָתֵם סִפְיָה הִיא שֶׁל עַץ וּבְמִנְחֹת (דף פז:): נְמִי מוֹכֵחַ דְּקָאמֵר כָּאן בְּשֶׁל עַץ כָּאן בְּשֶׁל חֶרֶס מְשַׁמֵּעַ חֲתִילָה אוֹתוֹ מְשַׁמֵּעַ וְקוֹרֵא כְּמוֹ שְׂמֻכִּיב כו' מְשִׁי הֵם אֲגוֹ וְחֻרְבָּה וְעִיץ וְהֵבֵל לֹא מִי לְשׁוֹנוֹ כָּאן בְּשֶׁל חֶרֶס כָּאן בְּשֶׁל עַץ ח"ו כָּאן בְּנִקּוּבָה כָּאן בְּשִׁלּוֹן נִקְיָה דְּמַעֲשֵׂי הֵם נִדְּבִי לְהִיכָל לְדִלְהֵי גּוֹשְׁתָּא ל"י יְהוֹדָה מְדֻלְּהִי חו"ל לְעִיץ מַעֲשֵׂר חֲשִׁיבָה נְמִי חו"ל לְעִיץ גִּט הֵיטֵב מְשׁוֹם כִּיּוֹן דֶּשֶׁם חו"ל עַל הַמָּקוֹם ל"ל בְּפִינִי נִכְתָּב וְאֲע"פ דְּשִׁכְחִי וְגַמְיָרִי כְּדִי שֶׁלָּא תַּחֲלוּק בְּמִדְּקֵינָה הִיס אֲבָל בְּגוֹשְׁתָּא ל"י יְהוֹדָה וְלִרְבִּין אֲפִי בְּשִׁלּוֹן גּוֹשְׁתָּא כִּיּוֹן דֶּשֶׁם ח"ו עַל הַמָּקוֹם אֲע"פ שְׂמַחְמַת הַכְּלִי אִינוֹ חֵיבֵיב בְּמַעֲשֵׂר בְּשִׁבְלִי כִּי לֹא יִתְשַׁב כְּחוֹלָה לֹאֲרֹךְ לְעִיץ גִּט: דִּילִמָּא לֹא הִיא עַד כָּאן לֹא קָאמֵר רַבִּי יְהוֹדָה. כֵּן הוּא הִתְחַסַּב דְּעִיץ מִחוּבֵר דְּפִי הַכּוֹלֵל (לְקִמָּן דף פז:): אֲמִיר אִין כּוֹתִיבִין פְּרוּחוֹל אֲלֵא עַל עִיץ נִקּוּב וְעוֹשִׂי לֵה דְּמִנְחָא אֲסִיבִי וְהִיא דְּקָאמֵר הִכָּה עַד כָּאן לֹא קָאמֵרִי רַבִּין אֲלֵא בְּסִפְיָה מְשַׁמֵּעַ דְּעִיץ ל"כ עַל הוּא כְּמִחוּבֵר דְּחִיּוּתָא בְּעִלְמָא הוּא וְהִיא דְּלֹאמֵר בְּשֶׁבֶת בְּפִרְקָה הַמְּנִיחָא יין (דף פז:): הִיא פְּרִפְסָא דְּמִנְחָא אֲרִאֲרַעָא וְאִנְחָה אֲסִיבִי חֵיבֵיב מְשׁוֹם תּוֹלָם הֵיטֵב מְדַרְבֵּן דְּפִי: הֵם בְּקוֹטְרִים:

הַבִּי גִרְסִי בְּתוֹסַפְתָּא מִימִינוֹ לְמִזְרַח הַדְּרָךְ. וְלֹא גִרְסִי וְיִמִּינוֹ לְכִיּוֹן שְׂהוֹלֵךְ מַעֲטָ לְכִיבֵיב לְעוֹלָם יִמִּינוֹ הוּא לְמִזְרַח הַדְּרָךְ וְיִמִּינוֹ י"ל דְּפַעְמִים הַדְּרָךְ מֵתַעֲשֶׂם וְאִין יִמִּינוֹ לְמִזְרַח: וְיָהִיב תֵּנָא סִימְנָא הִכִּי. פִּי בְּקוֹטְרִים וְיִמִּינוֹ חֲדָא לְעוֹלָם לֹאֲתַנּוּחֵי בַּה סִימְנָא וְקָסָה וְכִי אִין תֵּנָא לְעִיץ גִּבּוֹלִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹד מֵאִיר רָחִיב מִימִינִי מִרְבַּע פֶּפֶא דְּלֹאמֵר לְמִזְרַחָהּ שֶׁל מִסְלָה הֵם יִהִיב קָרָא סִימְנָא לְפִילָה אִינָה הִיא עַל יְדֵי מִסְלָה וּמַפְשֵׁר רַבִּינוֹ שְׂמֻחַל דְּלֹאֵל אֲשִׁינוּיָא פְּרִיךְ אֲלֵא אֲבִרְיָתָא דְּקִמָּי לְמִזְרַח הַדְּרָךְ וְלִמְעַרְב הַדְּרָךְ וְכִי דְבַר מוֹעֵט כְּמוֹ דְּרַךְ שְׂיִדֵּי לְמִימֵר כו' מִזְרָחוֹ אוֹ מְעַרְבוֹ דְּהוּא לִיָּה לְמִימֵר מִימִינוֹ לְמִזְרַחָהּ שֶׁל סָתֵם מִימִינִי מִדְּרַב פֶּפֶא דְּלֹאמֵר לְמִזְרַחָהּ שֶׁל מִסְלָה לְמִזְרָחִי מִזְרָח אֲמִסְיָה: הָא רַבִּי יְהוֹדָה הִיא רַבִּין. אֲע"פ דְּקִרְקַעֲתֵי הַמֵּיִם הוּא כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִּרְעָה הִכָּה מְמוֹנְלֵלֶת לְעִיץ וְאֵם תִּחְלֹמֵר וְיִמִּינוֹ עִיץ גִּט אֲלֵא מַעֲשֵׂר אֲנוֹ הַמְּבִיא גִי בְּעִלְיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יִתְשַׁב כְּמִבְיָא כְּחוֹלָה לֹאֲרֹךְ מְשׁוֹם דְּעַפְרָה הִכָּה שֶׁם מְחוּלָה לֹאֲרֹךְ פְּטוּר מִמַּעֲשֵׂר וְאִמֵּר ר"י לֹאֵל דְּמִי דְּעִלְיָה קִרְקַע שְׂמַחְמַתָּה בְּרִי אֲרִיעָה הִיא וְרֹאשִׁי לְהַחֲשִׁיב בְּמַעֲשֵׂר וּבְשִׁבְעִיעִית מֵה שְׂאִין כֵּן בְּסִפְיָה:

אֲמֵר ר' יְהוֹדָה אִימְתִּי. מַשְׁמַע 777 אִימְתִּי ד' יְהוֹדָה בֹּא לְחֻלּוֹק וְאֵם תִּחְלֹמֵר בְּפִרְקָה חֲלוֹן (וְיִפְרֹחֵן דף פז:): וְכִיבֵיב בּוֹרֵךְ (וְסִנְהִיִּין דף פז:): אֲמֵר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹי כֹל מָקוֹם שְׂאִמֵּר ר' יְהוֹנָתָן יְהוֹדָה אִימְתִּי וְכִיבֵיב אִינוֹ אֲלֵא לְפִרְשֵׁי ר' יוֹחָנָן אֲמֵר אִימְתִּי לְפִרְשֵׁי וְכִיבֵיב לְחֻלּוֹק אֲלַמָּה ל"כ ע"פ אִימְתִּי לְפִרְשֵׁי ו"ל ד' יְרֵמְיָה דְּהִכָּה סִבֵּר כְּרַמִּי כִּי תִמָּא לִדְלוֹת לִיָּה בְּפִרְקָה זֶה בּוֹרֵךְ (וְסִנְהִיִּין דף פז:): חֲפִי אִימְתִּי לְחֻלּוֹק וְלִפִּי זֶה לֹא גִרְסִי בְּשִׁמְעִינֵן אֲמֵר ר' יוֹחָנָן עִיץ נִקּוּב הַמְּנֹחַ עַל גְּבִי יְהוֹדָה בְּשֶׁלָּא מִתְלַחֵקת ר"י וְכִיבֵיב כְּמוֹ שְׂמֻכִּיב בְּמִנְחֹת סִפְיָה ד' יוֹחָנָן אִינָה לִיָּה אִימְתִּי לְפִרְשֵׁי אֲלֵא אֲמֵר רַב הוֹנָא וְאִינָה דְּגִרְסִי ר' יוֹרָא כְּדִלְחִיתָא בְּרוּב סִפְיָה עוֹד י"ל דְּנִגְרָא כְּסִפְיָה דְּגִרְסִי בְּס"פ חֲלוֹן (וְיִפְרֹחֵן דף פז:): כֹּל מָקוֹם שְׂאִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה בְּשִׁמְעִינֵן אִימְתִּי וְכִיבֵיב כו' דְּדוּקָא בְּשִׁמְעִינֵן אִימְתִּי לְפִרְשֵׁי אֲבָל בְּכִרְיָיָתָא לֹא וְכִיבֵיב תֵּנָא אֲלִיבָא ד' יְהוֹדָה וְהִכָּה בְּכִרְיָיָתָא הִיא דֵּהָא בְּשִׁמְעִינֵן כָּלָה (וְפִי"ב מ"ב) לֹא מְסִיִּים בַּה אֲבָל אִין הַסִּפְיָה גּוֹשְׁתָּא פְּטוּרָה כְּדַמְסִיִּים הִכָּה וְנִיָּה דְּמִתְנִי: חֲלָה בֹא לְפִרְשֵׁי בְּכִרְיָיָתָא בֹא לְחֻלּוֹק אֲבָל קָסָה דְּפִי חֲלוֹן וּבְפִרְקָה זֶה בּוֹרֵךְ פְּרִיךְ מִכֵּחַ בְּכִרְיָיָתָא דְּקִמָּי וְחֲכִיָּא וְמוֹכֵחַ מְכִרְיָיָתָא דְּמִתְנִי: נְמִי אֲחָא לְחֻלּוֹק ו"ל דְּהוּא מִיָּל לְשׁוֹנוֹ הוּא תֵּנָא אֲחִרְיָא הוּא דְּמִתְנִי: לְעוֹלָם בֹּא לְפִרְשֵׁי אֲלֵא מְשׁוֹם דְּמַשְׁכָּח תֵּנָא כְּסִדִּיא קָא מְשִׁי הִיא ר' יְהוֹדָה מְשׁוֹם ר' טַרְפוֹן הִיא דְּתַנִּי כו' וְכֵן ל"ל דְּדוּקָא בְּשִׁמְעִינֵן אִימְתִּי לְפִרְשֵׁי דְּפִי כְּסִי הֵם (וְיִפְרֹחֵן דף פז:): תֵּנָא וְכִיבֵיב מוֹלֵד שְׁכַל דְּמִי חֵיבֵיב לְכִסּוֹת מִכָּאן אֲחִמֵּר דֵם הַנִּיחוֹת כו' אֲמֵר ר' יְהוֹדָה אִימְתִּי בְּזִמָּן שְׂאִין שֶׁם דֵם אֲלֵא הוּא וְעַמְמָא ד' יְהוֹדָה מַפְשֵׁר הֵם דְּקִסְבֵּר דְּמִי מִקָּמָת דְּמִי וְע"פ דְּפִלְגִי אֲח"ק דְּבִהִלִּיא קִמָּי תֵּנָא קָמָא כֹל דְּמִי וּפּוֹסֵק הֵם ר"ת כו' יְהוֹדָה דְּמִתְנִינֵן דֵּהֵם בֹּא לְפִרְשֵׁי וְיִמִּינוֹ שְׂמֹא רַבִּין בְּכִרְיָיָתָא עִיךְ וְהוּא ר' יְהוֹדָה דְּמִתְנִינֵן יוֹחֵד בְּמָקוֹם כְּרִים בְּכִרְיָיָתָא וְכִהָּא גּוֹזָא אִיכָּא בְּפִרְקָה קָמָא דְּסוֹכָה (דף פז:): עִיץ נִקּוּב. פִּירָשֵׁי בְּקוֹטְרִים דְּסִפְיָה דְּעִיץ שֶׁל חֶרֶס וְאִינָה לִרְכִּיב לִינְקָב אִם הִיָּתָה מוֹנַחֵת בְּקִרְקַע כְּדִלְחִיתָא בְּמִנְחֹת אֲבָל עִיץ שֶׁל עַץ בְּעִי נִקְיָה וְנִגְרָא לְדִלְחִיָּה וּמִסּוּף פִּרְקָה כֵּן הַקְּרִינֹת (מִנְחֹת דף פז:): לְדִלְחִיָּה תֵּנָא חֲדָא שְׂבַגַּב וּבְשִׁמְעִינֵן אֲבָל בְּסִפְיָה וּבְשִׁבְעִיעִית מִבִּיא וְקוֹרֵא וְתַנִּי אֲחִיד מִבִּיא וְאִינוֹ קוֹרֵא וּמְשִׁי עִיץ אֲשִׁנִּי לֹא

קָשִׁי כָּאן בְּנִקּוּב כָּאן בְּשִׁלּוֹן נִקּוּב סִפְיָה אֲסִפְיָה נְמִי לֹא קָשִׁי כָּאן בְּשֶׁל עַץ וְכָאן בְּשֶׁל חֶרֶס וּמִלְלָא מְשִׁי בְּסִפְיָה כָּאן בְּנִקּוּבָה כו' מְכַלל דְּשֶׁל חֶרֶס אֲפִי אִינָה נִקּוּבָה הוּא כְּנִקּוּבָה וְאַחַר לֹאֲמַעֲשִׂינֵן חוּדוֹ אַחַר בְּסִפְיָה שְׂאִינוֹ בְּעִיץ וְקָסָה לְפִירוּשׁוֹ דְּלֹאמֵר לְקִמָּן פִּי"ב (דף פז:): כְּתוּב עַל חֶרֶס שֶׁל עֵץ נִקּוּב כְּשֶׁר מְשַׁמֵּעַ דְּחָרֵס בְּעִי נִקְיָה לֹאֵל חֶרֶס הִכִּי מֵאִיר כְּבוֹתָהּ הוּא בְּנִקּוּב טַיִף מְשִׁאֲנוֹ נִקּוּב וּמְשַׁמֵּעַ מִי דְּעִיץ שֶׁל חֶרֶס הוּא וְכִיבֵיב שְׂמֻחַלָּא ב"מ כִּיבֵיב מֵתוֹסַפְתָּא דְּשִׁבְעִיעִית דְּתַנִּיא הַעֲמֹמֵן אֵת הַלּוֹף בְּשִׁבְעִיעִית ר"מ אֲמִיר דְּרַךְ אֶרֶץ טוֹמֹנוֹ בְּעִיץ שֶׁלָּא יִלְמָח וְאֲע"פ שְׂאִין רָחִיב לְדַבֵּר זָכַר לְדַבֵּר וְנִתְחַסַּב כְּבִלִי חֶרֶס וְגו' אֲלַמָּה סָתֵם עִיץ שֶׁל חֶרֶס שְׂמֹלָה בְּעִי נִקְיָה וְשֶׁל עַץ לֹא בְּעִי נִקְיָה הוּא מִתְלַחֵל וְיוֹתֵר מִן הַחֶרֶס וְאֲחֵי שְׂעִיר דְּסָתֵם סִפְיָה הִיא שֶׁל עַץ וּבְמִנְחֹת (דף פז:): נְמִי מוֹכֵחַ דְּקָאמֵר כָּאן בְּשֶׁל עַץ כָּאן בְּשֶׁל חֶרֶס מְשַׁמֵּעַ חֲתִילָה אוֹתוֹ מְשַׁמֵּעַ וְקוֹרֵא כְּמוֹ שְׂמֻכִּיב כו' מְשִׁי הֵם אֲגוֹ וְחֻרְבָּה וְעִיץ וְהֵבֵל לֹא מִי לְשׁוֹנוֹ כָּאן בְּשֶׁל חֶרֶס כָּאן בְּשֶׁל עַץ ח"ו כָּאן בְּנִקּוּבָה כָּאן בְּשִׁלּוֹן נִקְיָה דְּמַעֲשֵׂי הֵם נִדְּבִי לְהִיכָל לְדִלְהֵי גּוֹשְׁתָּא ל"י יְהוֹדָה מְדֻלְּהִי חו"ל לְעִיץ מַעֲשֵׂר חֲשִׁיבָה נְמִי חו"ל לְעִיץ גִּט הֵיטֵב מְשׁוֹם כִּיּוֹן דֶּשֶׁם חו"ל עַל הַמָּקוֹם ל"ל בְּפִינִי נִכְתָּב וְאֲע"פ דְּשִׁכְחִי וְגַמְיָרִי כְּדִי שֶׁלָּא תַּחֲלוּק בְּמִדְּקֵינָה הִיס אֲבָל בְּגוֹשְׁתָּא ל"י יְהוֹדָה וְלִרְבִּין אֲפִי בְּשִׁלּוֹן גּוֹשְׁתָּא כִּיּוֹן דֶּשֶׁם ח"ו עַל הַמָּקוֹם אֲע"פ שְׂמַחְמַת הַכְּלִי אִינוֹ חֵיבֵיב בְּמַעֲשֵׂר בְּשִׁבְלִי כִּי לֹא יִתְשַׁב כְּחוֹלָה לֹאֲרֹךְ לְעִיץ גִּט: דִּילִמָּא לֹא הִיא עַד כָּאן לֹא קָאמֵר רַבִּי יְהוֹדָה. כֵּן הוּא הִתְחַסַּב דְּעִיץ מִחוּבֵר דְּפִי הַכּוֹלֵל (לְקִמָּן דף פז:): אֲמִיר אִין כּוֹתִיבִין פְּרוּחוֹל אֲלֵא עַל עִיץ נִקּוּב וְעוֹשִׂי לֵה דְּמִנְחָא אֲסִיבִי וְהִיא דְּקָאמֵר הִכָּה עַד כָּאן לֹא קָאמֵרִי רַבִּין אֲלֵא בְּסִפְיָה מְשַׁמֵּעַ דְּעִיץ ל"כ עַל הוּא כְּמִחוּבֵר דְּחִיּוּתָא בְּעִלְמָא הוּא וְהִיא דְּלֹאמֵר בְּשֶׁבֶת בְּפִרְקָה הַמְּנִיחָא יין (דף פז:): הִיא פְּרִפְסָא דְּמִנְחָא אֲרִאֲרַעָא וְאִנְחָה אֲסִיבִי חֵיבֵיב מְשׁוֹם תּוֹלָם הֵיטֵב מְדַרְבֵּן דְּפִי: הֵם בְּקוֹטְרִים:

הָבָא – שהובא **בְּסָפִינָה** העשויה חרס **לְאֶרֶץ**, והספינה נמצאת באחד מנהרות ארץ ישראל, ונטעו בעפר הזה וצמחו פירות, **חַיִּיב בְּמַעֲשֵׂר וּבְשִׁבְעִיעִית**, מפני שהנהרות שבארץ ישראל דינם כארץ ישראל, והספינה השטה על פני הנהר נחשבת כמחוברת לקרקע. **אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה**, **אִימָתִי** הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, **בְּזֶמַן שֶׁהַסָּפִינָה גֹשְׁשֶׁת**, כלומר המים אינם עמוקים דיים כדי לשאת את הספינה, והיא נעה על קרקעית הנהר ומתחככת בה, ואז היא נחשבת כמחוברת לקרקע. **אָבָל אֵין הַסָּפִינָה גֹשְׁשֶׁת**, והיא שטה על פני המים, **פְּטוּר מִמַּעֲשֵׂר וּמִשְׁבִּיעִית**, כיון שהמים מפסיקים בין הספינה לבין הקרקע אינה נחשבת כמחוברת לקרקע, ודין הגידולים שבספינה כגידולי חוץ לארץ. לפי זה מיושבת הסתירה בין הברייתות. הברייתא שפוסקת שהמביא בספינה דינו כמביא בארץ סוברת כחכמים, ואילו הברייתא שפוסקת שדינו כמביא בחוץ לארץ, סוברת כרבי יהודה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את סתירת הברייתות:

אָבִי אָמַר, אין סתירה בין הברייתות, **הָא וְהָא רַבִּי יְהוֹדָה הִיא** – שתי הברייתות סוברות כרבי יהודה, **וְלֹא קִשְׁיָא, בְּאֵן** – הברייתא שאמרה שהמביא בספינה כמביא בחוץ לארץ, מדברת **בְּזֶמַן שֶׁאֵין הַסָּפִינָה גֹשְׁשֶׁת**, אלא שטה על פני המים, **בְּאֵן** – הברייתא שאמרה שדין הספינה כארץ ישראל, מדברת **בְּזֶמַן שֶׁהַסָּפִינָה גֹשְׁשֶׁת** ונעה על קרקעית הנהר.

הגמרא מדמה את דין האויר של ארץ ישראל לדין המים שבנהרות ארץ ישראל:

אָמַר רַבִּי יוֹזֵא, עֲצִיזִין העשוי מעץ והוא נְקֻבַּת הַמִּוֶּנֶה **עַל גְּבִי יְתִידוֹת** בארץ ישראל, ונטעו בו וצמחו פירות, **בְּאֵנוּ לְמַחְלֻקַּת רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבְּנָן**, אם הפירות חייבים בתרומות ומעשרות. שלפי רבי יהודה סספינה ששטה על המים בנהרות אינה נחשבת כמחוברת לקרקע, הוא הדין שגם עציץ שתלוי באויר על גבי יתידות, אינו נחשב כמחובר לארץ, ומן התורה פטור ממעשרות. ולפי חכמים סספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, גם העציץ נחשב כמחובר לקרקע והפירות שצמחו בו חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה. הגמרא דחה, **אָמַר רַבָּא, דִּילְמָא לֹא הִיא** – אולי אין הדבר דומה, **עַד בְּאֵן לֹא קָאמַר רַבִּי יְהוֹדָה הָתָם** – כל מה שרבי יהודה אמר אינו **אֶלָּא בְּסָפִינָה**,

לעולם עבו שוכנת בצפונה של ארץ ישראל על הגבול הצפוני ולכן אמרו במשנה שמעכו ולצפון היא חוץ לארץ, אלא שמעכו צפונה נמשכת רצועת ארץ שבסופה שוכנת העיר כזיב. הדרך המוליכה מעכו לכזיב נמצאת בצידה המזרחי של הרצועה, ועליה אמרו בתוספתא, שהארץ שמימין הדרך ממזרח, היא חוץ לארץ, ומשמאלה דהיינו הרצועה עצמה היא ארץ ישראל.

שואלת הגמרא, **וְיִהְיֶה תֵּנָא סִימָנָא הָכִי** – וכי רצועת ארץ אחת, היא כל כך חשובה שהתנא טורח לתת סימן להולך בה, היכן דינו כארץ ישראל והיכן דינו כחוץ לארץ. עונה הגמרא, **אֵין** – כן, ואל תתמה שהתנא טורח לתת סימן על רצועה, שהרי **קָרָא נָמִי יְהִיב סִימָנָא** – גם הפסוק טורח לתת סימן למקום, על ידי מסילה שגם היא לא חשובה. **דְּכַתִּיב (שופטים כ"ט), וַיֹּאמְרוּ הַנָּה חָג ה' בְּשָׁלוֹ מִמֵּימִי יְמִימָה, אֲשֶׁר שׁוֹכֵנֵת מִצְפֹּנָה לְבֵית אֵל, מִזְרְחָהּ הַשָּׁמֶשׁ לְמִסְלָהּ הָעֵלָה מִבֵּית אֵל שְׂכֶמָה, וּמִנֶּנֶב לְלִבְנוֹהָ, וְאָמַר רַב פֶּסָא לְמִזְרְחָהּ שָׁל מִסְלָה, ש'מזרחה שמש', הכוונה ששילה נמצאת ממזרח למסילה. נמצא שהעיר בית אל נמצאת בדרומה והעיר לבונה בצפונה, ושילה שוכנת בין שתי ערים אלה. והפסוק נותן עוד סימן למקומה המדויק של שילה, שקיימת מסילת דרך שמוליכה מבית אל צפונה לשכם, ושילה נמצאת במזרחה של דרך זו. ומאחר שרואים שגם הפסוק משתמש במסילה לשם סימן, אל תתמה שהתנא מדבר על רצועה ונותן בה סימנים היכן ארץ ישראל והיכן חוץ לארץ.**

הגמרא דנה בענין הנהרות שבארץ ישראל לענין מצוות התלויות בארץ ובדין גט שנכתב בספינה הנמצאת בנהר:

תֵּנָא תָּרָא – בברייתא אחת שנינו, **הַמְּבִיא גִט שֶׁנֶּכְתַּב בְּסָפִינָה שֶׁשָּׁטָה בִּאֶחָת הַנְּהָרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, דינו **כְּמְבִיא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** ביבשה, ואינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. **וְתֵנָא אֵינְךָ** – ואילו בברייתא אחרת שנינו, שדינו **כְּמְבִיא בְּחוּץ לְאֶרֶץ**, והטעם מפני שנהרות ארץ ישראל דינם כחוץ לארץ לענין דינים הנוהגים בארץ, וקשה שהברייתות סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, לֹא קִשְׁיָא, הָא רַבִּי יְהוֹדָה הָא רַבְּנָן** – בדבר זה נחלקו רבי יהודה וחכמים, וברייתא אחת סוברת כרבי יהודה והשניה כחכמים.

דָּתֵנָּה במשנה (חלה פ"ב מ"ב). **עַפְרָה חוּץ לְאֶרֶץ**

מאחר שתחילת הפסוק עוסק במעלת צדקה, הגמרא דורשת גם את סוף הפסוק, **יְעֲנִיתְךָ לֹא אֶעֱנֶךָ עוֹד** לענין צדקה: **יְעֲנִיתְךָ, אָמַר מֶר זִמְרָא, אִפִּילוּ עֲנִי הַמִּתְפַּלְּנִים מִן הַצִּדְקָה שֶׁכֵּבֵר הַתִּקְוִים בּו יְעֲנִיתְךָ**, בכל זאת **יַעֲשֶׂה צִדְקָה** – חייב לתת צדקה כפי שנדרש לעיל (ע"א) מתחילת הפסוק **יֵכֶן נְגוּזָה וְעָבֵר**.

הגמרא דורשת את סוף הפסוק, **לֹא אֶעֱנֶךָ עוֹד, תִּנִּי רַב יוֹסֵף**, שאם יתן צדקה כפי שנדרש מתחילת הפסוק **יֵכֶן נְגוּזָה וְעָבֵר**, מובטח לו שלא אֶעֱנֶךָ עוֹד דהיינו ששוב **אֵין מְרָאִין לוֹ סִימָנִי עֲנִיּוֹת** ויזכה לעשירות:

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר מְרָקָם לְמִזְרַח כּו' מעכו לצפון ועכו כצפון:**

מקשה הגמרא, **לְמִימָרָא** – האם נאמר שמדברי המשנה אפשר ללמוד, **דְּעָבֹד לְצִפּוֹנָה דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קִיָּימָא** – שעכו נמצאת בגבולה הצפוני של ארץ ישראל, שאם לא כן לא היתה המשנה אומרת שמעכו ולצפון נחשב לחוץ לארץ.

וְרִמְיָנָהוּ – והרי בתוספתא (אהלות פ"ח ה"ח) מובאר שעכו אינה הגבול הצפוני של ארץ ישראל, שכן שנינו שם, **מִי שֶׁהָיָה מְחַלֵּף מִעָבֹד צִפּוֹנָה לְכָזִיב**, עליו לדעת שהארץ מימינו שהיא לצד מִזְרָחָהּ של הַדֶּרֶךְ, מְמַאָה מְשׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים – יש עליה טומאת ארץ העמים ופְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר וּמִן הַשִּׁבְעִיעִית כדון חוץ לארץ. וכך לאורך כל הדרך **עַד שֶׁיָּוֶדַע לָךְ שֶׁהִיא תִּיבָת**, כלומר עד שיבוא למקום אדם שבקי בדבר ויאמר לו, שבמקום זה הדרך מתעקמת לכיוון מערב לתוך ארץ ישראל, וימין הדרך היא ארץ ישראל, וטהורה וחייבת במעשרות ובשביעית. הארץ מְשֻׁמָּאלָה שהיא לצד מְעָרֵב של הַדֶּרֶךְ, היא ארץ ישראל, וטהורה מְשׁוּם טומאת אֶרֶץ הָעַמִּים וְחֵיבָתָהּ בְּמַעֲשֵׂר וּבְשִׁבְעִיעִית, **עַד שֶׁיָּוֶדַע לָךְ שֶׁהִיא פְּטוּרָה**, כלומר עד שיבוא למקום אדם בקי בדבר ויאמר לו שהדרך מתעקמת מזרחה לכיוון חוץ לארץ ושמאל הדרך היא חוץ לארץ. **עַד הֵיכָן חֲלִים כִּלְלִים אֵלוֹ עַל הַדֶּרֶךְ**, עד העיר כְּזִיב. **רַבִּי יִשְׁמְעֵאל בְּרִי יוֹסִי אָמַר מְשׁוּם אָבִיו, עַד מְקוֹם שֶׁשָּׁמוּ לְכָלָו**. לפי המובן מהתוספתא, עבו אינה שוכנת על הגבול הצפוני אלא על הגבול המזרחי ושטחה של ארץ ישראל ממשיך גם אחרי עכו עוד לכיוון צפון, וזה נסתר ממשנתנו שנאמר בה שעכו היא הגבול הצפוני. מתרצת הגמרא, **אָמַר אָבִי רְצוּעָה נִפְקָא** –

המשך מסכת גיטין דף ז עמ' א

אִי – אם היה מביאו מסוּרָא לְהַתְּרָא **אִי מְהֻרָּקָא לְסוּרָא, אֵתָא** רב כהנא לְקַמִּיָּה דְּרַב, **אָמַר לִיה רַב כְּהֵנָא לִרְב צְרִיבְנָא** – האם צריך אני לְמִימַר פֶּסְנִי נִכְתָּב וּפְסָנִי נִחְתָּם או לֹא צְרִיבְנָא, **אָמַר לִיה לֹא צְרִיבְתָּ** – אינך צריך לומר, לפי שבבבלי דינה כארץ ישראל לענין גיטין,

מִצְוִיָּן לְקַיֵּמוֹ, ובאותה שכונה בודאי אפשר למצוא אנשים שיקיימו את החתימות. מתרצת הגמרא, **שֶׁאֵין בְּנֵי מַחְזָא** – שונה הדבר באנשי מחזא, דְּיִינִידִי – שהם אינם מצויים בדרך כלל בבתיהם, לפי שהם טרודים בסחרה מחוץ לשכונה, ואינם מכירים את חתימות שכניהם.

רַב הֲנִין מִישְׁתַּעִי – היה מספר, שרַב בְּהֵנָא אֵייתִי גִיטָא – הביא גט ולא ידענו – ואינו יודע

נחתם מְעָרְפָא לְעָרְפָא – גם כשמביאים גט משורת בתים שבצד רשות הרבים לשורת הבתים שבעבר השני. **רַב שִׁשֶׁת** מחמיר יותר וּמַצְרִיךְ לומר בפני נכתב ובפני נחתם גם כשמביאים גט מְשֻׁכְּוֹנָה לְשֻׁכְּוֹנָה – מקבוצת בתים לקבוצת בתים אחרת. וְרַבָּא מחמיר יותר וּמַצְרִיךְ לומר אפילו בְּאוֹתָהּ שְׁכֻנָּה. שואלת הגמרא, **וְהָא רַבָּא הוּא דְאָמַר לְפִי שֶׁאֵין עֲדִים**

הַעֲשִׂיָה לְבָרוּת – שהיא נעה כל הזמן, ולכן אם אינה גוששת, היא לא יונקת ואינה נחשבת כמחוברת לקרקע. **אָבֵל עֲצִין שְׂאִינו עָשׂוּ לְבָרוּת** – שהוא עומד כל הזמן במקום אחד, הרי הוא יונק מהקרקע, ולגביו לא אמר רבי יהודה שאינו כמחובר, אלא דינו כמחובר אף אם אינו מונח על הארץ. **אִי נָפִי** – או גם בשיטת רבנן תוכל לחלק כך, שעד כֵּן לא קָאמְרִי רַבֵּנָן הֵתָם אֵלָא בְּסַפִּינָה, דְּלֹא מַפְסִיק אֲוִירָא – שאין הפסק אויר בין הספינה לקרקע, דְּמֵיָא בִּי אֲדִיעָא סְמִיכָתָא דְּמֵיָא – לפי שהמים הם כחלק מעובי הקרקע ולכן הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, **אָבֵל עֲצִין דְּמַפְסִיק אֲוִירָא** – שאויר מפסיק בינו לבין הקרקע אין הוא נחשב כמחובר לקרקע.

הגמרא חוזרת לדון בסתירת הברייתות (לעיל ז): לגבי המביא גט בספינה, ומביאה תירוץ נוסף:

רַב נִהְנֵן בְּרִי יִצְחָק אָמַר, לגבי גט שנכתב בספינה שנמצאת בְּנִהְרֹת דְּאֶרְץ יִשְׂרָאֵל, דְּכֻלֵּי עֲלִמָא לֹא פְלִיגִי – כולם מודים שכיון שהנהרות הם בתחום ארץ ישראל דין גט שנכתב בהם כגט שנכתב בארץ ישראל, ואין ללמוד ממה שנחלקו בדיני תרומות ומעשרות ושביעית, שדינם נקבע על פי מידת היניקה של הגידולים מהקרקע, לדיני גט שנקבעים על פי תחומי ארץ ישראל. **אֵלָא בִּי פְלִיגִי** – אלא מחלוקת הברייתות היא בספינה הנמצאת בִּים הַיָּם, דְּכֻפִּי שְׁנַחֲלֵק תַּנָּאִים בְּבִרְיָתָא לַהֲלֵךְ, לגבי מקומות בים הגדול, אם נחשבים כארץ ישראל או כחוצה לארץ, ומחלוקתם היא, כיצד נקבע הגבול המערבי של ארץ ישראל.

הגמרא מביאה את הברייתא בה נחלקו התנאים לענין הגבול המערבי של ארץ ישראל:

דִּתְנִינָא בתוספתא (תרומות פ"ב ה"א), **אִיְהוּ אֶרֶץ וְאִיְהוּ חוּצָה לְאֶרֶץ** – היכן הוא הגבול שמצדו האחד ארץ ישראל ומצדו השני חוץ לארץ, והברייתא פותחת בגבול הצפוני. נאמר בפסוק (במדבר לד ו) **מִן הַיָּם הַגָּדֹל תָּתָאן לָכֶם הַר הַקָּדֵר**, דהיינו שהים שהוא הגבול המערבי נמשך עד הפינה המערבית צפונית, ששם הר ההר, הנקרא בלשון התנאים טורי אמנון. להר יש שיפוע ממערבו לכיוון הים וכן לדרומו וכן לצפונה, ועליו לדעת, האם הגבול הצפוני עובר על ראש ההר או שהיגלוותיו בסוף השיפוע הדרומי. ומשמיענו התנא שהגבול הצפוני עובר על ראש ההר ממערב למזרח, הלכך **כָּל שְׂשׂוּפֵעַ וְיִוָּרֵד מִטּוֹרֵי אֲמֻנָן וְלִפְנֵימִים** – כל השיפוע של טורי אמנון לכיוון דרום ואילך, הוא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִטּוֹרֵי אֲמֻנָן וְלַחוּץ – וכל השיפוע של טורי אמנון לכיוון צפון ואילך, הוא חוּצָה לְאֶרֶץ, הברייתא מבארת את הגבול המערבי:

לפי המבואר בפסוק הגבול המערבי הוא הים, ולפיכך הפינה המערבית צפונית היא על שפת הים, למרגלות טורי אמנון בסוף השיפוע לכיוון מערב, ומבארת הברייתא שאין הגבול המערבי נמשך לאורך שפת הים דרומה, באופן שכל האיים שבים הם חוץ לארץ, אלא הַנֶּסֶפִּין – האיים שִׁבְיָם, רֹאשֵׁן אֲוִתָן כְּאִילוֹ חוּט מִתַּחַת עֲלֵיהֶם מִטּוֹרֵי אֲמֻנָן עַד נֶחֱל מִצְרַיִם, כלומר, רואים כאילו נמתח חוט מהפינה המערבית

צפונית עד נחל מצרים שהוא הגבול המערבי דרומי, וכל האיים שנמצאים מִן הַחוּט וְלִפְנֵימִים – מעברו הפנימי של החוט לכיוון ארץ ישראל, הם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וכל האיים שנמצאים מִן הַחוּט וְלַחוּץ, הם חוץ לְאֶרֶץ.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כָּל שֶׁחַט הֵימָּה הַגָּדֹל שֶׁבְּנִיגְדָא – שמול אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מערבה, הַרִי הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר בענין גבולות הארץ (במדבר לד ו) **וְנָבֹל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדֹל וְנָבֹל יָהּ יְהִי לָכֶם גְּבֹול יָם**, בפסוק זה כתוב **יָהּ הַגָּדֹל וְנָבֹל** והמילה 'וגבול' מיותרת, שהרי נאמר בתחילת הפסוק **וְגֹבֹל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדֹל וגו'**, ומה לדנו שהגבול המערבי הוא הים, ומהייתור לומר רבי יהודה שאמנם הים הגדול מצוין את הגבול, אבל הוא נמצא מעברו הפנימי של הגבול, כלומר שהים שמול ארץ ישראל הוא בכלל תחום ארץ ישראל ונמשך עד האוקיינוס, ולפי זה כל האיים שמול ארץ ישראל דינם כארץ ישראל. **וְהַנֶּסֶפִּין שֶׁבְּצִדֵּינָן** – והאיים שאינם מול ארץ ישראל אלא צפונית או דרומית לשטח הים שמול ארץ ישראל, **רֹאשֵׁן אֲוִתָן** – קובעים את דינם כְּאִילוֹ חוּט מִתַּחַת עֲלֵיהֶם מִטּוֹרֵי אֲוִירָא – עיר שנמצאת על ראש טורי אמנון, וְהַחוּט נמתח לכיוון מערב עַד יָם אֲוִקִינֹס, וזה יהיה הגבול הצפוני של הים, וְנִמְנָחַל מִצְרַיִם מותחים חוט מערבה וְעַד יָם אֲוִקִינֹס, וזה הגבול הדרומי של הים. מִן הַחוּט וְלִפְנֵימִים, כלומר בין שני הקוים, נחשבים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, והים עצמו כולל אותם האיים שֶׁמִן הַחוּט וְלַחוּץ – מחוץ לשני הקוים הללו, בצפון או בדרום, דינם כחוץ לְאֶרֶץ, ובה מתיישבות שתי הברייתות, ושתיהן עוסקות בגט שנכתב בספינה הנמצאת בים הגדול מול ארץ ישראל אך מערבה לחוט המתוח בין טורי אמנון לנחל מצרים. הברייתא שאמרה שהמביא בספינה כמביא בחוץ לארץ, סוברת כחכמים שכל הנמצא מעבר לחוט הזה, דינו כחוץ לארץ, והברייתא שאמרה שדינו כמביא בארץ ישראל, סוברת כרבי יהודה שכל הנמצא בים מול ארץ ישראל, דינו כארץ ישראל.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה הֵא וְנָבֹל מֵאִי עֲבָדִי לִיה** – מה לומדים רבנן מהייתור של המילה 'וגבול'. עונה הגמרא מִיֵּבֶעַ לִיה לִנְסִין – חכמים למדו מהייתור, שכל האיים הנמצאים בצד הפנימי של החוט שמתוח בין טורי אמנון לנחל מצרים, נחשבים לארץ ישראל, ולא אומרים ששפת הים היא הגבול.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה מַהִיכֵן הוּא לֹמֵד שֶׁהָאִיִּים שִׁבְיָן שְׁנֵי הַחוּטִים דִּינָם כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. עֹנָה הַגְּמָרָא**, לפי רבי יהודה נֶסֶפִּין לֹא צְרִיכִי קָרָא – אין צורך בפסוק ללמד על דין האיים, שהרי הם בתוך תחום ארץ ישראל, שנמשך מערבה עד ים אוקיינוס:

הגמרא ממשיכה לעסוק בענין קדושת ארץ ישראל ודנה בענינה של סוריא:

סוריא היא ארם צובה, שדוד כבש אותה לצורך עצמו כמבואר בבבאיים (שמואל ב' ח ג, תהילים ס ב). כיבוש סוריא נקרא 'כיבוש יחיד'. בענין כיבוש זה נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי במסכת

עבודה זרה (כא.). לדעת רבי יוסי לא חל על המקום קדושת ארץ ישראל, ולדעת רבי מאיר, חל על המקום קדושת ארץ ישראל.

שנינו במשנה **רַבִּי מֵאִיר אָמַר עֶבֶד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכִי לִגְטִין**:

כְּעִי מִיָּדָה מִרְבִּי תֵּיָא בְּרֵא אָמַר, מה דינו של המוכר עֶבֶדוֹ הכנעני לְסוּרְיָא – לאדם שגר בסוריא, כְּמוֹכֵר עֶבְדוֹ בְּחוּץ לְאֶרֶץ דְּמֵי – האם דינו כדין מוכר עבדו לאדם שגר בחוץ לארץ שהעבד יוצא לחירות, לפי שחכמים קנסו את הלוקח שלא יוציא עבד כנעני לחוץ לארץ.

והטעם מפני שהעבד חייב במצות כאשה ואסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ. **אִי לֹא** – או שמכירה לסוריא אינה כמכירה לחוץ לארץ.

אָמַר לְהוֹ רַבִּי חִיָּא בְּרֵא אָבָא, תְּנִיתוּהָ – אפשר ללמוד דין זה מהמשנה. **רַבִּי מֵאִיר אָמַר עֶבֶד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִגְטִין**, ונדייק מלשון המשנה

שֶׁלִּינְטִין אִין – כן הדבר שדין עבד כדין ארץ ישראל, אבל לְעֶבְרִים לֹא – אבל לענין מכירת עבדים עבד לא נחשב לארץ ישראל, והמוכר עבדו מארץ ישראל לעבד העבד יוצא לחירות,

וְכָל שֶׁכֵּן סוּרְיָא דְּמִרְחָקָא טוֹבָא – וקל וחומר סוריא שרחוקה הרבה יותר מנכב לכיוון צפון, שהמוכר עבדו לשם, יוצא לחירות:

הקדמה לסוגיית טומאת ארץ העמים:

מאחר שחכמים ראו שהנכרים בחוץ לארץ מזלזלים במיתותם וקוברים נפלים ומתים בכל מקום שמוזמן להם, גזרו שעפר חוץ לארץ יהא טמא, מחשש לעצם כשעורה שנמצא שם.

טומאה זו נקראת טומאת ארץ העמים.

בגזירה זו היו שלוש תקנות. בתחילת שנות בית השני, גזרו יוסי בן יעזר איש צידה ויוסי בן

יוחנן איש ירושלים, טומאה על עפר ארץ העמים, ותרומה שהיתה נוגעת בעפר ארץ העמים היתה טמאה מספק, ולא היתה נשרפת כתרומה טמאה ודאית.

כמאתים שנה לאחר מכן, שמונים שנה קודם החורבן, הוסיפו חכמי אותו הדור וגזרו טומאה גם על אויר ארץ העמים, וגם טומאה זו היתה טומאת ספק. טומאת העפר נקראת בגמרא גם

'טומאת גושה', כלומר טומאת גוש העפר, וטומאת האויר נקראת 'טומאת אוירה'.

שנים מעטות אחרי החורבן, הוסיפו וגזרו באושא שטומאת עפר ארץ העמים לא תהיה טומאת ספק אלא טומאה ודאית, ותרומה שנוגעת בעפר ארץ העמים נשרפת, אבל טומאת אויר ארץ

העמים נשארה טומאת ספק.

תַּנּוּ רַבֵּנָן, בְּשִׁלְשָׁה דְּרָבִיִּים – ענינים שְׁוֹתָה סוּרְיָא בְּדִינָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְשִׁלְשָׁה שְׁוֹתָה בְּדִינָה לַחוּץ לְאֶרֶץ:

כִּיֵּן לענינים שידונו להלן, ע"ב ועפר, עבדו, **כִּיֵּי** ומביא גט, מעשר, ר"ק וטהרה, קונה שדה; תחילה מונה הברייתא את הדברים שבהם דינה של סוריא כדין חוץ לארץ:

האחד, **עֲפָרָה טָמֵא בְּחוּץ לְאֶרֶץ** – סוריא יש בה טומאת ארץ העמים כמו בחוץ לארץ.

השני, **וְהַמוֹכֵר עֶבְדוֹ הכנעני לְסוּרְיָא**, דינו כְּמוֹכֵר את עבדו בְּחוּץ לְאֶרֶץ, והעבד יוצא לחירות.

בל ששופע ויורד מטורי אמנון. פי' בקונטרס מטורי אמנון ולפנים דהיינו ללד דרוס ארץ ישראל ולחזן ללד לפון חוה' לארץ וקסא לר"י דל"ח אחא נקט רבי יהודה קפלוניא כו' ליה למימר רוחא כאלו חוט מתוח מטורי אמנון עד אוקיינוס כיון דמחא קמא נמי לניין גבול לפוני של ארץ ישראל קאחי ונראה לר"י

דטורי אמנון משתפע ויורד ללד מזרח וללד מערב ויורד של הר הוא הגבול מערבי של ארץ ישראל והנסין שבים רוחאן כאלו חוט מתוח מטורי אמנון כלומר מחוור של הר עד נחל מנרים וקפלוניא לרבי יהודה אחי לניין נסין שזכרון א"י ונראה שהכתוב דוחקו לר"י לפדש כן דכתיב וזה יהיה לכם גבול לפון מן הים הגדול תחלו לכם הר ההר ומתרגמין הר ההר טורי אמנון אלמלא הכתוב בא לניין גבול לפוני ומיחו יכול להיות שההר תקוע בקרן לפונות מערבית אבל משפע ויורד ללד מזרח: **רבי** יהודה אומר כל שכנגד ארץ ישראל כו' שאל דביתו פטר לר"ס דבזמן הזה היה להתחייב לר' יהודה במשע שאלו במערכה של ארץ ישראל וישיב דלא קיימא לן כדבי יהודה אבל קשה ובי ר' יהודה היה מכיר בכל ארץ ישראל שעד אוקיינוס שטולס היו בקיאות לשמה או שעדים מלווין לקיימם שאין ליריד לומר בפני נכתב לכך י"ל דלא ככש הכל עולי בבד ארץ נמי כדפיכס בקונטרס דכל שכנגד ארץ ישראל היינו כל הים שכנגד ארץ ישראל דלא איירי ביבשה שעד אוקיינוס אלא בנסין שבים הגדול דווקא דכתיב (ויסע א) עד ים הגדול מזהו השם שיהיה גבולכם וכתבי (שמות טז) וסתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממזרח עד הנהר פירוש ים סוף ללד דרוס ים פלשתים עד מערב מזהו אמרנו נהר פרת ללד לפון ועד י"ל שהיה יודע שהיו סולס בקיאות לשמה לפי שהיה ידוע להם עד היכן ישראל עומדין ומשם ואילך לא היו ישראל עד סוף העולם כדאמרין בסוף מנחות (דף קי.) מלור כלפי מערב ומקרטיוגני כלפי מזרח און ממזרח כל כו' כדפיכס ויבשה ללד כולם אבל דוד שבשמים: **המובר** עבדו לסוריא מהו. און לומר דבגט פשיטא להו דהוי כחולא לארץ דתניא בסמוך ובעבד מיבעיא להו דלאס כן הוי סברתא איפכא ממה דפשיטא ליה לר' חייא בר אבה: **בשלישה** דרכים שוותה סוריא כו' נקט (שליש) לפון זכר אע"ג דסוריא לפון נקבה משום דעבד וגט הוי לפון זכר: **ביבויש** יחיד. פי' בקונ' שאל הוי לשם כל ישראל ביחד כמו בכיבויש יבועט ונכסוע לנורק כולם אבל דוד לא כבש אלא לנורכו אבל בספרי מפרש טעם אחר בסוף פרשת ויהי עקב דמשמע לפי שאל היתה עדיין כל א"י כבושה כדלמחר התם סמוך לפלגולא שך לא הורשת פירוש יבויש שהיה סמוך לירושלים וחתה הולך וכובש ארס נהרים וארס לובה אבל אחר שכל א"י כבשוהו דריש התם מדכתיב (דברים יא) כל מקום אשר חדרוך קו רגלכם וגו' שכל מה שהיו כובשים מחו"ל היה קדוש ואפילו יחיד: **בשורה**

העשויה לברות. כלומר מפני שהיא מהלכת כל שעה: **דלא מפסיק אוריא**. בין ספינה לארץ אין שום אור, ומאי בארעא סמיכתא דמה: **רב נחמן בר יצחק אמר**. הנה מתנייתא דהמביא גט אי בנהרות דא"י בלי עלמא לא פליגי. דכאן ישראל ניהו ואע"ג דאין ספינה גוששת, דטעמא דגט לא משום ניקיה מן הקרקע

הוא כמעשר ובשביעית, הלך לא שניא דהר ולא שניא נכש: **כי פליגי בים הגדול**. שהוא תחום מערבו של ארץ ישראל, ופליגי תנאי, איכא למאן דאמר שפת הים הוא גבול וים גופיה לאו א"י הוא, ואיכא למאן דאמר ים גופיה מארץ ישראל: **אזויה ארין**. מקצוע צפונות מערבית של ארץ ישראל הר ההר, ובתרגום ירושלמי מתרגם הר ההר טורי אמנון, וכתבי (פסוקי לה) זה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תחלו לכם הר ההר, ש"מ הר ההר תקוע בים ויהר גבול צפוני לארץ ישראל הוא, וסתם הרים משפעים הם, ויש ששפועו רחב כמחלף ים או יומים, וקאמר תנא מדיחן היא הארץ מרגל ההר או מראשו: **כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים**. לצד ארץ ישראל, דהיינו לצד דרום, הוי ארץ ישראל, דגבה ההר הוא הגבול: **מטורי אמנון ולחזן**. לצד צפון חוצה לארץ: **ותנשין שבים**. איי הים שבמערב רואין אותו כו' נחל מנרים. הוא תחום ארץ ישראל במקצוע מערבית דרומית ומחבר לים הגדול דכתיב בגבול נגב (ס) ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הקמה נמצאת ארץ ישראל בין הר ההר לנחל מצרים זה ממערבית צפונות זה מדרומית מערבית והים במערב, ויש מקום שהים נכנס לתוך ארץ ישראל מהלך ימים רבים בין הר ההר לנחל מצרים, ובאותה בניהם יש נסין וזה מתפשטין למערב לתוך הים חוץ מבין מקצועות תחומי ארץ ישראל שכן הר ההר נחל מצרים, הלך רואין כאלו חוט מתוח מסוף הר ההר במערב עד נחל מצרים, שהרי כל מה שבתוך מקצועות הללו ארץ ישראל היא, ומה חוץ ולפנים כו' ר' יהודה אומר. כל הים ששנגד ארץ של ארץ ישראל ואפי' עד אוקיינוס למערב שהוא בסוף העולם הרי הוא בא"י שגאמר

(ס) ים הגדול וגבול, האי וגבול קרא יתרא הוא. למימר דאף רחב הים בכלל התחום: **ותנשין שפצדדין כו'**. כלומר, ואם יש לנו לחלק בנסין, לא לצד מערב יש חילוק ולא לצד צפון ולצד דרום, שיש נסין בים מתפשטין לארץ הים לצפון ולדרום עד שמוגיעין ומושכין חוץ ממנגד א"י, ושם ראוי למתוח החוט ממזרח למערב ולהבדיל מה ששנגד ארץ א"י ומה ששנגד ארץ חוצה לארץ: **ורואין כאלו חוט מתוח מקפלוניא**. עיר היושבת בחודו של הר ההר בראש גבולו שהוא תחום צפוני: **ועד ים אוקיינוס**. שהוא בסוף העולם למערב וממזרח מצרים עד ים אוקיינוס: **מן החוט ולפנים**. לצד חדרו דהיינו לפנים, כלומר בין שני החוטין הוי הנסין ארץ ישראל, והוא הדין למים, ונסיך דנקט משום דחורשין ויורעין דתם

ותיבין במעשר ובשביעית, והנה תרתי מתנייתא דלעיל פליגי שכתבתי הטז בים הגדול להלן מחוט המתוח מטורי אמנון עד נחל מצרים, מאן דאמר במביא ארץ ישראל רבי יהודה היא דאמר כל ששנגד ארץ ישראל הרי הוא בארץ ישראל, ואיך ברבנן: **מיבעי לחו לגשין**. דמן החוט ולפנים לצד מזרח, דלא תימא שפת הים הוא הגבול ואפי' במקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני מקצועות התחומין: **לא צריכי קרא**. בין שבתוך התחומין הם: **סוריא**. היא ארם צובה, ובבשה דוד והוסיפה על ארץ ישראל: **כמוכר בחוצה לארין**. ותנן לקמן (דף מ) המוכר עבדו לחוצה לארץ יצא לחרות, דקנסינן ללוקח משום דעבד שיק במצות ואסור לצאת מארץ לחוצה לארץ: **סוריא לצפונה של ארץ ישראל לחן מעבד**: **לגשין** אין. משום דבקיאת לשמה או שכיחי לקימה: **לעבדים** לא. דלאו מארץ ישראל היא: **עפרה** תמא שגורו עליה, ואף על גב דסביקא ליה לתאי תנא כבוש יחיד שמה כבוש דקדקתי תוכת במעשר, אפלו הכי גזר עליה: **והמביא גט מפיוניא**. לארץ ישראל במביא בחוצה לארץ, דלא שכיחי שיתקא: **והרוצה לכנס לה בסתירה נכנס**. מה שאין כן בארץ העמים, ולקמיה מפרש מאי היא:

בְּקִנְיָה בְּפָרוּאֵי יְרוּשָׁלַיִם. לְקַמְיָה מִפְּרָשׁ לֹה: בְּפָרוּאֵי. בְּהַפְרָאֵי, רוּקְרִי"ש בְּלֻעִי: בְּבֹשׁ יָחִיד. דָּדוּד, שְׁלֵא הָיָה כָּל יִשְׂרָאֵל בְּיָחִיד בְּדִרְךָ שְׁהָיָה כְּבָבוּשׁ יְהוֹשֻׁעַ שְׁהָיָה בְּלֵם וּבְכַשְׁוֶה לְצַרְךָ כָּל יִשְׂרָאֵל קָדָם חִלּוּקָה, אָבָל דָּוִד לֹא כָּבַשׁ אֶלָּא לְצַרְכּוֹ: בְּשִׁדָּה תִּבְהָ וּמִגְדָּל. וְנוֹשָׂאִים אוֹתָהּ בְּאִוִיר וּמוֹשָׁאִ"כ בְּאַרְץ הָעַמִּים וְרַבִּי

הָיָא: רַבִּי מַטְמָא. קָסְבַר אֲהֵל זָרָק לֹא שְׂמִיָּה אֲהֵל, הָכִי מִפְּרָשׁ בְּעִרְבִין. אֲהֵל הַמְשַׁלֵּט אֵינוֹ אֲהֵל בְּשַׁעַת טַלְטוּלָה, הִלְכָּה חֲצִיצָה דְּקָא מִפְּסִיק הָאִי אֲהֵל בִּינוֹ לְאַוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים לֹא חֲצִיצָה הָיָא, וְאֲשַׁמְעִין הָאִי תַנָּא וְסוּרְיָא דְלַעֲלֵל דְּאָפִי רַבִּי לֹא קָא מַטְמָא אֶלָּא בְּאַרְץ הָעַמִּים: דְּהָרִי עַל גִּוּשָׁה. מִנָּה וּמוֹשָׁא וְלֹא אֲהֵל, כְּגוֹן אִם הִתְהַלֵּךְ עָלָיו בְּדָאמְרִי בְּפ"ב דְּאֶהֱלֹת (מ"ג) וְעַל אוֹרְהָ. שְׁהָיָה הַנֶּכְסִים לְאוֹרְהָ טָמֵא וְאָפִי לֹא נִגַע וְלֹא הִסִּית אֶת גִּוּשָׁה, אָבָל סוּרְיָא עַל גִּוּשָׁה גָּזְרוּ מִנָּה וְדָסֵס אָבָל עַל אוֹרְהָ לֹא גָזְרוּ וְהָאִי לֹא נִגַע וְלֹא הִסִּית: בְּפָרוּאֵי. בְּפִלְכִי. רוּקְרִי"ש בְּלֻעִי: אִזְנוֹ, שֶׁטֶר מְכִידָה, כְּמוֹ וְהָיָה אוֹנוֹת וְשִׁטְרוֹת יוֹצֵאִין עַל שְׂמֹו (פ"ב דף כ"ג). אָפִי בְּשִׁבְתָּ. אִם לְקַחָה מִן הַגִּיז וְרוֹצֶה לִּילֵךְ לְדַרְכּוֹ בְּשִׁבְתָּ: בְּדָאמְרִי רַבָּא. בְּמִשְׁכַּת שְׁבֹת (דף קנ"ט). מִשְׁכּוֹת יִשׁוּבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְגִישׁ גִּוִּים וְלִישֵׁב יִשְׂרָאֵל בָּהּ: עֶבֶד שְׁהִבְיָא גִּפּוֹ, מִמְדִּינַת הַיָּם וְצִדִּיק לֹמֵר בְּפִנִּי נִתְּבַח בְּאִשָּׁה הַמְבִינָא נָטָה דְּאִמְרִין בְּמִתְנִי' (לח"ט דף ט"ו). אֲחִיד גִּטִּים וְאֲחִיד שְׁחֹרֵרִי עֲבָדִים שׁוֹו לְמִלְחָה וּמוֹבִיא: עֲצָמוֹ קִנְיָה. דְּנִתְּבִין הוּא עַל שְׁחֹרְרוֹ לֹמֵר בְּפִנִּי נִתְּבַח וְאִין צִדִּיק עֲדִים לְקִנְיָה: נֶכְסִים לֹא קִנְיָה. דְּבָעִי עֲדִים בְּשִׁאֵר קִיּוֹם שְׁטָרוֹת: כָּל נֶכְסִי מִהוּ. מִי אִמְרִין עֲצָמָה וְנֶכְסִי תָּרִי דְּבוּרִי נִתְּבַח, אָבָל כָּל נֶכְסִי בִּין דְּבָחִיד דְּבוּרָא אֲהֵל לִיָּה שְׁחֹרֵר עֲצָמוֹ וּמִתְנַת נֶכְסִים, בְּדִקְיָא לֹא לְקַמְן הַבּוֹתָה כָּל נֶכְסִי לְעֶבְדוֹ יָצָא בֵּין חוּרִין שְׁהוּא בְּכָל נֶכְסִים, הִלְכָּה אִי מִהֵמָּה אֲהֵא מִהֵמָּה אֲהֵא יָלָא פְּלִגִּין דְּבוּרָא, אוֹ דְּלָמָּה פְּלִגִּין: מִיָּדִי דְּהוּה אֲנִי אֲשֵׁה. שְׁנִתְּבִין לְהִבְיָא אֶת גִּוּשָׁה וְלֹמֵר בְּפִנִּי נִתְּבַח: אֲחִיד זֶה וְאֲחִיד זֶה. בִּין עֲצָמָה וְנֶכְסִי בִּין כָּל נֶכְסִי: הַבּוֹתָה כָּל נֶכְסִי לְעֶבְדוֹ. כְּגוֹן כָּל נֶכְסִי תְּהִיב לָהּ: יָצָא בֵּין חוּרִין. שְׁאָף הוּא בְּכָל נֶכְסִים, וְכָל שְׁאָר נֶכְסִים נִתְּבִין: שִׁיר כְּרִקָּע כָּל שְׁהוּא לֹא יָצָא בֵּין חוּרִין. קְרַקָּע לֹא דוֹקָא בְּדָאמְרִי בְּכָבָא בְּתָרָא בְּפ"מ מִי שְׂמִית (דף ק"ג). לֹא יָצָא בֵּין חוּרִין. דְּבִשְׁלָמָה רִישָׁא דְּלֹא גִלִּי דַּעֲתִידָה דְּנִתְּבִית לְשִׁירָא לֹא אִמְרִין דְּשִׁיר, אָבָל הִבָּא דְּנִתְּבִית לְשִׁירָא אִמְרִין לְיָדִידָה נִתְּבִי שִׁיר, וְכִי אֲמֹר כָּל נֶכְסִי לָהּ אֲשִׁאֵר נֶכְסִים קָאמֵר וְלִחְנוּפִי לִיָּה קָאֲתִי וְלֹא שְׁחֹרְרִיהָ בִּין דְּלֹא אֲמֹר לִיָּה עֲצָמָה וְנֶכְסִי: לְעוֹלָם

הַמִּילָה הִיא דְּלִי לְאַחֵר הַמִּילָה מִסּוּבִין הוּא וּבִלָּא אִימִיָּה מִחֲלָלִין עָלָיו שְׁבֹת וְעִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִימִיָּה הֵסֵם כְּדִפִּי שֵׁם בְּקוֹנֵי וְכֵן פִּי ר"ח כְּדִלְמִרִין בְּפִרְקָא מִפְּנִין וְכֵן דָּף דְּחִיָּה מִשְׁבַּע עַד שְׁלִישִׁי אֶפְסוֹל אִמִּירָה לְרִיבָה אִין אִין מִחֲלָלִין עָלֶיהָ אֵת הַשְּׁבֹת וְהָא דְּלִמֵּר כְּסוּף מִפְּנִין עַד מִתִּי פְּתִיחָה הַקֶּבֶר אֲבִי (מִשְׁמִיָּה דְּרַב יְהוֹרֵה) אֲמַר שְׁלֵסָה וּרְבָּא מִשְׁמִיָּה דְּרַב יְהוֹרֵה אֲמַר ז' וְאִמִּירָה לֵה ז' לֹא חֲלָל עָלֶיהָ שְׁבֹת קִלְמִרִי וּפְלִיגִי אֲלֵהָ אִמֵּר חֲדָא וְאִמֵּר חֲדָא וְלֹא פְּלִיגִי וּבִלְוֵהוּ ס"ל כְּהַרְדְּעִי דְּלִמִּירָה חוּה ג' שְׁבַע שְׁלִישִׁים וְדוּחָה לֹמֵר דְּמַעַת לַעַת בְּעִינִין וְהָא עוֹבֵדֵל הוּא תוֹךְ ז' א' מַעַת לַעַת וְהָא דְּלִמֵּר הֵסֵם לַעֲלִיד בְּאִידִק יוֹטָק לְחִשְׁתַּפְּתִין תְּמִימִיָּה וְאֲמַר לֹו רַבִּי יִיטוּר לֹו תְּמִימִי מִגִּזְרֵי וּמוֹקִי לֵה עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָא אִיסוּרָא דְּרַבְּנִין שְׂרִי בְּחַד שְׁלֵא עִירְבוּ מִשּׁוּם מִלֵּה אֲבָל אִיסוּרָא לְאוֹרְיָתָא כְּגוֹן לִחְמוֹם לֹא חֲמוּן אִיסוּר לֹו לְלִמּוּד מִכָּאן הֵיחָר לֹמֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְהִבְיָא סַפֵּר בְּשַׁבַּת דְּרַב כְּרַמְלִית דְּלֹא דְּמִי דוּקָא מִשּׁוּם מִלֵּה דְּהִיא גּוֹפֵה דְּחִיָּה שְׁבֹת הַתִּירוֹ וּמִיָּה בְּהַלְבוֹת גְּדוּלוֹת מִשְׁמַע דְּלִפִּי אִיסוּרָא לְאוֹרְיָתָא שְׂרִי עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְאוֹרִיד מִלֵּה שְׁפִירָה לְלִיתוּ מִחוּךְ בִּיתָא דְּרַב ר' הִי לִפִּי זֶה הָא דְּקִלְמֵר נָחִים לִיָּה אֲנִי אִמִּירָה טוֹקְמָה תוֹךְ ז' וְאִמִּירָה לְרִיבָה אִין שְׁמִחֲלָלִין עָלֶיהָ שְׁבֹת וְנִרְאָה דְּלֹא יִתְכֵן לֹמֵר דְּנָחִים לִיָּה ע"י יִשְׂרָאֵל דְּע"י יִשְׂרָאֵל הִיא אִיסוּרָא לְהַרְבוֹת בְּשִׁבְלִי קִטְן כְּדִלְמֵר בְּפ"ק דְּחוּרִין (דף ט"ו) הַמְבַּשֵּׁל לְחוּלָה בְּשַׁבַּת אִיסוּר לְהִרְיָא גִזְרִיה שְׁמָא יִרְבֵּה בְּשִׁבְלִי אֲבָל ע"י עוֹבֵד כּוֹכָבִים יִנְחָא דְּשִׁירִי לְהַרְבוֹת וְשִׁמָּא דוּקָא לְאוֹרִיד הַמִּילָה הוּא דְּשִׁירִי אֲבָל לְאוֹרִיד דְּכֵר אֲחֵר אֶפְסוֹל ע"י עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִיסוּר לְהַרְבוֹת וְהָא דְּתַנּוּ בְּפ"ב דְּבִילָה (דף ק"ג) לֹא יִחַס אִדֵּם חֲמוּן לְרַגְלֵיו אֲלֵהָ א"כ רְחוּוִין לְשִׁתִּי וְאִמִּירָה נִתְּבִי בְּגִמְרָא דְּבִילָה (דף ט"ו) מִמְלָאָה אֲשֶׁה קְדִירָה בְּשִׁר אֲע"פ שְׁלִינָה לְרִיבָה אֲלֵה לְחִתְיָה אֲחֵר וְכֵן מִמְלָא נִחְמוֹס חֲבִית שֶׁל מִיִּם אֲע"פ שְׁלִינָה לְרִיבָה אֲלֵה לְקִיּוֹת אֲחֵר מִשּׁוּם שְׁמִית יוֹם טוֹב הַתִּירוֹ חֲכָמִים לְהַרְבוֹת: הַדָּר אֲמַר אֲבִי. פִּי לֹא מִשּׁוּם קוֹשֵׁא דְּרַבָּא חֲדָא בִּין דְּלִפִּי לֹא חֲתִיב לִיָּה פִּירָכָא דְּסַבֵּר לֹא פְּלִגִּין לְיִבּוּרָא לְדוּקָא לְרַבָּא לֹא מִשְׁנִי מִיָּדִי אֲלֵה נִרְאָה לֹו סַבֵּר אֲלֵה לֹוֹר טִפִּי בְּתַמְרוּיָה לֹו קִנָּה דִּוִּי בְּעַל הַשְּׁטֵר עַל הַתְּחִוּהָ:

בְּשִׁידָה חִיבָה וּמִגְדָּל. פִּירָשׁ בְּקוֹנֵי מִה שְׁאִין כֵּן בְּחָרָךְ הַעַמִּים וְכִי הִיא וְנִרְאָה שְׁרֹוֹה לְפִרָשׁ שִׁידָה חִיבָה וּמִגְדָּל דוּקָא וְלִכְכִּי לֹא מִנִּי לְאוֹקוּמִי כ"ר יוֹסִי בִּר רַבִּי יְהוֹרֵה דְּהָא הוּא מִטְּסֵר אִפִּי בְּחָרָךְ הַעַמִּים וּבְחִתָּם פִּי כֵן דְּהָא עַל כְּרַחֲךָ שִׁידָה חִיבָה וּמִגְדָּל לֹא דוּקָא נִקָּט אֲלֵה מִשּׁוּם דְּנִקְטִיָּתָא בְּכִרְיִיתָא אֲלֵה הוּא דְּהִין אִפִּי רֹכֵב עַל הַסּוּם כְּיוֹן דְּסַבֵּר רַבִּי אֲהֵל זָרָק לֹא שְׂמִיָּה אֲהֵל כְּדִפִּירָשׁ בְּקוֹנֵטֵרִם וּבְדִמּוּכָה דְּמִסִּיק דְּבִסוּרִיָּה עַל אוֹרְהָ לֹא גִזְרוּ וְאִם כֵּן כ"ר יוֹסִי נִמִּי אֲחִיָּה וְהַרְוָה לִיכְנֵם לֵה בְּטִסְרָה הֵיינו בְּקִרְוֹן אוֹ רֹכֵב עַל הַסּוּם מִה שְׁאִין כֵּן בְּחָרָךְ הַעַמִּים דְּמִטָּא וְכֵן מִשְׁמַע הַשְּׁאִין קָלָה דְּקִלְמֵר וְאִפִּי רַבִּי לֹא קָא מִטְמָא כ"ר יוֹסִי מִשְׁמַע כְּרַבִּי יוֹסִי אֲחִיָּה בְּפִשְׁטוּת טִפִּי וּמִיָּה עַל כְּרַחֲךָ כ"ר יוֹסִי נִמִּי לֹא אֲחִיָּה אֲלֵה מִטְּסֵר דְּמִסִּיק חֲלִיבָא דְּרַבִּי דוּקָא אֶרֶץ הַעַמִּים מִשּׁוּם גִּזְרוּ עַל אוֹרְהָ וְעַל גִּוּשָׁה כ"ר: אֲלֵה בְּחָרָךְ הַעַמִּים גִּזְרוּ עַל גִּוּשָׁה וְעַל אוֹרְהָ. וְהָא דְּמִיבִיעִי לֵן בְּנִזִּיר בְּפִרְקָא כ"ג (דף ק"ג) אֶרֶץ הַעַמִּים מִשּׁוּם גִּוּשָׁה גִּזְרוּ עָלֶיהָ אוֹ מִשּׁוּם אוֹרְהָ גִזְרוּ וְכִי פִירְשׁוּ מִשּׁוּם גִּוּשָׁה מִשּׁוּם דְּמִחְסִיל עַל הַגּוֹשׁ הוּא וְעִשְׁוִירָה חֲכָמִים כְּמִחְסִיל עַל הַמַּת וּיְכוֹל לְהַכְנִים שֵׁם בְּשִׁידָה חִיבָה וּמִגְדָּל אוֹ דִּילְמָא עַל הַאוֹרִי עֲמִי וְלֹא יוֹכֵל לְהַכְנִים שֵׁם בְּשׁוּם עֵינִין וְהָא בְּשִׁמְעָתָא עַל גִּוּשָׁה הֵיינו עַל מִגְשׁ גִּוּשָׁה וְעַל אוֹרְהָ אוֹ מִשּׁוּם מִחְסִיל עַל הַגּוֹשׁ אוֹ מִשּׁוּם אוֹרְהָ מִשּׁוּם: דְּגִזְרוּ עַל גִּוּשָׁה וְעַל אוֹרְהָ. הַקֶּסֶה הִרֵב ר' יַעֲקֹב דְּלוֹרְלֵי"ש דְּכַמְסַת אֶהֱלוֹת (פ"ב מִשְׁנָה ג) תָּנָן וְלֹא מִטְמָאִין בְּגִמְעָה וּבְמִתָּא וְאִין מִטְמָאִין בְּחֵלָה עַם כְּשִׁטְרָה וְאַחֲרָ הַעַמִּים וְתִירָךְ דְּמִיירִי בְּעַפֵּר הָא מִחוּלָה לֶאֱרֹךְ בְּחָרָךְ וְהַמְחִיל עָלָיו דְּלֹא מִטְמָא דְּמִשּׁוּם אוֹרִי רַבִּי עֲמִי וְלֹא מִשּׁוּם מִחְסִיל עַל הַגּוֹשׁ וְאִין לִשׁוֹן אֶרֶץ הַעַמִּים מִשְׁמַע כֵּן אֲדָרַשׁ לִמִּירִי כְּגוֹן שֵׁם דָּף אוֹ גִּשְׁרָא אֲחֵר בְּחָרָךְ וְרִשְׁאֵה הַשְּׁנִי בְּחוּלָה לֶאֱרֹךְ וּמוֹמִיָּם כְּלִים תַּחַת רִשְׁאֵה שְׁבִּיבָרָה דְּאִין מִבְּיָא טוֹמֵאָה עָלֶיהָ וְטִירוֹתִין אִי נִמִּי אִי מִשּׁוּם מִחְסִיל עַל הַגּוֹשׁ גִּזְרוּ עָלֶיהָ

בְּקִנְיָה בְּפָרוּאֵי יְרוּשָׁלַיִם חִיבָתָה בְּמַעֲשֵׂר וּבְשִׁבְעִית בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל קָסְבַר כִּיבוֹשׁ יָחִיד שְׂמִיָּה כִיבוֹשׁ וְהַרְוָה לִיכְנֵם לֵה בְּטִסְרָה נִכְנֵם וְהַמְחִירָה עֲפִרָה כְּמִא בְּשִׁידָה חִיבָה וּמִגְדָּל דְּתַנִּיָּא הַנֶּכְסִים לְאַרְץ הַעַמִּים בְּשִׁידָה חִיבָה וּמִגְדָּל רַבִּי מַטְמָא רַבִּי יוֹסִי רַבִּי יְהוֹרֵה מִטְּסֵר וְאִפִּילוּ רַבִּי לֹא קָא מַטְמָא אֶלָּא בְּאַרְץ הַעַמִּים דְּגִזְרוּ עַל גִּוּשָׁה וְעַל אוֹרְהָ אָבָל סוּרְיָא עַל גִּוּשָׁה גָּזְרוּ עַל אוֹרְהָ לֹא גָזְרוּ וְהַקִּנְיָה שְׁדָה בְּסוּרְיָא בְּקִנְיָה בְּפָרוּאֵי יְרוּשָׁלַיִם לְמִאִי הִילְכְתָּא אֲמַר רַב שְׁשֵׁת לֹמֵר שְׁבוּתָכֵן עָלָיו אוֹנוֹ וְאִפִּילוּ בְּשִׁבְתָּ בְּשִׁבְתָּ סִלְקָא דְּעִתָּךְ בְּדָאמְרִי רַבָּא אֲמַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעוֹשֶׂה הָכָא נִמִּי אֲמַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעוֹשֶׂה וְאָף עַל גִּב דְּאִמְרָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שְׁבוּתָה מִשּׁוּם יִשׁוּבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גָזְרוּ רַבְּנֵן: תַּנּוּ רַבְּנֵן עֶבֶד שְׁהִבְיָא גִּיטוֹ וְכַתוּב בּוֹ עֲצָמָה וְנֶכְסִי קְנוֹיִין לָהּ עֲצָמוֹ קִנְיָה נֶכְסִים לֹא קִנְיָה: אִיבְעִיָּא לָהּ כָּל נֶכְסִי קְנוֹיִין לָהּ מִהוּ אֲמַר אֲבִי מִתוֹךְ שְׁקִנְיָה עֲצָמוֹ קִנְיָה נֶכְסִים אֲמַר לִיָּה רַבָּא בְּשִׁלְמָא עֲצָמוֹ לִיָּה מִיָּדִי דְּהוּה אֲנִי אֲשֵׁה אֶלָּא נֶכְסִים לֹא לִיָּה: מִיָּדִי דְּהוּה אֲקִיּוֹם שְׁטָרוֹת דְּעִלְמָא הִרֵב אֲמַר אֲבִי מִתוֹךְ שְׁלֵא קִנְיָה נֶכְסִים לֹא קִנְיָה עֲצָמוֹ אֲמַר לִיָּה רַבָּא בְּשִׁלְמָא נֶכְסִים לֹא לִיָּה: מִיָּדִי דְּהוּה אֲקִיּוֹם שְׁטָרוֹת דְּעִלְמָא אֶלָּא עֲצָמוֹ לִיָּה מִיָּדִי דְּהוּה אֲנִי אֲשֵׁה אֶלָּא אֲמַר רַבָּא אֲחִיד זֶה וְאֲחִיד זֶה עֲצָמוֹ קִנְיָה נֶכְסִים לֹא קִנְיָה אֲמַר לִיָּה רַב אֲדָא בִּר מִתְנָה לְרַבָּא כְּמִאן כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאֲמַר פְּלִגִּין דִּיבּוּרָא דְּתַנּוּ הַבּוֹתָב כָּל נֶכְסִי לְעֶבְדוֹ יָצָא בֵּין חוּרִין שִׁיר קְרַקָּע כָּל שְׁהוּא לֹא יָצָא בֵּין חוּרִין רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַר לְעוֹלָם

אִיכָא לְאוֹקוּמִי כ"ר שְׁמַעוֹן דְּלִמֵּר קְרִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִין מִטְמָאִין בְּחֵלָה וְלֹא הַחֲמִירוּ עַל אֶרֶץ הַעַמִּים יוֹתֵר מִקְבִּירִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים עֲמִיָּה וְשִׁדִּי תִירָךְ רַבִּינֵי תֵּם דְּהִיא מִשְׁנֵה קוֹדֵם שְׁגִירוֹ עַל אוֹרְהָ כְּדִלְמִרִין בְּפִרְקָא מִמָּה דְּשַׁבַּת (דף ט"ו) דְּמַעֲטִיקָא גִזְרוּ אֲנִיגִיעַת גִּוּשׁ וְחִי לֹא: אֲע"פ דְּלִמִּירָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שְׁבוּתָה מִשּׁוּם יִשׁוּבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גִזְרוּ רַבְּנֵן. אֲבָל מִשּׁוּם מִלֵּה אֲחִרָתָה לֹא הֵיינו מִתְּרִין אֲמִירָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּמִלְחָה לְאוֹרְיָתָא כְּדִמּוּכָה בְּפִרְקָא הִרֵב (פִּירוּשִׁין דף ס"ה) הִיא וְיֹטָק לְשִׁתְּפִין תְּמִימִיָּה אֲחֵר לְקִמְיָה דְּרַבָּא אֲמַר לֹו לִשְׁנִי לְאִימִיָּה אִי לְרִיבָה נִיחִימוּ לִיָּה אֲנִי אִימִיָּה וְלִכְחִירָה מִשְׁמַע דְּבִיּוֹם הַמִּילָה הִיא שְׁחִי לְרִיבִין לְחִמּוֹ כְּדִי לְמַוֵּל וְקוֹדֵם

הַמִּילָה הִיא דְּלִי לְאַחֵר הַמִּילָה מִסּוּבִין הוּא וּבִלָּא אִימִיָּה מִחֲלָלִין עָלָיו שְׁבֹת וְעִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִימִיָּה הֵסֵם כְּדִפִּי שֵׁם בְּקוֹנֵי וְכֵן פִּי ר"ח כְּדִלְמִרִין בְּפִרְקָא מִפְּנִין וְכֵן דָּף דְּחִיָּה מִשְׁבַּע עַד שְׁלִישִׁי אֶפְסוֹל אִמִּירָה לְרִיבָה אִין אִין מִחֲלָלִין עָלֶיהָ אֵת הַשְּׁבֹת וְהָא דְּלִמֵּר כְּסוּף מִפְּנִין עַד מִתִּי פְּתִיחָה הַקֶּבֶר אֲבִי (מִשְׁמִיָּה דְּרַב יְהוֹרֵה) אֲמַר שְׁלֵסָה וּרְבָּא מִשְׁמִיָּה דְּרַב יְהוֹרֵה אֲמַר ז' וְאִמִּירָה לֵה ז' לֹא חֲלָל עָלֶיהָ שְׁבֹת קִלְמִרִי וּפְלִיגִי אֲלֵהָ אִמֵּר חֲדָא וְאִמֵּר חֲדָא וְלֹא פְּלִיגִי וּבִלְוֵהוּ ס"ל כְּהַרְדְּעִי דְּלִמִּירָה חוּה ג' שְׁבַע שְׁלִישִׁים וְדוּחָה לֹמֵר דְּמַעַת לַעַת בְּעִינִין וְהָא עוֹבֵדֵל הוּא תוֹךְ ז' א' מַעַת לַעַת וְהָא דְּלִמֵּר הֵסֵם לַעֲלִיד בְּאִידִק יוֹטָק לְחִשְׁתַּפְּתִין תְּמִימִיָּה וְאֲמַר לֹו רַבִּי יִיטוּר לֹו תְּמִימִי מִגִּזְרֵי וּמוֹקִי לֵה עַל יְדֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָא אִיסוּרָא דְּרַבְּנִין שְׂרִי בְּחַד שְׁלֵא עִירְבוּ מִשּׁוּם מִלֵּה אֲבָל אִיסוּרָא לְאוֹרְיָתָא כְּגוֹן לִחְמוֹם לֹא חֲמוּן אִיסוּר לֹו לְלִמּוּד מִכָּאן הֵיחָר לֹמֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְהִבְיָא סַפֵּר בְּשַׁבַּת דְ

חורין ויקיים מצוות, ולכן תיקנו שייעיל קיום של השליח, מסתבר שהאמינו לו גם אם כתוצאה מהקיום הזה יוציא בעל השטר ממון על פיו.

אָמַר לִיה רָבָא לאבבי, **בְּשִׁלְמָא עֲצָמוּ לִיקְנִי** – זה מובן שהעבד קנה עצמו ויצא לחירות ללא עדי קיום על ידי אמירתו בפני נכתב ובפני נחתם, **מִיָּד דִּהְוָה אֲנִי אִשָּׁה** – כמו שאשה נאמנת להביא את גיטה ולומר בפני נכתב ובפני נחתם אף ללא עדי קיום. **אָלָא נִבְכְּסִים** – אבל את הנכסים **לֹא לִיקְנִי** – אין לסמוך על הגט וליתנם לו, **מִיָּד דִּהְוָה אֲנִי אִשָּׁה** – כשם שכל שטר של ממון שאינו מקום בשני עדים אין לו תוקף, והגם שהעבד והנכסים כלולים ביחד ביכל נכסי, פלגין דיבורא, כלומר מחלקים את נאמנות הדיבור 'כל נכסי' שבשטר לשנים, ולגבי החלק שנוגע לשיחרור העבד יש עליו קיום, ולגבי החלק שנוגע לקנין הנכסים אין עליו קיום.

הָדַר אָמַר אֲבִי – חזר בו אבבי מדבריו, ואמר להיפך, היות ולא פלגין דיבורא, **מִתּוֹךְ שְׁלֹא קֵנָה נִבְכְּסִים** כיון שאין קיום לגט על ידי שני עדים, גם **לֹא קֵנָה עֲצָמוּ**, ואינו יוצא לחירות שמאחר והנאמנות על המביא גט היא תקנת חכמים משום עיגונא, וכן הצורך בשני עדים לקיום שטרי ממון היא תקנת חכמים מפני הוויפנים, ואינו יודעים איזו תקנה להעדיף, על כן מספק ידי בעל השטר על התתחונה.

אָמַר לִיה רָבָא לאבבי, **בְּשִׁלְמָא נִבְכְּסִים לֹא לִיקְנִי** – מכיון שחסר קיום של שני עדים, לא סומכים על הגט לגבי הנכסים, ואינם ניתנים לו, **מִיָּד דִּהְוָה אֲנִי אִשָּׁה** – כמו בשאר שטרי ממון שאין לשטר תוקף ללא קיום. **אָלָא** את **עֲצָמוּ לִיקְנִי** – שהעבד יאמן באמירתו בפני נכתב ובפני נחתם לגבי עצמו ויצא לחירות אף בלא עדי קיום, **מִיָּד דִּהְוָה אֲנִי אִשָּׁה** – כשם שבגט אשה היא נאמנת לומר בפני נכתב ובפני נחתם ללא עדי קיום.

אָלָא אָמַר רָבָא, **אֲחֵר זֶה וְאֲחֵר זֶה** – בין אם כתוב בשטר 'עצמך ונכסי' ובין אם כתוב בשטר 'כל נכסי', פלגין דיבורא, ואת **עֲצָמוּ קֵנָה** ויצא לחירות, אבל את **הנְכָסִים לֹא קֵנָה** כל עוד לא קיום השטר על ידי שני עדים.

הגמרא מקשה על רבא:

אָמַר לִיה רַב אָדָא בַר מִתְנֶה לְרָבָא, **בְּמֵאן** – כשיטת איזה תנא אתה אומר את דבריך, מן הסתם כשיטת רבי שמעון דאמר פלגין דיבורא – שאפשר לחלק דיבור לשנים, וחלק אחד יתקיים וחלק אחר לא יתקיים. **דִּתְנִי** – שנינו במשנה (פאה פ"ג מ"ח). **הַבּוֹתָב בִּשְׁטֵר שְׁכָל נִבְכְּסֵי הֵיזִי לְעֵבְדֵי, וְצָא בֶן חֹרִין**, כיון שגם הוא בכלל הנכסים, והוא קונה את עצמו וגם את שאר הנכסים. אבל אם שִׁיִּיר קִרְקַע או מטלטלין בִּלְ שִׁהוּא, כגון שכתב כל נכסי קנייני לך חוץ מקרקע אחת, **לֹא יֵצֵא בֶן חֹרִין** – כיון שאנו אומרים שכשם שהוא שוה שייך מכל נכסיו לעצמו קרקע או מטלטלין, כמו כן שייך לעצמו את העבד, ומה שאמר 'כל נכסי קנייני לך', לא נתכוין אלא להחניף לעבד, כאילו שהוא משחררו ונותן לו נכסיו. זו שיטת תנא קמא, הוא רבי מאיר. אבל רבי שמעון אומר

הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא: שנינו בברייתא, **וְהִקְנִינָה שְׁדֵה בְּסוּרִיָּא, בְּקוֹנָה בְּסוּרִיָּא וְיוֹשְׁלִים**. שואלת הגמרא, **לְמֵאָה הִלְכְתָּא** – לאיזה הלכה נאמר דין זה. משיבה הגמרא, **אָמַר רַב שִׁשְׁתִּי**, דין זה בא לומר, שאם יהודי קנה מגוי שדה בסוריא, והגוי רוצה ללכת לדרכו ומסרב להמתין, **שְׁבוֹתֵינָן עָלָיו אֲזַנֵּי** – שטר מכירה על השדה, **וְאִפִּילוּ בְּשִׁשְׁתִּי**. שואלת הגמרא, **בְּשִׁשְׁתִּי סִלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שמלאכת כתיבה בשבת מותרת לצורך קניית השדה.

משיבה הגמרא **בְּדָאמַר רָבָא** – כמו שרבא אמר במסכת שבת, שלצורך חולה שאין בו סכנה **אֹמַר לְעוֹבֵד בּוֹכְכִים** לעשות עבורו מלאכה, **וְהָגִי עוֹשָׂה** – מה שהישראל מצוה עליו, **הָכָא נִמִּי** – כך יש לבאר גם כאן, שהיהודי **אֹמַר לְעוֹבֵד בּוֹכְכִים** לכתוב, **וְהָגִי עוֹשָׂה** מה שהישראל מצוה.

וְאִם עַל גַּב דְּאִמְרֵיהּ של ישראל **לְעוֹבֵד בּוֹכְכִים** לעשות עבור הישראל מלאכה בשבת, אסורה באיסור שְׁבוֹת מדרבנן, מכל מקום, משום מצות **יֵשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** בישראלים, שכוללת גם גירוש הגוים ממנה, **לֹא יִזְוֹר רִבְנָן**, והתירו לומר לעובד בוככים לכתוב השטר מכירה בשבת:

הגמרא מביאה ברייתא שעוסקת בעבד שמביא שטר שיחרור ממדינת הים:

תֵּנוּ רִבְנָן, עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁהֵבִיא אֶת גִּיטּוֹ – את שטר שיחרורו ממדינת הים, ועדיין לא נשתחרר, אלא שעשאו רבו שליח להוליך את הגט ולהשתחרר במקום שבא שמה, והוא צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כאשר מביאה גיטה, **וְכִתְּבֵהּ בּוֹ** – בשטר 'עצמך ונכסי קנייני לך', – האדון כתב בשטר שהוא מקנה לעבד את העבד עצמו ואת נכסיו של האדון, ואמר העבד בפני נכתב ובפני נחתם, ורוצה לצאת לחירות ולזכות בנכסיו רבו. הדין הוא, שאת **עֲצָמוּ קֵנָה** העבד, הוא יוצא לחירות. אבל את **הנְכָסִים לֹא קֵנָה**, ויזכה בהם רק כאשר יתקיימו חתימות עדי הגט בכבל קיום שטרות:

עד כאן עסקנו בשטר שהיו בו שני 'דיבורים', האחד 'עצמך' והשני 'נכסי', הגמרא כעת מסתפקת בשטר שכתוב בו רק דיבור אחד שכולל גם את העבד וגם את הנכסים: **אִיבְעִיָּא לְהוֹ, מַה הָדִין אִם הָאֲדוֹן כָּתַב בִּשְׁטֵר 'כָּל נִבְכְּסֵי קִנְיִינִי לְךָ', וְהָאֲדוֹן הִתְכוּיִן בְּמִלִּים אֵלּוּ גַם לִשְׁחַרֵּר אֶת הָעֶבֶד, שְׁהִי הוּא בְּכָלִל כָּל נִבְכְּסֵי שִׁהְקֵה לּוֹ, מַה – האם דין הנכסים כרוכים בדין העבד, וכשם שהוא נאמן על עצמו כך הוא נאמן גם על הנכסים, או שמחלקים את נאמנותו על הדיבור 'כל' שבשטר לשנים, ועל החלק שנוגע לשיחרור העבד, העבד נאמן והוא יוצא לחירות, ועל החלק הנוגע לנכסים, אינו נאמן ואינו זוכה בהם.**

אָמַר אֲבִי, מִתּוֹךְ שֶׁקֵּנָה אֶת עֲצָמוּ, כמבואר לעיל שעל עצמו הוא נאמן, גם קֵנָה את שאר **הנְכָסִים**. שמאחר ושני הקניינים, שיחרור העבד וקנין הנכסים, נאמרו בדיבור אחד, אין מחלקים את דבריו ואין אפשרות להפריד ביניהם. ומאחר וחכמים דאגו שהעבד ישתחרר ויהא מותר בבת

דינו **בְּקוֹנָה שְׁדֵה בְּסוּרִיָּא** – במחצות של יְרוּשָׁלַיִם, וכפי שיבואר להלן. הגמרא מבארת את הברייתא:

כתוב בתורה (דברים יא כד) **כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כָּף רַגְלְכֶם בּוֹ לְכֶם וְהָיָה**, ופירשו בספרי (עקב פנ"א) **כָּל מָקוֹם שֶׁתִּבְכְּשׁוּ חוּץ מִמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ וְיִמְחוּץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, הרי הוא שלכם, ודרשו עוד שגם במקומות האלו נוהגות מצוות הארץ.

ונחלקו תנאים באיזה כיבוש דיברה תורה. יש אומרים (להלן מז:.) שהוא דוקא בכיבוש רבים, וכמו בכיבוש הארץ על ידי יהושע שהיו כל ישראל ביחד ובכבוש לצורך כולם. ויש אומרים (ע"ז כא.) שגם כיבוש יחיד שמו כיבוש לקדש המקום להיות המצוות נוהגות בו כבארץ ישראל. וסוריא שכבושה דוד המלך בכיבוש יחיד, תלויים דיניה במחלוקת זו.

ומבארת הגמרא שמה שנאמר בברייתא שסוריא **תִּיֵּבַת בְּמַעֲשֵׂר וּבְשִׁבְעִית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, הגם שנכבושה בידי דוד בכיבוש יחיד, הוא משום שהתנא של הברייתא **קִבְּרָה שְׁגַם בְּכִבוּשׁ יְחִיד שְׁמִיָּה בְּכִבוּשׁ** – נחשב כיבוש לענין שתחול על המקום קדושת ארץ ישראל.

עוד נאמר בברייתא, **וְהָרוּצָה לִיְכַנֵּס לָהּ** – לסוריא, **בְּמִתְהַרָה** – מבלי להטמא בטומאת ארץ העמים, **נִבְכְּסִים** – ישנה אפשרות לעשות זאת. מקשה הגמרא, **וְהִתְהַרְתָּ עֲפָרָה טָמֵא** – והלא הברייתא אמרה שעפר סוריא טמא, ואין יכנס מבלי להטמא.

מתרצת הגמרא, האפשרות להכנס לסוריא בטהרה, היא כשהוא נמצא בְּתוֹךְ שִׁדְיָה תִּיֵּבָה וּמִגְדָּל יָמִינִי אֲרוֹנוֹתָ, ואנשים נושאים אותו, באופן שהשידה לא נוגעת בעפר סוריא, וכך הוא נשאר טהור. וזה אפשר דוקא בסוריא, אבל בשאר ארצות העמים, אין אפשרות להכנס אליהן מבלי להטמא. **דִּתְנִיָּא** – ששנינו בברייתא, **הַנִּבְכְּסִים לְאֶרֶץ הָעַמִּים** כשהוא נמצא בְּשִׁדְיָה תִּיֵּבָה וּמִגְדָּל, שהם מיני ארונות גדולים שנפחם לפחות ארבעים סאה והם אינם מיועדים לטלטול, **רַבִּי מִטְמֵא**, מפני שסובר 'אהל זרוק לאו שמיא אהל', כלומר אהל שאינו קרוב על מקום אחד אלא מיטלטל, בשעת טלטולו אינו נחשב לאהל, ועל כן אין קרקעית השידה תיבה ומגדל חרצת בינו לבין עפר ארץ העמים, ונמצא שהוא מאהיל על ארץ העמים ונטמא. אבל רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה מְטַהֵר, מפני שסובר שאהל שמיטלטל נחשב לאהל, וקרקעית השידה תיבה ומגדל, חרצת בינו לבין ארץ העמים.

וְאִפִּילוּ רַבִּי, לֹא קָא מְטַמֵּא – אינו מטמא את הנמצא בשידה תיבה ומגדל, **אָלָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים** מלבד סוריא, כיון הִתְּוֹרָה טומאה עַל גּוֹשָׁה – על עפרה, שהנוגע או נושא את עפר ארץ העמים נטמא, וגם גזרו עַל אֶרֶץ הַמִּתְהַרָה על עפרה שמיטלטל על עפר ארץ העמים נטמא אף אם אינו נוגע בו, **אָבֵל סוּרִיָּא, עַל גּוֹשָׁה גְּזוּרָה** שהנוגע או הנושא או המסיט את עפרה נטמא, אבל עַל אֶרֶץ לֹא גְּזוּרָה, ולפיכך הנכנס לסוריא בשידה תיבה ומגדל, אינו נטמא שהרי לא נגע ולא הסיט ולא גזש את עפרה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

י' וכן אם הנכרי מאליו בלא אמירת ישראל עושה מלאכה בשבת משלו אפלו בבית ישראל⁶³ בשביל ישראל, כגון שמבעיר מדורה מעצים שלו בשביל שיתחמם הישראל כנגדה, או שמדליק נר שלו בשביל שישתמש ישראל לאורה, אין צריך למחות בידו*, דביון שהוא עושה מאליו בודאי הוא עושה לטובת עצמו שידע שלא יפסיד, ובודאי יקבל טובת הנאה מהישראל כנגד זה.

אבל אם מבעיר עצים של הישראל ומדליק נר הישראל*, אע"פ שמפיון שעושה מאליו בודאי דעתו על טובת הנאה שיקבל מהישראל, מכל מקום בין שהנכרי היה צריך לטול רשות מתחלה מהישראל אם יבעיר עציו וידליק נרו בשבת והוא עושה בן מדעת עצמו והישראל רואהו ושותק לו, אם בן מבין הנכרי מדעת הישראל שזה נוח לו ומתכונן הוא בעשייתו בשביל הישראל*, לפיכך צריך למחות בידו* אפלו שלא בבית ישראל. ואפלו אם מבעיר מעצים שלו ומדליק מנר שלו שאין צריך למחות בידו, מכל מקום אסור לו להנות בשבת*

ביאורים

עצמו; לשיטת רבינו בקו"א⁶⁴ אין צריך למחות אף בבית ישראל ובשל ישראל, כיון שגוף הנכרי נהנה מיד ממלאכתו בשבת עצמה, וניכר הדבר שעשה בשביל עצמו, וליכא מראית עין, אבל במלאכה אחרת שאין הגוף נהנה ממנה אין להקל, אמנם למסקנת רבינו במהדורא בתרא⁶⁵ נקט להתיר העושה מעצמו – כל שאין הגוף נהנה (דהיינו דוקא בשאר המלאכות ולא בהדלקת הנר) אפילו לצורך ישראל ובבית ישראל.

צריך למחות בידו – ואם מיחה בנכרי המשרתו בביתו ולא השגיח בו (אע"פ שמותר לו להשתמש באור הנר שמיחה בו, מכל מקום) חייב הוא לגרש מביתו את הנכרי הזה שאינו שומע לו ומדליק או מבעיר בשבילו בשבת⁷⁰. אסור לו ליהנות בשבת – ומכל מקום לא הטריחו על הישראל לצאת מביתו, אע"פ שיש לו הנאה מאור הנר, רק שלא ישתמש כלום לאור הנר⁷¹, דהיינו שלא להשתמש

אין צריך למחות בידו – ולא קיימא לן כדעה האוסרת⁶⁴ משום דרוב הפוסקים פליגי עליה⁶⁵.

אין צריך למחות בידו – במהדורא בתרא⁶⁶ הסיק רבינו כדעת הפוסקים שכל מקום שישנה הנאת הגוף לישראל (בדוגמת נכרי המדליק מדורה או נר לישראל) אסור ליהנות ממלאכה זו, גם כשנעשית משל הנכרי אצל הנכרי, ולאידך במקום שאין הנאת הגוף אין צריך למחות אפילו בשל הישראל אצל הישראל.

ומדליק נר הישראל – חילוק זה בין נכרי העושה מלאכה בכליו של ישראל או בכלים של עצמו, הוזכר גם בסעיף הקודם בנכרי העושה מלאכה על פי ציווי הישראל, אלא ששם האיסור בין בכליו של ישראל בין בביתו של ישראל (אפילו בכלי הנכרי, מחשש מראית עין), ואילו כאן מותר בכלי הנכרי אפילו בבית הישראל⁶⁷.

בשביל הישראל – נכרי שהדליק נר או מדורה לצורך

מקורות

רמג, ובקו"א סי' רסג ס"ח ד"ה והענין (שהוא מטעם שהנכרי נעשה כשלוחו, ויש שליחות בנכרי לחומר) והאריך בזה בשו"ת צמח-צדק או"ח סי' כט ס"ג ואילך. (ואינו דומה לאיסור הנאה ממלאכת הנכרי שנאסר מגזירה שמא יאמר לו). סיכום שיטת רבינו בשו"ע ושיטתו במהדו"ב בס' דובר שלום ע' צט.

(64) דעת רבינו שמחה המצריך מחאה גם כשהנכרי עושה מעצמו בשל עצמו.

(65) קו"א ס"ק ה ד"ה והנה לפי.

(66) לסימן רמג ד"ה והנה מהר"ם, וכן מבואר בס' שה קו"א ס"ק א.

(67) שכאשר הנכרי עושה מעצמו ברור לכל הרואה שעושה זאת מחמת טובת הנאה שיקבל ואין כאן חשש מראית עין (קו"א ס"ק ה ד"ה והאמת, מהדו"ב סי' רמג ד"ה ומהאי טעמא).

(68) ס"ק ה.

(69) סי' רמג ד"ה והנה מהר"ם, וד"ה ומהאי טעמא.

(70) סי' רעו ס"ג.

(71) סימן רעו ס"ב, וכן בכל הסימן שם נתבאר בפרטיות דיני נר שהדליק הנכרי בשבת.

(63) עניני נכרי העושה מלאכה מעצמו לישראל נתבאר בהרחבה לעיל קו"א ס"ק ה, ובמהדו"ב לס' רמג, ובס' הלכות אמירה לנכרי משו"ע אדה"ז פרק לב.

חובת המחאה ואיסור ההנאה ממלאכת הנכרי נזכרו גם ב: סי' רעו סעיפים ג'ד (דיני נר שהדליק הנכרי בשבת, והוסיף שם שבמקרה שהנכרי הוא משרתו ואינו שומע למחאתו עליו לסלקו), סי' שה סל"ד (הגבינות שעושות השפחות בשבת מחלב של הישראל, ושם הביא טעם לאסור כיון שעושין בביתו אפילו שעושין מעצמן ונתבאר עוד ענין השפחות במהדו"ב לס' רמג ד"ה עי' אליה רבה). סי' שז סל"ז (נכרי המביא תבואה של ישראל ובאים מעצמם לפנותה לתוך אוצרו). סי' שכה סעיפים כ"כב (בנכרי שליט עשבים לבהמת הישראל, או שעשה ארון או קבר למת של ישראל), מהדו"ב לס' רמג ד"ה והכי נמי (שפחה השכורה למשך שנה לעשות כל המלאכות ועושה את המלאכות מעצמה ללא ציווי), עוד בענין הנ"ל וכן מתי נקרא לצורך עצמו נתבאר בס' רעו ס"א ובסעיף טז. וכן בס' שז סעיפים ז"ח (נכרי הבא להסיר פחם שבראש הנר, שייכתן שהישראל רומז לנכרי ואעפ"כ נחשב כעושה מעצמו). טעם המחאה נתבאר בתחילת סי'

מהנר והמדורה שהבעיר בשבילו, לפי שאם יהנה גופו ממנה בשבת נמצא שעקר המלאכה נעשית בשבילו בשבת. שאף שהנכרי מתפונן לטובת עצמו, מפל מקום עקר עשיית מלאכתו היא שיהנה גוף הישראל* ממנה בשבת, שאם לא הנאת גוף הישראל ממנה בשבת לא היה עושה אותה כלל בשבת, וכיון שעקר עשיית המלאכה היא בשבילו, יש לגזור גזרה שפא יאמר לו לעשות לו בשבת אם יהיה מתר לו להנות ממנה בשנעשית בשבילו⁷⁴:

ביאורים

לאור הנר ולהתחמם כנגד המדורה אלא ליהנות מרחוק⁷², וממדת חסידות יהפוך פניו מאור הנר. שיהנה גוף הישראל – תוספת ביאור בחילוק בין הדלקת הנר והמדורה שנחשבים כהנאת גופו ואין ליהנות מהם אפילו קצץ, לבין שאר המלאכות שאינם נחשבים כהנאת גופו ומותר ליהנות בהם בשעת הצורך (כמבואר בסעיף הבא): ההנאה מהדלקת הנר נועדה כדי להשתמש בה מיד

מקורות

72) מהדו"ב סי' רמג ד"ה אבל אם אינו.
73) אבל בבית ישראל שניכר שהוא לצורך הישראל אסור אפילו בשאר מלאכות. (ע"פ מהדו"ב סי' רמג ד"ה ומכל מקום).

חלק ב סימן רנב, מלאכות המותרים והאסורים להתחיל בערב שבת כדי שיהיו נגמרים בשבת סעיף י

שולחן ערוך – הלכות ברכות השחר

וזהגין קצת להתנועע בנחת, לקיים "מפני שמי נחת הוא". וילעגין מעשה, היאך שיעשה – יעשה, ובלבד שיכבד:

חלק א סימן מח, אומרים פרשת התמיד ופסוקי קרבן שבת אומרים אצל פרשת התמיד ובו ג' סעיפים

א נהגו לקרות פרשת הקרבנות וכן שאר פסוקים, כגון זמירות ושירת הים וקריאת שמע וכיוצא בזה, הכל בעל פה. ואף על פי שאמרו חז"ל: דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו בעל פה, מפל מקום כל דבר שהוא שגור ורגיל בפי הכל כגון אלו שאמרנו – מתר. אבל אם לא שגור בפי הכל אף על פי ששגור בפיו – אסור. ויש אומרים שטעם המנהג הוא, שלא אסרו לומר דברים שבכתב בעל פה אלא שאומר כדי להוציא אחרים ידי חובתם (אבל כל אחד לעצמו – מתר. ויש לזהר בסבכרא הראשונה. אבל המקיל בסבכרא האחרונה – אין צריך למחות בידו). וסומא מתר לקרות בעל פה לדברי הכל, משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך":

חלק א סימן מט, שיכול לומר קריאת שמע בעל פה ובו סעיף אחד

א קבעו לשנות אחר פרשת התמיד פרק "איזהו מקומן" ובריתא דרבי ישמעאל, כדי שיהיה כל אדם ללמד בכל יום מקרא משנה ותלמוד, דבריתא דרבי ישמעאל היא במקום תלמוד שהמדרש כתלמוד. ומפני שהיא תחלת תורת פהנים, שהוא ראש לכל פרשת הקרבנות – קבעוה אצל הקרבנות. וכן משנת "איזהו מקומן" קבעוה אחר התמיד, משום שגמרו: "בכל מקום מקטר מגש לשמי", וכי בכל מקום מקטירין ומגישין? אלא אלו תלמידי חכמים שעוסקין בהלכות עבודה בכל יום בכל מקום שהם – מעלה אני עליהם כאלו מקטירים

א נהגו כל ישראל וקבעו חובה על עצמן לקרות "פרשת התמיד" בכל יום קדם התפלה, שעל ידי הקריאה זו – מעלה הקדוש ברוך הוא עליהם כאלו הקריבו קרבן תמיד במזבחו, כמו שנתבאר בסיומן א'. וטוב לומר גם פרשת הקטרת אחר פרשת התמיד, כמו שנתבאר שם. ויש נוהגין לומר "אביי הוה מסדר סדר המערכה וכו'" ו"רבון העולם וכו'". ואם אי אפשר לומר הכל בצבור מפני שהצבור אין אומרים אלא פרשת התמיד בלבד – יכול לומר הכל בביתו משיאור היום, ולחזור ולקרות פרשת התמיד עם הצבור. ואין לחוש שיהיה נראה כמקריב ב' תמידין ועובר ב"כל תוסף", לפי שבקריאה אין בה משום "כל תוסף". ועל צד היתר טוב – יכון בפעם הב' שהוא קנורא בתורה. וטוב לומר פרשת הקרבנות מעמד דגמת הקרבנות שהיה מעמד:

ב בשבת נוהגין לומר פסוקי קרבן מוסף שבת אחר פרשת התמיד. ואף על פי שעדין לא התפללו שחרית ואסור להקדים מוסף לתמיד של שחר, מפל מקום הרי אמרו כבר פרשת התמיד, ואם תחשב אמירת הפסוקים של מוסף להקריבה – גם אמירת פרשת התמיד תחשבה להקריבה. אבל בראש חודש ויום טוב – אין צריך להזכיר פסוקי קרבן מוסף אצל פרשת תמיד, מפני שקורין בתורה בפסוקי מוסף. ובמדינות אלו נוהגין שמזכירין גם בראש חודש, כדי לפרסם שהוא ראש חודש:

ג נהגו המדקדקים להתנועע בשעה שקורין בתורה, דגמת התורה שנתנה ברתת כמו שכתוב: "וירא העם ויגעו וגו'". וכן עושין בשעה שמתפללין, על שם "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך". ויש מי שאומרים שאין להתנועע אלא בפסוקי דזמרה שהם שבת ושלל אבל לא בתפלת י"ח, רק בתחיתת הברכות

הקדוש ברוך הוא יודע פונתו ומבין, אבל אם אומר המשנה ואינו מבין — אינו נקרא למוד כָּלֵל:

ג. יש מקומות שאין אומרים "איזהו מקומן" בבית האבל, מפני שאסור בתלמוד תורה. ואין זה נכון, שכל שהוא סדר היום — אין בו משום תלמוד תורה לאבל, כמו שיתבאר בסימן תקנ"ד וביונה דעה סימן שפ"ד:

חלק א סימן נ, טעם למה אומרים משנת "איזהו מקומן" ובו ג' טעמים

ומגשים לשמי. ועוד, מפני שבפרק זה אין בו מחלקת והוא משנה ברורה למשה מסיני:

ב. אין קריאת פרק זה ובריתא זו עולה ללמוד משנה ותלמוד אלא למי שמבין, אבל מי שאינו מבין — צריך ללמוד ולהבין, שאם לא כן אינו נחשב ללמוד, שאף בתפלה מוטב להתפלל בלשון שמבין, אלא שיש לומר שאף שהוא אינו מבין

לקוטי תורה

תוכן הפרק: הטעם שהחמירו חז"ל בחובת כוונת התפלה יותר מבק"ש אף שהתפלה היא דרבנן והנה עבודה שבלב זהו תפלה.

רז"ל דרשו על פסוק: "ולעבדו בכל לבבכם" - "איזו היא עבודה שבלב, זו תפילה", ולפי משנת שגדר ה"עבודה" כלפי מעלה לא יתכן אלא לענין עשיית ותיקון העולם שיהי' דירה לו ית', צריך לומר, שזוהי גם מטרת התפילה שנקראת עבודה.

והיא דרבנן ואינה ממנין המצות דאורייתא. וצריך להבין זה, דהלא רז"ל החמירו הרבה יותר בכוונת התפלה, אפילו מכוונת ק"ש הנמנית ראשונה בתרי"ג מצות דאורייתא, והיינו מפני שהיא דברים העומדים ברומו של עולם, וא"כ מהו שאינה ממנין המצות.

ויובן זה בהקדם תמי' שמצינו בענין התפילה, דאע"פ שתפלה (בכל יום) היא רק מדרבנן, מ"מ החמירו בה לענין כוונה יותר מק"ש שהיא דאורייתא [כמבואר במשנה דברכות האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך מה שאין רשאים לעשות כן בתפלה"], דלכאורה, אם התפלה חשובה כ"כ מדוע אינה ממנין תרי"ג מצוות.

והענין יובן בהקדים, כי הנה י"ח ברכות דשמונה עשרה חן בנגד ח"י חוליות השדרה, שבתוכן נמשך החוט השדרה.

[וביאור הקשר בין התפלה לשדרה:]

והנה עד"מ באדם יש בגופו רמ"ח אברים, שלשים בפיסת הרגל בו' ח"י חוליות השדרה בו', אך החוט השדרה עצמו הנמשך בתוך החוליות אינו ממנין האברים.

ועם כל זה הוא המעמיד ומקיים את כל האברים, שמכריח מן הראש עד הירכיים, ועל ידו נמשך

החיות מהמוחין לכל האברים [שחיות הנפש שורה במוח כידוע], שהאברים מחוברים בצלעות והצלעות בחוליות והחוליות בחוט השדרה.

והחוט אינו בכלל האברים, רק שהוא המקשר בו', ומתחיל מהמוח ומתפשט עד הרגלים, ולכן אם נפסק חוט השדרה [הרי זו טרפה] בו'.

כמו כן הנמשל בבחינת המצות, שהם רמ"ח אברים דמלבא, הנה אמרו רז"ל מצות צריכות כוונה, והכוונה היינו בחינת התפלה, שהיא בחינת כוונה ופנימית להמצות, והיא עיקר המעמיד ומקיים את הרמ"ח מ"ע.

והיא כמשל החוט השדרה שהוא המעמיד ומקיים את האברים, אע"פ שהוא בעצמו אינו ממנין רמ"ח אברים.

לפי פשט ההלכה, מצות צריכות כוונה היינו כוונה לצאת י"ח, אבל ע"פ פנימיות הענינים, כוונת המצוות היא החיות וההתלהבות שיש לאדם בקיום מצוה, והיא כמו נשמת המצוה כמאמר מצוה בלי כוונה כגוף בלי נשמה.

וענין זה שבכוונת המצוות, נקבע בלב האדם בשעת התפלה, שאז מתעורר האדם באהבת ה' להיות רוצה לידבק בו ית', המביאו לידי קיום המצוות (כי "אי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא").

ונמצא שהתפילה היא "נשמת" וחיות המצוות, כמו חוט השדרה שהוא המעמיד את כל אברי הגוף וממשיך בהם חיות הנפש.

[והנה זה שהתפלה היא "נשמת" המצות ה"מעמידה" אותן, אינו רק מצד קיום הגביר (שהתפלה מעוררת רגש של חיות והתלהבות בקיום המצוה), אלא גם מצד החפצא דהמצוה עצמה.

פירוש:

נתבאר לעיל שרמ"ח מצוות עשה הן "כלים" שבתוכם נמשך אור אין סוף ב"ה, שלכן נק' המצוות בשם "אברין דמלכא", כי היחס בין אור אין סוף ב"ה למצוותיו הוא כמו חיות הנפש ואברי הגוף;

וזהו מה שהתפלה הוי כמו חוט השדרה הממשיך חיות בתוך רמ"ח אברי הגוף, כי הכח שיש לאדם מישראל להמשיך אור אין סוף ב"ה (בקיום המצוות) תלוי בעבודת התפלה.

וזהו שהולך ומבאר:]

והענין, שעיקר המכוון בתפלה הוא שמבקשים שיהיה אור אין סוף ב"ה שלמעלה מהשתלשלות "ברוך" ונמשך למטה בבחינת ההשתלשלות. ענין התפלה הוא - בקשת צרכיו.

אך מה הם צרכי האדם?

עיקר צורך האדם הוא - למלא את תפקידו עלי אדמות, אשר בשבילו נברא. ונתבאר לעיל בארוכה, ש"תכלית בריאת העולם הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", ש"הוא ענין גילוי והמשכת אור אין סוף ב"ה למטה".

אשר מזה מובן, שעיקר בקשת האדם בתפלה הוא, שיהי גילוי אור אין סוף ב"ה למטה.

וזהו גם הפירוש הפנימי בלשון "ברוך" - ברכה מלשון "המשכה" [כמו "המברך הגפן, שמכופף את ראש הזמורה לארץ ומשם צומח גפן אחר"], וכוננת כל הברכות שבתפלה היא, שיומשך אור אין סוף ב"ה עצמו, שלמעלה מכל העולמות כולם (שנקראים "סדר השתלשלות"), בתוך העולמות ("השתלשלות"), עד למטה מטה, בעולם הזה הגשמי.

וזהו ברוך אתה הוי', היינו שמבקשים שיהיה התהוות והמשכת שם הוי' מבחינת אתה, שהוא אור אין סוף שלמעלה מעלה משם הוי'.

ענין זה - המשכת אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו בתוך "סדר השתלשלות" - הוא התוכן הפנימי בלשון כל הברכות: "ברוך אתה הוי'".

לפי פשוטו, "ברוך" הוא לשון הודי', שמשבחים את ה' (בענין הפרטי שמזכירים בהמשך הברכה); אך על פי פנימיות הענינים, "ברוך אתה ה'" הוא ג"כ ענין של בקשה.

פירוש:

ידוע דכשאומרים להקב"ה "אתה" - לנוכח - הכוונה להקב"ה בכבודו ובעצמו, מהותו ועצמותו ית' [לפי שהעצמות הוא בכל מקום בשמים ובארץ ולמטה מטה.. והרי הוא בבחינת התגלות בכל מקום.. וזהו "אתה" שהוא לנוכח].

ואילו "הוי'", אף שהוא למעלה מכל שאר השמות, ונקרא "שם העצם" ו"שם המיוחד" - מכל מקום אינו אלא שם של הקב"ה ולא הקב"ה בכבודו ובעצמו.

וזהו פירוש "ברוך אתה הוי'" - שיש כאן בקשה, שיהא "ברוך" ונמשך מבחינת "אתה", היינו אור אין סוף ב"ה עצמו שלמעלה מעלה משם הוי', והמשכה זו תהי' ב"תוך" שם הוי' [וכפי שהולך ומבאר].

כי שם הוי' מורה על השתלשלות המדרגות, יו"ד צמצום ה' התפשטות וי"ו המשכה כו'.

מבואר בכמה מקומות שד' אותיות שם הוי' מורות על סדר ההמשכה של האור האלקי באופן מסודר "מלמעלה למטה", שהסדר בזה הוא: יו"ד - צמצום (כצורת אות יו"ד שהיא רק נקודה), ה"א - התפשטות, וי"ו - המשכה, ה"א אחרונה - התפשטות, שהן ד' שלבים ומדרגות בהמשכת שפע מן המשפיע אל המקבל.

ובחינת ההארה הנמשך בהשתלשלות מדרגות אלו הוא הארה מצומצמת לבד לגבי האור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות.

האור האלקי הנמשך ויורד דרך "השתלשלות" ד' מדרגות הללו אינו אלא הארה מצומצמת לגבי אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו.

וזהו ענין הבקשות בשמונה עשרה, היינו שיהיה ברכה והמשכה הארה רבה ועצומה מלמעלה מסדר ההשתלשלות, דהיינו ברוך אתה, והיינו בבחינת שם הוי'.

וענין הבקשות שבשמונה עשרה הוא, שיומשך מ"אתה" - שהיא הארה מעצמותו ית' שלמעלה מהשתלשלות; אלא, כדי שאור אין סוף ב"ה יומשך למטה בעולם, צריך לעבור "על ידי סדר והדרגת ההשתלשלות [ד' אותיות] שם הוי'". ולכן מבקשים "ברוך אתה הוי'".

[אך כדי שהבקשה תהי' באמת ובלב שלם, צ"ל אריכות התפלה בפסוקי דזמרה ברכות ק"ש וק"ש, וכפי שיבואר להלן (פרק ד' ואילך).

כלומר: זה שהתפלה היא זמן דביקות ו"התחברות" עם הקב"ה, כל זה אינו אלא הכנה כדי שיוכל לבקש "ברוך אתה הוי'", שירצה באמת שיהי' גילוי אלקות למטה].

וזהו שאמרו רז"ל שח"י ברכות דצלותא הם כנגד ח"י חוליות שבשדרה, רצה לומר, שהם כלים להמשכת וגילוי האור אין סוף הנמשך ע"י התפלה, כמו שהחוליות הם כלים לחוט השדרה הנמשך ממוח שבראש לתוכן.

זהו הטעם שהשוו תפלה לשדרת האדם - שיש בזה שני ענינים:

כללות ועיקר המכוון שבתפלה - הבקשה ד"ברוך אתה הוי'" (שיהי' גילוי אור אין סוף ב"ה למטה) - היא כנגד חוט השדרה, שעל ידו נמשך חיות הנפש מהמוח לכל האברים;

והבקשות הפרטיות שבתפלה (שהן ה"כלים" שבהם ועל ידם מתגלה אלקות בעולם) - הן כנגד ח"י חוליות שבשדרה (שהם כמו כלים לחוט השדרה).

ונקרא ע"פ הקבלה "המשכת המוחין", וכמו בחוט השדרה נמשך מוח. וע"פ חסידות נקרא "המשכת הדעת", התגלות אלהות למטה כמו למעלה:

המשכת אלקות על ידי התפלה נקראת בספרי הקבלה בשם "המשכת המוחין", ואילו בספרי חסידות נקרא ענין זה בשם "המשכת הדעת".

דהנה בספרי קבלה מבוארת בעיקר פעולת התפילה למעלה בספירות עליונות ואופן המשכת אור אין סוף ב"ה בתוך העולמות; ואילו בספרי חסידות עיקר ההדגשה הוא על עבודת האדם לקונו, היינו כיצד ההמשכות העליונות משפיעות על נפש האדם.

ולפיכך, בספרי הקבלה קראו לזה "המשכת המוחין", לפי שגילוי אלקות הנמשך למטה הנמשך ע"י התפלה הוא על דרך המשכת חיות הנפש מן המוח שבראש, ע"י חוט השדרה, תוך אברי הגוף.

ואילו בספרי חסידות נקראת פעולת התפלה בשם "המשכת הדעת", לפי שתוכן ענין גילוי אור אין סוף ב"ה למטה בנפש האדם הוא - שתהי' "התגלות אלקותו ית' בידעה שלנו ג"כ כמו שהוא למעלה בידעה העליונה".

[אך אם כל "עיקר המכוון בתפלה" הוא הבקשה ד"ברוך אתה הוי'" - מהו תוכן פרטי הבקשות שבי"ב ברכות האמצעיות?

הנה על זה ממשך:]

ורופא חולי עמו ישראל ומברך השנים עד"מ, הוא הכלי שבו מתגלה אלקותו ית' למטה בגשמיות, כשנותן חיים ובריאות לחולים וברכה ע"פ האדמה כו'.

הבקשות הפרטיות שבשמונה עשרה - הם הדברים שבהם ועל ידם נתגלה אלקותו ית' למטה.

כי בלימוד התורה וקיום המצות לא ניכר שום שינוי בדברים שבהם נעשית המצוה מחמת המשכת אור אין סוף ב"ה (שנמשך ע"י קיום המצוה), משא"כ בתפלה, דבמילוי בקשת המתפלל (לרפאות החולים ולברך השנים) הרי האור האלקי משנה את הנבראים מכמות שהם, "שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה".

נמצא שכל בקשות שבשמונה עשרה הם כלים לגילוי אלקותו ית' ממש למטה.

ונמצא, שעיקר המכוון בתפלה הוא אכן "ברוך אתה הוי'" - שתהי' המשכת אור אין סוף ב"ה למטה, וענין הבקשות הפרטיות שבתפלה הוא רק ה"כלים" שבהם ועל ידם ישנו גילוי אלקות בפועל למטה בעולם הזה.

ועוד, כידוע ומבואר בזהר דלית ברכתא שריא באתר ריקניא [אין הברכה שורה במקום ריקן], דהיינו שאי אפשר להיות המשכת האור אלא אם כן יש כלים שישרה בהן, לכן אנו מבקשים ענינים רפואות החולי וברכת השנים וכן כל הברכות דשמונה עשרה, שהם כלים שבהם יהיה השראת אור אין סוף.

זה שאנו מפרטים גם את ה"כלים" שבהם ועל ידם יתגלה אלקותו ית' למטה, אינו ענין צדדי לבד, אלא זה נוגע להמשכת האור, כי בלי כלי אין האור נמשך.

אבל עיקר המכוון הוא ברוך אתה ה', שיהיה המשכת אור אין סוף.

אבל סוף-סוף עיקר המכוון דתפלה הוא (לא הבקשות הפרטיות, אלא) המשכת אור אין סוף למטה, במלים פשוטות: עיקר המכוון דתפלה הוא - הבקשה שיהי' גילוי אלקות בעולם.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

הוא מבחי' שם אלקי' בכל עולם ועולם לפי ערכו כידוע. אך הנה כל ג' חילוקי מדרגות האלה דרוח ורעש ואש דבחי' אלקי' שבכ"ע בשרפי' וחיו' ואופני' ישנם למעלה בבחי' שם הוי' דאצי' ממש ונק' רוח הוי' ורעש הוי' ואש הוי', והיינו כמ"ש בווהר דאית רעש ואית רעש כו' וכמו שידוע בדרך כלל ששרש הנשמו' הוא בשם הוי' ונק' נר הוי' והיינו שרש פנימיו' העולמו' ושרש המלאכים בחי' חיצוניו' העולמו' שמקורם הוא בחי' ב"ן דאלקי' כנ"ל. וזהו שא' ואשמע אחר"י קול רעש גדול אחר"י דוקא לפי שנשמת הנביא ברעש דהוי' כו' לכך שמע רעש גדול דמלאכי' דיצי' בלבד כו' (וע"ד דוגמא נפש האלקי' גם שבבחי' עשי' שנק' נפש דעשי' היא בפנימי' האופני' דעשי', כמו חי ה' אשר עשה לנו הנפש הזאת, ונפש דק"נ שהוא נה"ט שרשה משמרי האופני' והאופני' עצמן בחי' ממוצע לחבר ולקשר הנפש אלקי' בגוף והן המלאכים שחונים לנשמו' גם במי שאין לו רק נפש דעשי' כמ"ש כי מלאכיו יצוה לך כו' וכה"ג הרי אנו מוצאי' דמלאכי' אלקי' מעלין התפלה שבלב ודיבור בפה שמורכב מהתפעלו' הנה"א בנה"ט למעלה כו' לפי ששרש כל הנשמו' דנר"נ מל' כלים דז"א דאצי' ממש פנימי' הכלים בנשמה עד חיצוני' הכלי' בנפ"ש דעשי' וד"ל).

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

והנה מעתה יש להבין עפ"י כל הנ"ל בבחי' מ"ה וב"ן ענין הפסוק ואשמע אחרי קול רעש גדול, מהו אחרי ומהו רעש גדול. דהנה כתי' ואחרי הרוח רעש לא ברעש ה', ואחר הרעש אש לא באש ה' כו', בהיות דג' מדרגו' אלה רוח ורעש ואש יש שהן בבחי' שם הוי' ע"כ א' דרעש ורוח ואש דכאן לא ברעש ה' ולא באש ה' כו'. וביאור הענין הוא דג' מדרגו' אלה היינו ג' מדרגו' דשרפי' וחיות ואופני' הקדש שכל זה הוא נמשך רק משם אלקי' בחי' ב"ן שבכל עולם לפי ערכו, כמו השרפי' שבעולם הבריא' הוא בהתפעלו' דו"ר שכלי' דאימא עילא' דאצי' מקננא בכורסיי כו', וזהו ע"י בחי' ב"ן דשם אלקי' המאיר בבינה דמל' דאצי' שמלוכש בכריא' כו' והוא בבחי' א"ש שלזה נק' שרפי"ם. אך היינו בחי' א"ש אלקים ולא אש הוי' כלל ובחי' התפעלו' החיות הקדש שבעולם היצי' בבחי' רע"ש והוא למטה מבחי' רשפי אש, וגם זה בא מבחי' ב"ן שבעולם היצי' ונק' רע"ש דאלקי' ולא רעש הוי' כלל, וכן האופנים שבעולם העשי' בבחי' רוח וכמ"ש כי רוח החי' באופנים כו', ולא ברוח הוי' רק מבחי' אלקי', לפי שכל המלאכי' שבג' עולמו' דבי"ע הכל מקבלים רק מבחי' שם אלקי' ונקראו בני האלקי' ולא משם הוי' כו', להיות שעיקר בחי' כח הפועל אלקי' שבהם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

בה"ג וכו' ובמ"א כתב שהן תרי"ג ארחין נמשכים אחד ארחא כו' שהוא לבנונית וכו', אך הענין שכל המצות לתקן רמ"ח איברי ז"א ע"י המשכות אא"ס ב"ה בהן במוחי' הכלולים בה"ח וה"ג ומקור המוחי' הוא לבנונית כו' הוא עונג וחפץ עליון להמשיך האור למטה ברמ"ח איברים דז"א ומתחלקת ההמשכה לתרי"ג המשכות הפרטים לפי בחי' ערך המצות כגון בצדקה וגמ"ח נמשך אור א"ס ב"ה לחיצוני' הכלי דחסד דז"א ובקיום הדינין בחיצוניות גבורה וברחמים כו' ודרך ומעבר ההמשכה הוא ע"י פנימית הכלים ומוחותיהן שהם דו"ר שכליים או טבעיים שהן בחי' מוחי' דקטנות וגדלות, ולזה בקש מרע"ה מאד לקיים מצות מעשיות התלויות בארץ שהן תכלית ההשתלשלות להמשיך אא"ס ב"ה לברר הכלים דז"א דבי"ע שבהן הן הרפ"ח

(ה) ואחרי התבאר כ"ז, נבאר ענין כללי בסוד מצות ה' ית' ונבאר זה בענין תפילין וממנו יובן ג"כ בכל המצות, והוא כי אמרנו שהתפילין הם המשכות מקיפים למוחי' דז"א וזהו ענין בליטתם כמש"ל, והלא מצות תפילין הוא רצון העליון ב"ה והוא בכתור דא"א מהתרי"ג ארחין כידוע ואין ערוך למקיפים דמוחי' דז"א לגבי אמיתית מקיף שהוא רצונו ית' הנק' כתר דא"א, ועד"ז יפלא ג"כ בשארי מצות כמו שהציצית הם שערות ממוחי' דאז"א שבז"א הנמשכים להאיר לנוק' והלא הציצית הוא ג"כ רצון העליון ב"ה חד ארחא מתרי"ג ארחין דא"א הנ"ל והם למעלה מעלה מבחי' שערות הנ"ל, והנה הענין הלז כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה בכי"ק נ"ע וז"ל הזהב בקו"א, (אגה"ק סי' ל"ה), במ"א כתיב שרמ"ח מ"ע הן בה"ח ושס"ה ל"ת

השכל בעומק המאיר בקיצור הטעם וזהו ענין ג' שעות ראשונות הקב"ה שהוא ז"א יושב ועוסק בתורה (ע"ז ג' ב') שהתורה עצמה יש בה הרחבת הטעם והשכל מדוע יפסוק כשר ומותר או פסול ואסור כו' ומשם ממשיך מוחי' פנימי' למדותיו להיות התלבשות הטעם ומוחי' למדות בקצרה ואז בג' שעות שניות יושב ודן אחר שנמשך מוחי' למדות ואח"כ יושב וזן כשמאירים שפע המדות למטה וכמ"ש במ"א, וכפי מעלת המוחי' והטעם ובפרט המקיפים על המדות כך יובן יתרון דביקות אברהם בשמו"ע בעת גילוי חכמה שבנשמתו מקור אהבתו שבכל יום שהוא בחי' ביטול אמיתי יותר נעלה מענין ביטול היש שבאהבתו כל היום ובזאת עשה ג"כ למעלה המשכת מקיפים ובליטת מוחי' דז"א טעם לאהבה עליונה אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א' ב') וז"ס התפילין כנ"ל, וכמ"כ אנחנו שניתן לנו תורת מרע"ה להניח תפילין גשמיים על הראש והזרוע הוא ג"כ בחי' ביטול היש בחכמותינו כמ"ש המפרשים לשעבד מוחו ולבו, אלא שמלבד הכוונה לשעבד כו' הנה בהנחתו התפילין מקיים המצוה כי אעפ"י דאיהו לא חזי מ"מ ישרה בהם פנימי' המוחי' חכמה שבנפש האלקית שאינו מאיר אלא בשעת קידוש ה' והוא בחי' ראייה כידוע שא"ל לה להתגלות במוחו בהשגתו שלא יתבטל ממציאותו אבל בבליטת התפילין ישרה בהם אלא שהוא בבחי' לבוש והעלם משא"כ דביק' אברהם הי' בגילוי, ועי"ז מעורר למעלה תיקון והמשכת מוחי' לז"א כנ"ל: והנה בהמשכת מוחי' דז"א הנ"ל הנמשך ע"י מצוה מעשיות של הנחת תפילין שלנו יש יתרון מבהמשכה שהמשיך א"א ע"ה ע"י ביטול חכמה שבנשמתו כנ"ל מצד:

ספר המצוות – מצוות תפילין

ניצוצים ע"י תו"מ מעשיות שבכ"ע עכ"ל: והנה ביאור דבריו שהמצוות נמשכים מחד ארחא הוא כללות עונג וחפץ (שם חפץ הוא הרצון שיש בו עונג) עליון להיות גילוי אלקות למטה ע"י ביטול היש שהוא ענין בירור רפ"ח ניצוצים שבכלים שנפלו בכ"ע (ולפי שהכלים הם מז' מדות אמר כלים דז"א כי כשמתבררים נכללי' בז"א דתיקון) ומתחלק לתרי"ג ארחין הם תרי"ג מיני חפץ ורצון העליון כ"ה שבתרי"ג מצות שהן תרי"ג ענינים שונים באיכות ביטול היש מהן בחסדים כמו גמ"ח וצדקה ומהן בגבורות כמו דינין כו' ושכלל א' מהן יש עונג וחפץ מיוחד אשר בקיום המצוה בבחי' ביטול היש במדה פרטית ונתקן בזה למעלה אבר א' מכלים דז"א ע"י עליית הברורים מרפ"ח ניצוצים שבכלים שנפלו בכ"ע אזי מתגלה העונג ההוא מע"י וא"א שהוא ענין גילוי אא"ס כנ"ל באותו אבר ומדה דז"א, וכמו ע"ד דוגמא מצות תפילין שאנו עסוקים בה שהוא בחי' המשכות מוחי' לז"א ותיקונם כפי מה שנת"ל וביאור ענין השיכות שיש להמשכה זו ע"י ביטול היש דהנחת תפילין בגשמיות, הנה באברהם כתיב הלך ונסוע הנגבה (בראשית י"ב ט') פי' שהי' אהבתו גדולה כ"כ עד שהי' מרכבה לגבי אהבה וחסד דאצי' וזה הי' מדרגתו בתמידת כל היום אפי' בבחי' קטנות שלו, ומה היתה בחי' גדלות של נשמתו בעת עלייתה בתפלת שמ"ע בהשתחוואה וביטול גמור בחי' חכמה שבנשמתו ע"ז הוא אומר הלך ונסוע הנגבה מסע זו הוא עליי' ודביקות בחי' חכ' שבנשמתו בפנימי' אור האהבה והחסד דאצי' הוא המוחי' שבה, ובמוחי' יש פנימי' דהיינו השכל שנתצמצם להיות טעם בקיצור לאותו האהבה ומקיפים אמיתית הרחבת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

בהפלגה והיינו כנ"ל ששרש השפע בא מלמעלה מהשתלשלו, ולכן כשבא השפע זו בבחי' עיר אלקינו הוא בחי' המל', כנודע מענין שתי אבנים בונות שתי בתים ע' בד"ה כמגדל דוד צואר²⁹, הנה עז"נ ישמחו עיר אלקים שהשמחה היא מצד הגילוי דבחי' שמשא שמאיר הארה חדשה בחי' צירוף חדש מ"ב צירופי הוי' כו'. וביאור הענין יובן ממ"ש במ"א בענין בעטרה שעטרה לו אמו³⁰

[[סה]] וזהו ענין כל הנחלים הולכים אל הים כמשנת"ל באריכות, והוא ג"כ בחי' האיתנים שהם מוסדי ארץ כמשנת"ל בענין יסוד כו'. אך מה שהיא מקבלת היחוד מבחי' שמשא זהו בחי' נהר פלגיו²⁷ ישמחו עיר אלקים, פי' פלגיו הוא בשפע יותר הרבה מבחי' נחל שלא כמו הנחל שהוא נהר קטן כמשנת"ל בשם הג"פ²⁸ סי' קך"ה, אבל פלגיו הוא ג"כ המדות אך זהו כמו שהן

(29) ע' בד"ה כמגדל דוד צואר: סה"מ תר"ל ע' כז.

(30) ממ"ש במ"א בענין בעטרה שעטרה לו אמו: ראה אוה"ת בראשית שם י' ב. ובארוכה סה"מ תרנ"ט ע' י. פר"ת ע' קנב. סה"מ מלוקט ח"ה ע' רמג. ועוד.

(27) וזהו ענין כל הנחלים. בחי' נהר פלגיו: בהבא לקמן בפרק זה ראה מאמרי אדה"ז תקס"ג שם ע' קסט. ביאורה"ז להצ"צ ח"א ע' רלג. ח"ב ע' תשעז. אוה"ת שה"ש ס"ע מ.
(28) כמשנת"ל בשם הג"פ: לעיל ד"ה כל הנחלים פל"ח.

לדון איזה דבר גדול הנה הדין והפוסק הדבר הגדול הזה הוא המלך עצמו, מ"מ בעלי משפט הקטנים מעיינים תחלה בדבר הזה אם ראוי הוא שיובא לפני המלך, ואם ע"פ שכלם אינו ראוי אזי אין מעלים זה כלל לפני המלך, ואם ע"פ שכלם ראוי ונכון לעשות לו כבקשתו את הדבר הגדול הזה אז הם מעלים זה לפני המלך, והיינו מפני שהם עצמם אין בכחם ליתן דבר זה כי לא בדידהו תליא מילתא, אבל מ"מ מעיינים אם ראוי או אינו ראוי כו'. ועד"ז יובן בענין בני חיי ומזוני שהם שבמזל תליא, מ"מ צ"ל דין ומשפט אם ראוי המבקש הדבר הזה שיעשו לו בקשתו, הן אמת כי בבחי' המזל הם בחי' ונוצר ונקא אינו תופס מקום כלל, שהרי משם נמשך סליחות עוונות, מ"מ יש דין ומשפט אם להעלות לשם וכנ"ל במשל. ונמצא יתורץ מ"ש וה' הוא וב"ד הם ע"ב סנהדרין שיושבין בהיכל הזכות לעיין אם ראוי למלאות בקשה זו ואח"כ מעלים. וכן מ"ש ועבדתם וגו' ובירך את לחמך ואת מימך לא תהי' משכלה ועקרה את מספר ימך אמלא, דהן אמת שבני חיי ומזוני במזל תליא, מ"מ תלוי ג"כ בזכות אם להעלות לבחי' מזל, ולכן צ"ל ועבדתם את ה' אלקיכם הוא בחי' וה' הוא וב"ד בכדי שיוזכר בב"ד שראוי למלאות בקשתו בבני חיי ומזוני, ואז יעלו זה לבחי' מזל כו', ומשם יומשך בני חיי ומזוני.

המשך והחזיר תרל"א

מאמר ד"ה יאמר ג' מחזר חודש

ביום חתונתו שע"י השפעת הז"א למל' עי"ז נמשך בז"א בחי' עטרה מבחי' אמו וכמ"ש זכר ונקבה כו' ויברך אותם. ושרש הברכה הוא כמ"ש בזהר כד ע"ק בעי לאשדא ברכאין אשדי בההוא עמיקא עילאה, פי' עמיקא עילאה הוא בחי' בינה, והברכה אשר בה נמשך מבחי' ע"ק, ולכן בר"ח כשיש יחוד שמשא וסיהרא ארו"ל על קרבן דר"ח שאמר הקב"ה הביאו עלי כפרה כו', עלי כמו על ה' שיומשך משם הברכה ע"י הזיווג, ולכן בזה"ג הצדיק אבד³¹ צדיק יסוד ז"א אבד מלקבל ברכאן מחמת העדר ההשפעה למל' בזה"ג, נשמע מזה שע"י ההשפעה מתברך, וזהו הברכה שע"י ההשפעה, וכמו"כ בכדי להיות השפעה זהו ג"כ ע"י שנמשך כח מלמעלה.

ומעתה יובן ענין וה' פקד³² הוא וב"ד, כי הנה בר"ה נפקדה שרה, והיינו כי בר"ה הוא בנין המל' וכנ"ל, והבנין הוא בשביל היחוד, וע"ז הוא הדין והמשפט דר"ה אם ראוי' שיהי' בנין המל' וכו', ועיין בפ' רש"י ע"פ והוא מסבות מתהפך בתחבולותיו ומ"ש בזהר ע"פ זה³³. וכמו"כ בענין בנין עדי עד שזהו פקידה דאשה להוליד בנים זהו ג"כ ע"י דין ומשפט תחלה, והיינו כי הגם שבני לאו בזכותא תליא, היינו שאין בכחם ליתן דבר זה בעצמם כ"א שצריך שיומשך מבחי' מזל, וה"ז כמשל כשצריכים

(31) ולכן בומן הגלות הצדיק אבד: בהבא לקמן עד סוף הפסקא

ראה בשינויים בד"ה זה בסה"מ תרל"ג שם ע' רמד.

(32) ומעתה יובן ענין וה' פקד: בהבא לקמן (עד פסקא: וזהו ויאמר לו יהונתן) ראה ביאורו"ז ומאמרי אדה"ז תקס"ג שנשמנו לעיל

בתחילת המאמר.

(33) ועיין בפ' רש"י ע"פ והוא מסיבות. ומ"ש בזהר ע"פ זה: הובא ונת' בביאורו"ז להצ"צ ח"א ע' לא ואילך. המשך תער"ב ח"ג ע' איתכס ואילך. סה"מ תש"ד ע' 27 ואילך.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

שְׁכָל בְּכַעֲלֵי חַיִּים וְכִמּוֹ הַמְּרַדֵּעַת שְׁמוּרָה דַּעָה בְּבִהְמָה שְׁכָל זֶה הוּא רַק שְׁכָל הַנִּקְנָה אֲכָל שְׁכָל הָאָדָם הוּא עֲצָמִי, וְכֵן הוּא בְּעֵינֵי הָאֱמוּנָה דְּכָל הָעַמִּים הֵנָּה אֱמוּנָתָם הִיא כְּדָבָר הַנִּקְנָה עַל יְדֵי דָבָר שְׁחוּץ מִמֶּנּוּ, אֲכָל לְהַבְדִּיל, יִשְׂרָאֵל הֵנָּה אֱמוּנָתָם בָּהּ וּבְתוֹרָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ הִיא עֲצָמִית, וְכִמּוֹ שְׁאֲנוּ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ אֲשֶׁר כָּל עֵינֵי וְעֵינֵי, בֵּין שֶׁהוּא טוֹב וּבֵין שֶׁהוּא הָפְכִי, הֵנָּה שֵׁם שְׁמִים שְׁגוּר בְּפִי כָל בְּנוֹסְחָאוֹת שׁוֹנוֹת, יִרְחֵם הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ, יְחוּס הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ תּוֹדָה לְהַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ, וְכִיּוֹצֵא בָהֶם בְּסִגְנוֹנוֹת תְּפִלָּה וְתַחֲנוּגִים וְתוֹדָה, דְּכָל זֶה מִפְּנֵי שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵנָּה אֱמוּנָתָם בְּהַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ וּבְתוֹרָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ הִיא עֲצָמִית, הֵם חַיִּינוּ וְאוֹרֵךְ יְמֵינוּ וְעֲלִיָּהֶם הוֹרֵגֵנוּ כָּל הַיָּמִים בְּיָמֵי הַגָּלוּת הַמֶּר, וְכֵן הוּא בְּעֵינֵי הַפְּרִסָּה

וְהֵנָּה יִשְׂרָאֵל הֵם מְאֻמִּינִים בְּנֵי מְאֻמִּינִים, דְּאֱמוּנָה הִיא בְּטָבַע תּוֹלְדוֹתָם, שְׁבִנָּה תְּלוּקִים עִם יִשְׂרָאֵל מְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, דְּכָל הָעַמִּים הֵנָּה עִם הַיּוֹת שְׁגָם בֵּינֵיהֶם נִמְצְאִים בְּעֲלֵי אֱמוּנָה בְּאֱמוּנָתָם וְאֵף גַּם כְּאֵלוּ שֶׁהֵם אֲדוּקִים בְּאֱמוּנָתָם, הֵנָּה אֵין זֶה בְּטָבַע תּוֹלְדוֹתָם וְהוּא רַק כְּדָבָר הַנִּקְנָה עַל יְדֵי דָבָר מָה, וְכִמּוֹ שְׁאֲנוּ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ בְּעֵינֵי הַשְׁכָּל שֵׁשׁ שְׁכָל עֲצָמִי וְיֵשׁ שְׁכָל הַנִּקְנָה עַל יְדֵי דָבָר וּלְתוֹ, שֶׁבְּכָל־לוֹת הוּא הִתְפַּרֵּשׁ בֵּין שְׁכָלֵי הַבְּעֲלֵי חַיִּים לְשְׁכָל הָאָדָם, שֶׁהָאָדָם הוּא שְׁכָלִי בְּעֵצָם מֵהוּתוֹ וְלִכְנֵן הֵנָּה כְּלָלוֹת מֵהוּת שְׁכָל הָאָדָם הוּא שְׁכָל עֲצָמִי וְשְׁכָל הַבְּעֲלֵי חַיִּים הוּא שְׁכָל הַנִּקְנָה, וְכִמּוֹ יַדַּע שׁוֹר קוֹנֵהוּ וְחִמּוֹר אֲבוּס בְּעֲלֵיו וְכֵן יֵשׁ בָּמָה עֲנִינִים מֵה שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם מְכַנְיָסִים

כנגד מדה משלם לו הקדוש ברוך הוא כמו שכתוב (דברים כח. לד) והיית משוגע כו' אשר תראה, ומרוב הדאגה משתומם מוחו עד שפמשוגע יחשב שזהו עצמו ענין שטות שהרי המשוגע והשוטה ענין אחד להם, כי כמו שאצל המשוגע נדמה שצריך להיות דבר שהוא מופרך אצל הבריא וחלים, כן השוטה ברוב שטותיו גם כן מתנהג על דרך זה וכמו שכתוב (שמואלא כא. טז) חסר משוגעים אני שכינה לדוד שהניח לימשך ריר אל זקנו בשם משוגע על שם שהוא היפך הדעת כו', וכל זה גורם לו מה שנפתה להרוות שטות של היצר הרע, אשר אם היה משים לבו להדברים האמיתיים הנ"ל היה באופן אחר לגמרי, שלא היה צריך להתעסק בריבוי עסק כלל והיה נמשך לו החסד עליון גם במעט עסק בריבוי שפע פרנסה בריוח.

קיצור. ישראל אמונתם בה' ובתורתו היא עצמית, אמונת כל העמים גם האדוקים היא כדבר הנקנה על ידי דבר שחוץ ממנו, שכל עצמי ושכל הנקנה, הכל יודעים שרק ברכת ה' היא תעשירי והנפתה להסתת היצר הרע מאבד פרנסתו, שוטה ומשוגע ענינם אחד.

נאמר כה פרק ד

דבאמת הנה הכל יודעים שהעיקר הוא ברכת ה' וכל מי שהוא יהודי אינו חושב בשום אופן שהעסק הוא מקור פרנסתו חס ושלום יודע היטב שהשפעה מאת ה' היא והוא הנותן לו את פרנסתו על ידי העסק, אלא שהרוות שטות שהיצר הרע משטה אותו שאינו משים אל לבו לדעת אמיתית הדברים הנ"ל דמאחר שהעיקר הוא ההשפעה העליונה הרי אינו צריך להיות שום מניעה ועיכוב ושום קוצר בהדברים אשר חייב אותו הבורא לעשות, ואף שבשכיל זה לא יוכל לעסוק הרבה בעסק משא ומתן נספיק לו גם מעט עסק והשם יתברך ימציא לו להרוות במעט זמן שבמעט העסק שיעשה ימשך ויתלבש החסד הנקצב והנמשך אליו, וכאשר נפתה להסתת היצר ומשטה את עצמו ברוח שטות שצריך להתעסק הרבה דוקא ואי אפשר לו לקבוע עתים לתורה ולהתפלל כדכעי מצד הזמן והטרדא ונדמה לו שזכון כן כפי אשר מדמה בשכלו הסכל והמעוקל על ידי רוח שטות הנ"ל, מראה לו הקדוש ברוך הוא שאינו מועיל לו ריבוי העסק והרי הוא הולך סוכך כל היום בשוקים וברחובות מבלי ימצא שוב ריוח כלל, ומדה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תר"ץ

להאריך בד' דאחד, אחדות ה' בכל מקום. ולא לחטוף בח', כי ז' רקיעים וארץ, שבהם ירדה הנשמה – בשביל העליה שע"י תומ"צ, בזמנו הקצוב של האדם בעולם זה, ולכן מאריכין ימיו ושנותיו.

הקדוש ברוך הוא להיות לו יתברך דינה בתחתונים, דזהו הז' רקיעים וארץ, דמה שהנשמה יורדת מהז' רקיעים לארץ הלזו להתלבש בגוף גשמי, הנה ירדה זו היא בשכיל העליונה שתהיה על ידי שהאדם יתעסק בלמוד התורה וקיום המצוות בארץ הלזו הגשמית. וכתוב "הלא צבא לאנוש עלי ארץ וכימי שכיר ימיו", ופרש רש"י – כמו השכיר הזה שנשכר לשנה יודע שיכלה זמנו, כן האדם צריך לשום לבו שנתן לו זמן קצוב כמה שנים יחיה בעולם זה, וכתוב "ימים יצרו" כו' דכל אחד ואחד ימיו ושנותיו הם מודדים, וכתוב "היום לעשותם", דלמוד התורה למען לידע את המעשה אשר יעשו וקיום המצוות מעשיות הם בעולם הזה דוקא, ובשכיל זה היתה ירדת הנשמה למטה, וזהו "שלא יחטף בחי"ת", דער מענטש זאהל נייט פארגעסען אויפן אמת צוליעב דעם וואס ער איז געקומען אויף דער וועלט, און

ואמר רבי מאיר דעד כאן צריכים פנות הלב, הינו ידיעה זו לא תשאר רק במח, כי אם יביא אותה בכונת הלב על מנת להביאה במדות טובות בפעל ממש. וזהו "כל המאריך באחד", דכל אחד ואחד לפי כחו צריך להאריך באחד, והינו באחדות הוי', והעקר הוא בהדל"ת, שידע האדם דבכל מקום שהוא צריך לעסוק בתורה ועבודה, והכל חכים בתלמוד תורה, אפלו מי שהוא טרוד ומטרד ביותר צריך לקבוע עתים לתורה, ואפלו אנשים פשוטים שאינם יכולים ללמוד בעצמם צריכים לשמץ מפי המלמד ברבים. וזהו שאמר רב אחא בר יעקב "ובדל"ת", דהאריכות באחד העקר הוא בהדל"ת, דלפי שיש טועים בזה ומקלים לעצמם בטענות של הכל. ואמר רב אשי שלא יחטף בחי"ת, דכונת החי"ת הוא ז' רקיעים וארץ, והינו שהאדם יתן אל לבו דירידת הנשמה בגוף היא בשכיל הפונה דנתאנה

ז. שהאדם לא ישכח על האמת בשביל מה הוא בא לעולם.

ועבודה, להצליחו בעבודתו, בכדי להשלים הפונה האמתית לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.
והשם יתברך יתן לנו ולכם בתוך כלל ישראל אריכות ימים ושנים, לפעל הרפצת התורה ולמודה והתעסקות עבודה שכלב זו תפלה בשביל לזכות להשלים הפונה העליונה ברב טוב בגשמיות ורוחניות.

ד"ה כל המאריך באחד

י"ב"ג תמוז תר"ץ

אז ער וועט ליגען אין דעם מיט איין אמת'י הנה במילא יאריך בהדלי"ת, הינו דבכל מקום שהוא נמצא יתעסק בתורה וקיום המצוות, ו"כל המאריך באחד" הינו שמוסר ונותן עצמו להאריך באחד לפרסם אלקותו יתברך בעולם, הנה מאריכין לו ימיו ושנותיו, שהקדוש ברוך הוא נותן להאדם אריכות ימים ושנים טובות ומאירות באור תורה

ח. וכשיונח בזה באמת.

לקוטי דיבורים

כו. הקביעות של אותה שנה היתה, הושענא רבה ביום ששי. הרבי היה שמח מאד, ואחרי שהודעתי לו על קיום השליחות, הזכרתי את החסידים החולים שהגיעו לכאן מקוררים ומצוננים היטב ושלהרבה מהם יש חום גבוה.

הרבי ישב משך זמן מה סמוך על ידיו הקדושות בדביקות עצומה וכשפתח את עיניו, אמר בניגון הידוע: "על תורה אומרת התורה¹ "אש דת למו", היום שמחת תורה, שיביאו את כולם להקפות, ו"אש אוכלה אש"², האש של שמחת תורה תכלה את אש הקרירות".

בליאזא היו שני אנשים זקנים שהיו מתנגדים ואף שהיתה להם הדרת כבוד גדול ביותר לפני הרבי, אך היו מתנגדים גמורים. האחד היה ר' אייזיק מחדש והשני ר' נפתלי זהיר.

שניהם - ר' אייזיק ור' נפתלי - היו לומדים גדולים ויראי שמים. ר' אייזיק היה רגיל לומר: "חידשתי ב"ה חידוש זה", ולכן קראו לו ר' אייזיק מחדש. ר' נפתלי היה רגיל לומר: "הנני זהיר באכילה; הנני זהיר בדיבור; הנני זהיר בראיה; הנני זהיר בזה והנני זהיר בזה" ולכן קראו לו ר' נפתלי זהיר.

ר' אייזיק ור' נפתלי היו שניהם תלמידי הישיבה המפורסמת שהיתה קיימת לפני ששים שנה בסמילביץ' ולמדו אצל צדיק הדור וגאון מפורסם ר' שילם יודל, שהיה לו גילוי אליהו לעתים קרובות, והעמיד כמה תלמידים גאונים. ר' אייזיק ור' נפתלי למדו בישיבת סמילביץ', כשהצדיק הגאון ר' שילם יודל היה כבר זקן וסגי נהור, ואת השיעורים היה אומר חתנו השני הגאון ר' שמעון אליהו העילוי מדרוצען³.

אבי - מספר החסיד ר' פנחס לדודי זקני הר' נחום -

כה. בשנת תקמ"ז - מספר החסיד ר' פנחס - היה חורף קשה מאד. בחול המועד סוכות ירד בליאזא השלג הראשון, והיו צריכים ללבוש מעיל פרווה ונעלים חמות בעת הישיבה בסוכה.

כמה פעמים קרה שהיו צריכים לפזר את השלג מעל הסוכה כשהלכו לאכול.

שמיני עצרת חל אז בשבת והיות שכל הלילה ירד שלג - ציווה רבנו הזקן לספר למשרת הנכרי "קומזא", שצריכים לאכול בסוכה, וכל זמן שהשלג מונח על הסוכה אסור לאכול שם. קומזא הוריד את השלג מעל הסוכה ואז עשה הרבי קידוש ואכל סעודת שבת ויום טוב בסוכה.

רוב האורחים החסידים שבאו אז לשמיני עצרת ושמחת תורה לליאזא, הגיעו מצוננים מאד ואצל רבים מהם קפאו אצבעות ידיהם ורגליהם.

בהושענא רבה לפנות בוקר היה הרבי רגיל לצוות להוציא את כל ספרי התורה מההיכל כדי לגוללם כדון, כלומר שהאמצע בין שני בדי ה"עץ חיים", יהיה על התפר, בין שתי יריעות, ושיכרכו את ספרי התורה במפות.

ר' מיכל השמש היה מקפיד ביותר שכל דבר הנוגע לעניני בית הכנסת יהיו עשויים בזמן הנכון ושהכל ייעשה בשקט ובשלוח.

הסדר היה שאחד - כפי שציווה הרבי - היה המשגיח הכללי על השמש ועל כמה אברכים שעזרו על ידו, וכשסיימו את העבודה, היו נכנסים אל הרבי להודיע לו שראו את הכריכות של ספרי התורה.

באותה שנה היתה לי הזכות - מספר החסיד ר' פנחס - שהרבי הטיל עלי את שליחות ההשגחה.

(3) כפר סמוך לקחונב פלך מוהילוב ובכפר ישבו כעשר משפחות יהודים עובדי אדמה ומגדלי בהמות ועופות, ושם נולד הגאון ר' שמעון אליהו.

(1) דברים לג, ג.

(2) ראה יומא כא, ב.

הבעש"ט ושיטתו בעבודת השי"ת.

כמה שנים ארך הדבר, עד שביריד ועד הארצות בוילנה וסלוצק, התחילו להכריז איסור על שיטתו של הבעל שם טוב. אבל בן התורה הבינוני ובעל הבית הרגיל, לא הבינו מה רוצה ועד הארצות, ואהבו לשמוע את הסיפורים היפים שעובדי האורח היו מספרים. ומפאת סיבה זו, שתושבי הערים במחוזות ויטבסק ומוהילוב, היו יראי שמים תמימים ובני תורה, נהיו שם בקלות ובמהירות לחסידים, ואף המתנגדים במחוזות אלו, לא היו כאותם המתנגדים שבוילנה, בריסק, סלוצק ושקלוב. כט. כשרבנו הזקן בא בפעם הראשונה - בהיותו בליאזנא - ממזריטש, שאלוהו ר' אייזיק ור' נפתלי מדוע היה צריך להטריח עצמו כל כך ללכת מרחק כזה בוואהלין, דבר הקשור בביטול תורה ובטרחה עצומה, הרי וילנה קרובה יותר והיה יכול לברר כל שאלותיו בתורה אצל ר' אלינקע.

אמר להם הרבי:

- בוילנה לומדים איך צריכים ללמוד, זאת אומרת, איך יהודי צריך ללמוד תורה, ובמזריטש מלמדים איך התורה מלמדת את האדם, זאת אומרת, איך התורה מלמדת את היהודי שהוא עצמו יהיה לתורה.

באותן השנים שהרבי התחיל לגלות את שיטת הבעש"ט ולפרסם תורתו ותורת הרב המגיד - התרחקו ממנו ר' אייזיק ור' נפתלי, אבל גם אז התנהגו כלפיו בהדרת הכבוד הראוי.

באותו זמן שאחיו של הרבי, הגאונים הר' יהודה ליב, הר' מרדכי והר' משה, באו לליאזנא, והרבי למד אתם שיעור גמרא בעיון בלימוד הראשונים שלש פעמים בשבוע, היו ר' אייזיק ור' נפתלי בין הלומדים היחידים שהיו נוכחים בשעת הלימוד. ובשנת תקל"ו כשהרבי יסד את ה"חדר" הראשון וסידר סדר הלימוד לאברכים שהגיעו אז לליאזנא, תחת השגחת אחיו הנ"ל - היו ר' אייזיק ור' נפתלי רגילים להיכנס לבית המדרש הלבן להתדבר בלימוד. מאוחר יותר, כשהרבי התחיל לומר תורת החסידות ברבים - התחמקו שוב ר' אייזיק ור' נפתלי.

ר' אייזיק ור' נפתלי היו מתנגדים גדולים לדרך הבעש"ט, ובפרט לתורת הבעש"ט ולתורת הרב המגיד, אך הם הוקירו מאד את כבודו של הרבי.

בשנת תקל"ט, כשנתפרסמה הכרזת האיסור על הרבי ועל תורת החסידות מטעם ועד הארצות הסלוצקאי, כתבו ר' אייזיק ור' נפתלי מחאה על כך, והעידו על הרבי שהוא גאון וצדיק. מאידך לא רצו להאמין במופתים. וכך זה נמשך כל הזמן.

ל. בן אחיו של ר' אייזיק היה מחסידי הרבי. לשמחת תורה של אותה שנה, הגיע בן אחיו של ר' אייזיק - ר'

למד בבחרותו אצל העילוי מדרוצען, כשהוא - העילוי מדרוצען - היה כבר יותר מעשרים שנה זקן ראשי הישיבה בישיבת סמילביץ', ואבי היה אומר: כשהגאון ר' שמעון אליהו היה אומר חידוש בתורה, היה זה כל כך נעים וערב, שלא הרגישו את הזמן כלל וכלל, וכשהיה אומר פלפול היו מרגישים איך הסברות מרחפות באויר, והראש היה מתחיל לכאוב מהעמקות הגדולה.

כז. כשאבי נהיה בהכרח שכלי נוטה לרבי ולחסידות, היה רגיל לומר: בטוחני שאם הגאון ר' שמעון אליהו, העילוי מדרוצען, היה שומע את העמקות הגדולה של חכמת האלקות שבתורת החסידות - היה בודאי הופך לחסיד, ושבאם הגאון ר' שמעון אליהו היה מכניס את כשרונו הגדול בתורת החסידות והיה מסבירה בשפת החלקות שלו - היו הגדולים שבגדולי ישראל הופכים לחסידים.

ר' אייזיק מחדש היה מאפצוהע ור' נפתלי זהיר מקחנב, ושניהם הגיעו לליאזנא לפני חמשים שנה בתור חתנים לבעלי בתים גבירים, וישבו כל ימיהם ולמדו.

מספרים, כשהגיע הרבי בפעם הראשונה לליאזנא ואמר פלפול, היה ר' אייזיק בהתפעלות גדולה. הוא ור' נפתלי אמרו שניהם, שמאותו זמן שעזבו את ישיבת סמילביץ', והעילוי מדרוצען הגאון ר' שמעון אליהו, היה אומר פעמיים בשבוע פלפול לפני גדולי החכמים - לא שמעו פלפול כזה.

כשהתיישב הרבי בקביעות בליאזנא, היו ר' אייזיק ור' נפתלי נכנסים אליו לעתים קרובות, לפתור את שאלותיהם בהלכות שונות, ובכל פעם היו בהתפעלות גדולה.

כח. בזמן ההוא היו תושבי ליאזנא - כשאר התושבים בערים הסמוכות - מתנגדים, והתנהגו בכל ההנהגות כמו המתנגדים, אך למרות זאת, היו שונים מתנגדים אלה מהמתנגדים שבוילנה, פינסק, בריסק וסלוצק.

זקני ויטבסק ומוהילוב היו מספרים, שלעתים קרובות היו פוגשים אנשים עובדי אורח, שהיו נכנסים לבתי המדרש ומספרים אודות גאון גדול וצדיק הנמצא באיזור פודוליה, המשתדל לטובת ישראל בפרנסה ועושה מופתים גדולים. בין האנשים שהיו מספרים מעשיות אלו, היו גם תלמידי חכמים גדולים, שהיו בקיאים בש"ס, והיו משווים מופתיו של הגאון הצדיק מפודוליה, למופתים שהגמרא מספרת על תנאים ואמוראים שונים.

באותו זמן - מספר החסיד ר' פנחס לדודי זקני הר' נחום - לא ידעו מי הם עובדי אורח אלה. אבל בזמננו, כשהיינו אצל הרבי בליאזנא, ידענו שאורחים אלה היו חבריו ותלמידיו של הבעש"ט, צדיקים נסתרים, שהיו משוטטים בכל המדינה ומדברים עם המוני העם אודות

משה אפצוגער – עם שני בניו וחתנו לליאזנא, והתאכסנו אצל ר' אייזיק.

ר' משה אפצוגער היה חלוש והדרך והקור הזיקו לו מאד. הוא שכב בחום גבוה וגם בניו וחתנו חלו מאד. אברהם הרופא אמר שהאברכים, הוא מקווה, יקומו בעזרת ה' מחליים ושלמים, אך ר' משה הוא איש זקן וחלוש מאד, דוקר לו בשני צדדיו ויש לו חום גבוה, ומשום כך הוא מסופק מאד אם יהיה לו כוח לעמוד בכך.

ר' אייזיק היה בצער גדול וטען שהנהגה כזו – ללכת לקבל פני רבו באופן כזה – זו מצוה הבאה בעבירה.

לא. שמיני עצרת אחרי מעריב, החילוני, אני ואפרים מיכל משקלוב וחיים אליהו מדוברובנה ועוד כמה אברכים, ללכת לאכסניות לקרוא ולהביא – את מי שצריך – לבית הכנסת להקפות, להתחמם ולהתרפא ב"אש דת למו" של תורה.

כשהגענו לאכסניות וסיפרתי מה שהרבי אמר, ואף שהדבריו היו כבר ידועים לכל, כי אחרי יציאתי מחדרו של הרבי, נכנסתי לבית הכנסת וסיפרתי מה שהרבי אמר אודות החולים, וכעבור שעה היו דברי הרבי ידועים לכל בכל האכסניות, אך, אף על פי כן, רצו כולם שאחזור על

דברי הרבי אות באות.

היה זה נחת רוח אמיתי לראות את השמחה הגדולה שדברי הרבי עוררו בכל האכסניות, אפילו בני הבית והילדים שמחו. כולם היו בטוחים שהחולים יתרפאו בעזרת השם.

באותו ערב היה יום סגריר, שלג רטוב, גשם ורוח שחדרו אל תוך העצמות, ונוסף על כך היה בוץ גדול בחוץ, אבל כל זה לא מנע את החולים מללכת לבית הכנסת. רבים הלכו בעצמם והיו צריכים לעזור להם קצת והיו גם כאלה שלא יכלו ללכת והיו מוכרחים לשאתם.

כשהגענו לביתו של ר' אייזיק, מצאנו אותו מתווכח עם בניו של ר' משה וחתנו, הם טוענים שצריכים להודיע לאברכים שיבואו לעזור להם ללכת לבית הכנסת של הרבי להקפות, ושיקחו גם את אביהם ר' משה. ואילו ר' אייזיק טוען שאסור להם לצאת החוצה, ובאשר לאביהם הרי אין מה לדבר כלל. הוא – טען ר' אייזיק – שוכב בחום גבוה ועצום, אינו יודע מהנעשה סביבו ואברהם הרופא אמר שהוא חולה מסוכן, והם רוצים לקחתו החוצה, הרי ברוח הקטנה ביותר הוא יהיה חלילה לבר-מינן.

כ"ה שבט, תרצ"ו

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

עיר אהבת הבריות פרק א'

אין לך כמעט עיר או עיירה באירופה שאינה קשורה בעבר או בהווה היהודי, שאין ביכלתה לספר קטע מן ההיסטוריה היהודית, ושאבניה ואדמתה אינם רוויים דם ודמע של יהודים. שמותיהם כלכד של ערים ועיירות מסוימות מעוררים זיכרונות ומחיים לנגד עינינו דמויות מאירות של אישים דגולים שהצטיינו במשך הדורות בגדלות בתורה ומעשים טובים.

לכל עיר ועיירה יש פרק משלה בהיסטוריה היהודית, אך יש ערים ועיירות המייצגות תנועות שלמות וחלקים שלמים בחיים היהודיים. עיר – נכון יותר: עיירה – כזאת מהווה ליובאוויטש, ששימשה, במשך מאה ושנים שנה וחודשיים, כמקום מושבם של ארבעה דורות נשיאי חב"ד וכמרכז לחסידות החב"דית על מאות אלפי חסידיה במרחבי רוסיה ובמדינות אחרות.

חסידות חב"ד שנוסדה על ידי אדמו"ר הזקן שניאור זלמן נ"ע, בעל ה"תניא", היא בסך הכל בת 175 שנה¹. פירוש הדבר שבתקופות של שבעים ושנים שנה ועשרה חדשים – היה מרכזה של חב"ד במקום אחר או שנדד בגולה. בראשית ייסודה היה המרכז בליז'נא, שם נולדה למעשה חסידות חב"ד. מאוחר יותר עבר לליאדי, הקשורה יותר מכל מקום אחר בשמו של אדמו"ר הזקן.

¹ חסידות חב"ד נוסדה בשנת תקל"ב, ובשנת תש"ז – שנת הופעת הספר במקורו באידיש – מלאו לה, איפוא, 175 שנה.

למן י"ח חשון תרע"ו, בזמן מלחמת העולם הראשונה, כאשר ליובאוויטש נעזבה וכבוד קדושת אבי [=מהורש"ב] נ"ע נאלץ לעקור משם עם משפחתו – חדלה להיות ליובאוויטש מקום מושב האדמו"רים ומרכז חב"ד. ברם, השם "ליובאוויטש" ישאר לעד קשור עם חסידות חב"ד, יעורר תמיד זכרונות נעימים, ויבטא פרק מפואר בהיסטוריה היהודית.

אופייני הדבר שלמרות העובדה שרק למן הדור השני לאדמו"רי משפחת שניאורסאהן קשורה ליובאוויטש קשר הדוק עם תולדות והתפתחות חסידות חב"ד – הרי כבר מראשית תקופת יסוד חב"ד, ואולי מיסוד החסידות בכלל וקודם לכן, תפסה היא את מקומה כאשר "נסתרים", "מקובלים" וצדיקים מסוגים וכיוונים שונים פעלו בחיי היהדות וסללו את הדרך להופעת הבעל שם טוב הקדוש.

לא בכדי נועדה ליובאוויטש לתפוס מקום כה נכבד, תחלה בחיי הצדיקים הנסתרים ומאוחר יותר בחיי אדמו"רי וחסידיו חב"ד. ליובאוויטש הייתה, בגלל מעמדה הגיאוגרפי המיוחד, מקום המתאים לאנשים בעלי שאר-רוח לשם התנזרות מן העולם החיצוני והתמסרות מוחלטת לתורה ועבודת ה', או לשם התחלה של חיים חדשים המבוססים על העקרונות המוסריים הטהורים של התורה.

ליובאוויטש הנמצאת בפלך מוהילוב (במחוז בבינוביץ, ואחר-כך במחוז אורשה) ושוכנת על נהר דנייפר שברוסיה הלבנה, היתה מוקפת מאז ומתמיד יערות גדולים ששיוו לה מראה של מקום מבודד והעניקו לתושביה תחושת תבודדות. כך נעשתה ליובאוויטש נקודת משיכה לאנשים שרצו להתייחד לנפשם ולהתקרב אל ה' ובריאתו.

זו הסיבה לעובדה שצדיקים נסתרים רבים קשרו את גורלם עם ליובאוויטש והטביעו עליה את חותמם, עד שאנשים המתוודעים אל תולדותיה של ליובאוויטש, מראשית ייסודה, מתרשמים ממנה כעיר אגדית, הקשורה בפרק מרתק ומותח של חיים יהודיים.

פרשת ייסודה של ליובאוויטש, בעבר הרחוק-רחוק, קשורה באישיות יהודית מעניינת, שְׁזַכְרָה לא נשכח במשך הדורות עד לזמננו. שם האיש היה רבי מאיר, ונמנה על אותם צדיקים שרצו לחיות רק על יגיע כפיהם. כיוון שלא רצה להישאר במקום מגוריו הישן, כי אם להניח בסיס חדש לקיומו וקיום יהודים נוספים – עזב, יחד עם שלש משפחות נוספות, את עירו והלך לחפש איזו שהיא פנה נידחת כדי להתנחל שם ולהתפרנס מעמל כפים. נראה שחלומו היה להקים כפר יהודי, רעיון שאומץ שנים רבות לאחר מכן על ידי אדמו"רי ליובאוויטש והגיע על-ידם לשלב מעשי ביותר. השטח שנבחר, עליו קמה ליובאוויטש, התאים מאד להגשמת הרעיון, שכן היה מוקף יערות ונמצא לחופו של נהר. רבי מאיר והמשפחות שהלכו אתו התמסרו מיד לעבודה: חטבו עצים ביער ובנו להם בתים.

שמו של הישוב הקטן עם ייסודו – אם בכלל חשבו מייסדיו לתת לו שם – לא ידוע. ברם, השם "ליובאוויטש", שניתן מאוחר יותר למושבה שנוסדה על ידי רבי מאיר, נועד לסמל ולאפיין את אישיותו של המייסד.

לפי המסופר הצטיין רבי מאיר במיוחד באהבתו הגדולה ליהודים, ואף לאינם-יהודים. אהבת ישראל שלו הייתה בלתי מוגבלת, וגם כלפי אחרים גילה אהבה. בפיו היה שגור הפתגם: "כל שרוח הבריות נוחה הימנו – רוח המקום נוחה הימנו", וברור שרוח הבריות נוחה ממי שמתייחס בידידות ובחסד לכל אחד.

ולא רק את האדם, בחיר היצורים, בלבד הוקיר רבי מאיר – כי אם גם את כל נברא, ואף אם זה בעל-חי ההולך על ארבע או מעופף בשמים.

מובן שרבי מאיר זה הרבה לגמול חסד עם יהודים ועם אינם-יהודים. כך נודע מיד שמו לתהילה בכל הסביבה ואף התפרסם למרחקים. אין, אפוא, כל חידוש בכך שכאשר הגיעו הדברים לידי קביעת שם לישוב החדש, שנוסד על ידי רבי מאיר, הותאם השם למעשיו האופייניים של המייסד. מה אפיין את רבי מאיר, אם לא מדת האהבה שלו, אהבה ליהודים, לאינם-יהודים ולבעלי חיים? כך נקרא הישוב בשם "ליובא" שפירושו, ברוסית ובפולנית, "אהבה", ובמשך הזמן צורפה הסיומת "וויטש", צירוף שיצר את השם "ליובאוויטש".

כך הייתה "ליובאוויטש" סמל לאהבת-ישראל, אהבת הבריות, ועל הכל, כמובן, אהבת ה', בורא הכל. רבי מאיר היה הראשון לשורת צדיקים נסתרים במשך מאות שנים אשר ראו בליובאוויטש את ביתם. לפיכך זכתה ליובאוויטש, מאוחר יותר להיות "עיר ואם בישראל", שממנה באו סמכות והנהגה שהוכרו בכל העולם היהודי.

*

ליובאוויטש לא הייתה מעולם עיר גדולה, למרות שהיו זורמים אליה רבבות חסידים מכל רחבי רוסיה. כפי המקובל היו בליובאוויטש מאה ועשר משפחות כאשר אדמו"ר האמצעי השתקע בה, בשנת תקע"ג. כשלמד אדמו"ר הזקן, בהיותו ילד, בליובאוויטש מפי רבה בשנות תקט"ז-תקי"ז, היה בה מספר המשפחות היהודיות בין שבעים וחמש לשמונים.

שטחה של ליובאוויטש אינו גדול מוורסט² ומחצה על וורסט ומחצה. בטבור העיירה נמצא ככר השוק, בו התרכזו החנויות. מככר זה נמשכים שלשה רחובות: רחוב "ברום" שהולך אל דוברומיסל, רחוב "שילבה" שהולך אל רודניה, ורחוב "חכלוקה" שהולך אל רססנה. נוסף על רחובות אלה היו סמטאות שהיו ידועות בשמות: סיריצה, הסמטא הקרה, ויגאן, וסמטת הנהר. בצפון העיירה זורם הנהר הגדול, ובמערכה, ליד בית הקברות, זורם נהר קטן.

הנהר הגדול נקרא בשם "ברזינה", ומקורו היה בכפר הנושא אותו שם. — הכפר עצמו נקרא כן בגלל יער עצי הלבנה³ המקיפו. הנהר הקטן נקרא בשם "נהר המצבה", משום שהוא נובע מתוך אחת המצבות בבית הקברות העתיק. האותיות שעל גבי המצבה היו מחוקות, ולכן אי אפשר לדעת של מי היה הקבר שנמצא שם. מדור לדור נמסרה האזהרה שלא להשתמש במי "נהר המצבה" לשתיה או לרחצה.

למרות שבתקופות מסוימות הייתה ליובאוויטש תחת שלטון פולני היו תמיד תושביה האינם-יהודים רוסים ולא פולנים. האוכלוסיה היהודית והבלתי יהודית חיו בשלום זו עם זו.

בית הכנסת העתיק ביותר בליובאוויטש היה ידוע בשם "השטיבל של בנימין". אם כי לאמתו של דבר נבנה בית-כנסת זה מספר פעמים מחדש במשך ימי תולדותיו, לאחר שנחרב בשריפות שעברו עליו.

רבי בנימין שעל שמו נקרא בית הכנסת, היה אף הוא אישיות מעניינת שליובאוויטש קשורה בשמה, ובמעשיה הטובים. היה זה יהודי כפרי שהיה נודד עם סחורתו הדלה בכפרי הסביבה. הוא ואשתו, חשוכי בנים, דרו בבית על שפת הנהר, והייתה להם גינת ירק גדולה. רבי בנימין היה ידוע לירא-שמים

(3) ברוסית: - "בריוזה".

(2) מדת שטח רוסית, בערך 1.069 ק"מ.

מופלג הזהיר בקלה כבחמורה. במיוחד התמסר לקיום מצוות צדקה, במתן צדקה ביד רחבה. ברם, על-אף היותו ידוע במידות טובות אלו – נחשב ליהודי פשוט בהחלט.

היה זה בשנות הארבעים או החמישים למאה הרביעית שבאלף השישי לפי הספירה העברית, לפני למעלה משלש מאות וחמישים שנה, כאשר חי ופעל רבי בנימין. ליובאוויטש הייתה כבר אז עיירה שמאחוריה עבר עשיר, ואז אירע המאורע שהסעיר את ליובאוויטש ואת כל סביבתה.

כנופיה של שודדי דרכים הסתתרה אז ביער שבין ליובאוויטש לבין דוברומיסל, וכל עובר אורח דרך היער הותקף ונשדד על-ידה. שודדים אלה לא הסתפקו בכך, שכן לא רצו, כנראה, להמתין עד שהקרבות יבואו אליהם. הם החלו להתנפל גם על הכפרים הסמוכים ולחמוס מן האיכרים את כל רכושם, את סוסייהם, בקרם וצאנם. מובן שכל הסביבה הייתה שרויה בפחד מהשודדים.

משך זמן ניכר לא נפגעה ליובאוויטש עצמה על ידי השודדים, שכן הללו לא העזו להיכנס לעיירה שהייתה מאוכלסת במספר ניכר של תושבים. אלא שפעם אזור אומץ ושניים מהם נשלחו ל"פעולה" בליובאוויטש. כנראה שחשו שפחדם נפל גם על בני ליובאוויטש והניחו שאיש לא יהין לעמוד נגדם. השודדים לא ידעו שבליובאוויטש נמצא רבי בנימין, שלמרות היותו יהודי כפרי פשוט, לכאורה, ניהן בכחות נסתרים.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אייר תרפ"ג

למר ש"ז יחי

שלום וברכה!

הן המה שוסיו, קבוצת נערים, אשר עוד לא ניסו הצג כף רגלם על מפתן החיים, לראות אור מדע, יודעים לעשן מקטרת, להלוך בגילוי ראש, וחשופי שת, ולדבר נשגבות, זרעונים ילעוס, ועל גבורי עם ילעוג, ומי כמוהו מורה? כן כן הלב ימס לראות במחזה מבהלת ומחללת כזו. ובה בשעה גם החלש יאמר גבור אני להציל עשוקים מידי עושקיהם, ומחוללים מידי מחללים.

אמנם לא באלה - אשר הציע - נושע, ולא זו הדרך בה הלכו, אבות אבותינו, ואבותינו, אלא עוד מאסו בה, ולזאת גם אנחנו, לא נלך בה, והאיש אשר לבבו נאמן את ה' ותורתו ימאס בכמו אלה.

תורה ומצוות ניתנו לנו, ובהם אנחנו יהודים, מבלי התחשב עם כלאשר יסובבנו, אם מחללים או לועגים ומחללים, כל החי בישראל, בתורתו ומצותיו יחי, כי היא חכמתנו ובינתנו והיא נשמתנו, לנו נתנה, ושלנו היא, ואינה דורשת עזרה מבחוץ להגן עליה. ולא עלינו המלאכה לחבבה לאלו אשר להם לא נתנוה, ולא להתחרות בהמדעים, אשר גם כשחק מאזנים אינם לעומתה, וישראל בתורתו ואמונתו יחי לעד, ולנצח נצחים, האמונה והדעה שני שתילי זתים המה (ע' בלקו"ת ד"ה וידעת א') אשר נטע האלקים בכרמו, אשר יסד הוא העולם, ויתנהו אל האדם לעבדו ולשמרו, העבודה והשמירה, אם כי שני תוארים נבדלים המה, בחכ' המדע, העבוי נופל בדבר שהוא בקום עשה, והשמירה הוא בל"ת, וענפיהם מרובים, הנה אחת הם בעבודת האלקים, העבוי היא להביא בדיוק, בפועל החיים, את המדע, ומבלי התחשב עם הקל והכבד, והשמירה היא הזהירות והמיאוס בהדבר המנגד לזה, מבלי התחשב עם

במענה על מכתבו הערוך ברגש חושב מחשבות דואג בדאגת הכלל, לאמר: חרב הונף על כרם ישראל, לגדע ולהכרית ח"ו את עצי החיים והדעת, אשר נתן לנו ה' ע"י משה עבדו, וכל איש ואשה בישראל - הרצוף ועשוק כל הימים, רק בעד דתו ותורתו - חרה להם עד מות, על הצעירים המתהוללים, ומתיימרים במסכה בשם באי כח העם, ובה בשעה אשר כל איש ישראל ירעים בקול חוצב להבות אש, ומרעיש שמים וארץ, אל תגעו בתורתי, מקדשי ואל תשדדו את נשמת, הם באים לאמר בשם העם, כי ממאן הוא - היל"ת - בה' ובתורתו. על כל אלה וביותר על האבנים אשר יסיעו להראות כי החכ' מנגד אל התורה, ידאב לבבו, ככל אחד מישראל, ואשר ע"י יציע כי יבא אגודת לומדים, בעלי חכ' וכשרון, אשר כח בהם להצדיק את התורה, ויחברו ספרים מאמרים והדומה, במבחר פרי השכל וההגיון בכורים לה', להראות את העמים ושרי התבונה, את יופי תורתנו, נעימתה, ורב המדעים הכלולים בה, ומודיע כי מורשי לבבו ואהבתו אל ישראל ותורתו, וחייובהו להתנדב למטרה זו, וישא רגליו לעיר מקום החכ' להתעתד אל אחת המדעים, אשר תהי לו למבצר כי ממנה ירה ירה זיקים במחנה שוסי ישראל ותורתו.

כן הדבר ואיש לא יכחד את המצב אשר בו נמצא כהיום ישראל ותורתו, לב מי לא יתפלץ מלראות מי הם מחללנו, ומי

בעת ההיא אשר השידים ושעירים ירקדו, לארג רקמת רשע כרות בר שחת, על היהודי ותורתו. בני אברהם יצחק ויעקב מאמינים בני מאמינים, באמונה זכה וברה בשבועת אמן אלקי ישראל, אשר כרחם אב על בנים, יחוס אבינו שבשמים וירחם על בניו ועמו הנתונים במצר, וברחוב היהודי תסיסה חיונית לתורה ותעודה.

בה בשעה אשר המן צורר כל היהודים מתגאה להשמיד ולהרג את כל אשר בשם ישראל יכונה, ובא לדבר על לב המלך להצליב את מרדכי, ראש הכנסי' העברית, הנה מרדכי הצדיק מקבץ נערי בני ישראל ומלמדם תורה ובראותם את צר הצור בא אליהם, אלפי לבבות טהורות, ענו ואמרו רבינו, אתך אנחנו לחיים ולמות, יהי מה, מאלקינו ומתורתנו לא נפרד לעד.

בה בשעה אשר ראש הטבחים עורך הבמה לעקוד את רבנו עקיבא על אשר לימד את התורה בעת הגזירה, רבינו פנה אל קהל עדת תלמידים לאמר זכרו את ה' ותורתו, ובעת אשר סורקים בשרו, במסרקות של ברזל, מאמץ לב ילדי ישראל, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד.

בה בשעה אשר אלפים ורבבות, אנשים נשים ילדים וילדות - בימי היונים - נטבחים נהרגים ונוצחים הנה ברגעי חייהם האחרונים קוראים אל אחיהם, אחים, אנחנו הולכים אל אבותינו בעוד רגע אברי גויתנו יתגלגלו הנה והנה, התחזקו ודעו, את אשר לפניכם, את התורה תשמרו. את המצות תצורו, ואת אשר בעיניכם תראו. לדור אחרון תספרו, ואת לבבם תחזקו, ובגאון יעקב על במת ההריגה ידרכו, קוראים את השמע, ומוסרים את נשמתם ליוצר כל, בני הרוגים אנחנו, בני שרופים אנחנו, אבותינו ואחינו דוקרו בעד התורה ובאומץ לב הזילו דמם בעד הדגל "האלקים דתו תורתו ועמו אחד" ועוז נצחם נשאר לתפארת תהלה עולמית.

גם היום, לא בחיל ולא בכח יגבר איש, כי אם בברכת אבות הקול קול יעקב, תורה תמימה היא מושיבה נפש הישראל, ובלימוד ברבים נושע תשועת עולמים, לכו ונלכה כולנו בהדרך אשר התוו לפנינו אבות אבותינו ואבותינו, ולא נצפה לחבל משענת קנה רצוף. לרפאות מוכי שג[ע] ון, הבה נבואה כולנו בשערי בתי כנסיות ובתי מדרשים לקבוע שיעורי לימוד ברבים, גמרא, אגדה, דא"ח, נהי' גבורי כח להקים את דבר ה' זו הלכה מפורשת נלכה שלובי זרוע להגות בספר התורה, איש איש באשר יוכל, נרפים אנחנו נרפים, לעשות את המוטל עלינו, ורק להביא ממרחק לחמנו לחצוב בורות נשברות, כל איש הבריא בישראל ידע ברור. כי רק תורה תמימה היא הפנס האלקי, ברחוב היהודים, בה ישראל חי ורק בה יחי לעד ונצח נצחים.

ועל אשר בחר בלימודים, ירחמנו ה' וישמרנו, אשר לא יהי ח"ו לברית למו, כי רבים חללים הפילה - ל"ע - והחכם עיניו בראשו.

הריבוי והמיעוט, ההבנה והעדרה, זהו יסוד תורת ישראל האמונה בה' ותורתו, מבלי התחשב עם הזמן והמקום, אשר בו נמצא, והעניינים אשר יסובבנהו, ואשר ע"כ זכו ישראל, בעטרת תפארת, אדרת האמונה ותוארם "מאמינים בני מאמינים".

אותה השעה שעמדו אבותינו ונשמתנו בהר סיני, והקדימו נעשה לנשמע, אותה השעה ערוכה היא אתנו כולנו המאמינים בה' ותורתו, ושמורה היא לבנינו ובני בנינו עדי עד, ואותם המלאכים שהכתירו בכתר עליון את אבותינו ונשמתנו אז, הן המה השומרים אותנו כולנו, בבואנו לשכון בבתי חומר, על פני האדמה במרחבי תבל, מבלי התבלע בשיני . . . רוח ישראל סבא יאהיל עלינו מבלי התגעל במי רפש, לענות לאוילי מרד על כסלתם.

דבר המקובל לכל עם ועם, אם יחטא איש לאיש ואשם לו, בין בגוף בין בממון, בשגגה או בזדון, חוק שם האלקים להוכיחו עדי ישיב אתה גזילה אשר גזל וליסרו במשפט מישרים, למען לא ישוב לכסלה עוד. אמנם נפש כי תחטא ומעלה מעל אל החכי' והמדע, ויתן ידו את חורשי און, למצא עלילות דברים ומה גם במרד ובזדון, לשים את האור לחושך ואת המר למתוק, האיש ההוא בחטאו ימס, איש לא יוכיחנו, ויד אדם לא תהי' בו ליסרו, כי אבן מקיר תזעק, וכפיים מעץ יעננה, אשר בינתו ה[סתת]רה או התבלבלה, ואל רופאי הרוח ילך.

מן היום שעבר אבינו הראשון אברהם העברי, ראש המאמינים את עבר הנהר, ללכת אחרי אלקינו, באמונה טהורה עד היום, עברו יותר על שלשת אלפים שש מאות ושמונים שנה, ובמרוצת הימים האלו, הנה לא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם, והתורה וישראל חיים הם, דור הולך ודור בא התורה וישראל לעולם יעמודו, הכח האדיר הלזה הנותן נשמה לעם נודד, מפוזר ומפורד ממושך וממורט, להחזיק מעמד לעמוד איתן, ולגזור גם במים עזים נתיבה, היא התורה והיא הרוח החי' באופני מרכבות עמי נדיב.

התורה היא מורשת קהלת יעקב, כתובה על לב ישראל, כל קהל עדת ישראל, אנשים נשים וטף, כולנו כאיש אחד אווזים בעץ החיים, היא התורה, אשר בה ראינו חיים ואור, היא התורה שעמדה לאבותינו ולנו והיא התורה אשר עלי' הורגנו כל הימים.

אחרי אלפי התראות ע"י נביאים וחוזים, נתן האלקים אותנו בגולה, צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו, אבל רחום וחנון הוא כי נתן גם התורה, אתנו, אשר היא משוש כל איש יהודי גם ביום צר ומצוק, התורה היא תקות ישראל, גאון בית יעקב, והיא התורה אשר אתה עמה. נשוב, אל הר ה' בירושלים, בשוב ה' שבות עמו בב"א.

התורה נקראת עוז, כי התורה נתנה עוז ותעצומות לעם ישראל, לשאת את הרדיפות והמכות אשר הוכו - ל"ע - מפראי אדם בכל המדינות, בכל מדינה ומדינה בעתה ובזמנה.

י ומליל יי עם משה למימר:
 יא פינחס בר אלעזר בר אהרן
 כהנא אתב ית חימתי מעל בני
 ישראל בדקני ית קנאתי ביניהון
 ולא שיצית ית בני ישראל
 בקנאתי: יב ככן אמר הא אנא
 גזר לה ית קנמי שלם: יג ותהי
 לה ולבנהי בתרוהי קנס כהנת
 עלם חלף די קני קדם אלהה
 וכפר על בני ישראל: יד ושום
 גברא בר ישראל קטילא די
 אתקטל עם מדינתא זמרי בר
 סלוא רב בית אבא לבית שמעון:
 טו ושום אתתא דאתקטילת
 מדינתא כזבי בת צור ריש אמי
 בית אבא במדין הוא: טז ומליל

י וידבר יהוה אל-משה לאמר: יא פינחס בן
 אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את-חמתי מעל
 בני-ישראל בקנאו את-קנאתי בתוכם ולא-
 כליתי את-בני-ישראל בקנאתי כס"י: יב לכן
 אמר הנני נתן לו את-בריתי שלום כס"י: יג
 והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם
 תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על-בני
 ישראל כס"י: יד ושם איש ישראל המכה אשר
 הכה את-המדינות זמרי בן-סלוא נשיא בית-
 אב לשמעני כס"י: טו ושם האשה המכה
 המדינית כזבי בת-צור ראש אמות בית-אב
 במדין הוא כס"י: פ ישראל טז וידבר יהוה אל-משה

רע"י

שהרגו לזמרי: לאלהיו. בשביל אלהיו, כמו
 (במדבר יא): "המקנא אתה לי", (זכריה א): "קנאתי
 לציון" - בשביל ציון: (יד) ושם איש ישראל
 וגו'. במקום שיחס את הצדיק לשבח יחס את
 הרשע לגנאי: נשיא בית-אב לשמעני. לאחד
 מחמשת פתי אבות שהיו לשבט שמעון. דבר
 אחר: להודיע שבחו של פינחס, שאף-על-פי שזה
 היה נשיא, לא מנע את עצמו מלקנא לחלול השם,
 לכך הודיעה הכתוב מי הוא המכה: (טו) ושם
 האשה המכה וגו'. להודיע שגאון של מדינים,
 שהפקירו בת מלך לזנות, כדי להחטיא את
 ישראל: ראש אמות. אחד מחמשת מלכי מדין
 (במדבר לא): "את-אוי ואת-רקם ואת-צור וגו'",
 והוא היה חשוב מכלם, שנאמר "ראש אמות";
 ולפי שנהג בזיון בעצמו להפקיר בתו, מנאו
 שלישי: בית-אב. חמשה פתי אבות היו למדין
 (בראשית כה): עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדע,

(יא) פינחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן. (סנהדרין
 פב. סוטה מב) לפי שהיו השבטים מבזים אותו:
 הראיתם בן פוטי זה שפטם אבי אמו עגלים
 לעבודת אלילים והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך
 בא הפתוב ויחסו אחר אהרן: בקנאו את-קנאתי.
 בנקמו את נקמתי, בקצפו את הקצף שהיה לי
 לקצף. כל לשון "קנאה" הוא המתחרה לנקם
 נקמת דבר אנפרטמנ"ט בלעז: (יב) את-בריתי
 שלום. (סנהדרין פב) דתהא לו לברית שלום, כאדם
 המחזיק טובה וחנוות למי שעושה עמו טובה, אף
 כאן פירש לו הקדוש-ברוך-הוא שלומותיו:
 (יג) והיתה לו. בריתי זאת: ברית כהנת עולם.
 שאף על פי שכבר נתנה כהנה לזרעו של אהרן,
 לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו
 ולתולדותיהם שיולדו אחר המשחתן, אבל פינחס
 שנולד קדם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהנה
 עד כאן. וכן שנינו בזבחים: לא נתבהן פינחס עד

לֵאמֹר: י צָרֹר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַפִּיתֶם
 אוֹתָם כִּשִׁי: יח כִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיהֶם
 אֲשֶׁר־נָפְלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כְּזָבִי
 בַּת־נִשְׁיָא מִדִּין אַחֲתָם הַמַּכָּה בְּיוֹם־הַמַּגֵּפָה
 עַל־דְּבַר פְּעוֹר כִּשִׁי: כו א וַיְהִי אַחֲרֵי
 הַמַּגֵּפָה פ פִּסְקָא בִּאֲמָצַע פִּסּוּק וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 וְאֵל אֱלֹעֶזֶר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר כִּשִׁי: ב שֹׂאוּ
 אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֵדֻת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים
 שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֵצֵא צָבָא
 בְּיִשְׂרָאֵל כִּשִׁי: ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן
 אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יְרֵדֵן יֵרְחוּ לֵאמֹר כִּשִׁי:
 ד מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם כִּשִׁי: ע"ב בחול שני ה רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי
 רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפָלֹא מִשְׁפַּחַת

יז עם מֹשֶׁה לְמִימָר: יז אַעֲק ית
 מְדִינָאֵי וְתִקְטֹל יְתֵהוּן: יח אַרִי
 מְעִיקִין אַנּוּן לְכוּן בְּנִכְלִיהוּן דִּי
 נִכְלִי לְכוּן עַל עֶסֶק פְּעוֹר וְעַל
 עֶסֶק כְּזָבִי בַת רַבָּא דְּמִדְּנָן
 אַחֲתֵהוּן דְּאֶתְקַטִּילַת בְּיוֹמָא
 דְּמוֹתָנָא עַל עֶסֶק פְּעוֹר: א וַהֲוֵה
 בְּתֵר מוֹתָנָא וְאָמַר יי לְמֹשֶׁה
 וְלֵאֲלֹעֶזֶר בֶּר אֶהֱרֹן כֹּהֵנָא לְמִימָר:
 ב קִבִּילוּ ית חֲשַׁבְּן כָּל כְּנִשְׁתָּא
 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִכֹּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
 וְלַעֲלָא לְבֵית אֲבֵהֶתְהוּן כָּל נֶפֶק
 חִילָא בְּיִשְׂרָאֵל: ג וּמִלִּיל מֹשֶׁה
 וְאֱלֹעֶזֶר כֹּהֵנָא אָמְרוּ לְמַמְנֵי
 יְתֵהוּן בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב עַל
 יְרֵדָנָא דִּירְחוּ לְמִימָר: ד מִכֹּר
 עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא כָּמָא דִּי פִקִּיד
 יי ית מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נֶפֶקוּ
 מֵאֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם: ה רְאוּבֵן
 בּוֹכְרָא דִּישְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ
 זֶרְעִית חֲנוּךְ לְפָלֹא זֶרְעִית פְּלֹא:

רש"י

וְזֶה הָיָה מִלֶּךְ לְאַחַד מֵהֶם: (יז) צָרֹר. כְּמוֹ: זָכוֹר,
 שְׁמוֹר, לְשׁוֹן הָיָה עֲלֵיכֶם לְאַיֵּב אוֹתָם: (יח) כִּי
 צָרְרִים הֵם לָכֶם וְגו' עַל־דְּבַר־פְּעוֹר. שֶׁהִפְקִירוּ
 בְּנוֹתֵיהֶם לְזָנוֹת כְּדִי לְהִטְעוֹתָכֶם אַחֵר פְּעוֹר. וְאֵת
 מוֹאָב לֹא צִוָּה לְהַשְׁמִיד מִפְּנֵי רוֹת שֶׁהִיְתָה עֲתִידָה
 לְצֵאת מֵהֶם כְּדָאֲמַרְיָן (בבבא קמא לח): (א) וַיְהִי
 אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וְגו'. מִשָּׁל לְרוּעָה שֶׁנִּכְנסוּ זְאֵבִים
 לְתוֹךְ עֲדָרוֹ וְהָרְגוּ בָּהֶן, וְהוּא מוֹנֶה אוֹתָן לִידַע מִנֵּן
 הַנוֹתְרוֹת. דָּבָר אַחֵר: כְּשִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְנִמְסְרוּ
 לְמֹשֶׁה, נִמְסְרוּ לוֹ בְּמִנְיָן, עֲכָשׁוּ כְּשֶׁקָּרַב לְמוֹת
 וּלְהַחְזִיר צֵאֲנוּ, מִחֲזִירָם בְּמִנְיָן: (ב) לְבֵית אֲבֹתָם.
 עַל שֶׁבֶט הָאָב יִתְיַחֲסוּ וְלֹא אַחֵר הָאֵם: (ג) וַיְדַבֵּר
 מֹשֶׁה וְאֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן אֹתָם. דְּבָרֵי עַמָּם עַל זֹאת,

שִׁצְוָה הַמָּקוֹם לְמִנּוּתָם: לֵאמֹר. אָמְרוּ לָהֶם:
 צָרִיכִים אַתֶּם לְהַמְנוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה:
 (ד) כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגו'. שִׁיָּהָא מִנִּינָם מִבֶּן עֶשְׂרִים
 שָׁנָה וּמַעְלָה, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹת ל): "כָּל הָעֹבֵר עַל־
 הַפְּקָדִים וְגו'": (ה) מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי. לְפִי שֶׁהָיוּ
 הָאֲמוֹת מְבִזִּין אוֹתָם וְאוֹמְרִים: מָה אֵלֹו מִתְיַחֲסִין
 עַל שְׁבֻטֵיהֶם, סְבוּרִין הֵם שְׁלֹא שְׁלֹטוֹ הַמִּצְרַיִם
 בְּאֲמוֹתֵיהֶם? אִם בְּגוֹפָם הָיוּ מוֹשְׁלִים - קָל וַחֲמֹר
 בְּנִשְׁוֹתֵיהֶם! לְפִיכָךְ הִטִּיל הַקְּדוֹשׁ־שֶׁבְרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ
 עֲלֵיהֶם: ה"א מִצַּד זֶה וַיִּוָּד מִצַּד זֶה, לֹוֹמֵר: מַעֲיֵד
 אֲנִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם. וְזֶה הוּא שֶׁמִּפְּרָשׁ
 עַל־יְדֵי דָוִד (תהילים קכב): "שְׁבֻט־יְהוָה יַעֲדוֹת
 לְיִשְׂרָאֵל". - הַשֵּׁם הָיָה מַעֲיֵד עֲלֵיהֶם

ו לחצרון ורעית חצרון לכרמי
 ורעית פרמי: ז אליו ורעית
 ראובן והיו מנגייהון ארבעין
 ותלתא אלפין ושבע מאה
 ותלתין: ח ובני פלוא אליאב:
 ט ובני אליאב נמואל ודתן
 ואבירם הוא דתן ואבירם מערעי
 כנשתא דאתפנשו על משה ועל
 אהרן בכנשתא דקרח
 באתפנושיהון על י: י ופתחת
 ארעא ית פומה וכלעת יתהון וית
 קרח במוטא דכנשתא פד אכלת
 אשתא ית מאתן וחמשין גברא
 והיו לאת: יא ובני קרח לא
 מיתו: יב בני שמעון לורעיתיהון
 לנמואל ורעית נמואל לימין
 ורעית ימין לזכין ורעית יכין:
 יג לזרח ורעית זרח לשאול
 ורעית שאול: יד אליו ורעית
 שמעון עשרין ותריין אלפין
 ומאתן: טו בני גד לורעיתיהון
 לצפון ורעית צפון לחגי ורעית
 חגי לשוני ורעית שוני:

למשפחתם לצפון משפחת הצפוני לחגי משפחת החגי לשוני

הפלאי כס"י: ו לחצרון משפחת החצרוני לכרמי
 משפחת הפרמי: ז אלה משפחת הראובני
 ויהיו פקדיהם שלשה וארבעים אלף ושבע
 מאות ושלשים: ח ובני פלוא אליאב: ט ובני
 אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן
 ואבירם כתיב קרואי קרי קריאי העדה אשר הצו
 על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצתם
 על יהוה כס"י: י ותפתח הארץ את פיה ותבלע
 אתם ואת קרח במות העדה באכל האש
 את חמשים ומאתים איש ויהיו לגם כס"י:
 יא ובני קרח לא מתו כס"י: ס יב בני שמעון
 למשפחתם לנמואל משפחת הנמואלי לימין
 משפחת הימיני ליכין משפחת הימיני:
 יג לזרח משפחת הזרחי לשאול משפחת
 השאולי כס"י: יד אלה משפחת השמעוני שנים
 ועשרים אלף ומאתים: ס טו בני גד
 למשפחתם לצפון משפחת הצפוני לחגי משפחת החגי לשוני

רש"י

(סנהדרין קי) נתבצר להם מקום גבה בגיהנם וישבו
 שם: (יג) לזרח. הוא (שמות ו) צהר, לשון צהר,
 אכל משפחת אהר בטלה וכן חמש משבט בנימין,
 שהרי בעשרה בנים ירד למצרים וכאן לא מנה
 אלא חמשה, וכן אצבן לגד, הרי שבע משפחות.
 ומצאתי בגמרא ירושלמית, (סוטה פ"א. יומא פ"א)
 שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד, וכאו הכנענים
 להלחם בישראל, ונתנו לב לחזר למצרים, וחרו
 לאחוריהם שמונה מסעות מהר הקר למוסרה,
 שנאמר (דברים י): "ובני ישראל נסעו מבארות

לשבטיהם, לפיכך בכלם כתיב: "החנכי",
 "הפלאי", אבל בימנה לא הוצרך לומר "משפחת
 הימני" - לפי שהשם קבוע בו: יו"ד בראש ויה"א
 בסוף: (ט) אשר הצו. את ישראל על משה:
 בהצתם. את העם על ה: הצו. השיאו את ישראל
 לריב על משה, לשון הפעילו: (י) ויהיו לגם.
 לאות ולזכרון, (במדבר יז) למען אשר לא יקרב איש
 זר, לחלק עוד על הנהגה: (יא) ובני קרח
 לא מתו. (במ"ר סנהדרין קי) הם היו בעצה תחלה,
 ובשעת המחלוקת הרחרו תשובה בלבם, לפיכך

טז לְאִזְנֵי זִרְעִית אִזְנֵי לְעִרֵי זִרְעִית
 עֲרִי: יז לְאִרְוֹד זִרְעִית אִרְוִדִי
 לְאִרְאֵלִי זִרְעִית אִרְאֵלִי: יח אֵלִין
 זִרְעִית בְּנֵי גֹד לְמִנְגִּיָּהוֹן אֲרַבְעִין
 אֲלָפִין וַחֲמֵשׁ מֵאָה: יט בְּנֵי
 יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וּמִית עֵר וְאוֹנָן
 בְּאַרְעָא דְכְנַעַן: כ וְהוּוּ בְנֵי
 יְהוּדָה לְזִרְעִיתָהוֹן לְשִׁלָּה זִרְעִית
 שִׁלָּה לְפָרֶץ זִרְעִית פָּרֶץ לְזִרְחָ
 זִרְעִית זִרְחָ: כא וְהוּוּ בְנֵי פָרֶץ
 לְחֻצְרוֹן זִרְעִית חֻצְרוֹן לְחֻמּוֹל
 זִרְעִית חֻמּוֹל: כב אֵלִין זִרְעִית
 יְהוּדָה לְמִנְגִּיָּהוֹן שְׁבַעִין וּשְׁתָּא
 אֲלָפִין וַחֲמֵשׁ מֵאָה: כג בְּנֵי
 יִשְׁשָׁכָר לְזִרְעִיתָהוֹן תּוֹלַע זִרְעִית
 תּוֹלַע לְפֹהָ זִרְעִית פּוֹנִי:
 כד לְיִשׁוּב זִרְעִית יִשׁוּב לְשִׁמְרוֹן

מִשְׁפַּחַת הַשּׁוֹנִי: טז לְאִזְנֵי מִשְׁפַּחַת הַאִזְנִי
 לְעִרֵי מִשְׁפַּחַת הָעִרִי כס"י: יז לְאִרְוֹד מִשְׁפַּחַת
 הָאִרְוִדִי לְאִרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאִרְאֵלִי: יח אֵלָה
 מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גֹד לְפִקְדֵיהֶם אֲרַבְעִים אֵלָף
 וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ט יט בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וּמִית
 עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן: כ וַיְהִיו בְּנֵי־יְהוּדָה
 לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשִׁלָּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֹנִי לְפָרֶץ
 מִשְׁפַּחַת הַפָּרֶצִי לְזִרְחָ מִשְׁפַּחַת הַזִּרְחִי:
 כא וַיְהִיו בְּנֵי־פָרֶץ לְחֻצְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַחֻצְרוֹנִי
 לְחֻמּוֹל מִשְׁפַּחַת הַחֻמּוֹלִי: כב אֵלָה מִשְׁפַּחַת
 יְהוּדָה לְפִקְדֵיהֶם שְׁשָׁה וּשְׁבַעִים אֵלָף וַחֲמֵשׁ
 מֵאוֹת: ס כג בְּנֵי יִשְׁשָׁכָר לְמִשְׁפַּחְתָּם תּוֹלַע
 מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלְעִי לְפֹהָ מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי: כד לְיִשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁבִּי

רש"י

הַמִּשְׁפָּחוֹת עַל שְׁמֵם, חוּץ מִמִּשְׁפָּחוֹת אֲפִרָּים
 וּמְנַשֶּׁה שֶׁנּוֹלְדוּ בָלָם בְּמִצְרַיִם, וְאֵרֶךְ וְנֶעְמָן בְּנֵי בָלַע
 בֶּן בְּנִימִין. וּמִצְאָתִי בִיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן,
 שִׁירְדָה אֲמֵן לְמִצְרַיִם כְּשֶׁהִיָּתָה מְעַבְרַת מֵהֶם, לְכֹף
 נִחְלְקוּ לְמִשְׁפָּחוֹת כְּחֻצְרוֹן וְחֻמּוֹל, שֶׁהִיוּ בְנֵי בָנִים
 לַיהוּדָה, וְחֵבֶר וּמִלְכִּיאֵל, שֶׁהִיוּ בְנֵי בָנִים שֶׁל אֲשֶׁר.
 וְאִם אֲנִידָה הִיא, הָרִי טוֹב, וְאִם לֹא, אוֹמֵר אֲנִי
 שֶׁהִיוּ לְבָלַע בְּנֵי בָנִים הִרְבָּה וּמִשְׁנִים הִלְלוּ אֶרֶץ
 וְנֶעְמָן יֵצֵא מִכָּל אֶחָד מִשְׁפָּחָה רַבָּה וְנִקְרְאוּ
 תּוֹלְדוֹת שְׁאֵר הַבָּנִים עַל שֵׁם בָלַע, וְתוֹלְדוֹת הַשְּׁנִיִּים
 הִלְלוּ נִקְרְאוּ עַל שְׁמֵם. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר בְּבִנֵי מִכִּיר
 שֶׁנִּחְלְקוּ לְשִׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת: אַחַת נִקְרְאָת עַל שְׁמוֹ
 וְאַחַת נִקְרְאָת עַל שֵׁם גִּלְעָד בְּנוֹ. חֲמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת
 חִסְרוּ מִבְּנֵי שֶׁל בְּנִימִין. כָּאֵן נִתְקַיְמָה מִקְצַת נְבוֹאָת
 אֱמוֹ, שֶׁנִּקְרְאָתוֹ "בֶּן אוֹנִי" - בֶּן אֲנִינוּתִי, וּבְפִילְגָשׁ

בְּנֵי־יִצְחָק מוֹסְרָה שֵׁם מֵת אֲהֶרֶן". וְהֵלֵא בְּהֵר הָהָר
 מֵת? וּמִמוֹסְרָה עַד הָר הָהָר שְׁמוֹנֶה מִסְעוֹת יֵשׁ
 לְמַפְרָע? אֵלָּא שֶׁחֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם, וְרָדְפוּ בְּנֵי לִוִּי
 אַחֲרֵיהֶם לְהַחֲזִירָם, וְהִרְגוּ מֵהֶם שְׁבַע מִשְׁפָּחוֹת,
 וּמִבְּנֵי לִוִּי נָפְלוּ אֲרַבַּע מִשְׁפָּחוֹת: מִשְׁפַּחַת שְׁמַעִי
 וְעִזִּיאֵלִי, וּמִבְּנֵי יִצְהָר לֹא נִמְנוּ כָּאֵן אֵלָּא מִשְׁפַּחַת
 הַקְּרָחִי; וְהִרְבִּיעִית לֹא יִדְעָתִי מֵהָ הִיא. וְרַבִּי
 תַּנְחוּמָא דְרֵשׁ, שֶׁמֶתוֹ בְּמַגְפָּה בְּדָבָר בְּלָעָם, אֲבָל
 לְפִי הַחֲסֵרוֹן שֶׁחִסַּר מִשְׁבֹּט שְׁמַעוֹן בְּמִנְיָן זֶה מִמִּנְיָן
 הָרֵאשׁוֹן שֶׁבְּמִדְבַּר סִינִי, נִרְאָה שֶׁכָּל כ"ד אֵלָּף נָפְלוּ
 מִשְׁבֹּטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן: (טז) לְאִזְנֵי. אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזֶּה
 מִשְׁפַּחַת אֲצִבּוֹן וְאִינִי יוֹדֵעַ לְמָה לֹא נִקְרְאָת
 מִשְׁפָּחָתוֹ עַל שְׁמוֹ: (כד) לְיִשׁוּב. הוּא יוֹב הָאֱמֹר
 בְּיֹרְדֵי מִצְרַיִם, כִּי כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם
 יוֹרְדֵי מִצְרַיִם. וְהֵנּוּלְדִין מִשֵּׁם וְהֵלֵאָה לֹא נִקְרְאוּ

זרעית שמרון: כה אליו זרעית
 יששכר למנניהון שתיין וארבעא
 אלפין ותלת מאה: כו בני זבולן
 לזרעיתהון לסדר זרעית סדר
 לאלון זרעית אלון ליחלאל
 זרעית יחלאל: כו אליו זרעית
 זבולן למנניהון שתיין אלפין
 וחמש מאה: כח בני יוסף
 לזרעיתהון מנשה ואפרים:
 כט בני מנשה למכיר זרעית
 מכיר ומכיר אוליד ית גלעד
 לגלעד זרעית גלעד: ל אליו בני
 גלעד איעזר זרעית איעזר לחלק
 זרעית חלק: לא ואשריאל זרעית
 אשריאל ושכם זרעית שכם:
 לב ושמידע זרעית שמידע וחפר
 זרעית חפר: לג וצלפחד בר חפר
 לא הוו לה בנין אלהן בנן ושום
 בנת צלפחד מחלה ונעה חגלה
 מלכה ותרצה: לד אליו זרעית
 מנשה ומנניהון חמשין ותריין
 אלפין ושבע מאה: לה אליו בני
 אפרים לזרעיתהון לשותלח
 זרעית שותלח לבכר זרעית בכר
 לתמן זרעית תמן: לו ואליו בני
 שותלח לערן זרעית ערן:

בני אפרים למשפחתם לשותלח משפחת השתלחי לבכר משפחת
 הבכרי לתמן משפחת התחני: לו ואלה בני שותלח לערן משפחת

לשמרון משפחת השמרני: כה אלה
 משפחת יששכר לפקדיהם ארבעה וששים
 אלף ושלש מאות: ס כו בני זבולן למשפחתם
 לסדר משפחת הפרדי לאלון משפחת האלני
 ליחלאל משפחת היחלאל: כו אלה משפחת
 הזבולני לפקדיהם ששים אלף וחמש
 מאות: ס כח בני יוסף למשפחתם מנשה
 ואפרים: כט בני מנשה למכיר משפחת
 המכירי ומכיר הוליד את גלעד לגלעד
 משפחת הגלעדי: לא אלה בני גלעד איעזר
 משפחת האיעזרי לחלק משפחת החלקי:
 לא ואשריאל משפחת האשריאל ושכם
 משפחת השכמי: לב ושמידע משפחת
 השמידעי וחפר משפחת החפרי: לג וצלפחד
 בן חפר לא היו לו בנים כי אם בנות ושם
 בנות צלפחד מחלה ונעה חגלה מלכה
 ותרצה: לד אלה משפחת מנשה ופקדיהם
 שנים וחמשים אלף ושבע מאות: ס לה אלה

רש"י

ותמצא בפרשה זו חמשים ושבע משפחות ומבני
 לוי שמונה הרי ששים וחמש, וזהו שנאמר (דברים
 ו: "כי אתם המעט וגו'") ה"א מעט, חמשה אתם
 חסרים ממשפחות כל העמים שהן שבעים, אף זה
 הבנתי מיסודו של רבי משה הדרשן, אף הצרכתי

בגבעה נתקיימה בלה. זו מצאתי ביסודו של רבי
 משה הדרשן: (לו) ואלה בני שותלח וגו'. שאר
 בני שותלח נקראו תולדותיהם על שם שותלח
 ומערן יצאה משפחה רבה ונקראת על שמו
 ונחשבו בני שותלח לשתי משפחות. צא וחשב,

לז אליו זרעית בני אפרים
למגניהון תלתין ותריין אלפין
וחמש מאה אליו בני יוסף
לזרעיתהון: לח בני בנימן
לזרעיתהון לכלע זרעית כלע
לאשבל זרעית אשבל לאחירם
זרעית אחירם: לט לשפופם
זרעית שפופם לחופם זרעית
חופם: מ והו בני כלע ארד
ונעמן זרעית הארדי לנעמן
זרעית נעמי: מא אליו בני בנימן
לזרעיתהון ומגניהון ארבעין
וחמשא אלפין ושית מאה:
מב אליו בני דן לזרעיתהון
לשוחם זרעית שוחם אליו זרעית
דן לזרעיתהון: מג כל זרעית
שוחם למגניהון שתין וארבע
אלפין וארבע מאה: מד בני
אשר לזרעיתהון לימנה זרעית
ימנה לישוי זרעית ישוי לבריעה
זרעית בריעה: מה לבני בריעה
לחבר זרעית חבר למלכיאל
זרעית מלכיאל: מו ושום בת
אשר סרח: מז אליו זרעית בני
אשר למגניהון חמשין ותלתא
אלפין וארבע מאה: מח בני
נפתלי לזרעיתהון ליחצאל זרעית
יחצאל לגוני זרעית גוני:
מט ליצר זרעית יצר לשלם

הערני כס"י: לו אלה משפחת בני אפרים
לפקדיהם שנים ושלשים אלף וחמש מאות
אלה בני יוסף למשפחתם: לח בני בנימן
למשפחתם לכלע משפחת הכלעי לאשבל
משפחת האשבלי לאחירם משפחת
האחירמי כס"י: לט לשפופם משפחת השופמי
לחופם משפחת החופמי כס"י: מ ויהיו בני כלע
ארד ונעמן משפחת הארדי לנעמן משפחת
הנעמי: מא אלה בני בנימן למשפחתם
ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ויש
מאות: ס מב אלה בני דן למשפחתם לשוחם
משפחת השוחמי אלה משפחת דן
למשפחתם כס"י: מג כל משפחת השוחמי
לפקדיהם ארבעה ושלשים אלף וארבע
מאות: ס מד בני אשר למשפחתם לימנה
משפחת הימנה לישוי משפחת הישוי
לבריעה משפחת הבריעי: מה לבני בריעה
לחבר משפחת החברי למלכיאל משפחת
המלכיאלי: מו ושם בת אשר שרח כס"י:
מז אלה משפחת בני אשר לפקדיהם שלשה
וחמשים אלף וארבע מאות: ס מח בני נפתלי
למשפחתם ליחצאל משפחת היחצאלי לגוני
משפחת הגוני: מט ליצר משפחת היצרי

רש"י

לפחות ולהוסיף בדבריו: (לח) לאחירם. הוא (לט) שפופם. הוא מפים, על שם שהיה יוסף אחי שירד למצרים, ולפי שנקרא על שם יוסף שפופ בין האמות: (מב) לשוחם. הוא חשים: שהיה אחיו ורם ממנו נקרא אחירם: (מו) ושם בת אשר שרח. לפי שהיתה קימת

זרעית שלם: נ אלין זרעית
נפתלי לזרעיתיהון ומגניהון
ארבעין וחמשא אלפין וארבע
מאה: נא אלין מגני בני ישראל
שית מאה וחד אלפין שבע מאה
ותלתין: נב ומליל יי עם משה
למימר: נג לאלין תתפלג ארעא
באחסנא במגין שמחן:
נד לסגיא תסגון אחסנתהון
ולזעירי תזערון אחסנתהון גבר
לפום מגינהי תתיב אחסנתה:
נה ברם בעדכא תתפלג ית ארעא
לשמחן שבטי אבהתהון יחסנון:
נו על פום עדכא תתפלג

לשלם משפחת השלמי: נ אלה משפחת
נפתלי למשפחתם ופקדיהם חמשה
וארבעים אלף וארבע מאות: נא אלה פקודי
בני ישראל שש-מאות אלף ואלף שבע
מאות ושלשים: פ שלישי נב וידבר יהוה אל-
משה לאמר: נ לאלה תחלק הארץ בנחלה
במספר שמות רש"י: נד לרב תרבה נחלתו
ולמעט תמעט נחלתו איש לפי פקדיו יתן
נחלתו רש"י: נה אך-בגורל יחלק את-הארץ
לשמות מטות-אבתם ינחלו רש"י: נו על-פי

רש"י

משבח מחברו, אלא בשומא: בית כר רע כנגד בית
סאה טוב, הכל לפי הדמים: (נה) לשמות
מטות-אבתם. אלו יוצאי מצרים. שנה הכתוב
נחלה זו מכל הנחלות שבתורה, שכל הנחלות,
החיים יורשים את המתים, וכאן מתים יורשים את
החיים. כיצד? שני אחים מיוצאי מצרים שהיו
להם בנים בבאי הארץ, לזה אחד ולזה שלשה.
האחד נטל חלק אחד, והשלשה נטלו שלשה,
שנאמר: "לאלה תחלק הארץ". חזרה נחלתן אצל
אבי אביהן וחלקו הכל בשנה. וזהו שנאמר:
"לשמות מטות-אבתם ינחלו", שאחר שנטלו
הבנים, חלקוה לפי האבות שיצאו ממצרים, ואלו
מתחלה חלקוה למגין יוצאי מצרים, לא היו נוטלין
אלו הארבעה אלא שני חלקים, עכשו נטלו ארבעה
חלקים: אך בגורל. יצאו יהושע וכלב, וכן הוא
אומר (שופטים א): "וינתנו לכלב את-חברון כאשר
דבר משה", ואומר (יהושע יט): "על-פי ה' נתנו לו
את-העיר אשר אשר שאל": מטות-אבתם. יצאו גרים
ועבדים: (נו) על-פי הגורל. הגורל היה מדבר,
כמו שפירשתי; מגיד שנתחלקה ברוח הקדש, לכה

בחיים מנאה כאן: (נג) לאלה תחלק הארץ. ולא
לפחותים מכן עשרים, אף-על-פי שבאו לכלל
עשרים בטרם חלוק הארץ - שהרי שבע שנים
כבשו ושבע חלקו לא נטלו חלק בארץ אלא אלו
שש מאות אלף ואלף, ואם היה לאחד מהם ששה
בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו: (נד) לרב
תרבה נחלתו. לשבט שהיה מרבה באוכלוסין נתנו
חלק רב, ואף-על-פי שלא היו החלקים
שונים - שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו
החלקים - לא עשו אלא על ידי גורל והגורל היה
על-פי רוח הקדש, כמו שמפרש בבבא בתרא (דף
ק"ח): אלעזר הכהן היה מלבש באורים ותמים
ואומר ברוח הקדש: אם שבט פלוני עולה, תחום
פלוני עולה עמו. והשבטים היו כתובים ב"ב
פתקין וי"ב גבולים ב"ב פתקין ובכללום בקלפי,
והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שני פתקין: עולה
בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפרש
לו, והגורל עצמו היה צווח ואומר: אני הגורל
עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני, שנאמר: "על-פי
הגורל". ולא נתחלקה הארץ במדה, לפי שיש גבול

אחסנתהון בין סגיא לזעירי:
 נ ואלין מנני לואי לזרעיתהון
 לגרשון זרעית גרשון לקהת
 זרעית קהת למררי זרעית מררי:
 נח אלין זרעית לוי זרעית לבני
 זרעית חברון זרעית מחלי זרעית
 מושי זרעית קרח וקהת אוליד ית
 עמרם: נט ושום אפת עמרם
 יוכבד פת לוי דילדת יתה ללוי
 במצרים וילדת לעמרם ית אהרן
 וית משה וית מרים אחתהון:
 ס ואתיליד לאהרן ית נדב וית
 אביהוא ית אלעזר וית איתמר:
 סא ומית נדב ואביהוא בקרובהון
 אשתא נוכרתא קדם יי: סב והו
 מנניהון עשרין ותלתא אלפין
 פל דכורא מבר ירחא ולעלא ארי
 לא אתמניו בגו בני ישראל ארי
 לא אתיהיבת להון אחסנא בגו
 בני ישראל: סג אלין מנני משה
 ואלעזר כהנא די מנו ית בני
 ישראל במישריא דמואב על
 ירדנא דירחו: סד ובאלין לא
 הוה גבר ממנני משה ואהרן
 כהנא די מנו ית בני ישראל

הגזרל תחלק נחלתו בין רב למעט כס"י: ס
 ואלה פקודי הלוי למשפחתם לגרשון
 משפחת הגרשני לקהת משפחת הקהתי
 למררי משפחת המררי: נח אלה | משפחת
 לוי משפחת הלבני משפחת החברני
 משפחת המחלי משפחת המושי משפחת
 הקרחי וקהת הולד את-עמרם כס"י: נט ושם |
 אשת עמרם יוכבד בת-לוי אשר ילדה אתה
 ללוי במצרים ותלד לעמרם את-אהרן ואת-
 משה ואת מרים אחתם כס"י: ס וילד לאהרן
 את-נדב ואת-אביהוא את-אלעזר ואת-
 איתמר: סא וימת נדב ואביהוא בהקריבם
 אש-זרה לפני יהוה: סב ויהיו פקדיהם שלשה
 ועשרים אלף כל-זכר מבן-חדש ומעלה פי |
 לא התפקדו בתוך בני ישראל כי לא-נתן
 להם נחלה בתוך בני ישראל כס"י: סג אלה
 פקודי משה ואלעזר כהנא אשר פקדו
 את-בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו: סד ובאלה לא-היה איש
 מפקודי משה ואהרן כהנא אשר פקדו את-בני ישראל במדבר

רש"י

נאמר: "על-פי-ה'": (נח) אלה משפחת לוי.
 חסר כאן משפחת השמעני והעזיאלי וקצת מן
 היצחקי: (נט) אשר ילדה אתה ללוי במצרים.
 (סוטה יב) אשתו ילדתה במצרים, [לדתה במצרים]
 ואין הורתה במצרים. כשנכנסו לתוך החומה
 ילדתה. והיא השלימה מנין שבעים, שהרי בפרט
 אי אתה מוצא אלא ששים ותשע: (סב) כי לא
 התפקדו בתוך בני ישראל. להיות נמנין בני
 עשרים שנה. ומה טעם? כי לא-נתן להם נחלה,
 והנמנין מכן עשרים שנה היו בני נחלה, שנאמר:
 "איש לפי פקדיו יתן נחלתו": (סד) ובאלה
 לא-היה איש וגו'. אבל על הנשים לא נגזרה
 גזרת המרגלים, לפי שהן היו מתכבות את הארץ;
 האנשים אומרים (במדבר יד): "נתנה ראש ונשובה

נאמר: "על-פי-ה'": (נח) אלה משפחת לוי.
 חסר כאן משפחת השמעני והעזיאלי וקצת מן
 היצחקי: (נט) אשר ילדה אתה ללוי במצרים.
 (סוטה יב) אשתו ילדתה במצרים, [לדתה במצרים]
 ואין הורתה במצרים. כשנכנסו לתוך החומה
 ילדתה. והיא השלימה מנין שבעים, שהרי בפרט
 אי אתה מוצא אלא ששים ותשע: (סב) כי לא
 התפקדו בתוך בני ישראל. להיות נמנין בני
 עשרים שנה. ומה טעם? כי לא-נתן להם נחלה,
 והנמנין מכן עשרים שנה היו בני נחלה, שנאמר:
 "איש לפי פקדיו יתן נחלתו": (סד) ובאלה
 לא-היה איש וגו'. אבל על הנשים לא נגזרה
 גזרת המרגלים, לפי שהן היו מתכבות את הארץ;
 האנשים אומרים (במדבר יד): "נתנה ראש ונשובה

סִינִי כִסִּי: סה כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוֹ
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב
בֶּן־יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן: ס כֹּז וְתִקְרַבְנָה
בָּנוֹת צִלְפָּחַד בֶּן־חֲפָר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאַלֶּה
שְׁמוֹת בָּנָתָיו מַחֲלָה נָעָה וְחַגְלָה וּמִלְכָּה
וְתַרְצָה כִסִּי: ד וְתַעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מִשֶּׁה וּלִפְנֵי
אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח
אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר כִסִּי: ג אֲבִינוֹ מֵת בַּמִּדְבָּר
וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־
יְהוָה בַּעֲדַת־קָרַח כִּי־בִחָטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־
הָיוּ לוֹ כִסִּי: ד לָמָּה יִגְרַע שֵׁם־אֲבִינוֹ מִתּוֹךְ
מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן תִּנְהַלְנוּ אַחֲזָה בְּתוֹךְ

בַּמִּדְבָּר דְּסִינִי: סה אָרִי אָמַר יִי
לְהוֹן מֵמַת יְמוּתוֹן בַּמִּדְבָּר וְלֹא
אֲשַׁתָּאָר מִנְהוֹן אָנֹשׁ אֱלֵהֵן כָּלֵב
בֶּן יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן:
א וְקָרִיבָא בְּנַת צִלְפָּחַד בֶּן חֲפָר
בֶּן גִּלְעָד בֶּן מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה
לְזִרְעֵינַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף וְאַלִין
שְׁמֵהֶת בָּנָתָה מַחֲלָה נָעָה וְחַגְלָה
וּמִלְכָּה וְתַרְצָה: ב וְקָמָא קָדָם
מִשֶּׁה וְקָדָם אַלְעָזָר כֹּהֵנָא וְקָדָם
רַבְרַבִּיא וְכָל כְּנִשְׁתָּא בְּתַרְע מִשְׁכָּן
זְמָנָא לְמִימָר: ג אָבוּנָא מִית
בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא הָוָה בְּגוֹ
כְּנִשְׁתָּא דְאַזְדָּמְנוּ עַל יִי בְּכִנְשָׁתָא
דְקָרַח אָרִי בְּחֻבָּה מִית וּבָנִין לֹא
הָווּ לָהּ: ד לָמָּה יִתְמַנַּע שְׁמָא
דְּאָבוּנָא מִגּוֹ זִרְעֵיתָהּ אָרִי לִית לָהּ
בֶּרֶב הַב לָנָא אַחְסָנָא בְּגוֹ אַחִי

רש"י

אֲלְעָזָר. מגיד, שלא עָמְדוּ לִפְנֵיהֶם אֶלָּא בְּשֵׁנַת
הָאָרְבָּעִים אַחֵר שְׁמַת אֶהְרֹן: לִפְנֵי מִשֶּׁה. ואחר כֹּף
לִפְנֵי אֲלְעָזָר? אֲפָשָׁר, אִם מִשֶּׁה לֹא יָדַע, אֲלְעָזָר
יָדַע? אֶלָּא סָרַס הַמֶּקְרָא וְדָרְשָׁהוּ, דְּבָרֵי רַבִּי
יֵאשְׁיָה. אָבָא חֲנַן מִשּׁוּם רַבִּי אֲלְעָזָר אוֹמֵר: בְּבֵית
הַמִּדְבָּר הָיוּ יוֹשְׁבִים וְעָמְדוּ לִפְנֵי כָּלֶם (ב"ב קיט,
ספרי): (ג) וְהוּא לֹא־הָיָה וְגו'. (שם קיח, ספרי) לִפְנֵי
שֶׁהָיוּ בָּאוֹת לוֹמְרִי: "בְּחָטָאוֹ מֵת", נִזְקָקוּ לוֹמְרִי לֹא
בְּחָטָא מִתְּלוֹנְנִים וְלֹא בַּעֲדַת קָרַח שֶׁהָיוּ עַל
הַקְּדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא בְּחָטָאוֹ לְבַדּוֹ מֵת וְלֹא
הַחֲטִיא אֶת אַחֵרִים עִמּוֹ. (שבת צו) רַבִּי עֲקִיבָא
אוֹמֵר: מְקוֹשֵׁשׁ עֲצִים הָיָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִן
הַמַּעֲפִילִים הָיָה: (ד) לָמָּה יִגְרַע שֵׁם־אֲבִינוֹ. אָנוּ
בְּמָקוֹם בֶּן עוֹמְדוֹת וְאִם אֵין הַנִּקְבוֹת חֲשׁוּבוֹת זָרַע,
תִּתְיָבֶם אֲמַנּוּ לִיכֶם (ב"ב קיט): כִּי אֵין לוֹ בֶּן. הָא

מִצְרִימָה", וְהַנְּשִׂים אוֹמְרוֹת: "תִּנְהַלְנוּ אַחֲזָה",
לִכְךָ נִסְמְכָה פְּרִשְׁת בָּנוֹת צִלְפָּחַד לְכָאן:
(א) לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף. לָמָּה נֶאֱמַר?
וְהֵלֵא כָּבֵר נֶאֱמַר "בֶּן־מְנַשֶּׁה"? אֶלָּא לוֹמַר לָךְ:
יוֹסֵף חִבֵּב אֶת הָאָרֶץ, שְׁנֶאֱמַר (בראשית נ):
"וְהֵעֵלָתָם אֶת־עַצְמֹתַי וְגו'", וּבָנוּתִיו חִבְּבוּ אֶת
הָאָרֶץ, שְׁנֶאֱמַר: "תִּנְהַלְנוּ אַחֲזָה". וְלִלְמַדְךָ, שֶׁהָיוּ
כָּלֶם צַדִּיקִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּעֲשִׂיו וּמַעֲשֵׂה אַבּוֹתָיו
סְתוּמִים, וּפִרְט לָךְ הַפְּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם לִיחְסוֹ
לְשִׁבְחָה, הָרִי זֶה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. וְאִם יִחְסוֹ לְגִנְאִי,
כְּגוֹן (מ"ב כה) "כֹּא יִשְׁמַעֲאֵל בֶּן־נִתְנִיָּה בֶּן
אַלִישָׁמַע" בִּידוּעַ שֶׁכָּל הַנּוֹזְכִּים עִמּוֹ וְשָׂעִים הָיוּ:
מַחֲלָה נָעָה וְגו'. וְלִהְלֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר לו):
"וְתִהְיֶינָה מַחֲלָה תַרְצָה", מַגִּיד, שֶׁכָּלֶן שְׁקוּלוֹת זֹו
כְּזוֹ, לְפִיכֹךְ שָׁנָה אֶת סִדְרָן: (ב) לִפְנֵי מִשֶּׁה וּלִפְנֵי

אחי אבינו רש"י: ה ויקרב משה את־משפטן
 לפני יהוה רש"י: פ רביעי ויאמר יהוה אל־משה
 לאמר: ז פן בנות צלפחד דברת נתן תתן
 להם אחות נחלה בתוך אחי אביהם
 והעברת את־נחלת אביהן להן רש"י: ח ואל־בני
 ישראל תדבר לאמר איש כִּי־ימות וכן אין
 לו והעברתם את־נחלתו לבתו: ט ואם־אין לו
 בת ונתתם את־נחלתו לאחיו: י ואם־אין לו
 אחים ונתתם את־נחלתו לאחי אביו: יא ואם־
 אין אחים לאביו ונתתם את־נחלתו לשארו
 הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה
 לבני ישראל לחקת משפט באשר צוה יהוה
 את־משה רש"י: פ יב ויאמר יהוה אל־משה
 עלה אל־הר העברים הנה וראה את־הארץ אשר נתתי לבני

אבונא: ה וקרב משה ית דינהן
 קדם יי: ו ואמר יי למשה
 למימר: ז יאות בנת צלפחד
 ממללן מתן תתן להון אחודת
 אחסנא בגו אחי אביהן ותעבר
 ית אחסנת אביהן להן: ח ועם
 בני ישראל תמלל למימר גבר
 ארי ימות ובר לית לה ותעברון
 ית אחסנתה לברתה: ט ואם לית
 לה ברפא ותתנון ית אחסנתה
 לאחיה: י ואם לית לה אחין
 ותתנון ית אחסנתה לאחי אביהי:
 יא ואם לית אחין לאביהי ותתנון
 ית אחסנתה לקריבה דקריב לה
 מזרעיתה ונתתה ותהי לבני
 ישראל לגזרת דין כמא די פקיד
 יי ית משה: יב ואמר יי למשה
 סק לטורא דעבראי הדין וחזי ית
 ארעא די יהבית לבני ישראל:

רש"י

דבר אחר: על שם שהבת מעברת נחלה משפט
 לשפט, שפנה ובעלה יורשין אותה; שלא (ב"ב ק)
 תסב נחלה לא נצטוה אלא לאותו הדור בלבד. וכן
 "והעברתם את־נחלתו לבתו", בכלן הוא אומר
 "ונתתם", וכבת הוא אומר: "והעברתם":
 (יא) לשארו הקרב אליו ממשפחתו. (ספרי. ב"ב
 קט) ואין משפחה קרויה אלא משפחת האב:
 (יב) עלה אל־הר העברים. (כמדבר רבה) למה
 נסמכה לכאן? כיון שאמר הקדוש־ברוך־הוא:
 "נתן תתן להם", אמר: אותי צוה המקום להנחיל,
 שמא התרה הגזרה ואכנס לארץ? אמר לו הקדוש־
 ברוך־הוא: גזרתי במקומה עומדת (ספרי). דבר
 אחר: כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן,
 שמח ואמר: כמדמה לי שהתת לי נדרי. משל
 למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטין שלו.

אם הנה לו בן, לא היו תובעות כלום; מגיד,
 שחכמניות היו: (ה) ויקרב משה את־משפטן.
 (סנהדרין ח) נתעלמה הלכה ממנו, וכאן נפרע על
 שנטל עטרה לומר (דברים א): "והדבר אשר יקשה
 מכם תקרבון אלי" (סנהדרין שם). דבר אחר: ראויה
 היתה פרשה זו להכתב על־ידי משה, אלא שזכו
 בנות צלפחד ונכתבה על ידן: (ז) פן בנות
 צלפחד דברת. פתגומו: "יאות". כך כתובה
 פרשה זו לפני פמרום; מגיד, שראתה עינן מה
 שלא ראתה עינו של משה: פן בנות צלפחד
 דברת. יפה תבעו; אשרי אדם שהקדוש־ברוך־הוא
 מודה לדבריו: נתן תתן. (ב"ב קיח) שני חלקים:
 חלק אביהן, שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם
 אחיו בנכסי חפר: והעברת. לשון העברה (ס"א
 עברה) (ב"ב קטז) הוא במי שאינו מניח בן ליוורשו.

יִשְׂרָאֵל רַס"י: יג וְרָאִיתָה אֶתָּה וְנֹאסַפְתָּ אֶל־
 עַמִּיךָ גַּם־אֶתָּה כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אֶהְרֹן אַחִיךָ רַס"י:
 יד כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בַּמִּדְבָּר־צֵן בַּמְּרִיבַת
 הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמִּים לְעִינֵיהֶם הֵם מִי־
 מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְּבָר־צֵן רַס"י: טו וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה
 אֶל־יְהוָה לֵאמֹר רַס"י: טז יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי
 הָרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה רַס"י:
 יז אֲשֶׁר־יֵצֵא לַפְּנִיָּהם וְאֲשֶׁר יָבֹא לַפְּנִיָּהם
 וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדָת

יג וְתַחֲזִי יְתָה וְתַתְּכֹנֶשׁ לְעַמִּיךָ
 אַף אַתְּ כָמָא דִּי אַתְּכֹנֶשׁ אֶהְרֹן
 אַחֵוּךְ: יד כָּמָא דִּי סְרִיבְתוֹן עַל
 מִימְרֵי בַּמִּדְבָּרָא דְצֵן בַּמְצוֹת
 בְּנִשְׁתָּא לְקַדְשׁוֹתֵי בְּמִיא לְעִינֵיהוֹן
 אַנּוֹן מִי מְצוֹת רָקִם מִדְּבָרָא דְצֵן:
 טו וּמְלִיל מֹשֶׁה עִם יְיָ לְמִימֵר:
 טז יִמְנִי יְיָ אֱלֹהֵי רוּחִיָּא לְכָל
 בָּסָרָא גִבֹּר עַל בְּנִשְׁתָּא: יז דִּי
 יִפּוֹק קַדְמִיהוֹן וְדִי יַעֲוֹל קַדְמִיהוֹן
 וְדִי יִפְקֹנּוֹן וְדִי יַעֲלֹנוֹן וְלֹא תִהִי
 בְּנִשְׁתָּא דִּי כְּעָנָא דִּי לִית לָהּ

רַס"י

מְנַסָּה לְהֵם פְּרָנָס אִם לֹאו: (טז) יִפְקֹד ה'. בִּינוֹן
 שְׁשֻׁמַּע מֹשֶׁה שְׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: "תֵּן נַחֲלַת צִלְפַּחֲדָר
 לְבָנוֹתָיו", (במ"ר) אָמַר: הִגִּיעַ שְׁעָה שְׁאֲתַבַּע צָרְכִּי,
 שִׁירְשׁוֹ בְּנִי אֶת גְּדֻלָּתִי. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא:
 לֹא כֹף עָלְתָה בַּמַּחֲשָׁבָה לְפָנַי, כְּדָאֵי הוּא יְהוֹשֻׁעַ
 לְטַל שֹׁכֵר שְׁמוּשׁוֹ, שְׁלֹא מִשׁ מִתּוֹךְ הָאֲהֶל. וְזֶהוּ
 שְׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי כז): "נִצֹּר תִּאֲנֶה יֹאכֵל פְּרִיָּה":
 אֱלֹהֵי הָרוּחַת. לָמָּה נֹאמַר? אָמַר לְפָנָיו: רַבּוֹנוֹ שֶׁל
 עוֹלָם! גְּלוּי וַיְדוּעַ לְפָנָיו דַּעְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד,
 וְאֵינֶן דּוֹמִין זֶה לָזֶה; מִנָּה עָלִיהֶם מְנַהֵג שְׁיֵהָא
 סוֹבֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי דַּעְתּוֹ: (יז) אֲשֶׁר־יֵצֵא
 לַפְּנִיָּהם. לֹא כְּדֶרֶךְ מַלְכֵי הָאֲמּוֹת, שְׁיוֹשְׁבִים
 בְּכַתִּיָּהֶם וּמַשְׁלִיחִין אֶת חִילוֹתֵיהֶם לְמַלְחָמָה, אֲלֹא
 כְּמוֹ שְׁעִשִּׁיתִי אֲנִי, שְׁנִלְחַמְתִּי בְּסִיחוֹן וְעוֹג, שְׁנֹאמַר
 (במדבר כא): "אֶל־תִּירָא אֹתוֹ". וּכְדֶרֶךְ שְׁעִשָּׂה
 יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנֹאמַר (יהושע ה): "וַיִּלָּךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו
 וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אֶתָּה וְגו'". וְכֵן כְּדוּד הוּא אוֹמַר
 (ש"א יח): "כִּי־הוּא יוֹצֵא וְכֹא לַפְּנִיָּהם" - יוֹצֵא
 בְּרֹאשׁ וְנִכְנָס בְּרֹאשׁ: וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם. בְּזִכְיוֹתָיו:
 וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם. בְּזִכְיוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: "וְאֲשֶׁר
 יָבִיאֵם" שְׁלֹא תַעֲשֶׂה לוֹ כְּדֶרֶךְ שְׁאֲתָה עוֹשֶׂה לִי,

נִכְנָס לְשַׁעַר - וְהוּא אַחֲרָיו, לְחָצֵר - וְהוּא אַחֲרָיו,
 לְטָרְקִלִין - וְהוּא אַחֲרָיו. בִּינוֹן שְׁבֹא לְכָנָס לְקִיטוֹן,
 אָמַר לוֹ: בְּנִי, מִכָּאן וְאֵילָךְ אֶתָּה אֲסוּר לְכָנָס:
 (יג) כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אֶהְרֹן אַחִיךָ. מִכָּאן, שְׁנֹתָאוּהָ
 מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אֶהְרֹן. דָּבָר אַחֵר: אֵין אֶתָּה טוֹב
 מִמֶּנּוּ. (דברים לב): "עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתָּם". הָא אִם
 קִדַּשְׁתָּם אוֹתִי, עֲדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לְהַפְטֹר. בְּכָל
 מָקוֹם שְׁכַתְּב "מִיתָתָם", כְּתַב סְרַחוּנָם, לְפִי שְׁנֹגְזָה
 גְּזָרָה עַל דּוֹר הַמִּדְבָּר לְמוֹת בַּמִּדְבָּר בְּעוֹן שְׁלֹא
 הֶאֱמִינוּ, לְכֹף בִּקְשׁ מֹשֶׁה שְׁיִכְתַּב סְרַחוּנוֹ, שְׁלֹא
 יֹאמְרוּ: אַף הוּא מִן הַמַּמְרִים הִזֵּה (יומא פ). מִשָּׁל
 לְשִׁתֵּי נָשִׁים שְׁלוּקוֹת בְּבֵית־דִּין: אַחַת קִלְקְלָה
 וְאַחַת אָכְלָה פִּגִּי שְׁבִיעִית וְכו', אַף כָּאן, בְּכָל מָקוֹם
 שְׁהַזְכִּיר מִיתָתָן, הַזְכִּיר סְרַחוּנָם, לְהוֹדִיעַ שְׁלֹא
 הִתָּה בָּהֶם אֲלֹא זֹו בְּלִבָּד: (יד) הֵם מִי־מְרִיבַת
 קָדֵשׁ. הֵם לְבָדָם, אֵין בָּהֶם עוֹן אַחֵר. דָּבָר אַחֵר:
 הֵם שְׁהִמְרוּ בְּמֶרְה, הֵם הָיוּ שְׁהִמְרוּ בֵּים־סוּף, הֵם
 עֲצָמָם שְׁהִמְרוּ בַּמִּדְבָּר צֵין: (טו) וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה
 אֶל־ה' וְגו'. לְהוֹדִיעַ שְׁבָחָן שֶׁל צִדִּיקִים,
 שְׁכֻשְׁנִפְטָרִין מִן הָעוֹלָם מִנִּיחִין צָרְפֵן וְעוֹסְקִין
 בְּצָרְכֵי צְבוּר: לֹאמַר. אָמַר לוֹ: הִשִּׁיבֵנִי אִם אֶתָּה

יְהוָה בָּצֵאנָא אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה רַס"י: יח וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון
 אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסַמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו רַס"י:
 וְהָעֵמֶדֶת אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלִפְנֵי
 כָּל־הָעֵדָה וְצוֹיַתָּהּ אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם רַס"י: כ וַנִּתְּנָה
 מִהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עַדְתִּי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל רַס"י: כא וּלִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד
 וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו
 יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ
 וְכָל־הָעֵדָה רַס"י: כב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי
 אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה רַס"י: כג וַיִּסְמְךָ
 אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
 בְּיַד־מֹשֶׁה רַס"י: כד חֲמִישִׁי כח א וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כֵּן צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ

רַעִי: יח וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה דְּבַר לָךְ
 ית יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון גָּבַר דִּי רוּחַ
 נְבוּאָה בֵּה וְתַסְמוּךְ ית יִדְךָ
 עָלֹהִי: יט וְתַקִּים יתָה לְקַדָּם
 אֱלֹעֶזֶר כַּהֲנָא וְלְקַדָּם כָּל כְּנִשְׁתָּא
 וְתַפְקֵד יתָה לְעִינֵיהוֹן: כ וְתַתֵּן
 מַזִּינָךְ עָלֹהִי בְדִיל דִּי יִקְבְּלוּן
 מִנָּה כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כא וְלְקַדָּם אֱלֹעֶזֶר כַּהֲנָא יָקוּם
 וְיִשְׂאֵל לָהּ בְּדִין אוּרִיא קָדָם יי
 עַל מִימְרָה יְהוֹן נִפְקִין וְעַל
 מִימְרָה יְהוֹן עָלִין הוּא וְכָל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עִמָּה וְכָל כְּנִשְׁתָּא:
 כב וְעַבְד מֹשֶׁה כָּמָא דִּי פִקִּיד יי
 יתָה וְדִבֶּר ית יְהוֹשֻׁעַ וְאֶקִּימָה
 קָדָם אֱלֹעֶזֶר כַּהֲנָא וְקָדָם כָּל
 כְּנִשְׁתָּא: כג וְסַמְךָ ית יְדֹהִי
 עָלֹהִי וּפִקְדָה כָּמָא דִּי מַלִּיל יי
 בִּידָא דְּמֹשֶׁה: א וּמַלִּיל יי עִם
 מֹשֶׁה לְמִימַר: ב פִּקִּיד ית בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן ית קָרְבָּנִי
 לַחֵם סְדוּר לְקָרְבָּנִי לְאַתְקַבְּלָא

רַס"י

יַעֲמֹד. הָרִי שְׂאֵלְתָךְ שְׂשֹׁאֵלְתָּ, שְׂאִין הַכְּבוֹד הַזֶּה זֶה
 (ס"א נוטל) מִבֵּית אֲבִיךָ, שְׂאֵף יְהוֹשֻׁעַ יְהֵא צָרִיךְ
 לְאֱלֹעֶזֶר: וְשָׂאֵל לוֹ. כְּשִׁיצְטָרְךָ לְצֹאת לְמַלְחָמָה:
 עַל־פִּיו. שֶׁל אֱלֹעֶזֶר: וְכָל־הָעֵדָה. סְנִהֲדִין (יומא
 עג:) (כב) וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ. (ספרי) לְקַחוּ בְּדָבָרִים
 וְהוֹדִיעוּ מִתֵּן שֹׁכֵר פְּרָנְסִי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם הַבָּא:
 (כג) וַיִּסְמְךָ אֶת־יָדָיו. בְּעִין יָפָה, יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִמָּה
 שְׁנִצְטָה, שֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אָמַר לוֹ: "וְסַמַּכְתָּ
 אֶת־יָדְךָ"; וְהוּא עָשָׂה בְּשִׁפְתֵי יָדָיו, וַעֲשָׂא כְּכָלִי
 מְלָא וְגָדוֹשׁ וּמְלָאו חֻכְמָתוֹ בְּעִין יָפָה: כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 ה'. אֵף לְעִנֵּן הַהוּד: גִּתֵּן מִהוּדוֹ עָלָיו: (ב) צו
 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מָה אָמַר לְמַעַלָּה? "פִּקִּיד ה'",
 אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: עַד שְׂאֵתָה מְצוּנִי עַל

שְׂאִינִי מְכַנִּסֵּן לְאַרְצִי: (יח) קַח־לְךָ. קִתְּנו
 בְּדָבָרִים: אֲשֶׁרִיךְ, שְׁזִכִּיתָ לְהִנְהִיג בְּנֵי שֶׁל מְקוֹם:
 לָךְ. אֶת שְׂבִדוּק לָךְ, אֶת זֶה אֶתָּה מְכִיר: אֲשֶׁר־רוּחַ
 בּוֹ. כַּאֲשֶׁר שְׂאֵלְתָּ, שְׁיֻכַּל לְהֵלֵךְ כְּגֵד רוּחוֹ שֶׁל כָּל
 אֶחָד וְאֶחָד: וְסַמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו. תֵּן לוֹ מִתְּרַגְמָן
 שְׂיִדְרֵשׁ בְּחִיף, שְׁלֹא יֹאמְרוּ עָלָיו: לֹא הָיָה לוֹ
 לְהָרִים רֹאשׁ בִּימֵי מֹשֶׁה: (יט) וְצוֹיַתָּהּ אֹתוֹ. עַל
 יִשְׂרָאֵל: דַּע, שְׁטַרְחָנִין הֵם, סָרְכָנִים הֵם; עַל מְנַת
 שְׂתַקְבֵּל עָלֶיךָ: (כ) וְנִתְּנָה מִהוֹדְךָ עָלָיו. זֶה קְרוֹן
 עוֹר פָּנִים: מִהוֹדְךָ. וְלֹא כָּל הוֹדְךָ, נִמְצָאנוּ לְמַדִּין:
 פְּנֵי מֹשֶׁה כְּחֵמָה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּלִבְנָה: לְמַעַן יִשְׁמְעוּ
 כָּל־עַדְתִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שְׁיִהִיו נֹהֲגִין בּוֹ כְּבוֹד וְיִרְאָה
 כְּדָרְךָ שְׁנוֹהֲגִין בְּךָ: (כא) וּלִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן

אֱלֹהִים אֶת־קִרְבָּנִי לַחֲמִי לְאִשֵּׁי רֵיחַ נִיחֹחַ
 תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ ^{כס"י}: ג וְאָמַרְתָּ
 לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לַיהוָה בְּבָשִׁים
 בְּנִי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנִים לְיוֹם עֹלָה תָּמִיד ^{כס"י}:
 ו אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ
 הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים ^{כס"י}: ה וְעִשְׂרִית
 הָאִיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כֹּתִית
 רְבִיעֵת הֶהָיִן ^{כס"י}: ו עֹלֹת תָּמִיד הָעֹשִׂיָה בְּהָרִ
 סִינִי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה ^{כס"י}: ז וְנִסְכּוֹ
 רְבִיעֵת הֶהָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ גֶּסֶךְ
 יֶשֶׁכֶר לַיהוָה ^{כס"י}: ח וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה
 בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וְכִנְסֻכּוֹ תַעֲשֶׂה
 אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה ^{כס"י}: פ ט וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת
 שְׁנֵי־כִבְשִׁים בְּנִי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
 סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ: י עֹלֹת שַׁבָּת

רש"י

בְּפִרְשֵׁת "וְאֵתָה תַּעֲזֹנָה" (שמות כט): "וְזֶה אֲשֶׁר־
 תַּעֲשֶׂה וְגו'" היא הִיָּתָה אֲזַהְרָה לִימֵי הַמִּלּוּאִים,
 וְכָאן צָנָה לְדוֹרוֹת: (ה) סֹלֶת לְמִנְחָה. מִנְחַת
 נִסְכִּים: (ו) הָעֹשִׂיָה בְּהָרִ סִינִי. כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ
 בִּימֵי הַמִּלּוּאִים. דָּבָר אַחֵר: הָעֹשִׂיָה בְּהָרִ סִינִי,
 הַקִּישׁ עוֹלֹת תָּמִיד לְעוֹלֹת הָרִ סִינִי, אוֹתָהּ
 שֶׁנִּתְקַרְבָּה לִפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה שְׁכָתוּב בָּהּ (שמות כד):
 "וַיֵּשֶׁם בְּאַגְנֹת", מִלְּמַד שֶׁטַּעֲוִיָּה כָּלִי: (ז) וְנִסְכּוֹ.
 זֵין: בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ. (ספרי) עַל הַמִּזְבֵּחַ יִתְנַסְכוּ: גֶּסֶךְ
 שֶׁכֶר. (כ"ב צו) זֵין הַמִּשְׁכֵּר, פָּרֹט לִזֵּין מִגִּתּוֹ:
 (ח) רֵיחַ נִיחֹחַ. נִחַת רוּחַ לִפְנֵי, שְׁאֵמֶתִי וְנַעֲשֶׂה
 רְצוֹנִי: (י) עֹלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ. וְלֹא עוֹלֹת שַׁבָּת זֹו
 בְּשַׁבָּת אַחֶרֶת; הָרִי שְׁלֹא הַקְרִיב בְּשַׁבָּת זֹו, שׁוֹמֵעַ

בְּנִי, צוּה אֶת בְּנֵי עָלִי. מִשָּׁל לְבַת מֶלֶךְ שֶׁהִיָּתָה
 נִפְטָרָה מִן הָעוֹלָם, וְהִיָּתָה מְפַקֶּדֶת בַּעֲלָהּ עַל בְּנֵיהָ
 וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּסִפְרֵי: קִרְבָּנִי. (ספרי) זֶה הַדָּם:
 לַחֲמִי. אֵלּוּ אֲמוּרִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ג):
 "וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לַחֵם אִשָּׁה": לְאִשֵּׁי.
 הַנִּתְּנִין לְאִשֵּׁי מִזְבְּחִי: תִּשְׁמְרוּ. (ספרי) שִׁיְהִיו כֹּהֲנִים
 וְלוֹיִם וְיִשְׂרָאֵלִים עוֹמְדִין עַל גִּבּוֹ, מִכָּאן לְמַדוּ
 וְתִקְּנוּ מַעֲמָדוֹת (תענית כז): בְּמוֹעֲדוֹ. בְּכָל יוֹם הוּא
 מוֹעֵד הַתְּמִידִים: (ג) וְאָמַרְתָּ לָהֶם. אֲזַהְרָה לְבִית־
 דִּין: שְׁנֵים לְיוֹם. כְּפִשּׁוּטוֹ. וְעָקְרוּ בָּא לְלַמֵּד;
 שִׁיְהִיו נִשְׁחָטִין כִּנְגֵד הַיּוֹם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּמַעֲרֵב
 וְשֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים בְּמִזְרָחָן שֶׁל טַבְּעוֹת (יומא סב):
 (ד) אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד. אֶף־עַל־פִּי שֶׁכָּבֵר נֹאמֵר

בְּשַׁבְּתָא עַל עֲלֵתָא תְּדִירָא וְנִסְכָּה: יא וּבְרִישִׁי יִרְחִיכּוֹן תְּקַרְבּוֹן עֲלֵתָא קָדָם יי תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרִין וְדָכַר חַד אֲמַרִין בְּנֵי שְׁנָא שְׁבַעָא שְׁלָמִין: יב וְתִלְתָּא עֲשָׂרוֹנִין סוּלְתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְתוֹרָא חַד וְתְּרִין עֲשָׂרוֹנִין סוּלְתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְדָכְרָא חַד: יג וְעֲשָׂרוֹנָא עֲשָׂרוֹנָא סִלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְאֲמָרָא חַד עֲלֵתָא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קֶרְבְּנָא קָדָם יי: יד וְנִסְכֵּיהוֹן פְּלָגוֹת הִינָּא יְהִי לְתוֹרָא וְתִלְתּוֹת הִינָּא לְדָכְרָא וּרְבָעוֹת הִינָּא לְאֲמָרָא חֲמֶרָא דָּא עֲלֵת רִישׁ יִרְחָא בְּאַתְחֲדִיתוּתָהּ בֵּין לְכָל רִישֵׁי יִרְחֵי שְׁתָּא: טו וְצִפִּיר בַּר עֲזִי חַד לְחִטָּאתָא קָדָם יי עַל עֲלֵתָא תְּדִירָא יִתְעַבֵּד וְנִסְכָּה: טז וּבִירְחָא קֶדְמָאָה בְּאַרְבַּעַת עֲשָׂרָא יוֹמָא לִירְחָא פִּסְחָא קָדָם יי: יז וּבַחֲמִשָּׁת עֲשָׂרָא יוֹמָא לִירְחָא הָדִין חֲגָא שְׁבַעָא יוֹמִין פִּטִּיר יִתְאַכִּיל: יח בְּיוֹמָא קֶדְמָאָה מְעָרַע קִדִּישׁ כָּל עֲבִידַת

בְּשַׁבְּתוֹ עַל-עֲלֵת הַתָּמִיד וְנִסְכָּה כס"י: פ יא וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנֵי-שֶׁנֶּה שְׁבַעָה תְּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֲשָׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאֵיל הָאֶחָד כס"י: יג וְעֲשָׂרֹן עֲשָׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד עֹלָה רִיחַ נִיחָח אִשָּׁה לַיהוָה: יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהֵין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהֵין לְאֵיל וּרְבִיעֶת הַהֵין לִכְבֹּשׁ יי זֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה כס"י: טו וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל-עֲלֵת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ כס"י: ס שְׁשִׁי טז וּבְחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עֲשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה: יז וּבַחֲמִשָּׁה עֲשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ הַזֶּה חֹג שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת יֵאָכֵל: יח בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ כָּל-מְלָאכָת עֲבֹדָה לֹא

רע"י

כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת (דף ט). וְנִשְׁתַּנָּה שְׁעִיר רֵאש־חֹדֶשׁ, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ "לֵה", תִּלְמוּדוֹ לְלִמְדָּה שֶׁמִּכְפָּר עַל שְׁאִין בּוֹ יִדְעָה לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוֹף, שְׁאִין מִפִּיר בְּחִטָּא אֵלָּא הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּלִבָּד, וּשְׁאֵר הַשְּׁעִירִין לְמִדִּין מִמֶּנּוּ. וּמִדְּרָשׁוֹ בְּאַגְדָּה (חולין ס): אָמַר הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: הִבְיָאוּ בִּפְרָה עָלֵי עַל שְׁמַעְטָתִי אֶת הַיִּרְחַ: עַל-עֲלֵת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה. כָּל הַקֶּרְבֵּן הַזֶּה: וְנִסְכּוֹ. אֵין "וְנִסְכּוֹ" מוֹסֵב עַל הַשְּׁעִיר, שְׁאִין נִסְכִּים לְחִטָּאת: (יח) כָּל-מְלָאכָת עֲבֹדָה. אֲפִלּוּ מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לָכֶם, כְּגוֹן: דָּכַר הָאֲבֵד הַמִּתְּרַת בְּחִלּוֹ שֶׁל

אֲנִי יִקְרִיב שְׁתִּים לְשַׁבָּת הַבָּאָה? תִּלְמוּד לומר: "בְּשַׁבְּתוֹ", מַגִּיד, שְׁאֵם עֶבֶר יוֹמוֹ - בְּטֵל קֶרְבְּנוֹ: עַל-עֲלֵת הַתָּמִיד. (ספרי) אֵלּוּ מוֹסְפִין, לְבַד אוֹתָן שְׁנֵי כִבְשִׁים שֶׁל עוֹלַת הַתָּמִיד; וּמַגִּיד, שְׁאִין קֶרְבִּין אֵלָּא בֵּין שְׁנֵי הַתָּמִידִין, וְכֵן בְּכָל הַמוֹסְפִין נֶאֱמַר "עַל-עוֹלַת הַתָּמִיד" לְתִלְמוּד זֶה: (יב) וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים. כְּמִשְׁפַּט נִסְכֵּי פֶר, שֶׁכֵּן הֵן קְצוּבִין בְּפֶרֶשֶׁת נִסְכִּים: (יד) זֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ. שְׁאֵם עֶבֶר יוֹמוֹ בְּטֵל קֶרְבְּנוֹ, וְשׁוּב אֵין לוֹ תִּשְׁלוּמִין: (טו) וּשְׁעִיר עִזִּים וְגו'. כָּל שְׁעִירֵי הַמוֹסְפִין בְּאֵין לְכַפֵּר עַל טְמֵאת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי הַכֹּל

פִּלְחֹן לֹא תַעֲבֹדוּן: יט וּתְקַרְבוּן
 קִרְבָּנָא עֲלֵתָא קָדָם יי תּוֹרִין בְּנִי
 תּוֹרֵי תִרְיָן וּדְכַר חַד וְשִׁבְעָא
 אִמְרִין בְּנִי שְׁנָא שְׁלָמִין יְהוֹן
 לָכוֹן: כ ומִנְחָתְהוֹן סִלְתָּא דְּפִילָא
 בְּמִשָּׁח תִּלְתָּא עֲשׂוֹנִין לְתוֹרָא
 וּתִרְיָן עֲשׂוֹנִין לְדַכְרָא תַעֲבֹדוּן:
 כא עֲשׂוֹנָא עֲשׂוֹנָא תַעֲבֹד
 לְאִמְרָא חַד כֹּן לְשִׁבְעָא אִמְרִין:
 כב וְצִפְרָא דְּחִטָּא חַד לְכַפָּרָא
 עֲלִיכוֹן: כג כּוּר מַעֲלַת צִפְרָא
 דְּהִיא עֲלֵת תְּדִירָא תַעֲבֹדוּן ית
 אֲלִין: כד כְּאֲלִין תַעֲבֹדוּן לְיוֹמָא
 שִׁבְעָא יוֹמִין לַחֵם קִרְבֹּן דְּמִתְקַבֵּל
 בְּרַעְוָא קָדָם יי עַל עֲלֵתָא תְּדִירָא
 יתַעֲבֹד וְנִסְכָּה: כה וּבְיוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה מְעַרַע קְדִישׁ יְהִי לָכוֹן
 כֹּל עֲבִידַת פִּלְחֹן לֹא תַעֲבֹדוּן:
 כו וּבְיוֹמָא דְּכַפּוּרָא בְּקִרְבִּיכוֹן
 מִנְחָתָא חַדְתָּא קָדָם יי בְּעֲצָרְתִּיכוֹן
 מְעַרַע קְדִישׁ יְהִי לָכוֹן כֹּל עֲבִידַת
 פִּלְחֹן לֹא תַעֲבֹדוּן: כז וּתְקַרְבוּן
 עֲלֵתָא לְאַתְקַבֵּל בְּרַעְוָא קָדָם יי
 תּוֹרִין בְּנִי תִרְיָן וּדְכַר חַד
 שִׁבְעָא אִמְרִין בְּנִי שְׁנָא:
 כח ומִנְחָתְהוֹן סִלְתָּא דְּפִילָא
 בְּמִשָּׁח תִּלְתָּא עֲשׂוֹנִין לְתוֹרָא חַד
 תִּרְיָן עֲשׂוֹנִין לְדַכְרָא חַד:
 כט עֲשׂוֹנָא עֲשׂוֹנָא לְאִמְרָא חַד

תַּעֲשׂוּ רַש"י: יט וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה עֹלָה לַיהוָה
 פָּרִים בְּנִי־בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד וְשִׁבְעָה
 כִּבְשִׁים בְּנֵי שְׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם רַש"י:
 כ ומִנְחָתָם סֵלֶת בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
 עֲשָׂרִים לָפָר וְשְׁנֵי עֲשָׂרִים לְאֵיל תַּעֲשׂוּ:
 כא עֲשָׂרוֹן עֲשָׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד
 לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: כב וְשַׁעִיר חַטָּאת אֶחָד
 לַכֹּפֶר עֲלֵיכֶם: כג מִלֵּבַד עֹלֶת הַבָּקָר אֲשֶׁר
 לְעֹלֶת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אַלֶּה: כד כְּאַלֶּה
 תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לַחֵם אִשָּׁה רֵיחַ־
 נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה
 וְנִסְכּוֹ רַש"י: כה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
 לָכֶם כָּל־מִלְאכְתָּא עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ס
 כו וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה
 לַיהוָה בַּשְּׁבַעֲתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
 כָּל־מִלְאכְתָּא עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ רַש"י:
 כז וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לָרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים
 בְּנִי־בָקָר שְׁנַיִם אֵיל אֶחָד שִׁבְעָה כִּבְשִׁים בְּנֵי
 שְׁנָה: כח ומִנְחָתָם סֵלֶת בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
 עֲשָׂרִים לָפָר הָאֶחָד שְׁנֵי עֲשָׂרִים לְאֵיל
 הָאֶחָד: כט עֲשָׂרוֹן עֲשָׂרוֹן לַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד

רַש"י

מוֹעֵד - אֶסוּדָה בְּיוֹם טוֹב: (יט) פָּרִים. כְּנִגְדַּת בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשֵׁן רְאִיתִי זֹאת:
 אֲבָרְהָם, שְׁנֵאֲמַר (בראשית יח): "וְאֶל־הַבָּקָר רֶץ" (כד) כְּאַלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם. שְׁלֹא יִהְיוּ פּוֹחֲתִין
 אֲבָרְהָם: "אֵילִים. כְּנִגְדַּת אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק: כִּבְשִׁים. וְהוֹלֵכִין כְּפָרֵי הַחֵג: (כו) וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים. חַג
 כְּנִגְדַּת יִצְחָק (שם ל): "וְהַכֹּשְׁבִים הַפְּרִיד יִצְחָק". הַשְּׁבֻעוֹת קְרוֹי "כַּפּוּרֵי קָצִיר חֲסִים", עַל שֵׁם שְׁתֵּי

לְשַׁבְּעַת הַכִּבְשִׁים: ^ז שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר
 עֲלֵיכֶם: ^א מִלֶּבֶד עַל־תִּתְּתָהּ וּמִנְחָתָהּ תַּעֲשׂוּ
 תְּמִימִם יְהִי־לָכֶם וְנִסְפִיהֶם ^{כס"ז}: פ
 כַּט ^א וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ
 מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלָּאכָת עֲבֹדָה
 לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: ^ב וְעַשִּׂיתֶם
 עֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אֵיל
 אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַעַת תְּמִימִם:
^ג וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
 עֶשְׂרֹנִים לִפְרֹשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל: ^ד וְעֶשְׂרֹן
 אֶחָד לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשַׁבְּעַת הַכִּבְשִׁים:
^ה וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:
 מִלֶּבֶד עַל־תִּתְּתָהּ וּמִנְחָתָהּ וְעַל־תִּתְּתָהּ
 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפִיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרִיחַ נִיחֹחַ
 אִשָּׁה לַיהוָה ^{כס"ח}: ^ו וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
 הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
 נַפְשֵׁיכֶם כָּל־מִלָּאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:
^ח וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ פֶּר בֶּן־
 בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַעַת
 תְּמִימִם יְהִי לָכֶם: ^ט וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלוּלָה
 בַּשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לִפְרֹשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים

לְשַׁבְּעַת אֲמִרִין: ^ל צִפִּיר בֶּר עִזִּין
 חֹד לְכַפֵּרָא עֲלִיכוֹן: ^{לא} בֶּר
 מַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ תַּעֲבֹדוֹן
 שְׁלָמִין יְהוֹן לְכוֹן וְנִסְפִיהוֹן:
^א וּבִירְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחֹד לִירְחָא
 מַעֲרַע קֹדִישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת
 פְּלָחִין לֹא תַעֲבֹדוֹן יוֹם יִבְכָּא יְהִי
 לְכוֹן: ^ב וּתַעֲבֹדוֹן עַלְתָּא
 לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קָדָם יְיָ תוֹר בֶּר
 תוֹרִי חֹד דְּכֹר חֹד אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא
 שְׁבַעַת שְׁלָמִין: ^ג וּמִנְחָתָהּ
 סֵלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ תִּלְתָּא
 עֶשְׂרֹנִין לְתוֹרָא תְּרִין עֶשְׂרֹנִין
 לְדִכְרָא: ^ד וְעֶשְׂרֹנָא חֹד לְאַמְרָא
 חֹד לְשַׁבְּעַת אֲמִרִין: ^ה וְצִפִּיר בֶּר
 עִזִּי חֹד לְחַטָּאתָא לְכַפֵּרָא
 עֲלִיכוֹן: ^ו בֶּר מַעֲלַת יִרְחָא
 וּמִנְחָתָהּ וְעַל־תִּתְּתָהּ וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְפִיהוֹן כְּדִחוֹי לְהוֹן לְאַתְקַבְּלָא
 בְּרַעְוָא קָרְבָּנָא קָדָם יְיָ:
^ז וּבַעֲשָׂרָא לִירְחָא שְׁבִיעָאָה הַדִּין
 מַעֲרַע קֹדִישׁ יְהִי לְכוֹן וְתַעֲנוֹן יִת
 נַפְשֵׁיכֶון כָּל עֲבִידַתָּא לֹא
 תַעֲבֹדוֹן: ^ח וְתִקְרְבוֹן עַלְתָּא קָדָם
 יְיָ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא תוֹר בֶּר תוֹרִי
 חֹד דְּכֹר חֹד אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא
 שְׁבַעַת שְׁלָמִין יְהוֹן לְכוֹן:
^ט וּמִנְחָתָהּ סֵלְתָא דְּפִילָא
 בְּמִשְׁחָ תִּלְתָּא עֶשְׂרֹנִין לְתוֹרָא
 תְּרִין עֶשְׂרֹנִין לְדִכְרָא חֹד:

רש"י

הַלָּחֶם, שֶׁהֵם רֵאשׁוֹנִים לְמִנְחַת חֲטִיִּים הַבָּאָה מִן מִפָּאן, שֶׁהֵינָן שֶׁהָעֵלָה קָמְחִין פָּסוּל לְנִסְכִּים:
 הַחֹדֶשׁ: (לֹא) תְּמִימִם יְהִי־לָכֶם וְנִסְפִיהֶם. אֶף (ו) מִלֶּבֶד עַל־תִּתְּתָהּ וּמִנְחָתָהּ וְעַל־תִּתְּתָהּ, שֶׁהוּא
 הַנִּסְכִּים יְהִי תְּמִימִים; לְמַדּוּ רַבּוֹתֵינוּ (מִנְחוֹת פז),
 בְּיוֹם רֵאשׁ הַשָּׁנָה:

י עֲשׂוּנָא עֲשׂוּנָא לְאִמְרָא חַד
 לְשַׁבְּעָא אֲמַרִּין: יא צִפִּיר בֶּר
 עֲזִין חַד חֲטָאָתָא בֶּר מַחֲטָאָתָא
 דְּכַפּוּרִיא וְעַלְתָּ תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְכֵּיהּ: יב וּבַחֲמִשָּׁתָּא עֲשָׂרָא
 יוֹמָא לִנְרָחָא שְׁבִיעָאָה מְעַרַע
 קָדִישׁ יְהִי לְכוּן כָּל עֲבִידַת פְּלִחְנָא
 לֹא תַעֲבִידוּן וְתַחֲגוּן חָגָא קָדָם יי
 שְׁבַע יוֹמִין: יג וְתַקְרְבוּן עֲלֵתָא
 קָרְפִּין דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְוָא קָדָם יי
 תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תִלַּת עֲשָׂר דְּכָרִין
 תְּרִין אֲמַרִּין בְּנֵי שָׁנָא אַרְבַּעָא
 עֲשָׂר שְׁלָמִין יְהוֹן: יד וּמִנְחָתָהּ
 סוּלְתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח תִּלְתָּא
 עֲשׂוּנִין לְתוֹרָא חַד לְתִלְתָּא עֲשָׂר
 תּוֹרִין תְּרִין עֲשׂוּנִין לְדִכְרָא חַד
 לְתִרִין דְּכָרִין: טו וְעֲשׂוּנָא
 עֲשׂוּנָא לְאִמְרָא חַד לְאַרְבַּעָתָא
 עֲשָׂר אֲמַרִּין: טז וְצִפִּיר בֶּר עֲזִין
 חַד חֲטָאָתָא בֶּר מַעֲלַת תְּדִירָא
 מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: יז וּבִיוֹמָא תְּנִינָא
 תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵי עֲשָׂר דְּכָרִין
 תְּרִין אֲמַרִּין בְּנֵי שָׁנָא אַרְבַּעָא
 עֲשָׂר שְׁלָמִין: יח וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְכֵּיהּ לְתוֹרִין לְדְּכָרִין
 עֲשָׂר תְּמִימִים: יח וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לְפָרִים לְאִילִם וּלְכֹבְשִׁים

לְאִיל הָאֶחָד: י עֲשׂוּנִין עֲשׂוּנִין לְכֹבֶשׂ הָאֶחָד
 לְשַׁבְּעָתָא הַכֹּבְשִׁים: יא שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 חֲטָאָתָא מִלְּבָד חֲטָאָתָא הַכֹּפָרִים וְעַלְתָּ הַתָּמִיד
 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם רש"י: ס שְׁבִיעִי יב וּבַחֲמִשָּׁתָּא
 עֲשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קָדֶשׁ יְהִי
 לָכֶם כָּל־מִלְּאָכָתָא עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם חַג
 לַיהוָה שְׁבַעַת יָמִים: יג וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשָּׁה
 רִיחַ נִיחָח לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עֲשָׂר
 אֵילִם שְׁנַיִם כֹּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבַּעָה עֲשָׂר
 תְּמִימִם יִהְיוּ: יד וּמִנְחָתָם סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
 שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לִפְרֵי הָאֶחָד לְשֹׁלֶשֶׁה עֲשָׂר
 פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאִיל הָאֶחָד לְשְׁנֵי
 הָאֵילִם: טו וְעֲשׂוּנִין עֲשׂוּנִין לְכֹבֶשׂ הָאֶחָד
 לְאַרְבַּעָה עֲשָׂר כֹּבְשִׁים: טז וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 חֲטָאָתָא מִלְּבָד עֹלֶת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ
 וְנִסְכָּהּ: ס יז וּבִיּוֹם הַשְּׁנֵי פָרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם
 עֲשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כֹּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבַּעָה
 עֲשָׂר תְּמִימִם: יח וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לְפָרִים לְאִילִם וּלְכֹבְשִׁים

רש"י

צווי, שְׁהֵרִי נִסְכֵּיהֶם שֶׁל מוֹסְפִין כְּתוּבִין לְעֶצְמָן
 בְּכָל יוֹם וְיוֹם: (יח) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לְפָרִים.
 (סוכה נז) פָּרִי הַחֹג שְׁבַעִים הֵם, כְּנֶגֶד שְׁבַעִים אֲמוֹת
 עוֹבְדֵי גִילּוּלִים שֶׁמִּתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים, סִימָן כָּלֶיהָ
 הֵיא לָהֶם, וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מִגְנִין עֲלֵיהֶם מִן
 הַיִּסּוּרִין: וּלְכֹבְשִׁים. כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ (ירמיה
 נ): "שָׁה פְּזוּרָה", וְהֵם קְבוּעִים וּמִגְנִים תְּשַׁעִים
 וּשְׁמוֹנָה, לְכָלֹת מֵהֶם תְּשַׁעִים וּשְׁמוֹנָה קָלֹלוֹת
 שֶׁבִּמְשָׁנָה תּוֹרָה. בִּשְׁנֵי נֶאֱמַר: "וְנִסְכֵּיהֶם" עַל שְׁנֵי

(יא) מִלְּבָד חֲטָאָתָא הַכֹּפָרִים. שְׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה
 בְּפָנִים הָאֲמוּר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת", שְׁגָם הוּא חֲטָאָתָא:
 וְעַלְתָּ הַתָּמִיד. וּמִלְּבָד עוֹלֹת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ עוֹלוֹת
 הַלָּלוּ: וְנִסְכֵּיהֶם. מוֹסֵב עַל הַמוֹסְפִין הַכְּתוּבִים וְעַל
 "תַּעֲשׂוּ" וְהוּא לְשׁוֹן צוּי. מִלְּבָד עוֹלֹת הַתָּמִיד
 וּמִנְחָתָהּ תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה וְנִסְכֵּיהֶם. וְכֵן כָּל
 "וְנִסְכֵּיהֶם" הָאֲמוּרִים בְּכָל הַמוֹעֲדוֹת, חוּץ מִשָּׁל
 קָרְבָּנוֹת הַחֹג, שֶׁכָּל "וְנִסְכָּה", "וְנִסְכֵּיהֶם",
 "וְנִסְכֵּיהֶם" שֶׁבָּהֶם מוֹסְבִים עַל הַתָּמִיד וְאֵינָן לְשׁוֹן

בַּמִּסְפָּרִים בַּמִּשְׁפָּטִים: יט וְשַׁעֲרֵי-עֵזִים אֶחָד
 חֲטָאֵת מִלִּבָּרְ עֵלְתָּ הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְכֶּיהֶם: ס כ וּבֵינִים הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עֶשְׂתִּי
 עֶשֶׂר אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה אַרְבָּעָה
 עֶשֶׂר תְּמִימִם: כא וּמִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם לִפְּרִים
 לְאֵילִם וּלְכִבְשִׁים בַּמִּסְפָּרִים בַּמִּשְׁפָּטִים:
 כב וְשַׁעֲרֵי חֲטָאֵת אֶחָד מִלִּבָּרְ עֵלְתָּ הַתָּמִיד
 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כג וּבֵינִים הָרְבִיעִי פָּרִים
 עֶשְׂרֵה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה אַרְבָּעָה
 עֶשֶׂר תְּמִימִם: כד מִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם לִפְּרִים
 לְאֵילִם וּלְכִבְשִׁים בַּמִּסְפָּרִים בַּמִּשְׁפָּטִים:
 כה וְשַׁעֲרֵי-עֵזִים אֶחָד חֲטָאֵת מִלִּבָּרְ עֵלְתָּ
 הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כו וּבֵינִים הַחֲמִישִׁי
 פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה
 אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם: כז וּמִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם
 לִפְּרִים לְאֵילִם וּלְכִבְשִׁים בַּמִּסְפָּרִים בַּמִּשְׁפָּטִים:
 כח וְשַׁעֲרֵי חֲטָאֵת אֶחָד מִלִּבָּרְ עֵלְתָּ הַתָּמִיד
 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כט וּבֵינִים הַשֵּׁשִׁי פָּרִים
 שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה אַרְבָּעָה
 עֶשֶׂר תְּמִימִם: ל וּמִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם לִפְּרִים
 לְאֵילִם וּלְכִבְשִׁים בַּמִּסְפָּרִים בַּמִּשְׁפָּטִים:
 לא וְשַׁעֲרֵי חֲטָאֵת אֶחָד מִלִּבָּרְ עֵלְתָּ הַתָּמִיד
 מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס לב וּבֵינִים הַשְּׁבִיעִי פָּרִים

רע"י

וּלְאֶמְרִין בַּמִּנְגִּיהוֹן בְּדַחֲזִי:
 יט וְצִפִּיר בַּר עֵזִין חֵד חֲטָאֵת
 בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְכֶּיהוֹן: כ וּבִיּוֹמָא תְּלִיתָא
 תוֹרִין חֵד עֶשֶׂר דְּכָרִין תְּרִין אֶמְרִין
 בְּנֵי שָׁנָא אַרְבָּעָא עֶשֶׂר שְׁלָמִין:
 כא וּמִנְחָתָהוֹן וְנִסְכֶּיהוֹן לְתוֹרִין
 לְדְכָרִין וּלְאֶמְרִין בַּמִּנְגִּיהוֹן
 בְּדַחֲזִי: כב וְצִפִּירָא דְחֲטָאֵת חֵד
 בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְכָּהּ: כג וּבִיּוֹמָא רְבִיעָא
 תוֹרִין עֶשְׂרָא דְכָרִין תְּרִין אֶמְרִין
 בְּנֵי שָׁנָא אַרְבָּעָא עֶשֶׂר שְׁלָמִין:
 כד מִנְחָתָהוֹן וְנִסְכֶּיהוֹן לְתוֹרִין
 לְדְכָרִין וּלְאֶמְרִין בַּמִּנְגִּיהוֹן
 בְּדַחֲזִי: כה וְצִפִּיר בַּר עֵזִין חֵד
 חֲטָאֵת בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתָהּ
 וְנִסְכָּהּ: כו וּבִיּוֹמָא חֲמִישָׁא
 תוֹרִין תִּשְׁעָה דְכָרִין תְּרִין אֶמְרִין
 בְּנֵי שָׁנָא אַרְבָּעָא עֶשֶׂר שְׁלָמִין:
 כז וּמִנְחָתָהוֹן וְנִסְכֶּיהוֹן לְתוֹרִין
 לְדְכָרִין וּלְאֶמְרִין בַּמִּנְגִּיהוֹן
 בְּדַחֲזִי: כח וְצִפִּירָא דְחֲטָאֵת חֵד
 בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְכָּהּ: כט וּבִיּוֹמָא שְׁתִּיתָא
 תוֹרִין תְּמִנָּא דְכָרִין תְּרִין אֶמְרִין
 בְּנֵי שָׁנָא אַרְבָּעָא עֶשֶׂר שְׁלָמִין:
 ל וּמִנְחָתָהוֹן וְנִסְכֶּיהוֹן לְתוֹרִין
 לְדְכָרִין וּלְאֶמְרִין בַּמִּנְגִּיהוֹן
 בְּדַחֲזִי: לא וְצִפִּירָא דְחֲטָאֵת חֵד
 בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתָהּ
 וְנִסְכָּהּ: לב וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָא
 תוֹרִין שְׁבָעָא דְכָרִין תְּרִין אֶמְרִין
 בְּנֵי שָׁנָא אַרְבָּעָא עֶשֶׂר שְׁלָמִין:

תְּמִידֵי הַיּוֹם, וְלֹא שָׁנָה הַלְשׁוֹן אֶלָּא לְדָרֶשׁ, כְּמוֹ בַּשְּׁנִי - וְנִסְכֶּיהֶם, בַּשְּׁשִׁי - וְנִסְכָּהּ, בַּשְּׁבִיעִי -
 שְׁאֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבָרְכָהּ (שְׁבַת ק"ג ע"ב): כְּמִשְׁפָּטִים - מ"ם יו"ד מ"ם, הָרִי כָּאֵן "מִים", רָמַז

לג ומנחתהון ונספיהון לתורין
 לדכרין ולאמרין במגניהון
 כדחזי להון: לד וצפירא
 דחטאתא חד בר מעלת תדירא
 מנחתה ונספה: לה כיומא
 תמינאה פגש יהי לכון כל עבדת
 פלחן לא תעבדון: לו ותקרבון
 עלתא קרבן דמתקבל ברעוא
 קדם יי תור חד דבר חד אמרין
 בני שנא שבועא שלמין:
 לו מנחתהון ונספיהון לתורא
 לדכרא ולאמרין במגניהון
 כדחזי: לח וצפירא דחטאתא חד
 בר מעלת תדירא ומנחתה
 ונספה: לט אלן תעבדון קדם יי
 במועדיכון בר מנדיכון
 ונדבכון לעלותכון ולמנחתכון
 ולנספיון ונקבס קודשיכון:
 א ואמר משה לבני ישראל ככל
 די פקיד יי ית משה: פ פ פ

שבעה אילים שנים כבשים בני־שנה ארבעה
 עשר תמימים: לג ומנחתם ונספיהם לפרים
 לאילים ולכבשים במספרם כמשפטם:
 לד ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
 מנחתה ונספה: ס מפטיר לה ביום השמיני
 עצרת תהיה לכם כל־מלאכת עבודה לא
 תעשו כס"י: לו והקרבתם עלה אשה ריח ניחח
 ליהוה פר אחד איל אחד כבשים בני־שנה
 שבעה תמימים כס"י: לו מנחתם ונספיהם לפר
 לאיל ולכבשים במספרם כמשפטם: לח ושעיר
 חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה
 ונספה: לט אלה תעשו ליהוה במועדיכם לבד
 מנדריכם ונדבתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם
 ולנספיהם ולשלמיכם כס"י: ל א ויאמר משה
 אל־בני ישראל ככל אשר־צוה יהוה את־משה

כס"י: פפפ קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן.

רש"י

מאכילו בשר בהמה, למחר מאכילו קטניות, למחר
 מאכילו ירק - פוחת והולך כפרי החג:
 (לט) אלה תעשו לה' במועדיכם. דבר הקצוב
 לחובה: לבד מנדריכם. אם באתם לדר קרבות
 ברגל, מצוה היא בידיכם, או נדרים או נדבות
 שנודרתם כל השנה, תקריבם ברגל, שמא יקשה
 לו לחזור ולעלות לירושלים ולהקריב נדריו, ונמצא
 עובר ב"כל תאחר": (א) ויאמר משה אל־בני
 ישראל. להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל. לפי
 שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת נדרים מתחלת
 בדבורו של משה, הצריך להפסיק תחלה ולומר,
 שתור משה ואמר פרשה זו לישראל; שאם לא כן,
 יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא בפרשת נדרים
 התחיל דבריו: חסלת פרשת פינחס

לנסוף המים מן התורה בחג: (לה) עצרת תהיה
 לכם. עצורים בעשית מלאכה. (ספרי) דבר אחר:
 עצרת, עצרו מלצאת. מלמד, שטעון לינה. ומדרשו
 באגדה (סוכה נה): לפי שכל ימות הרגל הקריבו
 כנגד שבעים אמות, וכשבאין ללכת, אמר להם
 המקום: בבקשה מכם, עשו לי סעדה קטנה כדי
 שאהנה מכם: (לו) פר אחד איל אחד. (אלו)
 כנגד ישראל, התעפכו לי מעט עוד, ולשון חבה
 הוא זה כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר
 להם: קשה עלי פרדתכם, עפכו עוד יום אחד.
 משל למלך שעשה סעדה וכו' כדאיתא במסכת
 ספח (דף נה). ובמדרש רבי תנחומא: למדה תורה
 דרך ארץ, שמי שיש לו אכסנאי, יום ראשון
 מאכילו פטומות, למחר מאכילו דגים, למחר

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲזַרְחִים הָיָה לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבָּע יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חָפִיץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרָה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרָה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרָה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרָה לפרשת פינחס במלכים א פרק יח

יח מו וַיִּדְּיָהוּהָ הֵיתָה אֱלֹהֵיהוּ וַיִּשְׁנֶם מִתְּנִיּוֹ וַיִּרְץ לִפְנֵי אַחָאָב עַד־בִּאֲכָה יִזְרְעָאֵלָהּ:

יט א וַיַּגֵּד אַחָאָב לְאִיזָבֵל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵיהוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בַּחֶרֶב: ב וַתִּשְׁלַח אִיזָבֵל מַלְאָךְ אֶל־אֱלֹהֵיהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשֹׂן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסְפוֹן כִּי־כָעַתְּ מָחָר אֲשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ בְּנֶפֶשׁ אֶחָד מֵהֶם: ג וַיֵּרָא וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיֵּבֵא בָּאֵר שִׁבְעַת אֲשֶׁר לַיהוָה וַיִּנַּח אֶת־נִיעָרוֹ שָׁם: ד וְהוּא־הֵלֶךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיֵּבֵא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֶתֶם אֶחָד וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוֹת וַיֹּאמֶר א רַב עָתָה יִהְיֶה קֶחַ נִפְשִׁי כִּי לֹא־טוֹב אֲנִי מֵאֲבֹתִי: ה וַיִּשְׁכַּב וַיִּישָׁן תַּחַת רֶתֶם אֶחָד וְהִנֵּה־זֹה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֲכֹל: ו וַיָּבֵט וְהִנֵּה מְרֹאשָׁתוֹ עֹגַת רִצְפִּים וְצִפְחַת מִים וַיֹּאכַל וַיִּשָּׂב וַיִּשְׁכַּב: ז וַיִּשָּׁב מַלְאָךְ יְהוָה א שְׁנִית וַיִּנְעֲבֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֲכֹל כִּי רַב מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ: ח וַיִּקָּם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בֶּכָח א הַאֲכִילָהּ תְּהִיָּא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד תֵּר הָאֱלֹהִים חֶרֶב: ט וַיִּבְא־שָׁם אֶל־הַמַּעְרָה וַיִּלֵּן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לָּךְ פֹּה אֱלֹהֵינוּ: י וַיֹּאמֶר קָנָא קָנָאתִי לַיהוָה א אֱלֹהֵי צִבְאוֹת כִּי־עֲזָבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בַּחֶרֶב וְאוֹתָר אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: יא וַיֹּאמֶר צֵא וְעַמְדָתָ בְּהָרָ לִפְנֵי יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוּלָּה וְחֹזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמִשְׁפֵּר סָלְעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בְרוּחַ יְהוָה וְאֶחָד הָרוּחַ רָעַשׁ לֹא בְרָעַשׁ יְהוָה: יב וְאַחֵר הָרָעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה

ואחר האש קול דממה דקה: יג ויהי | בשמע אליהו וילט פניו באדרתו ויצא ויעמד פתח המערה והנה אליו קול ויאמר מה-לך פה אליהו: יד ויאמר קנא קנאתי ליהוה | אלתי צבאות כיעזבו בריתך בני ישראל את-מזבחתיך הרסו ואת-נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את-נפשי לקחתה: טו ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרךך מדברה דמשק ובאת ומשחת את-חזאל למלך על-ארם: טז ואת יהוא בן-נמשי תמשח למלך על-ישראל ואת-אלישע בן-שפט מאבל מחולה תמשח לבניא תחתיד: יז והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע: יח והשארתי בישראל שבעת אלפים פלי-הברכים אשר לא-כרעו לפעל וכל הפה אשר לא-נשק לו: יט וילך משם וימצא את-אלישע בן-שפט והוא חרש שנים-עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר ויעבר אליהו אליו וישלך אדרתו אליו: כ ויעזב את-הבקר וירץ אחרי אליהו ויאמר אשקה-נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך ויאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך: כא וישב מאחוריו וינקה את-צמד הבקר ויזכחהו ובכלי הבקר בשלם הבשר ויתן לעם ויאכלו ויקם וילך אחרי אליהו וישרתהו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שפל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הנה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

לוח זמנים לשבוע פרשת פנחס בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				חצות		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	4:10	4:03	7:32	7:28	8:03	8:00	12:01	12:00	19:51	19:57	20:27	20:33	19:34	20:31
אוסטרליה מלבורן	7:27	7:30	9:23	9:24	9:55	9:56	12:26	12:26	17:26	17:22	17:54	17:50	17:08	17:58
אוקראינה אודסה	4:20	4:14	7:37	7:34	8:10	8:07	12:03	12:03	19:46	19:51	20:20	20:25	19:29	20:24
אוק. דנייפרופטרובסק	3:55	3:49	7:16	7:13	7:48	7:45	11:46	11:46	19:37	19:42	20:12	20:19	19:20	20:16
אוקראינה ז'יטומיר	4:14	4:07	7:38	7:35	8:07	8:11	12:11	12:11	20:09	20:15	20:46	20:53	19:52	20:50
אוקראינה קייב	4:04	3:57	7:27	7:30	7:58	8:02	12:04	12:04	20:03	20:09	20:41	20:48	19:44	20:45
איטליה מילאנו	4:50	4:44	8:05	8:02	8:34	8:37	12:30	12:29	20:14	20:09	20:42	20:47	19:52	20:46
ארגנטינה ב. איירס	7:53	7:56	9:53	9:52	10:26	10:25	12:59	13:00	18:03	18:06	18:33	18:29	17:48	18:37
ארה"ב בולטימור	4:53	4:48	7:58	7:56	8:28	8:31	12:12	12:13	19:36	19:32	20:01	20:05	19:15	20:05
ארה"ב ברוקלין נ.י.	4:37	4:32	7:46	7:43	8:15	8:18	12:02	12:02	19:31	19:27	20:01	20:01	19:10	20:01
ארה"ב לוס אנג'לס	4:52	4:48	7:49	7:51	8:21	8:23	11:59	11:59	19:09	19:06	19:33	19:37	18:49	19:37
ארה"ב מיאמי	5:38	5:35	8:26	8:28	8:59	9:01	12:27	12:27	19:18	19:16	19:40	19:42	18:58	19:44
ארה"ב משיגן	5:08	5:03	8:17	8:20	8:49	8:51	12:38	12:39	20:13	20:08	20:39	20:44	19:51	20:43
ארה"ב ניו ג'רסי	4:38	4:33	7:43	7:46	8:16	8:18	12:02	12:03	19:30	19:26	20:01	20:01	19:09	20:00
ארה"ב ניו הייבן	4:33	4:28	7:38	7:41	8:11	8:13	11:58	11:58	19:27	19:23	19:53	19:57	19:06	19:57
ארה"ב שיקאגו	4:27	4:22	7:36	7:39	8:07	8:10	11:56	11:57	19:31	19:26	20:02	20:02	19:09	20:01
ברזיל ס. פאולו	6:42	6:43	8:55	8:54	9:26	9:25	12:12	12:13	17:42	17:44	18:05	18:08	17:26	18:12
ברזיל ריו דה ז'נרו	6:27	6:28	8:40	8:40	9:11	9:11	11:59	11:59	17:29	17:32	17:53	17:55	17:13	17:59
בריטניה לונדון	4:01	3:54	7:27	7:30	7:58	8:02	12:06	12:07	20:18	20:11	20:51	20:58	19:55	20:55
בריטניה מנצ'סטר	4:01	3:52	7:30	7:34	8:01	8:06	12:15	12:15	20:36	20:29	21:11	21:20	20:13	21:15
גרמניה פרנקפורט	4:32	4:25	7:55	7:58	8:26	8:30	12:31	12:32	20:37	20:31	21:08	21:15	20:14	21:12
ישראל באר שבע	4:46	4:43	7:40	7:42	8:13	8:15	11:47	11:47	18:50	18:48	19:14	19:17	18:30	19:18
ישראל חיפה	4:42	4:38	7:38	7:40	8:10	8:12	11:46	11:46	18:54	18:51	19:17	19:20	18:21	19:21
ישראל ירושלים	4:41	4:38	7:38	7:40	8:09	8:11	11:45	11:45	18:52	18:49	19:15	19:18	18:10	19:19
ישראל תל אביב	4:45	4:42	7:40	7:42	8:12	8:14	11:47	11:47	18:52	18:49	19:15	19:18	18:32	19:19
מולדובה קישינב	4:26	4:20	7:41	7:44	8:13	8:17	12:10	12:11	20:00	19:55	20:29	20:35	19:38	20:33
מקסיקו מקסיקו	6:00	5:58	8:48	8:50	9:18	9:20	12:42	12:43	19:27	19:25	19:49	19:50	19:08	19:53
סינגפור סינגפור	7:03	7:02	9:32	9:32	10:04	10:05	13:10	13:11	19:19	19:19	19:41	19:41	19:01	19:45
פולין ורשא	3:33	3:25	7:00	7:04	7:31	7:35	11:42	11:42	19:58	19:51	20:31	20:39	19:34	20:35
צרפת ליאון	5:05	5:00	8:19	8:22	8:51	8:54	12:47	12:47	20:33	20:28	21:01	21:07	20:11	21:05
צרפת פריז	5:03	4:57	8:23	8:26	8:54	8:58	12:56	12:57	20:56	20:50	21:26	21:32	20:33	21:30
קנדה טורונטו	4:49	4:44	8:00	8:03	8:32	8:35	12:23	12:24	20:02	19:58	20:29	20:34	19:41	20:33
קנדה מונטריאול	4:20	4:15	7:33	7:36	8:05	8:08	12:00	12:01	19:45	19:40	20:13	20:19	19:23	20:17
רוסיה מוסקבה	4:06	3:56	7:43	7:48	8:14	8:19	12:35	12:36	21:13	21:05	21:52	22:03	20:48	21:56
רוסיה רוסטוב (נא-דון)	4:42	4:36	7:57	8:00	8:29	8:32	12:27	12:28	20:18	20:13	20:47	20:53	19:56	20:51
שווייץ ציריך	4:43	4:37	8:01	8:05	8:32	8:36	12:32	12:32	20:26	20:20	20:55	21:01	20:03	20:59

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

להשתתפותכם גם על ידי תרומה כספית בהפצת "דבר מלכות"

בהפקדה לחשבון בנק:

ישראל ISRAEL:

"אור אבנר" בנק הדואר, סניף - 565 חשבון - 8248042

"אור אבנר" בנק הפועלים, סניף - 537 חשבון - 557709

לתרומות מחו"ל:

bank hapoalim, branch: 537, account: or avner 557709, swift: poalilit

ארה"ב U.S.A.:

dvarmalchus, north fork bank, 3464007636

למשלוחים דרך הדואר:

ישראל ISRAEL:

נא לכתוב צ"ק על שם "אור אבנר"

לכתובת: דבר מלכות ת.ד. 373 כפר חב"ד

ארה"ב U.S.A.:

Dvarmalchus 770 Eastern Parkway Brooklyn N.Y. 11213

לתרומות דרך אתר "דבר מלכות" באינטרנט:

<http://www.dvarmalchus.org/Donate.aspx>

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish770@gmail.com

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00121
13/07/2008